

שבוע פרשת ויגש

(21 – 27 December 14)

כ"ט כסלו – ה' טבת תשע"ה

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ עַל דְּבַרֵּי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בָּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בָּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֵל מְצוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמְלָקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וְצִהְרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלָתוּ וְשִׂבְעוּ. הַשְּׁמִרוֹ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֻתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבַר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְרָהָם לְחַת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ, אֱלֹהִים וְעִשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדָרָתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־י מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילות שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אַךְ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תבות "לה'") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיג

בו יסופר נפלאות מוציאת מצרים:

א הִלְלוּ־יָהּ | הִלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הִלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
 ג מִמְּזֶרֶח־שָׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵז מְהִלֵּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־פְּלִגּוֹת | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 ה מִי כִּיהוָה יִלְהִינוּ הַמְגִבִּיהִי לְשָׁבֶת: ו הַמְשִׁפִּילִי לְרֹאשׁוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעֲפָר
 דֵּל מְאַשְׁפֹּת יָרִים אֲבִיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֶקְרֶת הַפִּית
 אִם־הַבָּנִים שְׂמִיחָה הִלְלוּ־יָהּ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בָּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹ: ב הִיִּתָּה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְּשֻׁלֹּתָיו:
 ג הֵימָּה רָאָה וַיִּגַּם הִירְדֵּן יָסַב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדּוּ כְּאִילִים גְּבָעוֹת כְּבְּנֵי־צֹאן: ה מִה־לֶּךְ
 הֵימָּה כִּי תִגֹּם הִירְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדּוּ כְּאִילִים גְּבָעוֹת כְּבְּנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
 חֻלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח הַהִפְכֵי הַצּוּר אֲגַם־מִים חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנו־מִים:

נקודות משיחות קודש – מזמור קיג מתוך "תהילות מנחם"

ז – מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון

השפעה מלמעלה לתחתון ביותר

בפסוק "מקימי מעפר דל" נאמר "עפר" ביחס ל"דל", ו"אשפות" ביחס ל"אביון".
 והענין בזה, "אביון" הוא למטה מ"דל"¹: "דל" הוא מי שאין לו מאומה. ו"אביון" הוא
 (לא רק מי שאין לו מאומה, אלא שהוא) "תאב לכל דבר"². וענינם בספירות³: "דל" הוא בחי'
 היסוד⁴, ו"אביון" הוא בחי' המלכות "דלית לה מגרמה כלום"⁵. "ולכן לגבי ה"דל" נאמר
 "עפר", ולגבי ה"אביון" שהוא למטה מ"דל" נאמר "אשפות", שהיא מדריגה תחתונה עוד
 יותר.

כדי שמלמעלה יהי' הענין ד"מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון", צריך להיות שגם
 למטה תהי' עבודה באופן כזה, שהאדם יתן צדקה גם לאנשים שהם בבחי' תחתונה ביותר,
 בחי' "אביונים", כמ"ש⁶ "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד"⁷.

(1) ראה ויק"ר פל"ד, ו.

(2) פרש"י משפטים כג, ו. ראה טו, ד. תצא כד, יד. וראה גם לקמן "תהלות מנחם" קטז, ו.

(3) ראה ביאורה"ז לאדמו"ר האמצעי נד, ג. ולאדמו"ר הצ"צ ח"ב ע' תתלב ואילך.

(4) וראה ספר הליקוטים ערך יסוד (ע' תתסג ואילך) שהטעם שיסוד נקרא "דל", כי הוא יתום מאמו. עיי"ש.

(5) זח"א קפא, א. רמט, ב. ח"ב ריח, ב. ע"ח שער ו (שער העקודים) פ"ה.

(6) תהלים קיב, ט. וראה "תהלות מנחם" עה"פ.

(7) מד"ה רני ושמחי בת ציון ה'תשכ"ז.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב) מסכת יבמות עם ביאורים
ב) מזמורי תהלים קיג, קיד	ג) מדף עז עד דף פד
ג) מאמר ד"ה ויגש אליו יהודה כו' שבת פרשת ויגש, ה'תשכ"ה	ה) מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ד) שיחת שבת פרשת ויגש, ה'תשנ"א	ו) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
ה) לקוטי שיחות – פרשת ויגש	ז) אדמו"ר הזקן
ו) (בלה"ק) כך ה	ח) שולחן ערוך הלכות שבת
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	ט) אדמו"ר הזקן
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויגש	י) לקוטי תורה
ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת ויגש	יא) אדמו"ר הזקן
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויגש	יב) שיעורי אורה
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)	יג) אדמו"ר האמצעי
יב) לשבוע פרשת ויגש	יד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו
יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויגש	יז) אדמו"ר ה"צמח צדק"
יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	יח) תורת שמואל תרל"ב
שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:	
יז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויגש	יט) אדמו"ר מוהר"ש
יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויגש	כ) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויגש	כא) אדמו"ר מוהרש"ב
כ) נביאים וכתובים	כב) ספר המאמרים – ה'תרפ"ו
כא) מלכים ב פרק כה, משלי פרק א	כג) אדמו"ר מוהרי"צ
כב) משניות – מסכת כלים	כד) לקוטי דיבורים
כג) ביאור קהתי	כה) אדמו"ר מוהרי"צ
כד) עין יעקב מסכת יומא	כו) אגרות קודש
	כז) אדמו"ר מוהרי"צ
	כח) חומש לקריאה בציבור
	כט) סדר הדלקת נרות חנוכה
	ל) לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש
	לא) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש
	לב) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש
	לג) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו', וּבִהְפֹּטוּרָה דְּפָרְשֵׁת וַיֵּגֶשׁ נֶאֱמַר²
 2 הַנְּבוּאָה לִיחֻזְקָאֵל: קַח לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה גו'
 3 וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף גו' וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל
 4 אֶחָד לָךְ לַעֲזֹן אֶחָד וְהָיוּ לְאַחֲדִים בִּידָךְ. וּלְכֹאזֶרָה הַשְּׂיִכּוֹת
 5 שֶׁל הֶהֱפֹטוּרָה לְפָרְשָׁה הִיא
 6 בְּזָה שֶׁהַתּוֹכֵן דְּשִׁנְיָהֶם הוּא
 7 חֲבוּר יְהוּדָה וְיוֹסֵף. אָבֵל
 8 בְּפָרְטִיּוֹת, יִשְׁנו הַבְּדֵל גְּדוֹל בֵּין
 9 תּוֹכֵן הַפְּרָשָׁה לְתוֹכֵן הַהֶפְטוּרָה, מִכֵּיּוֹן
 10 שֶׁבִּהְגֵּשְׁתָּ יְהוּדָה לְיוֹסֵף
 11 (בְּפָרְשָׁה) מִדְּגֵשׁ שְׂיֹסֵף הָיָה
 12 נֶעֱלָה יוֹתֵר מִיְהוּדָה, וְעַד
 13 שְׂיֹסֵף הָיָה מִלֶּךְ עַל כָּל
 14 אֶחָיו, כּוֹלָל יְהוּדָה,
 15 וּבִהְפֹּטוּרָה נֶאֱמַר³ שְׁלֵתִיד לְבוֹא
 16 וְעַבְדִּי דָּוִד (מִשְׁבֹּט יְהוּדָה) מִלֶּךְ
 17 עָלֵיהֶם. [וְהוֹשִׁינִי בַּמַּעֲלָה בֵּין יוֹסֵף
 18 וְיְהוּדָה הוּא לִפִּי דְרָגָתָם בַּסְפִּירוֹת
 19 הַרוּחָנוֹת [נְכַמְבוֹאָר בְּתוֹרָה
 20 אוֹר⁴, דְּיוֹסֵף הוּא [יִסְדוֹר]
 21 זְעִיר־אַנְפִּין [=שֵׁשֶׁת הַמִּידוֹת]
 22 וְיְהוּדָה הוּא מַלְכוּת הַמַּקְבֵּל
 23 שְׁפַע מִהַמִּידוֹת, וְלִכְּנָן עֲכָשִׁיו
 24 יוֹסֵף הוּא לְמַעֲלָה מִיְהוּדָה,
 25 כִּי בְּסֹדֵר הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת (הַסֹּדֵר
 26 הַקְּבוֹעַ בַּעֲלוֹם), זְעִיר־אַנְפִּין הוּא
 27 לְמַעֲלָה מִהַמְּלָכוֹת [וְיִתִּירָה
 28 מִזֶּה, זְעִיר־אַנְפִּין הוּא מִשְׁפִּיעַ
 29 לְמַלְכוּת. וְזֶהוּ וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו
 30 יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי,
 31 דְּפָרוּשׁ הַפְּנִימִי בִּי אֲדֹנִי הוּא
 32 שְׂבִיהֶוּדָה (בִּי) יִמְשֹׁךְ הַשְּׁפַע
 33 מִיֹּסֵף הַצַּדִּיק (אֲדֹנִי)]. אֵךְ
 34 מַעֲלָה זוֹ בַּמִּידוֹת לִגְבֵי הַמְּלָכוֹת הִיא
 35 כְּפִי שֶׁהֵם בַּהֲתַגְלוֹת הַסְפִּירוֹת. אֵךְ
 36 בְּשֵׁרֶשׁ, שׁוֹרֵשׁ הַמְּלָכוֹת גְּבוּה מִשׁוֹרֵשׁ
 37 הַמִּידוֹת וְלִעֲתִיד־לְבוֹא, שָׂאֻז
 38 יִתְגַּלֵּה שׁוֹרֵשׁ הַמְּלָכוֹת,
 39 שֶׁהוּא לְמַעֲלָה מִשׁוֹרֵשׁ זְעִיר־
 40 אַנְפִּין, לִכְּנָן אֵז יְהִיָּה עַבְדִּי
- דָּוִד מִלֶּךְ עָלֵיהֶם]. אִם־כֵּן, אִפְשָׁר לְבֹאֵר שֶׁפִּרְשְׁתָּנוּ (מַעֲלָת יוֹסֵף) מִדְּבַר
 עַל הַמַּצֵּב כִּיּוֹם (מַעֲלָת יוֹסֵף), לְעוֹמֶת זֹאת הַהֶפְטוּרָה (מַעֲלָת יְהוּדָה) שֶׁמִּדְּבַר
 לְעִתִּיד־לְבוֹא. אָבֵל מִזֶּה שֶׁגַּם הַפֶּסוּק וְעַבְדִּי דָּוִד מִלֶּךְ עָלֵיהֶם
 הוּא בִּהְפֹּטוּרָה דְּפָרְשֵׁת וַיֵּגֶשׁ, מִשְׁמַע, שְׂבִיהֶוּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה
 שֶׁבִּפְרָשְׁתָּנוּ יִשְׁנָה גַּם הַמַּעֲלָה
 דִּיהוּדָה לְגַבִּי יוֹסֵף. אֵלָא
 שֶׁזֶּה שְׂמִדְּגֵשׁ בְּגִלּוֹי בְּוִיגֵשׁ
 אֵלָיו יְהוּדָה הוּא הַמַּעֲלָה
 דְּיוֹסֵף לְגַבִּי יְהוּדָה,
 וּבִהְפֹּטוּרָה מְדוּשׁ בְּגִלּוֹי
 הַמַּעֲלָה דִּיהוּדָה לְגַבִּי יוֹסֵף.
 בַּהֲמִשָּׁךְ הַמֵּאֵר יִתְבָּאֵר יוֹתֵר כִּי
 בַּהֲגֵשֶׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף יִשְׁנָה בַּהֲעֵלֶם גַּם
 מַעֲלָת יְהוּדָה (שִׁנְיָהֶם שׁוֹיִם, וְיִתִּירָה
 מִזֶּה שִׁיְהוּדָה לְמַעֲלָה מִיֹּסֵף). וְיִתְבָּאֵר
 שִׁיְהוּדָה וְיוֹסֵף מִרְמִזִּים גַּם עַל "דַּעַת"
 עֲלִיּוֹן" (יוֹסֵף) וְ"דַּעַת תַּחְתּוֹן" (יְהוּדָה).
 בְּרַכַּת "גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל" שֶׁבִּסּוּף בְּרַכּוֹת
 קִרְיַת שִׁמְעַ (יוֹסֵף) וְתַפִּילַת שְׁמוֹנֶה־
 עֶשְׂרֵה (יְהוּדָה). תּוֹרָה (יוֹסֵף) וְתַפִּילָה
 (יְהוּדָה). וְיֹאדִיק לְבֹאֵר הַמַּעֲלָה
 שֶׁבְּתוֹרָה לְגַבִּי תַפִּילָה וְשֶׁבְּתַפִּילָה לְגַבִּי
 תּוֹרָה.
 "דַּעַת עֲלִיּוֹן" וְ"דַּעַת תַּחְתּוֹן". דַּעַת
 עֲלִיּוֹן - הִידִיעָה כְּפִי שֶׁהִיא בַּעֲנִי
 הַעֲלִיּוֹן (הַקְּבָ"ה) - לְמַעֲלָה יֵשׁ וְלִמְטָה
 אֵין. כָּל הַעוֹלָמוֹת הֵם אֵין וְאִפְסָה,
 וְהַמְצִיאוֹת הָאֱמִיתִית הִיא הַקְּבָ"ה. דַּעַת
 תַּחְתּוֹן - הִידִיעָה כְּפִי שֶׁהִיא בַּעֲנִי
 הַתַּחְתּוֹן (הָאָדָם, וְהַנְּבִרָאִים כֻּלָּל) -
 לְמַטָּה יֵשׁ וְלִמְעֻלָּה אֵין, כִּיּוֹן שֶׁרֹאֵה רַק
 אֵת מְצִיאוֹת הַעוֹלָם וְהַנְּבִרָאִים.
 נִמְבָּאֵר, שֶׁגַּם אֲצֵל הַקְּבָ"ה יִשְׁנָה
 כְּכֹיֹל "דַּעַת תַּחְתּוֹן", שֶׁהִיא בְּדִרְגּוֹת
 הַיּוֹדוֹת לְהַחֲיוֹת אֵת הַנְּבִרָאִים
 ('מַלְכוּת'), שֶׁשֶּׁם הִידִיעָה וְהַסְתַּכְלוֹת
 עַל הַנְּבִרָאִים הִיא כְּפִי שֶׁהַנְּבִרָאִים
 רֹאִים אֵת עֲצָמָם, מְצִיאוֹת יֵשׁ.
 וְהַתַּכְלִית הִיא שֶׁגַּם בִּ"דַּעַת תַּחְתּוֹן"
 תּוֹרָשׁ "דַּעַת הַעֲלִיּוֹן".

בס"ד. שבת פרשת ויגש, ה'תשכ"ה*

(* יצא לאור בקונטרס ה' טבת - תנש"א, "לקראת ש"ק פ' ויגש, יום הבהיר ה' טבת (היום בו "דידן נצח" באופן גלוי לעיני כל העמים (בבית המשפט הפדרלי) בנוגע לספרי וכתבי רבותינו נשיאינו שבספריית ליובאוויטש). . עש"ק פ' ויגש, שנת ה'תשנ"א". (1) ריש פרשתנו (ויגש). (2) יחזקאל לז, טז-יז. (3) שם, כד. (4) פרשתנו מד, א-ב. וראה גם ד"ה זה ה'תשל"ו (תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט טבת ע' רטו ואילך). וש"נ.)

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ב) וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר זֶה עִם הַמְּבֹאֵר בְּדִרוּשֵׁי ה'צִמְח צֶדֶק⁵, דָּוָה
 2 שְׁסוּפִי-תִיבּוֹת וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא שְׁוֹה⁶ [=ויגש אליו
 3 יהודה], כִּי עֲנָן וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא שְׁהַמְלָכוֹת (וַיְהוּדָה)
 4 וַיִּזְעִיר-אֲנָפִין (יוֹסֵף) שְׁנֵיהֶם שְׁוִים. וּמִבָּאֵר, דְּעֲנָן שְׁוֹה הוּא
 5 עַל-דֶּרֶךְ מָה שְׁכָתוֹב ב'לְקוּטִי
 6 תוֹרָה⁷ בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב⁸
 7 לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה',
 8 דְּעֲנָן יֵשֶׁר הוּא הַחֲבוּר
 9 וְהַיְחָד דְּעֵצַת עֲלִיּוֹן וְדַעַת
 10 תַּחְתּוֹן, יַחְדָּא עֲלָא וְיַחְדָּא
 11 תַּתָּא [=יחוד עליון ויחוד תחתון.
 12 ב' אופנים בידיעת אחדות ה']
 13 (שְׁשִׁנְיָהֶם הֵם בְּשׁוֹה), לְמַהּוֹ
 14 אֶחָד בְּאֶחָד [=להיות שוה בשוה.
 15 כדלהלן, שגם התחתון יריגש כמו
 16 העליון]⁹. דְּיוֹסֵף וַיְהוּדָה כְּמוֹ
 17 שְׁהֵם מִצַּד עֲצָמָם, הֵם (כְּמוֹ)
 18 שְׁנֵי הַפְּכִים. דְּבִיּוֹסֵף (וַיִּזְעִיר-
 19 אֲנָפִין), שְׁהוּא מִסְמַל אֵת עֲנָן
 20 הַיְדִיעָה מְלַמְעָלָה לְמַטָּה,
 21 הוּא¹⁰ דַּעַת עֲלִיּוֹן שְׁלַמְעָלָה
 22 יֵשׁ וּלְמַטָּה אֵין, וּבִיְהוּדָה
 23 (מְלָכוֹת), שְׁהוּא מִסְמַל אֵת
 24 הַיְדִיעָה שֶׁל הַנְּבִיאִים מְלַמְעָלָה
 25 לְמַעְלָה, הוּא¹⁰ דַּעַת תַּחְתּוֹן
 26 שְׁלַמְעָלָה יֵשׁ וּלְמַעְלָה אֵין,
 27 וְעֲנָן וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא
 28 הַחֲבוּר דְּעֵצַת עֲלִיּוֹן וְדַעַת
 29 תַּחְתּוֹן שֶׁגַם בִּידַעַת תַּחְתּוֹן תּוֹרַשׁ
 30 דַּעַת עֲלִיּוֹן. [וַיְהוּדָה וַיִּזְעִיר-
 31 רַ"ל¹¹ עַל הַפְּסוּק וַיִּגַּשׁ אֵלָיו
 32 יְהוּדָה אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לְשׁוֹן
 33 שְׁלום, דְּעֲנָן הַשְּׁלום הוּא
 34 הַחֲבוּר דְּעֵצַת עֲלִיּוֹן וְדַעַת
 35 תַּחְתּוֹן]¹². וְעַל-דֶּרֶךְ מָה
 36 שְׁכָתוֹב¹³ בְּנִבְיָא לַעֲתִיד-לְבוֹא
 37 וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי
 38 יִשְׂרָאֵל [=עשרת השבטים] יַחְדּוֹ
 39 וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד,
 40 דְּעֲכָשׁוּ¹⁴, הַעֲבֹדָה דְּבָנֵי
 41 יְהוּדָה הִיא מְלַמְעָלָה לְמַעְלָה,
 42 דַּעַת תַּחְתּוֹן, וְהַעֲבֹדָה דְּבָנֵי
- יִשְׂרָאֵל [עֲשָׂרַת הַשְּׁבִטִים] יַחְדּוֹ
 וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד,
 דְּעֲכָשׁוּ¹⁴, הַעֲבֹדָה דְּבָנֵי
 יְהוּדָה הִיא מְלַמְעָלָה לְמַעְלָה,
 דַּעַת תַּחְתּוֹן, וְהַעֲבֹדָה דְּבָנֵי
- יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדּוֹ
 וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד,
 דְּעֲכָשׁוּ¹⁴, הַעֲבֹדָה דְּבָנֵי
 יְהוּדָה הִיא מְלַמְעָלָה לְמַעְלָה,
 דַּעַת תַּחְתּוֹן, וְהַעֲבֹדָה דְּבָנֵי

(5) אוה"ת פרשתנו שמט, ב. (6) בעל הטורים עה"פ. (7) פ' ראה כג, ד ואילך. (8) ראה יג, יט. (9) לשון הזהר – ח"ב קלה, סע"א. (10) ראה לקו"ת במדבר שבהערה 14 (נעתק לקמן בפנים). (11) יל"ש ריש פרשתנו. (12) אוה"ת שם שמט, א. (13) הושע ב, ב. (14) לקו"ת במדבר ו, ג ואילך (וראה שם ז, ד) – הובא באוה"ת שם (שמט, ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲטַרְת בַּעֲלָה¹⁵ [=אשת חיל - מלכות, תהיה עטרה וכתר (שמעל הראש)]
 2 ל'בעלה' - ששת המידות], שְׁמַעְלָה זו היא לְמַעֲלָה גַם מִהֶעֱנִין
 3 דְּשִׁנְיָהֶם שְׁוִים.
 4 וַיֵּשׁ לְיוֹמֵר, דְּזָהוּ מַה דְּאִיתָא [=מובא] בַּזְהַר¹⁶ שְׁהִגְשַׁת יְהוּדָה
 5 לְיוֹסֵף הוּא עֲנִין סְמִיכַת גְּאֻלָּה
 6 לְתַפְּלָה (בתפילה מסמיכים ברכת
 7 גאל ישראל לתפילת שמונה-עשרה)
 8 [דגאָלָה היא בחינת יסוד,
 9 יוסף, ותפלה היא בחינת
 10 מלכות, יהודה¹⁷]. דְּמַלְשׁוֹן
 11 רַ"ל¹⁸ סְמִיכַת גְּאֻלָּה לְתַפְּלָה
 12 (ולא סְמִיכַת תַּפְּלָה לְגֻאֲלָה),
 13 שְׁתַּפְּלָה היא בְּמִקּוּמָהּ וּגְאֻלָּה
 14 נִסְמָכָה (נִגְשָׁת) לְתַפְּלָה,
 15 מוֹבָן¹⁹, שְׁהֶעֱקָר הוּא²⁰
 16 הַתַּפְּלָה - מעלת יהודה - שהגאולה
 17 (יוסף) נסמכת אליו. וּמִזָּה שְׁאוּמֵר
 18 בַּזְהַר שְׁהִגְשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף
 19 (שבה יוסף הוא העליון) הוּא עֲנִין
 20 סְמִיכַת גְּאֻלָּה לְתַפְּלָה (שבה
 21 יהודה העליון), מְשַׁמְעַ, שְׁגַם
 22 בְּהִגְשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף יִשְׁנָה
 23 (בְּהֶעֱלָם) הַמַּעֲלָה דִּיהוּדָה
 24 לְגַבֵּי יוֹסֵף. אחרי שנתבאר שהגשת
 25 יהודה ליוסף כוללת בהעלם גם את
 26 עלייתו של יהודה להיות בשווה לדרגת
 27 יוסף ועוד למעלה מיוסף, יתבאר
 28 שבקשת יהודה מיוסף "בי אדוני" -
 29 שתומשך בו מעלת יוסף - נמצאת גם
 30 בבקשה לפני התפילה "אד' שפתי
 31 תפתח" שתוכן בקשה זו היא שגם
 32 בתפילה (דיבורו של האדם) תיכנס
 33 מעלת התורה (דיבורו של הקב"ה).
 34 ג) וַיּוֹבֵן זֶה בְּהִקְדָּיִם מַה
 35 שְׁפָתַי אֲדַמּוּר (מהורש"ב)
 36 נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן בְּדַבְּרֵי-הַמִּתְחִיל
 37 זֶה²¹, דְּזָה וְשִׁיְהוּדָה הַקָּדִיִּם
- תַּחֲלָה בִּי אֲדִנִּי (דְּלִכְאוּרָה הָיָה צָרִיף לְהַתְחִיל יְדַבֵּר נָא
 עַבְדְּךָ גו') הוּא פְּעֻנֵין קְדִימַת פְּסוּק²² אֲדִנִּי-י שְׁפָתַי תַּפְּתַח
 קוֹדֵם הַתַּפְּלָה [שְׁאִין זֶה הַפֶּסֶק בֵּין בְּרַכַּת גְּאֻלָּה לְתַפְּלָה שְׁהִי
 אֵין לְהַפְסִיק כָּלל בֵּין בְּרַכַּת 'גאל ישראל' לְתַפְּלָה שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה, כְּדִאִיתָא
 בְּגִמְרָא²³, בֵּינָן דְּתַקִּינוּ רַבָּנִן
 לְמִימַר [=כִּינן שְׁתִּיקֵנוּ (חכמים)
 לומר] אֲדִנִּי-י שְׁפָתַי תַּפְּתַח,
 כְּתַפְּלָה אֲרַכְתָּא דְּמִיָּא [=דומה
 לְתַפְּלָה אורכה. נעשה זה חלק
 מִתַּפְּלָה שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה]]. וְהִנֵּה
 בְּתַרְגוּם עַל הַפֶּסֶק אֲדִנִּי-י
 שְׁפָתַי תַּפְּתַח, פִּירֵשׁ, שְׁפָתַי
 פְּתַח בְּאוֹרֵיתָא [=פְּתַח שְׁפָתַי
 בְּתוֹרָה]. וּמִבְּאֵר בְּכִמָּה דְּרוּשִׁים
 [=מֵאֵמָרֵי חֲסִידוֹת]²⁴ הַמְּבָאֵרִים
 הָעֲנִין דְּתוֹרָה וְתַפְּלָה (וְגַם
 בְּדִרוּשׁ הַנִּלְכָּד²⁵), דְּהַבְקָשָׁה
 שְׁבִפְסוּק זֶה שְׁבִתְחִלַת
 הַתַּפְּלָה הִיא, שְׁהַתַּפְּלָה (וּפִי
 יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ) תְּהִיָּה כְּמוֹ
 תוֹרָה (אֲדִנִּי-י שְׁפָתַי תַּפְּתַח,
 בְּאוֹרֵיתָא). דְּכִמּוֹ שְׁבִתְחִלַת
 הַתוֹרָה שְׁהָאֲדָם לוֹמֵד הִיא
 דְּבֵר ה', דְּכִרִי (שֶׁל הַקֶּבֶ"ה)
 אֲשֶׁר שְׁמִי בְּפִי²⁶, וְהָאֲדָם
 הוּא פְּעוּנָה אַחֵר הַקּוּרָא אֲדָם
 הַלּוֹמֵד תּוֹרָה הוּא כְּעוֹנֵה (תוֹרָה) אַחֵר
 הַקּוּרָא - הַקֶּבֶ"ה²⁷, כְּמוֹ כֵּן גַּם
 הַתַּפְּלָה תְּהִיָּה בְּאוֹפֵן דּוּפִי

(15) משלי יב, ד. (16) ח"א ריש פרשתנו (רה, ב). (17) ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' יג ואילך).
 ד"ה ויגש תרס"ו (המשך תרס"ו ע' קט ואילך), תרס"ח (שם ע' תפז ואילך), תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ס"ע תשצד
 ואילך). ועוד. וראה ד"ה זה שבהערה 4. (18) ברכות ד, ב. שם ט, ב. (19) ראה בהנסמן בהערה 17. (20) וכמובן גם מזה דזה
 שצריך לסמוך גאולה לתפלה הוא בכדי שהתפלה תתקבל - ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א (הובא בפרש"י לברכות שם
 ד"ה זה הסומך). שו"ע אדה"ז אור"ח הל' תפלה סק"א ס"ב. (21) תרנ"ח - סה"מ תרנ"ח ע' סז ואילך. (22) תהלים נא, יז.
 (23) ברכות שם. (24) סה"מ תרכ"ו ע' רפה. תרכ"ז ע' תלא. שם ע' תמג. וראה גם אוה"ת (יהל אור) לתהלים שם (ע' קצז).
 (25) סה"מ תרנ"ח שם ע' סח. שם ע' עז. (26) ישעי' נט, כא. (27) ראה תו"א יתרו טו, סע"ג ואילך. ד"ה בחודש השלישי
 ה'תשכ"ט ס"ב (תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט סיון ס"ע רצט ואילך), ובהנסמן שם הערה 11.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יגיד תהלתך, שתפלת האדם תהיה שעל-ידה תמשך (יגיד
2 מלשון המשכה) תהלתך, תפלתו של הקב"ה.
3 ענין אור אין-סוף למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית.
4 דברי הוזהר אלו מבארים השלימות שבאור האלוקי, למטה מטה - שנמשך
5 למטה להחיות את הנבראים הגשמיים,
6 ועד שנמשך למטה מטה להחיות גם
7 את הקליפות (כוחות הטומאה).
8 למעלה מעלה - שגם העולמות
9 העליונים - אצילות למעלה מעלה עד
10 אין קץ - אין להם ערך לגבי עצמותו
11 יתברך.
12 (ד) והנה מבאר בדרושים הנ"ל²⁸, שתורה
13 הנ"ל²⁸, שתורה ותפלה הם
14 דגמת שני הענינים דלמעלה
15 מעלה עד אין קץ ולמטה
16 מטה עד אין תכלית. דתורה
17 שהיא המשכה מלמעלה
18 למטה שהאדם לומד חכמתו של
19 הקב"ה ומורידה לשכלו, היא
20 דגמת הענין דלמטה עד אין
21 תכלית, ותפלה שהיא
22 העלאה מלמטה למעלה
23 שבתפילה מתבונן האדם בגדלות האל-
24 רובה מתעלה ויוצא מעצמו היא
25 דגמת הענין דלמעלה עד אין
26 קץ. ועל-פי הידוע²⁹ דזה
27 שאור אין-סוף הוא למטה
28 עד אין תכלית (השורש
29 דתורה) הוא ענין
30 ההתפשטות והגלוי, שהוא
31 מתפשט ומתגלה למטה מטה
32 עד אין תכלית, וזה שאור-
33 אין סוף הוא למעלה עד אין
34 קץ הוא כמו שמתעלה ונכלל
35 בעצמותו למעלה מעלה עד
36 אין קץ, מוכן, שתפלה היא
37 למעלה מתורה כמו שיחבאר.
- 38 והבקשה אדני-י שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך היא,
39 שתפלה שהיא מלמטה למעלה תהיה גם המעלה דתורה,
40 מלמעלה למטה. והמעלה שבתורה על תפילה תחבאר להלן שהתפילה
41 תלוי במעשה האדם התחתון, לעומת זאת התורה אינה תלויה כלל באדם,
42 ובלמוד התורה שלו ממשיך את
43 התורה למטה כמו שהיא.
44 והענין הוא, דתפלה היא
45 שהאדם מבקש ומתפלל, וגם
46 ההמשכה מלמעלה שעל-ידי
47 התפלה, זה שהקב"ה ממלא
48 את בקשתו, היא מצד
49 המעלה דעבודת המטה,
50 למעשה ידיך תכסוף³⁰ =הקב"ה
51 נכסף למעשה האדם³⁰, ויש
52 לומר, דמהטעמים על זה
53 שצריך לעמוד בתפלה כעבד
54 לפני רבו באימה ביראה
55 ובפחד³¹, הוא, כי זה
56 שעבודת המטה (תפלה)
57 מעוררת למעלה את הרצון
58 למלא את בקשתו הוא
59 (בעקר) לפי שבעבודת
60 המטה ישנה המעלה דבטול
61 היש³², ולכן, כל שהתפלה
62 היא בבטול גדול יותר, היא
63 מעוררת יותר למעלה למלאות
64 את בקשתו³³. וזהו שתפלה היא

(28) ראה ד"ה על ג"ד העולם עומד ה'תשי"ד (תורת מנחם - ספר המאמרים מלוטס ניסן ס"ע קפ ואילך) ס"ג, ובהנסמן שם בהערה 15. (29) המשך תרס"ו ע' קפח. ובכ"מ. (30) לשון הכתוב - איוב יד, טו. (31) רמב"ם הל' תפלה פ"ד ה"ה. טושו"ע (וראדה"ז) או"ח הל' תפלה ס"ס צה. (32) ראה בארוכה סה"מ תרכ"ז ע' תלב, דהעלאת מ"ן שעל ידי התפלה הוא מפני החידוש שבו, כהמשל דצפור המדברת - וענין זה הוא בבטול היש (לקו"ת ס"פ במדבר - כ, ב). (33) ראה סה"מ תרכ"ז שם (ע' תמג) תרנ"ח שם (ע' עה) שהמעלה דתפלה האבות היא לפי שהם בטלים בבטול דמרכבה. וראה ברכות לד, סע"ב (הובא בסה"מ תרכ"ז ותרנ"ח שם) דהטעם על זה שהועילה תפלתו של רחב"ד הוא לפי שהוא "כעבד לפני המלך".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היא העלֶּאָה מִלְמָטָה לְמַעְלָה, כִּי הַבְּקָשָׁה דִּתְפִּלָּה היא
2 בְּבִטּוּל (בְּאֻפֶּן דְּעֵבֶד הַמִּבְכָּשׁ), דְּעֵנֵן הַבִּטּוּל הוא שְׂיוּצָא
3 מִמְּצִיאוֹתוֹ, הַעֲלָאָה מִלְמָטָה לְמַעְלָה. וְכֹל זֶה הִיא פְּעוּלַת הָאָדָם
4 לְבִטֹּל יִשְׁתּוּ הַעֲצָמִית בְּתַפִּילָתוֹ שְׂבוּחַ מַעֲוֵר אֶת הַדְּרָגוֹת שֶׁלִּמְעַלָּה. וְתוֹרָה
5 הִיא דְּבַר הַשֵּׁם [שְׂיִשְׁנֹנוּ גַם
6 לְפָנֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה דִּהְאָדָם].
7 וְהַפְּעָלָה שְׂנַעֲשִׁית עַל-יְדֵי
8 עֶסֶק הַתּוֹרָה דִּהְאָדָם הִיא
9 שֶׁהַתּוֹרָה וְאוֹר-אֵין-סוֹף
10 הַמְּלָכֶשׁ בֶּה יוֹרִידִים וְנִמְשָׁכִים
11 לְאָדָם. וְיִתְרָה מְזֹז, שְׁגָם
12 הַמְּשַׁכֵּת הַתּוֹרָה וְאוֹר-אֵין-
13 סוֹף הַמְּלָכֶשׁ בֶּה נִמְשָׁכִים לְאָדָם. וְיִתְרָה מְזֹז,
14 הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה, הוּא (לֹא עַל-
15 יְדֵי שֶׁהָאָדָם מְבַטֵּל אֶת שְׁכָלוֹ,
16 אֲלֹא אֲדִרְבָּה) לִשְׁם לִימּוּד תּוֹרָה
17 כִּרְאוּי זִקּוּק הוּא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁכָלוֹ
18 שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁכֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת
19 בְּשְׁכָלוֹ שֶׁל הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהוּא
20 בְּמִצְיָאוֹתוֹ, הַמְּשַׁכָּה מִלְמַעְלָה
21 לְמַטָּה. וְלֵהֲלֹךְ יִבְהִיר שְׁמַעֲלַת
22 הַתְּפִילָּה - תְּנוּעַת הַעֲלָאָה - אֵינָה רַק
23 בְּדוּגְמַת "לְמַעַל מִעַלָּה עַד אֵין קֵץ",
24 אֲלֹא עַל-יְדֵי הַתְּפִילָּה מַעֲוֵרִים תְּנוּעָה
25 שֶׁל הַעֲלָאָה גַם בְּאוֹר הָאֱלֹהִים, תְּנוּעָה זוֹ
26 שִׁ"לִּמְעַל מִעַלָּה עַד אֵין קֵץ", וּבִיחָד
27 עִם זֶה יִשְׁנָה מִעַלָּה בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה
28 לְגַבִּי תְּפִילָּה בְּהַמְשַׁכֵּת הָאֱלֹקוֹת גַּם
29 לְמַטָּה.
30 וַיֵּשׁ לֹמֶר, דְּכְמוֹ שֶׁבְּתוֹרָה,
31 הַשְּׂיָכּוֹת שְׁלָה לְהַעֲנִין
32 דְּלְמַטָּה עַד אֵין תְּכִלִּית הִיא
33 לְזֶה שְׂאוֹר אֵין סוֹף הוּא
34 לְמַטָּה עַד אֵין תְּכִלִּית,
35 שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁהִיא חֻקְתּוֹ
36 וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקָּב"ה נִמְשָׁכֶת
37 לְמַטָּה מְטָה לְשַׁכּוֹל שֶׁל הָאָדָם,
38 כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּתַפִּלָּה,
39 שֶׁהַשְּׂיָכּוֹת דִּתְפִּלָּה לְהַעֲנִין
40 דְּלְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ הִיא (לֹא
41 רַק מִפְּנֵי שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא
42 הַעֲלָאָה דִּהְאָדָם שֶׁבְּתַפִּילָתוֹ
43 מְבַטֵּל יִשְׁתּוּ וּמִתְעַלָּה, אֲלֹא גַם)
- לְזֶה שְׂאוֹר אֵין סוֹף הָאָדָם עֲצָמוֹ הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ. דְּזֶה
שְׂעַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה מִתְעוֹרֵר לְמַעַלָּה רְצוֹן חֲדָשׁ לְמִלְאֵת בְּקָשָׁת
הַמִּתְפַּלֵּל [גַּם בְּשְׂעַל-פִּי חֻכְמַת הַתּוֹרָה אֵינוֹ רְאוּי לְזֶה]³⁴
הוּא לְפִי שְׂעַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה נַעֲשֶׂה עֲלֶיהָ בְּאוֹר שְׁלִמְעָלָה,
שֶׁהוּא מִתְעַלָּה לְמַעְלָה וְלְמַעְלָה גַּם
מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְלְמַעְלָה גַּם
מִהַתּוֹרָה³⁴, עַד לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הַרְצוֹן חֲדָשׁ לְמִלְאֵת אֶת
בְּקָשָׁתוֹ. אֲלֹא שְׂאֵף-עַל-פִּי כֵּן יֵשׁ יִתְרוֹן בְּהַמְשָׁכָה דִּתְוֹרָה לְגַבִּי הַמְּשַׁכָּה שְׂעַל-
יְדֵי תְּפִלָּה. דִּהַמְשָׁכָה שְׂעַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה, כִּינֵן שֶׁתְּפִלָּה הִיא עֲבוּדַת הַמְּטָה, לְכֵן
גַּם הַמְּשַׁכָּה מִלְמַעְלָה שְׂעַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה הִיא בְּנוּגַע לְעִנְיֵי הָעוֹלָם (מְלוּי בְּקָשָׁת
הַמִּתְפַּלֵּל), אֲלֹא שֶׁשְׂאוֹרֵשׁ הַמְּשַׁכָּה הִיא מִלְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ. וְהַמְשָׁכָה
דִּתְוֹרָה, שֶׁהִיא הַמְּשַׁכָּה מִלְמַעְלָה מַצֵּד עֲצָמָה, הִיא הַמְּשַׁכֵּת אֲלֵקוֹת. שְׁגָם לְאַחֲרֵי
שֶׁהַתּוֹרָה יִרְדָּה לְמַטָּה
וְנִתְלַבֶּשֶׁת בְּשְׁכָלוֹ אֲנוּשִׁי הִיא
חֻקְתּוֹ שֶׁל הַקָּב"ה שְׁלִמְעָלָה
מְשַׁכֵּל הַנִּבְרָאִים. בְּסֻפֵּי הַבֵּא
יִמְשִׁיךְ לְבָאֵר בְּתוֹסַפַּת בִּיאוֹר הַמַּעֲלָה

(34) ראה ד"ה שיר המעלות לדוד הנה מה טוב גו' ה'תשכ"ב ס"ה (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט אייר ס"ע ערב ואילך), ובהנסמן שם הערה 29.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שבתורה לגבי תפלה, שלגבי מעלתה העיקרית והעצמית של התורה (עונג
2 העצמות) ההשגה שבעולם שלנו וההשגה שבעולם האצילות היא בשווה,
3 ובלימוד התורה אנו תופסים בשכלנו האור האלוקי באותו אופן כמו בלימוד
4 התורה בעולם האצילות.
- 5 (ה) ובאור הענין בפטריות
6 יותר, יוכן על פי מה שקכת
7 ה'צמח צדק' במאמר³⁵
8 דבור-המתחיל להבין הענין
9 שאמרו רז"ל³⁶ שאור אין-
10 סוף ברוך הוא הוא למעלה
11 עד אין קץ ולמטה עד אין
12 תכלית [שהביכל (= כרך כתביו)]
13 הנה נמצא מאמר
14 ה'נ"ל) הנה משך כמה שנים
15 בשביה, ובזמן האחרון³⁷
16 נפדה מהשביה והגיע לכאן.
17 ולהעיר, שפירושו זה ישנם
18 כמה ענינים שאינם פירושים
19 ה'נ"ל] בפירושו הפתוח³⁸ חנוך
20 לנער על פי דרכו גם כי זקין לא יסור ממנה,
21 לא יסור ממנה, דלכאורה
22 כשהאדם מזקין צריך
23 להתעלות למדרגה נעלית
24 יותר, ומהי³⁹ המעלה שגם
25 כשיזקין לא יסור מהדרך
26 שהנכו אותו כשהיה נער?
27 ומבאר ה'צמח צדק' במאמר,
28 דבשכל אנושי יש חלוק גדול
29 ועצום בין השכל שהאדם
30 משיג בנצרותו לשכל שהוא
31 משיג בגדלותו ומכל-שכן
32 בזקנותו. אבל בתורה שהיא
33 אלקות, החלוק שבין נצרותו
34 לזקנותו הוא רק בהשגת
35 השכל של האדם שבה
36 מלבשת התורה, אבל בתורה
37 עצמה, שהיא חכמתו של
38 הקב"ה שלמעלה משכל
39 הנבראים, אין חלוק בין שכל
40 הנער לשכל הזקן, ולכן גם
- 41 כשיזקין לא יסור מן הדרך שלמדו בהיותו נער. ומוסיף
42 במאמר, דכתיב⁴⁰ נער הייתי גם זקנתי שאמרו חז"ל: שרו של
43 עולם (מט"ט) אמרו, נער הוא מט"ט שמקומו בעולם היצירה
44 והמשך הפסוק: וגם זקנתי הוא עליתו באצילות, דחכמת
45 התורה שבאצילות היא
46 נעלית הרבה יותר מחכמת
47 התורה שביצירה. ואף-על-
48 פיי-כן, גם כשיזקין ויתעלה
49 באצילות לא יסור מהדרך
50 שלמדו בהיותו נער
51 ביצירה, כי עצם התורה היא
52 תענוג העצמי דהעצמות (כמו)
53 שכתוב בפסוק המבאר מעלת התורה
54 ואהיה אצלו
55 שעשועים⁴¹, אצלו (בעצמו)
56 דוקא), שתענוג זה הוא למעלה
57 גם מחכמתו של הקב"ה,
58 חכמה דאצילות. ובנוגע
59 לענין זה (העונג) שבתורה
60 (שהוא עקר התורה) אין
61 חלוק בין ההשגה דיצירה
62 (וגם ההשגה דשכל אנושי)
63 להשגה דאצילות.
64 ועל-פי-זה יוכן עוד יותר
65 היתרון בהמשכה בתורה
66 לגבי ההמשכה שעל-ידי
- 19 של האדם שבה מלבשת התורה, אבל בתורה
20 עצמה, שהיא חכמתו של הקב"ה שלמעלה משכל הנבראים, אין חלוק בין
21 שכל הנער לשכל הזקן, ולכן גם כשיזקין לא יסור מן הדרך שלמדו בהיותו
22 נער. ומוסיף במאמר, דכתיב⁴⁰ נער הייתי גם זקנתי, נער הוא מט"ט שביצירה
23 וגם זקנתי הוא עליתו באצילות, דחכמת התורה שבאצילות היא נעלית הרבה
24 יותר מחכמת התורה שביצירה. ואף-על-פיי-כן, גם כשיזקין ויתעלה באצילות
25 לא יסור מהדרך שלמדו בהיותו נער ביצירה, כי עצם התורה היא תענוג
26 העצמי דהעצמות (ואהיה אצלו גו' שעשועים⁴¹, אצלו דוקא), שלמעלה גם
27 מחכמתו של הקב"ה, חכמה דאצילות. ובנוגע לענין זה שבתורה (שהוא עקר
28 התורה) אין חלוק בין ההשגה דיצירה (וגם ההשגה דשכל אנושי) להשגה
29 דאצילות.
30 ועל-פי-זה יוכן עוד יותר היתרון בהמשכה בתורה לגבי ההמשכה שעל-ידי

(35) נדפס באוה"ת ענינים ע' קי ואילך. — ראה שם ע' קכח. (36) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט — מ, ב).
ז"ח יתרו לד, סע"ג. (37) בשנת תשכ"ה — שנת אמירת מאמר זה. (38) משלי כב, ו. (39) ראה תניא חינוך קטן (עה, ב).
(40) לשון הכתוב — תהלים לו, כה. וארז"ל (יבמות טז, ב ובתוס' שם) שר העולם (מט"ט) אמרו. (41) משלי ח, ל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תפלה. וההמשכה למטה שעל-ידי תפלה היא (לא)
 2 שהאלקות עצמו נמשך למטה, אלא) שעל-ידי ההמשכה
 3 מלמעלה כתוצאה מעבודת המטה (תפילה) נעשה שנוי בעניני
 4 העולם. וההמשכה דתורה, היא המשכת אלקות, שגם
 5 לאחרי ירידתה למטה היא
 6 חכמתו של הקב"ה. ויתירה
 7 מזו, שהאלקות שבתורה
 8 שנומשכת למטה ומתלבשת
 9 בשכלו של האדם הלומד,
 10 אינה בגדר עלמין [=עולמות],
 11 שלכן, ההשגה דשכל אנושי
 12 וההשגה דאצילות הם בשונה
 13 ממש לגבה. ובזה אנו רואים
 14 מעלתה של התורה שגם בירידתה
 15 למטה להשגת האדם, הנה מצד
 16 מעלתה העצמית של התורה אין חילוק
 17 בין השגת שכל אנושי להשגה שבעולם
 18 האצילות. בסעיף הבא יעבור לבאר
 19 בנוסף למה שביאר בסעיפים קודמים
 20 המעלה שבתפלה לגבי תורה שפועלת
 21 שינוי בעולם.
 22 (ו) ויש לומר, דכמו שהיתרון
 23 בהמשכה דתורה לגבי
 24 ההמשכה דתפלה הוא בנוגע
 25 למטה, שנומשך בו גלוי
 26 אלקות שזו התורה כפי שהיא יורדת
 27 להשגת הנברא, על-דרך-זה הוא
 28 ביתרון שבהמשכה שעל-ידי
 29 תפלה לגבי ההמשכה
 30 דתורה, דנוסף לזה ששורש
 31 ההמשכה שעל-ידי תפלה
 32 הוא מלמעלה מהשתלשלות,
 33 היתרון בהמשכה שעל-ידי
 34 תפלה הוא גם בנוגע למטה,
 35 שעל-ידי התפלה נעשה שנוי
 36 בנבראים שלמטה, לרפאת
 37 החולים ולברך השנים.⁴²
 38 ולהוסיף, דענין זה [שעל-ידי
 39 תפלה נעשה שנוי למטה]
 40 הוא בכל תפלה. והענין הוא,
- 1 דמבואר בדרוש הנ"ל דה'צמח צדק'⁴³, דזה שאיתא
 2 [=מובא] בגמרא⁴⁴ שבתפלת צבור (דוקא) פתיב⁴⁵ הן א-ל
 3 כביר לא⁴⁶ ימאס, שהיא רצויה ומקבלת לעולם⁴⁷, הפונה
 4 בזה היא, דזה שהקב"ה ממלא הבקשה דתפלת צבור, הוא
 5 גם בגלוי שרואים בגלוי ישועתו של
 6 הקב"ה, כדלהלן. והיינו, שגם
 7 בתפלת יחיד, הקב"ה ממלא
 8 את בקשתו [וכדמוכח מזה
 9 שאנשי כנסת הגדולה תקנו
 10 להתפלל ג' פעמים בכל יום,
 11 ובודאי שלא תקנו שתהיה
 12 חס-ושלום ברכה לבטלה
 13 שאילו הקב"ה לא היה ממלא בקשתו
 14 הייתה זו חס-ושלום ברכה לבטלה].
 15 אלא שבתפלת יחיד, אפשר
 16 שההשפעה (מלוי הבקשה)
 17 תהיה בהעלם, והמעלה
 18 דתפלת צבור היא
 19 שההשפעה היא בגלוי.
 20 ולהעיר, שבכמה דרושים⁴⁸
 21 מבואר שבתפלת יחיד אפשר
 22 שההשפעה תשאר למעלה
 23 בעולמות עליונים ולא תמשך
 24 למטה, ובדרוש הנ"ל
 25 דה'צמח צדק' מבואר
 26 שההשפעה (גם בתפלת
 27 יחיד) נמשכת למטה לעולם
 28 הזה, אלא שאפשר שתהיה

(42) תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנה, א). (43) אוה"ת ענינים שם ע' קכב. (44) ברכות ח, רע"א. (45) איוב לו, ה. (46) כ"ה בגמרא שם. ובפסוק: ולא. ובאיוב ח, כ: הן אל לא ימאס. ועיין חדא"ג מהרש"א לברכות שם. (47) לשון אדה"ז בשו"ע אר"ח הל' ברכות השחר רס"ב. (48) תרכ"ו שם ע' רפה. תרכ"ז שם ע' תלה. שם ע' תמג. תרנ"ח שם ע' עה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּהֶעֱלֵם. וַיֵּשׁ לְזִמְרָה הַטַּעַם לִכְךָ שֶׁמֶבְאָר ה' צִמַּח צֶדֶק שֶׁבְכָל תְּפִלָּה יוֹרֵד
2 הַהִמְשָׁכָה עַד לַמָּטָה, דְּכִינּוֹן דִּהְבִּקְשָׁה דְּתַפְלָה הִיא שֶׁתִּשְׁפַּע
3 הַהִשְׁפָּעָה לַמָּטָה (לְרַפְּאֵת הַחוּלִים וּלְכַרְךָ הַשָּׁנִים), לָכֵן, גַּם
4 כְּשֶׁמִּמְשִׁיכִים לוֹ הַהִשְׁפָּעָה שֶׁבִּקֵּשׁ אֲבָל הַהִשְׁפָּעָה אֵינָה
5 נִמְשָׁכֶת לַמָּטָה, תְּפִלָּתוֹ הִיא
6 בְּרָכָה לְבִטְלָה, וּמִזָּה מוֹכַח, 1
7 שֶׁבְּכָל תְּפִלָּה, גַּם בְּתַפְלַת יַחֲדִיד 2
8 נִמְשָׁכֶת הַהִשְׁפָּעָה לַמָּטָה אֲלֵא 3
9 שֶׁאִפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בְּהֶעֱלֵם. 4
10 וּמִמְשִׁיךְ ה' צִמַּח צֶדֶק בְּמֵאמָר, 5
11 דָּזָה שְׁלֹפְעָמִים הַמְשָׁכֶת 6
12 הַשְּׁפָע לַמָּטָה הִיא בְּהֶעֱלֵם הוּא 7
13 מִפְּנֵי רַבּוּי הַמְסָכִים 8
14 הַמְבַדִּילִים. וְהֵינּוּ, דָּזָה 9
15 שֶׁהַשְּׁפָע הוּא בְּהֶעֱלֵם הוּא 10
16 לֹא מִצַּד אֹפֶן הַהִמְשָׁכָה 11
17 (שֶׁהַהִמְשָׁכָה הִיא בְּדִרְגָּא 12
18 דִּהְעֵלֵם שְׁלֹמְעֵלָה מְגִלּוֹי 13
19 [=שְׁוֹדֵה הַמִּשְׁכָּה רֹחֲנִית שְׁאִינָה יְכוּלָה 14
20 לְהַתְגַּלּוֹת] 49), אֲלֵא, שֶׁהֶעֱלֵם 15
21 הוּא מִצַּד הַמְסָכִים 16
22 הַמְעֲלִימִים וְהַהִמְשָׁכָה יוֹרֵד עַד 17
23 לַמָּטָה, אִלּוּ דְּבֵר חִיצוֹנִי מוֹנֵעַ גִּילּוֹי 18
24 הַהִמְשָׁכָה. וּבְדִגְמַת נְתִינָה מִתְּנָה 19
25 בְּכָלִי סְגוּרָה, שֶׁהַמִּתְּנָה הִיא 20
26 בְּשִׁלְמוֹת בְּכָלִי, אֲלֵא שֶׁמִּצַּד 21
27 הַמְסָף דִּהְכָלִי - גִּוּרֵם חִיצוֹנִי - אִי 22
28 אִפְשָׁר לְקַחַת אוֹתָהּ בְּגִלּוֹי. 23
29 וּמוֹסִיף בְּמֵאמָר, שֶׁהַהִשְׁפָּעוֹת שֶׁנִּמְשָׁכּוּ עַל-יְדֵי 24
30 כָּל הַתְּפִלּוֹת, לֹא רַק שֶׁיִּשְׁנֵם בְּשִׁלְמוֹת בְּהֶעֱלֵם 25
31 אֲלֵא שֶׁסּוּף סוּף יִהְיוּ גַּם בְּגִלּוֹי. דְּכִשִּׁיתְעוֹרוּרָו כָּל 26
32 יִשְׂרָאֵל בְּתִשְׁבּוּבָה שְׁלֵמָה וּבִטְלָו כָּל הַמְסָכִים, יִתְגַּלּוּ אֲזַי כָּל הַהִמְשָׁכוֹת דְּכָל 27
33 הַתְּפִלּוֹת שֶׁבִּמְשָׁף כָּל הַדּוֹרוֹת. 28
34 (ז) וַצִּירִיף לְהַבִּין, דִּהִטְעָם שְׁעַל-יְדֵי תְּפִלָּה נִמְשָׁף אֹר שְׁלֹמְעֵלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת 29
35 שְׁעַל יְדוֹ נַעֲשֶׂה שְׁנוֹי בְּנִבְרָאִים (לְרַפְּאֵת הַחוּלִים וּלְכַרְךָ הַשָּׁנִים) 30
36 הוּא מִצַּד הַהִנְעֻלָּת מִן נִבְרִין שֶׁבְּתַפְלָה 42, דְּעִנְיָן הַעֲלָאת מִים נִקְבִין שֶׁבְּתַפְלָה 31
37 הוּא לְכַאוּרָה כְּשֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּפִנּוּנָה וּבִבְטוּלָה, וּבְמֵאמָר מִבּוֹאֵר שְׁעַל-יְדֵי כָּל 32
38 תְּפִלָּה נַעֲשֶׂה שְׁנוֹי בְּנִבְרָאִים (אֲלֵא שֶׁהוּא בְּהֶעֱלֵם). וַיֵּשׁ לְזִמְרָה הַבְּאֹר בְּנֹה, 33
39 דְּבִעֵת שִׁישְׁרָאֵל מִתְּפַלֵּל (גַּם כְּשֶׁאִינוּ מְכֻוֹן בְּתַפְלָתוֹ), בְּפִנְיִמִיתוֹ הוּא כְּעוֹמֵד 34
35 לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ, אֲלֵא שֶׁזֶהוּ בְּהֶעֱלֵם. וְלָכֵן, כָּל תְּפִלָּה דִּישְׁרָאֵל הִיא הַעֲלָאת מִים 35
36 נִקְבִין שֶׁמְעוֹרְרָת וּמִמְשָׁכָה הָאֹר שְׁלֹמְעֵלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת לְשִׁנּוֹת אֶת הַנִּבְרָאִים. 36
37 אֲלֵא שֶׁהַהִמְשָׁכָה וְהַשְּׁנוֹי לַמָּטָה (מִלּוֹי הַבִּקְשָׁה) שְׁעַל-יְדֵי הַעֲלָאת מִים נִקְבִין 37
38 זֶה הוּא בְּהֶעֱלֵם. וְכָל שֶׁהַפְּנוּנָה וְהַבְּטוּלָה שֶׁבְּתַפְלָה הֵם בְּגִלּוֹי יוֹתֵר, מִלּוֹי 38
39 הַבִּקְשָׁה הוּא בְּגִלּוֹי יוֹתֵר. 39

(49) דבאם הי' באופן זה – היו הברכות דשמו"ע ברכה לבטלה. וראה אוה"ת שם, שלאחרי שמבאר שההעלם הוא מצד המסכים, אומר "לכן אין נק' תפילת שוא ח"ו".

ביאור בדרך אפשר

1 (ח) וממשיך במאמר⁴³, שעל-פי-זה יוכן מה דאיתא
 2 בגמרא⁵⁰ ש'שש'מע רבי (רבי יהודה הנשיא) מאלהו הנביא
 3 שרבי חזא וכניו הם דגמת האבות שתפילתן נשמעת במרום,
 4 העמיד אותם רבי לפני התיבה, אמר (ר' חייא) משיב הרוח
 5 ונשיב זיקא [=נשבה רוח],
 6 מוריד הגשם ואתא מטרא
 7 [=בא גשם], כי מטי למימר
 8 [=כאשר בא לומר] מחיה המתים
 9 רגש עלמא [=נדודע העולם].
 10 וצריך להבין, דרבי חזא וכניו
 11 היו מתפללים בכל יום, ואף-
 12 על-פי-כן ההמשכה שעל-ידי
 13 תפלתם (נשיב זיקא, אתא
 14 מיטרא, רגש עלמא) היתה
 15 דוקא כשהעמיד אותם רבי
 16 לפני התיבה? ולכאורה היה
 17 אפשר לומר, דעל-ידי
 18 שהתפללו לפני התיבה והיו
 19 שלוחי צבור, היה בתפלתם
 20 כוח הצבור, ותפלת צבור
 21 היא רצויה ומקבלת לעולם,
 22 דכאמור גם כשישנם מסכים
 23 המסתירים על המשכת השפע, תפילת
 24 הציבור מבטלת מסכים אלו
 25 וההמשכה היא בגלוי⁵¹. אבל
 26 באור זה אינו מספיק, כי גם
 27 תפלת צבור, גם כשהשליח-
 28 צבור הוא אדם גדול ביותר,
 29 אין בכוחה לפעול בגלוי
 30 שנוי גדול בפריאה, ובפרט
 31 השנוי דתחית המתים,
 32 כשישנם מסכים המעלימים
 33 ואם כן צריך ביאור, מהו המיוחד
 34 דווקא באותה תפילה שהעמידם רבי
 35 להתפלל? ומבאר במאמר,
 36 דעל-ידי שהעמיד אותם רבי
 37 (שהיה נשיא של כלל ישראל) לפני
 38 התיבה ונעשו שלוחי צבור
 39 דכלל ישראל, שברו (על-ידי
 40 תפלתם) את המסכים באופן

ביאור בדרך אפשר

41 שניכר שינוי כה גדול. דנוסף לזה שהצבור שהיו בשעת תפלתם
 42 כלם התעוררו מאד, הגה גם המסכים שהסתירו מצד אלו
 43 שלא היו שם ולא נתעוררו, שברו רבי חזא וכניו על-ידי
 44 תפלתם, מכיון שתפלתם היתה בתור שלוחי צבור דכל
 45 ישראל, גם של אלו שלא
 46 נתעוררו.
 47 ויש לומר הבאור בזה, שעל-
 48 ידי שרבי העמיד אותם לפני
 49 התיבה ועשה אותם לשלוחי
 50 צבור דכל ישראל, פעל זה
 51 על כל ישראל (גם על אלו
 52 שלא ידעו כלל מפל
 53 הענין)⁵² שהיו נגדרים אחרי
 54 הצבור שהיו בשעת תפלת
 55 רבי חזא וכניו, ומפל-שפן
 56 אחרי רבי חזא וכניו עצמם
 57 (השלוחי-צבור), ולכן,
 58 ההתעוררות והצבור שהיו
 59 בשעת התפלה, ותפלתם של
 60 רבי חזא וכניו, פעלו
 61 בפנימיות על כל ישראל,
 62 ועל-ידי זה בטלו המסכים.
 63 אחרי שביאר בסעיפים רח בפרטיות
 64 מעלת התפילה (הפועלת שינוי
 65 והמשכה בעולם למטה), חזר לבאר
 66 שינוי אופן שבתפילה תהיה גם מעלת
 1 (ח) וממשיך במאמר⁴³, שעל-פי-זה יוכן מה
 2 דאיתא בגמרא⁵⁰ ש'שש'מע רבי
 3 מאלהו הנביא שרבי חזא וכניו הם דגמת
 4 האבות, העמיד אותם רבי לפני התיבה, אמר
 5 משיב הרוח ונשיב זיקא, מוריד הגשם ואתא
 6 מטרא, כי מטי למימר מחיה המתים רגש
 7 עלמא. וצריך להבין, דרבי חזא וכניו היו
 8 מתפללים בכל יום, ואף-על-פי-כן ההמשכה
 9 שעל-ידי תפלתם (נשיב זיקא, אתא מיטרא,
 10 רגש עלמא) היתה דוקא כשהעמיד אותם רבי
 11 לפני התיבה. ולכאורה היה אפשר לומר, דעל-
 12 ידי שהתפללו לפני התיבה והיו שלוחי צבור,
 13 היה בתפלתם כח הצבור, ותפלת צבור היא
 14 רצויה ומקבלת לעולם, דגם כשישנם מסכים,
 15 ההמשכה היא בגלוי⁵¹. אבל באור זה אינו
 16 מספיק, כי גם תפלת צבור, גם כשהשליח-צבור
 17 הוא אדם גדול ביותר, אין בכוחה לפעול בגלוי
 18 שנוי גדול בפריאה, ובפרט השנוי דתחית
 19 המתים, כשישנם מסכים המעלימים. ומבאר
 20 במאמר, דעל-ידי שהעמיד אותם רבי לפני התיבה ונעשו שלוחי צבור דכלל
 21 ישראל, שברו (על-ידי תפלתם) את המסכים. דנוסף לזה שהצבור שהיו
 22 בשעת תפלתם כלם התעוררו מאד, הגה גם המסכים מצד אלו שלא היו שם
 23 ולא נתעוררו, שברו רבי חזא וכניו על-ידי תפלתם, מכיון שתפלתם היתה
 24 בתור שלוחי צבור דכל ישראל, גם של אלו שלא נתעוררו.
 25 ויש לומר הבאור בזה, שעל-ידי שרבי העמיד אותם לפני התיבה ועשה
 26 אותם לשלוחי צבור דכל ישראל, פעל זה על כל ישראל (גם על
 27 אלו שלא ידעו כלל מפל הענין)⁵² שהיו נגדרים אחרי הצבור שהיו בשעת
 28 תפלת רבי חזא וכניו, ומפל-שפן אחרי רבי חזא וכניו עצמם (השלוחי-
 29 צבור), ולכן, ההתעוררות והצבור שהיו בשעת התפלה, ותפלתם של רבי
 30 חזא וכניו, פעלו בפנימיות על כל ישראל, ועל-ידי-זה בטלו המסכים.

(50) ב"מ פה, ב. 51) אלא שגם בתפלת ציבור יש כו"כ חילוקי דרגות, וכל שהבקשה היא גדולה יותר צריך לתפלה גדולה יותר, וגם שהשליח ציבור יהי זקן וכו' שתפלתו נשמעת (ראה שו"ע אדה"ז אר"ח הל' ברכות השחר ס"ג ס"ט. וש"נ), ולכן הי' צריך שהש"ץ יהי ר"ח ובניו שהם דוגמת האבות. (52) וע"ד לב ב"ד מתנה עליהן (כתובות קו, ב. וש"נ), הגם שאין יודעים כלל מזה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התורה (שזוהי תוכן בקשת 'אד' שפתי תפתח' קודם התפילה, ובקשת יהודה
2 'בי אדוני').
- 3 (ט) והנה זה שנתבאר לעיל (סעיף ד) דהמשכת האור
4 שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת שְׁעַל-יְדֵי תַפְלָה הִיא שְׁעַל-יְדֵי
5 נַעֲשֶׂה שְׁנוֹי בְּעִנְיֵי הָעוֹלָם
6 (וְלֹא שֶׁהָאֹר עֲצָמוֹ נִמְשָׁךְ
7 לְמִטָּה (מעלת התורה)), הוּא
8 בְּתַפְלָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד
9 עֲצָמָה. אָבֵל כְּשֶׁהַתַּפְלָה הִיא
10 בְּאוֹפֶן שֵׁשׁ בֵּה גַם עֲנִין
11 הַתּוֹרָה, יֵשׁ לוֹמַר,
12 שֶׁבְּהַמְשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי תַפְלָה
13 זֶה, יִשְׁנֶם שְׁתֵּי הַמַּעְלֹת. א.
14 שֶׁשּׁוֹרֵשׁ הַהִמְשָׁכָה הוּא
15 לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ
16 (מעלת התפלה), וְכִּי שֶׁהָאֹר
17 עֲצָמוֹ נִמְשָׁךְ לְמִטָּה (מעלת
18 הַתּוֹרָה). הֵינּוּ, דְּבִהֲשָׁנוֹי
19 שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּעוֹלָם (שֶׁהַחֹלָה
20 מִתְרַפֵּא וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה) נִרְגָּשׁ
21 בְּגִלּוֹי לֹא רַק הַשְּׁנוֹי בְּעוֹלָם
22 (הַתּוֹצֵאָה מִהַהִמְשָׁכָה) אֵלָּא
23 נִרְגָּשׁ גַּם הָאֹר הָאֱלֹקִי שְׁעַל-
24 יְדֵי נַעֲשֶׂה הַשְּׁנוֹי. כְּמוֹ בְּלִימּוֹד
25 תּוֹרָה שֶׁנִּרְגָּשׁ לְמִטָּה הָאֹר הָאֱלֹקִי
26 שְׁבִתּוֹרָה.
- 27 וַיֵּשׁ לְקִשְׁרֵי זֶה עִם הַמְּבוֹאֵר
28 לְעִיל (סעיף ג) שֶׁהַבְּקָשָׁה
29 אֲדֹנֵי-י שְׁפִתֵי תַפְתַּח וּפִי יִגִּיד
30 תְּהִלָּתְךָ שֶׁבְּתַחֲלֵל תַּפְלָת
31 שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר הִיא שֶׁתַּפְלָת
32 הָאָדָם תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שְׁעַל-יְדֵי
33 תִּמְשָׁךְ תְּהִלָּתְךָ, תַּפְלָתוֹ שֶׁל
34 הַקָּבִ"ה, דִּכְשֶׁהַתַּפְלָה הִיא
35 בְּאוֹפֶן זֶה יִשְׁנֶם בֵּה שְׁתֵּי
36 הַמַּעְלֹת. א. הַמַּעְלָה דִּתַּפְלָה
37 - עֲבוֹדַת הַמִּטָּה [שֶׁמַּגְעֵת
38 לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ,
39 לְמַעֲשֶׂה יְדִיד תַּכְסּוּף], וְ-
40 הַמַּעְלָה דִּתּוֹרָה - הַמְשָׁכָה
41 מִלְּמַעְלָה שֶׁהָאֹר הָאֱלֹקִי כִּפִּי שֶׁהוּא
42 לְמַעְלָה יוֹרֵד וּמִתְגַּלֵּה לְמִטָּה. וְעַל-
43 יְדֵי הַחֲבוּר דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים
- 44 בְּעֲבוֹדַת הַתַּפְלָה עֲצָמָה, שֶׁגַּם בְּקִשְׁתִּי הָאָדָם הִיא בְּאוֹפֶן דּוֹפִי
45 יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ, עַל-יְדֵי-זֶה, גַּם בְּהִמְשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי הַתַּפְלָה
46 יִשְׁנֶם (דְּגַמַּת) שְׁנֵי הָעִנְיָנִים. שְׁעַל-יְדֵי נַעֲשֶׂה שְׁנוֹי בְּמִטָּה
47 כְּבִתְפִּילָה, וְשֶׁהַשְּׁנוֹי בְּמִטָּה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּרְגָּשׁ בּוֹ הָאֹר
48 הָאֱלֹקִי שְׁעַל-יְדֵי נַעֲשֶׂה
49 הַשְּׁנוֹי כְּבִתּוֹרָה.
50 (י"ד) וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר
51 הַשְּׁנוֹי דְּוִיגֵשׁ אֵלָיו יְהוּדָה
52 לְחֲבוּר דְּשְׁתֵּי הַדְּעוֹת (שְׁנִיתִיבָאֵר
53 בְּסִיפֵי ב'), דַּעַת עֲלִיּוֹן - יוֹסֵף
54 וְדַעַת תַּחְתּוֹן - יְהוּדָה, כִּי שְׁנֵי
55 הָעִנְיָנִים דִּתּוֹרָה וְתַפְלָה הֵם
56 עַל-דֶּרֶךְ דַּעַת עֲלִיּוֹן וְדַעַת
57 תַּחְתּוֹן. דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁתּוֹרָה
58 הִיא מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה וְתַפְלָה
59 הִיא מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה (דְּדַעַת
60 עֲלִיּוֹן הוּא מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה
61 וְדַעַת תַּחְתּוֹן הוּא מִלְּמִטָּה
62 לְמַעְלָה⁵³), זֶה שֶׁהַתּוֹרָה
63 נִמְשָׁכֶת בְּשִׁכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם
64 כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּמִצִּיאָתוֹ (דְּהִגָּם
65 שֶׁשִּׁכְלֵי הָאָדָם הוּא בְּאֵין-
66 עֲרוּף לְתוֹרָה, מְכַל-מְקוֹם
67 בְּכִדֵּי שֶׁשִּׁכְלֵי הָאָדָם יִבִּין
68 וְיִשְׁגִּי הַתּוֹרָה שְׁלֹמֶד אֵינוֹ
69 צָרִיךְ לְצִאת מִמִּצִּיאָתוֹ) וְגַם
70 אֵז הִיא (הַתּוֹרָה) דְּכִרַּת הַשֵּׁם⁵⁴,
- 19 בְּאוֹפֶן זֶה יִשְׁנֶם בֵּה שְׁתֵּי הַמַּעְלֹת. הַמַּעְלָה
20 דִּתַּפְלָה - עֲבוֹדַת הַמִּטָּה [שֶׁמַּגְעֵת לְמַעְלָה מַעְלָה
21 עַד אֵין קֵץ, לְמַעֲשֶׂה יְדִיד תַּכְסּוּף], וְהַמַּעְלָה דִּתּוֹרָה -
22 וְעַל-יְדֵי הַחֲבוּר דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים בְּעֲבוֹדַת הַתַּפְלָה, שֶׁגַּם בְּקִשְׁתִּי הָאָדָם הִיא
23 בְּאוֹפֶן דּוֹפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ, עַל-יְדֵי זֶה, גַּם בְּהִמְשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי הַתַּפְלָה יִשְׁנֶם
24 (דְּגַמַּת) שְׁנֵי הָעִנְיָנִים. שְׁעַל-יְדֵי נַעֲשֶׂה שְׁנוֹי בְּמִטָּה, וְשֶׁהַשְּׁנוֹי בְּמִטָּה הוּא
25 בְּאוֹפֶן שֶׁנִּרְגָּשׁ בּוֹ הָאֹר הָאֱלֹקִי שְׁעַל-יְדֵי נַעֲשֶׂה הַשְּׁנוֹי.
26 (י"ד) וְעַל פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַשְּׁנוֹי דְּוִיגֵשׁ אֵלָיו יְהוּדָה לְחֲבוּר דְּשְׁתֵּי הַדְּעוֹת,
27 דַּעַת עֲלִיּוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן, כִּי שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דִּתּוֹרָה וְתַפְלָה הֵם
28 עַל-דֶּרֶךְ דַּעַת עֲלִיּוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן. דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁתּוֹרָה הִיא מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה
29 וְתַפְלָה הִיא מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה (דְּדַעַת עֲלִיּוֹן הוּא מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה וְדַעַת תַּחְתּוֹן
30 הוּא מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה⁵³), זֶה שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁכֶת בְּשִׁכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהוּא
31 בְּמִצִּיאָתוֹ (דְּהִגָּם שֶׁשִּׁכְלֵי הָאָדָם הוּא בְּאֵין-עֲרוּף לְתוֹרָה, מְכַל-מְקוֹם בְּכִדֵּי
32 שֶׁשִּׁכְלֵי הָאָדָם יִבִּין וְיִשְׁגִּי הַתּוֹרָה שְׁלֹמֶד אֵינוֹ צָרִיךְ לְצִאת מִמִּצִּיאָתוֹ) וְגַם אֵז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הינו שהמשכת התורה למטה היא לא כפי גדרי המטה
2 אלא מצד ענין התורה (שלהיותה בלי גבול היא נמשכת
3 בכל מקום), מורה שבהמשכה תורה אין הנבראים
4 תופסים מקום - כמו דעת עליון ש(למעלה יש ו)למטה
5 אין. וזה שהמשכת התפלה
6 היא מצד המעלה דעבודת
7 המטה (למעשה ידיך
8 תכסוף), וכן זה שענינה של
9 המשכה זו היא לשנות את
10 הנבראים, מורה שבהמשכה
11 זו המטה תופס מקום - דעת
12 תחתון שלמטה יש. ועל-ידי
13 בקשת יהודה בי אדני-י
14 שהוא כענין קדימת פסוק
15 אדני-י שפתי תפתח ופי יגיד
16 תהלתך קודם התפלה (כנ"ל
17 סעיף ג), שהתפלה שלו
18 (תפלת האדם) היתה באופן
19 שעל-ידי תמשך תפלתו של
20 הקב"ה, גם ההמשכה שעל-
21 ידי תפלתו, שענינה הוא
22 לעשות שנוי במטה, היתה
23 באופן שהיה נרגש בה בגלוי
24 ההמשכה מלמעלה
25 (שלמעלה מהשתלשלות),
26 חבור שתי הדעות.
27 ועל-פי המבואר לעיל (סעיף
28 ד) שתפלה היא למעלה
29 מתורה [דתורה היא דגמת
30 הענין דלמטה מטה כו']
31 ותפלה דגמת הענין דלמעלה
32 מעלה כו'], והיתרון דתורה
33 לגבי תפלה הוא שהמשכה
34 דתורה הוא המשכת אלקות,
35 יש לומר, דכשהתפלה היא
36 באופן שיש בה גם המעלה
37 דתורה, התפלה היא למעלה
- מתורה. ועל-דרך-זה הוא בדעת עליון ודעת תחתון,
דכשדעת תחתון הוא באופן שמאיר בו גם הגלוי דדעת
עליון, אזי הוא למעלה מדעת עליון. ועל דרך זה הוא
בזעיר-אנפין ומלכות, שהם דעת עליון ודעת תחתון (כנ"ל
סעיף ב), דעל-ידי שהמלכות
נעשית כמו הזעיר-אנפין
(שניהם שוים), הוא הקדמה
לגילוי לעתיד-לבוא - הגלוי
דשרש המלכות שלמעלה
משורש הזעיר-אנפין. ולכן
בחבור דשתי הדעות - דעת
עליון ודעת תחתון - שבוניגש אליו
יהודה יש בהעלם גם העליה
דמלכות שיהיה לעתיד לבא,
שהמלכות תהיה למעלה
מזעיר-אנפין, אשת חיל
עטרת בעלה.
- היא דבר השם⁵⁴, הינו שהמשכת התורה למטה
היא לא כפי גדרי המטה אלא מצד ענין התורה
(שלהיותה בלי גבול היא נמשכת בכל מקום).
מורה שבהמשכה תורה אין הנבראים תופסים
מקום - דעת עליון ש(למעלה יש ו)למטה אין.
וזה שהמשכת התפלה היא מצד המעלה
דעבודת המטה (למעשה ידיך תכסוף), וכן זה
שענינה של המשכה זו היא לשנות את
הנבראים, מורה שבהמשכה זו המטה תופס
מקום - דעת תחתון שלמטה יש. ועל-ידי
בקשת יהודה בי אדני, שהוא כענין קדימת
פסוק אדני-י שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך קודם
התפלה שלו (תפלת האדם) היתה באופן שעל-ידי
הקב"ה, גם ההמשכה שעל-ידי תפלתו, שענינה הוא
לעשות שנוי במטה, היתה באופן שהיה נרגש בה
בגלוי ההמשכה מלמעלה (מהשתלשלות), חבור
שתי הדעות.
ועל-פי המבואר לעיל (סעיף ד) שתפלה היא למעלה
מתורה [דתורה היא דגמת הענין דלמעלה מעלה כו'],
והיתרון דתורה לגבי תפלה הוא שהמשכה דתורה
הוא המשכת אלקות, יש לומר, דכשהתפלה היא
באופן שיש בה גם המעלה דתורה, התפלה היא
למעלה מתורה. ועל-דרך-זה הוא בדעת עליון ודעת
תחתון, דכשדעת תחתון הוא באופן שמאיר בו גם
הגלוי דדעת עליון, אזי הוא למעלה מדעת עליון.
ועל-דרך-זה הוא בזעיר-אנפין ומלכות, שהם דעת
עליון ודעת תחתון (כנ"ל סעיף ב), דעל-ידי שהמלכות
נעשית כמו הזעיר-אנפין (שניהם שוים), הוא
הקדמה לגלוי דשרש המלכות שלמעלה משורש
הזעיר-אנפין. ולכן בחבור דשתי הדעות שבוניגש
אליו יהודה יש בהעלם גם העליה דמלכות שיהיה
לעתיד לבא, שהמלכות תהיה למעלה מזעיר-אנפין,
אשת חיל עטרת בעלה.

בס"ד. משיחות שבת פרשת ויגש, ה' טבת* ה'תנש"א.

25 ומודגש יותר בהפטרה (סיום וחזרתם הפרשה) –
26 "קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל
27 חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף ג' וכל
28 בני ישראל חבריו וקרב אותם אחד אל אחד והיו
29 לאחדים בידך"¹³].

30 (ג) המצב ד"ויגש אליו יהודה" כפי שרומז על
31 רוחניות הענינים בשרשם למעלה – כדאיתא בזהר¹⁴
32 ש"ויגש אליו יהודה" הוא ענין סמיכת גאולה
33 לתפילה, שרומז על ההמשכה דיסוד (גאולה,
34 בחינתו של יוסף) למלכות (תפילה, בחינתו של
35 יהודה), כמבואר בארוכה בדרושי חסידות¹⁵, ועד
36 להפירוש ש"ויגש אליו יהודה" הו"ע התפילה –
37 "הגשה לתפילה"¹⁶, ובאופן ד"ויגש אליו", על-פי
38 מה שכתוב "בכל קראנו אליו"¹⁷, "אליו"¹⁸ ולא
39 למדותיו"¹⁹.

40 ועל-פי הידוע²⁰ שכל הפירושים בענין אחד
41 שייכים זה לזה, יש לבאר הקשר והשייכות דג'
42 פירושים-מצבים הנ"ל, ועוד ועיקר – לבאר
43 הלימוד וההוראה בעבודת האדם, כדלקמן.

44 ב. ובהקדמה – שהלימוד וההוראה מ"ויגש
45 אליו יהודה" הוא גם מהמצב (פירוש) כפי שהיה
46 במחשבתו של יהודה שניגש (לא ליוסף הצדיק, אלא)
47 ל"אדוני הארץ":
48 אף-על-פי שהמצב דגישת יהודה ל"אדוני
49 הארץ" (שצריכים להשפיע ולפעול עליו²¹ בענין

1 א. בתוכן הענין ד"ויגש אליו יהודה"
2 (שבתחלת פרשתנו) ישנם ג' מצבים (פירושים)
3 שונים:

4 (א) המצב ד"ויגש אליו יהודה" כפי שהיה
5 במחשבתו של יהודה בגשתו אל יוסף (לפני ש"התודע
6 יוסף אל אחיו"¹) – שיוסף הוא "אדוני הארץ"²,
7 "השליט על הארץ"³, ש"בלעדיך לא ירים איש את
8 ידו ואת רגלו גו"⁴, בא-כחו של פרעה, מלך
9 דאומות העולם שהיה "מושל בכיפה"⁵ (כסיום
10 הכתוב "כי כמוך כפרעה", "חשוב אתה בעיני
11 כמלך"⁶), ויהודה (עם היותו "מלך בשבטים"⁷)
12 זקוק אליו, שלכן "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני
13 ידבר נא עבדך דבר באדוני אדוני", "יכנסו דברי
14 באזניך"⁸ – שיסכים לשחרר את בנימין (כמסופר
15 בהמשך הכתובים).

16 (ב) המצב ד"ויגש אליו יהודה" כפי שהוא
17 לאמיתותו של דבר (לאחרי ש"התודע יוסף אל אחיו")
18 – ש"אדוני הארץ" הוא יוסף הצדיק.

19 [ובפרט על-פי דרשת חכמינו ז"ל "כי הנה
20 המלכים נועדו"⁸. זה יהודה ויוסף⁹, "אחד באחד
21 יגשו"¹⁰ זה יהודה ויוסף"¹¹ – ש"ויגש אליו יהודה"
22 הוא ענין פגישת והתאחדות של מלכי ישראל,
23 "המלכים נועדו"¹², ועד לשלימות האחדות באופן
24 ש"אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם".

* היום בו "דידן נצח" באופן גלוי לעיני כל העמים (בבית
המשפט הפדרלי) בנוגע לספרי וכתבי רבותינו נשיאנו שבספריית
ליובאוויטש.

- (1) פרשתנו מה, א.
- (2) מקץ מב, ל. לג.
- (3) שם מב, ו.
- (4) שם מא, מד.
- (5) ראה מכילתא בשלח יד, ה. זהר ח"ב ו, א.
- (6) פרש"י עה"פ.
- (7) ראה ב"ר פפ"ד, יז. מדרש אגדה (באבער) פרשתנו מו, כח.
- פתיחתא דאסת"ר יו"ד. פרש"י ויחי מט, ט.
- (8) תהלים מח, ה.
- (9) ב"ר ריש פרשתנו (פצ"ג, ב). וראה בארוכה זהר ריש
פרשתנו (רו, א ואילך).
- (10) איוב מא, ח.
- (11) ב"ר שם. תנחומא (באבער) פרשתנו ג.
- (12) ובלשון הזהר שם: "יהודה איהו מלך ויוסף מלך אתקריבו
דא בדא ואתאחידו דא בדא". ובהמשך הענין (שם, ב): "דיוסף
איהו צדיק יהודה איהו מלך .. בגין דקורבא דלהון דאתקריבו
כחדא גרם כמה טבין לעלמא, גרם שלמא לכלהו שבטין .. גרם

ליעקב דאתקיים רוחא דילי". ובסיום הענין (רח, א): "כיון
דאתקריבו יוסף ויהודה כחדא כדין אסגיאנו שלמא בעלמא וחידו
אתוסף לעילא ותתא".

(13) יחזקאל לו, טו ואילך.
(14) ריש פרשתנו (ר"ה, ב).
(15) ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף בסה"מ תרכ"ט ע' יג. ד"ה
ויגש בסה"מ תרמ"ג ע' רט. המשך תרס"ו ע' קיט. שם ע' תפז
ואילך. המשך תער"ב ח"ב ס"ע תשצד ואילך. ד"ה הנ"ל תשכ"ה
(קונטרס ה' טבת תנש"א). ועוד.
(16) ב"ר פצ"ג, ו. ובתנחומא וירא ח: אין ויגש אלא תפלה.
וראה אוה"ת פרשתנו שמט, א.

(17) ואתחנן ד, ז.
(18) ספרי – הובא בפרדס שער לב ריש פ"ב.
(19) אוה"ת ריש פרשתנו (שמט, א. (כרך ה') תתקפב, א).
סה"מ תרכ"ז ס"ע עב ואילך. ועוד.
(20) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ.
(21) ועד שיש צורך לדבר אליו קשות ("ואל יחר אפך", "מכאן

33 זה המעמד ומצב דומן הגלות²⁷ שבני ישראל
34 זקוקים לחסדי מלכות המדינה כדי לנהל אורח-
35 חיים יהודי מתוך הרחבה – הרי האמת היא
36 ש"אדוני הארץ" הוא יוסף (כפי שנתגלה לאחר
37 ש"התודע יוסף אל אחיו"), דקאי על כל ישראל
38 שנקראים ע"ש יוסף²⁸, היינו, שגם בזמן הגלות
39 יהודי²⁹ הוא בעה"ב בעולם לפעול שהנהגת העולם
40 תהי' כרצונו.

41 והכח לזה הוא מצד הענין ד"ויגש אליו יהודה"
42 – ההגשה והחיבור דכאו"א מישראל ("יהודה") עם
43 הקב"ה ("אליו"³⁰), שלכן, בכל זמן ובכל מעמד
44 ומצב הולך יהודי בכחו של הקב"ה, ועי"ז פועל על
45 מלכות המדינה ("אדוני הארץ" כפשוטו) – שכחה
46 אינו אלא מצד מלכותו של הקב"ה³¹, "הממליך מלכים
47 ולו המלוכה"³², "לב מלכים ושרים ביד ה'"³³ –
48 להתנהג כרצונו של הקב"ה ורצונם של ישראל³⁴.

(27) ויש לומר שגם בענין הגלות יש דמיון למעמד ומצב
ד"ויגש אליו יהודה" – כמ"ש בהמשך הענין "כי עבדך ערב את
הנער", "להיות מונדה בב' עולמות" (פרשתנו מד, לב ובפרש"י),
שקבלת הנידוי גרמה לו ענין של גלות – "כל אותן מ' שנה שהיו
ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מוגלגלין בארון מפני נידוי
שקיבל עליו" (פרש"י ברכה לג, ז – מב"ק צב, א*), ד"אע"פ
שנתקיים התנאי, נפקא לן במסכת מכות (יא, ריש ע"ב) קללת
חכם אפילו על תנאי היא באה" (פרש"י ב"ק שם).

(28) כמ"ש (תהלים פ, ב) "נוהג כצאן יוסף", "כל ישראל
נקראים על שם יוסף, לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב"
(פרש"י שם. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 252 ואילך).

(29) "כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויין יהודים בין
הגויים ואפילו משבט אחר הם" (פרש"י אסתר א, ה).

(30) "אליו ולא למדותיו", היינו, לא רק ההגשה והחיבור עם
בחי' "שכינה", שבוה שייך ענין של גלות, כמארו"ל "בכל מקום
שגלו שכינה עמהם" (מגילה כט, א), "שכינתא בגלותא" (זח"א
קכ, ב), אלא ההגשה והחיבור עם מהותו ועצמותו ית' ממש
שלמעלה מגדר של גלות.

(31) להעיר, שמדת המלכות היא שורש ומקור דכל סדר
ההשתלשלות, כמ"ש "מלכותך מלכות כל עולמים" (תנאי פנ"ב).

(32) פיוט "וכל מאמינים בתפלת מוסף דר"ה ויוהכ"פ.

(33) ע"פ משלי כא, א. מדרש משלי עה"פ. ראה לקו"ש ח"ג
ע' 285 הערה 1.

(34) רצון אחד – במכ"ש וק"ו מזה ש"ישראל וקוב"ה כולא
חד" (ראה זח"ג עג, א).

(*) ומדומה גם בפרש"י בפרשתנו על הפסוק "ומקצה אחיו" (מז, ב):
"בגמרא בבבלי שלנו מצינו שאותם שבכפל משה שמותם הם החלשים
ואתן הביא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות
אלא טעם יש בדבר כדאיתא בב"ק" – "למילתי" הוא דאיכפל.. מאי
דכתיב יחי ראובן ואל ימות ויהי מתו מספר וזאת ליהודה, כל אותן
ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מוגלגלין
בארון (מפני הנידוי, כ"ל), עד שבא משה ובקש רחמים, אמר לפניו,
רבש"ע, מי גרם לראובן שידה יהודה, מיד שמע ה' קול יהודה כו".

1 שנוגע לטובתם של ישראל) אינו אלא מצד הקא-
2 סלקא-דעתא של יהודה, ולאחרי-זה התברר שאין
3 המצב כן – מכל-מקום כיון ש(גם)המצב ד"ויגש
4 אליו יהודה" כפי שהוא מצד הקא-סלקא-דעתא של
5 יהודה נכתב בתורה, הרי זה חלק מ"תורת-אמת",
6 ותורה נצחית, שהיא גם הוראה (תורה מלשון
7 הוראה²²) אמיתית ונצחית עד סוף כל הדורות.

8 וכידוע מה שכתב הרגצ'ובי²³ בביאור הטעם
9 שאפשר להתפיס בשבועת משה²⁴ אף שלאחרי זמן
10 החיר משה שבועת²⁵ – "דכל שכתוב בתורה הדבר
11 הוי נצחי, ולא רק מה שהיה", "כיון דהשבועה
12 כתובה בתורה, הוה דבר נמשך וכאילו השבועה
13 ישנה תמיד".

14 ועל-דרך-זה בנידון-דידן – שגם לאחר
15 שנבחר שהמצב ד"ויגש אליו יהודה" כפי שהיה
16 מצד מחשבתו של יהודה אינו אלא קא-סלקא-
17 דעתא שאינו לפי המצב האמיתי²⁶, הרי זה חלק
18 בתורה, ובמילא, ענין אמיתי ונצחי, שיש בו לימוד
19 והוראה ונתינת-כח עד סוף כל הדורות.

20 ולא עוד אלא שניקור הלימוד וההוראה מ"ויגש
21 אליו יהודה" הוא ביחס להמצב כפי שהיה מצד
22 מחשבתו של יהודה, שעל זה מדובר בהמשך
23 הפסוק והפרשה (לאחרי התיבות "ויגש אליו
24 יהודה") – שהרי כל אריכות הסיפור אודות תוכן
25 דבריו של יהודה ל"אדוני הארץ" שייך רק על-פי
26 הקא-סלקא-דעתא של יהודה.

27 ג. וביאור הענין:

28 תוכן ונקודת ההוראה דפרשת ויגש – שגם
29 כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב שזקוק ל"אדוני
30 הארץ"²¹ כדי לפעול בענין שנוגע לטובת בני
31 ישראל (בדוגמת המעמד ומצב ד"ויגש אליו
32 יהודה" מצד מחשבתו של יהודה), שבכללות הרי

אתה למד שדיבר אליו קשות" – פרש"י ריש פרשתנו), כיון
שמצד מצרים ה"ה במצב של מנגד.

(22) רד"ק לתהלים יט, ח. וראה זהר ח"ג נג, ב.

(23) צפע"נ מהדר"ת סז, ג. וראה מפענח צפונות פ"ה ס"ב.
וש"ג.

(24) נדרים יו"ד, א במשנה. ירושלמי שם פ"א סוף ה"ב.

(25) נדרים סה, א.

(26) כלומר: לא זו בלבד שבשעתו ה' ענין אמיתי, אלא
שלאחרי זמן נתבטל הדבר (כשבועת משה, שבשעתה היתה
שבועה בכל התוקף, אלא שלאחרי זמן הותרה השבועה), אלא
יתירה מזה – שגם בשעתו לא ה' כפי האמת, כי אם, קס"ד
במחשבת של יהודה.

ה"מושל בכיפה", ש"טוב כל ארץ מצרים לכם הוא",³¹
 ועל-פי הציווי שלו נותנים לבני ישראל "אחזה"³²
 בארץ מצרים במיטב הארץ, ובאופן ד"וישב ישראל
 (ישיבה אמיתית – בשלוה)³³ בארץ מצרים בארץ
 גושן, ולא עוד אלא ש"ויאחזו בה", "לשון"³⁴
 אחזה"³⁵, ואולי יש לומר גם "לשון אחזה"³⁶
 [ושניהם אמת – שה"אחזה" היא בתוקף של
 "אחזה"³⁷], ועד ש"ויפרו וירבו" "מאד"³⁸,
 ש"מאד" מורה על מעמד ומצב שלמעלה ממדידה
 והגבלה³⁹ – שאז נעשה גם בארץ מצרים מעמד
 ומצב ד"ויחי יעקב (כל אחד ואחד מישאל שנקרא
 בשמו של יעקב)⁴⁰.. שבע עשרה שנה, חיים
 טובים (י"ז שנה בגימטריא טוב) לאמיתותם,⁴¹
 ברוחניות [חיים שחדורים בתורה, "תורת חיים"⁴²],
 ומצוותיה עליהם נאמר⁴³ "וחי בהם", ו"אין טוב
 אלא תורה"⁴⁴ [ובגשמיות גם יחד].

(42) פרש"י וישב לו, ב. וראה שיחת ש"פ וישב שנה זו ס"ט.
 (43) פרש"י עה"פ.
 (44) מדרש תדשא פי"ו. וכ"ה ("אחזה") בכמה דפוסים רש"י.
 וראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 405 ואילך.
 (45) ע"ד ובדוגמת המעלה ד"שדה אחזה" לגבי "שדה מקנה".
 (46) ויש לומר, שתיבת "מאד" קאי (לא רק על התיבות "ויפרו
 וירבו", אלא) גם על פרטי הענינים שלפנ"ו.
 (47) ויש לומר, שענין זה מרומז גם במ"ש לפנ"ו (מז, יב)
 "ויכלל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו להם לפי
 הטף", שכיון שדרכם לפרר צריך ליתן להם יותר משיעור אכילתם
 (לקח טוב עה"פ (וראה פסחים י"ד, ב). רא"ם ושפ"ח לפרש"י
 עה"פ) – די"ל הפירוש בזה שכלכל גם את אביו ואת אחיו וכל
 בית אביו (הגדולים) "לפי הטף"*. עי"ז שנתן להם יותר מכפי
 המצטרף להם*** (כמו שנותנים ל"טף" יותר משיעור אכילתם)
 – למעלה ממדידה והגבלה.
 (48) וראה אגה"ק ס"ו: "נשמתו (של יעקב) .. כלולה מכל
 הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם".
 (49) ברכת "שים שלום" שבסוף תפילת העמידה. וכמ"ש "כי
 הוא חייכם" (האזינו לב, מז).
 (50) אחרי יח, ה.
 (51) אבות פ"ו, ג.

ועפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דג'
 הפירושים-מצבים ד"ויגש אליו יהודה" (כנ"ל)
 ס"א) – שגם במעמד ומצב של גלות (פירוש-מצב
 הא') מתגלה ש"אדוני הארץ" הוא יוסף (פירוש-
 מצב הב') בכח ההגשה והחיבור עם הקב"ה
 (פירוש-מצב הג').

ד. וענין זה (שגם בזמן הגלות יהודי הוא
 בעה"ב בעולם) מודגש ביותר ביום הש"ק דפרשת
 ויגש – שנוסף על הקריאה ד"ויגש אליו יהודה"
 שקורין גם בשני וחמישי וגם במנחת שבת
 שלפנ"ו, קורין כל הפרשה מתחילתה ועד סופה,
 וגם (במנחה) התחלת פרשת ויחי:

בהמשך הפרשה³⁵ מסופר שפרעה אמר ליוסף
 "אמור אל אחיך גו' קחו את אביכם ואת בתיכם
 ובואו אלי ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ואכלו
 את חלב הארץ גו' כי טוב כל ארץ מצרים לכם
 הוא", ובסוף הפרשה (בשיעור דיום הש"ק) מסופר
 שכן הי' בפועל – "ויושב יוסף את אביו ואת אחיו
 ויתן להם אחזה בארץ מצרים במיטב הארץ גו'
 כאשר צוה פרעה"³⁶, ועד לסיום וחותם הפרשה
 ממש – "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן
 ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד", ובהמשך לזה
 (בהתחלת פרשת ויחי³⁷) – "ויחי יעקב בארץ
 מצרים שבע עשרה שנה", שבארץ מצרים חי יעקב
 "מבחר שנותיו"³⁸, "שבע עשרה שנה" בגימטריא
 טוב³⁹, ועד שבגלל זה נחשב "כאלו כל ימיו
 בטובה"⁴⁰.

ונקודת הענין – שגם כאשר בני ישראל נמצאים
 בארץ מצרים, בזמן ומצב הגלות ש"כל המלכיות
 (גלויות) נקראו על שם מצרים"⁴¹, אומר פרעה

(35) מה, יז ואילך.

(36) מז, יא.

(37) שסמוכה לסוף פרשת ויגש באופן שאין ביניהם הפסק,
 אפילו הפסק הרגיל בין פרשה לפרשה בכל פרשיות התורה –
 "פרשה זו סתומה מכל פרשיות שבתורה" (ב"ר ופרש"י ר"פ
 ויחי), ש"כל הסדרים תקנו חז"ל אצל פרשה פתוחה (שמתחילה
 בשורה בפ"ע) או סתומה (שמתחילה באותה שורה לאחר ריח
 כשיעור ט' אותיות), רק סדר ויחי אין בו שום ריח ככל הפסוקים
 והתיבות" (פי' מהרז"ו בב"ר. רא"ם וגו"א בפרש"י). וראה לקמן
 הערה 88.

(38) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' שעג. הועתק
 ב"היום יום" יח טבת.

(39) לקוטי תורה וספר הליקוטים להאריז"ל ר"פ ויחי.

(40) תדבאר פ"ה. יל"ש ויצא רמז קיז. אור החיים ר"פ ויחי.

(41) ב"ר פט"ז, ד.

(* משא"כ בנוגע לקטנים – כיון שדרכם לפרר, בהכרח ליתן להם יותר
 משיעור אכילתם (כדי שגם לאחר הפירור ישאר להם כדי שיעור
 אכילה). ואין בזה חידוש (כל כך).
 (** ועפ"ז יומתק לשון רש"י "לפי הטף, לפי הצריך לכל בני ביתם",
 ולא "לפי הצריך גם עבור הטף" – אלא שנתן "לכל בני ביתם" (לא
 רק לה"טף") "לפי (שיעור הנתינה לה)טף".
 (***) משא"כ להמצרים – "יהי לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר
 בביתכם ולאכול לטפכם" (פרשתנו מז, כד) – "לטפכם" כפי השיעור
 שלהם (שרגילים לפרר). ו"לאכלכם ולאשר בביתכם" כפי השיעור
 שלהם (ולכן מפרט הכתוב "ולטפכם" בפ"ה, ואינו כוללם ב"אשר
 בביתכם").

מבחינת יוסף (כמו שכתוב בהפטרטה⁵⁹ "הנה אני לוקח את עץ יוסף גוי ונתתי אותם עליו את עץ יהודה גוי ועבדי דוד מלך עליהם"), כיון שתתגלה מעלת הדומם והארץ מצד שרשם – שבמחשבה ארץ קדמה לשמים, "סוף"⁶⁰ מעשה במחשבה תחלה"⁶¹.

וענינם בעבודת האדם – שהחילוק⁶² בין יוסף ויהודה הוא על-דרך ובדוגמת החילוק שבין תלמוד (יוסף) ומעשה (יהודה), שבזמן הזה "תלמוד גדול"⁶³ ("ויגש אליו יהודה", שיוסף הוא למעלה מיהודה), ולעתיד-לבוא יהיה "מעשה גדול"⁶⁴ (שיהודה יתעלה להיות למעלה מיוסף).

ומעלת המעשה לגבי תלמוד, מעלת הארץ (עולם העשיה) לגבי שמים (עולמות הרוחניים) – מעלת יהודה על יוסף שתתגלה לעתיד-לבוא – מרומות בפסוק⁶⁵ "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"⁶⁶:

בראתיו יצרתיו עשיתיו – הם ג' עולמות בריאה-יצירה-עשיה. ודוגמתם באדם – ג' לבושי הנפש, מחשבה דיבור (תלמוד) ומעשה.

וכיון שעולם העשיה הוא (לא רק למטה במדרגה, אלא גם) שלא בערך לעולם הבריאה והיצירה, שהם בערך זה לזה, מה-שאינ-כן עולם העשיה שנראה לנפרד לגמרי, כמו במחשבה דיבור ומעשה, שהמעשה הוא (לא רק למטה במדרגה, אלא גם) שלא בערך למחשבה ודיבור, שהם בערך ושייכים זה לזה, מה-שאינ-כן המעשה הוא לבוש הנפרד – לכן נאמר "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", "אף הפטיק הענין", שההפסק מורה על ריחוק הנדך דעשיה לגבי יצירה ובריאה, ודמעשה לגבי דיבור

אמנם, גם כשנמצאים במעמד ומצב ד"ויחי יעקב", חיים אמיתיים, ועד לאופן שלמעלה ממדידה והגבלה, "מאד" – הרי כל זמן שנמצאים "בארץ מצרים", חסר הענין הכי עיקרי שאליו משתוקקים כל בני ישראל – להיות במעמד ומצב ד"בנים הסמוכים על שולחן אביהם". שלכן, גם כשיש להם כל המצטרך להם ברוחניות ובגשמיות, במה נחשב זה בערך לצער הגלות, "בנים"⁵² שגלו מעל שולחן אביהם"?... ולכן, מפרשת ויחי, "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", באים לפרשת (וספר) שמות שקשורה עם ענין הגאולה (ספר הגאולה⁵³), "ואלה שמות בני ישראל", "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן"⁵⁴, "ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין"⁵⁵.

ויש לומר, שהתוכן דפרשת ויגש (שגם בזמן ומצב הגלות נעשה יהודי 'בעל הבית' על כל העולם) שייך ונוגע (לא רק לזמן ומצב הגלות, שגם בארץ מצרים יהיה מעמד ומצב ד"ויחי יעקב" לאמיתתו, אלא) גם לגאולה⁵⁶, היינו, שהמעמד ומצב ד"וישב ישראל בארץ מצרים גוי ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד", "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", הוא גם (ובעיקר) הכנה לגאולה, כדלקמן.

ה. ויובן בהקדם המבואר בדרושי חסידות⁵⁷ בענין "ויגש אליו יהודה", שהחילוק שבין יוסף ליהודה הוא על-דרך החילוק שבין צומח (יוסף) לדומם (יהודה), שמים (יוסף) וארץ (יהודה), ולכן "ויגש אליו יהודה", שיהודה (דומם, ארץ) ניגש ליוסף (צומח, שמים), בהתאם לסדר בזמן הזה שצומח הוא למעלה מדומם, שמים קדמו לארץ⁵⁸; אבל לעתיד-לבוא יתעלה יהודה להיות למעלה

(60) ע"פ פיוט "לכה דודי".

(61) ועד"ז בנוגע לסמיכת גאולה לתפלה – שמהלשון סמיכת גאולה לתפלה (ולא תפלה לגאולה), שתפלה היא במקומה וגאולה נסמכת (נגשת) לתפלה, משמע, שהעיקר הו"ע התפלה (יהודה) – ראה קונטרס ה' טבת שנה זו ס"ב.

(62) ראה אוה"ת ריש פרשתנו. ד"ה ויגש בסה"מ תרל"ד ע' פו ואילך. תרע"ח ע' קיט ואילך. סה"מ תרכ"ט ותרמ"ד שבעה ע"ה.

(63) קידושין מ, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

(64) מאמרים בהערה 62. מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' שיו. וראה לקר"ש חכ"ה ע' 263 ואילך.

(65) ישע"י מג, ז.

(66) בהבא לקמן – ראה לקו"ת ר"פ בלק (סז, א ואילך). תו"א מגלת אסתר צה, סע"ב ואילך. סה"מ תר"ן ע' רעט ואילך. תרנ"ח ע' ריב. השי"ת ע' 122. סה"מ קונטרסים ח"א רמא, א ואילך.

(52) ברכות ג, סע"א.

(53) רמב"ן ס"פ פקודי.

(54) שמו"ר פ"א, ה.

(55) ויק"ר פל"ב, ה.

(56) שאז יהי' שלימות הענין ד"ויגש אליו יהודה", כמ"ש בהפטרטה "הנה אני לוקח את עץ יוסף גוי ושבתי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד .. ומלך אחד יהי' לכולם למלך .. ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (יחזקאל לו, יט ואילך).

(57) תו"א ותו"ח ריש פרשתנו. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' קמב ואילך. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף בסה"מ תרכ"ט ע' יח ואילך. ד"ה ויגש בסה"מ תרמ"ד ע' ריב ואילך.

(58) חגיגה יב, א.

(59) יחזקאל לו, יט. שם, כד.

ולאידך, הולך וניתוסף עוד יותר בשלימות
כוונת הבריאה שנתאוהה הקב"ה להיות לו דירה
בתחתונים, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו,
שנעשה בעיקר על-ידי "מעשינו ועבודתנו כל זמן
משך הגלות"⁷³.

ובסגנון דלעיל – שבענין הגלות מודגשים ב'
הקצוות ד"אף עשיתיו", ההפסק שמורה על גודל
הירידה למטה, והריכוזי דבחינה הרביעית:

איתא במדרש⁷⁴ "לקו באף, דכתיב⁷⁵ אף אני
אלך עמם בקרי. ומתנחמין באף, דכתיב⁷⁶ ואף גם
זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו'". וההסברה בזה⁷⁷
– ש"תיבת אף בעצמו הוא לא טוב ("אף"
לגריעותא), שהוא בחינת סטרא-אחרא, ג'⁷⁸ פתחו
באף כו'". ולאידך, "אף.. הוא המרבה בחינה
הרביעית היותר נעלה.. על-ידי שמבררים את
בחינת האף שבעשיה", היינו, שעל-ידי הבירור
דאתכפא סטרא-אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא,
נעשה הגילוי דבחינה הרביעית ("אף" למעלותא).

וענינו בעבודת האדם⁷⁷ – כמו שכתוב⁷⁹ "אף
חכמתי עמדה לי", "תורה שלמדתי באף נתקיימה
ביי"⁸⁰, "שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמוד
בטורח עמל כו'";⁸¹ ש"על-ידי העול שמייגע את
עצמו מברר נפש הבהמית" – שבזה מודגשת
מעלת המעשה (מלשון כפיה) שבלימוד התורה
עצמו.

ז. על-פי-זה יש לבאר האמור לעיל (סעיף ד)
שהמעמד ומצב ד"וישב ישראל בארץ מצרים גו'
ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד", "ויחי יעקב בארץ
מצרים שבע עשרה שנה", הוא הכנה לגאולה:
בגלות באופן של שעבוד, ועד לקושי השעבוד
– מודגש בעיקר תוקף ההתקשרות דבני ישראל
להקב"ה, שלמרות הקושי דשעבוד הגלות, עומדים
בכל התוקף על קיום התורה ומצוות בשלימות.

ומחשבה. וכמרומו גם בציור דאות ה"א, שג' הקוין
שבה רומזים לג' עולמות בריאה-יצירה-עשיה, ולג'
הלבושים דמחשבה דיבור ומעשה – שקו השמאלי
דאות ה"א, שרומז על עולם העשיה, כח המעשה,
נפסק מב' הקוין (העליון והימני) שרומזים על
בריאה ויצירה, מחשבה ודיבור.

ולאידך – "אף" הוא לשון ריבוי (כפשטות
הכתוב), "לרבות עוד דבר שאינו מפורש כאן,
והוא.. גבוה ונעלה מהם", היינו, שב"אף
(עשיתיו)" נרמזת בחינה רביעית היותר נעלית⁶⁷ (גם
מ"בראתיו יצרתיו") שנמשכת ומתגלה בעולם
הנעשה ("אף עשיתיו", שריכוז זה נסמך לעשיתיו)
דוקא⁶⁸, כיון שבריאית כל סדר ההשתלשלות היא
בשביל עולם הנעשה, ובעולם העשיה גופא בשביל
העבודה במעשה בפועל⁶⁹ – כפי שמבאר רבינו
הזקן⁷⁰ ש"תכלית השתלשלות העולמות.. אינו
בשביל עולמות העליונים.. אלא התכלית הוא עולם
הזה התחתון, שכך עלה ברצונו יתברך להיות נחת
רוח לפניו יתברך כד אתכפא סטרא-אחרא
ואתהפך חשוכא לנהורא, שיאיר אור ה'.. במקום
החושך והסטרא-אחרא של כל עולם הזה כולו
ביתר שאת ויתר עז ויתרון אור מן החושך מהארתו
בעולמות העליונים", "נתאוהה הקב"ה להיות לו
דירה בתחתונים"⁷¹.

ו. וענין זה מודגש גם בכללות ענין הגלות:
בזמן הגלות ניתוסף עוד יותר בירידה למטה
שבעולם העשיה – "עולם הזה הגשמי והחומרי
ממש.. התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו
בענין הסתר אורו יתברך וחושך כפול ומכופל"⁷²
– כיון ש"הסתר אורו יתברך וחושך כפול ומכופל"
הולך ומתגבר עוד יותר.

(67) ועפ"י יש לומר שההפסק ("אף הפסיק הענין") מורה על
ריחוק הערך למעלותא – שבעולם העשי' נמשכת ומתגלה בחי'
נעלית יותר שלא בערך להגילויים שבעולם היצירה והבריאה.
(68) ודוגמתו בציור דאות ה"א – שדוקא ע"י הקו השמאלי
הקצר ונפסק מב' הקוין שלמעלה ממנו נעשה תמונת אות ה', ולא
עוד אלא שנעשה מאות ד', מלשון דלות, אות ה', שמורה על
הקב"ה (סה"מ קונטרסים שם רמא, סע"ב ואילך).
(69) ועד שהתכלית דמחשבה ודיבור היא בשביל המעשה
בפועל (סה"מ קונטרסים שם רמב, סע"א ואילך).
(70) תניא פל"ו.
(71) תניא שם. ע"פ תנחומא נשא טז. ועוד.
(72) תניא שם.
(73) תניא רפ"ז.

(74) איכ"ר פ"א, נז.

(75) בחוקתי כו, מא.

(76) שם, מד.

(77) לקו"ת בלק סט, ד.

(78) כ"ה בלקו"ת שם – ע"פ מדרש אגדה (באבער) ובמדרש
לקח טוב בראשית א, ג. ובכ"ר פ"ט, ב: ארבעה.

(79) קהלת ב, ט.

(80) כ"ה בלקו"ת שם. ובקה"ר עה"פ שם בשינוי לשון קצת.
וראה גם רמב"ם הל' ת"ת פ"ג הי"ב.

(81) פירוש המשניות להרמב"ם אבות ספ"ה.

המדינה באופן ש"טוב כל ארץ מצרים לכם הוא" (28)
מודגש ביותר בדורנו זה:
כיון שדורנו זה הוא דור האחרון של הגלות
ודור הראשון של הגאולה, מודגש בו ההכנה
להפיכת הגלות על-ידי 'טעימה' מעין זה בזמן
הגלות – שבסמיכות לסוף הגלות נעשה מעמד
ומצב ד"יחי יעקב בארץ מצרים⁸⁸, והולך
וניתוסף ככל שמתקרבים יותר להפיכת הגלות
בגאולה האמיתית והשלימה.
ובפרטיות יותר – בשייכות ליוסף שבדורנו,
כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – כש"יוסף הורד
מצרימה" לחצי כדור התחתון, במלכות של חסד
(היפך המעמד ומצב של רדיפות כו' מצד מלכות
המדינה היא בימים ההם),

וביתר שאת וביתר עוז לאחר הסתלקותו –
שגם אז נשאר המעמד ומצב ד"יחי יעקב, כמאמר
רבותינו ז"ל⁸⁹ "יעקב⁹⁰ אבינו לא מת.. מה זרעו
בחיים אף⁹¹ הוא בחיים", ועד ש"אשתכח בכולהו
עלמין (גם בזה העולם המעשה) יתיר מבחייהו"⁹²,
ובפרט לאחר השלימות דארבעים שנה, ש"נתן
לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"⁹³,
ובמיוחד בשנת "נסים" (תש"נ) ושנת "נפלאות
אראנו" (נ"א) – כפי שראינו במוחש הנסים
והנפלאות בתקופה האחרונה, כולל ובמיוחד בנוגע
להיחס דמלכות המדינה היא ("מעצמת-על")

הפיכת חושך הגלות (שזוהי תכלית הכוונה
דהגלות – לאתהפכא חשוכא לנהורא, שהגלות
עצמו יהפך לגאולה) מודגשת (בעיקר) במעמד
ומצב של גלות כפרשת ויגש – שגם בזמן הגלות
נעשה יהודי 'בעל הבית' על העולם, "אדוני
הארץ"⁸², ופועל שפרעה (המושל בכיפה⁸³) אומר
ש"טוב כל ארץ מצרים לכם הוא", ובני ישראל
מקבלים "אחוזה במיטב הארץ", ובאופן ד"ויאחזו בה
ויפרו וירבו מאד", ויחי יעקב בארץ מצרים שבע
עשרה שנה" (בגימטריא טוב, מבחר שנותיו), כך,
שמלבד העובדה שנמצאים בארץ מצרים (גלו מעל
שולחן אביהם) לא חסר להם דבר – במצב כזה
מודגשת מעין ודוגמת הפיכת הגלות בזמן הגלות
עצמו.

ולכן מצב זה בזמן הגלות מהווה הכנה להפיכת
הגלות על-ידי הגאולה האמיתית והשלימה – שאז
יראו בפועל ובגלוי שכל מוצר הגלות⁸⁴, "אף"
לגריעותא, אינו אלא בשביל שיתוסף המרחב
דהגאולה, כמו שכתוב⁸⁵ "מן המיצר קראתי י"ה
(ועל-ידי-זה דוקא) ענני במרחב י"ה", "אף"
למעליותא, הריבוי דבחניה הרביעית, שעולם הזה
התחתון נעשה דירה לו יתברך, דירה שמרחיבה⁸⁶
(כביכול) דעתו של אדם⁸⁷ (העליון).

ח. ויש לומר, שזהו גם מהטעמים לכך
שהמעמד ומצב ד"יחי יעקב בארץ מצרים" (שגם
בזמן הגלות נעשה יהודי 'בעל הבית' על העולם,
"אדוני הארץ", ולכן מקבל עזר וסיוע ממלכות

(88) ועפ"ז יש לבאר הסתיימה דפרשת ויחי ("פרשה זו סתומה .. שביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתם ממנו" (ב"ר ופרש"י שם))
למעליותא – שהסמיכות ד"יחי יעקב בארץ מצרים" ל"וישב
ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד"
(ללא הפסק כלל בין פרשה לפרשה), מדגישה יותר תוקף הענין
דטעימת מעין הפיכת הגלות בסוף זמן הגלות.
ובעומק יותר: אף שנסתם הקץ, מ"מ, נרמז שבסוף הגלות
(בסמיכות להקץ) יהי מעמד ומצב ד"וישב ישראל גו' ויאחזו בה
ויפרו וירבו מאד ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", מעין
הפיכת הגלות שבהקץ.

(89) תענית ה, ב. וראה גם שיחת ה' טבת תשמ"ז סי"א ואילך.
(90) ועד"ז "אלה תולדות יעקב – יוסף". ובלשון הכתוב
(פרשתנו מה, כו) – "עוד יוסף חי". ולהעיר, שמדתו של יוסף
יסוד שנקרא חי (אוה"ת) (יהל אור) לתהלים ע' קטז. ועוד).

(91) "אף" דייקא – שמורה על ב' הקצוות: "אף" לגריעותא
– הירידה שבענין ההסתלקות (שהיא "כשריפת בית אלקינו"
(ר"ה יח, ב)), וביחד עם זה, "אף" למעליותא – שניתוסף עוד
יותר עי"ז ש"זרעו בחיים", ויתיר מבחייהו".

(92) זרז ח"ג ע"א, ב. אגה"ק סימן נך וביאורו. וראה גם לקו"ש
חכ"ה ע' 481.

(93) תבוא כט, ג ובפרש"י. ע"ז ה, ב.

(82) והתחלה בזה – כש"יוסף הורד מצרימה" (וישב לט, א),
כדיאתא במדרש (ב"ר פפ"ו, ב) "ויוסף הורד מצרימה, נבשון,
המד"א וירד מים עד ים .. כי הוא וודה בכל עבר הנהר" (נתבאר
בארוכה בלקו"ש חכ"ה ע' 194 ואילך).

(83) ועד"ז ה"מושל בכיפה" שבכל דור – שלא נעשה "מושל
בכיפה" אלא בזכותם של ישראל שנמצאים במלכות, כמארז"ל
"כל אומה ולשון ששלטה על ישראל שולטה מסוף העולם ועד
סופו בשביל כבודו של ישראל" (מכילא בשלח יד, ה), "כל מלכין
דעלמא לא אתתקפו בשולטניהון אלא בגיניהון דישאל .. דכד
ישאל בגלותהון מיד מתתקפי על כל דשאר עמין דעלמא" (זח"ב
א, ו).

(84) המיצר שבעצם העובדה ש"גלו מעל שולחן אביהם"
(שאינו לך מיצר גדול מזה), ותו לא מיד.

(85) תהלים קיח, ה.

(86) ולהעיר, ש"דירה" היא בהרחבה גדולה ביחס למדת האדם
(יותר מלבוש ועד שלא בערך), ופועלת הרחבה אמיתית בהאדם
(ועד"ז בנוגע לאדם העליון כביכול).

(87) ברכות נז, ב.

הגלות, "משתשקע החמה"¹⁰¹, מדליק כל אחד
ואחד מישראל "נר מצוה ותורה אור"¹⁰² באופן
ד"מוסיף¹⁰³ והולך"¹⁰⁴, ולא רק בנוגע לעצמו ובני
ביתו, אלא גם "על פתח ביתו מבחוץ"¹⁰³, להאיר
החושך שמבחוץ, ו"עד דכליא רגלא דתרמודאי
בשוקא"¹⁰³, שמבטלים לגמרי ("כליא") גם הדרגא
הכי תחתונה ("רגלא") דמרידה ("תרמודאי"
אותיות מורדת)¹⁰⁵ בהקב"ה שהיתה בשוק, ויתירה
מזה, ש"רגלא דתרמודאי בשוקא" (תחתון שאין
תחתון למטה ממנו) מתהפכת להיות במעמד ומצב
של כלות הנפש ("כליא" מלשון "כלתה נפשי")
להקב"ה¹⁰⁶ – הפיכת החושך, כמו שכתוב "והוי'
גיגה חשכי"¹⁰⁷, עד ש"לילה כיום יאיר"¹⁰⁸.

ענינו של חודש טבת – "ירח שהגוף נהנה מן
הגוף"¹⁰⁹, שרומז¹¹⁰ על ההנאה מהגוף כביכול
שלמעלה, יש האמיתי, מהגוף שלמטה, יש הנברא.
היינו, שחודש טבת מורה על שלימות דבירור
התחתון¹¹¹, שיש הנברא, תחתון שאין תחתון
למטה ממנו, נעשה 'חד ממש' עם יש האמיתי¹¹²,
שעל-ידי-זה נשלמת התאוה (נהנה) להיות לו
יתברך דירה בתחתונים.

וענינו של ה' טבת – שבחודש טבת גופא
שתוכנו בירור התחתון מודגש ענינה של אות ה',
שצורה (ג' קוין, וקו השמאלי נפסק הקו העליון

לאפשר ולעזור ולסייע לבני ישראל להיות במעמד
ומצב של הרחבה, לצאת מן המיצר אל המרחב,
באופן שגם בארץ מצרים (ברגעי הגלות
האחרונים) יהיה אצלם מעמד ומצב ד"ויחי יעקב",
וכל זה – מפני שעומדים בסמיכות ממש
לגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו,
ובלשונו של דוד מלכא משיחא, "נעים זמירות
ישראל", במזמור פ"ט⁹⁴: "כרתי ברית לבחירי
נשבעתי לדוד עבדי"⁹⁵, "מצאתי דוד עבדי בשמן
קדשי משחתיו"⁹⁶, ועד לסיום וחותם המזמור:
"ברוך ה' לעולם אמן ואמן", "ראה.. ביאת
המשיח, על כן נתן תודות לשם"⁹⁷.

ט. ויש לקשר זה עם תוכן הזמן שבו קורין
בתורה פרשת ויגש והתחלת פרשת ויחי⁹⁸ – יום
השבת שלאחרי חנוכה, שבו נעשה השלימות
("ויכולו"⁹⁹) דחנוכה¹⁰⁰, שהוא לעולם בחודש טבת,
ובשנה זו חל ביום ה' טבת:
ענינו של חנוכה (ששלימותו ביום השבת-קודש
הזה) – שגם כשנמצאים במעמד ומצב דחושך

(94) להעיר, שבחלוקה דק"נ מזמורי תהלים לט"ו* פעמים
נעשר (כידוע שבזמנים ומצבים מסוימים היו מוסיפים באמירת
עשרה מזמורי תהלים**), שייך מזמור פ"ט לעשר המזמורים
שהתחלם במזמור פ"א (וסיימם במזמור צ') – אותיות "אף",
אבל, בסדר הפוך, שמורה על הפיכת ה"אף" לגריעותא ל"אף"
למעלותא*** (פ"א – ר"ת פלאות אראנו***, שעיך ההדגשה
הוא על הגילוי לעיני בשר – "אראנו" – בטוב הנראה והנגלה).
(95) פסוק ד.
(96) פסוק כא.
(97) ראב"ע עה"פ.

(98) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב: "המועדים של כל
השנה .. יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן". ובלשון רבינו
הזקן – "לחיות עם הזמן", הפרשה בתורה שקורין בזמן זה
("היום יום" ב' חשון).
(99) בראשית ב, א. אוה"ת עה"פ (כרך א' מב, ב ואילך. כרך
ג' תקא א, ואילך).
(100) ובשנים (שיום ראשון ואחרון דחנוכה הם ביום השבת)
– שבת הב' דחנוכה, "זאת חנוכה".

(*) ואולי י"ל כנגד ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים.
(**) לא (רק) במצב של מיצר, דחמנא ליצן, ולא תקום כו', אלא (גם)
(ו) בעיקר בתור נתינת שבח והודאה להקב"ה.
(***) ואולי י"ל ולהעיר, שבמזמור פ"ט מופיעה תיבת "אף" ה' פעמים.
דיש לומר, שרומז על הפיכת ה"אף" דגלות פרעה (שורש כל הגליות).
"חמישית לפרעה" (פרשתנו זו, כד) דלעו"ל, ל"אף" דקדושה (ראה
לקו"ת שו"ע כד, ריש ע' ד. ועוד). "חמישית לפרעה" דקדושה,
ד"אתפריעו ואתגליין מיני כל נהרין" (זח"א רי, א).
(****) כהר"ת דהשנה – ה'תשנ"א – "הי' תהא שנת נפלאות אראנו".

(101) שבת כא, ב. וראה ד"ה מצותה משתשקע החמה באוה"ת
חנוכה (בראשית כרך ה) תתקמ, ב ואילך. ד"ה הנ"ל תר"ל. תרנ"ד.
תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' כה ואילך).

(102) משלי ו, כג.

(103) שבת שם.

(104) ובאופן ד"פעולה נמשכת" ועד ל"מעלין בקודש" גם
לאחרי ימי חנוכה, ואדרבה, לאחר ימי חנוכה מודגש יותר הצורך
(ובמילא גם הנתינת-כח) בעבודה ד"מוסיף והולך" – הוספה
בעבודת האדם כדי להשלים גם הנתינת-כח שמצד ימי חנוכה
(יומין זכאין) ונרות חנוכה.

(105) עמק המלך שער קריית ארבע ר"פ קיא. קהלת יעקב ערך
תרמוד. דרושים שבהערה 101.

(106) ראה ד"ה הנ"ל תר"ל, תרנ"ד, תשל"ח.

(107) שמואל"ב כב, כט. תו"א לד, א. מא, א. שם, ג. ועוד.

(108) תהלים קלט, יב. קונטרס משיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה,
תשמ"ז.

(109) מגילה יא, א.

(110) לקו"ש חט"ו ע' 382 ואילך.

(111) וקשור גם עם בירור והפיכת הגלות – שמהפכים הענין
ד"סמך מלך בבל אל ירושלים והביאה במצור" (התחלת הגלות
בעשרה בטבת) לסמיכה למעליותא, "סומך נופלים" (ראה
בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 518 ואילך. חכ"ה ע' 269).
(112) ראה ביאור"ז בשלח מג, ג.

תפילה ובית גמילות-חסדים, "בית גדול",
 "שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפילה"¹²⁰ ומגדלין
 בו גמילות-חסדים, "מקדש מעט"¹²¹, הן בנוגע
 לבתים ציבוריים, והן בנוגע לבתים פרטיים דכל
 אחד ואחד מישראל, האנשים והנשים וגם הטף¹²²
 (בחדרם הפרטי), שנעשים בית תורה תפילה
 וגמילות-חסדים, על-ידי-זה שהתורה ותפילה
 וגמילות-חסדים שנעשים "בבית" זה חודרים
 וממלאים כל הבית כולו, שכל מציאותו נעשית בית
 תורה תפילה וגמילות-חסדים.

ובלשון הידוע: "בית מלא ספרים"¹²³, היינו,
 שנוסף לכך שיש בבית ספרי קודש (נוסף על סידור
 – תפילה, וחומש – תורה) וכמה וכמה ספרים, ועד
 לריבוי גדול, נעשה הבית כולו (לא רק החדר שבו
 נמצאים הספרים) חדור בתוכנם של הספרים, ועד
 שמציאותו של הבית כולו היא – "בית מלא
 ספרים"¹²⁴.

[ויש לקשר זה עם יום ה' טבת – שנקבע ליום
 סגולה ועת רצון בקשר ובשייכות ל"בית מלא
 ספרים"¹²⁵. ויהי-רצון שיתוסף בזה עוד יותר, עד

גדול" – שחודר ונמשך במציאות ה"בית".

(120) מלכים-ב כה, ט. מגילה כז, א.

(121) מגילה כט, א.

(122) ואדרבה – בפעולת הטף יש מעלה גדולה יותר, ומהם
 נמשך גם להגדולים – ע"ד האמור לעיל (הערה 47) בפירוש
 הכתוב "לחם לפי הטף", ודוגמתו ב"לחמה של תורה".

(123) תנחומא ופרש"י ר"פ קרח. – ואף שבבית צ"ל כלים וכו'
 – הוא ע"ד מרז"ל דפטור (אף) על הכלי (שבת צג, סע"ב. וראה
 לקר"ת מטות פב, ג).

(124) ויש לומר יתירה מזה – שפועל גם מחוץ להבית, כמו
 מזוהה (ששייכת ל"בית מלא ספרים" כמובן מטענת קורח
 (ש"פיקח הי") שבית מלא ספרים פטור ממזוזה) שפועלת
 השמירה (כולל גם בירור וזיכרון) גם מחוץ לבית – ה' ישמר
 צאתך ובואך גו"ה * (זח"ג רסג, ב).

(125) ראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 183 ואילך.

(* ולהעיר מזה"ב קסד, א: "בי מקדשא .. נסירו דילי .. בקב"ה (דלא
 כ"נסירו דמשכנא" שהיא ע"י נער) דכתיב אם ה' לא ישמר עיר שוא
 שקד שומר .. אתון קדישי עליונין .. נסירו דלכון כנסירו דבי מקדשא
 קב"ה בלחודי, דכתיב אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, דהא
 בכל זמנא דצדיקא אזלי בארזי קב"ה נסירו לון תדיר דכתיב ה' ישמר
 צאתך ובואך" – שענין זה קשור עם לימוד התורה (וכמובן מהתחלת
 הענין (קסג, סע"ב): "השתא דאתון לארזיכו ואנא לארזי אתפרש
 מנייכו במילי דאורייתא, פתח ואמר .. אם ה' לא ישמר עיר גו", שענין
 פעל שתהי' אצלם "נסירו דמקדשא" (וראה לקוטי לוי"צ לזח"ב ע' קג
 ואילך). היינו, שע"י לימוד התורה (תוכן הענין ד"בית מלא ספרים")
 נעשית השמירה באופן ד"ה ישמר צאתך ובואך גו", כמו במזוזה.

1 והימני) רומז על מעלת המעשה שבעולם העשיה,
 2 שעל-ידי-זה נעשה בירור התחתון בשלימות¹¹³
 3 (כנ"ל סעיף ה).

4 ומזה מובן שתוכנו של הזמן (שבת שלאחרי
 5 ימי חנוכה, חודש טבת, וה' טבת) שייך לתוכנה
 6 של פרשת ויגש שקורין בזמן זה – הפיכת הגלות,
 7 שעל-ידי-זה נעשה הבירור דתחתון שאין תחתון
 8 למטה ממנו בתכלית השלימות.

* * *

10 י. וענין עיקרי בנוגע למעשה בפועל – לא
 11 המדרש (תלמוד) עיקר אלא המעשה¹¹⁴, כמודגש
 12 ביותר בסמיכות לגאולה שאז יהיה "מעשה גדול":
 13 מהענינים העיקריים דגאולה האמיתית
 14 והשלימה – בנין בית-המקדש השלישי (למעלה
 15 מהמשכן, מבית ראשון ומבית שני), "מקדש"¹¹⁵
 16 אדני כוננו ידיך¹¹⁶. ובהדגשה יתירה ביום
 17 השבת-קודש הזה – הן מצד השלימות דחנוכה
 18 שקשור עם חנוכת בית-המקדש¹¹⁷, והן מצד פרשת
 19 ויגש שבה מודגשת מעלת הדומם (יהודה) לגבי
 20 צומח (יוסף), שזוהי גם מעלת בית-המקדש
 21 שנעשה מאבנים (דומם) לגבי המשכן שנעשה
 22 מ(שטים) ארזים (צומח), כמבואר בארוכה בדרושי
 23 חסידות דפרשת ויגש¹¹⁸.

24 ולכן, בעמדנו ביום השבת-קודש פרשת ויגש,
 25 שבו נעשית השלימות דחנוכה, יש להוסיף ביתר
 26 שאת וביתר עוז ב"מעשינו ועבודתינו" בענינים
 27 שהם מעין ודוגמא והכנה לבניית בית-המקדש
 28 השלישי – על-ידי בנין בתים חדשים (והוספה
 29 וחיזוק הבתים הקיימים כבר) בתים בכל ג' הקוין
 30 דתורה תפילה וגמילות-חסדים, בית תורה¹¹⁹, בית

(113) ומגדלין זכות ליום זכאי – שביום זה ה' פס"ד דמלכות

המדינה ש"דין נצח" (ראה הערה שבהתחלת השיחה. לקמן ס"י),
 כמודגש בתוכנה של פרשת ויגש, כנ"ל בארוכה.

(114) אבות פ"א מ"ז.

(115) בשלח טו, יז.

(116) להעיר שב"כוננו ידיך" מודגש ביותר בענין המעשה:

"כוננו" – לא רק עשי' סתם וכוננו סתם, אלא גם "כוננו", עשי'
 מתוקנת ושלמה, "ידיך" – לא רק ביד אחת, אלא בשתי ידיים.

(117) שבלי הלקט סימן קעד.

(118) דרושים שבהערה 57. וראה גם קונטרס משיחות ש"פ

ויגש תשמ"ז ס"ד.

(119) כלומר: גם בנוגע ל"תורה" (תלמוד) מודגשת מעלת

ה"מעשה" (גדול תלמוד שמביא לידי מעשה), ועד ל"מעשה

- 1 לגמר ושלומות הענין ד"בית מלא ספרים" – שכל
 2 ספרי וכתבי רבותינו נשיאינו יחזרו לבית שלהם,
 3 ובלשון הכתוב¹²⁶ "ושבתי בשלום אל בית אבי"¹²⁷.
 4 ו"המתחיל במצוה אומרים לו גמור"¹²⁸ – שאלה
 5 מבני ישראל שזכו לעסוק בזה עד עתה, ימשיכו
 6 וישלימו ההתעסקות בזה בהצלחה רבה ומופלגה,
 7 כולל גם בנוגע להעזר והסיוע דמלכות המדינה כו',
 8 והעיקר – "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו
 9 לישראל"¹²⁹ – שהקב"ה בעצמו יקיים הציווי
 10 ד"המתחיל במצוה אומרים לו גמור", מתוך
 11 מנוחה, שמחה וטוב לבב, ובתכלית השלימות].
 12 ויהי-רצון – והוא העיקר – שההחלטה הטובה
 13 בהוספת בתי תורה תפילה וגמילות-חסדים בכל
- מקום ומקום תמהר ותזרז ותביא תיכף ומיד את
 הבנין דבית תורה תפילה וגמילות-חסדים העיקרי
 והכללי – בנין בית-המקדש השלישי, ש"בנוי
 ומשוכלל הוא יגלה ויבוא מן השמים"¹³⁰ ביום
 השבת-קודש פרשת ויגש, ולפני הקריאה בפרשת
 ויחי בתפלת מנחה, כך שעוד לפני ההמשך ד"ויחי
 יעקב בארץ מצרים גו'", יהיה הענין ד"ויחי"
 בתכלית השלימות – חיים נצחיים דכל בני ישראל
 (ו"הקיצו ורננו שוכני עפר"¹³¹, ובראשם – יעקב
 אבינו, ו"אלה תולדות יעקב יוסף"¹³², ויוסף
 שבדורנו, וכל הצדיקים קדושי עליון), בארצנו
 הקדושה, ובלשון הכתוב בהפטרה¹³³: "וישבו על
 הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו בה
 אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם ובני בניהם עד
 עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם".

(126) ויצא כח, כא.

(127) ובוה מודגש גם הענין ד"ויאחזו בה", "לשון אחוזה" (ירוש).

(128) ראה תנחומא עקב ו. פרש"י עקב ח, א. ירושלמי פסחים פ"י ה"ה.

(129) תהלים קמז, יט. שמו"ר פ"ל, ט.

(130) פרש"י ותוס' סוכה מא, א.

(131) ישעי' כו, יט.

(132) וישב לז, ב.

(133) יחזקאל לו, כה.

אגרות קודש

ב"ה, ד' כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... אינני זוכר ברור אם כבר כתבתי לו ע"ד הבא לקמן. ולכן אבוא עכ"פ בקיצור, והוא:

בודאי ידוע לו שמחפש הנני אחרי ספרים בתוכן שונה ואפי' בלשונות שונים ובלבד שיהי' להם שייכות ליהודים ויהדות (מובן שאין הכוונה בזה לספרים בלתי מצויים), ובכלל הסדר הוא, ששולחים זה בתור תשורה להספרי' שעל ידי או שמחליפים על הנדפס ע"י קה"ת (ובמילא ע"י באים ספרי חסידות לאלו ובמקומות שלולי זאת לא היו נמצאים שם). והנה לפעמים תכופות נמצאים ספרים מסוג הנ"ל בבתי כנסיות שונים אשר הביאום לשם יו"ח אנשים בעלי תורה אשר בניהם אין להם ידיעה בזה ומונחים הספרים כאבן שאין לה הופכים, בה בשעה שחסרים להם חומשים תהלים וכיו"ב.

ובמילא כדאי שידוע ע"י באופן דיפלומטי, ואם ימצא ספרים מסוג הנ"ל בטח בהתייעצות עם אנ"ש על אתר ימצא אופן המתאים להביא הנ"ל לידי פועל...

בברכה להטבת בריאותו בקרוב ממש ולבשו"ט ב'קלייבען גשמיות און זייען רוחניות ובכל הנ"ל.

לקוטי שיחות פרשת ויגש כרך ה'

מתורגם ללשון הקודש

- (ב) מנין לומד רש"י פירוש זה, שבמלה "הכנענית" 13
אין הכוונה כאן לכנענית ממש, אלא רק ל"נבעלה 14
לכנעני" 15?³
- (ג) מדוע חשוב להזכיר בענין של "ובני שמעון..." 16
שידנה "נבעלה לכנעני", ואשר משום כך היא נקראת 17
בפסוק בשם "כנענית" 18?⁴
- (ד) מה מתכוון רש"י בהוסיפו מיד בפירוט את 19
האירוע "כשהרגו את שכסם..."? כלומר, מהו הקושי 20
בפירוש "בן דינה שנבעלה לכנעני" אשר על-ידי 21
תוספת זו מובן הפירוש יותר? 22
- (ה) לפי הפשט אסור לבן-נח לשאת את אחותו מן 23
האם לאשה? 24, ואם כן, קשה: כיצד לקח שמעון את 24
דינה, שהיתה אחותו גם מאם? 25⁷

א.

"הכנענית" - כינוי לדינה

- 1 על הפסוק "ובני שמעון..."¹, אומר רש"י: "בן 1
2 הכנענית – בן דינה שנבעלה לכנעני", שמשמעות 2
3 המלה "הכנענית" כאן איננה כפשוטה, אלא כוונת 3
4 הפסוק היא לדינה, הנקראת "כנענית" משום ש"נבעלה 4
5 לכנעני"², ולאחר-מכן מוסיף רש"י ואומר: "כשהרגו 5
6 את שכסם לא היתה דינה רוצה לצאת, עד שנשבע לה 6
7 שמעון שישאנה". 7
- 8 וצריך להבין בזה:
- 9 (א) מדוע מצטט רש"י מן הפסוק גם את המלה "בן 9
10 הכנענית", וכן בפירושו הוא אומר לאחר-מכן "בן דינה 10
11 וכו'" – כאשר פירושו אינו קשור כלל, לכאורה, למלה 11
12 "בן", אלא רק למלה "הכנענית"? 12

– בחשבון שאר בני" (ויחי מח, ה ופרש"י שם), כי
(א) באם שאול (ושלה) לא היו מבנות כנען והיו ראויים לישא את
אורנו – למה יוציאם (ואין סברא לומר שזהו בכדי שיהיו ג' לכל רוח),
(ב) מפשטות לשון רש"י "ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען"
משמע שהטעם על כל "אחד מבניכם" הוא "שהם מבנות כנען". ומזה
מובן שגם פרש"י "כנעני – תגרא" (וישב לח, ב) הוא רק אליבא דר"י,
ודלא כמ"ש בגו"א שם (או שהוא גם אליבא דר"נ, אלא שמ"מ הי' גם
כנעני ממש – כדלהלן בשיחה הנ"ל בשוה"ג הנ"ל).
(4) ובפרט לפי מה שאמר "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב כו"
(ב"ב קג, א). וכ"ה גם בפשטות (שלכן לא הוצרך רש"י לפרש (נח ז,
ח) למה עיקם הכתוב שמונה אותיות. ומה שרש"י מביא (שם ו, ט) "ויש
שדורשים אותו לגנאי" – נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ נח תשכ"ה. עיי"ש
(נדפס בלקו"ש ח"ה ע' 280 ואילך)).
(5) ופשוט שאין לומר שכונת רש"י הוא לפרש איך שבן דינה הי'
מבני שמעון – כי (נוסף על מה שזה מובן גם בלי פירושו) בכדי לפרש
זאת, הי' מספיק שיאמר "שמעון נשאה לאשה" (כברד"ק כאן).
(6) רש"י וירא כ, יב.
ברא"ם כאן, שבפ' וירא מפרש רש"י אליבא דר"א (סנה' נח, א)
ובפרשטתו אליבא דר"ע. אבל צע"ג איך אפ"ל שיטה זו בפרש"י עה"ת?
ולכאורה פשוט שלא יסתור רש"י את עצמו ממקום אחד לשני, שהרי בן
חמש למקרא שאין לו בהבנת החומש אלא פרש"י, לא יתקבל אצלו כלל
שכתוב אחד סותר לשני! (ורק כשמביא במקום א' כמה פירושים, מפרש
הוא לפעמים במקום אחר רק כפי פ"א – כבשוה"ג להערה 3).
(7) ברע"ב כאן מביא גירסא "שישיאנה" (לאחר). אבל [נוסף שלפ"ז
אינו מובן מדוע נמנה שאול בכני שמעון] כ"ה בכל הדפוסים ובכתבי יד
של פרש"י (ובפרט שכ"ה גם ברד"ק כאן ובפרשת וישלח לר, כו. בטור
הארוך ובמושב זקנים כאן. במ"כ ל"ב ר שם. ובכ"מ).

(1) פרשתנו מו, יו"ד.

(2) ואף שבשכסם נאמר (וישלח לר, ב) "שכסם בן חמור החזוי" – הרי
כל ד' האומות נקראים כנענים (רש"י בא יג, ה). וראה גם לעיל נח יו"ד,
טו ואילך.

(3) בגו"א כאן (וכ"ה ברא"ם): "שאין לומר כנענית ממש, אפשר כי
אברהם צוה שלא יקח בנו מבנות הכנעניים ויעקב מניח את שמעון ליקח
כנענית, אלא בן דינה" (וראה לקו"ש ח"ה שיחה ב' לפ' ויחי ע' 261
ואילך, שזהו גם אחת ההוכחות של רש"י (וישב לז, לה) לפרש (בפירושו
הראשון – העיקרי) כדעת ר"י ש"אחיות תאומות נולדו כו' ונשאום",
(ושם לח, ב) "כנעני – תגרא", כמבואר שם הערה 5, 34 – אבל ראה
שם בשוה"ג להערה 34).

– אבל אינו מובן, שהרי הי' אפשר לפרש כאן "כנענית – תגרי"ת
(וכמו שהקשה הרא"ם כאן. ומ"ש הרא"ם שההוכחה הוא מ"ש "ויקחו
את דינה מבית שכס ויצאו" (כבכ"ר פ"פ, יא) – (א) אינו נזכר כלל
בפירש"י. (ב) באם דיוק רש"י הוא מ"ויקחו", הוצרך לפרש זה שם –
בפ' וישלח).

גם אין לומר שמה שמפרש רש"י "בן דינה כו" הוא לפי פירושו
השני שבפ' וישב (לז, לה) "כנעניות היו"*, שלפ"ז קשה: מכיון שכולן
היו בני כנעניות למה כתיב גבי שאול כנענית יותר מבכולן (ראה בגו"א
וש"ח כאן. וראה גם רא"ם ויחי נ, יג) – ואדרבא – זהו הדין דרך הפשט
לפרש שבכל אלה שהיו בני כנעניות – לא הוזכר זה, ודוקא שאול שהי'
בן בתו של יעקב מכנהו "בן הכנענית" מפני שדינה נאנסה ע"י כנעני!

ונוסף לזה: מ"מ רש"י (ויחי נ, יג) שיעקב צוה "אל ישא אחד
מבניכם כו' שהם מבנות כנען" [והוציא את כל השבטים (לבד מנשה
ואפרים), ומפורש ברש"י שם "יקבע להם מקום ג' למזרח וכן לר'
רוחות"], מוכח שגם שאול הי' בן כנענית.
ודרוק לומר, שמכיון שהוציא את שאר בני השבטים, הוציא משו"ז
את כל בני בניו – גם את שאול (ושלה) [ונשאני מנשה ואפרים ש"ל' הם

(*) וכמו שמצינו שלאחרי שרש"י מביא כמה פירושים באיזה ענין. מפרש הוא לפעמים אח"כ לפי פירוש אחד בלבד (ראה לקו"ש ח"ה ע' 3 הערה 18) – מפני שלשאר
הפירושים אין הכתוב זקוק לביאור כי מובן הוא מעצמו וכיו"ב. וגם בענין זה עצמו – הפירוש "כנעני – תגרא" (וישב לח, ב) הוא רק אליבא דר"י, והפי' "שהם מבנות
כנען" (ויחי נ, יג) הוא רק אליבא דר"נ (וכמבואר בארוכה בלקו"ש ח"ה בשיחה ב' לפ' ויחי).

ב.

הזכרת האם - כדי להדגיש את היחסים

שתי השאלות הראשונות המוזכרות לעיל – מדוע מצטט רש"י בפירושו גם את המלה "בן", ומנין לו ש"הכנענית" היא דינה – מתורצות זו בזו. וכדי להבין זאת יש לציין קושי נוסף: מדוע בכלל נאמר בפסוק "בן הכנענית"?

כשמגויים בפרשה כל בני השבטים, וכן אצל בני שמעון האחרים, מוזכר רק שם האב. ואילו אצל שאול מציינת התורה גם את האם. מדוע?⁸ לשאלה זו משיב רש"י, ש"בן הכנענית" הוא "בן דינה"⁹, ולכן מספרת התורה מי היתה אמו של שאול, כדי לייחסו ליעקב אף באמצעות אמו¹⁰.

אך לפי זה קשה יותר מדוע מכונה דינה בפסוק בכינוי "הכנענית": אם אמו של שאול מוזכרת כאן רק כדי לספר בשבח יחוסו, שאף אמו היתה בת יעקב, כיצד מתאים כאן הביטוי "הכנענית" המבטא את גנותה של דינה, "שנבעלה לכנעני"?

ההסבר לכך הוא, שהתורה מכנה אותה בשם "כנענית", ורש"י מוסיף את הסיפור "כשהרגו את שכם...", כדי להסביר כיצד היתה מותרת לשמעון¹¹, כפי שיוסבר להלן בסעיפים ח' וט'.

ג.

כיצד נשא יעקב אחיות?

כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר את דברי רש"י בפרשה קודמת¹², שלבן אמר "בנותי בנותי – ב' "

פעמים" כי "אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש". וגם שם מתעוררת השאלה: הרי יעקב קיים את כל תרי"ג המצוות¹³, וכיצד נשא את בלהה ואת זלפה¹⁴, שהיו, לכאורה, אסורות עליו מפני "ואשה אל אחותה לא תקח"¹⁵ – הן משום שהיו אחיות של רחל ושל לאה, והן משום שהן עצמן היו אחיות זו לזו?

אי אפשר לתרץ¹⁶, שכיון ש"בנותיו היו מפלגש", לכן אין הן נחשבות לבנותיו ממש, ולכן אין הן אחיות¹⁷ – כפי שמוכח מלשון הפסוק¹⁸ "ולבן שתי בנות" – כי

(א) בפשטות, גם בני פלגש נחשבים לילדים, לגבי האב. אמנם, אין הם נחשבים לילדים בדיוק כילדים של האשה הרגילה (ולכן נאמר "ולבן שתי בנות", ואף כאשר לבן קורא להן "בנותי" הוא אומר "בנותי בנותי" – ב' פעמים", ובכך הוא מציין את ההבדל בין רחל ולאה לבין בלהה וזלפה), אך למרות זאת אין לומר שבנות פלגש אינן נחשבות כלל לילדים של האב, ולכן אין הן מוגדרות כאחיות ביניהן וביחס לבנות האחרות.

(הוכחה לכך: התורה¹⁹ מספרת "ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי...". בפשטות, הסיבה לכך שאברהם היה צריך לשלח את בני הפלגשים בעודנו חי, (והתורה מדגישה זאת, ולכאורה, מדוע היא מוסיפה זאת), היא משום שלולא כן, היו אף הם יורשים את נכסי אברהם. וזוהי הוכחה לכך, שהם נחשבו כבנים יורשים²⁰).

(ב) מדברי רש"י "בנותיו היו מפלגש", בלשון יחיד,

14) מה שנשא יעקב את לאה ורחל – אף שהיו ב' אחיות – ראה לקו"ש [המתורגם] חלק ה' ע' 143 ואילך.

15) אחרי יח, יח.

16) הכוונה בהשיחה, אינה אשר כוונת רש"י במ"ש "מפלגש" הוא לתרץ קושיא זו – כי גם בלא"ה הוצרך להוסיף "מפלגש" בכדי לבאר הטעם מה שאמר לבן "בנותי בנותי ב' פעמים" – כ"א, שעפ"י פרש"י מתורצת במילא גם קושיא זו.

17) ועפ"י מובן בפשטות מ"ש רש"י (ויצא כט, יח) "ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל ת"ל הקטנה" – דלכאוי, עדיין מקום לחשש שיחליף את שמה של זלפה (שהיתה הקטנה שבכולן (פרש"י שם ל, י"ד)), ויקרא שמה רחל – כי כבר אמר לו בתך (ראה לבוש שם כט, יח).

18) ויצא כט, טז.

19) ח"ש כה, ו.

20) ואין להקשות מ"ש (וירא כא, י"ד וראה פרש"י שם) "לא יירש בן האמה הזאת עם בני" [שלחיתיו "בן האמה" – שהו"ע אחד עם בן פלגש (כדלהלן סעיף ד') – לכן "לא יירש"] – כי אדרבה: משם ראי' שגם בן אמה הוא יורש, אלא שלא יירש עם בני.

8) ועוד: מהו "הכנענית" (בה' הידיעה) – במה מפורסמת? – ולהפירוש "בן דינה" מובן, כי ידוע שנבעלה לכנעני.

9) ולדעת ר"ג שמפרש הכנענית ממש (ראה לעיל הערה 3) – יש לומר שהוא לפי שרק היא היתה ממשפחת כנען ממש [משא"כ שאר נשי השבטים היו משאר ד' האומות (ומ"ש רש"י "כנעניות היו" הוא לפי ש"כולן בכלל כנעני" – פרש"י בא יג, ה. וראה לעיל הערה 2)], ומכיון שניקח תואר כנעני הוא רק לאחד מז' האומות (לך טו, כיכא. וראה גם פרש"י בא שם) – אף ש"כולן בכלל כנעני" – שמוה עצמו משמע שהוא העיקר שבהם, לכן ה' נקרא "שאול בן הכנענית" (ע"ד פרש"י וישלח לו, ג: נקראת על שמו – ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 164, 168 ואילך ובהערות שם).

10) ולדעת ר"י שנשא את התאומות (ראה לעיל הערה 3 שפירוש זה קאי אליבא דר"י) – אולי י"ל, שמכיון שזה דבר פשוט (לדעת ר"י) שהשבטים נשאו את התאומות (כמבואר בלקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 269 ואילך), לא הוצרך הכתוב להדגיש זאת גבי שאר בני השבטים. ושאינן שאול שנולד מדינה שהוזכרה (וכמה פעמים) בכתוב.

11) ראה גוי"א כאן.

12) ויצא לא, ג.

13) פרש"י וישלח לב, ה.

מכך רואים, שבדרך כלל אין צורך להסביר את המלה "פלגש". משמעותה הפשוטה היא: כאשר אדם נושא שפחה, היא אינה חשובה כאשתו וכבת זוגו²², ולכן היא נקראת "פלגש"²³ (ומשום כך משווה רש"י²⁴ בני פלגש לבני שפחה, כי פלגש היא שפחה²⁵). לפיכך אין רש"י צריך לפרש מלה זו בפרשת וירא. המשמעות מובנת מכך שהוא אומר על שפחה ועל פלגש – ש"השוותה". לעומת זאת, במלה "הפלגשים", בלשון רבים²⁶, שבפרשת חיי שרה, שכוונתה להגדיר, לא רק כאשר לקחה אברהם לראשונה²⁷, בהיותה שפחה²⁸, אלא אף כאשר "ויוסף אברהם... ושמה קטורה"²⁹, אשר אז כבר לא היתה "קטורה זו הגר" שפחה³⁰, כנאמר בפסוק לפני כן³¹ "וישלחה", צריך רש"י להסביר שבמלה "הפלגשים" כאן הכוונה היא "בלא כתובה" – ולא כמשמעות הפשוטה בכל מקום³².

בכך יובן גם מדוע מביא רש"י לפירושו זה הוכחה

מובן, ששתייהן – בלהה וזלפה – היו בנות מאותה פלגש. כלומר, הן היו אחיות מן האם, שהרי אף אם בנות פלגש אינן נחשבות כבנות וכאחיות – הרי זה רק לגבי האב, אך לא ביחס לאם. ואם כך, שוב נשאר הקושי: כיצד נשא יעקב שתי אחיות (מן האם)?

ד.

"פלגש" - שפחה

כדי להבין זאת יש להסביר את המשמעות של "פלגש" לפי הפשט: המלה "פלגש" מופיעה בפרשות הקודמות פעמיים, פעם אחת בפרשת וירא²¹, ופעם שניה בפרשת חיי שרה¹⁹. ובכך תמוה: בפרשת וירא, כאשר המלה "פלגש" מוזכרת בפעם הראשונה, אין רש"י מסביר את ההבדל בין "פלגש" לבין "אשה". רק בפעם השניה, בפרשת חיי שרה, מפרש רש"י: "נשים בכתובה, פלגשים בלא כתובה". מדוע אין רש"י מפרש זאת בפעם הראשונה?

(21) כב, כד.

(22) כה, ו. ולהעיר מפרש"י לך טז, א.

(23) ראה ראב"ע ח"ש כה, א: ופירוש פלגש שפחה.

(24) וירא כב, כ.

(25) ומ"ש רש"י שם: "וד' בני שפחות... וד' בני פלגש" – אף שלפי מ"ש בפנים גם בלהה וזלפה היו פלגשים וגם ראומה היתה שפחה – כי כ"ה לשון הכתוב בכל אחת.

(26) שיעור הפירוש (ובפרט ע"ד הפשט) הוא כהקרי (ובנדר"ד, הרי גם לפי הכתיב, ממ"ש הפלגשים (בתוספת מ"ם) מוכרח שהכוונה לב' פלגשים – ראה מפרשי רש"י כאן).

ולכן הוצרך רש"י להוסיף "היא הגר היא קטורה" – כי בזה בא לבאר* הפלגשים לשון רבים: מכיון שנשאה ב' פעמים – כשהי' שמה הגר וכשנקראה קטורה – ה"ז כאילו היו שתי פלגשים (ראה לבוש האורה כאן. יפ"ת לב"ר פס"א, ד. וראה להלן הערה 32).

(27) כי פשוט (ע"ד הפשט) שב"בני הפלגשים" (ל' רבים) נכללים גם בני הגר (ודלא כבאור"ח ובאר מ"ח כאן), שהרי אין רמז בכתוב ובפרש"י לחלק ביניהם. ואורבא – בישמעאל מפורש בקרא שלא יירש עם יצחק. וראה גם סנה' צא, סע"א: באר בני ישמעאל... ולבני הפלגשים כו'.

(28) ובמילא היתה פלגש (כמושג פלגש ב"מ).

בב"ר פמ"ה, ג: לאשה ולא לפלגש (וראה גם רמב"ן לך טז, ב. וצ"ע שסותר את עצמו בפ' ח"ש כה, ו). והיינו ששרה שחררה את הגר (וכבמ"כ בב"ר שם: שתהא גבירה כמוה). אבל עפ"י דרך הפשט – ממה שנקראת שפחה גם אח"כ (לך טז, ה ואילך), ועד שאמר לה המלאך "שובי אל גברתך והתעני גר", וישמעאל נקרא בן האמה (וירא כא, י"ד. וראה לעיל הערה 20), מוכח שלא נשתחררה עדיין. ומ"ש (לך שם, ג) "לאשה" – ראה להלן הערה 31.

(29) ח"ש כ"ה, א.

(30) ראה ער"ז במ"ח ח"ש שם. נחל קדומים שם.

בבמ"ח שם ויקח אשה – אשה ממש, ובנחל קדומים שם (ומפרש כן ברש"י) "דעד עתה היתה פלגש ועתה אשה בכתובה". אבל ממ"ש הפלגשים ל' רבים, משמע ככפנים. וכ"ה בוח"א קלג, ב: פלגש בקדמיתא

ופלגש השתא.

(31) וירא כא, יד.

אבל אין לומר שהוכחת רש"י היא ממ"ש (ח"ש כה, א) ויקח אשה (כברמב"ן (כה, ו) ובמ"ח (כה, א)) – כי [נוסף על מה שגם גבי הגר נאמר (לך טז, ג) "לאשה" (וצ"ע ברמב"ן ובמ"ח מה שמחלקים בין הגר לקטורה)] גדולה מזו מצינו, אשר גם שפחה כנענית שמוסר הרב לעבדו העברי בכדי להוליד ממנה עבדים (שבפשוט אינה פלגש אפילו) – וגם לאחר מ"ת – נקראת בכתוב אשה (ראה פרש"י משפטים כא, ד).

(32) ועפ"י יובן גם מה שהפירוש "נשים בכתובה ופלגשים בלא כתובה" כותב רש"י (א) באותו הדיבור עם הפירוש "חסר כתיב כו' היא קטורה" (אף שדרכו בכל מקום שכשמפרש ב' ענינים שונים באותם התיבות, מעתיק הוא עוה"פ התיבות שבפסוק להדגיש שהוא דיבור חדש (בראשית א, א. א. ב. ובכ"מ)), (ב) לאחר הפירוש "חסר כתיב כו'" (אף שלכאור' הוצרך לפרש תחלה תיבת "הפלגשים" עצמה, ורק לאחר"ז לפרש הטעם מה ש"חסר כתיב" שהוא רק דיוק פרטי, ובפרט ש"חסר כתיב" אינה קושיא כ"כ ע"ד הפשט (ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 18 ובהערה 15)).

– כי מצד הקרי של תיבת הפלגשים (ל' רבים), ה' מוכרח לפרש שקאי (לא על (הגר ו)קטורה – שהרי "קטורה זו הגר" (פרש"י לפנ"ז – כה, א) ואינו אלא אחת, כ"א על פלגשים אחרים נה"י מוכרח לדחוק אשר (א) היו לאברהם עוד פלגשים שלא נזכרו שמוותיהן בכתוב (ככוח"א קלג, ריש ע"ב). או (ב) שהכוונה ב"הפלגשים" הוא לפלגשי ביתו (כפי הרד"ק)), ואז ה' אפשר לפרש ש"פלגשים" כאן הוא כבכל מקום. ורק לאחר שמפרש "היא קטורה", מוכרח לפרש "פלגשים בלא כתובה", כי בעת שלקח את קטורה היתה כבר משוחררת.

גם יש לומר, ש"נשים בכתובה כו'" הוא המשך הביאור על הפלגשים ל' רבים (ראה לעיל הערה 26): התחלת הביאור הוא "היא הגר היא קטורה" (כבהערה הנ"ל). אלא שעדיין אינו גלטיק (=חלק) שהי' סוכ"ס היא רק פלגש אחת, ועל זה ממשך: "נשים בכתובה כו'", שהמושג "פלגש" בקטורה שונה מ"פלגש" דהגר.

(*) אבל אין לומר שכוונתו בזה לבאר מ"ש לפנ"ז "שלא היתה אלא פלגש אחת" (דלכאורה יוקשה: מהמשך הכתובים "ויקח... קטורה ותלד לו גר' ולבני הפלגשים גר") משמע שבני הפלגשים הם בני קטורה, והרי גם הגר היתה פלגש (ראה להלן הערות 28, 30) – ולכן מפרש "היא הגר היא קטורה" – כי כבר לעיל (כה, א) כתב "קטורה זו הגר", ואינו צריך לפרש זה עוה"פ.

25 כאשר ילדה בלהה בן ליעקב, אמרה לגביו רחל "ויתן
26 לי בן", שהקב"ה נתן בן לה, לרחל. והסיבה לכך
27 מובנת³⁹: כיון שבלהה היתה שפחת רחל, כך גם בנה
28 אינו שייך לה, אלא לרחל⁴⁰.
29 וכך הוא גם לגבי בלהה וזלפה עצמן: כיון שנולדו
30 משפחה, לא נחשבו כבנות לאמן, ולפיכך אינן נחשבות
31 כאחיות זו לזו.

ו.

בלהה וזלפה - אחיות מן האב?

32 לפי כלל זה מוסבר צד אחד בלבד – שהן אינן
33 נחשבות לאחיות מן האם, כי אמן היתה שפחה. אך
34 מדוע לא נחשבו אחיות מן האב?

35 לכאורה, ניתן היה להשיב על כך מאותו טעם: ישנו
36 כלל⁴¹, ש"אין אישות לשפחה", וכיון שלא היתה
37 אישות לגבי שפחת לבן, הרי גם בנותיה לא נחשבו
38 כבנות לבן, ולכן אינן נחשבות לאחיות אף מן האב,
39 כדברי רש"י על "ערות בת אשת אביך – שאינו חייב
40 על אחותו משפחה"⁴².

אך תירוץ זה אינו מתקבל:

41 (א) לפי הפסוק "ערות אחותך"⁴³, היינו סוברים
42 בפשטות שאיסור זה חל אף על אחותו משפחה, שלכן
43 יש צורך בלימוד מיוחד של "ערות בת אשת אביך",
44 ש"אינו חייב על אחותו משפחה". מכך מובן, שבכל
45 שאר איסורי העריות הקשורים לאחיות, ובכללם

1 מדברי הגמרא במסכת סנהדרין³³ על "פלגשים דוד
2 – למרות שהמושג פלגש מוזכר פעמים רבות בתנ"ך³⁴
3 לפני סיפור זה על דוד – כי בכל המקומות הקודמים
4 משמעות המושג פלגש שונה לגמרי, או שאפשר לומר
5 שהיא שונה לגמרי מהמושג "אשה", ולא רק "בלא
6 כתובה".

7 לפי זה מובן בענייננו, שבלהה וזלפה, אשר "בנותיו
8 היו מפלגש", היו בנות שפחה, שהרי משמעות המושג
9 "פלגש" בקשר לאמן של בלהה וזלפה בפרדוש רש"י
10 היא בודאי כמשמעותה בכל מקום³⁵. ואם כך, אין הן
11 נחשבות לאחיות, כדלהלן.

ה.

ילדי העבד שייכים לאדונו

12 כאשר אמר עשו ליצחק "הלא אצלת לי ברכה",
13 השיב לו יצחק "הן גביר שמתיו לך..."³⁶. על כך מפרש
14 רש"י³⁷: "מה תועלת לך בברכה, אם תקנה נכסים, שלו
15 הם... מה שקנה עבד, קנה רבו".

16 לכאורה, אפשר לשאול: אם לא יכול היה לברכו
17 ברכוש ובעושר, הרי יכול היה לברך את עשו בילדים?
18 מכך רואים, ש"מה שקנה עבד, קנה רבו" אינו רק לגבי
19 "נכסים", אלא גם לגבי ילדים – גם ילדיו של העבד
20 אינם קשורים אליו כילדים לאביהם, אלא הם שייכים
21 לאדון, כאילו היו ילדיו של האדון.

ענין זה אנו מוצאים ביתר הדגשה בפסוק אחר³⁸:

(33) כא, א. וראה מפרשי רש"י כאן. – ולהעיר משו"ת צ"צ חאה"ע סקל"ח.

(34) וישלח לה, כב. לו, יב. שופטים ח, לא. פרק יט' וכו'.

(35) ואף ש"פלגש" הוא מושג בנוגע לאופן האישות (כמובן גם ע"ד הפשט מזה שלא נמצא בכתוב אלא בקשר לזכר ולנישואין (כמו ס"פ וירא; וישלח לה, כב ועוד). וגם בראש"ע שבהערה 23 יל"פ כן), ולכאורה גם ע"ד הפשט – אף בת חורין אפשר לישא בתור פלגש* (וכמו "ותמנע היתה פלגש" (וישלח לו, יב) אף שבת אלופים היתה (רש"י שם) ולא מצינו ברש"י שנעשית אח"כ לשפחה),

מ"מ מובן שפלגש סתם היתה שפחה (שלכן כתב רש"י ס"פ וירא "השוותה כו", כנ"ל בפנים), כי לא נשאו לפלגשים רק נשים שאין להן חשיבות. (ומה שגם תמנע היתה פלגש – אף שהיתה בת אלופים – הוא לפי שהיתה ממזרת, כדפירש"י וישלח שם**).

נוסף לזה: בנוגע פלגשו של לבן, מובן שהיתה שפחה. כי מכיון שבנותיה היו שפחות לבן (ויצא כט, כד. כט), בהכרח לומר שהיו כן מעת לידתן

[כי לא מצינו (ואדרבה, זהו היפך הטבע) שאב יהפך את בתו קטנה בת חורין לשפחתו. ובפרט שגם בלא-יהי היו עושות את עבודתו של

לבן, וכמו רחל, שעם היותה בת חורין היתה רועה את צאנן, ועכצ"ל שזהו לפי שנולדו מן השפחה. וראה לקמן הערה 54.

(36) תולדות כז, לר"ז.

(37) שם, לו.

(38) ויצא לו, ו.

(39) אין לומר שכוונתה ב"ויתן לי בן" הוא שתגדלה כבנה (כפרש"י לפני זה (ל, ג) שאמרה "ואנא ארבי") וע"ד פרש"י וישב (לו, יו"ד) "שגדלתו כאמו" – כי אדרבה: מפרש"י וישב שם מוכרח שהמגדל את בן חבירו אינו נקרא אביו או אמו (כ"א שיש לו איזה התדמיות לאב ואם), דאל"כ מדוע לא ידע יעקב "שהדברים מגיעין לבלהה". (וראה לקו"ש חכ"ג ע' 8 ואילך) בביתאור פרש"י במדבר ג, א.

(40) ומה שאמרה "ויתן לי בן" אף שהי' רק רכושא וקנין כספה – כי מכיון שכל לידתו הי' ע"י אמירתה ונתינתה (ויצא לו, ג"ד), נחשב הוא כבנה. (אלא שמובן, שבאם הי' נחשב לבנה של בלהה), אין שייך שתאמר רחל "ויתן לי בן" – אף שכל לידתו הי' על ידה).

(41) ראה רש"י אחרי יח, יא. טו.

(42) שם יח, יא.

(43) שם, ט.

(* וכפשטות לשון רש"י דהחילוק (תמיד) בין נשים לפלגשים הוא רק בנוגע לכתובת.

(** ועפ"י יומתק (א) המושך פירש"י "ובדברי הימים כ" למ"ש לפי"ז, (ב) שלאחרי שכותב "ויצאה תמנע מביניהם" מוסיף (עוה"פ) "וכשגדלה נעשית פלגשו" – דלכאורה מיותר – כי הוקשה לו לדש"י: מכיון שבת אלופים היתה למה נשאה רק בתור פלגש? וע"ז מתרגם: ובדברי הימים כו' ויצאה תמנע מביניהם (ולכן) וכשגדלה נעשית פלגשו.

1 לכאורה, אכן צריך להיות, שמשום שהעבד שייך
2 לחלוטין לרבו, לא ייתכן שיהיו לו נכסים משלו, עד
3 אשר המפרשים⁵⁰ מדייקים שבקביעה "מה שקנה עבד,
4 קנה רבו" אין הכוונה שהעבד קונה את הדבר לעצמו
5 ועל ידי כך הוא נקנה לרבו, אלא שמלכתחילה קונה
6 זאת רבו –
7 אך, לכאורה, מתאימה קביעה זו רק לגבי נכסים
8 וכדומה, שעליהם אפשר לומר "קנה". ואילו כאשר
9 מדובר על ילדים, הרי אין זה דבר שקונים אותו, אלא
10 הם קשורים באופן טבעי לעצם מציאותם של הוריהם,
11 ומדוע אין ילדיו של העבד נחשבים לילדים שלו?
12 זוהי הוכחה, שהעבד קנוי לרבו באופן כל כך
13 מוחלט, ושהקנין כל כך בר-תוקף, עד אשר העבד אינו
14 מציאות בפני עצמו בכלל, וכל מהותו היא רכשו של
15 האדון. כנאמר⁵¹: "כספו הוא". לפיכך לא ייתכן שעבד
16 או שפחה יהיו קשורים לילדיהם, ויחשבו לאב או
17 לאם⁵², כי על ידי כך הם היו נעשים למציאות בפני
18 עצמה⁵³.
19 כך יובן מדוע לא נחשבו בלהה וזלפה לאחיות אף
20 מן האב: כבנות שפחה⁵⁴, לא היה להן שום קשר

1 "ואשה אל אחותה..." אסורות אף אחיות מן
2 השפחה⁴⁴.
3 (ב) הכלל "אין אישות לשפחה" התחדש לאחר מתן
4 תורה, אך לפני מתן תורה חל גם לגבי שפחה ענין
5 האישות, באופן של פלגש.
6 בכך יובן בפשטות כיצד נשא אברהם שפחה
7 (הגר⁴⁵) וכיצד נשא יעקב שפחות (בלהה וזלפה⁴⁶), כי
8 הטעם של "לא יסב (=לא ישא) גברא מבני ישראל
9 אתתא אמתא (=שפחה)" הוא משום שלאחר מתן
10 תורה "נעשה קדש על-ידה, שכל בעילותיו בעילות
11 זנות, שאין קידושין תופסין לו בה"⁴⁷, אך לפני מתן
12 תורה, כאשר היתה אישות לשפחה⁴⁸, ולפחות באופן
13 של פלגש, לא חל איסור זה.
14 ואם כך, הרי לפני מתן תורה נחשבה גם אחות
15 שנולדה משפחה לאחות ממש, אף לגבי האיסור
16 "אחותך בת אשת אביך".
17 ז.
18 עבד הוא רכוש האדון ללא קשר משפחתי
19 ההסבר לכך יובהר על ידי הבנת הסיבה לכך
20 שילדיו של העבד⁴⁹ אינם נחשבים לילדיו ממש.

(51) משפטים כא, כא. ולהעיר מנזיר סב, ב. פיה"מ להרמב"ם גיטין פ"א מ"ו. צפע"נ מהד"ת (ע' 84) ולמגלת אסתר בסופו.
(52) אבל פשוט שגם בגלות מצרים היו דיני עריות (האסורות לבני נח) – אף שהיו עבדים לפרעה (פרש"י יתרו כ, ב) – כי [נוסף על שבט לוי לא נשתעבד (פרש"י שמות ה, ד) וכל הנשים לא נשתעבדו (פרש"י ויקהל לח, ח)] הענין ד"עבדים לפרעה" הוא רק מס* (ויגש מז, כה. וראה ויחי מט, טו) שופטים (כ, יא).
(53) להעיר מפרש"י בהר (כו, א), שאפילו בישראל הנמכר לעו"כ [אף אשר (א) מלכתחילה אינו נקנה לצמיתות ורק עד שנת היובל, (ב) גם קודם לזה – מצוה לגאול אותו, (ג) "לא תבא עליו בעקיפין (דק) מפני חת"ש" (רש"י בהר כה, מח)] ישנו ס"ד בתורה "הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו כו" (ראה בארוכה שיחת ש"פ בהר תשכ"ה (ולקו"ש ח"ז ע' 177 ואילך). ולהעיר גם מוז"ג קה, א.
(54) מה שנאמר בהשיחה "אלס קינדער פון א שפחה (=כבנות שפחה)" – אף שלכאורה נוגע רק שהיו שפחות בעת שיעקב נשא אותן, והרי מה שהיו שפחות אז מפורש בכתוב (ל, ד. ט) "ותתן לו את בלהה שפוחתה לאשה"; "ותקח את זלפה שפוחתה ותתן אותה ליעקב לאשה" (וראה לעיל הערה 46 שמפורש בכתוב שגם לאחר נשואיהן היו שפחות**) – כי באם מקודם היו בנות חורין והיו נחשבות לאחיות, היו

(44) ופשוט שאין לומר שלאחרי שגילה הכתוב גבי "אחותך" כ"ה בכל העריות – דא"כ "אשת בן היא" (שם, טו. וראה פרש"י שם) מיותר.
(45) ראה לעיל הערה 26 שלא שחררה מקודם.
(46) וגם הן לא נשתחררו קודם שנשאן יעקב – שהרי גם לאחר נשואיהן (וגם לאחר שילדו בן שני ליעקב) נקראות שפחות (ויצא ל, ז. יב), ועד שהכתוב מדגיש כמה פעמים שלא היו דומות לנשיו (וישלח לב, כג. לג, א ואילך). ועפ"ז מובן גם בפשטות מ"ש (לה, כב) בלהה פלגש אביו. ובפרט בפרש"י שם – שפחות אחות אמי.
(47) פרש"י תצא כג, יח.
(48) ואף שברש"י שם: "שהרי הוקשו לחמור שנאמר שבו לכם פה עם החמור", ופסוק זה נאמר לפני מ"ת (וירא כב, ה) – בהכרח לומר שהוכחתו של רש"י מפסוק זה הוא רק שהוקשו לחמור, אבל לא על ענין "שאין קדושין (במובן – אישות) תופסין כו" – שהרי אברהם נשא הגר, ויעקב – בלהה וזלפה כנ"ל. ועכ"ל שהדיק הוא "קידושין" – כל' רש"י "שאין קדושין תופסין לו בה" (וקודם מ"ת לא מצינו קדושין) ומפרש רש"י הטעם (המקור) ע"ז "שהרי הוקשו לחמור" (אפילו קודם מ"ת ועאכו"כ – לאחר מ"ת).
(49) ועד"ז בשפחה.
(50) רשב"א קדושין כג, ב.

(*) דאל"כ, אינו מובן כלל מ"ש (שמות א, יא) וישמו עליו שרי מסיים – שהרי העבד כולו הוא של האדון? ולהעיר (ע"ד המדרש, עכ"פ) מדר"ל בפרך – בפה רך (תנחומא בהעלותך, וראה סוטה יא, רע"ב (בפרש"י) ושם ע"א עה"פ למען ענותו) ו. א. שלא לקחום לעבדות.
(**) שלכן אין הכרח לומר "אלס קינדער פון א שפחה (=כבנות שפחה)", מפני שבאם היו מקודם בנות חורין ונחשבו לאחיות, יש לומר שבעת שנשתחררו חזרו שוב לאחיות (ראה להלן סעיף ט') והוצרך יעקב לפרוש מהן.
ונוסף לזה: אפילו באם ה' משחרר אותן לאחרי נשואיהן, לא הוצרך (או שגם אסור) לפרוש מהן (באם לא היו אחיות בעת ונישואין והקיה: א) האיסור ד"לצרו"ר הוא כמפורש בכתוב "ואשה אל אחותה לא תקח". ואפילו את"ל דע"ד הפשט אין לדייק בל' הכתוב שבאם הקיחה בהיתר – מותרת גם אח"כ, והרי לא הביא רש"י דיוק זה בפ' עה"ת. עוד טעם, ועיקר (ב) הפרישה (עניני – רש"י) לעיל לא, (ג) והגידושין (מבלי אשמת האשה וכיו"ב ונגד רצונה) – ה"ז מצער את האשה, דבר האסור לב"נ ואינו נדחה מפני הדידור וחומרא דקיימו כל התורה עד שלא ניתנה (ראה לקו"ש ח"ה (המתרגם) ע' 147 ואילך; ע' 186 הערה 17).

ט.
 למרות השחרור נשארה "כנענית"
 אך עדיין אפשר לשאול: הרי כשנולדה היתה דינה
 בת חורין, ולפני "ויקח אותה" היא היתה חלק
 ממשפחתה. ולאחר שחרורה משעבודה לשכם, ייתכן
 שהיא חוזרת למעמדה הקודם – אחותו של שמעון?
 כדי להבהיר זאת מוסיף רש"י: "כשהרגו את שכם,
 לא היתה דינה רוצה לצאת, עד שנשבע לה שמעון
 שישאנה" – כיון שדינה עצמה התנתה את יציאתה
 משכם על מנת שישאנה, ואם לאו – אין היא יוצאת,
 מובן, ששחרורה נעשה באופן שנשארה "כנענית"
 ומותרת להנשא לשמעון.
 י.
 התבטלות מרוממת
 מכל ענין בתורה אפשר וצריך ללמוד הוראה
 בעבודת ה', ובמיוחד כאשר בפירוש רש"י יש גם "יינה
 של תורה"⁶⁰, ומובן שאף מענין זה – שהעבד קנוי
 לרבו לא רק בקשר לרכושו, אלא אף לגבי עצם
 מציאותו – יש הוראה עד כמה יהודי, שעליו נאמר
 "עבדי הם" ו"כי לי בני ישראל עבדים"⁶¹, צריך להיות
 משועבד לקב"ה.
 זוהי המעלה ב"עבד" לעומת "בן"⁶² (שהכינוי

משפחתי לאב או לאם. כל מהותן היתה: כספו של לבן,
 ולאחר מכן – של רחל ולאה⁵⁵.
 ח.
 "כנענית" – ללא מציאות עצמאית
 לפי כל האמור לעיל יובן כיצד מותר היה לשמעון
 לשאת את דינה:
 על "וישב ממנו שבי"⁵⁶ אומר רש"י: "אינה אלא
 שפחה אחת". לכאורה, מנין מסיק רש"י שהשבויה
 היתה שפחה ולא סתם אשה שנשבתה? אלא, כל אשה
 שהיא, ללא הברדל, הרי בנפילתה בשבי, היא הופכת
 להיות שפחה.
 מכך מובן לגבי דינה: על ידי "ויקח אותה"⁵⁷, על
 ידי ששכם בן נשיא הארץ, והוא נכבד מכל בית אביו⁵⁸,
 לקחה בכוח, למרות שלא אילץ אותה לעבוד כשפחה,
 אלא כיון שהשפיל אותה כל כך עד אשר "נבעלה
 לכנעני", דבר הפוגע יותר מעבדות – היא איבדה את
 מציאותה העצמאית. היא הפכה להיות חלק מרכושו
 של שכם, ונקראה "כנענית"⁵⁹, ולכן לא נחשבה כאחות
 לאף אחד, ואף לא לשמעון.
 ולכן אומרת התורה "בן הכנענית" – לא כדי לספר
 בגנותה ח"ו, אלא, להיפך, כדי להסביר כיצד היתה
 מותרת לשמעון.

אסורות משום אחות אשתו גם לאחר שנעשו שפחות נאף שבנוגע לשאר
 עריות, ע"י עבדות, מתבטלת קורבה הקודמת (כדלהלן סעיף ח' גבי
 דינה), כי מכיון שהאיסור דאחות אשתו הוא מהטעם ד"לצורר" – מניעת
 האהבה טבעית שבין אחיות (ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 146), הרי
 באם ה' זמן שהיו בנות חורין והתנהגו כאחיות ונתגדלו כן, אין סברא
 לומר שכשנעשו שפחות נתבטל הטבע.

(55) ושאני "בני הפלגשים אשר לאברהם" וכן ישמעאל, שהי' להם
 דין יורשים (ראה לעיל סעיף ג' ובהערה 20) – כי אף שהיו בני שפחות,
 לא היו (כספר) עבדים*.

וכ"ה גם בנוגע בני השפחות דיעקב, אשר "מזולזין בבני השפחות
 לקרותן עבדים" הוא בכלל "דבתם רעה" (וישב לו, ב ובפרש"י) – אף
 שגם הכתוב קוראם כו"כ פעמים "בני השפחות" [ועד שאינם חשובים
 כמו בני לאה ורחל (וישלח לג, ב. פירש"י ויקהל לה, לד)] – לא היו
 עבדים.

(56) חקת כא, א. (ולהעיר מפרש"י בא יב, כט).
 (57) וישלח לו, ב. ולהעיר מהלשון "ויקח את לוט" (לך יד, יב)
 שהכוונה שם הוא שנשבה (ראה שם, יד).
 (58) וישלח לו, יט.
 (59) ועפ"ז מתורצת התמ' וכי אשה שנבעלה באונס לכנעני – כנענית
 היא. ולהעיר מל' הכתוב ג' פעמים בנוגע לשלומית (אמור כד, י"א).
 ובפרט שקטנה הייתה וברשות אבי' היא (להעיר מחיי שרה כד, נד"ח
 בפרש"י) –
 (אף שבדוחק י"ל שרק קורין לה כן, ע"ש המאורע). אלא ששאני
 האופן ד"דינה שנבעלה לכנעני".
 (60) היום יום ע' כד.
 (61) בהר כה, מב. נה.
 (62) ראה תניא פמ"א. ובארוכה – ד"ה ומקנה רב תרס"ו ובהמאמרים
 שלאחריו.

(* ואין להקשות ממ"ש (וירא כב, ה) "ויאמר אברהם אל נערו (ישמעאל ואליעזר – רש"י שם, ג) שבו לכם פה עם החמור", שמוה [אשר (א) משה שניהם (ישמעאל ואליעזר). (ב) קראם בשם "נערו" (ראה רש"י לך יד, כד). (ג) הוקשו לחמור (ראה רש"י תצא כב, יח)] מוכח שגם ישמעאל ה' עבד – כי גם בלאו הכי קשה: הרי ה' במדבר פארן (וירא כא, כא) שהוא רחוק מאד מחברון (בהעלתך י, יב)? ועל כרחך צ"ל, שלאח"י חזר ממדבר פארן אל אברהם ותעשה נערו (עבדו). ואלא שלאח"י שוב לא ה' עבד (ראה רש"י ס"פ ח"ע: "ישכון". ויש לומר ששחרורם מפורש בכתוב "וישלחם" (כה, ו). וכנ"ל סעיף ד' בענין "וישלח" דהגר). ועד אשר בניו היו נשיאים (כה, חז) – וע"ד שחזרו להר פארן (פרש"י ברכה לג, ב) שג"ד הפשט הוא במדבר פארן (שמוה פשוט לרש"י – דב"פ ברכה – שבבני ישמעאל מדבר (וכבתחומא שם. וראה רש"י ע"ז ב, ע"ב) – ועד שלא הוזקק לפרש ראתו)].

האדון". כאן מורגשת מציאות האדון בלבד, מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא.
ועצם התבטלותו על ידי קבלת עול, עי"ז הוא מתעלה ומתאחד עם המלך, כדברי רש"י⁶⁵: "עבד מלך – מלך" – שהוא נעשה לבעל הבית, למלך על העולם כולו, שבאמצעותו מתגלית בכל מקום מלכותו של הקדוש-ברוך-הוא, עד אשר "ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה"⁶⁶.
(משיחות ש"פ מקץ וס"פ וארא תשכ"ח)

1 "בנים" ניתן לבני ישראל אף לפני יציאת מצרים⁶³,
2 ואילו הכינוי "עבדים" נתחדש רק ביציאת מצרים⁶⁴,
3 שכאשר יהודי מקיים את רצון ה' מפני אהבתו, כבן
4 הממלא את רצון אביו מפני אהבתו הרבה אליו, הרי
5 מעורבת כאן גם הרגשת מציאותו העצמית. לעומת
6 זאת, כאשר הוא עובד את ה' מפני קבלת עול, כעבד
7 המשרת את אדונו – אז אין מעורבת בעבודתו הרגשת
8 מציאותו העצמית, שהרי הוא נחשב "כספו של

למצרים – כי הייתה למצרים שעל ידה דוקא ה' אפשר להיות "אשר הוצאתי גו" (ובפרט לפי מ"ש הראב"ע שם כה, מב: וטעם כי עבדי הם כי אני קניתיים מבית עבדים – אף שעבדות בני"ש שם ה' רק בנוגע למסים וכו' כנ"ל), היתה התחלת ההכנה ל"עבדי ה'".
(65) לך טו, יח. דברים א, ז.
(66) נוסח התפלה דר"ה.

(63) כמ"ש (שמות ד, כב) בני בכורי ישראל. (וראה לקו"ש ח"ט ע' 41 ובהערות לשם. ח"א ע' 2 ואילך).
(64) וכמ"ש בבהר שם (הטעם על "עבדי ה'") "אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים".
ועפ"י יומתק מה שהוראה זו רמז הכתוב ב"ובני שמעון גו" ושאל בן הכנענית" ששלשם נמנו ב"הבאים מצרימה", ושמעון הוא האומר הנה בעל החלומות גו' (רש"י מקץ מב, כד) – אמירה שנסתיימה בידיה

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שני עמ' ב

הגמרא מקשה על רבי עקיבא: מדוע סריס אדם חולץ, והרי אף שהיתה לו שעת הכושר מכל מקום איקרי בָּאָן – יש לקרוא עליו את הפסוק שמבאר מהי מטרות היבום, (דברים כה ז) 'לְהַקִּים לְאָחִיו שָׁם, וְהָאֵל לָאוּ בְּרִי הָיָה – וסריס זה אינו יכול להקים שם לאחיו ומה טעם ליבום וחליצה במצב זה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, לפי דבריך שאין הדבר תלוי באם היתה לו שעת הכושר, אִם כֵּן אֵין לָךְ אִשָּׁה שְׂבִיבָה לְיָבִים, שְׂלֵא נַעֲשֶׂה בְּעֻלָּה סְרִיס חָמֵה – סריס בידי שמים שְׂעָה אַחַת קוֹדֵם לְמִיתָתוֹ מַחֲמַת יִסּוּרֵי הַמִּיתָה שִׁמְחָלִישִׁים את גופו עד שלא היה יכול להוליד, ונמצא שקודם מיתתו כבר היה שמו מחוי, ואין אשתו זקוקה ליבום. אלא על כרחך כיון שמתחילה היה בעלה בר הקמת שם והיתה לו שעת הכושר, יש לייבם או לחלוץ. ומכאן יש ללמוד שגם כשהיבם הוא סריס שהיתה לו שעת הכושר יש לייבם או לחלוץ.
מקשה הגמרא: לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּמְשַׁנְתָּנוּ הַסּוֹבֵר שֶׁסְרִיס אִדָּם אֵינוֹ חוֹלֵץ לְפִי שֶׁאֵין לוֹ רְפוּאָה, פִּירוּקָא דְרַבָּא פִּירְבָּא הֵיא – תירוצו של רבא והוכחתו מכל אדם קודם מותו, שסריס שהיתה לו שעת הכושר חולץ, היא פירכא לשיטתו – של רבי אליעזר, שהרי כל אדם קודם מותו נעשה סריס שאין לו רפואה ומדוע חולצים לאשתו. ועל כרחך ששעת הכושר היא הקובעת ולא מה שאין לו רפואה. מתרצת הגמרא: רבי אליעזר סובר שְׂהָתָם בְּחִישוּתָא דְאַתְחִילָה בִּיה – מה שאדם אינו ראוי להוליד קודם מיתתו אינו נחשב לסריסות, אלא זו בחישה של הגוף הבא מחמת יסורי המיתה, אבל אם היה סריס ממש, לדעת רבי אליעזר אף אם נעשה סריס אחרי שנולד אין אשתו זקוקה ליבום ואין זה תלוי אם היה לו שעת הכושר.
מבררת הגמרא: הִכִּי דְמִי – מהו? סְרִיס חָמֵה שעליו אמר רבי עקיבא שלא היתה לו שעת הכושר, אָמַר רַב יִצְחָק בְּרִי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל

1 כדי להפקיע את זיקת אחיו שנפלה לפניו בעורו בריא.
2 מקשה הגמרא: אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּה, וְלִיתִי – שיבוא איסור פְּצוּעַ
3 דכא וְנִידְחֵי עֲשֶׂה דְיִיבּוּם, וממילא תפקע הזיקה, שכן מצינו שאף
4 אשה שכבר היתה זקוקה ליבום, אם לאחר מכן נאסרה על היבם,
5 מפקיע איסור זה את זיקת היבום, מִי לֹא תֵּנּוּ בִּמְשַׁנָּה לְהֵלֶן (ט), היו
6 שני אחים נשואים עם שתי אחיות, אחת מהן יתומה קטנה
7 שנישואיה הם רק מדרבנן, ואחת גדולה שנישואיה נישואין
8 גמורים מן התורה, ומת בעל הגדולה, ונפלה אשתו ליבום לפני
9 אחי בעלה הנשוי לאחותה הקטנה, רַבִּי נְטַלְיָאֵל אָמַר, אִם מֵיֵאנָה
10 הקטנה בנישואין, מֵיֵאנָה, ואינה עוד אשתו, ומותר לו לייבם את
11 הגדולה אשת אחיו. וְאִם לָאוּ – אם לא מיאנה הקטנה, תִּפְתִּין
12 הגדולה עַד שֶׁתִּגְדֹּל הקטנה ולא תמאן, ואז יחולו קידושי הקטנה
13 מן התורה, וְהִנָּח הָלֹז – ותפטר הגדולה מיבום וחליצה, שהרי
14 עבשיו היא אסורה עליו מִשּׁוּם אַחֻת אִשָּׁה. אֲלָמָּה – מוכח ממשנה
15 זו, דְאֵתִי אִיסּוּר אַחֻת אִשָּׁה וְדִחֵי את הזיקה של היבום שכבר היתה
16 עליה מקודם, הָבָא נִמִּי נִיתִי אִיסּוּר פְּצוּעַ דכא וְנִידְחֵי – ויפקיע את
17 הזיקה שכבר היתה עליה מקודם.
18 מתרצת הגמרא: אֲלָא אָמַר רַב יוֹסֵף, המשנה מדברת אף במי שכבר
19 היה פצוע דכא בשעה שנפלה לפניו, והֵיא תִנָּא שאמר בשם רבי
20 עקיבא פצוע דכא חולץ ליבמתו אף שהיא אסורה עליו בלאו,
21 הֵךְ תִנָּא דְרַבִּי רַבִּי עֲקִיבָא הֵיא – הוא התנא מבית מדרשו של רבי
22 עקיבא, דְאָמַר לְעִיל (ט), שלדעת רבי עקיבא רק בן הגולד מְחַיִּיב
23 לְאִוִּין דְשִׁאָר, כלומר להורים שאסורים זה על זה באיסורי לאו
24 הבאים מחמת קורבה, כגון הנושא את חלוצתו, הקידושין אינם
25 תופסים ולכן הבן הָיָה מְמוּז, וגם אין בהם כלל זיקת יבום כמו
26 בחיבי כריתות, אבל בן הגולד מְחַיִּיב לְאִוִּין נִידְחֵי שאינם מחמת
27 קורבה, כגון פצוע דכא, הקידושין תופסים והבן לֹא הָיָה מְמוּז, ויש
28 בהם זיקת יבום ולכן פצוע דכא חולץ לאשתו.

קמא

ביאור, ד"אברהם יעקב יוסף" (מספר "שופר"), ממתיקים
השופר ד"אילו של יצחק בחי גבורה

אברהם ויעקב, חסד¹ ורחמים².

יסוד נק'³ טוב, כמ"ש⁴ אמרו צדיק⁵ כי טוב, ויוסף
— יסוד כתיב⁷ בן שבע עשרה שנה מספר⁸ טוב, תלוי
בתפארת כי נמשך ממנו תולדות יעקב⁹ ויוסף.

(1) אברהם בחי' חסד, וכמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה פרס
שער כג (הכינויים) פ"ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה עמוד
תקפ, ובהנסמן במראי מקומות שם.

(2) יעקב בחי' רחמים, ראה לקוטי תורה ואתחנן ה, ב ואילך. לעיל
סימן טו.

(3) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך עמוד קסו ואילך.

(4) ישע"ג, י.

(5) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת נח דף ה, א (ד"ה ר'
חייא פתח וכו') וז"ל... הנה בחי' צדיק הוא בחי' יסוד שהוא גוף האור
השפע הנשפע מלמעלה למטה, וזהו הנקרא צדיק להיותו ממשך
שפע זאת, כמו הצדקה שהוא ההשפעה, והמשפיע נק' צדיק שמשפיע
צדקות... שנק' צדיק באמת ע"י בחי' השפעתו בתמידות כמו משה
רעי' מהימנא להשפיע כל התורה לישראל, וכן בכל דור בחי' המשפיע
לישראל נק' צדיק וע"ז נאמר וצדיק יסוד עולם ע"ש.

(6) יוסף בחי' יסוד, ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר
לי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים
וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף — יסוד, הי' לו נסיון עם
פוטפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על
ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי
הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התועדויות ה'תש"נ ח"ד
שיחות ש"פ בלק, ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות,
שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע — ראה
ביאורי זוהר ויחי כט, ד ואילך. אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך.
תתשכ"א א ואילך. ועוד ע"ש".

(7) בראשית לז, ב.

(8) ראה בתורת מנחם התועדויות ה'תש"נ חלק ד' עמוד 48 ואילך.
(9) שם. אלה תולדות יעקב יוסף". פירוש: יעקב הוא בחי' תפארת.
ובתקוני זהר בהקדמה (יז, ב) פתח אליהו "תפארת גופא", ו"יסוד
סיומא דגופא" בחי' תפארת עצמה זה יעקב, ויסוד סיומא דגופא זה
יוסף, וזהו "תולדות יעקב יוסף", וכידוע דתפארת מרומז באות ו'
מהשם, ויש באות ו' עוד ו' במילוי, והאות "ו" הראשון הוא מרומז

והוא הסוף והאמצע מראשית ז"א¹⁰.

הסוף — יסוד סיומא דגופא¹¹.

האמצע — תפארת.

הראשית — חסד.

ומספרם דיוסף¹² יעקב אברהם, שופ"ר, כי הם
הממתיקין השופר דאילו¹³ של יצחק בחי' גבורה.
ושופר¹⁴ הוא שמות אלקים¹⁵ במילוי יודין ובריבוע
ופשוט, הנה הם¹⁶ שהם בחי' חסדים ורחמים ממתיקין
אותו.

וכן אברהם¹⁷ יעקב הוא מספר ה' פעמים אלקים,
להורות שממתיקין הה' גבורות דיצחק וד"ל.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד ריז

ליעקב, והשני ליוסף שהוא התולדה (וע"ד המילוי). ראה לעיל סימן
עא הערה 5.

(10) פירוש: אברהם הוא מדת החסד — ראשית השישה מדות (ז"א),
יעקב הוא תפארת — האמצע, יוסף הוא יסוד — הסוף. (ראה ענד"ו
בתורת מנחם — תפארת לוי יצחק שמות סימן פו).

(11) הקדמת תקו"ז (יז, ב) פתח אליהו.

(12) יוסף (בגי' 156) + יעקב (182) + אברהם (248) = 586, כמנין
"שופר". [ראה גם לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש סוף עמוד שנה,
לקמן סימן קמב].

(13) ראש השנה טז. "למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו
לפני בשופר של איל כדי שאזכור להם עקידת יצחק בן אברהם".

שו"ע אדמו"ר הזקן סימן תקפו סעיף ב. [ועיין פרקי דר"א פרק לא].

(14) פירוש: בתיבת "שופר" מרומז ב' קצוות, מצד אחד הוא בגי'
"אברהם יעקב יוסף" בחי' חסדים ורחמים, ומצד שני הוא בגי' שמות
"אלקים", (אלקים בחי' גבורה כידוע), ומבאר דהוא מרמוז, דאברהם
יעקב ויוסף — החסד ורחמים, ממותיקין הגבורות דיצחק.

(15) פירוש: אלקים במילוי יודי"ן הוא כך: אל"ף (בגי' 111) + למ"ד
(74) + ה"י (15) + יו"ד (20) + מ"ם (80) = 300, זהו אות "ש".

"אלקים בריבוע" הוא כך: א' (1) + אל" (31) + אל"ה (36) + אלק"י
(46) + אלקי"ם (86) = 200, זהו אות "ר".

אלקים בפשוט בגי' 86, וזהו אותיות "פר".

והיינו אלקים במילוי יודי"ן אות "ש", אלקים בריבוע אות "ר",
אלקים בפשוט אותיות "פר", ביחד "שופר".

(16) פירוש: "הם" קאי על אברהם יעקב ויוסף.

(17) פירוש: אברהם (248) + יעקב (182) = 430, וכן ה' פעמים
אלקים (5 × 86) = 430.

ורגי וחמיד לצדיק, שנזכה להגאולה שע"י הצדי"ק ב"ב אכ"ר. ע"כ דברי פה קדוש האר"י זצוק"ל, וא"כ אינו כמו צאתם ממצרים שאז ב"א ועתה בצד"י.

אך מבואר בפ' דילן בס' פני דוד ובספר ראש דוד בפ' שלח על הפסוק ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק ובפרש"י וישלח אמר אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק והקדים אברהם ליצחק וכאן לא הזכיר אברהם כלל וע' במדרש שתמה ע"ז, וגם השי"ת אמר לו כאן רק אנכי אלקי אביר.

ותירץ הפני דוד ע"פ המדרש שאמר הקב"ה להאבות יתן א' מכם אות אחת משמו ואני אדלג על הקץ בגלות מצרים, והשיב אברהם אם אחזיר הה"א לא אהי' אב המון גוים ויעקב אמר אם אתן הו"ד ישאר עקב, ואמר יצחק אני אתן השי"ן כי עיקר השם שלו הוא יצחק ע"ש השחוק וע' ברש"י פרשת וירא בפסוק כל השומע יצחק לי כי הרבה שחוק הי' בעולם, ובדברי הימים כתיב ושבעת ליצחק ובתהלים כתיב לישחק כי שחוק הוא יותר משמש לשון שמוחה, והחליף יצחק השי"ן בצדי"ק כדי לדלג על הקץ, והצד"י הוא פחותה מהשי"ן שני מאות ועשר והקטין שמו שלא יהי' הגלות רק כפי מה שהקטין שמו והוא מנין רד"ו ודילג כמנין ק"ץ מארבע מאות ע"כ דברי המדרש.

א"כ לפ"ז הי' יצחק גורם שידלג על הק"ץ אבל בל"ז השיעבוד ד' מאות שנה, ולכן יעקב שהרגיש ברוה"ק שירידתו למצרים הוא הגלות ושיעבוד כמו שאמרו רז"ל שאמר לו השי"ת אל תירא מרדה מצרימה אין אומרים אל תירא אלא למי שמתירא לכך הקדים קודם ירידתו למצרים לעורר זכות יצחק כדי לדלג על הקץ ולכך זבח לאלקי אביו יצחק, והשי"ת הסכים על ידו ואמר לו אנכי אלקי אביר עכ"ד, ובתוספת נופך קצת.

וא"כ לפ"ז גם בגאולת מצרים הי' ע"י הצד"י שלקח יצחק בעד השי"ן אבל דבר זה הי' באתכסי' שזה לא הי' נגלה להמון רק ע"י הפ"א הי' הגאולה באתגליא פקדתי ולע"ל תהי' הגאולה ע"י הצד"י באתגליא צמח אצמי"ת. וזה פ"י הפסוק (מיכה ז, טו) הגאולה תהי' כימי צאתך ממצרים רק ההפרש הוא כי אז בגאולה העתידה אראנו נפלאות, ר"ל מה שהי' נפלא ומכוסה בגאולת מצרים אראנו באתגליא.

ישמח משה

מה, כב – לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות

א. [תוכן: א"ל הקב"ה ליוסף אתה נתת לבנימין מספר ש"י (שלש מאות כסף ועשר חליפות, מספר ש"י), חייך באותה מדה אתנהג עם אוהבי שינחלו ש"י עולמות]

ולבנימין נתן שלש מאות כסף. למה נתן לו שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות, נ"ל דמיעוט חליפות שתיים [וחמש פעמים שתיים] הרי עשר, וג' מאות הרי י"ש . . א"ל הקב"ה אתה נתת לבנימין אחיך י"ש לפי שהי' חביב בעיניך יותר משאר אחיך, חייך באותה מדה אתנהג עם אוהבי, וכל מי שהוא חביב לפני אתן לו י"ש עולמות שנא' (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי י"ש, וזש"ה (תהלים פ, ב) נוהג כצאן יוסף.

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

מו, א – ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק

ב. [תוכן: פ' הפסוק כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות – דלכאורה גאולה מצרים הי' ע"י אות פ' וגאולה העתידה ע"י אות צדיק, ומבאר דגם גאולת מצרים הי' ע"י אות צ' (ע"י אות צ' של יצחק), וזהו "לאלקי אביו יצחק", רק שהי' בהעלם ולעתיד יהי' בהתגלות וזהו אראנו וכו']

ויזבח זבחים לאלקי יצחק אביו. כתיב (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, נ"ל דהנה נאמר בשם האר"י זצוק"ל על פסוק (ישעי' כד, יו) מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק כי ידוע מהמדרש (ילקוט פ' לך רמז ס"ד) דע"י האותיות מנצפ"ך היו כל הגאולות, גאולת מצרים ע"י הפ"א פקוד פקדתי, גאולת בבל ומדי ויון הי' ע"י כמ"נ כמבואר במדרש, וגאולה העתידה ב"ב ע"י אות הצד"י צמח אצמי"ת, ובכל גאולה שוררו והיינו מכנף ר"ל מד' אותיות אלו זמירות שמענו שהי' כבר אלו הגאולות אבל צבי ר"ל רצונינו הוא כי צבי לשון רצון הוא כמו צבי

אגרות קודש

ב"ה, ו' כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... לפלא שכנראה לימוד התניא מוזנח קצת עכ"פ הן בסדרי הישיבה והן בהלימוד בפ"ע.

אף שאינני יודע ברור הסדרים שהיו באטוואצק ווארשא, אבל בודאי גם שם תפס לימוד זה מקומו

המתאים. ובודאי ימלאו זה בקרוב...

♦ יום ראשון כ"ט כסלו ♦

מד (יח) וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי וּדְבַר־נָא עֲבֹדְךָ דָּבָר בְּאֲזִנִּי אֲדֹנָי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעֲבֹדְךָ בִּי כַּמוֹד בְּפָרְעָה:

יח ויקרב לוֹתָהּ יְהוָה וַאֲמַר בְּכֶעָנִי רַבּוֹנִי יִמְלֹל כְּעַן עֲבָדְךָ פִּתְגָמָא קָדָם רַבּוֹנִי וְלֹא יִתְקַף וּיִגָּזֵף בְּעֲבָדְךָ אֲרִי כְּפָרְעָה כֵּן אֶת:

יח"י ויגש אליו. דבר באזני אדני. • יפנסו דברי באזניך (כ"ח). ואל-יחר אפך • מכאן אתה למד שדבר אליו קשות. כי כמוך בפרעה • חשוב אתה בעיני כמלך, זהו פשוטו. ומדרשו: סוף ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה על לילה אחת שעבכה (כ"ח). דבר אחר: מה פרעה גזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו? דבר אחר: "כי כמוך בפרעה", אם תקניטני, אהרג אותך ואת אדוניך (כ"ח).

אשל אברהם - הרב אלאשילי

אף אתה כן - מבטיח ואינו עושה (רא"ם ונ"א).
וכי זו היא שימת עין - להעליל עליו שגגב (נח"י).
שאמרת לשום עינך עליו - בדרקמן פסוק כא. ולפי שני הפירושים של המדרש, "כי כמוך בפרעה" הוא פירוש ל"דבר נא עבדך דבר באזני אדני", שזה "דבר" הוא "כי כמוך בפרעה", וכפי הפירושים הנזכרים לעיל (ע"פ רא"ם).
דבר אחר: "כי כמוך בפרעה" - כי לפי הפירושים דלעיל היה לו לומר: "אתה בפרעה", ומהו "כמוך בפרעה", שמשמעו אתה בפרעה ופרעה כמוך, שכן משמעות שני כפי"ן הבאים זה אחר זה, ולכן מפרש שהכונה אהרונם את שניכם יחד (נ"א). וראה רש"י במדבר טו, טו: "ככם כגר - כמוכם כן גר, וכן דרך לשון עברית". ולפי זה גם כאן הפירוש: "כמוך כן פרעה", דהינו שפרעה כמוך, ולא בפירושים דלעיל, ולכן מפרש שהכונה: "אהרונם אתך ואת אדונך", כלומר, אהרונם את אדונך בשם שאהרונם אתך.

אם תקניטני אהרונם אותך ואת אדונך - דיק לכתוב "אדונך", שיהרונם אותו מפני שהוא אדונו, שיהודה חשב שיוסף עשה כן על פי הוראת אדונו. וכתב הרא"ם, שלפירוש זה "כי כמוך בפרעה" הוא טעם ל"אל יחר אפך בעבדך", שאם יחר אפך ותקניטני - אהרונם אותך ואת אדונך. תורה יט

זהו פשוטו. ומדרשו - בראשית רבה צג, ו. כי אם לפי פשוטו, למה אמר לו "בפרעה" ולא "כמלך" (נ"א). וגם לפי פשוטו, הדמיון בין יוסף לפרעה הוא רק בעיני יהודה, "חשוב אתה בעיני כמלך", ואילו משמעות הלשון היא "כמוך בפרעה", שהם דומים ממש (מ"א דכ"א).
סוף ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה - וזהו פירוש "בפרעה", כמו אותו פרעה שלקה בצרעת. על ידי זקנתי - בדרפוס ראשון (וכן הוא במדרש): "זקנתו". כלומר, של בנזמין. שרה על לילה אחת שעבכה - בדרקמן יב, יז. וזהו הדיוק במה שאמר "דבר", כי גם בשרה נאמר כן: "על דבר שרי אשת אברהם", וכמבואר ברש"י שם: "על פי דבורה, אומרת למלאך הך והוא מכד" (מדרש לבי צג, ו). ודיק לכתוב "שעבכה", לומר שעונש הצרעת לא היה [רק] על כך שלקח אותה לשם אישות, אלא [גם] בשביל "שעבכה" והפריד אותה מאברהם, ועל כן לקה בצרעת שהוא דבר המפריד את האדם מבני חבורתו, כך גם אתה תלקה בצרעת, כיון שהנך מפריד את בנזמין מאתנו (רבי דוד).

דבר אחר: מה פרעה גזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה - בנראה שהדבר היה ידוע שפרעה גזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה, אף שלא מצינו במקרא דוגמאות לכך.

(יח) ויגש אליו - רש"י בדרבנן מעתיק בתחילת הפרשה את שם הפרשה. דבר באזני אדני - יפנסו דברי באזניך - ולא שידבר באזניו ממש על ידי שילחש לו, שהרי היה מדבר עמו על ידי מתורגמן (שפ"ח). ולומד כן מיתור תיבת "דבר", שאין הכונה שידבר רק "דבר" אחד, שהרי דבר עמו הרבה דברים (משכיל לדוד), אלא הוא מוסב על "באזני אדני", וכך פירוש הכתוב: "ידבר נא עבדך", וה"דבר" שאדבר יפנס "באזני אדני".
ואל יחר אפך - מכאן אתה למד שדבר אליו קשות - שמשום כך הוצרך לומר לו: "ואל יחר אפך" (רא"ם ונ"א). וכתב ה"גור אריה" שהדברים הקשים לפי פשוטו של מקרא, הם המובאים בפסוק יט ובפירוש רש"י שם. או אפשר שכונת רש"י לומר שהדברים הקשים לא נכתבו בפירוש, מפני כבודו של יוסף, אלא רק הודיענו שדבר אתו קשות.
כי כמוך בפרעה - חשוב אתה בעיני כמלך - בפרעה שהוא מלך. וזה טעם למה "אל יחר אפך בעבדך", כי זה שאני מדבר אליך קשות, אינו מפני שאני מחשיבך, אדרבה אני מחשיבך כמלך, ואיני מדבר אלא מתוך כאב, ולכן "אל יחר אפך בעבדך" (משכיל לדוד. וראה גם לבוש). או אפשר שהוא טעם על "בי אדני", זה שאני הקדמתי לדבר אתה בלשון בקשה ותחנונים, וזה משום שחשוב אתה בעיני כמלך (רא"ם).

אין לעשות חשבונות בשמך דבר על חנוך

ואל-יחר אפך בעבדך

מפאן אתה למד שדבר אליו קשות (מד, יח. ובפירוש רש"י)

יש לעין מדוע התחיל יהודה מיד לדבר קשות, הרי היה יכול להתחיל ב"רכות". ואם לא יפעלו דבריו, אז לדבר קשות? אף הטעם מובן בפשטות, כי אם היה מדבר על ענין חיצוני שאינו נוגע כל-כך, אז יש מקום לעבוד עם חשבונות ובידרכים המקבילים בשכל, אף פשמוך דבר הנוגע בנפשות ממש, "ונפש קשורה בנפשו" (פרשתנו מד, ל), אין עושים חשבונות, ומתחילים מיד לעבוד עם כל התקף. וכמאמר העולם "אז עס טוט וויי – שרייט מען!", שפשוט צועקים, אף אם לא ישנה מאומה בצעקתו.

ו"מפאן אתה למד" גם בנוגע אלינו, שפשוט דבר בחנוך הילדים, להציל אותם מסכנות רוחניות, צריכים להתחיל מיד לעבוד בכל התקף ועם כל הכחות, ולעסוק במסירות נפש להציל את נפשו של הילד, ובלי חשבונות ושקולים שכליים.

(יט) אדני שאל את-עבדיו לאמר היש-לכם אב או-אח:
 יט רבני שאל ית עבדוהי למימר האית לכון אבא או אחא:

כ"ט אדני שאל את-עבדיו • (כ"ט) מתחלה בעלילה באת עלינו, למה היה לך לשאל כל אלה, בתך היינו מבקשים, או אחותנו אתה מבקש? ואף-על-פי-כן: "ונאמר אל אדני", לא כחדנו ממך דבר.

(כ) ונאמר אל-אדני יש-לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו:
 כ ונאמנא לרבני אית לנא אבא סבא ובר סיבתין זעיר ואחיהי מית ואשתא הוא בלחודוהי לאמה ואביהי רחיים לה:

כ"ט ואחיו מת • מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו, אמר: 'אם אמר לו שהוא קים, יאמר הביאוהו אצלי'. לבדו לאמו • מאותה האם אין לו עוד אח.

אשל אברהם – הרב אלאשילי

מוציא דבר שקר מפיו – ומה שלפני כן (מב, יט) אמרו לו: "והאחד איננו", ופירש רש"י: "ובשביל אותו אחד שאיננו נתפזרנו בעיר לבקשו"? יש לומר שכעת אמר לו: מה שאמרנו לך ש"האחד איננו", כעת נודע לנו בבירור שהוא מת, וזהו ה"דבר שקר", שהרי לא נודע להם עליו כלום (משכיל לדח).

אמר: אם אמר לו שהוא קים – כלומר, שהוא בחזקת חי ורק איננו יודעים באיזו מדינה ובאיזה מקום הוא (גרא).

יאמר: הביאוהו אצלי – שהיו יראים שיאמר להם: לבו ובקשו אותו עד שתמצאו אותו (גרא).

לבדו לאמו – מאותה האם אין לו עוד אח – שלא יתכן לפרש שנוחר לבדו "לאמו" בפשוטו, שהרי אמו מתה, לכן פירש שהכונה שהוא נשאר לבדו מבני אמו, שמאותה האם אין לו עוד אח (רא"ס). תורה כא

"היש לכם .. אח", כי הנושא אשה צריך לבדוק באחיה. ולהעיר שבאן דיק לכתוב "אתה מבקש" בלשון זונה, ולא רק "בקשת" בלשון עבר, כבאופן הקודם, משום שבאן מתאים לומר שהוא חקר בעבר אחר היחוס עבור רצונו בהנה, מה שאין-כן לעיל אם היה אומר שאנו מבקשים בהנה, לא מובן למה חקר בעבר (נח"י). וכתב הרא"ם, מה שנקט "בתך ואחותנו" ולא "בתך ובתנו" או "אחותך ואחותנו", הוא כדי לתת הכבוד תמיד ליוסף, כי בשיקחו הם את בתו יהיו הם חתניו המשוועדים לו, ובשיקח הוא את אחותם יהיו הם אחי אשתו המשוועדים לו.

ואף-על-פי-כן – אף על פי שהתפזרה בשאלותיה להעליל עלינו עלילות, ומן הראוי היה שלא לענות על שאלותיה (רא"ס).

ונאמר אל אדני – לא כחדנו ממך דבר. תורה כ

(כ) ואחיו מת – מפני היראה היה

(יט) אדני שאל את עבדיו – בשעת מעשה לא כתוב שיוסף שאלם, אלא הם ספרו לו מיומתם, אף כך ספרו האחים ליעקב: "שאל שאל האיש .. העוד אביכם חי היש לכם אח", וכך הם אומרים גם ליוסף, אם כן כנראה שאכן כך היה גם בשעת מעשה, אלא שהכתוב קיצר שם (נח"י).

מתחלה בעלילה באת עלינו – לומר כן מאריכות לשונו: "אדני שאל וגו'", שהיה צריך לומר לו רק: "אדוני גזר על עבדיו הורידו את אחיכם הקטן אתכם ואשימה עיני עליו", שהרי כונתו של יהודה לומר לו: אתה גרמת להביאו, ולכן ראוי שלא תדקדק עמו (רא"ס).

למה היה לך לשאול כל אלה – "היש לכם אב או אח", שאין דרך לשאול בעניני משפחה אלא בשעת חיתון (רא"ס).

בתך היינו מבקשים – ולכן שאלת "היש לכם אב", שהרי הדרך להוציא את הבת לבית חמיה (נח"י).

או אחותנו אתה מבקש – ולכן שאלת

(כא) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבֹדֶיךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאַשְׁמָחָה עֵינַי עֲלָיו: כא וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדֶּיךָ אַחִיתוּהִי לְוָתִי וְאַשְׁוִי עֵינַי עָלוּהִי:

(כב) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנָי לֹא־יֻכַּל הַנָּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעֹזֵב אֶת־אָבִיו וּמָת: כב וַאֲמַרְנָא לְרַבּוּנִי לֹא יָכֹול עוֹלִמָא לְמַשְׁבַּק יָת אָבוּהִי וְאַם יִשְׁבּוּק יָת אָבוּהִי וּמָית:

כ"א - וְעֹזֵב אֶת־אָבִיו וּמָת. אם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו, דּוֹאֲגִים אָנוּ שְׂמָא יָמוּת בְּדֶרֶךְ, שְׁהָרִי אָמוּ בְּדֶרֶךְ מָתָה.

(כג) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבֹדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אַחֲיָכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסָּפֹן לְרֹאוֹת פָּנָי: כג וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדֶּיךָ אִם לֹא יֵחֹות אַחֻכּוֹן וְעִירָא עִמָּכּוֹן לֹא תוֹסָפוֹן לְמַחְזִי אִפִּי:

(כד) וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עֲבֹדְךָ אָבִי וַנַּגְדִּלּוֹ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי: כד וַיהוֹה כִּד וַיהוֹה כִּד סְלִיקְנָא לְעַבְדְּךָ אָבָא וַחֲוִינָא לֵה יָת פְּתֻגְמֵי רַבּוּנִי:

(כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׁבוּ שְׁכַרְוֵנוּנוּ מִעַט־אֶכֶל: כה וַאֲמַר אָבוּנָא תוּבּוּ וְזוּבּוּ לְנָא זַעִיר עֵיבּוּרָא:

(כו) וַנֹּאמֶר לֹא נוֹכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אַחֲיָנוּ הַקָּטָן אִתָּנוּ וַיֵּרְדּוּנוּ כִּי־לֹא נוֹכַל לָרֹאוֹת פָּנָי הָאִישׁ וְאַחֲיָנוּ הַקָּטָן אֵינָנוּ אִתָּנוּ: כו וַאֲמַרְנָא לֹא נָכֹול לְמִיחָת אִם אֵית אַחֻכּוֹן זַעִירָא עִמָּנָא וְנִחֹות אָרִי לֹא נָכֹול לְמַחְזִי אִפִּי גַבְרָא וְאַחֻכּוֹן זַעִירָא לִיתוּהִי עִמָּנָא:

(כז) וַיֹּאמֶר עֲבֹדְךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יֹדְעֵתֶם כִּי שָׁנִים יִלְדֶּה־לִּי אִשְׁתִּי: כז וַאֲמַר עַבְדְּךָ אָבָא לְנָא אַתּוֹן יִדְעָתוֹן אָרִי תָרִין יִלְיֵדֵת לִי אַתְתִּי:

(כח) וַיֵּצֵא הָאָחֵר מֵאִתִּי וְאָמַר אֵךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רִאִיתִיו עַד־הַנֶּה: כח וַחֲפֶק חַד מְלוֹתִי וַאֲמַרִית בְּרַם מְקַטֵּל קָטִיל וְלֹא חֲזַתְהָ עַד כְּעַן:

(כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעַם פָּנָי וְקָרְהוּ אִסּוֹן וְהוֹרְדֵתֶם אֶת־שִׁיבְתִּי בְרָעָה שְׂאֵלָה: כט וַתְּדַבְּרוּן אֵף יָת דִּין מִן קְדָמִי וַיַּעֲרַעְנָה מוֹתָא וַתַּחֲתוּן יָת שְׁבִיתִי בְּבִישְׁתָּא לְשֹׁאוֹל:

אשל אברהם - הרב אלאשוי

בְּנִימִין, כְּתַב רַש"י שְׁזָהוּ מִפְּנֵי "שְׁהַשְׁטָן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסִּפְּנָה", מִפְּנֵי שִׁיעָקֵב חֲשַׁב שִׁיּוֹסֵף נִטְרָף בְּדֶרֶךְ, וּבְנִימִין בְּהִיּוֹתוֹ אַחִיו שֶׁל יוֹסֵף הִדְרָף הֵימָּן מִקּוֹם סִפְנָה עֲבוּרוֹ, וְאֵילּוּ כָּאֵן מְדוּבָר בְּטַעַם שִׁיּוּדָה אָמַר לְיוֹסֵף, וְהוּא הָרִי יָדַע שִׁיּוֹסֵף לֹא נִטְרָף בְּדֶרֶךְ, לָכֵן אָמַר רַק שְׁדוּאָגִים שְׂמָא יָמוּת בְּדֶרֶךְ בְּגִלָּל שְׁגַם אָמוּ מִתָּה בְּדֶרֶךְ (בְּשַׁעָה שֶׁיִּלְדָה אֶת בְּנִימִין). לְמִירוֹת שְׁהִיא לֹא מִתָּה בְּגִלָּל הִדְרָף עֲצָמָה (ע"פ תוֹרַת מִנְחָם). תוֹרָה כג

כְּתַב, שְׁרַש"י מִפְּרַשׁ שְׁאָמְרוּ לוֹ שְׁתִּי סִיבּוֹת לְכַף שְׁבִימִין לֹא הָיָה יָכֹול לָרֶדֶת לְמַצְרִים: א) "לֹא יֻכַּל הַנָּעַר לַעֲזֹב אֶת אָבִיו", שְׁכֵּן אָבִיו אוֹהֲבֻ וְקָשָׁה עָלָיו פְּרִידָתוֹ. ב) אֶפִּילוּ "אִם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו" (לְמִירוֹת הַקָּשִׁי שְׁבִדְכָר), מְכַל־מְקוֹם "דּוֹאֲגִים אָנוּ שְׂמָא יָמוּת בְּדֶרֶךְ". שְׁהָרִי אָמוּ בְּדֶרֶךְ מָתָה - יֵשׁ לְהַעֲרִיר, דְּלַעֲיֵל מִב, ד וְלִקְמֹן פְּסוּק כֵּט, בְּשִׁמְדוּבָר בְּטַעַם שִׁיעָקֵב לֹא שְׁלַח אֶת

(כב) וְעֹזֵב אֶת אָבִיו וּמָת - אִם יַעֲזֹב "אֶת אָבִיו", דּוֹאֲגִים אָנוּ שְׂמָא יָמוּת בְּדֶרֶךְ - דִּיק רַש"י בְּפִירוּשׁוֹ: א) הוֹסִיף מֵלֵת "אִם" עַל מֵלֵת "וְעֹזֵב", כְּאֵלוּ אָמַר: וְאַם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו וּמָת, וְזוֹ סִיפָה לְמָה "לֹא יֻכַּל לַעֲזֹב אֶת אָבִיו". ב) כְּתַב שְׁנִמָּת" פִּירוּשׁוֹ: "דּוֹאֲגִים אָנוּ שְׂמָא יָמוּת", וְלֹא שְׁבִדְכָרִי יָמוּת, שְׁהָרִי עֹזֵב וְלֹא מָת, ג) הוֹסִיף "בְּדֶרֶךְ", כִּי הִחֲשַׁשׁ שְׂמָא יָמוּת אֵינוּ מִפְּנֵי שִׁיעָזֹב אֶת אָבִיו, אֶלָּא מִפְּנֵי הִדְרָף (ר"ס). וְכ"תוֹרַת מִנְחָם"

כ"י וְקָרְהוּ אֶסּוֹן • (ב"ר) שֶׁהִשְׁטָן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסַּכָּנָה. וְהוֹרִידָתָם אֶת שִׁיבְתִּי וְגו' • עֲכָשׁוּ, כִּשְׁהוּא אֲצִלִּי, אֲנִי מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אֲמוֹ וְעַל אֲחִיו. וְאִם יָמוּת זֶה, דּוֹמָה עָלַי שֶׁשְּׁלֹשֶׁתָן מֵתוֹ בְּיוֹם אֶחָד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 216)

שֶׁהִשְׁטָן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסַּכָּנָה (רש"י מד, כט) כָּאן, בְּדַבְּרֵי שֶׁל **יַעֲקֹב**, פָּרַשׁ שֵׁשׁ שָׁעֵת סַכָּנָה שֶׁל מָוֶשׁ, וְאֵלּוֹ לְעִיל, בְּדַבְּרֵי **יְהוּדָה**, כְּתֹב **"דּוֹאֲגִים** אֲנִי שָׂמָא יָמוּת בְּדֶרֶךְ, שֶׁהָרִי אֲמוֹ בְּדֶרֶךְ מֵתָה". וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ, דְּהֵנָּה לְדַעְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִתְרַחֲשׁוּ שְׁנֵי אֲסוֹנוֹת בְּמִשְׁפַּחַת בְּנֵימִין שֶׁהָיוּ קִשּׁוּרִים בְּדֶרֶךְ: אֲמוֹ מֵתָה בְּדֶרֶךְ וְאֲחִיו נִטְרָף בְּדֶרֶךְ, וּמוֹכֵן אִם כֵּן, שֶׁעֲבוּרוֹ הִדְרָף הָיָא מְקוֹם סַכָּנָה. מֵה־שְׁאִין־כֵּן יְהוּדָה יָדַע שִׁיּוֹסֵף לֹא נִטְרָף בְּדֶרֶךְ, וְלָכֵן אָמַר שֵׁשׁ כָּאן חֲשָׂא בְּעֵלְמָא וְתוֹ לֹא.

(ל) וְעֵתָה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אֲבִי וְהַנְּעַר אֵינְנוּ אֲתָנוּ
וְנִפְשׁוּ קִשּׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ:
לִיכְעֵן כְּמִיתִי לֹות עַבְדְּךָ אֲבָא וְעוֹלִימָא
לִיתְהִי עֲמָנָא וְנִפְשָׁה חֲבִיבָא לֵה כְּנַפְשָׁה:

♦ יום שני ל' כסלו ♦

(לא) וְהָיָה בְּרֹאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנְּעַר וְמָת וְהוֹרִידוּ עַבְדְּךָ
אֶת־שִׁיבֹת עַבְדְּךָ אֲבִינוּ בִּיגּוֹן שְׂאֻלָּה:
כ"י וְהָיָה בְּרֹאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנְּעַר וְמָת • אֲבִיו מִצָּרְתּוֹ.

(לב) כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנְּעַר מֵעַם אֲבִי לֵאמֹר
אִם־לֹא אֲבִיאֲנוּ אֵלָיְךָ וְחֲטָאתִי לְאֲבִי כָל־הַיָּמִים:
לב אֲרִי עַבְדְּךָ מְעַרְב מְעַרְב בְּעוֹלִימָא מִן אֲבָא
לְמִימַר אִם לֹא אֵינְתָנָה לְוֵתָךְ וְאֵהִי חֲטִי
לְאֲבָא כָל יוֹמָא:

כ"י כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנְּעַר • וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לְתִּגְרָא יוֹתֵר מִשְׁאָר אֲחִי, הֵם כֻּלָּם מִבְּחוּץ וְאֲנִי
נִתְקַשְׁרָתִי בְּקֶשֶׁר חֲזָק לְהִיּוֹת מְנַדָּה בִּב' עוֹלָמוֹת.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

"עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנְּעַר", בְּתוֹסַפֶּת "כִּי",
שְׂאִין לוֹ קֶשֶׁר עִם הָאֲמֹר לְמַעְלָה, וְעַל
יְדֵי תוֹסַפֶּת זוֹ שֶׁל רִש"י מוֹכֵן מִדּוֹ "כִּי",
שׁוֹ תְּשׁוּבָה לְשֹׂאֵלָה זוֹ (רא"ס).
הֵם כֻּלָּם מִבְּחוּץ, וְאֲנִי
נִתְקַשְׁרָתִי בְּקֶשֶׁר חֲזָק לְהִיּוֹת
מְנַדָּה בְּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת – בְּעוֹלָם הַזֶּה
וּבְעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל רָאָה רִש"י לְעִיל
מִג, ט ש"כָּל הַיָּמִים" הֵינּוּ עוֹלָם הַבָּא,
וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁ"וְחֲטָאתִי לְאֲבִי" פִּירוּשׁוֹ
בְּעוֹלָם הַזֶּה, כֹּל עוֹד שֶׁ"אֲבִי" קָדָם, וְ"כָל
הַיָּמִים" פִּירוּשׁוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. וְהִדְגִּישׁ
כָּאן שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת, כִּי שָׂמָא יוֹסֵף אֵינוֹ
מֵאֲמִין בְּעוֹלָם הַבָּא, מֵה־שְׁאִין־כֵּן לְעִיל
גַּבִּי יַעֲקֹב שֶׁמֵּאֲמִין בְּעוֹלָם הַבָּא.
הִדְגִּישׁ בְּעִיקָר אֶת הָעוֹלָם הַבָּא (שפ"ח).
וְרָאָה לְעִיל שֶׁם בְּבִיאָר. תוֹרָה לֵג

שִׁיבְתִּי בְּרַעְיָה שְׂאֻלָּה", שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁעַד
עֵתָה אֵין לוֹ רַעְיָה, וְהָרִי אֲבָד אֶת רַחֵל
וְאֵת יוֹסֵף, אֲלֵא שֶׁעַד עֵתָה הָיָה מִתְנַחֵם
בְּבִנְיָמִין וּכְאֵלּוֹ לֹא הָיְתָה לוֹ רַעְיָה, וְאִם
גַּם בְּנֵימִין יָמוּת, הָרִי שׁוֹב יָצוּפוֹ הִרְעוּת
הַקּוֹדְמוֹת, וּכְאֵלּוֹ שֶׁלֹּשֶׁתָן מֵתוֹ יַחַד,
וּמִמִּילָא יוֹרִידוּ אֶת שִׁיבְתּוֹ "בְּרַעְיָה
שְׂאֻלָּה" (רא"ס). תוֹרָה ל
(לא) וְהָיָה בְּרֹאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנְּעַר וְמָת
– **אֲבִיו מִצָּרְתּוֹ** – וְלֹא הַנְּעַר, שְׂאֵם כֵּן
נִצְטָרֵךְ לְפָרֶשׁ "וְמָת" – וְיַחֲשׁוּב שְׂמָת,
וְאֵין כֵּן מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן "וְמָת"
(רא"ס). תוֹרָה לֵב
(לב) כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנְּעַר
– **וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה אֲנִי נִכְנָס**
לְתִּגְרָא – מִלְשׁוֹן וּבּוֹחַ וּמִיִּיבָה.
יוֹתֵר מִשְׁאָר אֲחִי – לִוְלֵא הַקֶּדְמָה
זוֹ לֹא נִיתָן לְהַבִּין אֶת הַהִקְשָׁר שֶׁל

(כט) וְקָרְהוּ אֶסּוֹן – שֶׁהִשְׁטָן מְקַטְרֵג
בְּשַׁעַת הַסַּכָּנָה – רָאָה גַם רִש"י לְעִיל
מִב, ד.
וְהוֹרִידָתָם אֶת שִׁיבְתִּי וְגו' – עֲכָשׁוּ
כִּשְׁהוּא אֲצִלִּי אֲנִי מִתְנַחֵם בּוֹ עַל
אֲמוֹ וְעַל אֲחִיו. וְאִם יָמוּת זֶה, דּוֹמָה
עָלַי שֶׁשְּׁלֹשֶׁתָן מֵתוֹ בְּיוֹם אֶחָד – לוֹמַד
כֵּן מִזֶּה שֶׁכְּתוּב: "כִּי שְׁנַיִם יִלְדָּה לִּי
אֲשֶׁתִּי וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאֵתִי וְגו'", שֶׁבָּזָה
אָמַר לָהֶם, שְׁעַל־יְדֵי "שְׁנַיִם", יוֹסֵף
וּבְנֵימִין, הֵייתִי מִתְנַחֵם עַל "אֲשֶׁתִּי"
הַחֲבִיבָה לִּי, וּכְשִׁיֵּצֵא "הָאֶחָד", הֵינּוּ
כְּשִׁמָּת יוֹסֵף וְנִשְׁאָר בְּנֵימִין, הֵייתִי
מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אֲחִיו וְעַל אֲמוֹ, וְאִם
יָמוּת גַּם בְּנֵימִין – הָרִי זֶה בְּשִׁבְלִי
כְּאֵלּוֹ שֶׁלֹּשֶׁתָן מֵתוֹ בְּיוֹם אֶחָד, כִּי אֵין
לִי בְמָה לְהִתְנַחֵם עַל שֶׁלֹּשֶׁתָן (רא"ס). אוֹ
שְׁלוֹמִיד כֵּן מִמָּה שֶׁכְּתֹב: "וְהוֹרִידָתָם אֶת

(לג) וְעַתָּה יִשְׁבֶּנָּה עֲבָדְךָ תַּחַת הַנֶּזֶר עֲבָד לַאֲדֹנָי
וְהַנֶּזֶר יֵעַל עִם־אֲחִיו:

כס"א יִשְׁבֶּנָּה עֲבָדְךָ וְגו' • (כ"ה) שְׁלָכָל דְּבַר אֲנִי מַעֲלָה מִמֶּנּוּ: לְגִבּוּרָה, וּלְמַלְחָמָה וּלְשִׁמְשׁוֹ.

(לד) בִּירֵאִידָא אַעֲלָה אֶל־אֲבִי וְהַנֶּזֶר אֵינְנוּ אִתִּי פִן
אַרְאָה בְּרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת־אֲבִי:

מה (א) וְלֹא־יִכָּל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנֶּצְצִים עָלָיו
וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ
בְּהִתְנוּדַע יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו:

כס"ב וְלֹא־יִכָּל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנֶּצְצִים • לֹא הָיָה יָכֹל לִסְבֹּל שִׁיחָיו מִצָּרִים נֶצְצִים עָלָיו וְשׁוֹמְעֵין
שְׁאֲחִיו מִתְבַּיְשִׁין בְּהִתְנוּדַע לָהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט ענף 262)

שִׁיחָיו מִצָּרִים נֶצְצִים עָלָיו וְשׁוֹמְעֵין שְׁאֲחִיו מִתְבַּיְשִׁין (רש"י מה, א) בְּדֶרֶךְ כָּלֵל נִקְטָה הַפְּתוּב "עוֹמְדִים", וְאֵלּוּ "נֶצְצִים"
מוֹרָה עַל עֲמִידָה מִיְחָדָת. וְעַל־דֶּרֶךְ פְּרוּשׁ רש"י (קרח טז, כז) "נֶצְצִים, בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְאֵף כָּאֵין אֵין זֶה עֲמִידָה סֶתֶם שֶׁל
הַמִּצְוִים, אֶלֶּא "נֶצְצִים" הֵם לְגַבִּי אֲחֵי יוֹסֵף - הֵם שׁוֹמְעִים כִּיצַד הָאֲחִים מִתְבַּיְשִׁים. וּבִפְסוּק "שִׁלְשָׁה אֲנָשִׁים נֶצְצִים עָלָיו"
(רש"י פְּרָשַׁת וַיְרָא) לֹא הִצָּרָה רש"י לְפָרֶשׁ, שֶׁהָרִי מְדַבֵּר בְּמִלְאָכִים, וּמוֹכֵן שְׁאֵין כָּאֵין עֲמִידָה סֶתֶם.

(ב) וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בְּבִכְי וַיִּשְׁמְעוּ מִצָּרִים וַיִּשְׁמַע בֵּית
פְּרָעָה:

כס"ג וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה • בֵּיתוֹ שֶׁל פְּרָעָה, כְּלוּמָר, עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְאֵין זֶה לְשׁוֹן בֵּית מִמֶּשׁ, אֶלֶּא כְּמוֹ
"בֵּית יִשְׂרָאֵל", "בֵּית יְהוּדָה", מִישְׁנֵה בְּלַעֲזוֹ.

(ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי
וְלֹא־יִכָּלּוּ אֲחָיו לַעֲנוֹת אִתּוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו:

כס"ד נִבְהָלוּ מִפְּנָיו • מִפְּנֵי הַבּוֹשָׁה.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

וְכִשְׁהָאֲדָם אֵינוֹ מִתְחַזֵּק אֲזִי אֵינוֹ יָכֹל
גַּם לִסְבּוֹל (וְלִשְׁאֵת).
שִׁיחָיו מִצָּרִים "נֶצְצִים עָלָיו" - כְּלוּמָר,
"לְכָל הַנֶּצְצִים עָלָיו", כְּנִתּוֹ לְמִצְוִים,
וְלֹא לְאֲחָיו. וְרָאָה רש"י אִיּוֹב א, יב
ש"עליו" פִּירוּשׁוֹ: "סְבִיבוֹתָיו".
וְשׁוֹמְעֵין שְׁאֲחִיו מִתְבַּיְשִׁין - כְּדִלְקָמֶן
בְּרַש"י פְּסוּק ג.
בְּהִתְנוּדַע לָהֶם - וּכְמוֹ שֶׁמְסִים הַפְּתוּב:
"וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנוּדַע יוֹסֵף אֶל
אֲחָיו". תוֹרָה ב
(ב) וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה - בֵּיתוֹ שֶׁל
פְּרָעָה, כְּלוּמָר: עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ,

(לג) יִשְׁבֶּנָּה נָא עֲבָדְךָ וְגו' - לְכָל דְּבַר
אֲנִי מַעֲלָה מִמֶּנּוּ, לְגִבּוּרָה - לְכָל דְּבַר
שִׁצְרִיק כֹּחַ וְגִבּוּרָה.
וּלְמַלְחָמָה - בּוֹלָל תְּחִבּוּלוֹת מְלָחָמָה
(נח"י. מִשְׁכִּיל לְדוֹד).
וּלְשִׁמְשׁוֹ - לְפָנֵי מְלָכִים וְשָׂרִים (נחלת
יעקב). תוֹרָה לֶד
(א) וְלֹא יִכָּל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל
הַנֶּצְצִים - "לֹא" הָיָה "יִכָּל" לִסְבֹּל -
זֶה פִּירוּשׁ "לְהִתְאַפֵּק". וְאֵין זֶה סוֹתֵר
לְמוֹה שֶׁכְּתִיב לַעֲלִיל (מג, לא) ש"וַיִּתְאַפֵּק"
פִּירוּשׁוֹ "נִתְאַמֵּץ", כִּי גַם עֲנִין הַסְּבִל
(שְׁהוּא מְלִשׁוֹן מִשָּׂא) כֹּא מִתּוֹךְ הַחֻזֵּק.

וְאֵין זֶה לְשׁוֹן בֵּית מִמֶּשׁ - שִׁפְרוּשׁוֹ
"בְּבֵית פְּרָעָה", כְּדִלְקָמֶן פְּסוּק טו. כִּי אֲזִי
הָיָה צָרִיף לומר "וַיִּשְׁמַע", שְׁהוּא לְשׁוֹן
נִפְעַל, וְלֹא "וַיִּשְׁמַע" שְׁהוּא לְשׁוֹן פֻּעַל
(גור אריה וּמִירָא דְכִּיא).
אֶלֶּא כְּמוֹ "בֵּית יִשְׂרָאֵל" - תְּהִלָּים
קטו, יב.
"בֵּית יְהוּדָה" - מְלָכִים א יב, כא.
מִישְׁנֵה בְּלַעֲזוֹ. - meisnede, בְּנֵי
הַבֵּית. תוֹרָה ג
(ג) נִבְהָלוּ מִפְּנָיו - מִפְּנֵי הַבּוֹשָׁה -
וְלֹא מִפְּנֵי הַפְּחַד, שֶׁהָרִי אָמַר לְהוֹצִיא
כָּל אִישׁ מֵעָלָיו, וְנִתֵּן קוֹלוֹ בְּבִכְי, דְּבַר

(ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גִּשְׁוֹנָא אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ וַיֹּאמְרוּ
אֲנִי יוֹסֵף אַחֵיכֶם אֲשֶׁר־מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרֵימָה:

כס"א גִּשְׁוֹנָא אֵלַי • רָאָה אוֹתָם נְסוּגִים לְאַחֹר, אָמַר: 'עֲבְשׁוּ אִתִּי נִכְלָמִים', קָרָא לָהֶם בְּלִשׁוֹן רַבָּה וְתַחֲנוּנִים וְהִרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מְהוּל (כ"ה).

(ה) וַעֲתִידָהּ אֶל־תַּעֲצָבוֹ וְאֶל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מִכְרַתֶּם
אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:
כס"א לְמַחֲיָה • לְהִיּוֹת לָכֶם לְמַחֲיָה.

(ו) כִּי־זֶה שְׁנֵתִים הֶרְעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמִשׁ
שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֲרִישׁ וְקָצִיר:
כס"א כִּי־זֶה שְׁנֵתִים הֶרְעַב • עָבְרוּ מִשְׁנֵי הֶרְעַב.

(ז) וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׂאֲרִית
בָּאָרֶץ וּלְהַחְיֹת לָכֶם לַפְּלִיטָה גְּדֹלָה:

♦ יום שלישי א' טבת ♦

(ח) וַעֲתִידָהּ לֹא־אֵתָם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים
וַיִּשְׁלַחְנִי לָאֵב לְפָרְעָה וּלְאֹדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל
בְּכָל־אָרֶץ מִצְרָיִם:
כס"א לָאֵב • לְחֹבֵר וּלְפִטְרוֹן.

אשל אברהם – הרב אלאשילי

(דברי דוד). תורה ו
(ו) כִּי זֶה שְׁנֵתִים הֶרְעַב – עָבְרוּ מִשְׁנֵי
הֶרְעַב – וְלֹא שֶׁהֶרְעַב בְּכָל־לֵל הוּא
שְׁנֵתִים (רא"ס). וְגַם לֹא שֶׁנִּשְׁאָרוּ עוֹד
שְׁנֵתִים עַד סוֹף הֶרְעַב. וְרָאָה רַש"י
לְקַמֵּן מִזֶּה, יט. תורה ו
(ח) לָאֵב – לְחֹבֵר – וְכֵן פִּירַשׁ רַש"י
בְּשֵׁבַת נג, א. אֲבָל לְעֵיל מֵא, מַג הִבִּיא
רַק אֵת לְשׁוֹן הַתְּרַגּוּם: "דִּין אֲבָא
לְמִלְכָּא".
וּלְפִטְרוֹן – אֵב בְּלִשׁוֹן יוֹנִי. כְּלוּמַר,
מִתּוֹךְ זֶה שֶׁאֵין חֲבֵרוֹ, אֲנִי גַם פִּטְרוֹנוֹ
וּמִנְדִּיגוֹ, כְּמוֹ אֵב הַמְּנִיחַ אֵת בְּנוֹ (נר"א).
נִמְצָא שֶׁמִּפְרָשׁ "אֵב", הֵן מִלְשׁוֹן חֹבֵר
וְהֵן מִלְשׁוֹן אֵב. תורה ט

מֵא, נָה כָּתַב רַש"י שְׁיוּסָף דָּרַשׁ
מִהִמְצָרִים לְמוֹל עֲצָמָם, וְשׁ לִזְמִיר: (א)
לֹא נִתְפָּרַשׁ שֶׁהֵם שָׁמְעוּ לוֹ, (ב) וְאִם
אִם שָׁמְעוּ לוֹ, מִי אָמַר שֶׁהָאֲחִים שֶׁל
יוֹסֵף יָדְעוּ מִכֶּךָ. (ג) זֶה גּוֹפֵא שְׁיוּסָף
מִל אֵת הִמְצָרִים, הִיא הוֹכָחָה נוֹסֶפֶת
שְׁיוּסָף הוּא אֲחִיהֶם, שֶׁכֵּן רַק מִי
שֶׁהִמְלָה חֲשׂוּבָה לוֹ דּוֹרֵשׁ מֵאַחֲרֵים
הַנִּתְנוּנִים תַּחַת מְרוֹתוֹ לְמוֹל אֵת
עֲצָמָם. וְרָאָה עוֹד לְקַמֵּן בְּבִיאֹר
לְפִסּוֹק יב. תורה ה
(ה) לְמַחֲיָה – לְהִיּוֹת לָכֶם "לְמַחֲיָה" –
וְלֹא "לְמַחֲיָה" לְיוֹסֵף, שֶׁבִּשְׂבִּיל זֶה לֹא
הוֹצֵרָה לְשִׁלּוֹ מִצְרָיִם. וְזֶהוּ פִּירוּשׁ
"לְפָנֵיכֶם", עָבְרוּכֶם, שֶׁאֵינוֹ מוֹסֵב עַל
"שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים", אֲלֵא עַל "לְמַחֲיָה"

הַמּוֹרָה עַל אֲהֲבָה וְחֶבֶד כְּלִפְקִיהֶם
(רא"ס). תורה ד
(ד) גִּשְׁוֹנָא אֵלַי – רָאָה אוֹתָם נְסוּגִים
לְאַחֹר – לְכֵן אָמַר לָהֶם "גִּשְׁוֹנָא",
וּכְנִתּוֹ שֶׁלֹּא יִתְרַחֲקוּ.
אָמַר: עֲבְשׁוּ אִתִּי נִכְלָמִים, קָרָא לָהֶם
בְּלִשׁוֹן רַבָּה וְתַחֲנוּנִים – וְזֶהוּ "גִּשְׁוֹנָא
אֵלַי", שֶׁאֵין נָא אֲלֵא לְשׁוֹן בִּקְשָׁה
וְתַחֲנוּנִים.
וְהִרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מְהוּל – לְכֵן
אָמַר לָהֶם "גִּשְׁוֹנָא אֵלַי", שֶׁרְצוֹנוֹ
שִׁבְיָא סְמוּךְ אֵלָיו מֵאֵד (וְלֹא רַק
שֶׁלֹּא יְסוּגוּ אַחֲוֹר), וְאֵין זֶה אֲלֵא
מִפְּנֵי שֶׁרְצָה לְהִרְאֹת לָהֶם שֶׁהוּא
מְהוּל (דברי דוד וְבִאר בַּשֹּׁד). וְרָאָה גַם
רַש"י לְקַמֵּן פִּסּוֹק יב. וְאִם שֶׁלְעֵיל

ט אוחו וסקו לנת אבא ותימרון לה כדנן
אמר בך יוסף שוניני יי לרבון לכל מצרים
חות לזתי לא תתעבב:

(ט) מהרו ועלו אל-אבי ואמרתם אליו כה אמר
בני יוסף שמני אלהים לאדון לכל-מצרים ודה
אלי אל-תעמוד:

כ"א ועלו אל-אבי. ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות.

י ותתיב בארעא דגשן ותהי קריב לי את
ובני ובני בניך וענך ותורד וכל די לך:

(י) וישבת בארץ-גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך
ובני בניך וצאנך ובקרך וכל-אשר-לך:

יא ואזון יתך תמן ארי עוד חמש שנין בפנא
דלמא תתמספן את ואנש ביתך וכל די לך:

(יא) וכלכלתי אתך שם כיעוד חמש שנים רעב
פן-תורש אתה וביתך וכל-אשר-לך:

כ"ב פן-תורש. דלמא תתמספן, לשון: "מוריש ומעשיר".

יב והא עיניכון חזן ועיני אחי בנימין ארי
כלישכון אנא ממלל עמכון:

(יב) והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כירפי
המדבר אליכם:

כ"ג והנה עיניכם ראות. כבבדי ושאני אחיכם, שאני מהול ככם. ועוד: "כירפי המדבר אליכם" בלשון
הקדש (כ"ד). ועיני אחי בנימין. (מגילה טז) השנה את כלם יחד, לומר שפשם שאין לי שנהא על בנימין אחי
שהרי לא היה במכירתו, כך אין בלבי שנהא עליכם.

יג ותחיון לאבא ית כל זקרי במצרים וית
כל די חזיתון ותחיון ותחתון ית אבא הקא:

(יג) והגדתם לאבי את-כל-כבודי במצרים ואת
כל-אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את-אבי הנה:

אשל אברהם – הרב אלעזר

מילה. ועל פי זה מתורצת גם השאלה
דלעיל פסוק ד.

ועוד, "כי פי המדבר אליכם" – כי אי
אפשר לפרש בפשוטו: "והנה עיניכם
הראות .. כי פי המדבר אליכם",
שהרי לא שייך בזה ראיה אלא שמיעה,
לכן פירש שזהו דבר נוסף (ט"א).

בלשון הקדש – כי אם לא בן, מה
הוכחה היא זו שהוא מדבר אליהם.

ועיני אחי בנימין – השנה את כלם
יחד – כלומר, מתוך שהוציא את
בנימין מהכלל, אנו למדים שבא
להשוות ביניהם.

לומר: שפשם שאין לי שנהא על
בנימין אחי שהרי לא היה במכירתו,
כך אין בלבי שנהא עליכם. – כי אם
לא בן, לאיזה ענין הזכיר את בנימין
בנפרד. תורה יג

יג: "תורש – תעשה רש".
לשון "מוריש" – מלשון רש, שהרי
ההיפך שלו הוא: "ומעשיר". וראה גם
רש"י שמות טו, ט. וזכירה ט, ד.
ומעשיר – שמואל א ב, ז. תורה יב
(יב) והנה עיניכם ראות – כבבדי –
ולכן אמר להם (פסוק יג): "והגדתם לאבי
את כל כבודי".

ושאני אחיכם – כמו שמשמע מהמשך
דבריו: "ועיני אחי בנימין", שמדובר
באן לענין ההוכחה שהוא אחיהם.
[שהרי] – בן הוא בכמה כתב-יד
ובדפוס ראשון ושני.

אני מהול ככם – כי אם לא בן, מהו
"עיניכם הראות". בדיוק הלשון
"מהול ככם" אולי יש לומר, שהפונה
שהוא מהול פותם פהלכה במילה
ופריעה (ראה רש"י לעיל יז, ב), ולא סתם

(ט) ועלו אל אבי – ארץ ישראל
גבוהה מכל הארצות – מדיק לכתוב בן
דוקא כאן, משום שבפסוק אמר
תחילה "מהרו", ואם בן מהו "ועלו",
שהוא ההיפך מ"מהרו", שדרך העולים
ללכת לאט, לכן פירש שהפונה לענין
שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות,
ואמר להם: אף שאתם צריכים לעלות,
עשו זאת במהירות (למש). וראה גם
רש"י שמות לג, א. דברים א, כה. שם
לב, יג. תורה י

(יא) פן תורש – "דלמא תתמספן" –
כתרגום אונקלוס. שמא תהיה עני
ורש, והוא על ידי שיוציא את כל בספו
עבור התבונה (רא"ט). ולא פירש מלשון
הכרתה כראב"ע, שהרי היה ליוסף די
אוכל להאכיל את כל הארצות כל
שנות הרעב. וראה גם רש"י משלי כ,

(יד) וַיִּפֹּל עַל-צוּאְרֵי בָנִים־אָחִיו וַיִּבֶךְ׃ וּבְנִימָן בָּכָה
עַל-צוּאָרָיו׃

יד וַיִּפֹּל עַל צוּאְרֵי בָנִים־אָחִיו וַיִּבֶךְ׃ וּבְנִימָן בָּכָה
עַל צוּאָרָיו׃

רש"י ויפול על-צוארי בננמן-אחיו ויבך. על שגי מקדשות שצתידין להיות בחלקו של בננמן וסופו ליחבר. ובננמן בכה על-צואריו. על משכן שילה, שצתידי להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחבר. (ולעניינת דעת, דייקו של רש"י, דביסוף כתיב: "ויפל ויבך", תרתי משמע אשני מקדשות, ולכן צשה ב' פעולות על זה קרמו. מה שאין-פן בננמן דלא כתיב רק "ובננמן בכה", פעלה אחת, שלא רמו רק על חרבן אחד. וצנן בבאור תרגום יונתן, ששם הוא בדרך דרש).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י, עמוד 148 – מתוך 'לקראת שבת')

אִין לֵהסְתַפֵּק בְּבִכָּה

וַיִּפֹּל עַל-צִוְאָרֵי בְנִימִן-אָחִיו וַיִּבֶר וּבְנֵימָן בָּכָה עַל-צִוְאָרָיו: (מזה, יד)

אֵיזֶה בְּגָמְרָא עַל הַפְּסוּק "וַיִּפֹּל עַל צִוְּאֵי בְנֵימִין אֲחִיו וַיִּבְרַךְ וּבְנֵימִין בָּכָה עַל צִוְּאֵרָיו" "בָּכָה עַל שְׁנֵי מִקְדָּשֵׁינִי שֶׁעָתִידִין לְהָיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בְּנֵימִין, וְעָתִידִין לַחֲרֹב, וּבְנֵימִין כִּי בָכָה עַל מִשְׁכַּן שִׁילָה שֶׁעָתִיד לְהָיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְעָתִיד לַחֲרֹב". וְצִירִי לְהַבִּין: מַדּוּעַ בָּכָה יוֹסֵף עַל הַמִּקְדָּשׁוֹת שֶׁל בְּנֵימִין, וּבְנֵימִין בָּכָה עַל הַמִּשְׁכָּן שֶׁבְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף – וְהֵרִי לְכַאֲוָרָה אֲדָרְבָּה: כָּל אֶחָד מֵהֶם עָלָיו לְבָכוֹת עַל חֲרָבֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבְּחֶלְקוֹ הוּא? וְהַבְּאוּר בָּזֶה:

ענין הבכיה הוא בכדי להקל על הבוכה. וכנראה בחוש, שפאשר האדם בוכה על המצור ומעיק לו, אין בכחה של בכיה זו לתקן את הדבר שגורם אותה, אלא שבבכיתו ירוח לו, וכמו שכתוב היתה לי דמעתי לחם וגו'. ולכן: כשיראה "חרבן מקדשו" של חברו – משתתף בצערו ובוכה, אבל (עקר) התקון ובנין בית המקדש מחדש אינו תלוי בו אלא בחברו. ואולם בשעה שרואה אדם את חרבן בית המקדש הפרטי שלו, אז אין לו להסתפק באנחה ובבכיה, אלא להשתדל לתקן ולבנות מחדש על-ידי שיעבד עבודתו להביא את הגאולה הפרטית בנפשו.

(טו) וַיִּנָּשֶׂק לְכָל־אָחִיו וַיַּבֵּךְ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ
אָחִיו אִתּוֹ:
טו וינשק לכל אחיו ויבכה עליהם ואחרי כן דברו
אחיו אתו:

רש"י ◀ וְאַחֲרֵי כֵן • מֵאַחֵר שֶׁרְאוּהוּ בֹכָה וְלִבּוֹ שָׁלֵם עִמָּהֶם. דִּבְּרֵי אָחִיו אֹתוֹ • שִׁמְתַּחֲלָה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ.

אשל אברהם - הרב אלעזר

וְרָאָה גַּם רִשְׁי דְּכַרְיִים שָׁם.
וְסוּפּוֹ לִיחָרַב – אַחֲרֵי שֶׁשׁ ט שָׁנִים (רש"י
זבחים קיח, ב).

(וַיִּנָּשֶׁק) – בְּהֶרְבֵּה בְּתִבְיִיד וּדְפוּסִים
רִאשׁוֹנִים לֹא מוּבָא קָטַע זֶה.
הוֹסִיף בְּנִשְׁיָקָה – כְּלוּמַר, וַיִּשָּׁק מוֹרָה
עַל נְשִׁיקָה אַחַת, וְאֵילּוּ 'וַיִּנָּשֶׁק' מוֹרָה
עַל הוֹסָפָה בְּנִשְׁיָקָה (שִׁי לְמוּדָא).

מְנַשֵּׁק וְהוֹלֵךְ. דִּבְיִישׁ"ר - בְּאוֹצֵר
לַעֲזוֹי רִשְׁיִי לֹא מוֹבָא פִּירוּשׁ מְלָה
זוּ (בְּלַעֲזוֹ). תורה טו

(טו) וַאֲחֵרֵי בֶן - מֵאַחֵר שְׂרָאוּהוּ
בּוֹכָה - שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּבֶךְ עֲלֵיהֶם", וְלֹא
מִמָּה שֶׁנֶּשֶׁק לָהֶם, שֶׁכֵּן נִשְׁקָה הִיא
עֵינֵי חִיצוֹנִי, וְאֵין זֶה מוֹרָה שֶׁלְבוּ שְׁלֹם
עִמָּהֶם.

וּלְבֹ שְׁלֹם עֲמָהֶם. דִּבְרוּ אֶחָיו אֶתוֹ –
שְׁמַתְחֵלָה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ – כְּדִלְעִיל
בְּרִשׁ"י פֶסוּק ג. תוֹרָה טז

"צִוְּאֵרִי" דוֹרְשִׁים בֶּן, כִּי בֶן דָּרָךְ
 הַמִּקְרָא לִכְתּוֹב צִוְּאֵר לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ
 "עַל צִוְּאֵרִיו". וְלָכֵן צָרִיךְ לוֹמַר שְׂדֵרְשׁוּ
 בֶּן מִשׁוֹם שֶׁבֶן הוּא הָאֻמָּת, שְׂבַחֲלֵקוּ
 שֶׁל בְּנֵימִין עֲתִידִין לִהְיוֹת שְׁנֵי
 מִקְדָּשׁוֹת שְׁסוּפֵן לִהְרָב, וְאֵילֹו בְּחֵלֵקוּ
 שֶׁל יוֹסֵף עֲתִיד לִהְיוֹת רֶק מִקְדָּשׁ אֶחָד
 (נחמ"א). או שֶׁרַשְׁ"י לוֹמֵד בֶּן מִכְּפֶל הֶלְשׁוֹן
 "וַיִּפּוֹל .. וַיִּבָּרַךְ", דִּהְיִנּוּ שְׁיִיֹּסֵף עֲשָׂה
 שְׁתֵּי פְעוּלוֹת שֶׁל צֶעַר, וְזֶה רִמּוֹ לְשְׁנֵי
 מִקְדָּשׁוֹת, מִדֶּה־שְׁאִי־כֶן בְּבִנְיָמִין כְּתוּב
 רֶק "וַיִּבָּרַךְ", שֶׁעֲשָׂה רֶק פְּעוּלָה אַחַת שֶׁל
 צֶעַר, וְזֶה רִמּוֹ עַל מִקְדָּשׁ אֶחָד (משכיל
 לזרח).

וּבְיָנֵינוּ כָּכָה עַל צְוֹאֵרֵינוּ – עַל מִשְׁכַּן שְׂלִיחַ – מִשְׁכַּן שְׂלִיחַ לֹא הָיְתָה בּוֹ תִּקְרָה, אֲלָא בֵּית שֶׁל אֲבָנִים מִלְמֶשֶׁן וַיִּירָעוּת מִלְמַעַל (רש"י ש"ב ד. ה.).

שְׁעָתִיד לְהִיּוֹת בְּחֻלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף – בְּחֻלְקוֹ שֶׁל אֶפְרַיִם (ראה רש"י יחזק' יח. ד.).

(יד) וַיִּפֹּל עַל צוּאָרֵי בְנֵימִן אֲחָיו וַיִּבְכֶּה
– עַל שְׁנֵי מַקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת
בְּחֻלְקוֹ שֶׁל בְּנֵימִן – רָאָה רִשְׁׁי דְּבָרִים
לִג. יב.

וְסוֹפֵן לִיחָרֵב – לומר בן מִזֶּה שֶׁעַל אֲחִיו כָּתַב לְקַמֵּן רַק "וַיִּכֹּךְ עֲלֵיהֶם", וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁנִּפְּלַע עַל צִנְאָרָם, וְאִילוּ גַבִּי יוֹסֵף וּבִנָּיִם כָּתוּב: "וַיּוֹפֹל עַל צִנְאָרָיו וַיִּכֹּךְ וּבִנָּיִם כִּכָּה עַל צִנְאָרָיו", וְצִנְאָר רומז על בית המקדש, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ש"ה ה' ד') "כִּמְגִדֵּל דָּוִד צִנְאָרָה". וּמֵה שֶׁכָּתַב שֶׁכָּכָה עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת, רָאָה בְּרָאשִׁית רַבָּה צג, יב שֶׁלִּמּוּד הוּא מֵמֵה שֶׁכָּתוּב "צִנְאָרִי" לְשׁוֹן רַבִּים, וְאֵף שֶׁגַּם אֶצֶל יוֹסֵף כָּתוּב "צִנְאָרָיו", כָּתַב רש"י שֶׁם שָׁוְהוּ לְשׁוֹן יָחִיד, כְּמוֹ "בַּעֲלִיו" שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד (אָבֵל רָאָה רש"י לַעִיל לֹה, ז שֶׁ"בַּעֲלִיו" הוּא לְשׁוֹן רַבִּים). אָבֵל רש"י בַּמִּגִּלָּה טז, ב כָּתַב שֶׁלֹּא מִלְשׁוֹן

(טז) וְהִקְלַל נִשְׁמַע בֵּית פְּרַעָה לְאֹמֶר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו:

רש"י: וְהִקְלַל נִשְׁמַע בֵּית פְּרַעָה • כְּמוֹ: 'בְּבֵית פְּרַעָה', וְזֶהוּ לְשׁוֹן בֵּית מִמֶּשׁ.

(יז) וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל-יוֹסֵף אָמַר אֶל-אֲחִיךָ זֹאת עֲשׂוּ מִעֲנֵנוּ אֶת-בְּעִירְכֶם וּלְכוּ-בָאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן:

רש"י: טַעֲנֵנוּ אֶת-בְּעִירְכֶם • תְּבוּאָה.

(יח) וַיִּקְחוּ אֶת-אֲבִיכֶם וְאֶת-בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתְנָה לָכֶם אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת-חֶלֶב הָאָרֶץ:

רש"י: אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם • אֶרֶץ גִּשֶׁן, נָבֵא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֶה נָבֵא, סוּפָה לַעֲשׂוֹתָהּ כַּמְצוּלָה שָׁאִין בָּהּ דְּגִימִים. חֶלֶב הָאָרֶץ • כָּל חֶלֶב, לְשׁוֹן 'מִיטֵב' הוּא.

(יט) וְאֶתְהָ צִוִּיתָהּ זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ-לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֻלֹת לְטַפְכֶם וּלְנִשְׁיֵכֶם וּנְשֵׁאתֶם אֶת-אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:

רש"י: וְאֶתְהָ צִוִּיתָהּ • מִפִּי, לומר לָהֶם. זֹאת עֲשׂוּ • כִּף אָמַר לָהֶם, שֶׁבְּרִשׁוֹתֵי הוּא.

(כ) וְעֵינֵיכֶם אֶל-תַּחֲסִם עַל-כְּלִיכֶם בִּי-טוֹב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:

אשל אברהם - הרב אלאשילי

יוסף (גרא).
לומר לָהֶם - כִּינּוּן שֶׁ"וְאֶתְהָ צִוִּיתָהּ"
שהוא יוסף, לא מתחבר עם "זאת עשו"
שהם אחיו, לכן הוסיף שהכונה שיוסף
נצטוו לומר לאחיו (רא"ם וגר"א). והפסוק
מחובר לפסוק יז: "אמור אל אחיך זאת
עשו", וכאן הוסיף פרעה שיאמר לָהֶם
שהצווי "זאת עשו" הוא מפרעה (גר"א
ולבדש).

זאת עשו - כִּף אמור לָהֶם -
שנצטוו לומר לָהֶם: "זאת עשו".
שברשותי הוא - כלומר, שהאחים
ידעו שברשותו של פרעה אמר לָהֶם בן
(גרא). או שפונתו, ש"זאת עשו" אינו
צווי, אלא רשות, שפרעה נותן לָהֶם
רשות להוציא את העגלות, כי לולא
רשותו אי אפשר להוציא כלום
ממצרים (רא"ם). תורה כ

נבואה, שהוא עצמו לא התכונן לָהֶם,
שבסופו של דבר אכן יאכלו את כל
טוב אֶרֶץ מִצְרַיִם כולה.
סופם לעשותה כמצולה שאין בה
דגים - וכמו שכתוב (שמות יב, לח): "וַיִּנְצְלוּ
אֶת מִצְרַיִם", שֶׁעֲשֵׂאֶהָ כַּמְצוּלָה שָׁאִין
בָּהּ דְּגִימִים (ברכות ט, ב), כְּמוֹ מְצוּלוֹת יָם,
כלומר, בתוך התהום אין מצויין דגים,
אלא על שפת הים היבא דאיבא מזון
(רש"י שם).

חלב הארץ - כל "חלב" לשון מיטב
הוא - שהרי "חלב" בפשוטו הוא רק
בבהמה, והוא החלק הטוב והשמן
שבבהמה, ולכן בכל מקום שנזכר חלב
משמעו "מיטב". וראה גם רש"י תהלים
קמו, יד. תורה יט
(יט) וְאֶתְהָ צִוִּיתָהּ - מִפִּי - כִּינּוּן
שאמר "צויתך" ולא אמר מִמִּי, הוצרך
לומר "מִפִּי", כי אם לא בן ממי נצטוו

(טז) וְהִקְלַל נִשְׁמַע בֵּית פְּרַעָה - כְּמוֹ:
בְּבֵית פְּרַעָה, וְזֶהוּ לְשׁוֹן בֵּית מִמֶּשׁ -
משום שְׂכָאן כְּתוּב "נִשְׁמַע", מִבְּנֵי
נִפְעַל, וְאֵין צוּרָךְ לְפָרֵשׁ מִי הוּא
הַשּׁוֹמֵעַ, וְלֹא בְּדִלְעִיל פִּסּוּק ב "וַיִּשְׁמַע"
מִבְּנֵי פֻעַל (רא"ם). וַיֵּשׁ לומר שֶׁהִבְדִּיל
בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׁמִיעוֹת הֵיא גַם מִצַּד תוֹכָן
הַדְּבָרִים, לְעִיל שֶׁם שָׁמְעוּ מִמֶּשׁ אֶת
בְּכִיו שֶׁל יוֹסֵף, אֶף לֹא יָדְעוּ הַסִּיבָה,
וְאִילוּ כָאן "הַקּוֹל נִשְׁמַע" שֶׁ"בָּאוּ אֲחֵי
יוֹסֵף". תורה יז

(יז) טַעֲנֵנוּ אֶת בְּעִירְכֶם - תְּבוּאָה -
וְהָרִי זֶה מִקְרָא הוֹסֵר. תורה יח
(יח) אֶת טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם - אֶרֶץ
גִּשֶׁן. נָבֵא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֶה נָבֵא -
כלומר, ב"טוב אֶרֶץ מִצְרַיִם" הִתְכַּוֵּן
פְּרַעָה שִׁיתֵּן לָהֶם לְהִתְיָשֵׁב בְּאֶרֶץ גּוֹשֶׁן.
אֶף מִזֶּה שֶׁלֹּא אָמַר "אֶרֶץ גּוֹשֶׁן" אֶלָּא
"טוב אֶרֶץ מִצְרַיִם", הוֹשְׁמָה בְּפִיו

(כא) וַיַּעֲשׂוּ־בֶן־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת
עַל־פִּי פִרְעֹה וַיִּתְּנוּ לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ:

(כב) לְבָלֶם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֶת וּלְבִנְיָמִן נָתַן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פָּסָף וַחֲמִשׁ חֲלָפֹת שְׂמֹלֹת:

(כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח בִּזְאוֹת עֲשָׂרָה חֲמוּרִים נְשָׂאִים מִטּוֹב
מִצִּירִים וַעֲשֶׂה אֶתֵּנָת נְשָׂאוֹת בָּר וּלְחָם וּמִזֶּון לְאָבִיו
לַדֶּרֶךְ:

כא וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת
עַל־פִּי פִרְעֹה וַיִּתְּנוּ לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ:
לְאָרְחָא:

כב לְבָלֶם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֶת וּלְבִנְיָמִן נָתַן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פָּסָף וַחֲמִשׁ חֲלָפֹת שְׂמֹלֹת:
אֲצִטְלוֹן דְּלִבּוּשִׁין:

כג וּלְאָבִיו שָׁלַח בִּזְאוֹת עֲשָׂרָה חֲמוּרִים נְשָׂאִים מִטּוֹב
מִצִּירִים וַעֲשֶׂה אֶתֵּנָת נְשָׂאוֹת בָּר וּלְחָם וּמִזֶּון לְאָבִיו
לַדֶּרֶךְ:

כ"א ~ **שְׁלַח בִּזְאוֹת • כְּחֶשְׁבוֹן הַזֶּה, וּמַהוּ הַחֲשָׁבוֹן? עֲשָׂרָה חֲמוּרִים וְגו'.** (רצונו שְׂמֹלֶת "בִּזְאוֹת" הַמִּיתְרָת וּבְכ"ף הַדְּמִיוֹן, מוֹרָה
עַל כִּי מַעֲלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשָׂרָה חֲמוּרִים וְעֶשֶׂר אֲתָנֹת, בֵּן הָכִי קָאָמַר קָרָא: "וְלֹאֲבִיו שָׁלַח בְּעֲגָלוֹת בִּזְאוֹת וְגו'", כְּלוּמַר כְּחֶשְׁבוֹן הַזֶּה, שֶׁהוּא מִשָּׂא עֲשָׂרָה חֲמוּרִים
וְעֶשֶׂר אֲתָנֹת, וְהַשָּׂאָה אֲחִי שְׁפִיר דָּלָא מְצִינוּ נִכְתָּב, אֱלָא: "וַיִּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת", וְלֹא שׁוּם חֲמוּרִים וְאֲתָנֹת, וְקָל לְהִבִּין, בְּשֵׁם הַנָּאוֹן מַהֲרֵשׁ"ל). **מִטּוֹב**
מִצִּירִים • מְצִינוּ בַּגְמָרָא שֶׁשָּׁלַח לוֹ יֵין יֶשֶׁן שְׂדַעַת זָקָנִים נוֹחָה הֵימָנוּ, וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: "גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל". **בָּר**
וּלְחָם • כְּתִירוֹמוֹ. וּמִזֶּון • לִפְתָּן (כֶּף גִּרְסַת ר"א).

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (עַל־פִּי לְקוֹטְרֵי־חֻחוֹת)

לְכַאוֹרָה קָשָׁה עַל הַפִּירוּשׁ שֶׁשָּׁלַח לוֹ יֵין יֶשֶׁן: כְּשֶׁאָדָם שׁוֹלַח מַתָּנָה לְחֻבְרֵיו עַל־מַנְתָּ לְכַבְּדוֹ וּלְעֲנֹגוֹ, מִשְׁתַּדֵּל לְשַׁלּוֹחַ דָּבָר
שֶׁאֵין לְחֻבְרֵיו, שֶׁאֵזַד הַדָּבָר יָקָר אֲצֵל חֻבְרֵיו וְיִגְרוֹם לוֹ עוֹנָג. אוֹלָם בְּעֵנְיָנֵנוּ, מִנֵּזֶן יַדַּע יוֹסֵף שֶׁאֵין לְיַעֲקֹב בָּאָרֶץ כָּנֻעַ יֵין יֶשֶׁן?
בְּשִׁלְמָא אִם שָׁלַח לוֹ "גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל", שֶׁהוּא מֵאֲכָל חֲשׁוֹב, יַדַּע יוֹסֵף שֶׁבְּזִמְזוֹן רָעַב יֵהָא חֲבִיב אֲצֵלָם. אָבֵל לְהַפִּירוּשׁ שֶׁשָּׁלַח
לוֹ "יֵין יֶשֶׁן", מִנֵּזֶן יַדַּע יוֹסֵף שֶׁזֶה דִּוְקָא יֵהָא חֲבִיב עָלָיו כּו'? אָמְנָם מִתּוֹרָץ זֶה עַל־פִּי מַה שְׁפִירֵשׁ רִשִּׁי לְעִיל עַל הַפִּסּוּק
("וַיִּשְׁתֵּן) וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ - וּמִיּוֹם שֶׁמְכֻרְהוּ לֹא שָׁתָה יֵין, וְלֹא הוּא שָׁתָה יֵין, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁתָה - הֵינֵנוּ בְּמִשְׁכָּח כ"ב שָׁנִים -

אשל אברהם - הרב אלאשילי

בָּר וּלְחָם - כְּתִירוֹמוֹ - "עִיבוּר
וּלְחָם", תְּבוּאָה וּלְחָם. וּמַה שֶׁהוֹצֵרָה
רִשִּׁי ל"כְּתִירוֹמוֹ", אֵף שֶׁשְׁשׁוּט הוּא
שֶׁ"בָר" הוּא תְּבוּאָה, שֶׁכֵּן נִזְכָּר בָּר
כִּמְהָ פְּעָמִים בְּפָרָשַׁת מִקְצֵ? יֵשׁ לוֹמַר
שֶׁכְּנֻת רִשִּׁי לוֹמַר, שֶׁ"בָר וּלְחָם" הֵם
שְׁנֵי דְּבָרִים, וְלֹא שֶׁפִּירוּשׁוֹ בָר בְּשִׁבִּיל
לְחָם, וְהַטַּעַם שֶׁהִיא נִיתָן לְפָרֵשׁ כֵּן,
מִשׁוּם שֶׁאֲחֶרֶךְ נֶאֱמַר "וּמִזֶּון", שֶׁזֶה
כּוֹלֵל גַּם לְחָם. לְכֵן כָּתַב "כְּתִירוֹמוֹ",
שֶׁ"בָר וּלְחָם" פִּירוּשָׁם כְּמִשְׁמַעַם, וּמַה
שֶׁכְּתוּב אֲחֶרֶךְ "וּמִזֶּון" פִּירוּשׁוֹ:
לְפָתָן. וּבִ"דְּבָרֵי דוֹד" כָּתַב, שֶׁכְּנֻת
רִשִּׁי לוֹמַר שֶׁרַק "בָר וּלְחָם" הוּא
כְּתִירוֹמוֹ, אָבֵל "וּמִזֶּון" אֵינוֹ צִידָה
כְּתִירוֹמוֹ, אֱלָא הוּא לְפָתָן, מִשׁוּם
שֶׁצִּידָה כּוֹלֵל גַּם לְחָם, וְהִרִי בָר
הַזִּכָּר לְחָם, אֱלָא הוּא לְפָתָן עֲבוּר
הַלְחָם.

וּמִזֶּון - לְפָתָן - כְּלוּמַר, מִזֶּון הַנֶּאֱכָל
עִם הַפָּת. תּוֹרָה כּד

שֶׁשָּׁלַח לוֹ יֵין - הַטַּעַם שֶׁשָּׁלַח לוֹ יֵין
דְּוִקָא, יֵשׁ לוֹמַר שִׁיּוֹסֵף הֵנִיחַ שְׂאָבִיו
הַזִּיר עֲצָמוֹ מִיֵּין בְּמִשְׁכָּח כָּל תְּקוּפַת
הָעֲדָרוֹתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רִשִּׁי
לְעִיל מַג, לֹד, שִׁיּוֹסֵף וְאֵחָיו לֹא שָׁתָה יֵין
בְּתִקְוָה זֹה, וְלָכֵן שָׁלַח לוֹ יוֹסֵף יֵין, כְּדִי
שִׁישְׁמַח בּוֹ עִם סִיּוּמָה שֶׁל תְּקוּפַת
הַצֶּעֶר שֶׁבָּהּ לֹא שָׁתָה יֵין (דְּבִרִי).

יֵשֶׁן - בַּגְמָרָא שֶׁם לֹא נִזְכָּר יֵשֶׁן.
שְׂדַעַת זָקָנִים נוֹחָה הֵימָנוּ - וּבְרִשִּׁי
שֵׁם: "זֶה הַדָּבָר הַטּוֹב לוֹ מִן הַכֹּל". וְיֵשׁ
לוֹמַר שֶׁזֶה גַּם הַפִּירוּשׁ "בִּזְאוֹת", שֶׁהוּא
שָׁלַח בִּזְאוֹת שֶׁהוּא רָאוּי לְאָבִיו הַזָּקֵן
(דְּבִרִי דּוּד).

וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה - בְּרִאשִׁית רַבָּה צִד, ב.
גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל - פּוֹלִים שְׁבוּרִים
לְחֻלָּקִים (ג'א). וְהֵם טוֹבִים לְצִרַת נֶפֶשׁ
(כִּד שם). וְאֵף שֶׁכְּשִׁינִידוֹ לוֹ שִׁיּוֹסֵף חֵי
בָּר לֹא יֵהִיָּה בְּצִרַת נֶפֶשׁ, יֵשׁ לוֹמַר
כִּיּוֹן שֶׁהוֹרָגֵל לְהִיּוֹת בְּדָאָה נַעֲשֶׂה לוֹ
הַדָּבָר טַבֵּעַ שְׁנֵי (דְּבִרִי דּוּד).

(כג) **שָׁלַח בִּזְאוֹת - כְּחֶשְׁבוֹן הַזֶּה -**
כְּלוּמַר, "בִּזְאוֹת" אֵינוֹ מוֹסֵב עַל הָאִמּוּר
בְּפִסּוּק הַקּוֹדֶם, שֶׁאִם כֵּן הִיָּה צִרִיף
לוֹמַר "בִּזְאוֹת" [שֶׁפִּירוּשׁוֹ: כְּמוֹ הַזֹּאת
שֶׁנִּזְכָּרָה בָּר]. אָבֵל כִּיּוֹן שֶׁנִּזְכָּר
"בִּזְאוֹת", הִרִי הוּא דְּבוּק ל"עֲשָׂרָה
חֲמוּרִים" שֶׁלְאַחֲרָיו (עֲמַר נִקָּא). וּפִירוּשׁוֹ:
כְּמוֹ זֹאת שֶׁאִמַּר מִיד, וְזֶהוּ "כְּחֶשְׁבוֹן
הַזֶּה". אוֹ שֶׁכְּנֻת רִשִּׁי לְכַאֵר מַהוּ
"בִּזְאוֹת" בְּכ"ף הַדְּמִיוֹן, שֶׁהִרִי דָּבָר זֶה
בְּעֲצָמוֹ שָׁלַח לוֹ, אֱלָא "בִּזְאוֹת" הַכְּנֻתָה
לְשִׁיעוֹר הַדָּבָר, וְזֶהוּ "כְּחֶשְׁבוֹן הַזֶּה".
וּמַה שֶׁכְּתָבָה הַתּוֹרָה "בִּזְאוֹת"? יֵשׁ
לוֹמַר שֶׁכְּנֻת בָּאָה הַתּוֹרָה לוֹמַר לָנוּ
שֶׁלֹא בְּאִקְרָא שָׁלַח יוֹסֵף כְּחֶשְׁבוֹן הַזֶּה,
אֱלָא יֵשׁ לָכֵן מִשְׁמַעוֹת, שֶׁזֶה כְּמִנֵּן
עֲשֶׂרֶת הָאֲחִים שֶׁהַשְׁתַּתְּפוּ בְּמִכִּירוֹתוֹ
(ג'ר"א, ע"ש בְּאִרְכֻּת).

וּמַהוּ הַחֲשָׁבוֹן? "עֲשָׂרָה חֲמוּרִים
וְגו'". מִטּוֹב מִצִּירִים - מְצִינוּ בַּגְמָרָא
- מְגִילָה טו, ב.

ומובן שבאם אָחיו לא שָׁתוּ יין כָּל זְמַן זֶה, וגם יוסף לא שָׁתָה (שְׁמֹנֶה מוֹבָן שָׁאִין זֶה בְּתוֹר תְּשׁוּבָה, כִּי־אִם מִפְּנֵי הַצֶּעַר), על־אֶחַת־כֹּמֶה־וְכֹמֶה שִׁיעָקֵב שֶׁהִתְאַבֵּל גו' לא שָׁתָה יין כ"ב שָׁנָה – וּמוֹנֶנֶת ה"נֹחָה דַּעְתּוֹ" שִׁיְהִיָּה לִיעָקֵב – כְּשִׁיּוֹסֵף מְצִיעַ לַשְׁתוֹת וְשׁוֹלַח "יֵין יִשָּׁן", וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לומר טַעַם נֹסֵף עַל־פִּי "יֵינָה שֶׁל תוֹרָה" (מִלְבָּד מֵה "שִׁדְעַת זְקֵנִים נֹחָה הִימָנוּ") לָמָּה בָּחַר יוֹסֵף "יֵין יִשָּׁן", כִּי בָּזָה רָמְזוֹ לִיעָקֵב, שֶׁאֵף בְּהִיּוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם לֹא אָבַד בְּטוּחוֹנוֹ בַּה' שְׁעוֹד יִתְרָאָה עִם אָבִיו. וְלָכֵן (אֵף שֶׁלֹּא שָׁתָה יֵין) יֵין מְשׁוּמָר אֲצִלּוֹ מִשָּׁר זְמַן רַב – עַד שֶׁנֶּעֱשֶׂה יֵין יִשָּׁן – בְּכַדִּי שִׁיְהִיָּה מִן הַמוֹקֵן בְּבֹאָה הַזְּמַן.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבֻדַּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד:

גַּם כְּשֶׁאֵדָם נִמְצָא בְּמַצֵּב שֶׁהִמְצִירִים וּגְבוּלִים שֶׁל הָעוֹלָם – טְרִדוֹתָיו הַגְּשָׁמִיּוֹת וְדִסְבִּיבָתוֹ, מִפְּרִיעִים אוֹתוֹ מַעֲבֻדַּת ה', אֲסוּר לוֹ לְהִתְנַשֵּׁא כּו', אֲלֵא אֲדַרְבָּה – עָלָיו לְהִתְחַזֵּק בְּבִטְחוֹן גְּמוּר בַּה', שֶׁבּוֹדָאִי יִצְלִיחוּ בְּעִנְיָנוֹ הַגְּשָׁמִיִּים בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא יִסְתִּירוּ עַל עִנְיָנוֹ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שָׁלוֹ.

וְעוֹד הוֹרָאָה בָּזָה – עַל־דֶּרֶךְ מִתְנַת יוֹסֵף לְאָבִיו שֶׁלֹּא הִיָּתָה עַל־פִּי צִיּוּי פְּרָעָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם, אֲלֵא מִדַּעַת עֲצָמוֹ (כַּדְלַעִיל סַעִיף ד'), וְלֹא מִצִּיּוֹן שִׁישָׁאֵל רָשׁוֹת מִפְּרָעָה עַל זֶה. הִיָּינוּ, דְּכַשְׁבָּא לְעִנְיָן שֶׁל מִצְוָה – מִצְוַת כִּיבוֹד אָב, לֹא הִתְחַשֵּׁב יוֹסֵף כָּלֵל עִם פְּרָעָה, וְקִיָּם הַמִּצְוָה בְּהִידוּר גָּדוֹל וְכו'.

כֵּן הוּא בַּעֲבֻדַּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּאִשְׁרֵי בָּא לִידּוֹ עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, אִין לְהִתְחַשֵּׁב עִם הַמִּצְרִיִּים וְהַהֲגָלוֹת דְּעוֹלָם הַזֶּה, וְיִקְיָיִם אֶת הַמִּצְוֹת בְּהִידוּר.

וְעַל־יְדֵי הַנְּהֻגָה זֶה, הִרִי לֹא זֶה בְּלִבָּד שִׁיִּצְלִיחַ בַּעֲבֻדָּתוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, אֲלֵא שֶׁגַּם כָּל עִנְיָנוֹ הַגְּשָׁמִיִּים מִצְּלִיחִים לוֹ.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (עַל־פִּי לְקוּטֵר־שִׁחוֹת חֶלֶק י' עֲמוּד 151 וְאֵילֶךְ – מִתּוֹךְ 'לְקֻרַּת שַׁבָּת')

הַרְמָזוּ בְּגִרְסִין שֶׁל פּוֹל

וּלְאָבִיו שָׁלַח . . מְטוֹב מִצְרַיִם

מִדְרַשׁ אֲגָדָה – גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל (מֵה, כג. וּבִפְרוּשׁ רַש"י)

יֵשׁ לְבֹאֵר בְּדֶרֶךְ הַרְמָזוּ, הַטַּעַם שֶׁמִּכָּל טוֹב מִצְרַיִם שָׁלַח יוֹסֵף לִיעָקֵב דִּנְקָא גְרִיסִין שֶׁל פּוֹל: יוֹסֵף יָדַע שֶׁכְּשִׁיִּגְיֵעוּ הַשְּׂבָטִים לִיעָקֵב וַיִּגִּידוּ לוֹ שִׁיּוֹסֵף עֲדִין חַי, יִכְרַחוּ לְהַגִּיד לִיעָקֵב שֶׁמִּכְרוּ אוֹתוֹ, וַיִּצְטַעַר יַעֲקֹב עַל־זֶה, וַיִּרְצֶה יוֹסֵף לְמַעַט צַעְרוֹ שֶׁל אָבִיו.

וְלָכֵן שָׁלַח אֵלָיו גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, כִּי גְרִיסִין שֶׁל פּוֹל "הֵם פּוֹלִים שְׂבוּרִים לְחֻלְקִים" (גוּר־אֲרִיָּה כֶּאֱו), וּבָזָה רָמְזוֹ לוֹ שֶׁכִּמוֹ שְׂפּוֹלִים, אֵף דְּשְׂבוּרִים הֵם, הֵנָּה דִּנְקָא מֵאֲכָל זֶה הִיָּה חֲשׁוֹב בְּיוֹתֵר בְּמִצְרַיִם, וּכְמוֹ שֶׁפְּתוּב בְּעֵץ יוֹסֵף בְּשֵׁם ה'יָפָה תֹּאדָר: "וְלָכֵן נִקְרָא טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי לֹא נִמְצָא עוֹד מִין גְּרִיסִין כֵּזֶה בְּשָׂאֵר הָאֲרָצוֹת, וְנִקְרָא פּוֹל הַמִּצְרִי", כְּמוֹ כֵּן דִּנְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמִּכְרוּ הַשְּׂבָטִים אֶת יוֹסֵף, יִצָּאָה טוֹבָה "לְמַחֲיָה שְׁלַחְנֵי אֱלֻקִּים לִפְנֵיכֶם" (פֶּרֶשְׁתָּנוּ מֵה, ה), וְלָכֵן אֵל יִצְטַעַר עַל זֶה שֶׁמִּכְרוּ הַשְּׂבָטִים אֶת יוֹסֵף.

(כד) וַיִּשְׁלַח אֶת־אָחִיו וַיַּלְכּוּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֶל־
תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְ:
כִּי־אֶל־תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְ • אֵל תִּתְעַסְקוּ בְּדִבְרֵי הַלֵּכָה, שֶׁלֹּא תִרְגְּזוּ עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. דְּבַר אַחֵר: אֵל תִּפְסִיעוּ פְּסִיעָה

אֲשֶׁל אַבְרָהָם – הָרַב אֱלֹשׁוּלִי

לֹא בַּפְּסִיעוֹת גִּסּוֹת. וְהַכְּנָסוּ בְּחֻמָּה לְעִיר – כְּשֶׁאֲתֵם לָנִים וְשׁוֹכְבִים בְּדֶרֶךְ בְּעִירוֹת, הַכְּנָסוּ לְעִיר בְּעוֹד שֶׁהַחֲמָה זֹרְחָת (רַש"י תַּעֲנִית שֵׁם). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא – שֶׁמִּשְׁמַעוֹ: אֵל תִּרְגְּזוּ זֶה עִם זֶה בְּדֶרֶךְ. מֵה שָׁאִין כֵּן לְפִי שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים הַקּוּדְמִים הוֹצֵרְכֵנוּ לְהוֹצִיא הַפִּירוּשׁ מִפְּשׁוּטוֹ, לְפִי הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן: אֵל תִּרְגְּזוּ עֲלֵיכֶם אֶת הַדֶּרֶךְ. וּלְפִי הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי: אֵל תִּרְגְּזוּ הִלְכִיתְכֶם בְּדֶרֶךְ (ע"פ רַא"ם).

(רַא"ם). וּבָזָה בָּא לְבֹאֵר יִתְרוֹ הַלְשׁוֹן "בְּדֶרֶךְ". אֲבָל יֵשׁ בְּכָלֵל "אֵל תִּרְגְּזוּ" גַּם כְּמִשְׁמַעוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ רוֹגְזִים זֶה עִם זֶה בְּדִבְרֵי הַלֵּכָה (גִּרָא). דְּבַר אַחֵר: אֵל תִּפְסִיעוּ פְּסִיעָה נִסָּה – בְּרַש"י תַּעֲנִית שֵׁם: "אֵל תִּזְיָקוּ עֲצָמְכֶם בַּפְּסִיעָה גִּסָּה", שֶׁהִיא מִכְחַשְׁתּוֹ מֵאוּר עִינְיוֹ שֶׁל אָדָם. וְהוֹצֵרְךָ לְהוֹזִירָם עַל כֶּף, מִשׁוּם שֶׁאֲמַר לָהֶם תְּחִילָה (לַעֲלֵי פֶסוּק ט): "מִהָרָו וְעַלּוֹ אֵל אָבִי" (דִּרְבִּי). וּכְנֻנָתוֹ שֶׁיִּלְכּוּ מִהָרָו, אֲבָל

(כד) אֵל תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְ – אֵל תִּתְעַסְקוּ בְּדִבְרֵי הַלֵּכָה – וּמִבּוֹאֵר בְּמִקְרָא שֶׁם שְׁנֵהוּ דִּנְקָא בְּעִיּוֹן, אֲבָל לִימוּד לְמִיגְרַס חִיָּבִים, שֶׁהִרִי נֹאמַר (דִּבְרִים ה, ט): "וּבִלְכַתְּךָ בְּדֶרֶךְ", וְזֶה גַּם דִּיּוֹק הַלְשׁוֹן "אֵל תִּתְעַסְקוּ", שֶׁלְשׁוֹן עֵסֶק שִׁיָּךְ בְּדִבְרֵי שִׁישׁ בּוֹ טוֹרֵךְ (דִּבְרֵי דוד).

שֶׁלֹּא תִרְגְּזוּ עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ – שֶׁלֹּא תִטְעוּ (רַש"י תַּעֲנִית י, ב). כְּלוּמָר, שֶׁלֹּא תִגְבֵּר הַדֶּרֶךְ עַל הִלְכִיתְכֶם, וְשֶׁלֹּא יִתְאַחֲרוּ בְּהִלְכִיתְכֶם יוֹתֵר מִן הָרֵאשִׁי

שיעור יומי ליום שלישי א' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - מה - פרשת ויגש

גִּסָּה, וְתַכְנִסוּ בְּחִמָּה לְעִיר. וּלְפִי פָּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, יֵשׁ לוֹמַר: לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים, הָיָה דוֹאֵג שְׂמָא יִרְיֵבוּ בְּדָרֶךְ עַל דְּבַר מְכִירְתּוֹ, לְהַתּוֹפֵחַ זֶה עִם זֶה וּלְוֹמַר: עַל יָדְךָ נִמְכַּר, אֵתָּה סִפְרָתְךָ לְשׁוֹן הָרַע עָלָיו וְגִרְמָתְךָ לָנוּ לְשִׁנְאוֹתָּ.

כֹּה וְסָלִיקוּ מִמַּצָּרִים וְאַתָּה לְאַרְעָא דְכִנְעָן
לְוֹת יַעֲקֹב אֲבוּהוּן :

(כה) וַיַּעֲלֵוּ מִמַּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־יִעֲקֹב
אֲבִיהֶם:

כִּי וַתֵּיאוּ לֵאמֹר עוֹד כָּעֵן יוֹסֵף מֵעַתָּה
וְאֵרִי הוּא שְׁלִיט בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהוּא
מַלְאֵא פִּיגֹן עַל לִבָּהּ אֲרִי לֹא הֵימִין לַהֲוֹן:

(כו) וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֵשֵׁל
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֹּג לָבֹי פִי לֹא־הָאֲמִין לָהֶם:

ט"ו • וכי-הוא מַשֵּׁל • וְאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל. וַיִּפַּגּ לְבוֹ • נַחֲלָךְ לְבוֹ, וְהִלַּךְ מִלְּהָאֲמִין, לֹא הָיָה לְבוֹ פִּזְנָה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן מִפִּיגִין טַעֲמָן בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וּבִכְמוֹ: (אִיכָה ג) "מֵאֵין הַפּוֹגוֹת", (יִרְמְיָה מו) "וְרִיחוֹ לֹא נָמַר", מִתְּרַגְמִינָן: 'וְרִיחִיהָ לֹא פָג'.

כּוּ וּמְלִילוּ עִמָּה יֵת כָּל פְּתָגְמֵי יוֹסֵף דִּי מְלִיל
עִמָּהוֹן וְחָזָא יֵת עֲגֻלָּתָא דְשִׁלַּח יוֹסֵף לְמַטָּל
יֵתָהּ וּשְׂרֵת רוּחַ נְבוּאָה לִוְת יַעֲקֹב אַבְרָהָם :

(כו) וַיִּדְבְּרוּ אֱלֹוֵי אֶת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר
אֱלֹהִים וַיֵּרָא אֶת־הַעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת
אֹתוֹ וּתְחֵי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶת כָּל-דְּבָרֵי יוֹסֵף. סִימֶן מָסֵר לָהֶם, בְּמָה הָיָה עוֹסֵק בְּשֹׁפֵר שׁ מִמֶּנּוּ, בְּפָרֶשֶׁת 'עֵגְלָה עֲרוּפָה', וְזֶהוּ שְׂנָאֵמֶר: "וַיֵּרָא אֶת הָעֵגְלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף", וְלֹא נֶאֱמַר: 'אֲשֶׁר שָׁלַח פְּרָעָה'. וְתַחֲי רֹיחַ יַעֲקֹב. שְׂרֵתָה עָלָיו שְׂכִינָה, שְׁפָרְשָׁה מִמֶּנּוּ.

אשל אברהם - הרב אלעזר

ז: "זרינו לא שפכו את הדם הזה", שהבנה שלא פטרנוהו בלא לזר, וזהו הסימן שמסר יוסף לאחיו שעל-דרי-זה יזכור אביו את ענין הלזירה שלזה את יוסף ומה שלמדו אז, ובסופו של דבר בוכות הלזירה לא ניוזק (נ"א).

וְהוּא שְׁנָאמֶר: "וַיֵּרָא אֶת הָעֲגֻלּוֹת
אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף, וְלֹא נֵאמַר: "אֲשֶׁר
שָׁלַח פְּרִיעָה" - בְּדִלְקָמֶן מו, ה. אֶלָּא
כָּאן הַכּוּנָה (גם) לְסִימֹן שֶׁשָּׁלַח יוֹסֵף
עַל פְּרִשַׁת עֲגֻלָּה עֲרוּפָה שֶׁעֲסָקוּ בָּהּ,
וְ"וַיֵּרָא" מְשַׁמְעוּ מִלְשׁוֹן הַבְּנֵה, שֶׁלֹּא אַחֲרֵי
שֶׁמָּסְרוּ לוֹ אֶת סִימֹן הָעֲגֻלּוֹת הַבִּין
שֶׁאֲמַת הוּא (שפ"ח). וְאָף שֶׁכְּתוּב "עֲגֻלּוֹת"
וְלֹא "עֲגֻלּוֹת", הֲרִי הָעֲגֻלּוֹת נִקְרְאוּ כֵּן
עַל שֶׁם עֲגֻלּוֹת הַבָּקָר הַנוֹשְׂאוֹת אוֹתָן.
(רד"ל ב"ר צד, ג). וְמוֹה שֶׁכְּתוּב בְּהַמְשָׁךְ:
"לִשְׂאֵת אוֹתוֹ", יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהַכּוּנָה שָׁנָה
מִזֶּה שֶׁיִּגְרוּם לַיַּעֲקֹב שִׁישְׂאוּ אוֹתוֹ
לְמַצְרַיִם.

וְיָחִי רוּחַ יַעֲקֹב - שְׂרֵתָה עָלָיו
שְׂכִינָה שְׁפִרְשָׁה מִמֶּנּוּ - כְּלוֹמֵר, אוֹתָהּ
"רוּחַ", הֵינּוּ שְׂכִינָה, שְׁפִירְשָׁה מִמֶּנּוּ מֵאִז

רַשׁ"י תַּהֲלִים לַח, ט.
 "וַיִּרְחוּ לֹא נֶמֶר" – יִרְמְיָה מַח, יא. לֹא
 נִחֲלַף (רַשׁ"י שם).

מְתַרְנְמִינָן: "וְרִיחָהּ לֹא פָגַ" – רָאָה גַם
רִשְׁ"י יוֹמָא לֹא, ב: "שֶׁתַּפְּיג – לְהַמִּיר
מִיד צִנְתּוֹ בְּמִקְצָת, כְּמוֹ וּפָגַ לְבוֹ". תוֹרָה
כז

(כז) **את כל דברי יוסף – סימן מסר
לָהֶם – נִרְאָה שְׁלוּמֵךְ בֶּן מַתִּיבַת "כָּל
דְּבָרֵי יוֹסֵף," שֶׁבֶּא לְרִבּוֹת דָּבָר נוֹסֵף
שֶׁאֵמַר לָהֶם יוֹסֵף, בְּנוֹסֵף לְדְבָרִים
הַמְּפֹרָשִׁים בְּכַתּוּב שֶׁאֵמַר לָהֶם לִזְמַר
לְאֲבִיו, וְשֶׁדְּבָר זֶה יִגְרוּם לְיַעֲקֹב
לְהֵאמֵן לְכָל דְּבָרֵיהֶם.**

כִּמָּה הָיָה עוֹסֵק בְּשִׁפְרָשׁ מִמֶּנּוּ, בְּפִרְשֵׁת עֲגֻלָּה עָרופָה - וְהִסְעָם שֶׁעָסְקוּ בְּפִרְשֵׁת עֲגֻלָּה עָרופָה, מְבֹאֵר, שֶׁשִּׁיפְיָעֵקֶב לָזָה אֶת יוֹסֵף עַד "עִמָּךְ חֲבֵרוֹן" הָיָה יוֹסֵף אוֹמֵר לְאֶבְיֹו שְׁלֹא יִטְרִיחַ עִצְמוֹ לָלוֹתוֹ, וְהַשִּׁיב לוֹ יַעֲקֹב שֶׁיֵּשׁ מִצְדָּה גְדוֹלָה בְּלוֹיָהּ, וּמִי שֶׁאִינוּ מְלִוֶּה הָרִי הוּא כְּשׁוֹפֵף דָּמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִרְשֵׁת עֲגֻלָּה עָרופָה וּבְרִים כֹּא,

יֵשׁ לֹאמֵר: לִפִּי שֶׁהָיוּ נִבְלָמִים הָיָה
דּוֹאגַ שְׂמָא זְרִיבוּ בִּדְרֹךְ עַל דְּבַר
מִכִּירְתּוֹ, לְהַתּוֹכֵחַ זֶה עִם זֶה וְלֹאמֵר:
עַל דְּרֹךְ נִמְכַּר, אֶתְּהָ סִפְרָתְ לִשְׁזֹן
הָרַע עֲלָיו וְנִרְמַת לָנוּ לִשְׁנֵאתָ – וְכִיּוֹן
שֶׁלִּפְרוּשׁ זֶה קִשָּׁה מִדּוּעַ אָמַר "בִּדְרֹךְ"
דְּיֻקָּא, וְגַם הָרִי כְּבָר אָמַר לָהֶם (לְעֵיל פֶּסוּק)
ה': "אַל תַּעֲצִבּוּ וְגו'", לָכֵן הִבִּיאֹ
כְּפִירוֹשׁ אֲחֵיוֹן (מִשְׁכִּיל לִדָּה), תּוֹרָה כּוּהַ
(כּו) וְכִי הוּא מִשָּׁל – וְאַשֶּׁר – זֶהוּ
פִּירוֹשׁ "וְכִי".

"הוא מ'של". וַיִּפֶּן לָבוֹ - נִחֲלָה - חֲלָה וְעֵבֶר (באר בשדה).

לָבוּ וְהָלַךְ מִלְּהֶאֱמִיךָ, לֹא הָיָה לָבוּ
פְּנֵהָ אֶל הַדְּבָרִים – שְׂיוֹסָף חִי, וְשֶׁהָא
מוֹשֵׁל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אָבָל אִם הָיָה
אוֹמְרִים לוֹ "עוֹד יוֹסֵף חִי" לָבָד, הָיָה
יָכוֹל לְהֶאֱמִיךְ, וְלָכֵן דִּבֶּק רִשְׁי לְכַתּוֹב
"הַדְּבָרִים" (נח"י).

לְשׁוֹן "מְפִיגִין טַעֲמָן" בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה –
 בִּיצָה יֵד, א. מִמִּירִין טַעֲמָן (רש"י שם).

וּכְמוֹ "מַאִין הַפְּנוּת" – אֵיכָּה ג', מֵט.
מַאִין חֲלִיפִין וְהַעֲבֵרָה (רש"י שם). וְרָאָה גַם

♦ יום רביעי ב' טבת ♦

(כח) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי אִלֶּכָּה
וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרִם אָמוֹת:
כח וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סָגִי לִי הֲדוּא עַד כְּעַן יוֹסֵף
כְּרִי קָנִים אֲזִיל וְאַחֲזֶנָּה עַד לֹא אָמוֹת:

ה"א רב עוד • רב לי עוד שמחה וחדנה, הואיל ועוד יוסף בני חי.

מו (א) וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שֹׁבַע
וַיִּזְבַּח זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:
א וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וְכָל דֵּי לֵה וְאֵתָא לְבָאָר
שָׁבַע וַדְּבַח דְּבַחִין לֵאלֹהֵי אָבוּהִי יִצְחָק:

ה"א בְּאֶרֶץ שֹׁבַע • כמו לבאר שבע, ה"א בסוף תבה במקום למ"ד בתחלתה. לאלהי אביו יצחק • חיב
אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו, לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם.

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי:
ב וַאֲמַר יי לְיִשְׂרָאֵל בְּחֲזוֹי דְּלִילָיָא וַאֲמַר
יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אָנָּה:

ה"א יַעֲקֹב יַעֲקֹב • לשון חבה.

(ג) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי מִרְיָה
מִצְרֵימָה כִּי־לָגִי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם:
ג וַאֲמַר אָנָּה אֵל אֱלֹהֵי דְאַבוּךָ לֹא תַדְחַל
מִלְמִיחַת לְמִצְרַיִם אֲרִי לַעַם סָגִי אֲשִׁימְךָ
תַּמָּן:

ה"א אֱלֹהֵי מִרְיָה מִצְרֵימָה • לפי שהיה מצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ.

אשל אברהם - הרב אלעזר

בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו -
משמע שיש חובה לכבד גם את זקנו.
ולכאורה פן יש לפרש גם את דברי
רש"י בסוטה מט, א: "בר ברתך אנא -
ואין עלי לכבדך כבן", דאין עליו
לכבדו "כבן" דיקא, אבל חובת כבוד
בתור נכד יש עליו.
לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם -
אף שמצד הענין היה לו להקדים את
אברהם שהיה לפני יצחק, ועל-ידו
נתפרסם האלקות בעולם (רא"ם). ומשום
כך גם לא הזכיר "לאלהי אבותיו"
לכלול גם את אברהם, כיון שחיב
לכבד אביו יותר מאביו אביו (ה"א). תורה

כלומר, שיש לו הרבה שמחה וחדנה.
שמחה וחדנה - זו הכוונה בתיבת "רב",
ואם כן הרי זה מקרא חסר.
הואיל ו"עוד יוסף בני חי". - בדפוס
ראשון לא גורס תיבת "עוד", ולפי זה
תיבת "עוד" מחוברת לתיבת "רב".
וב"באר מים חיים" כתב שלדעת רש"י
תיבת "עוד" מחוברת הן ל"רב" והן
ל"יוסף", ולכן בותרה פעמים. תורה א
(א) בְּאֶרֶץ שֹׁבַע - כמו לבאר שבע,
ה"א בסוף תבה במקום למ"ד
בתחלתה - כדי לעיל פרש"י יד, י. כח,
ב. לב, ד. כלומר, גם שם מקום
שמוקדש משתי תיבות, כמו
באר-שבע, הטיל הכתוב את האות
ה"א בסוף התיבה הראשונה, ולא
בסוף התיבה השנייה שהיא התיבה
האחרונה של שם המקום, כי כלל זה
הוא על "כל תיבה" בפני עצמה, ולא
על שם המקום בכללותו, וכיון שהיה
באה במקום הקמ"ד שבתחילת התיבה
הראשונה, הטיל אותה הכתוב בסוף
אותה תיבה.

שיעקב החל להתאבל על יוסף (פי אין
השכינה שורה מתוך עצבות אלא
מתוך שמחה - ראה שבת לב, ב),
שרתה עליו שוב, וזהו "ותחי רוח
יעקב". וכתב ב"משכיל לדוד", שרש"י
למד בן מזה שלא כתוב סתם: "ותחי
רוחו", אלא "רוח יעקב", הינו שמדובר
באן ברוח שהיתה מיוחדת ליעקב
אביו, והינו שכינה שהיתה עמו
תמיד. תורה כח
(כח) רב - בכמה דפוסים: "רב עוד".
ולפי זה תיבת "עוד" נמשכת ל"רב". אף
לפי טעמי המקרא יש לה מקף לתיבת
"יוסף". וראה הערות הבאות.
"רב" לי עוד - הרא"ם מוחק את
"עוד", שלדעתו אין לה משמעות כאן.
וב"דברי דוד" כתב שהכוונה לשמחות
הרבות שהיו לו מזה בעתיד. ומוסיף
שם, שתיבה זו אינה מהפסוק אלא זו
הוספה של רש"י. ואפשר גם לומר
שרש"י הוסיפה כדי לפרש את תיבת
"רב", שאין פירושה "די" כמשמעה
בכמה מקומות, אלא מלשון רבוי
ותוספת, וכדלקמן פרש"י מז, כט,

(ב) יַעֲקֹב יַעֲקֹב - לשון חבה -
שכופל את שמו. וראה גם רש"י לעיל
כב, יא. והוצרך לפרש כן פעם נוספת,
משום שכאן הלשון חבה הוא בשביל
לחזק אותו, שאף שיוזר למצרים
חבתו אליו עדין בתקפה. מה-שאין-כן
אצל אברהם הלשון חבה הוא בגלל
שעמד בנסיון העקדה. תורה ג
(ג) אֵל תִּירָא מִרְיָה מִצְרֵימָה - לפי

לאלהי אביו יצחק - חיב אדם

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק 2, עמוד 229 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לא לפחד מהגלות

אל-תירא מדרה מצרימה

לפי שהיה מצר על שנוזקק לצאת לחוצה לארץ (מז, ג. ובפירוש רש"י) לכאורה תמונה, מאחר שהפונה בהבטחת הקב"ה היתה, להסיר צערו של יעקב, מדוע נאמר בה הלשון אל תירא (שליטת הדאגה על העתיד), ולא "אל תצטער" (שליטת הצער ועגמת הנפש דעכשו) וכיוצא בזה? ויש לומר בדרך הרמז, דבזה אמר לו הקב"ה, שרגש של צער על זה שנוזקק לצאת מארץ ישראל רגש טוב הוא, ואין לו להסירו מלבדו, אלא רק את הרגש דיראה ופחד עליו להסיר מלבדו. כלומר: מחד גיסא, אדם שאינו נמצא בארץ ישראל צריך להרגיש כ"בנים שגלו מעל שלחן אביהם" (ברכות ג, סוף עמוד א), ולחוש בלבד קצב וצער על המצאו בגלות. אף מאידך, אסור לו להתפעל ולהרגיש "יראה ופחד" מהמניעות והעכובים על עבודת ה' כשנמצאים בגלות, כי בודאי נתנו לו מלמעלה כל הכחות הדרושים להתגבר עליהם. ואדרבה: דוקא "לפי שהיה מצר" על הגלות, הרי הוא מגיע ל"אל תירא", כי דוקא על-ידי שמצטער על זה שהוא בגלות, ומשתוקק תמיד לשוב לארץ ישראל, הנה השתוקקות זו גופא מרימה ומגביה את האדם למעלה מהגלות, ובמילא אין לו יראה ופחד מהמניעות והעכובים שבגלות.

(ד) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם-עלה ויוסף ישית ידו על-עיניך:
 כ"א ואנכי אעלה • הבטיחו להיות נקבר בארץ.

(ה) ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני-ישראל את-יעקב אביהם ואת-טפם ואת-נשיהם בעגלות אשר-שלח פרעה לשאת אתו:

(ו) ויקחו את-מקניהם ואת-רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה יעקב וכל-זרעו אתו:

כ"א אשר רכשו בארץ כנען • אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה. אמר: נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי, וזהו: "אשר פרייתי לי". העמיד לו צבורין של זהב ושל כסף במין כרי, ואמר לו: טל את אלו.

אשל אברהם – הרב אלאשילי

גם קבורתו בארץ. תורה ה
 (ו) אשר רכשו בארץ כנען – אבל מה שרכש בפדן ארם – כי אם לא פן "אשר רכשו בארץ כנען" למה לי, די היה לומר "ויקחו את רכושם" (משכיל לדור).

נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה, אמר: נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי – אינם ראויים לי. וזהו "אשר פרייתי לי" – לקמן ג, ה. אף רש"י שם מפרש פן בשם המדרש, ולא על פי פשט.

העמיד לו צבורין של זהב וכסף במין כרי ואמר לו: טל את אלו.

נקבר בארץ – לומד פן מדייק הלשון "אעלה", ולא אמר לו "אעלה עמך", כמו שאמר לו בירידה "ארד עמך", לכן פירש שהפונה לאחר מותו, שפיון שאז אינו יכול לעלות לבדו, הוצרך שהקדוש-ברוך-הוא יעלהו (אור החמה). ואף שהקדוש-ברוך-הוא הבטיחו, יעקב לא הסתפק בכך, ולכן עשה גם מצדו השתדלות בדרך הטבע כדי לממש הבטחה זו של הקדוש-ברוך-הוא (איילת השחר). ויש לומר שזו גם פונת הקדוש-ברוך-הוא באמרו: "ויוסף ישית ידו על עיניך", שיוסף ידאג בדרך הטבע לכל צרכיו, כולל

שהיה מצר על שנוזקק לצאת לחוצה לארץ – משום שהוקשה לו מה ענין יראה שוף לירידה למצרים, שהרי במצרים שלט אז בנו יוסף, וגם הרי שם יהיה לו מה לאכול, ואם פן לא היה לו לחשוש מזה, לכן מפרש: א) שהיה מיצר, ב) על שנוזקק לצאת לחוצה לארץ. ולכן נגלה לו דוקא בבאר שבע ולא בשעה שהחליט לצאת, משום שבאר שבע היא העיר האחרונה שבארץ ישראל, ודוקא אז התעורר בו צער היציאה מהארץ (ע"פ

תורת מנחם). תורה ד

(ד) ואנכי אעלה – הבטיחו להיות

(ו) בָּנָיו וּבָנֵי בָנָיו אֹתוֹ בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בָנֵיהֶם וְכָל־זֶרְעוֹ
הָבִיא אֹתוֹ מִצְרִימָה:
כ"י – וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בָנֵיהֶם • סרח בת אשר ויוכבד בת לוי.

♦ יום חמישי ג' טבת ♦

(ח) וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה יַעֲקֹב
וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:
כ"י – הַבָּאִים מִצְרִימָה • על שם השפעה קורא להם הכתוב: "בָּאִים", ואין לתמה על אשר לא כתב אשר באו.
(ט) וּבָנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפִלְוָא וְחֶצְרֹן וְכֹרְמִי:
י ובני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין וזכר וישאול
בן־הפנעני:
כ"י – בְּן־הַפְּנַעֲנִית • בן דינה, שנבעלה לכנעני. פשהרגו את שכם, לא היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע
לה שמעון שישאנה (כ"ד).

אשל אברהם – הרב אלאשולי

מוותרים אף באחות מן האם, ורש"י נקט לעיל פדעת רבי אליעזר, מפני ששם מתאים יותר לפרש בן את הפסוק, וקאן נקט פדעת רבי עקיבא משום שכאן יותר מתאים לפרש בן את הפסוק. וכן הוא דרכו של רש"י להתייחס המדרשים בכל מקום ומקום לפי פשוטי המקראות שבאותו מקום אף אם הם סותרים זה את זה (רא"ס). ויש לומר שמשום כך כתב רש"י ששמעון הוצרך להשבע שישאנה, כי לולא זה לא היה נושא, מפני שהיא אחותו מן האם (משכיל לדוד).
וב"תורת מנחם" כתב לחדש, שלדינה לא היה גדר של אחות לשמעון, מפני שפשהיא נבעלה לכנעני באונס, היא איבדה את מציאותה העצמאית כבת חורין, ונהפכה להיות חלק מרכושו של שכם, ולכן היא נקראה כנענית, ומשום כך היתה מותרת לשמעון, ולכן גם הופירה הכתוב בשם "הכנענית", לומר שמשום כך היתה מותרת לשמעון, עזן שם באריכות. תורה יא

על אשר לא כתב: "אשר באו" – שהרי בשפעה שמשה רבנו כתב את התורה הם כבר באו, אלא על שם אותה השפעה שבאו כתב "הבאים" (רא"ס וגר"א). תורה ט
(י) בְּן־הַפְּנַעֲנִית – בן דינה שנבעלה לכנעני – ומפני זה גם היא נקראת "הכנענית". ולומד בן ממה שכתוב "הכנענית" בה"א הידיעה, והרי לא נזכר קודם לכן ששמעון נשא כנענית, אלא הפונה לדינה שנבעלה לכנעני. ולכן היא נקראת "הכנענית" (בה"א הידיעה), מפני המעשה הידוע אשר אירע עמה (דברי דוד). ואף ששכם בן חמור היה חוי, הרי כל שבע האומות בכלל כנעני, ראה רש"י שמות יג, ה.
פשהרגו את שכם לא היתה דינה רוצה לצאת – מחמת הבושה.
עד שנשבע לה שמעון שישאנה – ואף שמדברי רש"י לעיל כ, יב משמע שאחותו מן האם אסורה לבני נח, והו פדעת רבי אליעזר בסנהדרין נח, ב, אבל לדעת רבי עקיבא שם בני נח

ערימה. ומפרש "כרית" מלשון "כרי". תורה ז
(ז) וּבְנֵיהֶם בָּנָיו – סרח בת אשר, ויוכבד בת לוי – ולא נזכר השם שלה בין יורדי מצרים, מפני שעדיין לא נולדה עד שעת בניסתן למצרים, והיא בכלל "הבאים ממצרים" (רא"ס). ומה שנזכר לפני בן "בנותיו", הכונה לדינה בלבד, שהרי לדעה שתאומות נולדו עם כל שבט ושבט, הרי כותב רש"י לקמן פסוק בו שהן מתו בארץ כנען. ואין לומר שהכונה לכלותיו, כמו שפירש לעיל לו, לה, שהרי הן לא נמנו במנין השבטים, כדלקמן פסוק כו. ומה שנקט "בנותיו" (לשון רבים), יש לומר שהוא אגב "ובנות בניו". או יש לומר, שהכונה לכלותיו, והזכירן כאן אף שלא נמנו במנין השבטים, כיון שבפועל הן היו בין יורדי מצרים. תורה ח
(ח) הַבָּאִים מִצְרִימָה – על שם השפעה קורא להם הכתוב "באים", ואין לתמה – כלומר, ולכן אין לתמונה.

יחוסו של שאול ליעקב

ובני שמעון . . ושאול בן-הכנענית:

בן דינה שנבעלה לכנעני (מו, י. ובפירוש רש"י)

יש לעיין, הרי רש"י בפרושו בא לבאר, שהכנענית היא דינה "שנבעלה לכנעני" – שכם.

ואם-כן תמוה: א. מהיכן מוכיח שאכן מדבר בדינה ולא בכנענית מפוש? ב. מדוע מעתיק רש"י את המלה 'בן' מהפסוק, והרי פרושו הוא רק על תבת "הכנענית"?

והבאור בזה:

שתי הקשיות מתרצות אחת בתורתה, כי רש"י בא לענות על שאלה כללית: מדוע בפסוק זה התורה מציגת את האם, ובשאר השמות נזכר רק האב?

אלא שהתורה כותבת את שמות בני ישראל כדי ליחס אותם ליעקב. אצל כל צאצאיו, היחס ליעקב היה רק דרך האב; בני יעקב. מכך שרק בפסוק המדבר על שאול מזכרת אמו, משמע שאף היא מיחסת אותו ליעקב.

לכן גרס רש"י בודאות שמדבר בדינה, ולכן גם צין בפרושו "בן" – שהרי ללמד על יחוסו של שאול באנו.

(יא) ובני לוי גרשו קהת ומררי:

יא ובני לוי גרשו קהת ומררי:

יב ובני יהודה ער ואונן ושלח ופרץ וזרח ומית ער ואונן בארעא דכנען והווי בני פרץ חצרן וקמול:

(יב) ובני יהודה ער ואונן ושלח ופרץ וזרח ומית ער ואונן בארעא דכנען והווי בני פרץ חצרן וקמול:

(יג) ובני יששכר תולע ופוגה ויוב ושמרון:

יג ובני יששכר תולע ופוגה ויוב ושמרון:

(יד) ובני זבלון סרד ואלון ויחלאל:

יד ובני זבלון סרד ואלון ויחלאל:

טו אלון בני לאה דילדת ליעקב בפדן ארם וית דינה ברתה כל נפש בנוהי ובנתה תלתין ותלת:

(טו) אלון בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל נפש בנוי ובנותיו שלשים ושלש:

יז אלון בני לאה וגו' ואת דינה בתו • הזכרים תלה בלאה והנקבה תלה ביעקב, ללמד: 'אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזריע תחלה יולדת נקבה'. 'שלשים ושלש' • ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל"ב?

אשל אברהם – הרב אלאשילי

יולדת נקבה".
שלשים ושלש – ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים ושנים – שבעת ילדי לאה, ועוד עשרים ושלשה נכדים, ושני בני נכדים. וזה פירושו: ארבעה בני ראובן, ששה בני שמעון, שלשה בני לוי, שלשה בני יהודה, ארבעה בני יששכר, שלשה בני זבלון, שני בני פרץ.
אלא זו יוכבד – בת לוי ואין לומר שהכונה ליעקב עצמו שהוא גם בן מהמנין כמו שכתב הראב"ע, שהרי נאמר "כל הנפש לבית יעקב", שמשמע שאינו מונה אלא את "בית יעקב" ולא את יעקב עצמו (והי' דח). אז יש לומר, שמשום כך כתבה התורה בפסוק יט: "אשת יעקב", וברש"י שם: "שהיתה

דינה ביעקב" ("ואת דינה בתו"). כלומר, מכיון שדינה נוצרה על ידי שלאה הנוריעה תחילה, נשאלת אם בן השאלה: מדוע לא תלה הכתוב את דינה עם לאה כמו כל הזכרים, שהרי יצירתה היתה בשאר הזכרים? אלא מכאן שהתורה באה לספר לנו, שהקשר של הבת הוא עם האבא דוקא, משום שבשאינו מזריע תחילה יולדת נקבה, למרות שבפועל אצל דינה לא היה כך. וטעם הדבר כתב רבנו בחיי: "לפי שבשאלה מזרעת תחלה, ורע הזכר שהוא אחרון בא ומתגבר עליו, ולפיכך יולדת זכר, דעילא זכר. איש מזריע תחלה, טיפת הנקבה באה באחרונה ומתגברת עליו, ולפיכך

(טו) אלון בני לאה .. ואת דינה בתו – הזכרים תלה בלאה והנקבה תלה ביעקב, ללמד: אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזריע תחלה יולדת נקבה – ראה גם נדה לא, א וברש"י שם. אבל ראה רש"י לעיל ל, כא, שדינה היתה תחילה זכר ועל ידי תפלתה של לאה נהפכה לנקבה, ואם בן גם היא נורעה תחילה על ידי לאה, אף כיון שבפועל עכשיו היא נקבה ותלה אותה באביה, יש ללמוד מכאן "איש מזריע תחלה יולדת נקבה" (רא"ם). ויש להוסיף בביאור הדברים, שההוכחה של "איש מזריע תחלה יולדת נקבה", היא לא מעצם יצירת דינה בפועל, אלא מכך ש"תלה הכתוב

אֵלָּא זֶה יוֹכֵד, שְׁנוּלָה בֵּין הַחוּמוֹת בְּכִנְיֻסָּתָן לְעִיר, שְׁנָאֵמַר: "אֲשֶׁר יִלְדָה אוֹתָהּ לְלוֹי בְּמִצְרַיִם", לִידָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרְתָהּ בְּמִצְרַיִם.

(יז) וּבְנֵי גֵר צִפְיוֹן וְחֹגֵי שׁוּנֵי וְאַצְבֵּן עָרֵי וְאַרְוֵדִי וְאַרְאֵלִי:

טז וּבְנֵי גֵר צִפְיוֹן וְחֹגֵי שׁוּנֵי וְאַצְבֵּן עָרֵי וְאַרְוֵדִי וְאַרְאֵלִי:

(יח) וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וַיִּשְׁוּה וַיִּשְׁוֵי וּבְרִיעָה וְשָׁרָח אַחֲתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל:

יז וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וַיִּשְׁוּה וַיִּשְׁוֵי וּבְרִיעָה וְשָׁרָח אַחֲתָהוֹן וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל:

(יח) אֵלָּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָכֵן לְלֵאָה בְּתוֹ וְתִלְדֹּת אֶת־אֵלָּה לַיעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ:

יח אֵלֶּיִן בְּנֵי זִלְפָּה דִּיחָב לָכֵן לְלֵאָה בְּתָתָה וַיִּלְדִּית יֵת אֶלֶּיִן לַיעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵי נַפְשָׁא:

(יט) בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימִן:

כ"י בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב • וּבְכָלֵן לֹא נֶאֱמַר בְּהֵן "אֵשֶׁת", אֵלָּא שְׁהִיתָה עֲקָרוֹ שֶׁל בֵּית.

(כ) וַיּוֹלֵד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִלְדָה־לוֹ אִסְנָת בַּת־פּוֹטִי פֶּרַע בְּהֵן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:

כ וַאֲתִילִידוֹ לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם דִּילִידַת לָהּ אִסְנָת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע רַבָּא דְאֻן יֵת מְנַשֶּׁה וְיֵת אֶפְרַיִם:

(כא) וּבְנֵי בְנִימִן בְּלֵעַ וּבְכָר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחִי וְרֹאשׁ מַפִּים וְחָפִים וְאַרְדִּי:

כא וּבְנֵי בְנִימִן בְּלֵעַ וּבְכָר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחִי וְרֹאשׁ מַפִּים וְחָפִים וְאַרְדִּי:

(כב) אֵלָּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יָלַד לַיעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי:

כב אֵלֶּיִן בְּנֵי רָחֵל דְאִתִּילִידוֹ לַיעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי:

(כג) וּבְנֵי־דָן חֲשִׁים:

כג וּבְנֵי דָן חֲשִׁים:

(כד) וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצִאל וְגוּנִי וַיִּצֵּר וְשִׁלֹּם:

כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצִאל וְגוּנִי וַיִּצֵּר וְשִׁלֹּם:

אשל אברהם - הרב אלאשילי

עֲקָרוֹ שֶׁל בֵּית, שֵׁשׁ בָּכָר מִשׁוּם רְמִז, שְׁאֵם יֵשׁ לְמִנּוֹת אֶת יַעֲקֹב הָיָה מִן הָרָאִי לְמִנּוֹתוֹ בְּמִנְיָן שֶׁל בְּנֵי רָחֵל, וְלֹא בְּמִנְיָן שֶׁל בְּנֵי לֵאָה, וּמִפְּיוֹן שִׁיעָקֵב לֹא נִמְנָה אֲצֵל בְּנֵי רָחֵל, מוֹבֵן שִׁיעָקֵב לֹא נִמְנָה כָּלֵל בְּחֻשְׁבוֹן הַשְּׂבָעִים נֶפֶשׁ, וּמִמִּילָא בְּרוּר שְׁאֵם הַתּוֹרָה אוֹמַרְת שְׁמִינִן בְּנֵי לֵאָה הוּא שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ, וּבְפֻעַל וְשֵׁנָם רַק שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם, הָרִי שְׁהַשְּׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ הַנִּסְתָּר אֵינוֹ יַעֲקֹב אֵלָּא יוֹכֵד שְׁנוּלָה בֵּין הַחוּמוֹת (מִידָא דְכִיא).

יְלִידָתָהּ.

שְׁנָאֵמַר - בְּמִדְבָּר שָׁם. וְרָאָה גַם רִשִׁי שָׁם.

"אֲשֶׁר יִלְדָה אוֹתָהּ לְלוֹי בְּמִצְרַיִם", לִידָתָהּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרְתָהּ בְּמִצְרַיִם - כְּלוּמַר, שְׁלֹא הָיְתָה בְּמִצְרַיִם אֵלָּא בְּשַׁעַת לִידָתָהּ, וְלֹא בַּעַת הָרִיוָּנָה כָּלֵל, כִּי נוֹלְדָה מִיָּד עִם כְּנִיסְתָּהּ לְמִצְרַיִם. וְאֵם בֵּן מָה שְׁנָאֵמַר כָּאן "שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ", זֶה הָיָה בְּשִׁהְיָתוֹ לְמִצְרַיִם, אֲבָל בְּשִׁיחְצָאוֹ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן הָיוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם. וְרָאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן פְּסוּק כו. תוֹרָה טו

(יט) בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב - וּבְכָלֵן לֹא נֶאֱמַר בְּהֵן "אֵשֶׁת", אֵלָּא שְׁהִיתָה

עֲקָרוֹ שֶׁל בֵּית - שְׁבִשְׁבִילָהּ נִזְדַּגַּג יַעֲקֹב עִם לָכֵן (רש"י לְעִיל לֹא, ד), וְהָיָה יַעֲקֹב תְּדִיר אֲצֵלָה (רש"י שֶׁם פְּסוּק ל).

כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לַיעֲקֹב - שִׁיחְצָאוֹ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לְבֹא לְמִצְרַיִם. וְאֵין "הַבָּאָה" זֶה לְשׁוֹן עֶבֶר, אֵלָּא לְשׁוֹן הִוֵּה, כְּמוֹ "כְּעֶרֶב הִיא בָּאָה" - אִסְתָּר ב, יד. רָאָה גַם רִשִׁי לְעִיל טו, יז.

וּכְמוֹ "וְהָיָה רָחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאֵן" - לְעִיל כט, ו. רָאָה גַם רִשִׁי שָׁם.

לְפִיכָךְ מַעֲמֵו לְמַטָּה בְּאֵלָּה, לְפִי שְׁבִשְׁחָצָאוֹ לְבֹא מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא הָיוּ אֵלָּא "שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ". וְהַשְּׁנִי - בְּפֻסְק כו. תוֹרָה כ

כה אליו בני בלהה דיהב לכן לרחל ברתה וילידת ית אליו לעקב כל נפשא שבָּעָא:

(כה) אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבֵן לְרַחֵל בְּתוּ וְתַלְדָּה אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שְׁבָעָה:

כו כל נפשא דעלא לעקב למצרים נפקי ירבה בר מנשי בני יעקב כל נפשתיא שתין ושית:

(כו) כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרִימָה יֵצְאִי יִרְכּוּ מִלְכָּד נָשִׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שְׁשִׁים וָשֵׁשׁ:

כז פל הנפש הבאה לעקב מארץ פנען לבא למצרים, ואין הבאה זו לשון עבר אלא לשון הנה, כמו: (אסתר ב) "בערב היא באה", וכמו "והנה רחל בתו באה עם הצאן", לפיכך טעמו למטה בא"ף, לפי שפשיצאו לבא מארץ פנען, לא היו אלא ששים ושש. והשני: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים", הוא לשון עבר, לפיכך טעמו למעלה בבית, לפי שפשיצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות. (ועין בבאורי לתרגום יונתן, ומשם תמצא לרבות צמאונך ברש"י). ולדברי האומר: 'תאומות נולדו עם השבטים', צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו פאן. מצאתי בויקרא רבה: עשו שש נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן: "נפשות ביתו", לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב, שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן: "נפש", לפי שהיו עובדים לאל אחד.

כז ובני יוסף אשר ילדלו במצרים נפש שנים נפשתיא תרין כל נפשתיא לבית יעקב דעלו למצרים שבָּעָא:

(כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יָלְדוּ לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרִימָה שְׁבָעִים:

♦ יום שישי ד' טבת ♦

כח וית יהודה שלח לפניו אליוסף להורות לפנא קדמוהי לגשן ואתו לארעא דגשן:

(כח) וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן:

כט פל הורות לפנא. פתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות האף יתישב בה. לפנא. קדם שיגיע לשם. ומדרש אגדה: "להורות לפנא", לתקן לו בית תלמוד, שמשם תצא הוראה.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

לפנות לו מקום – למגורים. ו"להורות" היאך יתישב בה – "להורות לפנא" הכונה לפנות לו מקום, אבל היות ש"להורות" אין פירושו "לפנות", לכן הוסיף שפירושו: "להורות אף יתישב בה" (באר בשדה). לפנא – קדם שיגיע לשם – "לפנא" הראשון מתפרש בפשוטו, שהוא שלח אותו לפנא ממנו, אבל "לפנא" השני מוסיף שאין זה סתם "לפנא", שזה יכול להיות גם בסמיכות אליו, כמו "עבור לפנא העם" (שמות יז ה), אלא פירושו: "לפנא גושנה", לפנא שיעקב יגיע לגשן, והוא בהמשך לפירוש אונקלוס ש"להורות" פירושו: להקבין לו שם מקום.

ומדרש אגדה – בראשית רבה צה, ג. תנחומא סימן יב.

שאינן מורעו של יעקב, אבל נשותיהם שהן מורעו של יעקב מנה אותן הכתוב בין שהן בנותיו והראתה שמנה את דינה אשת שמעון בין שהיא בתו (גרא). מצאתי בויקרא רבה – ד, ו. עשו שש נפשות היו לו – שתי בנותיו יחד עם ארבעת בניו, אבל קרח ממור היה ובנו של אליפז, בדלעיל ברש"י לו, ה (באר בשדה).

והכתוב קורא אותן "נפשות ביתו", לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה, יעקב שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן "נפש", לפי שהיו עובדים לאל אחד. – לעיל לו, ו. תורה כז (כח) להורות לפנא – פתרגומו – "לפנא קדמוהי", לפנות לפנא.

(כו) "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים", הוא לשון עבר, לפיכך טעמו למעלה בבית, לפי שפשיצאו שם היו שבעים, שפשיצאו שם יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד בין החומות – בדלעיל ברש"י פסוק טו שהיא השלימה את מנן ה"שלושים ושלש" האמור אצל לאה, וממילא גם את מנן השבעים האמור פאן.

ולדברי האומר: תאומות נולדו עם השבטים – בדלעיל ברש"י לה, יז. צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו פאן – ואף שלדעה זו התאומות נישאו עם אחיהם השבטים, והרי נאמר בכתוב "מלכד נשי בני יעקב", אין זו קושיה, כי ב"נשי יעקב" הכונה בנשותיהם

(כט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף מְרַבְּבָתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אָבִיו
גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל-צוּאָרָיו וַיִּבֶךְ עַל-צוּאָרָיו
עוד:

כט וַיִּשְׁקֹס יוֹסֵף וַתִּכְוֶהוּ וּפְלִיג לְקַדְמוֹת
יִשְׂרָאֵל אָבִיוּהִי לְגִשְׁן וְאֶתְגָּלִי לֵה וּנְפֹל עַל
צוּרָה וּבִכָּא עַל צוּרָה עוֹד:

כס"א וַיֹּאמֶר יוֹסֵף מְרַבְּבָתוֹ • הוּא בַעֲצָמוֹ אֶסֶר אֶת הַסּוֹסִים לְמִרְכָּבָה לְהוֹדִרוֹ לְכָבוֹד אָבִיו. וַיֵּרָא אֵלָיו •
יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו. וַיִּבֶךְ עַל-צוּאָרָיו עוֹד • לְשׁוֹן הַרְבוֹת בְּכִיָּה, וְכֵן: "כִּי לֹא עַל אִישׁ יֵשִׁים עוֹד",
לְשׁוֹן רַבּוֹי הוּא: אֵינוֹ שָׁם עָלָיו עֲלוֹת נוֹסְפוֹת עַל חֲטָאֵיו, אֲפָּ כָּאֵן: הַרְבֵּה וְהוֹסִיף בְּכִי יוֹתֵר עַל הַרְגִּיל,
אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל צוּאָרֵי יוֹסֵף וְלֹא נִשְׁקוּ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהִיָּה קוֹרָא אֶת שְׁמֵעַ.

(ל) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף אֲמוֹתָה הַפַּעַם אַחֲרָי
רְאוּתִי אֶת-פָּנֶיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי:
כס"ב אֲמוֹתָה הַפַּעַם • פְּשוּטוֹ בְּתַרְגוּמוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ: סְבוּר הָיִיתִי לְמוֹת שְׁתֵּי מִיתוֹת: בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם
הַבָּא, שֶׁנִּסְתַּלְקָה מִמֶּנִּי שְׂכִינָה, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שְׂתִּתְּבַעֲנִי הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִיתַתְךָ. עַכְשָׁו, שֶׁעוֹדֶךָ חַי, לֹא
אֲמוֹת אֵלָּא פַּעַם אַחַת.

(לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֲחָיו וְאֶל-בֵּית אָבִיו אֵלֶּיָּה
וְאֶגִּידָה לָּכֶם לְפָרְעָה וְאִמְרָה אֵלָיו אֲחִי וּבֵית-אָבִי אֲשֶׁר
בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי:
כס"ג וְאִמְרָה אֵלָיו אֲחִי וְגו' • וְעוֹד אוֹמֵר לוֹ: "וְהָאֲנָשִׁים רוּעֵי צֶאֱן וְגו'".

לא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֲחָיו וּלְבֵית אָבִיו אֵסֶק
וְאֶחָיו לְפָרְעָה וְאִמְרָה לֵה אֲחִי וּבֵית אָבִי דִּי
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן דְּכָנְעַן עָלֵי לְוָתִי:

אשל אברהם - הרב אלאשילי

סְבוּר הָיִיתִי לְמוֹת שְׁתֵּי מִיתוֹת,
בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם - בְּדִפּוּס רֵאשׁוֹן
וְשֵׁנִי: "וְכַעֲלָם".
הַבָּא - וְרָאָה רַשִׁי לְעֵיל לוֹ, לֵה.
שְׂנִסְתַּלְקָה מִמֶּנִּי שְׂכִינָה, וְהָיִיתִי
אוֹמֵר שְׂתִּתְּבַעֲנִי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מִיתַתְךָ - פִּירוּשׁ: בֵּינוֹ שֶׁנִּסְתַּלְקָה מִמֶּנִּי
שְׂכִינָה, הָרִי זֶה הוֹכַחָה שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא מְשִׁיל עָלַי אַחֲרִיּוֹת עַל הַעֲלָמוֹתַי
שֶׁל יוֹסֵף, בֵּינוֹ שֶׁשְׁלַחְתִּי אוֹתוֹ לְאֲחָיו
בְּעוֹד אֲחָיו שׁוֹנָאִים אוֹתוֹ, וְלָכֵן אֲנִי
חוֹשֵׁשׁ שְׂתִּתְּבַע מִמֶּנִּי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עוֹנֵשׁ גַּם בְּעוֹלָם הַבָּא. וּמִשְׁמַע שְׁוָהוּ
בְּנוֹסֶף לְאִמּוֹר בְּרַשִׁי לְעֵיל לוֹ, לֵה:
"סִימֶן זֶה הִיָּה מִסּוּר בְּיַדִּי מִפִּי הַגְּבוּרָה,
אִם לֹא יָמוּת אֶחָד מִבְּנֵי בְּחַיִּי, מוֹבָטָח
אֲנִי שְׂאִינִי רוֹאָה פָּנֵי גִיְהִנָּם".
עַכְשָׁו שֶׁ"עוֹדֶךָ חַי" לֹא אֲמוֹת אֵלָּא
פַּעַם אַחַת - בְּעוֹלָם הַזֶּה. תוֹרָה לֹא
(לא) וְאִמְרָה אֵלָיו אֲחִי וְגו' - וְעוֹד
אוֹמֵר לוֹ: "וְהָאֲנָשִׁים רוּעֵי צֶאֱן וְגו'".
כְּלוּמֹר, "וְהָאֲנָשִׁים רוּעֵי צֶאֱן וְגו'", וְהוּ
הִמְשִׁךְ שֶׁל דְּבָרֵי יוֹסֵף, וְלֹא שֶׁהַתוֹרָה
מְסַפֶּרֶת לָנוּ זֹאת, שֶׁהָרִי בְּפִסּוֹק

[עֲלִילוֹת] - בֵּן הוּא בְּהַרְבֵּה כְּתִבִּי יָד
וּבְדִפּוּסִים רֵאשׁוֹנִים. וְכֵן הוּא בְּרַשִׁי
אִיּוֹב שָׁם. אֲבָל בְּדִפּוּסִים הַנְּפוּצִים:
"עִילוֹת".
נוֹסְפוֹת עַל חֲטָאֵיו - רָאָה גַּם רַשִׁי שָׁם:
"לֹא יֵשִׁים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּרִיּוֹתָיו
עֲלִילוֹת, תוֹסֶפֶת עַל פִּשְׁעָם, עוֹד לְשׁוֹן
תוֹסֶפֶת".
אֲפָ כָּאֵן, הַרְבֵּה וְהוֹסִיף בְּכִי יוֹתֵר
עַל הַרְגִּיל. אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל
צוּאָרֵי יוֹסֵף וְלֹא נִשְׁקוּ - כְּלוּמֹר, לֹא
רַק שֶׁלֹּא נָפַל עַל צוּאָרָיו, אֲבָל גַּם לֹא
נִשְׁקָ לוֹ.
וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ - מִדְרָשׁ אֲגָדָה.
שְׁהִיָּה קוֹרָא אֶת "שְׁמֵעַ" - וְאָסוּר
לְהַפְסִיק בְּאִמְצַע קְרִיאַת שְׁמֵעַ. תוֹרָה ל
(ל) אֲמוֹתָה הַפַּעַם - פְּשוּטוֹ
בְּתַרְגוּמוֹ - אִילוֹ הָיִיתִי מֵת בַּפַּעַם הַזֹּאת
הָיִיתִי מִתְנַחֵם. אֲבָל אֵין פִּירוּשׁוֹ שֶׁבָּקַשׁ
לְמוֹת מֵאֲחֵר שֶׁבָּכַר וְכָה לְרֵאוֹת פָּנָיו,
שֶׁהָרִי אֲדַרְבֵּה מֵאֲחֵר שֶׁזָּכָה לְרֵאוֹת פָּנָיו
רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל שְׂתִּתְּבַעֲנִי וְאִירִיף יָמִים בְּדִי
לְשִׁמּוֹחַ עִם בְּנֵי (רֵא"ם).
וּמִדְרָשׁוֹ - תְּנַחֲמוּמָא וַיִּגַּשׁ סִימֶן ט.

"לְהוֹרֹת לְפָנָיו", לְתַקֵּן - לְהַכִּיֵּן.
לוֹ בֵּית תַּלְמוּד - "לְהוֹרֹת" מִלְשׁוֹן
לִימוּד. וּלְפִי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ "לְפָנָיו", לְלַמֵּד
תוֹרָה לְיוֹשְׁבֵיכֶם לְפָנָיו.
שְׁמֵשׁ תִּצָּא הוֹרָאָה - לְהוֹרֹת" מִלְשׁוֹן
הוֹרָאָה (הַלְכָּה לְמַעֲשֵׂה), וְזִמָּה שֶׁכְּתִב
"תִּצָּא", וְהוּא מִפָּנֵי שֶׁ"לְהוֹרֹת" מִשְׁמַע
לְאַחֲרִים. אוֹ יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁמִּפְּרֵשׁ בֵּן אֶת
תִּיבַת "לְפָנָיו", שֶׁהוֹרָאָה תִּצָּא
מִלְפָּנָיו. תוֹרָה כֹּט
(כט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף מְרַבְּבָתוֹ - הוּא
עַצְמוֹ - וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, כִּי אִם לֹא בֵּן
וַיֹּאמֶר וְגו' לְמָה לִּי? (רֵא"ם וְגו').
אֶסֶר אֶת הַסּוֹסִים לְמִרְכָּבָה - כִּי לֹא
שִׁיף לוֹמֵר "וַיֹּאמֶר" אֲבָל בְּסוּסֵי
הַמִּרְכָּבָה וְלֹא בְּמִרְכָּבָה עַצְמָה (רֵא"ם).
לְהוֹדִרוֹ לְכָבוֹד אָבִיו. וַיֵּרָא אֵלָיו -
יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו - וְלֹא אָבִיו אֶל
יוֹסֵף, שֶׁהָרִי זֶה הִמְשִׁךְ לְ"וַיֹּאמֶר .. וַיַּעַל
לְקִרְיַת אָבִיו גִּשְׁנָה" (רֵא"ם).
וַיִּבֶךְ עַל צוּאָרָיו עוֹד - לְשׁוֹן הַרְבוֹת
בְּכִיָּה. וְכֵן "כִּי לֹא עַל אִישׁ יֵשִׁים
עוֹד" - אִיּוֹב לֵד, כֵּג.
לְשׁוֹן רַבּוֹי הוּא, אֵינוֹ שָׁם עָלָיו

לב וגברא רעי ענא ארי גברי מרי גיטי הוּ
וענהון ותורהון וכל די להון איתאיו:

לג ויהי ארי יקרי לכון פרעה וימר מה
עובדיכון:

לד ותמרונ גברי מרי גיטי הוּ עבדיך
מעולמנא ועד קען אף אנחנא אף אבהתנא
כדיל די תיתבון פארעא דגשן ארי מרחקין
מצראי כל רעי ענא:

טז פֿעבור תשבו בארץ גֶשֶׁן. והיא צריכה לכם, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאים
במלאכה אחרת, ירחיקכם מעליו וישיבכם שם. פֿי־תועבת מצרים וגו'. לפי שהם להם אלהות.

א ואתא יוסף וחיזי לפרעה ואמר אבא ואחי
וענהון ותורהון וכל די להון אתו מארעא
דנענן והא אנון פארעא דגשן:

ב ומקצת מן אחוהי דבר חמשא גברין
ואקימנן קדם פרעה:

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רְעֵי צֶאֱן פִּי־אֲנָשִׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם
וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:

(לג) וְהָיָה פִּי־יִקְרָא לָכֶם פֶּרְעָה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם:

(לד) וְאָמַרְתֶּם אֲנָשִׁי מִקְנֶה הָיוּ עַבְדֵּיךָ מִנְּעוּרֵינוּ
וְעַד־עַתָּה גַם־אֲנַחְנוּ גַם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תַּשְׁבוּ
בָּאָרֶץ גֶּשֶׁן פִּי־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כֹּל־רְעָה צֶאֱן:

מז (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגִּד לַפֶּרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחִי
וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאָרֶץ כְּנָעַן וְהֵנִם
בָּאָרֶץ גֶּשֶׁן:

(ב) וּמִקְצֵה אָחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אָנָשִׁים וַיַּצְגֵם לִפְנֵי
פֶּרְעָה:

טז וּמִקְצֵה אָחִיו. מן הפחותים שבהם לגבורה, שאין נראים גבורים, שאם יראה אותם גבורים, יעשה
אותם אנשי מלחמתו, ואלה הם: ראובן, שמעון, לוי, יששכר ובנימין. אותם שלא כפל משה שמותם
כשבבכם. אבל שמות הגבורים כפל: "וזאת ליהודה ויאמר, שמע ה' קול יהודה", "ולגד אמר ברוך מרחיב

אשל אברהם – הרב אלאשילי

יותר והיו גבורים פחות, וזהו דיוק
לשון רש"י: "מן הפחותים שבהם
לגבורה".

שֵׁאִין נִרְאִים גְּבוּרִים – כלומר, לא די
שהיו פחותים לגבורה, אלא גם שלא
היו נראים גבורים כלפי חוץ, כי אם
לא פן מהיכן פרעה ידע שאינם
גבורים. אבל ראה רש"י לעיל מב, ה
שמשמע שכולם היו נראים גבורים.

שֵׁאִם יִרְאֶה אוֹתָם גְּבוּרִים יַעֲשֶׂה
אוֹתָם אֲנָשִׁי מִלְחָמָתוֹ – ברש"י דברים
לג, יח: "שרי מלחמתו". וברש"י בבא
קמא צב, א: "ראשי גיטות".

וְאֵלֶּה הֵם – "חמשה אנשים".
רְאוּבֵן, שְׁמֻעֹן, לֵוִי, יִשָּׁשְׁכָר וּבְנִימִין,
אוֹתָם שְׁלֹא כָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם

כְּשֶׁבָּרְכָם – כי הכפל מורה על חוץ.
אֲבָל שְׁמוֹת הַגְּבוּרִים כָּפַל – כלומר,
הכפל בא לתאר את מצבם שהיו
חזקים וגבורים (גא).

וַיּוֹשִׁיבֵם שָׁם – כלומר, "כי תועבת
מצרים כל רועה צאן", אינו הטעם
למה "תשבו בארץ גושן", אלא זהו
טעם למה "ירחיכם מעליו", וכיון
שירחיקכם מעליו ממיילא יושיב אתכם
בארץ גושן, כי היא ארץ מרעה.

כִּי תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כֹּל רְעָה צֶאֱן –
לפי שהם להם אלהות – כלומר, כיון
שהצאן היה להם לאלוהות, לכן הם
היו מתעבים את רועי הצאן, כיון
שהרועים מגדלים את הצאן כדי
לאכול מבשרם. וראה גם רש"י לעיל
מג, לב. שמות ח, כב. תורה א

(ב) וּמִקְצֵה אָחִיו – מן הפחותים
שבהם לגבורה – נראה שמפרש
"מקצה" מלשון קצה וסוף. וראה
רש"י במדבר יא, א. ואף שכולם היו
גבורים כמבואר ברש"י לעיל (מב, ה, מד,
יג), צריך לומר שזהו ביחס לאחרים,
אבל בינם לבין עצמם היו גבורים

שלאחרי זה: "והיה כי יקרא אליכם
פרעה וגו'" ממשיך הכתוב בדברי יוסף,
אם כן ודאי שגם הפסוק שלפניו הוא
מדברי יוסף (דבר יח). ואף שלא מפורש
שיוסף אמר כן לפרעה אלא רק "אבי
ואחי .. באו מארץ כנען" (כדלקמן מז, א),
יש לומר שזה כלול בדבריו שם:
"וצאנם ובקדם .. והנם בארץ גושן",
שבה רומז הכתוב שאמר לו שהם
רועי צאן, ולכן הדגיש לו "וצאנם
ובקדם" ושהם "בארץ גושן" (שהוא
מקום מרעה). תורה לב

(לד) פֿעבור תשבו בארץ גֶשֶׁן –
והיא צריכה לכם שהיא ארץ
מרעה – כי מלשון "פעבור תשבו
בארץ גושן" משמע שיש להם ענין
יצורף לישב בארץ גושן, ואין זה אלא
משום שהיא ארץ מרעה.

וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאים
במלאכה אחרת, ירחיקכם מעליו

גד", "וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי", "וּלְדָן אָמַר דָּן", וְכֵן לְזַבְלוֹן וְכֵן לְאָשֶׁר, זֶה לְשׁוֹן בְּרֹאשִׁית רַבָּה, שֶׁהִיא אֲגֻדַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָבֵל בְּגִמְרָא בְּבִלִית שְׁלֵנוּ (ב"ק צב) מְצִינּוּ שְׁאוֹתָם שֶׁכָּפַל מִשָּׁה שְׁמוֹתָם הֵם הַחֲלָשִׁים, וְאוֹתָן הֵבִיא לִפְנֵי פְרָעָה. וַיְהוּדָה שֶׁהִכְפֵּל שְׁמוֹ, לֹא הִכְפֵּל מִשׁוּם חֲלָשׁוֹת, אֲלָא טַעַם יֵשׁ בְּדָבָר, כִּדְאִיתָא בְּכַבָּא קַמָּא. וּבְכַרְיָתָא דְסַפְרֵי שְׁנִינּוּ בָּהּ בְּ"וֹזֹאת הַבְּרָכָה" כְּמוֹ בְּגִמְרָא שְׁלֵנוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 396)

זֶהוּ לְשׁוֹן בְּרֹאשִׁית רַבָּה, שֶׁהִיא אֲגֻדַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָבֵל בְּגִמְרָא בְּבִלִית שְׁלֵנוּ (רש"י מז, ב) סְגָנוֹן הַלְמוּד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא קָצֵר וְתַמְצִיטִי, כִּנְרָאָה מִסְגָּנוֹן תַּלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם. לְכֵן מִפְּרֵשׁ אֲגֻדַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְפְּלוּ שְׁמוֹת הַגְּבוּרִים, כִּי לִפִּי זֶה נִמְצָא שֶׁהִכְפֵּלַת הַשְׁמוֹת אֵינּוּ אֲרִיכוֹת בְּלִשׁוֹן הַבְּרָכָה, אֲלָא עֲנִין בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ - לְהִיּוֹתָם גְּבוּרִים וּמִפְּרָסְמִים הִכְפֵּלוּ שְׁמוֹתָם. וְאֵלּוּ הַגִּמְרָא הַבְּבִלִית, שֶׁסְגָנוֹנָהּ אֶרֶץ יוֹתֵר, מִפְּרֵשׁ שֶׁשְׁמוֹת הַחֲלָשִׁים נִכְפְּלוּ, הֵינּוּ שְׁמוֹשָׁה הָאֶרֶץ בְּלִשׁוֹן הַבְּרָכָה כְּדִי לְחַזֵּק וּלְהַגְבִּיר שְׁבָטִים אֵלּוּ.

ג. וַיֹּאמֶר פְּרָעָה לְאַחֲוֵי מָה מַעֲשִׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרָעָה רַעָה צֵאן עִבְדֶּיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ:

ד. וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרָעָה לָנוּר בְּאֶרֶץ פְּאָנֹז כִּי־אֵין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעִבְדֶּיךָ כִּי־כִבְדַּר הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יִשְׁבוּ־נָא עִבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:

ה. וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל־יוֹסֵף לֹא־אֶמַר אֲבִיךָ וְאֲחִיךָ בָּאוּ אֵלַיךְ:

(ג) וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל־אֲחֵיו מַה־מַּעֲשִׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרָעָה רַעָה צֵאן עִבְדֶּיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרָעָה לָנוּר בְּאֶרֶץ פְּאָנֹז כִּי־אֵין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעִבְדֶּיךָ כִּי־כִבְדַּר הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יִשְׁבוּ־נָא עִבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:

(ה) וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל־יוֹסֵף לֹא־אֶמַר אֲבִיךָ וְאֲחִיךָ בָּאוּ אֵלַיךְ:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

שֶׁהָיוּ חֲלָשִׁים שֶׁכָּפַל הַשְּׁבָטִים, הֵם הֵם שֶׁהוֹלִיךְ יוֹסֵף לִפְנֵי פְרָעָה". וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כָּתַב בְּרִש"י כְּבָא קַמָּא צֵא, ב: "אוֹתָם שֶׁהוֹכְפְּלוּ שְׁמוֹתָם בְּבִרְכַּת מִשָּׁה, דָּן וְזַבְלוֹן גַּד וְאָשֶׁר וְנִפְתָּלִי, הוֹדִיעַךְ הַכְּתוּב שֶׁחֲלָשִׁים שֶׁכָּבֻלָּן הָיוּ וְצָרִיכִין חִיּוּק, לְפִיכָךְ כָּפַל אֶת שְׁמָם לְחֻזָּקָם, וְאוֹתָן הֵבִיא יוֹסֵף לִפְנֵי פְרָעָה".

וַיְהוּדָה שֶׁהִכְפֵּל שְׁמוֹ, לֹא הִכְפֵּל מִשׁוּם חֲלָשׁוֹת, אֲלָא טַעַם יֵשׁ בְּדָבָר, כִּדְאִיתָא בְּכַבָּא קַמָּא - שֶׁם. הוֹבָא בְּרִש"י דְּבָרִים לג, ז. וּלְפִי הַטַּעַם הַנֶּזְכָּר שֶׁם כֵּךְ נִקְרָא הַפְּסוּק: "וֹזֹאת לַיהוּדָה? שְׁמַע ד': קוֹל יְהוּדָה".

וּבְכַרְיָתָא דְסַפְרֵי - שְׁנַתְחַבְּרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

שְׁנִינּוּ בְּ"וֹזֹאת הַבְּרָכָה" כְּמוֹ בְּגִמְרָא שְׁלֵנוּ. - פִּיטְקָא שְׁנָד-שְׁנָד. תוֹרָה ג

כּוֹפֵל גַּם אֶת יוֹסֵף: "וְלִיוֹסֵף אָמַר .. תְּבֹאֲתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף". אָבֵל מִזֶּה שְׁלֹא הוֹפִירוּ כָּאֵן, וְגַם לֹא בְּדָבָרִים שֶׁם, נִרְאֶה שֶׁאֵין זֶה נִקְרָא כָּפַל מִשׁוּם שְׁנֻכָּר כְּמֹה פְּסוּקִים אַחֵר כֵּךְ וְלֹא בְּאוֹתוֹ פְּסוּק.

זֶהוּ לְשׁוֹן בְּרֹאשִׁית רַבָּה - צה, ד. שֶׁהִיא אֲגֻדַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - שֶׁהַחֲכָמִים הַנֶּזְכָּרִים בָּהּ הֵם חֲכָמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָבֵל בְּגִמְרָא בְּבִלִית שְׁלֵנוּ - כְּבָא קַמָּא צב, א. וְקִרְאָה "שְׁלֵנוּ", מִפְּנֵי שֶׁעִיָּקֵר הַלִּימוּד שְׁלֵנוּ הוּא בְּתַלְמוּד בְּבִלִי.

מְצִינּוּ, שְׁאוֹתָם שֶׁכָּפַל מִשָּׁה שְׁמוֹתָם הֵם הַחֲלָשִׁים, וְאוֹתָן הֵבִיא לִפְנֵי פְרָעָה - רָאָה גַּם רִש"י דְּבָרִים לג, יח: "אֵלּוּ חֲמִשָּׁה שְׁבָטִים שֶׁבִירָךְ בְּאַחֲרוֹנָה, וְזַבְלוֹן גַּד דָּן נִפְתָּלִי וְאָשֶׁר, כָּפַל שְׁמוֹתֵיהֶם לְחֻזָּקָם וּלְהַגְבִּירָם, לְפִי

"וֹזֹאת לַיהוּדָה .. שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה" - דְּבָרִים לג, ז.

"וּלְגַד אָמַר בְּרוּךְ מְרַחֵב גֹּד" - שֶׁם לג, כ.

"וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי" - שֶׁם לג, כג. "וּלְדָן אָמַר דָּן" - שֶׁם לג, כב. צָרִיךְ עֵינִן שֶׁהִפָּךְ סֵדֵר הַכְּתוּב וְהַקִּדְּמִים נִפְתָּלִי לִפְנֵי דָן. וְדוּחַק לִזְמֵר שֶׁנֶּקֶט הַסֵּדֵר לִפִּי גְבוּרָתָם, שֶׁהָרִי דָן "מוֹשְׁלוֹ בְּאֶרֶצוֹת" בְּלִשׁוֹן רִש"י בְּדָבָרִים שֶׁם, וְאֵם כֵּן הָיָה גְבוּר יוֹתֵר מִנִּפְתָּלִי.

וְכֵן לְזַבְלוֹן - שֶׁם לג, יח: "וְזַבְלוֹן אָמַר שְׁמֹחַ וְזַבְלוֹן בְּצִאתְךָ".

וְכֵן לְאָשֶׁר - שֶׁם לג, כד. "וּלְאָשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מְבָנִים אֶשֶׁר". מִה שְׁלֹא הֵבִיא פְּסוּקֵי זַבְלוֹן וְאָשֶׁר בְּפִירוּשׁ, יֵשׁ לִזְמֵר מִשׁוּם שֶׁלֹּא הָיְתָה גְבוּרָתָם גְּלוּיָה. וְרָאָה דְּבָרִים שֶׁם (לג, יג) שֶׁלְּכַאוּרָה

וְאַרְעָא דְּמִצְרַיִם קְדֻמָּהּ הִיא בְּדִשְׁפִיר
בְּאַרְעָא אוֹתִיב יֵת אֲבוּךָ וְיֵת אַחִיךָ יִתְבוּן
בְּאַרְעָא דְּגִשְׁן וְאִם יִדְעָתָּ וְאִיתָ בְּהוֹן גְּבָרִין
דְּחִילָא וְתִמְנָנִין רַבְּנִי גִיתִי עַל דִּי לִי:

(א) אֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֵיךָ הִוא בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הַזֶּה
אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אֲחִיךָ יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ גִּשְׁן וְאִם־יִדְעָתָּ
וְיֵשְׁבָם אֲנִישֵׁי־חַיִּל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי:

הש"י • אֲנִישֵׁי־חַיִּל • בְּקִיָּאִין בְּאַמְנוּתָן לְרֻעוֹת צָאן. עַל־אֲשֶׁר־לִי • עַל צָאן שְׁלִי.

וְיִצְאָ יוֹסֵף יוֹסֵף יֵת נַעֲקֵב אֲבוּהִי וְאַקִּימָנָה קָדָם
פְּרַעָה וּבְרִיךְ נַעֲקֵב יֵת פְּרַעָה:

(ב) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדֵהוּ לִפְנֵי פְרַעֲה
וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פְּרַעֲה:

הש"י • וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב • הִיא שְׁאֵלַת שְׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנָּרָאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לְפָרְקִים, שְׁלוּדִי"ר בְּלַע"ז.

ח וַיֹּאמֶר פְּרַעָה לְיַעֲקֹב כִּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיִּיךָ:

(ג) וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל־יַעֲקֹב כִּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיִּיךָ:

ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְפְרַעָה יוֹמֵי שְׁנֵי תוֹתְבוּתִי
מָאָה וְתַלְתִּין שָׁנִין זְעִירִין וּבִישְׁטִין הָיוּ יוֹמֵי
שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא אֲדַבִּיקוּ יֵת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיִּי
אַבְהִתִּי בְּיוֹמֵי תוֹתְבוּתֵהוּן:

(ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פְּרַעֲה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים
וּמֵאֵת שָׁנָה מַעֲט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא
הִשְׁיָגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיִּי אֲבִתִּי בְּיָמֵי מְגוּרֵיהֶם:

הש"י • שְׁנֵי מְגוּרֵי • יְמֵי גְרוּתִי, כָּל יְמֵי חַיִּיתִי גָר בְּאַרְץ. וְלֹא הִשְׁיָגוּ • בְּטוֹבָה.

י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב יֵת פְּרַעָה וַיִּנָּק מִן קָדָם
פְּרַעָה:

(י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פְּרַעֲה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פְרַעֲה:

הש"י • וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב • כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים: מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשׁוֹת. וּמָה בְּרָכָה בְּרָכוֹ?
שְׁיַעֲלָה נִילוּס לְרַגְלֵיו, לְפִי שְׁאִין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִי גִשְׁמִים, אֲלֵא נִילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה, וּמִבְרָכְתּוֹ שֶׁל
יַעֲקֹב וְאֵילָן, הִנֵּה פְרַעָה בָּא אֶל נִילוּס, וְהוּא עוֹלָה לְקִרְאָתוֹ וּמִשְׁקָה אֶת הָאָרֶץ (תַּנְחוּמָא) •

אשל אברהם - הרב אלאשול

וְכָאן נִקֵּט "מִלִּפְנֵי שָׂרִים". וַיֵּשׁ לִזְמֶר
שְׁלַעִיל שֵׁם מִדְּבַר בְּבִרְכַּת שְׁלוֹם
הַמִּיּוֹחֶדֶת לְמַלְכִּים, מִפְּנֵי יִרְאָת
הַמְּלָכוֹת, מִה־שְׁאִין־כָּאן מִדְּבַר
בְּבִרְכָה כְּלָלִית כְּשִׁיּוּצֵי־אִיִּם מִלִּפְנֵי אָדָם
חָשׁוּב (וְלֹא דוֹקָא מְלֵךְ) מִפְּנֵי הַכְּבוֹד.
מְבָרְכִים אוֹתָם - בְּרָכָה מִמֶּשֶׁ, וּכְפִי
שְׁמִפְּרָשׁ מִדְּבַרְמֶשֶׁךְ.
וְנוֹטְלִים רְשׁוֹת - וְיוֹצֵאִים, וְהוּא וַיֵּצֵא
מִלִּפְנֵי פְרַעָה, שְׁיַצָּא עַל יְדֵי נְטִילַת
רְשׁוֹת.

וּמָה בְּרָכָה בְּרָכוֹ? שְׁיַעֲלָה נִילוּס
לְרַגְלֵיו - שֶׁל פְּרַעָה, וּכְפִי שְׁמִפְּרָשׁ
בְּהַמְשָׁךְ. וְרָאָה לְשׁוֹן רִשְׁי" לְקָמֵן ג, ג:
"שְׁבָאָה לָהֶם בְּרָכָה לְרַגְלָו [שֶׁל יַעֲקֹב].
שְׁבָלָה הָרַעַב וְהָיוּ מִי נִילוּס מִתְבָּרְכִין".
לְפִי שְׁאִין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִי
גִשְׁמִים אֲלֵא נִילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה -
כְּדִלְעִיל בְּרִשְׁי" מֵא, א. וּבִשְׁנוֹת הָרַעַב
הַנִּילוּס כָּלֵל לֹא עָלָה וְלֹא הִשְׁקָה אֶת
הָאָרֶץ (מִשְׁכִּיל לַדָּח).

בְּשְׁלוֹם. רָאָה גַם רִשְׁי" שֵׁם. תוֹרָה ח
(ט) שְׁנֵי מְגוּרֵי - יְמֵי גְרוּתִי - וְלֹא יְמֵי
דִּירְתִּי (רִאשׁוֹ וְגִי' א).
כָּל יְמֵי חַיִּיתִי גָר - וְהוּא הַפִּירוּשׁ "יְמֵי
שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה", שְׁכָל
הַמָּאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הִנֵּה גָר.
בְּאַרְץ - בְּעוֹלָם, דְּהִינּוּ שְׁחִי חַיִּי צַעַר
וְגִלּוֹת. אֲךָ בְּכִמָּה דְּפוּסִים הַגִּירָסָא:
"בְּאַרְץ אֲחֵרִים". וְרָאָה רִשְׁי" שְׁמוֹת יב,
מ: "שְׁאָף שְׁאָר הַיְּשִׁיבוֹת נִקְרְאוּ גְרוּת,
אֲפִילוּ בְּחִבְרוֹן".

וְלֹא הִשְׁיָגוּ - בְּטוֹבָה - שְׁאִין לִזְמֶר
מִבְּחִינַת הַשָּׁנִים, שְׁהִרֵי יַעֲדִין חֵי הוּא,
וְיִתְכּוֹן שִׁישְׁיָג אֶת אֲבוֹתָיו, אֲלֵא הַכּוֹנֶה
שְׁאָף שְׁגָם אֲבוֹתָיו חֵי חַיִּי גְרוּת, כְּמוֹ
שְׁאָמֵר "בְּיָמֵי מְגוּרֵיהֶם", הִרֵי שְׁהַחִיִּים
שְׁלָהֶם הָיוּ טוֹבִים יוֹתֵר מִשְׁלֹ
(מ"ח). תוֹרָה י

(י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב - כְּדֶרֶךְ כָּל
הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים - לְהַעֲיִר
שְׁלַעִיל פְּסוּק ז נִקֵּט "לִפְנֵי הַמְּלָכִים"

(ו) אֲנִישֵׁי חַיִּל - בְּקִיָּאִין בְּאַמְנוּתָן -
וְלֹא סָתֵם רוּעֵי צָאן, אֲלֵא יוֹדְעִים
הַיֵּטֵב מִלֵּאכָה זוֹ וּמוֹמָחִים בָּהּ.
לְרֻעוֹת צָאן - הוּצָרָךְ לְפָרֶשׁ "אֲנִישֵׁי
חַיִּל", לְעִנְיָן בְּקִיָּאוֹת בְּאַמְנוּתָן, וְלֹא
כְּפִירוּשׁוֹ הַרְגִּיל גְּבוּרִים לְמַלְחָמָה, אוֹ
אֲנִישֵׁי מְמוֹן, מִשׁוּם שְׁאִמֵּר בְּהַמְשָׁךְ:
"וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה" (רִאשׁוֹ וְגִי' א).
עַל אֲשֶׁר לִי - עַל צָאן שְׁלִי - וְלֹא עַל
כָּל הַמִּקְנֶה שְׁלִי הַכוֹלֵל צָאן וּבָקָר,
שְׁהִרֵי אָמְרוּ לְפְרַעָה לְעִיל שְׁהֵם רַק
"רוּעֵי צָאן" (רִאשׁוֹ). תוֹרָה ז

(ז) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב - הִיא שְׁאִילַת שְׁלוֹם
- וְלֹא בְּרָכָה מִמֶּשׁ כְּבִפְסוּק יו"ד. וְרָאָה
גַם רִשְׁי" לְעִיל לֵג, יא: "לְשׁוֹן בְּרַכַּת
שְׁלוֹם".

כְּדֶרֶךְ כָּל הַנָּרָאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים
לְפָרְקִים - שְׁמִבְרָכִים אוֹתָם בְּבִרְכַּת
שְׁלוֹם מִיּוֹחֶדֶת, מִה־שְׁאִין־כָּאן הַנָּרָאִים
לִפְנֵי הַמְּלָכִים כְּכָל יוֹם.

שְׁלוּדִי"ר בְּלַע"ז. - saludert, לְשִׁאוֹל

ברכת יעקב לנילוס

ויברך יעקב את פרעה

ברכו שיעלה נילוס לרגליו (מז, י. ובפירוש רש"י)

לקאורה הדבר תמונה ביותר, איך ברוך יעקב את פרעה בנוגע לנילוס, והרי "פרעה והמצריים היו עובדים ליאור" (תנחומא וארא פרשה ג), ואיך ברוך את פרעה בקשר לעבודה זרה?
יש לומר, שהיא הנותנת. דהרי הטעם שהנילוס היה העבודה זרה של מצרים הוא, דמכין ש"אין ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה" (רש"י פרשתנו שם), חשבו המצריים שהנילוס הוא המביא להם פרנסתם.
אף כשבברך יעקב "שיעלה נילוס לרגליו", וברכתו נתקיימה, ראו שאין הנילוס עולה מכח עצמו, ורק מכח הבורא יתברך הוא זה שעולה. ונמצא, שעל ידי ברכת יעקב נחלשה העבודה זרה של מצרים.

♦ שבת קודש ה' טבת ♦

יא ואותיב יוסף ית אבוי וית אחוהי ויהב להון אהסנא בארעא דמצרים בדשפיר בארעא דארעא דרעמסס כמא די פקיד פרעה:

(יא) ויושב יוסף את אביו ואת אחיו ויתן להם אחזה בארץ מצרים במיתב הארץ בארץ רעמסס באשר צוה פרעה:

הש"א רעמסס. מארץ גשן היא.

יב וזון יוסף ית אבוי וית אחוהי וית כל בית אבוי וית אחיב להמא לפום טפלא:

(יב) ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף:

הש"א לפי הטף. לפי הצריך לכל בני ביתם.

יג ולחמא לית ככל ארעא ארי תקיף פפנא לתדא ואשתלהי עמא דארעא דמצרים ועמא דארעא דכנען מן קדם פפנא:

(יג) ולחם אין בכל הארץ כי כבד הרעב מאד ותלה ארץ מצרים וארץ כנען מפני הרעב:

הש"א ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון, לתחלת שני הרעב. ותלה. כמו ותלעה, לשון עיפות, כתרגומו, ודומה לו: (משלי כו) "כמתלהלה היתה זקנים".

אשל אברהם – הרב אלאשילי

שהיה מפרנס רק את הקטנים ולא את הגדולים. ומה שבני הבית נקראים "טף", זהו מפני שעיקר בני הבית הם הקטנים הגדלים בבית (גרא). תורה יג
(יג) ולחם אין בכל הארץ – חוזר לענין הראשון, לתחלת שני הרעב – כלומר, לשנה הראשונה של הרעב, ולא לשנה השלישית (רא"ם). כי אם הפונה לשנה השלישית, מה בא לומר בזה ש"לחם אין בכל הארץ", הרי כבר מהשנה הראשונה אין לחם בכל הארץ (גרא). אלא חוזר לתאר את תחילת הרעב, בהמשך למתואר בסוף פרק מא, אלא שבאמצע (פרקים מב-מו) הפסיק בסיפור אחי יוסף.

וראה גם רש"י דברים יא, י: "ארץ רעמסס וארץ גושן אשר ישבתם בה, והיא במיתב ארץ מצרים, שנאמר מיטב הארץ וגו'". וראה רש"י שמות יט, ד, שבני ישראל היו מפורזין בכל ארץ גושן. ונראה שזה היה לאחר שפרו ורבו, ולא הספיקה להם העיר רעמסס בלבד. אבל גם אז עיקר מושבם היה ברעמסס, כדמשמע מרש"י דברים הנזכר לעיל. תורה יב
(יב) לפי הטף – לפי הצריך – לא כמות מצומצמת כפי מספר הטף, אלא לפי הצריך להם (רא"ם).
לכל בני ביתם – אף ש"הטף" הפונה לקטנים, פירש "לכל בני הבית" כולל גדולים, משום שלא יתכן לומר

ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא אל נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ – ובברכה זו של יעקב ישנו מסר, שגם הנילוס שהוא העבודה זרה של מצרים תלוי בברכתו של יעקב הבאה מכחו של הקדוש ברוך הוא, ובכך החליש את כח העבודה זרה של הנילוס (הרי"ם).
תנחומא – נשא סימן כו. תורה יא
(יא) רעמסס – מארץ גשן היא – ארץ גושן הוא שם של מחוז בארץ מצרים, ובה ערים רבות (באר בשדה). ורעמסס היא העיר הכי מובהקת בגושן (גרא). ובכך קים יוסף את הבטחת פרעה להושיבם "במיתב הארץ.. בארץ גושן", בדלעיל פסוק ו.

יִדְּ וְלִקְטָה יוֹסֵף יֵת כָּל כֶּסֶף דְּאִשְׁתְּכֶם
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דְּכְנַעַן בְּעִיבּוּרָא
דִּי אַנּוּן וּבְגִינִין וְאִתִּי יוֹסֵף יֵת כֶּסֶף לְבֵית
פְּרָעָה:

טו וְשָׁלִים כֶּסֶף מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא
דְּכְנַעַן וְאֵתוּ כָּל מִצְרָאֵי לְנֹת יוֹסֵף לְמִימְרֵהּ
הַב לָנָא לְחֻמָּא וְלָמָּה נְמוּת לְקַבְלָךְ אֲרִי
שָׁלִים כֶּסֶף:

טז וְאָמַר יוֹסֵף הִבּוּ גִיתִיכֹן וְאֵתִן לְכֹן
בְּגִיתִיכֹן אִם שָׁלִים כֶּסֶף:

יז וְאִתְּתִי יֵת גִּיתִיהוֹן לְנֹת יוֹסֵף וַיְהִיב לְהוֹן
יוֹסֵף לְחֻמָּא בְּסוּסָנוֹתָא וּבְגִיתִי עֲנָא וּבְגִיתִי
תוֹרִין וּבְחֻמְרִין וְזַנְנוֹן בְּלֻחְמָא בְּכָל גִּיתִיהוֹן
בְּשִׁמָּא הָהִיא:

כ"א וַיִּנְהַלְם כְּמוֹ וַיִּנְהַגְם, וְדוֹמָה לוֹ: "אֵין מְנַהֵל לָהּ", (תהלים כג) "עַל מִי מְנוּחוֹת יִנְהַלְנִי".

יח וְשָׁלִימַת שְׁמָא הָהִיא וְאֵתוּ לְנֹתָה בְּשִׁמָּא
תְּנִימָא וְאָמְרוּ לָהּ לֹא נָכְסִי מִן רַבּוּנִי אֱלֹהִין
שָׁלִים כֶּסֶף וּגִיתִי בְּעִירָא לְנֹת רַבּוּנִי לֹא
אִשְׁתָּאָר קָדָם רַבּוּנִי אֱלֹהִין גּוֹיִתְנָא וְאַרְעָנָא:

כ"ב בְּשִׁנָּה הַשְּׁנִית • שְׁנִית לְשָׁנִי הָרַעַב. כִּי אִם-תֵּם הַפֶּסֶף וּגו' • כִּי אֲשֶׁר תֵּם הַפֶּסֶף וְהַמִּקְנֶה, וְכֹא הַכֹּל
אֶל יָד אֲדָנִי. בְּלֹתִי אִם-גּוֹיִתְנִי • כְּמוֹ: 'אִם לֹא גּוֹיִתְנִי'.

(יד) וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בְּשֹׁכֵר אֲשֶׁר-הֵם שֹׂכְרִים וַיָּבֹא
יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרָעָה:

כ"א בְּשֹׁכֵר אֲשֶׁר-הֵם שֹׂכְרִים • נוֹתֵנִין לוֹ אֶת הַכֶּסֶף.

(טו) וַיָּבִיאוּ הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ
כָּל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה-לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה
נָמוּת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶס כֶּסֶף:

כ"א אָפֶס • כְּתִרְגוּמוֹ: 'שָׁלִים'.

(טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאֵתְנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם
אִם-אָפֶס כֶּסֶף:

(יז) וַיָּבִיאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם אֶל-יוֹסֵף וַיֵּתֶן לָהֶם יוֹסֵף
לֶחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה הָעֹצֵן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר
וּבְחֻמְרִים וַיִּנְהַלֵּם בְּלֶחֶם בְּכָל-מִקְנֵיהֶם בְּשִׁנָּה הַהִיא:

כ"א וַיִּנְהַלְם • כְּמוֹ וַיִּנְהַגְם, וְדוֹמָה לוֹ: (ישעיה נא) "אֵין מְנַהֵל לָהּ", (תהלים כג) "עַל מִי מְנוּחוֹת יִנְהַלְנִי".

(יח) וַתָּתֵם הַשְּׁנָה הַהִיא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בְּשִׁנָּה הַשְּׁנִית
וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא-נִבְחַד מֵאֲדָנִי כִּי אִם-תֵּם הַכֶּסֶף
וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל-אֲדָנִי לֹא נִשְׂאָר לִפְנֵי אֲדָנִי
בְּלֹתִי אִם-גּוֹיִתְנִי וְאֲדַמְתָּנוּ:

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

בְּעִנְיַן חֲלוּקַת הַלֶּחֶם שֶׁל יוֹסֵף הַנּוֹכַח
בְּפִסְטוֹק, לְכֹן מִפְּרֵשׁ שְׂכָאן מִשְׁמַעוּ
מִלְשׁוֹן הַנְּהִיגָה, שְׁיוֹסֵף נָהַל אֶת חֲלוּקַת
הַלֶּחֶם בְּאוֹפֶן מִיּוֹחַד, הוּא כָּלִכֵּל אֶת
הַחֲלוּקָה בְּאוֹפֶן מְחֻשָּׁב הַיָּטֵב, כְּדִי
לְהַבְטִיחַ שֶׁהַלֶּחֶם יִסְפִּיק לְכָל הַשְּׁנָה (ע"פ
תורת מנחם).

וְדוֹמָה לוֹ: "אֵין מְנַהֵל לָהּ" - יִשְׁעִיָּה
נא, יח.

"עַל מִי מְנוּחוֹת יִנְהַלְנִי" - תהלים כג,
ב. תורה יח

(יח) בְּשִׁנָּה הַשְּׁנִית - לְשָׁנִי הָרַעַב - כִּי
"וַתָּתֵם הַשְּׁנָה הַהִיא", הַכּוֹנֶה לְשָׁנָה
הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל הָרַעַב, שֶׁהָרִי בְּפִסְטוֹק יג

תְּבוּאָה, וּלְפִי זֶה כִּף פִּירוּשׁוֹ: בְּעִבּוּר
הַתְּבוּאָה אֲשֶׁר הֵם קוֹנִים, נוֹתֵנִים לוֹ
אֶת הַכֶּסֶף, וְאֵת הַכֶּסֶף הַזֶּה לִיקֹט
יוֹסֵף. תורה טו

(טו) אָפֶס - כְּתִרְגוּמוֹ: "שָׁלִים" - תָּם.
וְרֵאָה רַש"י סְנֵהֲדִין סד, ב: "אָפֶס,
לְשׁוֹן חֲדָלָה וּכְלָלָה, כְּמוֹ כִּי אָפֶס
כֶּסֶף". תורה טו

(יז) וַיִּנְהַלֵּם - כְּמוֹ "וַיִּנְהַגְם" -
תְּהִלִּים עח, נב: "וַיִּנְהַגְם כְּעֶדֶר
בְּמִדְבָּר". כְּנֹת רַש"י לְבָאָר מְדוּעַ נֹאמַר
לְשׁוֹן נִיהוּל, שֶׁמִּשְׁמַעוֹ לְכַאוּרָה לְשׁוֹן
הַלִּיכָה וְהוֹלְכָה, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב (בראשית
לג, ד) "וַאֲנִי אֲתַנְהִלָּה לְאַסִּיר", וְאִינוּ שִׁיר

וְתִלָּה - כְּמוֹ "וְתִלָּאָה" - וְחֹסֶר אֶל"ף
בְּשִׁרְשׁ הַמִּלָּה (מִדְּרָא דְּכִיָּא).

לְשׁוֹן עֵיפּוֹת, כְּתִרְגוּמוֹ - "וְאִשְׁתְּלֵהִי".
וְדוֹמָה לוֹ "כְּמִתְלַלְלָה" - שְׂגָם הוּא לְשׁוֹן
יְגִיעָה וְעֵיפּוֹת וְחֹסֶר בְּה אֶל"ף. וְמָה
שֶׁהִלְכְּמָה דְּכַפּוּלָה, מִשּׁוּם שֶׁהִיא מִמְּמִלִּים
הַכְּפּוּלוֹת, כְּמוֹ "וְרָקֶרֶק" "סְחָרְחָר" (גרא).

הִירָה וְקִים - מִשְׁלִי כו, יח. כְּמִתְנַגֵּעַ
לִירוֹת וְקִים שֶׁל אֵשׁ (רש"י שם). תורה יד

(יד) בְּשֹׁכֵר אֲשֶׁר הֵם שֹׂכְרִים - נוֹתֵנִין
לוֹ אֶת הַכֶּסֶף - פִּירוּשׁ: בְּקִנְיָן אֲשֶׁר הֵם
קוֹנִים נוֹתֵנִים לוֹ אֶת הַכֶּסֶף, וּמָה
"וַיִּלְקֹט יוֹסֵף וְגו'" (לבוש). אֲבָל רֵאָה
רַש"י נְחֻמָּיָה י, לב, שֶׁשֹּׁכֵר כָּאֵן פִּירוּשׁוֹ

יט למה נמות לעיניך גם-אֲדַמְתָּנוּ אף אֲנַחְנָא אף ארעֶתְנָא קני יתנא וית ארעֶתְנָא בלחמא ונהי אֲנַחְנָא וְאַרְעֶתְנָא עבדין לפרעה והב פר ורעא ונחיה ולא נמות וארעא לא תבור:

(יט) למה נמות לעיניך גם-אֲדַמְתָּנוּ אף אֲנַחְנָא אף ארעֶתְנָא קני יתנא וית ארעֶתְנָא בלחמא ונהי אֲנַחְנָא וְאַרְעֶתְנָא עבדין לפרעה והב פר ורעא ונחיה ולא נמות וארעא לא תבור:

כס"א וְתִן-זֶרַע • לזרע האדמה, ואף-על-פי שאמר יוסף: "ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר", מכיון שבא יעקב למצרים, באה ברכה לרגלו, והתחילו לזרע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה. לא תשם • לא תהא שממה, לא תבור, לשון שדה בור שאינו חרוש.

כ וקנא יוסף ית כל ארעא דמצרים לפרעה ארי ופינו מצרים גבר חקלה ארי תקיף עליהון בפנא ונות ארעא לפרעה:

(כ) ויקן יוסף את-כל-אדמת מצרים לפרעה כי מכרו מצרים איש שדהו כי-חזק עליהם הרעב ותהי הארץ לפרעה: כס"א וְתִהְיֶה הָאָרֶץ לַפְּרֹעֶה • קנויה לו.

כא וית עמא אעבר יתה מקרי לקרי מספי תחום מצרים ועד סופה:

(כא) ואת-העם העביר אתו לערים מקצה גבול-מצרים ועד-קצהו:

כס"ב ואת-העם העביר אתו • יוסף מעיר לעיר, לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בתכרתה. ולא הצרך הכתוב לכתב זאת, אלא להודיע שבוחו של יוסף, שנתפון להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם: 'גולים' (חולין ט). מקצה גבול-מצרים וגו' • בן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים, מקצה גבולה ועד קצה גבולה.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

וקציר, מכיון שבא יעקב למצרים, באה ברכה לרגלו - שהנילוס חזר להתברך (בדלקמן ברשי ג, ג), וחזר לעלות (בדלקמן ברשי פסוק י) ולהשקות את מצרים, כמבואר ברשי לעיל ב, יד. וכן כתב ב"משכיל לדוד". והתחילו לזרע - מאחר שמי הנילוס חזרו לעלות ולהשקות את אדמת מצרים. וכלה הרעב. וכן שנינו בתוספתא דסוטה - פרק י הלכה ח. לא תשם - לא תהא שממה, לא תבור - תרגום אונקלוס. לשון "שדה בור" שאינו חרוש. - עירובין יז, ב. בבא קמא פא, ב. תורה כ (כ) ותהי הארץ לפרעה - קנייה לו - שלפני כן הייתה רק תחת ממשלתו, וקצת נהיתה קנויה לו (רא"ם וגר"א). תורה כא (כא) ואת העם העביר - יוסף - ולא פרעה הנזכר לעיל בסמוך, כי יוסף היה

ובא חבל - שלא הוציאו שום ממון לעיניהם אחרים אלא עבור הלחם (שפ"ח). "אל" יד "אדני" - כלומר, לרשות אדוני, וכונתם לומר שתם הכסף והבהמה לבעיניהם ובאו לרשות יוסף (רא"ם). בלתי אם גויתנו - כמו: "אם" לא - הקדים תיבת "אם" ל"בלתי" שפירושו כאן הוא "לא", כי ללא זה אין לו הבנה (רא"ם). "גויתנו" - כלומר, אלא גויתנו (רא"ם). תורה יט (יט) ותן זרע - לזרע האדמה - כלומר, בנוסף לחם שתתן לנו על ידי שתקנה אותנו ואת אדמתנו, תן לנו גם זרע לזרוע האדמה. וכן עשה, כמפורש לקמן פסוק כג: "הא לכם זרע וזרעיתם את האדמה" (רא"ם). ואף-על-פי שאמר יוסף - לעיל מה, ו. "ועוד חמש שנים אשר אין חריש

חזר להתחילת הרעב. וצריך לומר שבאן הבונה לסוף השנה השנית, אחר שבא יעקב (באר בשדה). וכן משמע מלשון רש"י לעיל פסוק ו. והינו שהתחילו לזרוע בתחילת שנה שלישית. וכן משמע מדברי רש"י בפסוק יט. וכן מפורש ברשי יחזקאל כט, יא: "ומשייר יעקב למצרים פסק הרעב, שהרי בשנה השלישית זרעו, שנאמר ותן זרע ונחיה וכו'". כי אם תם הכסף וגו' - "כי" אשר - "אם" במשמעות אשר, ולא מלשון ספק, שהרי ודאי תם (גר"א). וכך פירושו: לא נכחד מאדוני אשר תם הכסף (דברי יח). ואין לפרשו מלשון "אלא", כמו שהקשו הרא"ם וה"באר בשדה", כי אז אינו מתחבר עם "לא נכחד מאדוני". "תם הכסף" והמקנה - "המקנה" והו קיצור של "ומקנה הבהמה", כי שם מקנה בכל מקום הוא רק על הבהמה (ע"פ רא"ם).

כב לְחֹדֶד אֲרָעָא דְכִמְרִיָּא לֹא זִבִּין אֲרִי חֲלָקָא
לְכִמְרִיָּא מְלֻת פְּרָעָה וְאֶכְלִין יֵת חֲלָקֵהוֹן
דִּי־הֵב לְהוֹן פְּרָעָה עַל פֶּן לֹא זִבִּינוּ יֵת
אֲרָעֵהוֹן :

(בב) רק אֲדַמַּת הַפְּהִינִים לֹא קָנָה פִּי חֶק לַפְּהִינִים
מֵאֵת פְּרֻעָה וְאִכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרֻעָה
עַל־פִּנֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדַמַּתָּם:

י"ט"◀ הפְּהִנִּים • הפּוֹמֵרִים, כָּל לְשׁוֹן כֹּהֵן, מְשֻׁרֵת לְאַלְהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: "כֹּהֵן מְדִינָן", "כֹּהֵן אוֹיֵן". חֵק לִפְהִנִּים • חֵק כֶּךָ וְכָךְ לֶחֶם לְיוֹם.

כג. וַאֲמַר יוֹסֵף לְעֵמָּא הָא זְבִנִּית יִתְכּוֹן יוֹמָא
דִּין וְיֵת אַרְעֵכוֹן לְפָרְעָה הָא לְכוֹן בֶּר זֶרְעָא
וְתִזְרְעוּן יֵת אַרְעָא :

(בג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אֲדָמַתְכֶם לְפָרֹעַ הֵאֱלָכְכֶם זֶרַע וְיִוָּרְעוּ
אֶת־הָאֲדָמָה:

רַע"י • הָיָא • כְּמוֹ: הִנֵּה, כְּמוֹ: (יחזקאל טז) "וְגַם אֲנִי הָיָה דְרָכְךָ בְּרֹאשׁ נְתַתִּי".

כד ויהי באָעולי עֲלֵלְתָא וְתַתְּנִין חַד מִן חַמְשָׁא לַפְּרֻעָה וְאַרְבַּע חֲלָקִין יְהֵא לְכוּן לְבַר זֶרַע חֲקֵלָא וְלִמְיַכְלִכוּן וְלֵאנֶשׁ בְּתִיכוּן וְלִמְיַכֵּל לִטְפִלְכוּן :

(כד) וְהָיָה פֶתְבוּאָת וּנְתָתֶם חֲמִישִׁית לַפְרָעָה וְאַרְבַּע
הַיֵּדִת יִהְיֶה לָכֶם לְזֹרַע הַשָּׂדֶה וְלֹאכְלֵכֶם וְלֹאֲשֵׁר
בְּבֵיתֵכֶם וְלֹאכְל לְטַפְכֶּם:

וְלֹאֲשֶׁר בְּבִתֵּיכֶם • וְלֹאֲכָל הַעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר בְּבִתֵּיכֶם • טַפְּכֶם • בָּנִים קְטָנִים.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הַיְדוּת יִהְיֶה לָכֶם, שְׂמֵאֲרַבַּע הַיְדוּת
הָאֵלּוּ תִקְחוּ עֲבוּר וְרַע הַשָּׂדֶה שְׂבָכָל
שָׁנָה.

וְלֹאֲשֶׁר בְּבִתְיָכֶם – וְלֹאֲכֹל – נִרְאָה שְׂתִיבָה "וְלֹאֲכֹל" הָעֵתִיק רִשִּׁי מִהַמְשֵׁךְ הַפָּסוּק "וְלֹאֲכֹל לִטְפָּכֶם", וּבְאִילוֹ כְּתוּב כָּאן: "וְלֹאֲכֹל אֲשֶׁר בְּבִתְיָכֶם", אָבֵל "וְלֹאֲכֹלֶכֶם" הָאִמּוֹר לִפְנֵי כֵן פִּירוּשׁוֹ "וְלֹמְאֲכֹלֶכֶם". וְזֶה שְׁלֹא פִירֵשׁ כָּאן: "וְלֹמְאֲכֹל .. אֲשֶׁר בְּבִתְיָכֶם" (דְּהֵינּוּ שֶׁ"וְלֹאֲכֹלֶכֶם" גַּם עַל "וְלֹאֲשֶׁר בְּבִתְיָכֶם"? יֵשׁ לוֹמֵר: מִשּׁוֹם שֶׁגַּבִּי הִטָּף נֹכַח "וְלֹאֲכֹל", מִסְתַּמָּא כֵן צָרִיךְ לוֹמֵר גַּם גַּבִּי "וְלֹאֲשֶׁר בְּבִתְיָכֶם". כְּלוּמֹר, גַּבִּי "לֶכֶם", הֲרִי זֶה מֵאֲכֹל שְׁלֶכֶם, שְׂאֲתֶם בְּעֲלִיו, וְאִילוֹ גַּבִּי בְּנֵי הַבֵּית אֵין זֶה מֵאֲכֹל שְׁלֶהֶם, אֲלֵא רַק שֶׁהֵם יוֹכִלִים לֵאכֹל מִמֶּנּוּ.

העבדים והשפחות – ולא כל אשר
בביתכם, שהרי נאמר אחר-כך
”לטפכם” בנפרד (רא”ם וגי’א). ולא הוקיר
הנשים, כי הן נכללות במה שאמר
”ולאכלכם” (באר בשדה). ומה שהוקיר
הסף רק בסוף? משום שאכילתם
מועטה (משביל לרדו).

בְּהֵן מְשֻׁרֶת לְאֱלֹהִים הוּא – וּבְרִשׁׁי
שְׁמוֹת כח, ג: "לְשׁוֹן כְּהוֹנָה שִׁירוֹת
הוּא".

חוץ מאותן שהם לשון גדלה, כמו
"ביתן מדין" - שמות ב, טז. ובשרשי
שם: "רב שבהן".

"בְּהֵן אוֹיֹן" – לַעֲיֵל מֵא, מוֹה. רָאָה גַם
רִשִׁי אִיּוֹב יב, יט: "בְּהֵנִים – שָׂרִים, כְּמוֹ
בְּהֵן מִדֶּן, בְּהֵן אוֹיֹן". וְרָאָה גַם רִשִׁי
שְׁמוֹת ו, י: "מִקְלַחַת בְּהֵנִים – שָׂרִים".
וְכֵן בְּרִשִׁי תְהִלִּים קי, ד: "גִּשׁ בְּמִשְׁמַע
בְּהֵן כְּהוֹנָה וּשְׂרָרָה".

חֶק לַצְּהָנִים – "חֶק" כֶּךָ וְכֶךָ לֶחֶם
לְיוֹם – וּכְפִי שֶׁמְפֹרֵשׁ בְּהַמְשָׁךְ: "וְאָכְלוּ
אֶת חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פֶּרֶעָה". תּוֹרָה כֵּן

(כג) **הא - פֿמוֹ חֵנָּה, פֿמוֹ "וְגַם אֲנִי
הא דִּרְבֵּךְ בְּרֹאשׁ נָתַתִּי" - יחזקאל טז,**

מג. הָא – כְּמוֹ הֵינָה (רש"י שם). תורה כד
(כד) לזרע הַשָּׂדֶה – שְׂבֹבֵל שְׂנֵה –

וְלֹא שֶׁל אוֹתָהּ שָׁנָה, שֶׁהִיא עֲבוּר אוֹתָהּ שָׁנָה נֶתַן לָהֶם זֶרַע לְזֵרוּעַ (מֵרֵא). אִינִי שָׂבָא לֹמֵר שֶׁ"לְזֵרוּעַ הַשָּׁדָה" אֵינוֹ מֻסָּב עַל "מִיּוֹשִׁית לְפָרְעָה", שֶׁמִּיּוֹשִׁית לְפָרְעָה יִהְיֶה פָּרְעוֹן עֲבוּר זֶרַע הַשָּׁדָה (בְּכַר שָׁדָה), אֲלֵא עַל "וְאִרְבַּע

אַחֲרָאִי עַל כָּל זֶה (רא"ם).

מַעִיר לְעִיר – זֶהוּ הַפִּירוּשׁ "לְעָרִים".

לְזַכְרוֹן שְׂאִין לָהֶם עוֹד חֵלֶק בְּאֶרֶץ

– וְלֹא בִשְׂבִיל שְׂזִיזָה פָּרַעַה בְּעָרִים, כִּי
הָאָרֶץ הִיְתָה כָּבֵד קְנוּיָה לַפָּרַעַה עֲבוּר
הַלָּחִם שֶׁמִּכָּבֹּד לָהֶם תְּמוּרָת אֲדָמָתָם
(רא"ם).

והוֹשִׁיב שֶׁל עִיר זוּ פִּתְּרָתָהּ. וְלֹא

הַצֶּדֶק הַתָּבוֹב לְכַתּוּב זֹאת, אֱלֹא
לְחֹדֶעַ שְׂכֵחוּ שֶׁל יוֹסֵף, שְׁנֵתְכֶם
לְחֹסֵר חֶרֶף מֵעַל אַחֲיוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ
קוֹרְאֵי אוֹתָם גּוֹלִים – וּבִרְשׁ"י חוֹלֵטִין ס,
סוף עמוד ב: "כִּי הִיכִי דְלָא לִיקְרוּ –
מִצְרִים לְאַחֲיוֹ לְאַחֵר זְמַן: גּוֹלִים בְּנֵי
גּוֹלִים, לִכְפֹּר הַגְּלִים".

מִקְצָה גָּבוּל מִצָּרִים וְגו' – בֵּן עֶשֶׂה
לְכָל הָעָרִים אֲשֶׁר בְּמַלְכוּת מִצָּרִים,
מִקְצָה גָּבוּלָהּ וְעַד קֶצֶה גָּבוּלָהּ – וְלֹא
שֶׁהָעִיר אֶת הָעָם שֶׁבִּקְצָה גָּבוּל זֶה
לְקֶצֶה הַשֵּׁנִי שֶׁל הַגָּבוּל, כִּי אִם בֵּן מֶה
עֶשֶׂה לְאֵלּוּ שֶׁתּוֹךְ הַגָּבוּל? לָכֵן מִפְּרֹשׁ
שֶׁהָעִיר אוֹתָם מֵעִיר לְעִיר, וְשָׁכֵן עֶשֶׂה
לְכָל הָעָרִים שֶׁבְּכָל גָּבוּל מִצָּרִים
(ג"א). תורה כב

(כב) הפתנים - הכומרים. כל לשון

(כה) וַיֹּאמְרוּ הַחִיתִּינוּ נִמְצָא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי וְהֵינּוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה:

כה וַיֹּאמְרוּ קִימְתָנָא נִשְׁפַח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוּנֵי וְנִהְיֵי עֲבָדִין לְפָרְעָה:

ה"י נִמְצָא־חַן • לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שְׁאֻמְרָתָּ. וְהֵינּוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה • לְהַעֲלוֹת לּוֹ הַמָּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה: לְחַק שְׁלֹא יַעֲבֹר.

(כו) וַיֵּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפָרְעָה לְחֹמֶשׁ רֶקֶת אֲדָמַת הַפְּתָנִים לְבָדָם לֹא הִיתָה לְפָרְעָה:

כו וַיֵּשֶׁי יִתְהִי יוֹסֵף לְחֹזֶק עַד יוֹמָא הַדִּין עַל אֲרַעָא דְּמִצְרַיִם דִּיהוֹן יְהִבִּין חַד מִן חֲמִשָּׁא לְפָרְעָה לְחֹדוּ אֲרַעָא דְּכַמְרִיָּא בְּלַחוּדִיהוֹן לֹא הָיָה לְפָרְעָה:

(כז) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

כז וַיִּתִּיב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ וַיִּסְגִּיאוּ וַיִּסְגִּיאוּ לְחָדָא:

ה"י וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • וְהֵיכֵן? בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, שְׁהִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ • לְשׁוֹן אֲחֻזָּה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות חלק טו, עמוד 407 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה בִּירוּשָׁה

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ

וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ - לְשׁוֹן אֲחֻזָּה (מז, כז, ובפירוש רש"י)

לְכַאוּרָה יֵשׁ לַעֲיִן:

בְּלִשׁוֹן "וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ" מִשְׁמַע שְׁאֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֻזָּה גְּמוּרָה.

וְלְכַאוּרָה קִשָּׁה, הִרִי רַק עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר דִּנְתָּנָה הַקֶּבֶד"ה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֻזָּה, אִם אֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיְתָה שִׁיכָת לְמִצְרַיִם? וְהַבְּאוּרָה בָּזָה:

אֵימָתָא בְּפָקִי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פָּרָק כו) שְׁפָרְעָה הָעֵנִיק לְשָׁרָה אֵת "אֶרֶץ גֹּשֶׁן לְאֻזָּה", ו"לְפִיכָךְ יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן שְׁהִיא שֶׁל שָׁרָה אֲמִנּוּ". וְעַל־פִּי־זֶה גַם אֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיְתָה שִׁיכָת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּירוּשָׁה.

וַיִּתִּירָה מִזֹּו יֵשׁ לּוֹמֵר: דְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיְתָה יְרוּשָׁה יוֹתֵר מֵאֶרֶץ כְּנָעַן, מִשּׁוּם שֶׁלְּכַמָּה שִׁטּוֹת לֹא קָנָה אֲבִרְהָם בְּפַעַל אֵת אֶרֶץ כְּנָעַן, מֵהַשְׁאִינֵן אֶרֶץ גֹּשֶׁן, שְׁהָעֵנִיקָה מִמֶּשׁ לְשָׁרָה.

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן חסלת פרשת ויגש

הפמרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור ולשמו"ת גרפסה בעמ' קעמ

אשל אברהם - הרב אלאשולי

מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב, כִּי גוֹשֶׁן הִיא חֶלֶק מִמִּצְרַיִם וְלֹא לְהִיפֹךְ (רא"ם).

וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ - לְשׁוֹן אֲחֻזָּה - וְלֹא לְשׁוֹן אֲחֻזָּה, אֲלֵא הוּא בְּהַמְשָׁךְ לְאִמּוֹר בְּתַחֲלִילַת הָעֵנִין (פסוק יא): "וַיִּתֵּן לָהֶם (יוֹסֵף) אֲחֻזָּה", וְהַכְּתוּב מוֹסִיף כָּאֵן שֶׁהֵם אֲכֹן הִתְנַחֲלוּ בָּהּ, עַד שֶׁנֶּחֱשַׁב לָהֶם כְּאֻזָּה וְנִחְלָה. וְלֹא קִשָּׁה: אֵיךְ יִתְּבוּ שְׁתֵּי הָיָה לָהֶם נִחְלָה מִחוּץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? כִּי מֵאַחֵר שִׁנְשָׁבוּ בְּמִצְרַיִם זְמַן רַב, הִרִי בְּהַחֲלֵט נִיתָן לּוֹמֵר עַל מְקוֹם מוֹשְׁבָם שְׁהוּא אֲחֻזָּתָם וְנִחְלָתָם (הר"ב). חסלת

פרשת ויגש

שְׁהַכְּוָנָה לְעֵנִין הַמָּס (רא"ם).

לְחַק - שְׁלֹא יַעֲבֹר - אוֹתוֹ הַחֶק (ע"פ

רש"י תהלים קמח, ו. אסתר א, ט). רֹאֵה רִשְׁ"י יוֹמָא סו, ב: "חֶק מִשְׁמַע שְׁאִינוּ אֲלֵא גְזִירַת מֶלֶךְ, כְּמוֹ .. וַיֵּשֶׁם אוֹתָהּ יוֹסֵף לְחַק". תוֹרָה כו

(כז) **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - וְהֵיכֵן? "בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן"** - וְלֹא שִׁנְשָׁבוּ בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת: בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ גֹּשֶׁן, אֲלֵא אֶרֶץ גֹּשֶׁן הוּא בִּיאֹר לְמָה שְׁכָתוֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (גרא). וְרֹאֵה לְעִיל פְּסוּק יֹא שְׁכָתוֹב בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן גּוֹפָא יָשְׁבוּ בְּעִיר רַעַמְסֵס.

שְׁהִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם - וְלֹא שְׁאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, כְּדִמְשָׁמַע

"אֲשֶׁר בְּכַתִּיבָם". טַפְכָּם - בְּנִים קְמָנִים - כִּיֹּן שְׁפִירֵשׁ לְעִיל פְּסוּק יב ש"הטף" פִּירוּשׁוֹ: בְּנֵי הַבֵּית, הוֹצֵרָךְ לְכַתוּב כָּאֵן שְׁפִירוּשׁוֹ: בְּנִים קְטָנִים כְּפִשּׁוּטוֹ. תוֹרָה כה

(כה) **נִמְצָא חַן - לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שְׁאֻמְרָתָּ** - וְלֹא ש"נִמְצָא חַן וְהֵינּוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה", שְׁבִשְׁבִיל זֶה לֹא צָרִיךְ חֵן (גרא).

וְהֵינּוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה - לְהַעֲלוֹת לּוֹ הַמָּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה - כִּי לְהִיּוֹת עֲבָדִים לְפָרְעָה כְּפִשּׁוּטוֹ כְּכֹר בְּקִשּׁוֹ לְעִיל (פסוק ט) וְלֹא עֲשָׂה כֹן, רַק "וַיִּקַּן יוֹסֵף אֵת כָּל אֲדָמַת מִצְרַיִם", וְאֵם כֹּן לְמָה יִחְזְרוּ לְבַקֵּשׁ שׁוֹב? לְכֹן פִּירֵשׁ

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט כסלו פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קמד	יום רביעי - ב' טבת פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז
יום שני - ל' כסלו פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ	יום חמישי - ג' טבת מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שלישי - א' טבת פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	יום שישי - ד' טבת מפרק כג עד סוף פרק כח
שבת קודש - ה' טבת פרק כ מפרק כט עד סוף פרק לד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימייהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ט כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 16, ומאחר שהתורה... עד עמ' ט, חסד ומים:

ליקוטי אמרים

ומתלבשת בהקדושתו... הוא כלא חד. - "תופסת" ומתלבשת בתורה ובמצוות, אז היא "תופסת" ומתלבשת בהקב"ה ממש. שכן, תורה והקב"ה הם דבר אחד. לכן, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים

בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. שכן, בעולם הבא משיגה

ומבינה הנשמה הארה אלקית בלבד, ואילו על-ידי תשובה ומעשים טובים

בעולם הזה, מתקשר יהודי בקב"ה עצמו. ואף

שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים

גשמיים - לכאורה קשה: כיון שהתורה התלבשה,

כאמור, בדברים גשמיים, משיג, הרי, האדם בשכלו

רק את הענינים הגשמיים בהם מלובשת התורה,

ולא את עצם חכמתו ורצונו של הקב"ה? -

התשובה על כך היא: הרי זה מחבק את המלך

דרך-משל, שאין הפרש - אין כל הבדל, במעלת

התקרבותו ודבקו במלך, בין מחבקו

בשחיתות - המלך, לבוש לבוש אחד בין שהוא

לבוש בפה לבושים, מאחר שגוף המלך בתוכם.

וכן אם המלך מחבקו בזרועו גם שהיא מלובשת תוך

מלבושיו כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה

מימין שהיא בחי' חסד ומים:

מאחר שגוף המלך בתוכם; - כך גם כששכלו של אדם

משיג "שכל" התורה, אף שרצונו וחכמתו של הקב"ה מלובשים

כאן בלבושים של ענינים גשמיים, הוא "תופס" כביכול,

על-ידי-זה, את המלך, את הקב"ה עצמו. כך גם מובן מהמשל,

מעלה נוספת בהבנת התורה: שכלו של האדם מוקף אז

מחכמתו ורצונו יתברך שבתורה (כמו שיתבאר בפרק החמישי),

כלפי זה אומר ה"תניא" להלן: [כן אם המלך מחבקו בידיו,

גם שהיא מלובשת תוך מלבושיו, - ומביא ראיה לכך,

שעל-ידי תורה "המלך מחבקו": כמו שכתוב: "וימינו" - של

הקב"ה, תחבקני¹⁶, שהיא התורה שנתנה מימין, - התורה

נקראת "ימינו" של הקב"ה, כי היא ניתנה מ"ידו הימנית" של

הקב"ה, שהיא תחבקני חסד ומים; - מבואר בתורת הקבלה,

ש"ימין" רומז על חסד ועל מים (כפי שהוסבר לעיל, שהתורה

ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחינות הנפש וכל תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה - כל שש מאות ושלושה עשר "אברי" הנפש, מהכוחות הנעלים ביותר שבנפש עד למדריגה התחתונה ביותר שבנפש, הרי בלה צורה

בצור החיים את ה' ממש, ואור ה' ממש

מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה, כמו שכתוב: "צורי אחסה

בו"¹², - דבר שמגין על האדם, הרי הוא מקיף

אותו מכל צדדיו, וכתבי: "כצנה רצון תעטרנו"¹³,

שהוא רצונו וחקמתו ותברך המקשים בתורתו ומצותיה. -

הוסבר הרי, שאם כי רצונו וחכמתו של הקב"ה הם למעלה לגמרי מההבנה

האנושית, הם "יורדו" והתלבשו בתורה ומצוות

כפי שהן מתבטאות בענינים גשמיים, כדי

שעל-ידן יוכל האדם להתקשר ולהתאחד עם

הקב"ה ממש. ולכן אמרו: - חכמינו

ז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים

טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא"¹⁴, -

שכן, לכאורה, כיצד אפשרי הדבר שרגע אחד בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, יהיה יפה יותר מאשר כל חיי

העולם-הבא? - כי עולם הבא הוא שנהגין מידו השכינה¹⁵,

נשמות ישרות בעולם-הבא ונהגות מזיו השכינה, שהוא תענוג תהשנה, - האלקית. שכן, התענוג האמיתי הוא

כשמבינים את הדבר, ואי אפשר לשום נכרא, אפלו מהעליונים, להשיג, - גם הנבראים הרוחניים שבעולמות

העליונים, כמלאכים ונשמות, אין באפשרותם להבין, כי אם איזו הארה מאור ה', - רק הארה בלבד מאור ה', ולכן נקרא

בשם "זיו השכינה"; - כי אין זו אלא הארה מהשכינה, אבל הקדושה-ברוך-הוא כבודו ובעצמו - לית מחשבה תפיסא

ביה בלל, כי אם באשר - נפשו של יהודי, תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה, אזי היא תפיסא בהן

(* בכ"י ליתא תיבת בהן

- 1 נמשלה למים), ו"שמאל" — על גבורה ועל אש. מהפסוק
- 2 האמור אנו רואים, שבתורה ישנו גסיכּן הענין השני — מה
- 3 ש"המלך מחבקו", המלך מקיף אותו בורעו, ששכל התורה
- 4 שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה (ודבר אחד עם הקב"ה) —

יום שני ל' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ט, פרק ה ולתוספת... עד עמ' 18, צד ופנה.

- 9 פֶּרֶק ה. בסוף הפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שכשיהודי לומד תורה,
- 10 הרי זה כאילו הוא מקיף ומחבק את המלך. כלומר: הוא ושכלו מקיפים
- 11 את הקב"ה ורצונו וחכמתו, שהם דבר אחד עם הקב"ה עצמו. מצד שני
- 12 — גם המלך, הקב"ה ורצונו וחכמתו, מקיפים ומחבקים את היהודי בשעת
- 13 לימודו תורה.

ליקוטי אמרים

פרק ה ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא

שאמר אליהו לית מחשבה

תפיסא כך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג
בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל
ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלוכש בתוך
השכל שהשיגו והשכילו וגם השכל מלוכש
במושכל בשעה שמשגיגו ותופסו בשכלו ד"מ
כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא
לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם
שכלו מלוכש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא
חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכשיטעון

- 46 בהקשר לכך כבר הזכרנו, שלמרות זאת אפשר לתפוס בקב"ה
- 47 על-ידי תורה שהיא דבר אחד עם הקב"ה עצמו. עלינו, איפוא,
- 48 להבין היטב הביטוי "תפיסא", שאף מחשבה אינה יכולה
- 49 "לתפוס" בקב"ה, ועל-ידי כך נבין גם כיצד על-ידי תורה אפשר
- 50 לתפוס בו. הִנֵּה, כָּל שֶׁכָּל
- 51 כְּשֶׁמִּשְׁכִּיל וּמִשִּׁיג
- 52 בְּשֶׁכָּלוֹ אִיזָה מִשְׁכָּל, —
- 53 ענין שכלי, הִרִי הַשֶּׁכָּל
- 54 תוֹפֵס אֶת הַמִּשְׁכָּל
- 55 וּמְקִיפוֹ בְּשֶׁכָּלוֹ, — כמי
- 56 שמחזיק בידו דבר מסויים,
- 57 הרי ידו מקיפה את הדבר.
- 58 כך גם ביחס להבנה
- 59 שכלית, הדבר שהוא
- 60 מבין, נמצא בתוך שכלו,
- 61 ושכלו מקיף את הדבר,
- 62 וְהַמִּשְׁכָּל — הדבר שהוא
- 63 מבין, נִתְפָּס וּמְקָף
- 64 וּמְלֻכָּש בְּתוֹךְ הַשֶּׁכָּל

- 65 שְׁהִשְׁגִּיג וְהִשְׁכִּילוּ, — עד כאן הסביר רבנו הזקן, שהשכל
- 66 האנושי "תופס" ב"מושכל" שהוא מבין — דבר זה יכול להיות רק
- 67 אחרי שהוא מבין היטב את הדבר, כלשון ה"תניא": "שהשיגו
- 68 והשכילו". מכאן ואילך יסביר ענין נוסף בהבנה השכלית: וְגַם
- 69 הַשֶּׁכָּל מְלַכָּש בְּמִשְׁכָּל — כלומר, הדבר שהוא מבין, מקיף את
- 70 השכל שהוא לומד, וזאת, בְּשִׁעָה שֶׁמִּשְׁגִּיג וְתוֹפֵס בְּשֶׁכָּלוֹ; —
- 71 כשהוא שקוע בענין להבינו לכל פרטיו, עוד לפני שהוא מבין
- 72 לאשורו, שאז הדבר שהוא לומד הוא למעלה עדיין מהבנתו,
- 73 והוא מקיף את שכלו. הרי שביחס להבנת מושג שכלי ישנם שני
- 74 ענינים: השכל מקיף את ה"מושכל", ה"מושכל" מלביש את
- 75 השכל, דִּרְךְ-מִשָּׁל: כְּשֶׁאָדָם מְבִין וּמִשִּׁיג אִיזוֹ הִלְכָה בְּמִשְׁנָה
- 76 או בְּגִמְרָא לְאִשּׁוּרָה עַל בּוֹרֶיהָ — כלומר, כשהוא משקיע
- 77 היטב את שכלו באותה הלכה, הִרִי שֶׁכָּלוֹ תוֹפֵס וּמְקִיף
- 78 אוֹתָהּ, — את ההלכה, וְגַם שֶׁכָּלוֹ מְלַכָּש בָּהּ בְּאִשּׁוּרָה שְׁעָה.
- 79 — כשהוא מתייגע להבין את ההלכה. המשל שהשתמש בו,
- 80 הוא, אכן, הנמשל עצמו: וְהִנֵּה, הִלְכָה זוֹ, הִיא חֲכָמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ
- 81 שֶׁל תְּקוּנַת-בְּרִייתוֹ הַזֶּה, — כמו שהזכרנו בפרק הרביעי, ששכל
- 82 ההלכה הוא חכמתו של הקב"ה, ופסק ההלכה — רצונו של

- 14 החלק הראשון של הענין —
- 15 מובן ומוסבר לנו. שכן,
- 16 כשיהודי לומד תורה ומשיג
- 17 בשכלו את הענין בתורה
- 18 שהוא לומד — הוא מקיף
- 19 בשכלו את רצונו וחכמתו של
- 20 הקב"ה, ואילו החלק השני
- 21 שבענין — שרצונו וחכמתו של
- 22 הקב"ה מקיפים את היהודי
- 23 בשעת לימודו תורה — דורש
- 24 ביאור והסבר.
- 25 בפרק החמישי שלפנינו, יסביר
- 26 רבנו הזקן בהרחבה, את
- 27 הביטוי "תפיסא" שבאמר
- 28 "פתח אליהו", בו נאמר שילית מחשבה תפיסא כך" — אין מחשבה
- 29 שיכולה "לתפוס" כך, בקב"ה. על כך כבר למדנו, שלמרות שאין שום
- 30 מחשבה שיכולה "לתפוס" בקב"ה, הרי על-ידי תורה הוא "תופס" ברצונו
- 31 וחכמתו של הקב"ה, שהם דבר אחד עם הקב"ה. רבנו הזקן יסביר, בפרק
- 32 החמישי, שבשכל התורה, לא זו בלבד שהשכל האנושי מקיף את
- 33 ה"מושכל" (הענין אותו הוא מבין), אלא שגם ה"מושכל" מקיף את שכלו
- 34 של הלומד. בעיקרו של דבר, בא כאן רבנו הזקן להסביר מעלתה של
- 35 תורה לגבי מצוות:
- 36 במצוות קיים רק הענין שרצונו של הקב"ה מקיף את האדם המקיים את
- 37 המצוה, ואילו בתורה קיימת המעלה, שבנוסף למה שאנו אומרים לגבי
- 38 מצוות, מקיף שכלו של האדם את רצונו וחכמתו של הקב"ה בשעה שהוא
- 39 מבין ענין בתורה.
- 40 וְלִתְּוֹסֶפֶת פֶּאֶר, בְּאֵר הַיִּטֵּב — להסביר ביתר הרחבה, לְשׁוֹן
- 41 "תְּפִיסָא" שֶׁאָמַר אֱלִיהֵו: — הביטוי "תפיסא" שאמר אליהו
- 42 (במאמרו המפורסם "פתח אליהו"): "לִית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא כֵךְ
- 43 כו'" — אין מחשבה שיכולה "לתפוס" כך, בקב"ה. כשהוא רוצה
- 44 לציין שאין שום מחשבה יכולה להבין את הקב"ה, הוא משתמש
- 45 בביטוי "תפיסא", שאין שום מחשבה יכולה "לתפוס" בקב"ה.

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סדר הבנת שכל - בתחלה תופס כללות הסברא והשכל, ואז השכל מקיף את המושכל, ואח"כ מתחיל לפרט הכלל ע"י שקו"ט וכו' ואז השכל מלוכש בהמושכל, וכאשר גמר זה (- כבר מבינו, כאומרו "שהשיגו והשכילו") אז השכל מקיף את המושכל. ולהעיר ג"כ מהגהות הצ"צ (הנדפסות) על הנו"ל".

- 1 הקב"ה, כך רצה הקב"ה שיהיה הדין: שְׁעֵלָה בְּרָצוֹנוֹ,
2 שְׁכֵשִׁיעוּן רְאוּבֵן כִּךְ וְכך דָּרַךְ מִשָּׁל וְשִׁמְעוֹן כִּךְ וְכך -
3 יְהִיָּה הַפֶּסֶק בִּינֵיהֶם כִּךְ וְכך. וְאִם אִם - אִם שִׁתְכֵן הַדָּבָר,
4 כִּי לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה לְעוֹלָם, לְבֹא לְמִשְׁפָּט עַל
5 מְעֻנּוֹת וְתַבִּיעוֹת אֵלּוּ, -
6 הָרִי, אִם כָּל עֲנֵן הַתּוֹרָה
7 הוּא רַק "לִידַע אֶת
8 הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה", כִּדִּי
9 לְדַעַת כִּיצַד לְקִיִּים אֶת
10 הַמַּעֲשִׂוֹת - וּבִנְדִין דִּידִן:
11 לְדַעַת אִיךְ לַפְסוֹק אֶת
12 הַדִּין כַּשֶּׁדָּבָר כֹּזֵה יֵאָרֶע -
13 וְאִם כֵּן, אִין כָּל תּוֹעֵלָתוֹ,
14 לְכַאוּרָה, בִּידִיעַת הַהִלְכָה
15 בְּקֶשֶׁר לְדִין-תּוֹרָה שְׁלֹא
16 הִיָּה וְשִׁלָּא יִהְיֶה. אִיךְ,
17 הָאִמַּת הִיא לֹא כִךְ, אֲלֵא,
18 עֲצֵם יִידִיעַת וְהַבְנַת הַלְכָה
19 הוּא תְּכִלִּית כְּשֶׁלְעֲצֻמָּה,
20 שְׁכֵן, בַּהֲבִנַּת הַהִלְכָה הוּא מִבִּין אֶת רָצוֹנוֹ וְחַכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה -
21 וְכִךְ הוּא אוֹמֵר: מִכָּל מְקוֹם, מֵאַחֵר שְׁכַךְ עָלָה בְּרָצוֹנוֹ
22 וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁאִם יִמְעַן זֶה כִּךְ וְזֶה כִּךְ,
23 יְהִיָּה הַפֶּסֶק כִּךְ, תְּרִי בְּשִׂאֲדָם יוֹדֵעַ וּמִשִּׁיג בְּשִׁכְלוֹ פֶּסֶק זֶה
24 בְּהִלְכָּה הַעֲרוּכָה בְּמִשְׁנָה אוֹ נִמְרָא אוֹ פּוֹסְקִים - שׁוֹנָה
25 הַדָּבָר כַּשֶּׁהוּא יוֹדֵעַ אֶת פֶּסֶק הַדִּין מִחוּקִים אֲחֵרִים, שְׁלֹא מִן
26 הַתּוֹרָה, אִם שֶׁאִפְשָׁרִי הַדָּבָר שֶׁגַּם בְּאוֹתָם חֻקִּים אֲחֵרִים נִפְסָק.
27 בְּאוֹתוֹ מִקְרָה, אוֹתוֹ פֶּסֶק דִּין כִּמוֹ שֶׁהוּא, לְהַבְדִּיל, בַּתּוֹרָה - אִין
- 28 זֶה, אֲבָל, רָצוֹנוֹ וְחַכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה, אֲלֵא יִידִיעָה וְהַבְנָה
29 אֲנוּשִׁית. וְאִילוֹ כַּשֶּׁהוּא שׁוֹאֵב אֶת יִידִיעוּתוֹ מִן הַתּוֹרָה: תְּרִי זֶה
30 מִשִּׁיג וְתוֹפֵס וּמִקִּיף בְּשִׁכְלוֹ רָצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה
31 בְּרוּךְ-הוּא, דְּלִית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיה וְלֹא בְּרָצוֹנוֹ
32 וְחֻכְמָתוֹ, - בְּלִי תּוֹרָה,
33 אִין מַחֲשָׁבָה שְׁתוּכָל
34 "לְתַפּוֹס" בְּקֶב"ה וְלֹא
35 בְּרָצוֹנוֹ וְחַכְמָתוֹ, כִּי אִם
36 בְּהִלְכָּשׁוֹתָם - שֶׁל
37 רָצוֹנוֹ וְחַכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה,
38 בְּהִלְכּוֹת הַעֲרוּכּוֹת
39 לְפָנֵינוּ, - זֶהוּ חִלּוֹק
40 הָרָשׁוֹן שֶׁל הַעֲנִין,
41 שְׁכַשְׁהוּא מִבִּין הַלְכָה,
42 הוּא מִקִּיף בְּשִׁכְלוֹ אֶת
43 רָצוֹנוֹ וְחַכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה.
44 עֲנִין נּוֹסֵף קִיִּים כֵּאֵן: וְגַם
45 שְׁכָלוֹ מְלַבֵּשׁ בָּהֶם. -
46 שְׁכָלוֹ מְלֻבֵּשׁ בְּרָצוֹנוֹ
47 וּבַחֲכָמָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה, כְּלוֹמֵר, רָצוֹנוֹ וְחַכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה מִקִּיפִים
48 אֶת שְׁכָלוֹ. וְהוּא יְחִיד נִפְלָא שְׂאִין יְחִיד כְּמוֹהוּ, וְלֹא בְּעֶרְבּוֹ
49 נִמְצָא כָּלִל בְּנִשְׁמִיּוֹת, - שְׁנֵי דְבָרִים שְׂאִין עֵרוֹךְ בִּינֵיהֶם,
50 יִתְיַחֲדוּ בְּאִיחֻד כֹּזֵה, לְהִיּוֹת לְאַחֲדִים וּמִיַּחֲדִים מִמֶּנּוּ מִכָּל
51 צֶד וּפְנָה. - כִּמוֹ שֶׁהַדָּבָר בַּהֲבִנַּת תּוֹרָה, בָּה מֵתֻאֲחָד שְׁכָלוֹ שֶׁל
52 הָאָדָם עִם שְׁכָל הַתּוֹרָה - שֶׁהוּא רָצוֹנוֹ וְחַכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה -
53 לְכָל צַדִּיד, שְׁשִׁכָל הָאָדָם מִקִּיף אֶת שְׁכָל הַתּוֹרָה וְשְׁכָל הַתּוֹרָה
54 מִקִּיף אֶת שְׁכָל הָאָדָם.

יום שלישי א' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 18, וזאת מעלה... עד עמ' י, בפרע"ח):

- 55 וְזֹאת מַעֲלָה יִתְרָה גְּדוֹלָה וְנִפְלְאוֹה לְאִין קִין אֲשֶׁר בְּמִצְוֹת
56 יִידִיעַת הַתּוֹרָה וְהַשְׁגָּתָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂוֹת, - הַמַּעֲלָה
57 שְׁבִידִיעַת וְהַשְׁגַּת הַתּוֹרָה לִגְבִי כָּל הַמִּצְוֹת הַמִּתְבַּצְעוֹת עַל-יְדֵי
58 עֲשִׂיָּה, וְאִפְלוֹ עַל מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בְּדָבָר, וְאִפְלוֹ עַל מִצְוֹת
59 תְּלִמּוֹד תּוֹרָה שְׁבִידָבוֹר.
60 - כִּמוֹ שְׁנוֹכֵר בִּפְרָק
61 הַקּוּדֵם, שְׁבִלִימוֹד תּוֹרָה
62 קִיִּמַּת מִצְוֹת הַבְּנַת הַתּוֹרָה
63 וּמִצְוֹת הַדִּיבּוּר בַּתּוֹרָה:
64 מִצְוֹת הַדִּיבּוּר בַּתּוֹרָה,
65 בְּפֶה, מִקִּיִּימִים כַּשֶּׁאוֹמְרִים
66 פְּסוּקֵי הַתֵּנָךְ גַּם אִם לֹא
67 מִבְּנִיִּים פִּירוּשׁ הַמִּלִּים
68 וּמוֹשֵׁגִן. וְאִילוֹ הַמַּעֲלָה
69 הַגְּדוֹלָה שֶׁבְּמִצְוֹת הַבְּנַת
70 הַתּוֹרָה, אִינָה קִיִּמַּת בְּשׁוֹם
71 מִצְוָה אַחֲרָה, גַּם בּוֹז שֶׁל
72 דִּיבּוּר בַּתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי כָּל הַמִּצְוֹת שְׁבִידָבוֹר וּמַעֲשֵׂה -
- 73 שִׁיחֻדֵי מִקִּיִּים, עַל-יְדֵי דִיבּוּר וְעֲשִׂיָּה, הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
74 מְלַבֵּישׁ אֶת הַנֶּפֶשׁ - בְּלִבוֹשׁ אֱלֹקִי, וּמִקִּיפָה אוֹר ה' מֵרִאשָׁה
75 וְעַד רִגְלָה, - מִהַבְחִינָה הַעֲלִיּוֹנָה עַד לְבַחֲנָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ.
76 וּבִידִיעַת הַתּוֹרָה - כַּשִּׁיחֻדֵי מִבִּין תּוֹרָה, מְלַבֵּד שֶׁהַשְּׁכָל
77 מְלַבֵּשׁ בְּחֻכְמָת ה', -
78 חֲכָמָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה מִקִּיפָה
79 אוֹתוֹ, נּוֹסֵף עַל כִּךְ, הֵנָּה
80 גַּם חֻכְמָת ה' בְּקֶבֶר, -
81 שֶׁל הָאָדָם הַמִּבִּין תּוֹרָה,
82 שְׁשִׁכְלוֹ מִקִּיף חֲכָמָת הוּי',
83 וּבִלְשׁוֹן ה' תְּנִיָּא: מָה
84 שֶׁהַשְּׁכָל מִשִּׁיג וְתוֹפֵס
85 וּמִקִּיף בְּשִׁכְלוֹ מָה
86 שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְתַפּוֹס
87 וְלַחֲשִׁיג מִיִּדִיעַת הַתּוֹרָה,
88 אִישׁ כִּפִּי שְׁכָלוֹ וְכֵן
89 יִידִיעַתוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ
90 בְּפֶרֶד"ם. - בְּאַרְבַּעַת חֻלְקֵי הַתּוֹרָה: פֶּשֶׁט, רִמָּז, דְּרוּשׁ, סוּד. הָרִי,

ליקוטי אמרים

וזאת

מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי' על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. וכדיעת התורה מלבד שהשכל מלוּבש בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידעת התורה איש כפי שכלו ובה ידיעתו

40 וְלִשְׁמָהּ, תִּינוּי כָּרִי – כוונתו של הלומד היא, לְקַשֵּׁר נַפְשׁוֹ
41 לַה' עַל יְדֵי הַשְׁנָת הַתּוֹרָה, אִישׁ כָּפִי שֶׁכָּלוּ, – עַל-יְדֵי-כֶּךָ
42 הוּא מִתְקַשֵּׁר עִם הַקִּבְ"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"פָרִי עֵץ חַיִּים". –
43 הַתְּנִיָּא הֵבִיא כֵּאֵן מִסְפֵּר "עֵץ הַחַיִּים", שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מִזֶּה

44 לַנֶּפֶשׁ, וְהַמְצוּת –

45 לְבוּשִׁים. בְּרַם, נִשְׁאֵלֶת

46 הַשְּׁאֵלָה: אִם כֵּךְ – הִרִי

47 שֶׁלַתּוֹרָה מַעֲלָתָה הִיא,

48 שֶׁהִיא מִזֶּה לַנֶּפֶשׁ,

49 וְלַמְצוּת – מַעֲלָתָהּ הִיא,

50 שֶׁהִיא לְבוּשִׁים לַנֶּפֶשׁ; וְכֵן

51 לְמַדְנָה, שֶׁלְבוּשִׁים

52 בְּרוּחָנוּת יִכְוִלִים לִהְיוֹת

53 לַמַּעֲלָה בְּמַדְרִיגָה מִזְדַּבֵּר

54 אוֹתוֹ הֵם מְלַבִּישִׁים. בְּמֹה,

55 אִיפּוֹא, קִיּוּמָה מַעֲלָתָה

56 הַמִּיּוּחָדָת שֶׁל תּוֹרָה לְגַבִּי

57 מַצּוּת? – זֹאת הוּא בֹא

58 לְהַבְדִּיר בְּהַגְהָ"ה הַבֹּאָה,

59 בְּהַסְבִּירוֹ מִזֶּה מִשְׁמַעוּתָם

60 שֶׁל מִזֶּה לְבוּשׁ בְּמוֹנָם

61 הָרוּחָנִי, וּבִכֶּךָ מוֹסֵבֵר

62 שֶׁבַתּוֹרָה יִשָּׁן שְׁתֵּי

63 הַמַּעֲלוֹת: הִיא גַם מִזֶּה וְגַם

64 לְבוּשׁ לַנֶּפֶשׁ הַמִּשְׁכָּלֶת

65 הַלּוּמֵדֶת תּוֹרָה, וְכֵן הוּא

66 אוֹמֵר: [וְהַמִּזּוֹן הִיא

67 בְּחִינַת אוֹר פְּנִימִי, –

68 לְנִשְׁמָה, וְהַלְבוּשִׁים בְּחִינַת מְקִיפִים. – אוֹר שֶׁמְקִיף אֶת הַנֶּפֶשׁ,

69 וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁתִּלְמִיד תּוֹרָה שֶׁקוֹל כְּנָגְדוֹ כָּל הַמַּצּוּת,

70 לְפִי שֶׁהַמַּצּוּת הֵן לְבוּשִׁים לְבָד, וְהַתּוֹרָה הִיא מִזֶּה וְגַם לְבוּשׁ

71 לְנֶפֶשׁ הַמִּשְׁכָּלֶת, – הַעוֹסֶקֶת בַּתּוֹרָה, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ – הָאָדָם

72 מִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה, בְּעִיּוֹנָה וְלִמּוּדָה, – כִּשְׁהַנֶּפֶשׁ עוֹסֶקֶת בְּלִמּוּד

73 וּבְעִיּוֹן בַּתּוֹרָה, וְכָל שֶׁכֵּן בְּשִׁמּוּצֵיָא – אֵת מִזֶּה שֶׁהוּא מְבִין בַּתּוֹרָה,

74 בְּפִי דְבָרוֹ, – גַּם בְּדִבּוּר, שֶׁהַכָּל הַדְּבָרוֹ – הִיּוּצָא מִהַפֶּה, נִעָשֶׂה

75 בְּחִינַת אוֹר מְקִיף, – לַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"פָרִי עֵץ חַיִּים": –

76 בְּהַתָּאם לְאִמּוֹר, יוּצָא, שֶׁבַתּוֹרָה יִשָּׁן שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת: מַעֲלָת הַמִּזּוֹן

77 וּמַעֲלָת הַלְבוּשׁ, מִמִּילָא הַתּוֹרָה הִיא לַמַּעֲלָה מִכָּל הַמַּצּוּת, שֶׁהִיא

78 לְבוּשִׁים בְּלִבָּד לַנֶּפֶשׁ.

1 שְׁבִידִיעַת וְהַבְנַת תּוֹרָה, קִיּוּמָה, בְּנוֹסֶף לַמַּעֲלָה שֶׁקִּיּוּמָה בְּשִׁאֵר

2 הַמַּצּוּת, שֶׁאוֹר הוּא מְקִיף אֶת הַנֶּפֶשׁ, מַעֲלָה נּוֹסֶפֶת, וְהִיא מִזֶּה

3 שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְקִיפָה אֶת אוֹר הוּא, עַל-יְדֵי שֶׁכָּלוּ מְקִיף שֶׁכָּל שֶׁל

4 תּוֹרָה שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקִּבְ"ה. וְלִפִּי שֶׁבִידִיעַת

5 הַתּוֹרָה, – וְהַבְנָתָה,

6 הַתּוֹרָה מְלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ

7 הָאָדָם וְשֶׁכָּלוּ וּמְקַפֶּת

8 בְּתוֹכָם, – בְּנֶפֶשׁוֹ וּבְשֶׁכָּלוּ

9 שֶׁל הָאָדָם, לִכֵּן נִקְרָאת –

10 הַתּוֹרָה, בְּשֵׁם 'לֶחֶם'

11 וּמִזּוֹן הַנֶּפֶשׁ. כִּי כְמוֹ

12 שֶׁהַלֶּחֶם הַנֶּשְׂמִי זֶה אֵת

13 הַגּוֹף בְּשִׁמְכָנִיסוֹ בְּתוֹכוֹ

14 וְקָרְבוֹ מִמֶּשׁ, וְנִהְפֵּךְ שֵׁם

15 לְהִיּוֹת דָּם וְכִשֵּׁר

16 בְּכִשְׁרוֹ, וְאוֹי יִהְיֶה

17 וְיִתְקַנֵּם, כִּי בִידִיעַת

18 הַתּוֹרָה וְהַשְׁנָתָה בְּנֶפֶשׁ

19 הָאָדָם שְׁלֹמִידָה הֵיטֵב

20 בְּעִיּוֹן שֶׁכָּלוּ עַד

21 שֶׁנִּתְפַּסֶּת בְּשֶׁכָּלוּ

22 וּמִתְאַחֲדָת עִמּוֹ וְהִיא

23 לְאַחֲדִים – הַנֶּפֶשׁ וְהַתּוֹרָה

24 נַעֲשֶׂית לְדַבֵּר אֶחָד, וְאֵת:

25 נַעֲשֶׂה – הַתּוֹרָה, מִזֶּה

26 לְנֶפֶשׁ וְחַיִּים בְּקִרְבָּה,

27 מִתְּנֵי חַיִּים אִין-סוֹף

28 בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלַבֵּשׁ –

29 הָאִין-סוֹף מְלֻבֵּשׁ, בְּחִינַת אוֹר וְתוֹרָתוֹ שֶׁבְּקִרְבָּה. – בְּנֶפֶשׁ

30 הַיְהוּדִי הַלּוּמֵד וּמְבִין תּוֹרָה, וְהִיא שֶׁכָּתוּב: "וְתוֹרָתוֹ בְּתוֹךְ

31 מִעֵי", – כְּלוּמֹר, הַתּוֹרָה נִדְהִית מִזּוּנָה הַפְּנִימִי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, וְכְמוֹ

32 שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים" שֶׁעַר מִד פֶּרֶק ג', שֶׁלְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ מִתְלַבֵּשׁ

33 בְּגֵן עֵדֶן הֵן הַמַּצּוּת, – כִּדִּי שֶׁהַנִּשְׁמָה שֶׁהִיא מוֹגְבֵּלָת, תּוֹכֵל

34 "לְקַבֵּל" אֵת זֵוִי הַשְׁכִּינָה בְּגֵן-עֵדֶן, שֶׁהוּא אוֹר אֶלְקִי בְּלִתִּי מוֹגְבֵּל,

35 מִן הַהִכָּרָה שֶׁהַנִּשְׁמָה תִּצְטִיד בְּ"לְבוּשִׁים", שֶׁהֵם: הַמַּצּוּת שֶׁאֵדָם

36 מְקִיִּים אוֹתָן בְּעוֹלָם-זֶה. וְכֵאֵמֹר, שֶׁעַל-יְדֵי מַצּוּה, מוֹקֶפֶת הַנֶּפֶשׁ

37 בְּאוֹר אֶלְקִי כְמוֹ לְבוּשׁ הַמְקִיף אֶת הַגּוֹף; הִרִי זֶה לְבוּשׁ לְנִשְׁמָה

38 בְּגֵן-עֵדֶן. וְהַתּוֹרָה הִיא הַמִּזּוֹן לְנִשְׁמָת שֶׁעֲסָקוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה

39 בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה, וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר וְיִקְהֵל דָּף ר"י;

2. תהלים מ, ט. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שולל שלא נאמר שהתורה נעשה מזון מפני ענין צדדי דלשמה, ולא כנ"ל, כי אדרבא ולשמה היינו כו'". 4. פאה פרק א', משנה א.

יום רביעי ב' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' י, פרק ו והנה... עד עמ' 20, שריא לעולם.

- 44 אפשרות גם לנצל אותם לטוב.
- 45 וְהֵנָּה, זֶה לְעֹמֶת זֶה עֲשֵׂה אֱלֹהִים. – הנפש הבהמית
- 46 וכוחותיה ולבושיה הם ההיפך, הצד המנוגד, לעומת הנפש
- 47 האלקית וכוחותיה ולבושיה. כִּי כִּמוֹ שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית בְּלוּלָה
- 48 מְעַשֵּׂר סְפִירוֹת קְדוּשׁוֹת,
- 49 – עשרה הכוחות,
- 50 המכוונים לעשר
- 51 הספירות, וּמִתְלַבֶּשֶׁת
- 52 בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשִׁים
- 53 קְדוּשִׁים, – מחשבה,
- 54 דיבור ומעשה של תורה
- 55 ומצוות, כִּךְ הַנֶּפֶשׁ
- 56 דְּסִטְרָא אַחְרָא – הנפש
- 57 של ה"סטרא אחרא", הצד
- 58 שכנגד (משמעות המושג
- 59 "סטרא אחרא" יוסבר
- 60 להלן) מְקַלְפֹּת נִגְה –
- 61 מהקליפות הנקראות
- 62 "נוגה", שכפי שכבר הסברנו, יש בהן גם טוב, הַמְלַבֶּשֶׁת בְּדָם
- 63 הָאָדָם, – הנפש המלוכשת, כמוכר בפרק ראשון, בדם האדם
- 64 להחיות את גופו, גם נפש זו בְּלוּלָה – ומורכבת, מְעַשֵּׂר בְּתָרִין
- 65 דְּמִסְאָבוֹתָא², – מעשרה "כתרים" של טומאה (מעשרה כוחות
- 66 שבלשון הקבלה נקראים בשם "כתרים" – "כתרים"). שְׁהֵן: –
- 67 עשרה כוחות אלה: שֶׁבַע מִדּוֹת רָעוֹת – כגון: מדת ה"חסד"
- 68 שבטומאה מתבטאת בתאוה, מדת ה"גבורה" – בכעס, מדת
- 69 ה"תפארת" – בהתפארות, וכך הלאה, הַבָּאוֹת מֵאַרְבַּע יסודות
- 70 רָעִים הַנּוֹכְרִים לְעֵל, – בפרק הראשון, שבשם שכל דבר
- 71 מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך מורכבת גם
- 72 הנפש הבהמית מארבעה יסודות רוחניים, ובהיותה נפש של
- 73 קליפה – יסודותיה רעים, וממם באות כל המדות הרעות, וְשִׁכְלָ
- 74 הַמּוֹלִידִין הַנְּחָלֵק לְשִׁלְשָׁה, שֶׁהֵן חֲכֵמָה בִּינָה וְדַעַת – מְקוֹר
- 75 הַמִּדּוֹת; – מדוע הן מקור למדות? כִּי הַמִּדּוֹת הֵן לְפִי עֵרָךְ
- 76 הַשִּׁכְלָ, – כשה"שכל" גדול יותר – ה"מדות" מופנות לדברים
- 77 נעלים יותר, ובאם ה"שכל" קטן יותר – ה"מדות" הן לדברים
- 78 נמוכים יותר. כִּי הַקָּטָן – הילד הקטן, חוֹשֵׁק וְאוֹהֵב דְּבָרִים
- 79 קְטָנִים פְּחוּתֵי הָעֵרָךְ, לְפִי שִׁשְׁכָּלוֹ קָטָן וְקָצֵר לְהַשִּׁיג דְּבָרִים
- 80 יְקָרִים יוֹתֵר מֵהֶם, – הרי, שמדת החסד, המתבטאת בתאוה
- 81 ואהבה, מופנית בילד הקטן לדברים פעוטים ופחותי ערך, מכיון
- 82 ששכלו קטן. וְכֵן – במדת הגבורה, מְתַבַּעַם וּמִתְקַצֵּץ מִדְּבָרִים
- 83 קְטָנִים, וְכֵן בְּהַתְּפָאֲרוֹת – מדת התפארת, וְשִׁאֵר מִדּוֹת. –
- 84 הרי, שהשכל פועל בהתגלותן של המדות ומורד אותן באיזו
- 85 צורה תהייתה. משום כך נקראים שלשה כוחות השכל – "מקור"
- 86 לשבע המדות³. וְעֵשֶׂר בְּחִינּוֹת אֱלֹהִים הַמְּמַאֲרֹת, בְּשִׁאֲדָם
- 1 פרק 1. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהנפש האלקית שבכל
- 2 אחד מישראל, מורכבת מעשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כלליים:
- 3 "שכל", ו"מדות". שלשת כוחות ה"שכל" מהווים מקור ל"מדות" (לרגש):
- 4 על-ידי התבוננותו והתעמקותו של האדם, בגדולתו של הקב"ה – נוצרת
- 5 בו "מדה" רגשית, יראה
- 6 מהקב"ה או אהבה אליו. כן
- 7 הסביר רבנו הזקן, שכלל נפש 1
- 8 אלקית – שלשה "לבושים": 2
- 9 מחשבה, דיבור ומעשה, של 3
- 10 תורה ומצוות, בהם מתלבשת 4
- 11 הנפש האלקית. "לבושים" 5
- 12 אלה הם למעלה בדרגתם מן 6
- 13 הנפש עצמה, מאחר שהתורה 7
- 14 והקב"ה הם דבר אחד ממש, 8
- 15 וכשיהודי לומד תורה ומקיים 9
- 16 מצוות – הוא מתקשר עם 10
- 17 הקב"ה. במיוחד כשהוא לומד 11
- 18 ומבין תורה, שהמעלה שבכך,
- 19 היא כפולה: האור האלקי מקיף את הנפש, והנפש מקיפה את האור
- 20 האלקי של תורה.
- 21 בפרק הששי, אותו נתחיל ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שגם לנפש הבהמית
- 22 – שהיא הצד המנוגד של הנפש האלקית (כמבואר בפרק א.) – עשרה
- 23 כוחות ושלשה לבושים, ומאחר שהנפש הבהמית היא נפש של "קליפה",
- 24 הרי שכוחותיה הן כוחות של טומאה, ולבושיה – גם כן לבושים טמאים.
- 25 וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא נעשית בעלת דרגה נחותה
- 26 יותר מאשר היא עצמה. ביחס למשמעות המושג "קליפה", הערנו בפרק
- 27 ראשון, שלמרות שהכל נברא ומקבל חיותו מאלקות, הרי כדי שתהיה
- 28 לאדם אפשרות של בחירה בין טוב לרע, וכדי שהאדם יהיה כפי שעליו
- 29 להיות, על-ידי עבודה ויגיעה עצמית, ויהיה זכאי לשכרו – יצר הקב"ה
- 30 כוחות של טומאה, המכסים ומסתירים על החיות האלקית שבכל דבר
- 31 ונברא. כוחות מסתירים אלה, נקראים "קליפה": כשם שהקליפה מכסה
- 32 ומסתירה על הפרי, כך מסתירים כוחות הטומאה, על חיות הקדושה
- 33 שבפנימיות כל דבר. קליפות אלה נחלקות לשתי מדריגות, אחת למטה
- 34 מהשניה: מדריגה אחת בקליפה נקראת – "נוגה", זוהי קליפה שיש בה
- 35 גם טוב, ואותם הדברים ה"מושכים" את חיותם דרך ה"הסתרה" של
- 36 אותה קליפה – אפשר לנצל אותם גם לטוב וגם לרע. כפי שזה ביחס לכל
- 37 דבר גשמי שאפשר לקיים בו מצוה, ואז הוא נהפך לקדושה, ואפשר
- 38 לעשות בו, חלילה, עבירה, ואז הוא יורד למדריגה נמוכה יותר.
- 39 המדריגה השניה שבקליפה היא טמאה לגמרי ואין בה טוב כלל,
- 40 והדברים ש"מושכים" את חיותם דרך קליפה זו, שאין בה, כאמור, טוב
- 41 כלל, אי אפשר שיהפכו לקדושה, או אף לנצל אותם בענינים טובים.
- 42 דברים שהם אסורים באכילה – אינם יכולים להיחפך לקדושה (אבל
- 43 אפשר לנצל אותם לעניני קדושה) ודברים שאסורים בהנאה – אין

1. קהלת ז, יד. ראה זוהר חלק ג מז, ב. 2. שם, מא, א; ע, א. 3. רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחס לנפש האלקית, הוא אומר, לעיל בפרק השלישי – בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני

40 - "סטרא" בלשון ארמית - צד, "אחרא" - אחר, שאינו צד
41 הקדושה. - אם זה אינו צד הקדושה, הרי זה צד אחר "סטרא
42 אחרא", הרי שכל דבר שאינו קדושה - הוא "סטרא אחרא".
43 ומהו צד הקדושה? - וצד הקדושה אינו אלא השראה
44 והמשכה מקדושתו של
45 הקדוש-ברוך-הוא, ואין
46 הקדוש-ברוך-הוא שורה
47 אלא על דבר שבטל
48 אצלו ותורה, בין בפעל
49 ממש - שגם בחיצוניות
50 ניכר שהוא בטל,
51 כמלאכים עליונים, -
52 כמו מלאכים שעומדים
53 תמיד בהתבטלות אל
54 הקב"ה בכל ישותם, בין
55 בכת - שהביטול הוא רק
56 בכוח, בפנימיותו הדבר
57 בטל להקב"ה, ככל איש
58 ישראל למטה, -
59 בעולם הזה, ששכחו
60 להיות בטל ממש לגבי
61 הקדוש-ברוך-הוא
62 כמסירת נפשו על
63 קדשת השם. - כמו
64 שיסביר להלן ב"תניא",

65 שכל יהודי יש בכוחו למסור את נפשו על קידוש השם:
66 כשרוצים להכריח יהודי לשמד חלילה, הרי גם "קל שבקלים"
67 מוסר את נפשו על קדושת השם. הרי, שאין שלא יהיה מצבו
68 של יהודי מבחינה חיצונית, הנה בפנימיותו, שנשמתו, הוא תמיד
69 מסור להקב"ה, אלא שזה מתגלה בזמן של "מסירות נפש".
70 מכיון שכך - שורה בכל יהודי קדושתו של הקב"ה. ולכן אמרו
71 רז"ל, שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה - שכינה שרויה
72 בו, - עליו. שכן, כשיהודי לומד תורה, ניכרת התבטלותו אל
73 הקב"ה גם בחיצוניותו: הוא משקיע את שכלו, להבין רצונו
74 וחכמתו של הקב"ה - והשכינה שורה אז עליו. וכל בי עשרה
75 שכינתא שריא" לעולם. - במקום שעשרה יהודים נמצאים
76 יחד, גם כשאין לומדים אז תורה, שורה שם השכינה תמיד.
77 שכן, עשרה יהודים יחד הם עדה שלימה, ועדה שלימה היא
78 כלי להשראת השכינה.

1 מחשב בהן - כשאדם חושב מחשבות הנובעות מאחד מעשרת
2 הכוחות האמורים, וכגון: כשהוא חושב איך להשיג דבר מסוים
3 שהוא תאב לו, וכדומה, או מדבר - דיבורים הבאים מאחד
4 מעשרת הכוחות האמורים, או עושה - בכוח המעשה שלו,
5 פעולה המשמשת אחד
6 מעשרה הכוחות
7 האמורים, הרי מחשבתו
8 שבמחשבו ודיבורו שבפיו
9 ובת המעשי שבדין
10 ושאר אבריו, נקראים
11 "לבושי מסאבו" -
12 לבושים לא נקיים, לעשר
13 בחינות אלו הממאיות
14 שמתלבשות בהן בשעת
15 מעשה או דיבור או
16 מחשבה. - אלו הם
17 המחשבות, הדיבורים
18 והמעשים שהם לבושי
19 הנפש הבהמית? ביחס
20 לנפש האלקית, יודעים
21 אנו, שיש לה מחשבות,
22 דיבורים ומעשים שהם
23 לבושים, והם, כמוסבר
24 לעיל, המחשבה, הדיבור
25 והמעשה בתורה ומצוות.

26 בהתאם לכך, אפשר היה לומר, שגם ביחס לנפש שמן הקליפה,
27 אלה הם מחשבות, דיבורים ומעשים של עבירות - בא רבנו
28 הזקן ואומר שמדובר כאן לא רק על עבירות, אלא כל
29 המחשבות שאדם חושב, וכל הדיבורים והמעשים, שהוא מדבר
30 ועושה, שאינם לשמו של הקב"ה ואינם באים כדי לעבדו - אף
31 שאינם עניני איסור ועבירה - הרי הם עדיין לבושים של
32 "קליפה" - ובלשונו של רבנו הזקן: והן הם כל המעשים אשר
33 נעשים תחת השמש, - כל זמן שאין הם נעשים לשם ענינים
34 של תורה, או כדי לעבוד את השי"ת, אשר תכלית ורעות
35 רות⁴, וכמו שכתוב בזהר בשלח⁵, שהן "תבירו דרוחא
36 בו", - דברים שרוח הקדושה שבורה בהם. וכן כל הדיבורים
37 וכל המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו, -
38 וממילא הם לשם הנפש הבהמית. שזהו פרוש לשון "סטרא
39 אחרא", - זו משמעות הביטוי "סטרא אחרא", פרוש צד אחרא,

שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות הן לפי ערך השכל. טעם השינוי בלשון הוא, שכן, יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת "אדם", שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל, כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא מדות, והמדות בה הן טבעיות - יש לה משיכה לעינוגים גופניים, ואין היא צריכה להתבונן ב"טוב" של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית ממש רק כעזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מדריגתו הכללית של השכל - כך היא מדריגת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא "מקור" למדות - רק מחמת שהמדות הן לפי ערך השכל. 4. קהלת א, יד. 5. חלק ב נט, א. 6. אבות פרק ג. משנה ו. 7. סנהדרין לט, א.

יום חמישי ג' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 20, אבל כל מה... עד עמ' יא, סוף פ"ה:

44 הצמצום, והחיות של קדושה האמורה ירדה כל כך, עד
45 שנתמעט כל כך האור והחיות, מעוט אחר מעוט, עד
46 שיכול להתצמצם ולהתלבש בבחינת גלות – החיות שמן
47 הקדושה, נמצאת בגלות באותו דבר שהיא מחיה. היינו: הדבר

48 אינו בטל לחיות שלו כפי

49 הנדרש, אלא הוא "מושל"

50 על החיות; למשל: אדם

51 הנמצא בגלות – יש על

52 גביו מי שמושל עליו, והוא

53 אינו יכול לגלות את

54 כוחותיו ולפעול כרצונו.

55 החיות שמן הקדושה היא

56 בבחינת גלות תוך אותו

57 דבר הנפדר, – מן

58 הקדושה ובו מתלבשת

59 החיות להחיותו –

60 להחיות את הדבר הנפרד,

61 ולקיימו מאין ליש, שלא

62 יחזור להיות אין ואפס

63 בכתחלה מקדם שנברא.

64 – הרי, שכל דבר שאינו

65 בטל להקב"ה, ובהרגשתו

66 הוא כדבר נפרד – מקבל

67 את חיותו, לא מפנימיות

68 הקדושה בלבד, אלא רק

69 עלידי התלבשותה בהרבה לבושים וצמצומים. ולכן נקרא

70 עולם הזה ומלאו, עולם הקליפות וסטרא אחרא. – למרות

71 שהקדושה היא המזיה גם את העולם הזה, אלא מכיון

72 שהעולם הזה הגשמי מרגיש את עצמו כדבר לעצמו, כמציאות

73 נפרדת, ולא נראה בו הביטול להקב"ה, לכן הוא נקרא עולם של

74 קליפות וסטרא אחרא, ולכן כל מעשה עולם הזה קשים

75 ורעים, ורשעים גוברים בו, כמו שכתוב בעץ חיים שער

76 מב סוף פרק ד. הגהה – ב"הגהה" הבאה, עומד רבנו הזקן על

77 כך, שהעולם הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא",

78 למרות שהקב"ה נמצא הרי בכל מקום, גם בעולם הזה, וכמו

79 שמוסבר ב"קבלה" שזהו ה"אור אין סוף" המתלבש בעשר

80 הספירות של ארבעה העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה,

81 ועלידין מלא גם עולמנו, העולם הזה, ב"אור אין סוף" – אך,

82 אין זה סותר לעובדה שהעולם הזה נקרא עולם של "קליפות"

83 ו"סטרא אחרא": [עם היות בתוכו – למרות שישנן בעולם

84 הזה, עשר ספירות דעשיה דקדושה, – שכן, עולם העשיה

85 כלול בו גם עולמנו אנו, העולם הזה הגשמי, וגם עולם העשיה

86 הרוחני, ועשר הספירות של עולם העשיה של קדושה נמצאות

1 אכל כל מה שאינו בטל אצלו ותפדה, אלא הוא דבר

2 נפרד בפני עצמו – הוא נראה כאילו הוא דבר נפרד לעצמו,

3 אינו מקבל חיות מקדושתו של הקדוש ברוך הוא – אלא,

4 מהיכן הוא מקבל את חיותו? הרי מן ההכרח שכל דבר יקבל את

5 חיותו מן הקדושה, כמו

6 שכתוב⁸: "ואתה מחיה את

7 כולם", אלקות וקדושה

8 מחיה את הכל – מסביר

9 רבנו הזקן, שה"נפרד", זה

10 שאין בו ביטול להקב"ה,

11 אינו מקבל חיות

12 מהפנימיות של הקדושה,

13 כי אם מחיצוניותה בלבד,

14 אחרי שהיא עוברת

15 ויורדת דרך הסתרות

16 רבות. זהו מה שהוא

17 אומר: "אינו מקבל חיות",

18 מבחינת פנימיות הקדושה

19 ומחותה וצמצומה

20 בכבודו ובעצמה, אלא

21 מבחינת אחרים, – כפי

22 שיוסבר להלן, בפרק כ"ב,

23 משמעותה של השפעה

24 פנימית היא, לתת למישהו

25 דבר מתוך רצון עצמי טוב,

26 ואילו השפעה בבחינת אחרים – היינו: כשנותנים דבר למישהו

27 בגלל סיבה צדדית ולא מתוך רצון טוב. למשל: כשמישהו נותן

28 דבר לשונא, הריהו מפנה את פניו ממנו. פניו של אדם מסמלים

29 את פנימיותו, וכשם שפנימיותו של האדם אינה מתבטאת

30 במתנה שהוא נותן לשונא, ומשום כך הוא מפנה ממנו גם את

31 פניו הגשמיות בשעת מעשה – כך גם ביחס להשפעה אלקית:

32 כשהשפעה מושפעת לצד הקדושה, הרי זו השפעה פנימית,

33 שהקב"ה רוצה, כביכול, להשפיע לו. ואילו ההשפעה המושפעת

34 ל"סטרא אחרא", לצד שלא מן הקדושה, הרי זו השפעה חיצונית

35 בלבד, בלי רצון פנימי, והיא נקראת "בחינת אחרים", שיורדים

36 ממדרגה למדרגה – ממדרגה עליונה לתחתונה, רבבות

37 מדרגות, בהשתלשלות העולמות דרך עלה ועלול – דרך

38 סיבה (הגורם) ומסובב (התוצאה), וכפי שהוסבר כבר,

39 כשהמדרגה העליונה היא סיבה וגורם למדרגה התחתונה

40 הבאה ממנה. אך, בצורה זו, יש עדיין ערך ושייכות בין המדרגה

41 התחתונה לעילתה, שהיא המדרגה העליונה, ואילו כאן ישנם

42 נוסף על כך וצמצומים רבים, – המדרגה הבאה אחרי

43 הצמצום, יורדת כל כך, שאין לה ערך כלל למדרגה שלפני

ליקוטי אמרים

אבל כל מה שאינו בטל אצלו

ית' אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל חיות

מקדושתו של הקב"ה מבחי' פנימית הקדושה ומהותה

ועצמותה בכבודה ובעצמה אלא מבחי' אחוריים

שיורדים ממדרגה למדרגה רבבות מדרגות בהשתלשלות

העולמות דרך עלה ועלול וצמצומים רבים עד שנתמעט

כל כך האור והחיות מעוט אחר מעוט עד שיכול

להתצמצם ולהתלבש בבחי' גלות תוך אותו דבר

הנפרד להחיותו ולקיימו מאין ליש שלא יחזור

להיות אין ואפס כבתחלה מקודם שנברא ולכן

נקרא עולם הזה ומלאו עולם הקליפות וסטרא אחרא

ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים

בו כמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות

הן נחלקות לשתי מדרגות

זו למטה מזו המדרגה

התחתונה היא שלש קליפו'

הגהה

עם היות בתוכו עשר ספי'

דעשה קדושה וכמ"ש בע"ח שער

45 התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדריגה
46 תחתונה יותר מאשר היא עצמה: **אלא שהקליפות הן נחלקות**
47 **לשתי מדרגות, זו למטה מזו. המדרגה התחתונה, היא**
48 **של קליפות הטמאות ורעות לגמרי, ואין בהם טוב כלל,**
49 **ונקראו במרכבת**
50 **יחזקאל¹⁰ – ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה**
51 **זוכרים הדברים המכסים**
52 **על אלקות, ביניהם, שלשה דברים המרמזים**
53 **על שלש קליפות אלו, והן נקראות שם: "רוח סערה"**
54 **"ענן גדול וגו'". – ו"אש מתלקחת". שלש אלו הן**
55 **שלש הקליפות הטמאות לגמרי ואין בהן מהטוב כלל. ומקן – משלש**
56 **קליפות אלו, נשפעות ונמשכות נפשות כל**
57 **אמות העולם, וקיום גופם, – נוסף על החיות מהנפש המחיה את הגוף,**
58 **יש לגוף גם קיום עצמי, ונפשות כל בעלי חיים**
59 **הטמאים ואסורים באכילה, וקיום גופם, וקיום וחיות כל**
60 **מאכלות אסורות מהצומח, כמו ערלה – פירות הצומחים על עצים שעדיין לא מלאו להם שלש שנים, וכלאי הכרם –**
61 **תבואה שנורעה במעורב עם ענבים, כו', – כל מה שאסור באכילה, וכמו שכתוב בעץ חיים שער מט פ"ק ו', – שכל**
62 **הדברים האמורים מקבלים חיותם משלש קליפות אלו, וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא**
63 **תעשה – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא-תעשה" שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, וענפיהן, – הדברים**
64 **שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל אלה מקבלים חיותם וקיומם משלש הקליפות הטמאות לגמרי,**
65 **כמו שכתוב שם – ב"עץ חיים", סוף פ"ק ה: – הרי, שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים מהמדריגה**
66 **התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה,**
67 **שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן – שהלבושים הם למטה במדריגה מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. וזה פירוש מדויק לביטוי**
68 **"זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה**
69 **במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה עליה.**

ליקוטי אמרים

בו כמ"ש בע"ה שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות

הגהה

עם היות בתוכו עשר ספי

דעשה דקדושה וכמ"ש בע"ה שער מ"ג ובתוך עשר ספי דעשה אלו הן עשר ספי דיצירה ובתוכן עשר ספי דבריאה ובתוכן עשר ספי דאצילות שבתוכן אור א"ם ב"ה ונמצא אור א"ם ב"ה מלא כל הארץ הלוו התחתונה על ידי התלבשותו בעשר ספי דארבע עולמות אב"ע כמ"ש בע"ה שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים פרק כ':

וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ה שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פ"ה:

1 גם בעולמנו, וכמו שכתוב בעץ חיים שער מג, ובתוך עשר
2 ספירות דעשה אלו הן עשר ספירות דיצירה, ובתוכן –
3 בעשר הספירות של יצירה, עשר ספירות דבריאה, ובתוכן –
4 בעשר הספירות של בריאה, עשר ספירות דאצילות, שבתוכן
5 – בעשר הספירות
6 דאצילות, אור-אין-סוף
7 ברוך-הוא; ונמצא אור-
8 אין-סוף ברוך-הוא מלא
9 כל הארץ הלוו
10 התחתונה, על ידי
11 התלבשותו בעשר
12 ספירות דארבע
13 עולמות: אצילות-
14 בריאה-יצירה-עשה,
15 כמו שכתוב בעץ חיים
16 שער מז פרק ב ובספר
17 גלגולים פרק כ: –
18 ולמרות זאת, מבלי הבט
19 ש"אור אין סוף" מלא גם
20 בעולם-הזה, אין הוא בטל
21 להקב"ה, ונראה בדבר
22 נפרד, כ"מציאות"
23 לעצמה, ולכן נקרא
24 העולם-הזה עולם של
25 קליפות ו"סטרא אחרא", שכן, קדושה מסמלת רק מה שבטל
26 להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה – זה נקרא "סטרא אחרא".
27 עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים ומעשים שאין מטרתם –
28 קדושה, נקראים "סטרא אחרא", והם לבושיה של הנפש
29 הבהמית. ולפי זה יוצא שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם
30 באותה מדריגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של
31 "קליפה", וגם לבושיה הם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא". ברם,
32 בהיותם הדיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר,
33 ממדריגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדריגת
34 הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדריגת נפש זו,
35 צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא
36 בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם
37 במדריגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את
38 נפש הבהמית למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו
39 הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדריגות,
40 אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם
41 לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה בהרבה
42 במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, שכן, נפש זו היא
43 מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי
44 העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועל-ידי

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקונ' עה"ח פ"ג (עכ"פ – מפני שמביאו כו') ובתניא פ"ג: שנתחזק יותר. ומ"ש לקמן דרך "ולא עדיפי", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז – בערכה". 10. יחזקאל א, ד.

יום שישי ד' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, וברחי רבנן.

ליקוטי אמרים

- 1 פרק ז. אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד
2 הקליפה, המלכשת בדם האדם – להחיות אותו בחיים
3 גופניים, כגוף לעיל, ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים
4 מהורים ומתרים באכילה, – עליפי דין תורה, וקיום וחיות
5 כל הדומם וכל הצומח
6 המתיר באכילה, וכן
7 קיום וחיות כל המעשה
8 דבור ומחשבה בעניני
9 עולם הזה שאין בהם
10 צד אפור, – שיהיה אסור
11 לעשותם, לדבר או
12 להרהר בהם, לא שרש
13 ולא ענף משם"ה מצות
14 לא תעשה וענין
15 דאורייתא ודרבנן, –
16 כשבמחשבות, בדיבורים
17 ובמעשים, אין צד של
18 איסור כלל, רק שאין
19 לשם שמים – הרי, כל
20 מעשיו, דיבוריו
21 ומחשבותיו של יהודי,
22 צריכים להיות לשמו של
23 הקב"ה. למשל: כשיהודי
24 אוכל, צריכה אכילתו
25 להיות כדי שיהיה לו כוח
26 ללמוד תורה, להתפלל
27 ולקיים מצוה; מסחר
28 צריך להיות בכונה
29 שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה
30 ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה
31 זו נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, אלא –
32 מטרתם היא, רצון הגוף והפצו ותאותו, ואפלו הוא צריך
33 הגוף וקיומו וחיותו ממש, – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות
34 ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה
35 אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת,
36 אלא – מה שחסר כאן, הוא: שפניתו אינה לשם שמים כדי
37 לעבד את ה' בגופו – ובהתאם למה שאמרנו, צריכה הרי,
38 כוונתו של יהודי בשעת אכילה, להיות, שיוכל לעבוד את
39 השי"ת בכוח האכילה ההיא. ברם, כשכוונה זו חסרה, לא
40 עדיפי – אינם עדיפים, מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש
41 החיונית הבהמית בעצמה, והכל באשר לכל – הנפש
42 ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, נשפע ונמשך ממדרגה השנית
43 שבקליפות וסמרא אחרא, שהיא – בסדר הקליפות, קליפה
- 44 רביעית הנקראת "קליפת נגה", – משום שמאיר בה עדיין
45 אור הקדושה, שבעולם הזה, הנקרא "עולם העשיה", רבו
46 בכלי רע, רק מעט טוב מערב בתוכה – שכן, קליפת "נוגה"
47 המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא
48 שיש הבדל בין עולם
49 לעולם: בעולם אחד
50 מהווה ה"טוב" – הרוב,
51 וה"רע" – המיעוט, כן
52 מובדל שם הרע מהטוב.
53 בעולם אחר, הטוב והרע,
54 של קליפת "נוגה", הוא
55 מחצה על מחצה, מחצית
56 טוב ומחצית רע. וישנו
57 עוד עולם בו קליפת
58 "נוגה" היא ברובה רע ורק
59 מיעוט טוב. ואילו בעולם
60 הזה, כמעט כל כולה של
61 קליפת "נוגה" היא רע
62 וחלק קטנטן הוא טוב. זאת
63 ועוד, חלק קטנטן זה של
64 טוב – מעורב ברע,
65 [שממנה – ממעט הטוב
66 שבקליפת "נוגה", באות
67 מדות טובות שבנפש
68 הבהמית שבישראל,
69 כמו שנתבאר לעיל]. –
70 בפרק ראשון, שהמדות
71 הטובות הטבעיות בבני
72 ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית, שכן,
73 למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד,
74 איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה
75 מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש
76 הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל.
77 ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת
78 האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים
79 ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו
80 אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך –
81 הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. והיא – קליפת
82 "נוגה", בחינה ממצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי
83 ובין בחינת ומדרגת הקדושה. ולכן, פעמים שהיא נכללת
84 בשלש קליפות הטמאות [כמו שכתוב בעין חיים שער מט
85 ריש פרק ד בשם הזהר], ופעמים שהיא נכללת ועולה
86 בבחינת ומדרגת הקדושה, דחינו – מתי היא נכללת בקדושה?

28 יין טוב כדי לקיים את המצוה, כשכיל כרי לָקִים מְצוֹת עֲנֵג
29 שְׁבֵת יוֹם טוֹב – שכן מצוה לענג שבת ויום טוב באכילת בשר
30 ובשתיית יין, הרי, אם האכילה והשתייה הן לשם אחת מהכוונות
31 האמורות, אִזֵּי נִתְבָּרַר חַיֵּית הַבָּשָׂר וְחַיֵּין שְׁהִיָּה נִשְׁפָּע
32 מִקְלִיפַת נִגְהָ, וְעוֹלָה לָהּ
33 כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָן; – כמו
34 "עולה" וקרבן, שאז החיות
35 של המעשה שעשה מכוח
36 האכילה והשתייה –
37 נכללת בקדושה. וְכֵן – כך
38 גם בדיבור שאדם מדבר:
39 אם הם בכוונה של
40 קדושה, עולה או החיות
41 שבדיבורים אלה לקדושה,
42 כמו: הָאֱמֹר מְלֵתָא
43 דְּבְרִיחוּתָא – המשמיע
44 בדיחה, בכוונה לְפָקֵחַ
45 דְּעֵתוֹ וּלְשִׁמְחָה לְבוֹ לָהּ
46 וּלְתוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ, – כדי לעבוד את השי"ת, שְׁצָרִיכִים לְחַיֵּית
47 בְּשִׁמְחָה, – לימוד תורה ועבודת השם צריכים להיות מתוך
48 שמחה, ולכן הוא משמיע בדיחה, כדי להגביר את השמחה,
49 וְכֵמוֹ שֶׁעָשָׂה רַבָּא לְתַלְמִידֵי שְׁאֲמַר לְפָנֵיהֶם מְלֵתָא
50 דְּבְרִיחוּתָא תַּחֲלָה – לפני שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא
51 אומר לפניהם בדיחה וּבְרַחֲמֵי רַבָּנֵן. – ודעתם של תלמידיו
52 נעשתה בדוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם.
53 כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה
54 מקליפת "נוגה", נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

1 כְּשֶׁהַטּוֹב הַמְעוֹרֵב בָּהּ נִתְבָּרַר – ונבדל, מִתְרַע וְגוֹבֵר וְעוֹלָה
2 וְנִכְלָל בְּקָרְבָּנָהּ. – להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן,
3 בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או
4 הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות
5 לנצל אותה גם לטוב וגם
6 לרע, ובשעה שהוא עושה
7 את המעשה בכוונה של
8 קדושה, היא נכללת
9 בקדושה, ואילו בשעה
10 שהוא עושה את המעשה
11 לשם תענוג גופו – הוא
12 מוריד את החיות לרע
13 גמור שמשלש הקליפות
14 הטמאות לגמרי. כְּגוֹן דְּרַךְ
15 מְשָׁל: הָאוֹכֵל בְּשָׂרָא
16 שְׁמֵנָא דְּתוֹרָא – כשאדם
17 אוכל בשר שור שמן,
18 וְשׂוֹתָהּ יוֹן מִכֶּשֶׁם –
19 אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאוה, כי אם בכוונה, לְהַרְחִיב
20 דְּעֵתוֹ לָהּ וּלְתוֹרָתוֹ, – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת
21 ולהבין טוב יותר תורה, בְּדֹאמֶר רַבָּא: "חֲמֵרָא וְרִיחָא כּוֹ", –
22 כמו שאמר רבא,² יין וריח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל
23 להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי
24 שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת,
25 שאכילתו ושתייתו הן בכוונה של קדושה, אִזֵּי – לא רק
26 שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או לשם מצוה,
27 אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן ושותה

יום שבת קודש ה' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, לנצח.

71 תאוה, נַעֲשֶׂה לָהֶן – לקליפות, לְבוֹשׁ וּמִרְכָּבָה – כמו מרכבה
72 שהיא בטלה לגמרי לרוכב עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של
73 האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, וכמרכבה – בטל
74 לקליפה, אבל זהו רק לְפִי שְׁעָה. עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב הָאָדָם וְיַחְזֹר
75 לְעִבּוּדַת ה' וּלְתוֹרָתוֹ, –
76 שכן, כשאדם עושה
77 תשובה וחוזר לתורה
78 ולעבודת השם, נפרדת
79 החיות מהקליפות וחוזרת
80 ועולה לקדושה, כִּי לְפִי
81 שְׁהִיָּה בְּשֶׁר הָיִתָּ וְיִנֵּן
82 בְּשָׂרָה, – והאדם בתאוותיו
83 הורידם לשלש הקליפות
84 הטמאות לגמרי, לְכַךְ
85 יְכוּלִים לַחְזֹר וּלְעֲלֹת
86 עִמּוֹ – יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, כְּשׁוֹבוֹ לְעִבּוּדַת

55 אִךְ מִי שֶׁהוּא כְּזוֹלָלִי בְּשָׂר וְסוֹכְאִי יוֹן, – הוא זולל בשר
56 וסוכא יין, כדי לְמַלֵּאת תַּאוֹת גּוּפוֹ וּנְפִשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהוּא
57 – התאוה, כְּחִינַת יְסוּד הַמִּים מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת הָרַעִים שֶׁבָּהּ
58 – שבנפש הבהמית, שְׁמֵנֵנוּ מֵדַת הַתַּאֲוָה – כמו שהוסבר
59 בפרק הראשון,
60 שמארבעה היסודות
61 הרעים של הנפש
62 הבהמית, באות כל
63 המדות הרעות, ותאוה
64 באה מיסוד המים, הִנֵּה
65 עַל יְדֵי זֶה יוֹרֵד חַיֵּית
66 הַבָּשָׂר וְחַיֵּין שְׁבִקְרָבוֹ, –
67 שאכל ושתה, וְנִכְלָל לְפִי
68 שְׁעָה בְּרַע גְּמוֹר שְׁבִשְׁלֵשׁ
69 קְלִיפֹת הַטְּמָאוֹת, –
70 שאין בהן טוב כלל, וְגוֹפוֹ – של האדם שאכל ושתה לשם

ליקוטי אמרים

אך מי שהוא בזוללי

בשר וסוכאי יין לְמַלֵּאת תאוות גופו ונפשו הבהמית
שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה
שממנו מדת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין
שבקרבנו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלוש קליפות
הטמאות וגופו נעשה לחן לבוש ומרכבה לפי שעה עד
אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי
שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות

עמו – יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, כְּשׁוֹבוֹ לְעִבּוּדַת

48 אַעביר מן הארץ; - בשחקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא
49 ניצוצות הקדושה, או - אפשר הדבר, שגם עתה תצא החיות
50 של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, עד שיעשה
51 תשובה גדולה כל כך שדונות נעשו לו בזכויות ממש,
52 שהיא תשובה מאהבה
53 מעמקא דלבא -

ליקוטי אמרים

54 כשהתשובה היא מעומק
55 הלב, באהבה רבה
56 וחשיקה - מתוך חשק,
57 ונפש שוקקה לדבקה בו
58 יתברר, וצמאה נפשו
59 לה' בארץ עיפה וציה,
60 - הצמאה למים, כך גם
61 נפשו צמאה להשי"ת,
62 להיות כי עד הנה - עד
63 שעשה תשובה, היתה
64 נפשו בארץ ציה
65 וצלמות, היא הסטרא
66 אחרא, ורחוקה מאור
67 פני ה' בתכלית, - נפשו
68 רחוקה בתכלית מהאור
69 האלקי הפנימי, ולזאת -
70 ולכן, בשעה שעושה
71 תשובה מתוך אהבה רבה,
72 צמאה נפשו - להשי"ת,
73 ב יותר עז - חזק יותר,
74 מצמאון נפשות הצדיקים, - שלא חטאו אף פעם. שכן,
75 צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד
76 במקום של מים, שם צמאנו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא
77 במדבר שממה, מקום שאין בו מים - צמאנו למים הוא חזק
78 בהרבה. כך גם צמאנו של ה' בעל תשובה" לאלקות חזק
79 בהרבה מכפי שהדבר הוא ב'צדיק', במצמאון ז"ל: - כמו
80 שאומרים חכמינו ז"ל: "במקום שבעלי תשובה עומדים בו".
81 - במדרגה בה עומדים בעלי תשובה, אין ביכולת צדיקים
82 גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון
83 לאלקות, כפי שהוא בבעלי תשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד.
84 ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו - חכמינו ז"ל: "שדונות
85 נעשו לו בזכויות", - חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? -
86 הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו. - על-ידי אותו
87 עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה,
88 לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות,
89 הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על-כפניו
90 מהאמור מובן, שגם כעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע,
91 ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים,
92 זאת על-ידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. אבל
93 תשובה שלא מאהבה זו, אף שהיא תשובה נכונה, וה'
94 יסלח לו, - על העבירות שעבר, מכל מקום לא נעשו לו -

1 ה', - שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתוסף לו מהאכילה
2 ומהשתייה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת.
3 שזהו לשון "התר" ו"מתר", - דבר שמותר לאכלו או לעשותו
4 נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית - התרת קשר,
5 כלומר שאינו קשור
6 ואסור בידי החיצונים -
7 שאינו קשור בידי
8 הקליפות, הנקראות
9 "חיצונים", מפני שהן
10 מחוץ לרשות הקדושה.
11 דבר של היתר אינו נמצא
12 ברשות הקליפות
13 ה"חיצונים" ואינו קשור
14 בידיהן עד כדי כך - שלא
15 יוכל לחזר ולעלות לה'.
16 - דבר של "היתר", אם כי
17 הוא נובע מ"קליפה", יוכל
18 לחזור ולהתעלות
19 בקדושה. רק - ברם, גם
20 כשהחיות חוזרת לקדושה,
21 על-ידי שהאדם חוזר
22 בתשובה, שחרשימו
23 ממנו נשאר בגוף, -
24 כשאדם אכל דבר המותר
25 לשם תאוה, ובשעת
26 מעשה נעשה הדבר רע
27 גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו - ולכן גם כשאותו
28 אדם חוזר לתורה ולעבודת השם, ומעלה אתו גם את החיות -
29 נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, ועל כן צריך הגוף להבטח
30 הקבר, - אחרי מותו, כמו שיתבאר לקמן. - שחיבוט הקבר
31 הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכר את הנשמה,
32 וחיבוט הקבר מכון במיוחד לזכר את האדם מאותו "רושם"
33 שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור,
34 החיות שבאכילה ושתייה לשם תאוה, נכללת, לפי שעה, ברע
35 גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה
36 תשובה, וכן החיות שבתפלות ורע שיצאו ממנו בתאוה
37 פהמית, שלא קדש עצמו בשעת תשמיש עם אשתו
38 מהורר. - שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של
39 שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה.
40 ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא
41 שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, מה שאין כן
42 במאכלות אסורות וביאות אסורות, שהן - בהיותם הם
43 עצמם דברים אסורים, משלש קליפות הטמאות לגמרי - הם
44 אסורים וקשורים בידי החיצונים - בידי הקליפות שמחוץ
45 לרשות הקדושה, לעולם, ואין - החיות שבדברים אלה, עולים
46 ממש - מהקליפות, עד כי יבא יומם - שהקליפות תיעלמנה,
47 ויבלע המות לנצח, כמו שכתוב: "ואת רוח הטמאה

ליקוטי אמרים

- 1 העבירות, בְּזִכְיוֹת, –
- 2 כמצוות, ואין עוֹלִים
- 3 מִתְקַלְפֶּה לְנִמְרֵי עַד עַתָּה לַנְּצִחַת.
- 4 קִין, – הגלות, שִׁבְלֵעַ
- 5 הַמָּוֶת – הקליפות הנקראות מות, לְנִצָּחַת. – למדנו, הרי,
- 6 שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה
- 7 להינתק לגמרי מהקליפות, אלא על-ידי תשובה הנובעת מתוך

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שישי עמ' ב

- 1 האסורה, וְקָחִיר – עוף שהוחלף בכלב. וְטוֹמְטוֹם – עוף שאינו ניכר
- 2 אם הוא זכר או נקבה. וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹם – עוף שיש בו גם סימני זכר וגם
- 3 סימני נקבה. כל אלו מְטַמְּאִין בְּגֵדִים אֲפִית הַלְלִיעָה אם נמלקו,
- 4 משום שאינם ראויים להקרבה ולכן אין מליקתן מוציאה אותן
- 5 מידי נבילה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חוֹלֵק וְאֹמֵר, עוף טוֹמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹם אֵין
- 6 מְטַמְּאִין בְּגֵדִים אֲפִית הַלְלִיעָה, משום שהם כשרים למזבח ולכן
- 7 מליקתם זו היא שחיטתם כמו בשאר עופות קדשים, משום שְׁהֵיָה
- 8 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, כֹּל מִקְוִים שְׁנֵאֲמַר בתורה 'זָכָר' ו'נִקְבָּה', כגון
- 9 בעולה שדינה בזכר, או בחטאת יחיד שדינה בנקבה, שם אֲתָה

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שבת קודש עמ' א

- 1 הַאֲלֻמְנָה וַיֵּשׁ לוֹ אֶחָא בְּהֵן הַדְיוּט, האלמנה אסורה לבעלה ומותרת
- 2 ליבם. והיתר של האלמנה ליבם הכהן הוא דווקא אם בעלה
- 3 הראשון רק קידש אותה, אבל אם היה נושא אותה, היתה נעשית
- 4 חללה בביאתו ונאסרת גם על היבם. עם כן מדוע לא נקט התנא
- 5 אף ברישא 'קידש' אגב המציעתא.
- 6 מסיקה הגמרא: אֵלֶּא נִקְטַת הַתְנָא 'נִשְׂא', מִשּׁוּם כִּתּוּבָא, כלומר
- 7 משום ההלכה הסמוכה לה במשנה, דְּקָבְעִי לְמִיתָנִי – שהוצרך שם
- 8 לשנות, הִלֵּל שְׁנֵשָׂא אִשָּׁה בְּשָׂרָה ומת ויש לו אח כהן כשר, מותרת
- 9 לבעל ואסורה ליבם, וּמַעֲמָא – וסיבת האיסור לכהן היבם היא,

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

- 1 ממוזרת. וכיון שאין המשנה עוסקת בכהנת, אין ממשנתנו הוכחה
- 2 לדברי רב שכהנת כשירה מותרת להינשא לחלל.
- 3 שואלת הגמרא: אִי הָכִי, מה ששינוי בהמשך המשנה 'חלל שנשא
- 4 כשרה ויש לו אח בֶּשֶׂר', נָמִי נִפְרַשׁ שֶׁהַכּוֹהֵנָה בֶּשֶׂר לְקָהֵל, ויש לדייק,
- 5 מִכָּלֵל דְּהוּא – החלל, אינו כשר אלא פָּסוּל לְקָהֵל, והרי אין זה נכון,
- 6 שהרי חלל אינו פסול לבוא בקהל אלא רק פסול לכהונה. אֵלֶּא
- 7 לְאֹא 'אח כשר' הכוונה שהוא בֶּהֵן כשר, וּמִדְּהוּא בֶּהֵן, גם הִיא בְּהֵנָה,
- 8 וכשירה היינו כשירה לכהונה, וראיה לרב שלא הוזהרו כהנות
- 9 להינשא לפסולים.
- 10 שוב דוחה הגמרא: מִיֵּדִי אִירִיא – וכי ראייה היא זו, הָא בְּרִיאִיתָא וְהָא
- 11 בְּרִיאִיתָא – זה מתפרש כך וזה מתפרש כך, מה ששינוי 'אח כשר'
- 12 בודאי הכוונה כשר לכהונה, ומה ששינוי 'כשירה', יתכן שהכוונה
- 13 לישראלית הכשירה לבוא בקהל, וממילא אין ראייה מדברי
- 14 המשנה לדינו של רב.
- 15 הגמרא מקשה על דברי רבי: מִתִּיב דְּבִין בְּרַ נְחֻמָּן, שנינו בברייתא,
- 16 נאמר בפסוק (ויקרא כא ו) 'אִשָּׁה זָנָה וְחִלְלָה לֹא יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה
- 17 מֵאִישָׁה לֹא יִקְחוּ', כפל התיבות 'לא יקחו' מרבה איסור נוסף,
- 18 וּמִלְמַד שְׁהָאִשָּׁה מוֹזְהֶרֶת עַל יְדֵי הָאִישׁ. ולכאורה כוונת הברייתא
- 19 היא, שגם הכהנת מוזהרת שלא להינשא לאיש שהוא פסול
- 20 לכהונה, וקשה על רב שאמר שהכהנת אינה מוזהרת על כך.

- 21 מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבָּא, אין זו כוונת הברייתא, אלא כוונתה כֹּל
- 22 הִכָּא דְּהוּא מוֹזְהֵר הִיא מוֹזְהֶרָה, כלומר בכל אופן שכהן מוזהר
- 23 שלא לשאת אשה פסולה, כגון זונה וחללה, אף היא מוזהרת שלא
- 24 להינשא לו, וְכָל הִכָּא דְּהוּא – הכהן לא מוֹזְהֵר שלא לשאת אותה,
- 25 ובכלל זה חלל המותר בכשירה, גם הִיא לֹא מוֹזְהֶרָה – אינה
- 26 מוזהרת שלא להינשא לו.
- 27 מקשה הגמרא: וְהָא מִתְקָא נִפְקָא – וכי מכאן נלמדת הלכה זו
- 28 שהאיש והאשה שוים באיסורים, הלא מִדְּרַב יְהוּדָה אֲמַר רַב נִפְקָא,
- 29 דְּאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, [וְכֵן תֵּנָּה דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל, נאמר בתורה
- 30 בפרשת אשם גזילות (במדבר ה ו) 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חֲטָאת
- 31 הָאֵשׁ לְמַעַל מִעַל בְּדָ' וְאִשְׁמָה הִנָּפֵשׁ הַהוּא', ומזהותיבות 'איש או
- 32 אשה' למדים שהשָׁנָה הַתְּנוּבָה אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֲוֹנָשֵׁן שְׁתַּזְוֶה,
- 33 כלומר איסורים שיש עליהם מלקות או כרת, והיינו שגם הנשים
- 34 מוזהרות בהם.
- 35 מתרצת הגמרא: אִי מִתְקָא – אם היינו למדים זאת רק ממה
- 36 שכתוב 'איש או אשה' הָיָה אֲמִינָא – הייתי סבור לומר שדווקא
- 37 בְּלֹא הַשָּׁנָה כָּל – באיסורים הנוהגים בכל ישראל, נשים מוזהרות
- 38 כאנשים, אֲבָל בְּלֹא שְׁאִינוּ שָׁוֶה כָּל כְּמוֹ אִיסוּר זִנְה וְחִלְלָה הִנְהוּג
- 39 רק בכהנים, לֹא הוֹזְהֶרוּ נָשִׁים כְּאִנְשִׁים, לכן ייתר הכתוב תיבות 'לא
- 40 יקחו', ללמד שגם באיסורי כהונה מוזהרות הנשים כאנשים.

יום ראשון יום שני

יום שלישי

כט כסלו, ה חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קמ"ג.

תניא: פרק ד. ועוד יש . . . ה, לא תעשה.

די עבירות פון די אידען (אין דער צייט פון די יונים) זיינען געווען: דאס חבר'ן זיך מיט די יונים, לערנען זייער קולטור, חילול שבת ומועד, עסען טריפות, ניט היטען די אידישע טהרה. די שטראף-צרה איז געווען דער גייסטיגער חורבן פון בית המקדש, הריגה און שקלאפעריי אין גלות. דורך תשובה און מסירת נפש איז געקומען די גרויסע ג-טליכע וואונדער-ישועה, דער נס חנוכה.

חטאי היהודים (בזמן היונים) היו: ההתידדות עם היונים, למוד תרבותם, חלול שבת ומועד, אכילת טרפות ואי שמירת הטהרה היהודית. הענש היה חרבנו הרוחני של בית המקדש, הריגה ושעבוד בגלות. על ידי תשובה ומסירת נפש באה ישועת הפלא האלקית הגדולה - נס החנוכה.

יום שלישי

יום רביעי

א טבת, ר"ח, ו חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, רביעי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: והנה שלשה . . . 16 לבושים אלו.

נוהגים אשר היחיד מברך - בהלל - תחלה וסוף, גם בימים שאין גומרים בהם את ההלל. הנסח שאומרים הוא: "יהללוך ה' אלקינו כל מעשיך", בהשמטת תבת "על". כל התפלין מניחים קדם מוסף, אבל השעורים לומדים אחר סיום כל התפלה.

יום רביעי

יום חמישי

ב טבת, ז חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, חמישי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ולכן נמשלה . . . ט ומצותי.

מלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" וכמאמר (ב"ר פט"ז) כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל. כל המלחמה היתה נגד אלקות, זאל מען לערנען תורה, זאל מען מקיים זיין מצות המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת ה' ושהמצות הם חקי רצונו ית', ניט דערמאנען אין תומ"צ דעם ענין פון ג-טליכקייט.

מלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך", וכמאמר (בראשית רבה פרשה טז) "כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל". כל המלחמה היתה נגד אלקות. שילמדו תורה, שיקימו מצות המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת השם ושהמצות הם חקי רצונו יתברך, לא להזכיר בתורה ובמצות את ענין האלקות.

יום
חמישי

יום ששי

ג טבת, ח חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, ששי עם פירש"י.

תהלים: יח-כב.

תניא: ולכן אמרו . . . חסד ומים.

ב"תורה אור" בדבור המתחיל "תנו רבנן מצות גר חנכה": "כי אין כדאי כל הדינים", צריך להיות "כי כדאי כל הדינים".

שם, באור לדבור המתחיל "רני ושמחי", סעיף המתחיל "ועתה נבוא": "שהוא פנימית א"א" [=אריך אופן], צריך להיות "שהיא פנימית א"ס" [=אין סוף].

יום
שישי

שבת

ד טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שביעי עם פירש"י.

תהלים: כג-כח.

תניא: פרק ה. ותוספות . . . בפע"ח.

נשיאי חב"ד נהגו לומר "שנים מקרא ואחד תרגום" קטע אחד או שנים ביום חמישי בערב, אור ליום ששי; ביום ששי אחר חצות היו שוב מתחילים להעביר את כל הפרשה מתחלתה עם זיין די גאנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר'ן דאוונען פלעגט מען מעביר זיין נאכאמאל פון שביעי. ווען עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר"ח, מ"ח וכו') שבת.

נשיאי חב"ד נהגו לומר "שנים מקרא ואחד תרגום" קטע אחד או שנים ביום חמישי בערב, אור ליום ששי; ביום ששי אחר חצות היו שוב מתחילים להעביר את כל הפרשה מתחלתה עם זיין די גאנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר'ן דאוונען פלעגט מען מעביר זיין נאכאמאל פון שביעי. ווען עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר"ח, מ"ח וכו') שבת.

החלומות הטובים בעניני תורה שמודיעים בחלום, בא על פי הרב על ידי שקידה גדולה בתורה ביום. דכאשר עוסק בתורה בשקידה גדולה, או עוסק בעבודה שכלב ביגיעה עצומה, הנה כאשר כלילה נשמתו עולה למעלה ושואבת לה חיים מחיי דלעלא [=מחיים העליונים] כמבאר בזהר, הנה אז מודיעים לו חדושי תורה בגליא שבתורה או בפנימיות התורה, איש איש כפי שקידת עבודתו בעבודת היום.

שבת
קודש

יום ראשון

ה טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: כט-לד.

תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו'.

ווען משיח וועט קומען, וועט מען זעהן די מעלה פון הודאה און תמימות, וואס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג"ט ב"ה און אין זיין תורה ומצות. תלמוד – פארשטאנד – איז דער גרעסטער פארשטאנד האט א גרעניץ. אבער הודאה – גלויבען – גלויבען איז א געפיהל און א גרעניץ. מלך המשיח וועט געבען צו פארשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות – הארציגער ערענסטער עבודה.

כְּאֲשֶׁר מְשִׁיחַ יְבוֹא, יֵרְאוּ אֶת הַמַּעֲלָה שֶׁל הַדֹּדָה וְהַמִּימּוֹת, שֶׁהִפֵּל מְאֻמִּינִים בְּאֻמוֹנָה טְהוֹרָה בְּה' בְּרוּךְ-הוּא וּבִתְהוֹרָה וּמַצּוֹת שָׁלוֹ. תִּלְמוּד - הַבְּנָה - הָרִי הַבְּנָה הַעֲמֵקָה בִּיּוֹתֵר הֵנָּה מְגִבֶּלֶת; אֵךְ הַדֹּדָה - אֻמוֹנָה - אֻמוֹנָה הִיא רִגְשׁ בְּלִתִּי מְגִבֶּל. מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִסְבִּיר וַיִּבְאֵר אֶת הַ"מַּעֲשֵׂה גָדוֹל" שֶׁל הַתְּמִימוֹת - עֲבוּדָה לְכַבִּית וְרִצְיֹנִית.

אגרות קודש

ב"ה, ו' טבת, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו ממוצש"ק עם המצורף אליו, ובמענה לשלש השאלות:

(א) בענין המחנה, לדעתי, כיון שבשנה העברה ראו וגם נוכחו בנחיצות הדבר, ובפרט במדינת ניו איינגלאנד, מובן שכדאית יגיעה והשתדלות להמשיך במחנה לבנות, גם בשנה הבאה, וכיון שעתה עוד כו"כ חדשים להתחלת העונה, בודאי שתעמולה המתאימה תועיל שיקלטו מחוגים אלו המשלמים כפי הדרוש, שלכן יש לקוות שלא יהי' דפיציט ואפשר יהי' גם מקצת עכ"פ לסלק החוב מעבר, ואף שכותב שרוצה להמשיך בהמחנה לשם שמים, הנה רואים במוחש, שבכדי שיהי' לדבר קיום, צ"ל שהתקציב ישולם, שלכן צריך לעשות ככל הדרוש בדרך הטבע לזה, וכיון שחז"ל אמרו כל התחלות קשות, הרי כבר עברה תקופת ההתחלה, ולכן יהי' בנקל יותר.

(ב) לשאלתו האם יש להרבות בתפלה בהנוגע להצלחה בענינים גשמיים וכיו"ב וכן בעניני בריאות.

מובן שלפלא הספק והשאלה, שהרי נצטוינו בתורתנו תורת חיים, ושמרתם מאד לנפשותיכם, ופסק הרמב"ם בהלכות דיעות סוף פרק ג' וריש פרק ד', אשר על האדם לראות שיהי' הגוף בריא ושלם, כי מדרכי השם הוא, ופסק דין הוא בכללות אשר על האדם לשמור בריאות גופו וכל עניניו, ובלשון רבנו הזקן בשו"ע שלו, הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם, סעיף ד', אין לאדם רשות על גופו כלל וכו' לצערו בשום צער וכו', ועיי' ג"כ שם הלכות שמירת גוף, ואין להאריך בדבר המפורסם, ולא עוד אלא שלדעת כמה ראשונים, כשאדם מרגיש צורך באיזה ענין כמו בריאות הגוף וכו' הרי זה מצות עשה מן התורה להתפלל לה' בזה.

(ג) במ"ש אודות מחנה גם לילדים - הרי כיון שכפי כתבו המחנה לילדים עדיין צריך בירור ונדרשת לזה השתדלות רבה ויגיעה, לדעתי אין להעמיס על עצמו עוד דבר חדש, כמו מחנה לילדים, עכ"פ בשנה הבאה, ובהתאם להתוצאות דשנה זו, יחליט איך להתנהג בקיץ דשנת תשכ"א.

בברכה לבשו"ט בכל האמור מתוך מנוחה וטוב לבב.

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ה

התוקף שבנבואת משה

עולמים". ואילו דברי הנביאים באו לצורך מטרה מסוימת ונאמרו רק לשעתם.

ואולם מצד הנבואים יש מעלה בנבואה על ציווי התורה: הנבואים לא יכולים להשיג ו'לתפוס' את 'הרצון העצמי' של הקב"ה הנמצא בתורה, אבל הנבואה היא התגלות אלוקות לנבואים כפי שהם בגדרם המוגבל ופועלת על האדם את תוקף האמונה באלוקות.

ולכן האומר שה' שלחו להוסיף או לגרוע ממצוות התורה מכחיש ומערער את היסוד העיקרי של מעמד הר סיני - שהקב"ה בחר במשה רבינו דרכו ניתנה התורה בשלמותה. וכיון שמעמד הר סיני "היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי", כי "עינינו ראו... ואזנינו שמעו" (פ"ח ה"א) - מדגיש הרמב"ם שבהכחשת הנביא את שלימות התורה, הרי הוא "מכחיש נבואתו של משה", כי האמונה במשה שהיתה בתוקף מוחלט ("שראינו ושמענו") קבעה בעם ישראל את התורה בשלימות "לעולם ולעולמי עולמים".

(לקוטי שיחות יט, עמ' 179)

הלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה א: אם יעמר איש... ויעשה אות ומופת ויאמר, שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה... הרי זה נביא שקר, שהרי בא להכחיש נבואתו של משה. ויש להבין:

אמירה זו היא בניגוד לציווי מפורש בתורה - "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" (דברים יג, א), ואם כן, מדוע כותב הרמב"ם שאיש זה מכחיש את נבואתו של משה, ולא אומר שהוא מכחיש את התורה והרי הכחשת התורה חמורה יותר, כי תוקף ציווי התורה גדול מציווי ה' על ידי הנביא (כמאמר חז"ל "דברי תורה מדברי קבלה לא ילפין" - חגיגה י, ב)? והביאור:

'אנכי' נדרש כנוטריקון "אנא נפשי כתבית יהבית" (שבת קה, א), היינו שהקב"ה 'הכניס' את רצונו העצמי בתורה. ומשמעות הדברים היא שמצוות התורה אינן רק אמצעי להשגת מעלות (כמו 'עם סגולה' וממלכת כהנים וגוי קדוש) אלא הן עצמן המטרה, ולכן התורה "עומדת לעולם ולעולמי עולמים".

איסור דיבור דברים בטלים - מדאורייתא או מדרבנן? יום שני ל' כסלו ה'תשע"ה

סי' קנו סט"ז): "השח שיחת חולין והוא שיחת הילדות וקלות ראש עובר בעשה, שנאמר ודברת בם - בם ולא בדברים אחרים".

אבל הרמב"ם כאן לא הזכיר שהמדבר דברי תורה עובר בעשה של "ודברת בם". וכך הביא הלכה זו גם הרמ"א (יו"ד סי' רמו סכ"ה), שכתב רק: "ואסור לדבר בשיחת חולין" - אך לא הזכיר ש'עובר בעשה'. ויש לבאר:

לדעת הרמב"ם האיסור לדבר דברים בטלים הוא מדרבנן, ואילו הפסוק 'ודברת בם' הוא רק אסמכתא, כמו שכתבו ראשונים: "שכך מצינו הרבה מקומות בתלמוד שקורא עשה לדבר שאינו אסור אלא מדרבנן" (תר"י ברכות טז, ב ד"ה ויש; רא"ש שם סט"ו).

(לקוטי שיחות י"ז, עמ' 425 הנ' 50)

הלכות דעות פרק ב, הלכה ד: לעולם ירבה אדם בפשיטות, ולא ידבר אלא או בדבר חכמה, או בדברים שצריך להם לחי' גופו. אמרו על רב, תלמיד רבנו הקדוש, שלא שח שיחה במלה כל ימיו - וזו היא שיחת רב כל אדם. ואפלו בצרכי תגוף לא ירבה אדם דברים.

בגמרא (יומא יט, ב) נאמר: "השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר ודברת בם - בם ולא בדברים אחרים". והביאו אדמו"ר הזקן (הלכות תלמוד תורה פ"ג ס"ה) להלכה: "נאמר בתורה סתם על כל אדם מישראל: ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וגו' ופירשו חכמים לעשותם קבע ועיקר, ומלאכתו עראי כשצריך למעשה ידיו, אבל דברים בטלים כלל כלל לא. ואם שח עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים". וכן כתב במקום אחר (או"ח

כולם חייבים לדון לכף זכות? יום שלישי א' טבת ה'תשע"ה

קעז): "שיתחייב שידין את חברו לכף זכות", ומשמע שמדובר בכל אדם ולא רק בתלמיד חכם.

ויש לומר: כתב רבינו יונה (שערי תשובה שער ג, ריח) שכאשר רואים אדם עושה מעשה שניתן לפרשו לזכות או לחובה, אם הלה מוחזק ככשר וירא אלוקים חובה לדונו לכף זכות למרות שלמראית עין, המעשה נראה יותר שלילי; ואם הוא אדם רגיל - אם הספק שקול יש להכריעו לכף זכות, ואם נראה נוטה יותר לכף חובה יש להשאירו כספק, לא

הלכות דעות פרק ה, הלכה ז: תלמיד חכם... דן את כל האדם לבין זכות.

הרמב"ם מונה הנהגה זו בין מידותיו של תלמיד חכם, ואם כן אין זה חיוב מן הדין. וכן כתב בפירוש המשניות לאבות שהוא 'מדרכי החסידות'.

ולכאורה קשה: אמרו בגמרא (שבועות ל, א): 'בצדק תשפוט עמיתך - הוי דן את חברך לכף זכות', הרי שזו חובה הנלמדת מהכתוב. והרמב"ם עצמו הביא בספר המצוות (מ"ע

להכריעו לכף חובה ואין חיוב להכריעו לכף זכות. ולפי זה יש לפרש שבהלכה זו מדובר כאשר מצד הדין אין חיוב לדון לכף זכות (באדם רגיל, כאשר למראית עין נראה הדבר חובה) אך מידת חסידות להכריעו לכף זכות. וכן יש לדייק בלשון הגמרא (בשבועות) והרמב"ם (בספר

המצוות) שבחיוב לדון לכף זכות אמרו 'והוי דן את חברך לכף זכות', אך בהלכה זו 'ודן את כל האדם לכף זכות': 'חברך' – היינו שאתה מכירו שאינו רשע, ובו חובה גמורה לדונו לכף זכות, אך בהלכה זו מדובר באדם שאינו מכירו אם הוא צדיק או לא, שיש לדונו לכף זכות רק ממידת חסידות.

(חפץ חיים, פתיחה, עשין ג)

שליחות כהלכה

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ה

יחויב ירא ה' לצאת מאותה מדינה שמעשיה אינם כל כך טובים לאותה העיר הטובה".

כיצד, אם כן, יוצאים לשליחות גם בסביבה לא טובה? מבאר הרבי:

דין זה ("אם הי' במדינה שמנהגותיה רעים.. ילך..") מנומק בדברי הרמב"ם לפנינו: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו כמנהג אנשי מדינתו לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמד ממעשיהם". נמצא שהרמב"ם מדבר "במי שנמצא במדינה כזו שנמשך אחרי מנהגי המקום".

אבל כאשר אדם "מחליט בכל התוקף שעליו לפעול על הסביבה ולשנותה לטוב" – הרי אמרו חז"ל (יומא לח, ב): "בא לטהר מסייעין אותו" ומדובר (גם) במי שבא לטהר אחרים [ראה לקו"ת שמע"צ פח, ב: "חבא לטהר מסייעין לו.. לשון לטהר שהוא פועל יוצא דמשמע לטהר את אחרים"]. ולכן, "ניתן לו הכח מלמעלה שלא להיות נמשך כו' – ואדרבא לשנות אנשי המדינה כו'".

(לקוטי שיחות י"ג ענף 18 הנ"י 19)

הלכות דעות פרק ו', הלכה א: אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה – ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים.

לדברי הרמב"ם אין לאדם להתגורר בסביבה שאנשיה לא טובים, ואם נמצא בסביבה לא טובה – עליו לעבור לסביבה טובה. יתירה מזו: אפילו אם אין לאדם אפשרות בחירה להתגורר במקום טוב – עדיף לו לגור לבדו במדבר, מאשר לגור בשכנות רשעים: "ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי – ישוב לבדו יחידי... ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע – יצא למערות ולחוזים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים".

וכן כתב הרמב"ם ב'אגרת השמד': "ולא עוד אלא אפילו שתי עיירות מישראל, אחת מהן יותר טובה במעשיה ובמנהגיה, ויותר מדקדקת ונכנעת למצוות מן האחרת –

להתפרנס מלימוד התורה

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ה

והמלמדים מצויה – לא היו יכולים לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת ח"ו, ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר".

וכן פסק אדמו"ר הזקן (הל' ת"ת פ"ד הט"ו):

"לא הזהירו ומנעו מלעשות קרדום אלא שלא יהיה תחילת לימודו בשביל להיות לו לאומנות להתפרנס בה שנמצא משתמש בכתר תורה תשמיש של חול... אבל אם למד לשם שמים ואח"כ אין לו במה להתפרנס, אם לא במלמדות או דיינות והוראות, הרי זה משתמש בה לצרכה שאם לא יהיה לו מה לאכול לא יוכל לעסוק בה כראוי כשהוא מעונה ברעב ועירום או נפשות ביתו".

ומוסיף: "ואם יכול לעסוק באיזה מלאכה לפרנס את עצמו ומניח מלאכתו מלהתפרנס בה ומתפרנס מלימוד התורה לתלמידים – כל-שכן שהוא משתמש בה לצרכה בלבד, כי כדי שלא ליבטל מתלמוד תורה הוא מניח מלאכתו שהיה יכול לעסוק בה ולהתפרנס ממנה, והוא נוטל שכר בטלה ולא שכר תורה".

הלכות תלמוד תורה פרק ג', הלכה י: המשים על לבו שיעסק בתורה, ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה – הרי זה חלל את השם, וכזה את התורה... לפי שאסור להנות מדבריי תורה בעולם הזה.

לדעת הרמב"ם אסור ללומדי התורה להתפרנס מן הציבור. וכן כתב גם בפירוש המשניות (אבות פ"ד מ"ה): "כשנעייין בדברי רז"ל לא נמצא אצלם שהיו מבקשים ממון מבני אדם ולא היו מקבצים ממון לשיבות הנכבדות והיקרות ולא לראשי גליות לא לדייניהם ולא למרביצי התורה ולא לא' מן הגדולים ולא לשאר בני אדם מן העם", והוכיח זאת מכמה מקומות.

אך ה'כסף משנה' האריך לחלוק על זה, ומסקנתו שהאיסור הוא רק כאשר "מכוין בתחילת לימודו לכוונות אלו [להתפרנס מן התורה] או שאפשר לו להתפרנס בלא שיטול שכר תלמודו", אבל אם "למד לשם שמים ואחר כך אי אפשר לו להתפרנס אם לא יטול שכר – מותר". והוסיף: "ראינו כל חכמי ישראל קודם זמן רבינו ואחריו נוהגים ליטול שכרם מן הציבור.. שאילו לא היתה פרנסת הלומדים

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ה

הוראת הלכה במקום רבו

דשמיא הנדרשת כדי לכוון את הדין לאמיתו. וביארו התוספות (שם) שיש 'נפקא מינה' בין הטעמים במקום שהרב מוחל על כבודו שאין בזה איסור משום כבוד רבו, ומכל-מקום אסור מצד הטעם השני של חוסר סייעתא דשמיא. ולפי זה מבואר מדוע הביא הרמב"ם את הדין בשני מקומות: כאן הביאו בין הדינים העוסקים בכבוד רבו, ואילו בהלכות סנהדרין הביאו בין הדינים העוסקים בהלכות דיינים וכשרותם לפסוק, משום שיש לכך משמעות גם בהלכות דיינים, שכאשר הדיין נמצא בפני רבו אין לו את הסייעתא דשמיא הנדרשת לפסוק כהלכה. ולכן רק כאן כתב הרמב"ם שהעובר על כך חייב מיתה ולא בהלכות סנהדרין, כי חיוב מיתה הוא משום הפגיעה בכבוד רבו ולא משום הטעם השני.

(משנת יעקב)

הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב: אסור לאדם להורות בפני רבו לעולם; וכל המורה הלכה בפני רבו, חייב מיתה.

דין זה הביא הרמב"ם גם בהלכות סנהדרין (פ"כ ה"ט): 'תלמיד אל יורה הלכה בפני רבו אלא אם כן היה רחוק ממנו ג' פרסאות'.

ויש להבחין: א) מדוע הביא את הדין בשני מקומות? ב) מדוע כאן כתב שהעובר על כך חייב מיתה, ובהלכות סנהדרין לא הזכיר זאת?

והביאור:

בפשטות, טעם האיסור להורות הלכה בפני רבו הוא משום זלזול בכבוד הרב, אך בגמרא (כתובות ס, ב) מבואר טעם נוסף - כאשר הרב נמצא במקום, אין לתלמיד את הסייעתא

שבת קודש ה' טבת ה'תשע"ה

טעותם של עובדי כוכבים

היה מועיל כלל העבודה והכבוד אליהם כמו שלא יתכן ליתן כבוד לגרזן הדומם שבידי אדם". ובדורות הבאים "נתפקרו עוד יותר ואמרו עזב ה' את הארץ והסירו ההשגחה לגמרי", ותלו את הנהגת הארץ בידי הכוכבים והמזלות. אמנם גם הם מכירים במציאותו של ה', כנאמר בגמרא (סוף מנחות): "דקרו ליה [לה'] אלקא דאלקייא". ואף לדעתם, הכוח שניתן לכוכבים ומזלות להנהיג את הארץ ולהשפיע בה "הוא לא מצד עצמם אלא מפני שהקב"ה נתן להם כח על זה, בדוגמת שרי המלך שמנהיגים את המדינה מפני שהמלך מינה אותם על זה" (ספר המאמרים מלוטש ג, עמ' קא).

אמנם, גם אלו שטעו בטעות הראשונה וסברו שהשפע הבא מאת ה' באמצעות הכוכבים והמזלות הוא בבחירה שלהם - גם זו היא אותה טעות ש'קרו ליה אלקא דאלקייא': "כי גם זה שיכולים לעשות כרצונם (להשפיע או לאו) הוא ענין של שליטה, אלקייא, ושליטת הענין דאלקים אחרים בתכלית הוא דווקא ע"י הידיעה שכל הממוצעים הם רק כגרזן ביד החוצב" (שם).

הלכות עבודה זרה פרק א, הלכה א: בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה... אמרו: הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו ונלגלים להנהיג את העולם... ראויין הם לשפחם ולפארום ולחלק להם כבוד.

ובהלכה הבאה ממשיך הרמב"ם לתאר את השתלשלות העניינים: "ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני... ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להן ולהשתחוות. וכיון שארכו הימים, נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם, ולא הכירוהו... והחכמים שהיו בהן... מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים".

ומבואר בתורת החסידות (דרך מצוותיך ו, א ואילך), שבדורות הראשונים ידעו שהשפע המגיע לעולם באמצעות הכוכבים והמזלות הוא מפני שהקב"ה משפיע על ידם, אבל "טעו בזה ודימו אותם ליש קצת, לומר שהם המשפיעים בבחירה" - בשעה שהאמת היא שאין להם כל בחירה אלא "כל צבא השמים בידו יתברך כגרזן ביד החוצב בו בלבד, וא"כ לא

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שלישי עמ' א

14 וסימני אילנות בנקבה שנולדו בהם קודם שמלאו להם עשרים
15 שנה, אין בהם כדי לקבוע שהזכר הוא סריס ויחשב כגדול משנתו
16 השלש עשרה, והנקבה אילנית ותחשב כגדולה משנתה השתים
17 עשרה, עד שיהיו בני עשרים, ורק אז נחשבים למפרע גדולים. וכן
18 הנולד בחודש השמיני, אף שנגמרו שעריו וצפרניו, אינו יוצא
19 מתורת ספק נפל להתאבל עליו ולפטור את אמו מחליצה, עד
20 שימלאו לו עשרים שנה.
21 מקשה הגמרא על חידושו של רבי אבהו: וכן שמונה מי קחתי - האם
22 הנולד בחודש השמיני יכול לחיות עד גיל עשרים, והתנאי
23 בברייתא, בן שמונה תרי הוא מוקצה כמו אבן ואסור לטלטלו
24 בשבת, לפי שבדאי לא יוכל להמשיך לחיות, ולכן גם בעודו חי
25 דינו כמת, אבל אמו שוחה עליו - מתכופפת אליו ונזקקתו

1 דתניא, אין הסריס נידון כבן סורר ומורה, לפי שאין בן סורר ומורה
2 נידון אלא בנתינתו (בהקפתו) וכן התחתון, וסריס שאין לו הקפת
3 זקן התחתון, אינו נעשה בן סורר ומורה. ואין אילנית שזינתה
4 בהיותה ארוסה בתוך ימי נערותה, שהם ששה חדשים לאחר
5 שמלאו לה שתיים עשרה שנים, נידונית כשאר נערה המאורסה
6 בסקילה אלא בחנק. והטעם מפני שהאילנות נקטנותה יצתה
7 לבנה, ואין לה תקופת נערות בין הקטנות לבגרות. והרי מפורש
8 בברייתא כדברי אביי, שאין לאילנית תקופת נערות.
9 הגמרא מבארת מאיזה גיל מתחשבים בסימני סריס ואילנות,
10 ונולד לשמונה חדשים: אמר רבי אבהו, מי שיש לו סימני סריס, ומי
11 שיש לה סימני אילנית, וכן שמונה - תינוק שנולד בחודש השמיני
12 להריון, וניכר שנגמרו גידולו, כגון ששעריו וצפרניו גמורים אין
13 עושין בהן מעשה עד שיהיו בן עשרים, כלומר סימני סריס בזכר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ט כסלו'ה' טבת ה'תשע"ה

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ה

הלכות יסודי התורה

פרק ז

א. מיסודי הדת, לידע שהאל מנבא את בני האדם; ואין
הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו,
ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא
מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, בעל דעה רחבה נכונה
[ישרה] עד מאד. אדם שהוא ממלא בכל המדות האלו,
שלם בגופו, כשיקנס לפרדס [מעשה מרכבה ומעשה
בראשית] וימשך באותן הענינות הגדולים הרחוקים,
ותהיה לו דעת נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך,
פורש מדרך כלל העם ההולכים במחשבי הזמן, והולך
ומקוץ [מעורר] עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה
כלל באחד מדברים בטלים, ולא מהכלי הזמן
ותחבולותיו, אלא דעתו תמיד פנויה למעלה, קשורה תחת
הכסא, להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות,
ומסתכל בחכמתו של הקדוש ברוך הוא בלה מצורה
ראשונה [מלאכים הנקראים חיות הקודש] עד טבור הארץ,
וידע מהן גדלו - מיד רוח הקדש שורה עליו. ובעת
שתנוח עליו הרוח - תתערב נפשו במעלת המלאכים
הנקראים 'אישים', ויהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו
כמות שהיה [עד שזרחה עליו רוח הקודש], אלא שנתעלה
על מעלת שאר בני אדם החכמים, כמו שנגמר בשאול:
"והתנבית עמם, ונהפכת לאיש אחר".

ב. הנביאים, מעלות מעלות [בדורות שונות] הן: כמו
שיש בחכמה חכם גדול מחברו, כך הנבואה נביא גדול
מנביא. וכלן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון
הלילה, או ביום אחר שתפל עליהן תרדמה, כמו שנגמר:
"במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו". וכלן,
כשמתנבאין, אברייהן מזדעזעין, וכח הגוף כושל,
ועשתונותיהם מטופות, ותשאר הדעת פנויה להבין מה
שנראה, כמו שנגמר באברהם: "והנה אימה חשכה גדלה
נפלת עליו"; וכמו שנגמר בדניאל: "והודי נהפך עלי
למשחית, ולא עצרתי כח".

ג. הדברים שמודעים לנביא במראה הנבואה - דרך משל
מודיעין לו, ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה
הנבואה, וידע מה הוא; כמו הסלם שראה יעקב אבינו,
ומלאכים עולים ויורדים בו, והוא היה משל לפלכיות
ושעבודן; וכמו החיות שראה יחזקאל, והסיר הנפוח
[רותח] ומקל שקד שראה ירמיה, והמגלה שראה יחזקאל,
והאיפה שראה זכריה. וכן שאר הנביאים, יש מהן אומרים

המשל ופתרונו כמו אלו, ויש מהן אומרים הפתרון בלבד.
ופעמים אומרים המשל בלבד בלא פתרון, כמקצת דברי
יחזקאל וזכריה. וכלן, במשל ודרך חידה הם מתנבאין.
ד. כל הנביאים - אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא
מכונין דעתן ויושבין שמחים וטובי לב ומתבודדין; שאין
הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא
מתוך שמחה. לפיכך, בני הנביאים, לפנייהם נכל ותף
וחליל וכנור, והן מבקשין הנבואה; וזה הוא שנגמר:
"והמה מתנבאים" - כלומר, מהלכין בדרך הנבואה עד
שינבאו, כמו שאמרה אומר: 'פלוני מתגדל'.

ה. אלו שהן מבקשין להתנבא, הם הנקראין 'בני
הנביאים'. ואף על פי שמכונין דעתן, אפשר שתשרה
שכינה עליהן, ואפשר שלא תשרה.

ו. כל הדברים שאמרנו, הן דרך הנבואה לכל הנביאים
הראשונים והאחרונים - חוץ ממשה רבנו, ורובן של כל
הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל
הנביאים? שכל הנביאים, בחלום או במראה; ומשה רבנו
- הוא ער ועומד, שנגמר: "ויבא משה אל אהל מועד
לדבר אתו, וישמע את הקול מדבר אליו". כל הנביאים,
על ידי מלאך; לפיכך רואין מה שהן רואין במשל וחידה.
ומשה רבנו, לא על ידי מלאך, שנגמר: "פה אל פה אדבר
בו", ונגמר: "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים", ונגמר:
"ותמנת ה' יביט"; כלומר, שאין שם משל, אלא רואה
הדבר על בריו בלא חידה ובלא משל; הוא שהתורה
מעידה עליו: "ומראה, ולא בחידת", שאינו מתנבא
בחידה אלא במראה, שרואה הדבר על בריו. כל הנביאים,
יראין ונבהלין ומתמוגגין. ומשה רבנו, אינו כן; הוא
שהתנבא אומר: "כאשר ידבר איש אל רעהו"; כמו שאין
אדם נבהל לשמע דברי חברו, כך היה כח בדעתו של
משה רבנו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על עצמו
שלם. כל הנביאים, אין מתנבאין בכל עת שירצו. משה
רבנו, אינו כן; אלא כל זמן שיחפץ, רוח הקדש לובשתו
ונבואה שורה עליו; ואינו צריך לכוון דעתו ולהזדמן לה
[לחכות שתשרה עליו], שיהי הוא מכון ומזמן ועומד
במלאכי השרת. לפיכך מתנבא בכל עת שירצה, שנגמר:
"עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם". ובההבטיוח האל,
שנגמר: "לך אמר להם: שובו לכם לאהליכם. ואתה, פה
עמד עמדי". הא למדת, שכל הנביאים, כשהנבואה
מסתלקת, חוזרין לאהלם, שהוא צרכי הגוף בלן בשאר
העם; לפיכך אינן פורשין מנשותיהן. ומשה רבנו, לא חזר
לאהליו הראשון; לפיכך פרש מן האשה לעולם ומן
הדומה לה, ונקשרה דעתו בצור העולמים, ולא נסתלק
ההוד מעליו לעולם, וקרן עור פניו, ונתקדש במלאכים.
ז. הנביא, אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד, להרחיב

עדים לו אחר מעמד הר סיני, ואינו צריך לעשות להם
אות. וזה הוא שאמר לו הקדוש ברוך הוא בתחלת
נבואתו, בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים, ואמר
לו: "ושמעו לקולך"; ידע משה רבנו, שהמאמין על פי
האותות, יש בלבו דפי, ומהרהר ומחשב, והיה נשמת
מליץ, ואמר: "וזה לא יאמינו לי" - עד שהודיעו הקדוש
ברוך הוא, שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו מצרים,
ואחר שיצאו יועמדו על ההר הזה, יסתלק ההרהור
שמהרהרין אחריו, שאני נותן לך כאן אות שיודעו שאני
שלחתיך באמת מביתחלה, ולא ישאר בלבם הרהור. והוא
שהכתוב אומר: "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך -
בהוציאתי את העם מצרים, תעבדון את האלהים על ההר
הזה". נמצאת אומר, שכל נביא שיצמד אחר משה רבנו,
אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו, כדי שנאמר: 'אם
יעשה אות, נשמע לו לכל מה שיאמר'; אלא מפני המצוה
שצונו משה בתורה, ואמר: אם נתן אות - "אליו
תשמעו"; כמו שצונו לחתך הדבר על פי שני עדים, ואף
על פי שאין אנו יודעין אם אמת העידו אם שקר - כך
מצוה לשמע מזה הנביא, ואף על פי שאין אנו יודעין אם
האות אמת או בכשוף ולאט.

ג. לפיכך, אם צמד נביא ועשה אותות ומופתים גדולים,
ובקש להכחיש נבואתו של משה רבנו - אין שומעין לו;
ואנו יודעין ביחוד [בבירור], שאותן האותות בלאט
[בלחש] וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבנו אינה על פי
האותות כדי שנגער אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו
ראינוהו ובאזנינו שמענוהו, כמו ששמע הוא [משה רבנו].
הא למה הדבר דומה? לעדים שהעידו לאדם על דבר
שראה בעיניו, שאינו כמו שראה - שאינו שומע להן, אלא
יודע בודאי שהן עדי שקר. לפיכך אמרה תורה, שאם בא
האות והמופת, "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא"; שהרי
זה בא אליך באות ומופת, להכחיש מה שראית בעיניך;
והואיל ואין אנו מאמינים במופת, אלא מפני המצוה
שצונו משה, היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו
של משה, שראינו וששמענו.

פרק ט

א. דבר ברור ומפורש בתורה, שהיא מצוה עומדת לעולם
ולעולמי עולמים, אין לה לא שנוי, ולא גרעון ולא
תוספת, שנאמר: "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם
- אתו תשמרו לעשות; לא תסף עליו, ולא תגרע ממנו";
ונאמר: "והנגלת לנו ולבנינו עד עולם, לעשות את כל
דברי התורה הזאת". הא למדת, שכל דברי תורה, מצוין
אנו לעשותן עד עולם; וכך הוא אומר: "חזקת עולם
לדריכתם", ונאמר: "לא בשמים היא". הא למדת, שאין
נביא רשאי לחדש דבר מעתה. לפיכך, אם יצמד איש, בין
מישראל בין מן האומות, ויעשה אות ומופת, ויאמר שה
שלחו להוסיף מצוה, או לגרע מצוה, או לפרש במצוה

1 לבו ולהוסיף דעתו, עד שידע מה שלא היה יודע מאותן
2 הדברים הגדולים, ואפשר שישלח לעם מעמי הארץ, או
3 לאנשי עיר או ממלכה, לבונן אותם [ללמדם בינה]
4 ולהודיעם מה יעשו, או למנע אותן ממעשים הרעים
5 שבידיהן; וכשמשלחין אותו, נותנין לו אות ומופת, כדי
6 שיודעו העם שהאל שלחו באמת. ולא כל העושה אות
7 ומופת, מאמינין אותו שהוא נביא; אלא אדם שהיינו
8 יודעין בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו
9 ובמעשיו, שנחמלה בהן על כל בני גילו, והיה מהלך
10 בדרכי הנבואה ובקדושתה ופרישותה, ואחר כך בא ועשה
11 אות ומופת ואמר שהאל שלחו - מצוה לשמע ממנו,
12 שנאמר: "אליו תשמעו". ואפשר שיעשה אות ומופת
13 ואינו נביא, וזה האות יש לו דברים בגו ייתכן שנעשה
14 באחיזת עיניים; ואף על פי כן, מצוה לשמע לו, הואיל
15 ואדם גדול הוא וחקם וראוי לנבואה, מעמידין אותו על
16 חזקתו - שבכך נצטוינו, כמו שצטוינו לחתך הדין על פי
17 שנים עדים כשרים, ואף על פי שאפשר שהעידו בשקר,
18 הואיל וכשרין הן אצלנו, מעמידין אותן על כשרותן.
19 ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר: "הנסתרת - לה'
20 אלהינו; והנגלת - לנו ולבנינו", ונאמר: "כי האדם יראה
21 לעיניו, וה' יראה ללבב".

פרק ח

א. משה רבנו - לא האמינו בו ישראל מפני האותות
23 שעשה; שהמאמין על פי האותות - יש בלבו דפי
24 [פאפוק], שאפשר שיעשה האות בלט [מלשון בלהטיהם]
25 וכשוף. אלא כל האותות שעשה במדבר, לפי הצורך עשאן
26 - לא להביא ראיה על הנבואה; צריך להשקיע את המצרים
27 - קרע את הבגדים והצילין בו. צרכנו למזון - הוריד לנו את
28 המן. צמאו - בקע להן את האבן. כפרו בו עזרת קרח -
29 בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו
30 בו? במעמד הר סיני: שעינינו ראו, ולא זר, ואזנינו שמעו,
31 ולא אחר - האש והקולות והלפידים. והוא נגש אל
32 הערפל, והקול מדבר אליו, ואנו שומעין: 'משה, משה!
33 לך אמר להם כך וקד'. וכן הוא אומר: "פנים בפנים דבר
34 ה' עמכם", ונאמר: "לא את אבותינו ברת ה' את הבית
35 הזאת". ומנן שבמעמד הר סיני לבדו, היא הראיה
36 לנבואתו שהיא אמת שאין בו דפי? שנאמר: "הנה אנכי
37 בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם
38 כך יאמינו לעולם" - מכלל, שקדם דבר זה לא האמינו
39 בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש
40 אחריה הרהור ומחשבה.

ב. נמצאו אלו ששלח להם, הם העדים על נבואתו שהיא
42 אמת, ואינו צריך לעשות להן אות; שהן והוא אחד
43 [שוים] בדבר, כשני עדים שראו דבר אחד ביחד - שכל
44 אחד מהן עד לחברו שהוא אומר אמת, ואין אחד מהן
45 צריך להביא ראיה לחברו. כך משה רבנו - כל ישראל

מתוך מהדורת חזק

48 . לא תשמע אל דברי הנביא ההוא . . כי דבר סרה על
49 ה' אלהיכם", שהרי בא להכחיש נבואתו של משה.
50 ולפיכך גרע בודאי שהוא נביא שקר, וכל שעשה - בלאט
51 וכשוף עשה; ויחנק.

יום שני ל' כסלו ה'תשע"ה

פרק י

54 א. כל נביא שיעמד לנו ויאמר שה' שלחו, אינו צריך
55 לעשות אות כאחד מאותות משה רבנו או מאותות אליהו
56 ואלישע, שיש בהם שנוי מנהגו של עולם; אלא האות
57 שלו, שיאמר דברים העתידים להיות בעולם, ויאמנו
58 דבריו, שנאמר: "וכי תאמר בלבבך: איכה גרע את הדבר
59 וגו'". לפיכך, כשיבוא אדם הראוי לנבואה במלאכות
60 [בשליחות] ה', ולא יבוא להוסיף ולא לגרע, אלא לעבד
61 את ה' במצוות התורה - אין אומרים לו: 'קרע לנו את
62 היס, או החיה מת וכיוצא באלו, ואחר כך נאמין בך',
63 אלא אומרים לו: 'אם נביא אתה, אמר לנו דברים העתידים
64 להיות'; והוא אומר, ואנו מחכים לראות היבואו דבריו:
65 אם לא יבואו, ואפלו נפל דבר אחד קטן - בידוע שהוא
66 נביא שקר. ואם באו דבריו כפן - יהיה בעינינו נאמן.
67 ב. ובדקין אותו פעמים הרבה. אם נמצאו דבריו כפן
68 נאמנים, הרי זה נביא אמת, כמו שנאמר בשמואל: "וידע
69 כל ישראל מידן ועד באר שבע, כי נאמן שמואל לנביא
70 לה".

71 ג. והלא המעוננים והקוסמים אומרים מה עתיד להיות,
72 ומה הפרש בין הנביא ובינים? אלא שהמעוננים והקוסמים
73 וכיוצא בהן, מקצת דבריהם מתקיימים ומקצתן אין
74 מתקיימים, כענין שנאמר: "יעמדו נא ויושיעו הכרי שמים,
75 החזים בכוכבים, מודיעים לחדשים, מאשר יבאו עליהם" -
76 "מאשר", ולא כל אשר. ואפשר שלא יתקיים מדבריהם
77 כלום, אלא יטעו בכל, כענין שנאמר: "מפר אתות בדים,
78 וקסמים יהלל". אבל הנביא - כל דבריו קיימים, שנאמר:
79 "כי לא יפל מדבר ה' ארצה". וכן הוא אומר: "הנביא
80 אשר אתו חלום, יספר חלום, ואשר דברי אתו, ידבר דברי
81 אמת; מה לתבן את הבר, נאם ה'" - כלומר, שדברי
82 הקוסמים והחלומות כתבן [קש] שנתערב בו מעט בר
83 [תבואה נקיה], ודבר ה' כפר שאין בו תבן כלל. וידבר
84 הזה הכתוב הבטיח ואמר, שאותן הדברים שמודיעין
85 המעוננים והקוסמים לאמות ומכזבין - הנביא יודיע להם
86 דברי האמת, ואין אתם צריכין למעונן וקוסם וכיוצא בו,
87 שנאמר: "לא ימצא כף מעביר בנו ובתו באש, קוסם
88 קסמים . . וגו' כי הגוים האלה . . וגו' נביא מקרפך
89 מאחריך". הא למדת, שאין הנביא עומד לנו, אלא
90 להודיענו דברים העתידים להיות בעולם, משבע ורעב
91 מלחמה ושלום וכיוצא בהן; ואפלו צרכי יחיד מודיע לו,
92 כשאויל שאבדה לו אבדה והלך לנביא להודיעו מקומה.

1 מן המצוות פרוש שלא שמענו ממושה, או שאמר שאותן
2 המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדור דורות
3 אלא מצוות לפי זמן היו - הרי זה נביא שקר, שהרי בא
4 להכחיש נבואתו של משה; ומיתתו בחנק, על שהזיד
5 לדבר בשם ה' אשר לא צוהו, שהוא ברוך שמו צוה
6 למשה שהמצוה הזאת "לנו ולבנינו עד עולם", ו"לא
7 איש, אל, ויכזב".

8 ב. אם כן, למה נאמר בתורה: "נביא אקים להם מקרב
9 אחיהם"? לא לעשות דת הוא בא, אלא לצוות על דברי
10 התורה, ולהזהיר העם שלא יעברו עליה, כמו שאמר
11 האחרון שבהם: "זכרו תורת משה עבדי". וכן אם צונו
12 בדברי הרשות, כגון: 'לכו למקום פלוני, או אל תלכו',
13 'עשו מלחמה היום', או 'אל תעשו', 'בנו חומה זו', או
14 'אל תבנוה' - מצוה לשמע לו; והעובר על דבריו - חייב
15 מיתה בידי שמים, שנאמר: "והיה, האיש אשר לא ישמע
16 אל דברי אשר ידבר בשמי - אנכי אדרש מעמו".

17 ג. וכן נביא שעבר על דברי עצמו [דברי נבואתו],
18 והפוכש [מעלים] נבואתו - חייב מיתה בידי שמים;
19 ובשלישית נאמר: "אנכי אדרש מעמו". וכן אם יאמר לנו
20 הנביא שנודע לנו שהוא נביא, לעבר על אחת מכל מצוות
21 האמורות בתורה או על מצוות הרבה, בין קלות בין
22 חמורות, לפי שעה - מצוה לשמע לו. וכן למדנו מהקדמים
23 הראשונים, מפי השמועה [איש מפי איש]: בכל, אם יאמר
24 לך נביא: 'עבר על דברי תורה', כאלהו בהר הפרמל -
25 שמע לו; חוץ מעבודה זרה. והוא, שיהיה הדבר לפי שעה
26 - כגון אליהו בהר הפרמל, שהקריב עולה בחוץ,
27 וירושלים נכתרה [להקריב רק בה], והמקריב בחוץ חייב
28 כרת. ומפני שהוא נביא, מצוה לשמע לו; וגם בזה נאמר:
29 "אליו תשמעו". ואלו שאלו את אליהו ואמרו לו: 'היאך
30 נעקר מה שכתוב בתורה, פן תעלה עלתיד בכל מקום'?
31 - היה אומר: 'לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חייב
32 כרת, כמו שצוה משה; אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר
33 ה', כדי להכחיש נביאי הבעל'. ועל הדבר הזה, אם צוה
34 כל הנביאים לעבר לפי שעה, מצוה לשמע להן; ואם
35 אמרו שהדבר נעקר לעולם - מיתתן בחנק, שהתורה
36 אמרה: "לנו ולבנינו עד עולם".

37 ד. וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה
38 [מסורת ממרע"ה], או שאמר בדין מדיני תורה שה' צוה
39 לו שהדין כך הוא והלכה כדברי פלוני - הרי זה נביא
40 שקר, ויחנק אף על פי שעשה אות; שהרי בא להכחיש
41 תורה שאמרה: "לא בשמים היא". אבל לפי שעה,
42 שומעין לו בכל.

43 ה. במה דברים אמורים? בשאר מצוות; אבל בעבודה
44 זרה - אין שומעין לו, ואפלו לפי שעה. ואפלו עשה
45 אותות ומופתים גדולים, ואמר שה' צוהו שתעבד עבודה
46 זרה היום בלבד, או בשעה זו בלבד - הרי זה דבר סרה
47 על ה'; ועל זה צוה הכתוב ואמר: "ובא האות והמופת .

מתוך מהדורת חזק

עליו, ואינו כועס כלל - ואם כעס, יכעס כעס מעט בכמה
 שנים. ויש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל
 רוח עד מאד. ויש שהוא בעל תאוה, לא תשבע נפשו
 מהלך בתאוה; ויש שהוא טהור גוף ביותר, לא יתאוה
 אפילו לדברים מעוטים שהגוף צריך להן. ויש בעל נפש
 רחבה, שלא תשבע נפשו מכל מומן העולם, כענין
 שנאמר: "אהב כסף לא ישבע כסף"; ויש מקצר, שדיו
 אפילו דבר מועט שלא יספיק לו, ולא ירדף להשיג כל
 צרכו. ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על ידו [מקמץ
 לעצמו], ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול; ויש
 שהוא מאבד כל ממונו בידו, לדעתו. ועל דרכים אלו -
 שאר כל הדעות, כגון מהולל [מתהולל] ואונן [עצוב],
 וכילי [קמצן] ושוע [פזרן], ואכזרי ורחמן, ולב אמיץ ורך
 לבב [דחף] וכל פיוצא בהן.
 ב. ויש בין כל דעה ודעה הרחוקה ממנה בקצה האחר,
 דעות בינוניות - זו רחוקה מזו. וכל הדעות - יש מהן
 דעות שהן לאדם מתחלת בריתו, לפי טבע גופו; ויש מהן
 דעות שטבעו של אדם זה מכון [מותאם אליהם] ועתיד
 לקבל אותן במהרה יתר משאר הדעות; ויש מהן שאינן
 לאדם מתחלת בריתו, אלא למד אותן מאחרים או שנפנה
 להן מעצמו, לפי מחשבה שעלתה בלבו או ששמע שזו
 הדעה טובה לו ובה ראוי לילך, והנהיג עצמו בה עד
 שנקבעה.
 ג. שני קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה, אינן דרך
 טובה; ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן, ולא ללמדן לעצמו.
 ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן, או מוכן [מותאם] לאחת
 מהן, או שפך למד אחת מהן ונהג בה - יחזיר עצמו
 למוטב וילך בדרך הטובים, והיא הדרך הישרה.
 ד. הדרך הישרה - היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה,
 מכל הדעות שיש לו לאדם; והיא הדעה שהיא רחוקה
 משני הקצוות רחוק שנה, ואינה קרובה לא לזו ולא לזו.
 ולפיכך צווי חכמים הראשונים, שיהא אדם שם [מערך]
 ושוקל דעותיו תמיד, ומשער אותם ומכון אותם בדרך
 האמצעית, כדי שיהא שלם. כיצד? לא יאה בעל חמה נוח
 לכעס, ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני: לא יכעס
 אלא על דבר גדול שראוי לכעס עליו, כדי שלא יעשה
 פיוצא בו פעם אחרת. וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף
 צריך להן ואי אפשר לחיות בזולתם, כענין שנאמר: "צדיק
 אכל לשבע נפשו". וכן לא יתה עמל בעסקו אלא להשיג
 דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר: "טוב מעט
 לצדיק". ולא יקבץ ידו ביותר, ולא יפזר כל ממונו, אלא
 נותן צדקה כפי מפת ידו [- יכולתו], ומלנה כראוי למי
 שצריך. ולא יתה מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא
 שמת כל ימיו בנחת, בסבך פנים יפות. וכן שאר דעותיו.
 ודרך זו, היא דרך החכמים. כל אדם שדעותיו כלן דעות
 בינוניות ממצעות, נקרא חכם.
 ה. ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר, ויתרחק מדעה

וכיוצא באלו הדברים, הוא שיאמר הנביא - לא שיעשה
 דת אחרת, או יוסיף מצוה או יגרע.
 ד. דברי הפרענות שהנביא אומר, כגון שיאמר: 'פלוני
 ימות', או 'שנה פלונית שנת רעב' או 'מלחמה' וכיוצא
 בדברים אלו - אם לא עמדו דבריו, אין בזה הכחשה
 לנבואתו, ואין אומרים: 'הנה דבר ולא בא'; שהקדוש
 ברוך הוא "ארץ אפים ורב חסד, ונתם על הרעה", ואפשר
 שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה, או שתלה להם
 [נתן להם ארכה] כחזקיה. אבל אם הבטיח על טובה ואמר
 שיהיה כך וכך, ולא באה הטובה שאמר - בידוע שהוא
 נביא שקר; שכל דבר טובה שיגזר האל, אפילו על תנאי
 - אינו חוזר. הא למדת, שדברי הטובה בלבד יבחן
 הנביא. הוא שירמיהו אומר בתשובתו לחנניה בן עוזי,
 כשהיה ירמיה מתנבא לרעה וחנניה לטובה. אמר לו
 ירמיה: 'חנניה, אם לא יעמדו דברי, אין בזה ראיה שאני
 נביא שקר; אבל אם לא יעמדו דברייך, ידע שאתה נביא
 שקר', שנאמר: "אף שמע נא את הדבר הזה וגו' הנביא
 אשר יבא לשלח, בבא דבר הנביא ידע הנביא אשר
 שלחו ה' באמת".
 ה. נביא שהעיד לו נביא אחר שהוא נביא - הרי זה
 בחזקת נביא, ואין זה השני צריך חקירה; שהרי משה
 רבנו העיד ליהושע, והאמינו בו כל ישראל קדם שיעשה
 אות. וכן לדורות. נביא שנודעה נבואתו והאמינו דבריו
 פעם אחר פעם, או שהעיד לו נביא, והיה הולך בדרך
 הנבואה - אסור לחשב אחריו ולהרהר בנבואתו, שמא
 אינה אמת. ואסור לנסותו יותר מדי, ולא נהיה הולכים
 ומנסים לעולם, שנאמר: "לא תנסו את ה' אלהיכם, כאשר
 נסיתם במסה", שנאמר: "ה'ש' בקרבנו, אם אין". אלא
 מאחר שנודע שזה נביא - יאמינו וידעו כי ה' בקרבם,
 ולא יתקדשו ולא יחשבו אחריו, כענין שנאמר: "וידעו, כי
 נביא היה בתוכם".

ברוך רחמנא דסייען

הלכות דעות

יש בכללן אחת עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ויש
 מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להדמות בדרךיו;
 (ב) להדבק ביוצאיו; (ג) לאהב את רעים; (ד) לאהב
 את הגרים; (ה) שלא לשנא אחים; (ו) להוכיח; (ז)
 שלא להלבין פנים; (ח) שלא לענות אמלים; (ט) שלא
 להלך רכיל; (י) שלא לזנום; (יא) שלא לנטר. ובאור
 מצוות אלו - בפרקים אלו.

פרק א

א. דעות [מידות ותכונות נפש] הרבה יש לכל אדם ואדם
 מבני אדם, וזו משנה מזו ורחוקה ממנה ביותר: יש אדם
 שהוא בעל חמה, כועס תמיד; ויש אדם שדעתו מישבת

מתוך מהדורת חזק

בדרך זו זמן מרבה, עד שתעקר החמה מלבו. ואם היה
גבה לב - ינהיג עצמו בבניין הרבה, וישוב למטה מן הכלל,
וילבש בלוי סחבות המבזים את לובשיהם, וכיוצא
בדברים אלו, עד שיעקר גבה הלב ממנו, ויחזיר לדרך
האמצעית, שהיא דרך הטובה; ולכשיחזיר לדרך
האמצעית, ילך בה כל ימיו. ועל כן זה יעשה בשאר כל
הדעות: אם היה רחוק לקצה האחד, ירחיק עצמו לקצה
השני, וינהג בו זמן מרבה עד שיחזיר לדרך הטובה, והיא
מדה בינונית שכל דעה ודעה.

ג. ויש דעות שאסור לו לאדם לנהג בהן בבינונית, אלא
יתרחק עד הקצה האחר - והוא גבה הלב; שאין דרך
הטובה שיהיה האדם ענו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח,
ותהיה רוחו נמוכה למאד. ולפיכך נאמר במשה רבנו "ענו
מאד", ולא נאמר "ענו" בלבד. ולפיכך צוה חכמים, 'מאד
מאד הוי שפל רוח'. ועוד אמרו, 'שכל המגביה לבו - פגר
בעקרו'. שנאמר: "ורם לכתף, ושכחת את ה' אלהיך". ועוד
אמרו: בשמחת דאית ביה 'יהא בחרם מי שיש בו - גסות
הרוח, ואפלו מקצתה. וכן הפעם, דעה רעה היא עד
למאד; וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר,
וילמד עצמו שלא יכעס, ואפלו על דבר שראוי לכעס
עליו. ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו, או על
העבד אם היה פרוץ, ורצה לכעס עליהם כדי שיחזרו
למוטב - יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם,
ותהיה דעתו משבת בינו לבין עצמו, כאדם שהוא מדמה
איש בשעת כעסו, והוא אינו כועס. אמרו חכמים
הראשונים: 'כל הכועס, כאלו עובד עבודה זרה'. ואמרו,
שכל הכועס - אם חכם הוא, חכמתו מסתלקת ממנו, ואם
נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו. בעלי פנים, אין חיהם
חיים; לפיכך צוה להתרחק מן הכעס, עד שינהיג עצמו
שלא ירגיש אפלו לדברים המכעיסין. וזו היא הדרך
הטובה, ודרך הצדיקים: הן נעלבים, ואינן עולבים;
שומעין תרפתן, ואינן משיבין; עושים מאהבה, ושמים
בסורין. עליהם הכתוב אומר: "ואהביו, כצאת השמש
בגברתו".

ד. לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר אלא בדבר
חכמה או בדברים שהוא צריך להן לחיי גופו. אמרו על
רב, תלמיד רבנו הקדוש, שלא שח שיחה בטלה כל ימיו
- וזו היא שיחת רב כל אדם. ואפלו בצרכי הגוף, לא
ירבה אדם דברים. ועל זה צוה חכמים ואמרו: 'כל המרבה
דברים, מביא חטא'; ואמרו: 'לא מצאתי לגוף טוב, אלא
שתיקה'. וכן בדברי תורה ובדברי חכמה - יהיו דברי
החכם מעטים, ועניניהם [תוכן שלהם] מרבים. והוא שצוה
חכמים ואמרו: 'לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה'.
אבל אם היו הדברים מרביין והענין מועט, הרי זו סכלות;
ועל זה נאמר: 'כי בא החלום ברב ענין, וקול כסיל ברב
דברים'.

ה. סיג לחכמה, שתיקה. לפיכך, לא ימהר להשיב, ולא

בינונית מעט לצד זה או לצד זה, נקרא חסיד. כיצד? מי
שיתרחק מגבה הלב עד הקצה האחרון, ויהיה שפל רוח
ביותר - נקרא חסיד; וזו היא מדת חסידות. ואם נתרחק
עד האמצע בלבד, ויהיה ענו - נקרא חכם; וזו היא מדת
חכמה. ועל דרך זו, שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים
היו מטין דעות שלהם מדרך האמצעית כנגד שתי
הקצוות: יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון, ויש
דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון; וזה הוא לפנים
משורת הדין. ומצוין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים,
והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר: "והלכת
בדרכיו".

ו. כף למדו בפרוש מצוה זו: מה הוא נקרא חנון, אף
אתה היה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום;
מה הוא נקרא קדוש, אף אתה היה קדוש. ועל דרך זו
קראו הנביאים לאל בכל אותן הפנויות, 'אך אפים ורב
חסד', 'צדיק וישר', 'תמים', 'גבור' ו'חזק' וכיוצא בהן -
להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הן, וחזק אדם
להנהיג עצמו בהן ולהדמות כפי כחו.
ז. וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיעקבו בו?
יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות
האמצעיות, ויחזר בהן תמיד, עד שיהיו מעשיהם קלים
עליו ולא יהיה בהם טרח, ויעקבו הדעות בנפשו. ולפי
שהשמות האלו שנקרא בהן היוצר, הן הדרך הבינונית
שאנו חביבין ללכת בה - נקראת דרך זו 'דרך ה'; והיא
שלמדה אברהם אבינו לבניו, שנאמר: "כי ידעתיו, למען
אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך ה'".
והולך בדרך זו, מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר:
"למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו".

פרק ב

א. חולי הגוף, טועמין המר מתוק והמתוק מר. ויש מן
החולים מי שמתאנה ותאב למאכלות שאינן ראויין
לאכילה, כגון העפר והפחם, ושונא המאכלות הטובים,
כגון הפת והבשר - הכל לפי רב החלי. כף בני אדם
שנפשותיהם חולות - מתאווין ואוהבין הדעות הרעות,
ושונאין הדרך הטובה, ומתעצלין ללכת בה, והיא כבדה
עליהם למאד, לפי חלגם. וכן ישעיהו אומר באנשים
הללו: "הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשף
לאור ואור לחשף, שמים מר למתוק ומתוק למר".
ועליהם נאמר: "העזבים ארחות ישר - ללכת בדרכי
חשף". ומה היא תפנת חולי הנפשות? ילכו אצל
החכמים, שהם רופאי הנפשות, וירפאו חלגם בדעות
שמלמדים אותם, עד שיחזירו לדרך הטובה. והמפירים
בדעות הרעות שלהם, ואינם הולכים אצל החכמים לרפא
אותם - עליהם אמר שלמה: "ומוסר, אילים בזו".

ב. וכיצד היא רפואתם? מי שהוא בעל חמה - אומרים
לו להנהיג עצמו, שאם הפה וקלל, לא ירגיש כלל; וילך

46 עצמו בתענית. ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן, צוה
47 שלמה ואמר: "אל תהי צדיק הרבה, ואל תתחכם יותר -
48 למה תשומם".

49 ב. צריך אדם שיכונן כל מעשיו כלם, לידע את השם ברוך
50 הוא, בלבד; ויהיה שבתו וקומו ודבורו, הכל לעמדת
51 [למחשבת] זה הדבר. כיצד? כשישאו וימתן או יעשה מלאכה
52 לטל שכן, לא יהיה בלבו קבוצ מומן בלבד, אלא יעשה
53 דברים הללו כדי שימצא דברים שהגוף צריך להן,
54 מאכילה ושתיה ושיבת בית ונשיאת אשה. וכן כשיאכל
55 וישתה ויבעל, לא ישים על לבו לעשות דברים הללו כדי
56 להנות בלבד, עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק
57 לחוץ ויבעל כדי להנות; אלא ישים על לבו כשיאכל
58 וישתה, כדי להכרות גופו ואבריו בלבד. לפיכך, לא יאכל
59 כל שהחף מתאנה, כמו הכלב והחמור, אלא יאכל דברים
60 המועילים לו, אם מרים אם מתוקים. ולא יאכל דברים
61 הרעים לגוף, אף על פי שהן מתוקין לחוץ. כיצד? מי
62 שהיה בשרו חם - לא יאכל בשר ולא דבש ולא ישתה
63 יין, כענין שאמר שלמה דרך משל: "אכל דבש הרבות לא
64 טוב", ושותה מי העלשין [מין צמח], אף על פי שהוא
65 מר; שנמצא שהוא אוכל ושותה דרך רפואה בלבד כדי
66 שיכריא ויעמד שלם, הואיל ואי אפשר לאדם לחיות אלא
67 באכילה ושתיה. וכן כשיבעל, לא יבעל אלא כדי להכרות
68 גופו וכדי לקיים את הצו [ההמשכיות]; לפיכך, אינו
69 בועל כל זמן שיתאנה, אלא בכל עת שידע שהוא צריך
70 להוציא שכבת זרע כמו דרך הרפואה, או לקיים את הצו.
71 ג. המנהיג עצמו על פי הרפואה - אם שם על לבו שיהיה
72 כל גופו ואבריו שלמים חזקים בלבד, ושיהיה לו בנים
73 עושין מלאכתו ועמלין לצרכו - אין זו דרך טובה; אלא
74 ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק, כדי שתהיה נפשו
75 ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיכין וישתפל [ישכיל]
76 בחכמות, והוא חולה או אחד מאבריו כואב; וישים על
77 לבו שיהיה לו בן, אוכלי יהיה חכם וגדול בישראל. נמצא
78 המהלך בדרך זו כל ימיו כל, עובד את ה' תמיד, אפילו
79 בשעה שנושא ונותן, ואפילו בשעה שבועל - מפני
80 שמחשבתו בכל, כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם
81 לעבד את ה'. ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי
82 שתננת דעתו עליו, ויננת גופו כדי שלא יחלה, ולא יוכל
83 לעבד את ה' והוא חולה - נמצאת שנה שלו עבודה
84 למקום ברוך הוא. ועל ענין זה ציו חכמים ואמרו: 'וכל
85 מעשיך יהיו לשם שמים'; והוא שאמר שלמה בחכמתו:
86 "בכל דרכיך דעהו".

פרק ד

87 א. הואיל והנחת הגוף בריא ושלם, מדרבי (עבודת) ה'
88 הוא, שהרי אי אפשר שיכין או ידע, והוא חולה - צריך
89 להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג
90 עצמו בדברים המכריין המחלימים; ואלו הן: לעולם לא

1 ירבה לדבר; וילמד לתלמידים בשוכה ונחת, בלא צעקה,
2 בלא אריכות לשון. הוא ששלמה אומר: "דברי חכמים,
3 בנחת נשמעים".

4 ו. אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופתוי. ולא
5 תהיה אחת בפה ואחת בלב, אלא תוכו ככרו [פנימיותו]
6 כחיצוניותו; והענין שבלב, הוא הדבר שבפה. ואסור
7 לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעת הגוי. כיצד? לא ימכר לגוי
8 בשר ובהמה בכלל שחוטטה, ולא מנעל של [עור בהמה]
9 מתה במקום מנעל של שחוטטה. ולא יסרקה [יפציר]
10 בחברו שיאכל אצלו, והוא יודע שאינו אוכל, וירבה לו
11 בתקרבת [דברי מאכל], והוא יודע שאינו מקבל; ולא
12 יפתח לו חביות שהוא צריך לפתח אותן למכרן, כדי
13 לפתותו [לשקר] שבשכיל כבודו פתח. וכן כל כיוצא בזה.
14 אפילו מלה אחת של פתוי ושל גנבת הדעת, אסורה; אלא
15 שפת אמת ורוח נכון, ולב טהור מכל עמל והיות -
16 שקרים].

17 ז. לא יהיה אדם בעל שחוק והתל [ליצנות], ולא עצב
18 ואונן - אלא שמח. כך אמרו חכמים: 'שחוק וקלות ראש
19 - מרגילין לערוה'. וצוה, שלא יהא אדם פרוץ בשחוק,
20 ולא עצב ומתאבל; אלא מקביל את כל האדם בסבר פנים
21 יפות. וכן לא יהיה בעל נפש רחבה, נבהל להון, ולא עצל
22 וביטל ממלאכה, אלא בעל עין טובה: מעט עסק, ועוסק
23 בתורה; ואותו המעט שהוא חלקו, ישמח בו. ולא יהיה
24 לא בעל קטטה ולא בעל קנאה, ולא בעל תאנה ולא רודף
25 אחר הפבור. כך אמרו חכמים: 'הקנאה והתאנה והפבור,
26 מוציאין את האדם מן העולם'. כללו של דבר - ילך במדה
27 הבינונית שבכל דעה ודעה, עד שיהיו כל דעותיו מכוננות
28 באמצעות; והוא ששלמה אומר: 'וכל דרכיך כננו'.

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ה

פרק ג

31 א. שמא יאמר אדם: 'הואיל והתאנה והפבור וכיוצא בהן
32 דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפשר מהן
33 ביותר ואתרחק לצד האחרון', עד שלא יאכל בשר ולא
34 ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש
35 מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן, כגון
36 פמרי אדם - גם זו דרך רעה היא, ואסור לילך בה. המהלך
37 בדרך זו, נקרא 'חוטא'. הרי הוא אומר בגזיר: "וכפר עליו
38 מאשר חטא על הנפש"; אמרו חכמים: 'מה אם נזיר
39 שלא פירש אלא מן היין, צריך בפרה - המונע עצמו מכל
40 דבר, על אחת כמה וכמה'. לפיכך ציו חכמים, שלא ימנע
41 אדם עצמו אלא מדברים שמנעה התורה בלבד, ולא יהיה
42 אוסר עצמו בגדרים ובשבועות על דברים המתירין. כך
43 אמרו חכמים: 'לא דיך מה שאסרה תורה, אלא שאתה
44 אוסר עליך דברים אחרים'! ובכלל הזה, אלו שמתעניין
45 תמיד - אינן בדרך טובה, ואסרו חכמים שיהא אדם מסוגף

מתוך מהדורת חזק

שלא לאכלן לעולם - כגון הדגים הגדולים המלוחים
הישנים, והגבינה המלוחה הישנה, והפטריות,
והבשר המליח הישן, וזין מגתו, ותבשיל ששהה עד שנדרף
ריחו, וכל מאכל שריחו רע או מר ביותר; הרי אלו לגוף,
כמו סם המות. ויש מאכלות שהן רעים, אבל אינם כמו
הראשונות לרע; לפיכך ראוי לאדם שלא לאכל מהן אלא
מעט ואחר ימים הרבה, ולא ירגיל עצמו להיות מזונו מהן
או לאכלן עם מזונו תמיד - כגון דגים גדולים, וגבינה,
וחלב ששהה אחר שנחלב ארבע ועשרים שעות, ובשר
שורים גדולים ותנישים גדולים, והפול, והעדשים, והספיר
[מין קטנית], ולחם שעורים, ולחם מצות, והקרוי, והחציר
[סוג ירק], והבצלים, והשומים, והחרדל, והצנון; כל אלו
מאכלים רעים הם. אין ראוי לאדם לאכל מאלו אלא מעט
עד מאד, ובימות הגשמים; אבל שלא בימות הגשמים,
לא יאכל מהם כלל. והפול והעדשים בלבד - אין ראוי
לאכלן, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. והדלועין,
אוכלים מהן מעט בימות החמה.
י. ויש מאכלות שהן רעים, ואינן כמו אלו; והן: עוף
המים [כגון ברוח], ובגי יונה הקטנים, והתמרים, ולחם
קלוי בשמן או לחם שנלוש בשמן, והסלת שנפח אותה כל
צרכה עד שלא נשאר בה ריח מרסן [סובין], והציר [רוטב
דגים] והמורקס [שומן דגים]. אין ראוי להרבות מאכלת
אלו; ואדם שהוא חכם וכובש את יצרו, ולא ימשך אחר
תאוותו ולא יאכל מכל הנזכרים בלוה, אלא אם נצרך להם
לרפואה - הרי זה גבור.
יא. לעולם ימנע אדם עצמו מפרות האילנות, ולא ירבה
מהן אפילו יבשין, ואין צריך לומר רטבים; אבל קדם
שיתבשרו כל צרכן, הרי הן לגוף פתירות. וכן הקרובים,
רעים לעולם. וכל הפרות החמוצין רעים, ואין אוכלין מהן
אלא מעט בימות החמה ובמקומות החמים. והתאנים
והענבים והשקדים טובים לעולם, בין רטבים בין יבשין,
ואוכל אדם מהן כל צרכו; אבל לא תמיד אכילתן, אף
על פי שהן טובים מכל פרי האילנות.
יב. הדבש והזין, רע לקטנים ויפה לזקנים, וכל שכן
בימות הגשמים. וצריך אדם לאכל בימות החמה, שני
שלישי מה שהוא אוכל בימות הגשמים.
יג. לעולם ישתדל אדם שיהיו מעיו רפין כל ימיו, ויהיה
קרוב לשלשול מעט. וזה כלל גדול ברפואה - שכל זמן
שהראי נמנע או יצא בקשי, תלמים רעים באים. ובמה
ירפה אדם מעיו, אם נתאמצו [נתקשו] מעט? אם היה
בחור - יאכל בפקר בפקר [צמחים] מלוחין שלוקין,
מתבלין בשמן ובמורקס [שומן דגים] ובמלח, בלא פת; או
ישתה מי שלק של תרדין או פרוי, בשמן ומלח ומורקס.
ואם היה זקן - ישתה דבש מזוג במים חמים בפקר, וישתה
כמו ארבע שעות, ואחר כך יאכל סעודתו. יעשה כן יום
אחר יום, שלשה או ארבעה ימים אם צרך לכה, עד שירפוף
מעיו.

יאכל אדם, אלא כשהוא רעב; ולא ישתה, אלא כשהוא
צמא. ואל ישקה נקביו, ואפילו רגע אחד, אלא כל זמן
שצריך להשתין או להסד את רגליו [נקבים גדולים], יעמד
מיד.
ב. לא יאכל אדם עד שתתמלא כרסו, אלא יפחות כמו
רביע משבועתו. ולא ישתה מים בתוך המזון, אלא מעט
ומזוג ביון; וכשישתחיל המזון להתאכל במעיו, שותה מה
שהוא צריך לשתות. ולא ירבה לשתות מים, ואפילו
כשישתאכל המזון. ולא יאכל עד שיכדק עצמו יפה יפה,
שמה יהיה צריך לנקביו. לא יאכל אדם, עד שיהלף קדם
אכילה עד שיתחיל גופו לחם, או יעשה מלאכה, או יתנגע
בגנע אחר. כללו של דבר - יענה גופו וינגע כל יום בפקר
עד שיתחיל גופו לחם, וישקט מעט עד שיתישב נפשו,
ואוכל. ואם רחץ בחמין אחר שינגע, הרי זה טוב; ואחר
כך שותה מעט, ואוכל.
ג. לעולם כשיאכל אדם, יושב במקומו או יטה על שמאל.
ולא יחלף ולא ירבה ולא ייגע ולא יזעזע גופו ולא יטיל,
עד שיתאכל המזון שבמעיו; וכל המטיל אחר אכילתו או
שינגע, הרי זה מביא על עצמו חלאים רעים וקשים.
ד. היום והלילה, ארבע ועשרים שעות. די לו לאדם לישן
שלישן, שהוא שמונה שעות; ויהיו בסוף הלילה, כדי
שהיה מתחלת שנתו עד שתעלה השמש שמונה שעות,
ונמצא עומד ממשתו קדם שתעלה השמש.
ה. לא יישן אדם לא על פניו, ולא על צדו, אלא על
צדו - בתחלת הלילה על צד שמאל, ובסוף הלילה על צד
ימין. ולא יישן סמוך לאכילה, אלא ימתין אחר אכילה
כמו שלש או ארבע שעות. ולא יישן ביום.
ו. דברים המשלשין את בגי מעים, כגון ענבים ותאנים
ותותים ואגסים ואבטיחים ומעי [פנים] הקשואים ומעי
[פנים] קלפפונות - אוכל אדם אותן בתחלה, קדם אכילה.
ולא יצרבם עם המזון, אלא שותה מעט עד שיצאו מבטן
העליון, ואוכל מזונו. ודברים שהם מאמצין [מקשים] את
בגי מעים, כגון רמונים ופרישין [חבושים] ותפוחים
וקרסטמילין - [מין אגסים] אוכל אותן תכף [סמוך]
למזונו, ולא ירבה מהן.
ז. כשירצה אדם לאכל בשר עוף ובשר בהמה כאחד,
אוכל בתחלה בשר העוף; וכן ביצים ובשר עוף, אוכל
בתחלה ביצים; בשר בהמה דקה ובשר בהמה גסה, אוכל
בתחלה בשר הדקה - לעולם יקדים אדם דבר הקל,
ומאחר הכבד.
ח. בימות החמה - אוכל מאכלים הקרים, ולא ירבה
בתבלין [תבלינים], ואוכל את החמץ; ובימות הגשמים -
אוכל אכלין החמים, ומרבה בתבלין, ואוכל מעט מן
החרדל ומן החלתית [מיני תבלינים]. ועל דרך זו, הולך
ועושה במקומות הקרים ובמקומות החמים - בכל מקום
ומקום כראוי לו.
ט. יש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד, וראוי לאדם

זמן שתצא ביותר, הגוף כלה וכחו כלה וחייו אובדים. 48
הוא שאמר שלמה בחכמתו: "אל תתן לנשים חילך, 49
וירכיך למחות מלכין". כל השטוף בבצילה - זקנה 50
קופצת עליו, וכחו תשש, ועיניו כהות, וריח רע נודף מפיו 51
ומשחיו, ושער ראשו וגבות עיניו וריסי עיניו נושר, ושער 52
זקנו ושחיו ושער וגליו רובה [מתרבה], ושניו נופלות, 53
והרבה כאבים חוץ מאלו באין עליו. אמרו חכמי 54
הרופאים: אחד מאלה מת בשאר חללים, והאלף - מרב 55
התשמיש. לפיכך, צריך האדם להזהר בדבר זה, אם רצה 56
להיות בטובה; ולא יבעל אלא כשימצא גופו בריא וחזק 57
ביותר, והוא מתקשה הרבה שלא לרעותו, ומסית עצמו 58
לדבר אחר, והקשוי כשהיה; וימצא כבד ממתניו ולמטה, 59
ובאלו חוטי הביצים נמשכים, ובשרו חם - זה צריך 60
לבעל, ורפואה לו שייבעל. לא יבעל אדם והוא שבע, ולא 61
רעב - אלא אחר שיתאכל המזון במעיו. ויבדק נקביו קדם 62
בעילה, ואחר בעילה. ולא יבעל מעמד ולא מושב, ולא 63
בבית המרחץ, ולא ביום שיפגס למרחץ, ולא ביום הקנה, 64
ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך, לא לפניהן ולא 65
לאחריהן. 66
כ. כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו - אני ערב לו 67
שאינו בא לידי חלי כל ימיו עד שיעזב הרבה וימות, 68
ואינו צריך לרופא, ושיהיה גופו שלם ועומד על בריו כל 69
ימיו - אלא אם כן היה גופו רע מתחלת ברייתו, או אם 70
היה רגיל במנהג מן המנהגות הרעים מתחלת מולדתו, או 71
אם תבוא מפת דבר או מפת בצרת לעולם. 72
כא. וכל המנהגות הטובים האלו שאמרנו, אין ראוי 73
לנהג בהם אלא הבריא. אבל החולה, או מי שאחד 74
מאבריו חולה, או מי שנהג מנהג רע שנים רבות - יש 75
לכל אחד ואחד מהם דרכים אחרים ומנהגות כפי חליו, 76
כמו שיתבאר בספרי הרפואות; ושנוי וסת [- הרגל קבוע], 77
תחלת חלי. 78
כב. כל מקום שאין בו רופא - אחד הבריא ואחד 79
החולה, אין ראוי לו לזוז מכל הדברים שאמרנו בפרק 80
זה; שכל אחד מהם, לאחרי טובה הוא מביא. 81
כג. כל עיר שאין בה עשרה דברים האלו, אין תלמיד 82
חכמים רשאי לרד בתוכה; ואלו הן: רופא, ואמן [- מקור 83
מים], ובית המרחץ, ובית הכסא, ומים מצויין כמו נהר או 84
מעין, ובית הכנסת, ומלמד תינוקות, ולבקר [- סוחר], וגבאי 85
צדקה, ובית דין מפין וחובשין [האוסרים הפושעים לבית 86
הסוהר]. 87

פרק ה

א. כשם שהחכם נפר בחכמתו ובדעותיו, והוא מבדל בהן 89
משאר העם - כך צריך שיהיה נפר במעשיו, במאכלו 90
ובמשקו ובבעליתו ובעשית צרכיו ובדבורו ובהלוכו 91
ובמלבושו ובכלפול דבריו [- הנהגת ענייניו] ובמשאו 92
ובמתנו; ויהיו כל המעשים האלו, נאים ומתקנים ביותר. 93

יד. ועוד כלל אחר אמרו בבריאות הגוף: כל זמן שאדם 1
מתעמל ונגע הרבה ואינו שבע [אינו ממלא כריסו], ומעיו 2
רפין - אין חלי בא עליו וכחו מתחזק, ואפלו אוכל 3
מאכלות הרעים; 4
טו. וכל מי שהוא יושב לבטח ואינו מתעמל, או מי 5
שמשה נקביו [מתאפק בצרכיו] או מי שמעיו קשין - 6
אפלו אכל מאכלות טובים ושמר עצמו על פי הרפואה, 7
כל ימיו יהיו מכאובים וכחו תשש. ואכילה גסה [רבה] 8
לגוף כל אדם כמו סם המות, והיא עקר לכל חללים. רב 9
החללים הבאים על האדם, אינן אלא מפני מאכלים רעים, 10
או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה, אפלו 11
ממאכלים טובים. הוא ששלמה אמר בחכמתו: "שמר 12
פיו ולשונו - שמר מצרות נפשו"; כלומר, שומר פיו 13
מלאכל מאכל רע או מלשבע, ולשונו מלדבר אלא 14
בצרכיו. 15
טז. דרך הרחיצה - שיפגס אדם למרחץ משבעה ימים 16
לשבעה ימים; ולא יפגס סמוך לאכילה, ולא כשהוא רעב, 17
אלא כשיחתיל המזון להתעמל במעיו. ורוחץ כל גופו 18
בחמין שאין הגוף נכה בהן, וראשו בלבד בחמין שהגוף 19
נכה בהן. ואחר כך ירחץ גופו בפושרין, ואחר כך 20
פפושרין מן הפושרין, עד שירחץ בצונן; ולא יעביר על 21
ראשו כלל, לא פושרין ולא צונן. ולא ירחץ בצונן בימות 22
הגשמים. ולא ירחץ עד שיעזיב ויפרך כל גופו, ולא יאריך 23
במרחץ; אלא כשיעזיב ויפרך גופו, ישתטף ויצא. ובדק 24
עצמו קדם שיפגס למרחץ, ואחר שיצא, שמה יתא צריך 25
לנקביו. וכן בודק אדם עצמו תמיד קדם אכילה ואחר 26
אכילה, וקדם בעילה ואחר בעילה, וקדם שייגע ויתעמל 27
ואחר שייגע ויתעמל, וקדם שישן, וכשיעזר [- טר] הכל 28
עשרה. 29
יז. כשיצא אדם מן המרחץ, ילבש בגדיו ויכסה ראשו 30
בבית [בחדר] החיצון, כדי שלא תשלט בו רוח קרה; 31
ואפלו בימות החמה צריך להזהר. וישקא אחר שיצא עד 32
שתתישב נפשו וינח גופו ותסור החמימות, ואחר כך 33
יאכל. ואם ישן מעט כשיצא מן המרחץ קדם אכילה - 34
הרי זה יפה עד מאד. לא ישתה אדם מים קרים כשיצא 35
מן המרחץ, ואין צריך לומר שלא ישתה במרחץ. ואם 36
אינו יכול למנע עצמו, יערב המים ביין או בדבש וישתה. 37
ואם סף בשמן במרחץ בימות הגשמים אחר שישתטף, 38
הרי זה טוב. 39
יח. לא ירגיל אדם עצמו להקיש דם תמיד, ולא יקיש דם 40
אלא אם היה צריך לו ביותר; ולא יקיש לא בימות החמה 41
ולא בימות הגשמים, אלא בימי ניסן ומעט בימי תשרי. 42
ומאחר חמשים שנה, לא יקיש כלל. ולא יקיש אדם דם 43
ויפגס למרחץ, ביום אחד; ולא יקיש ויצא לדרך, ולא ביום 44
שיבוא מן הדרך. ויאכל וישתה ביום ההקנה, פחות ממה 45
שהוא רגיל; וינח ביום ההקנה, ולא יתעמל ולא יטיל. 46
יט. שכבת זרע, היא כח הגוף וחייו ומאור העינים; וכל 47

מתוך מהדורת חזק

שָׁאֵר הָעַם הַהוֹלְכִים בַּחֲשֹׁךְ - הוֹיֵן לוֹ בָּנִים כְּמוֹ אוֹתָם
 הָעַם.
 ו. צְנִיעוּת גְּדוּלָה נוֹהֲגִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּעֶצְמָן: לֹא
 יִתְבּוֹז, וְלֹא יִגְלוּ רֹאשׁוֹ וְלֹא גּוֹפֵן. וְאִפְלוּ בִּשְׂעָה שְׂיִכְנֹס
 לְבֵית הַכֶּסֶּא, יִהְיֶה צָנוּעַ, וְלֹא יִגְלֶה בְּגָדָיו עַד שְׂיִשָּׁב, וְלֹא
 יִקְנֹחַ בְּיָמָיו. וְיִתְרַחֵק מִכָּל אָדָם, וְיִכְנֹס חֹדֶר בְּחֹדֶר לִפְנֵים
 מִן הַמַּעְרָה, וְנִפְנֶה שָׁם. וְאִם נִפְנֶה אַחֲרָיו גָּדֵר, יִרְחִיק כְּדִי
 שֶׁלֹּא יִשְׁמַע חֲבֵרוֹ קוֹלוֹ אִם נִתְעַשֵּׁשׁ. וְאִם נִפְנֶה בִּבְקָעָה,
 יִרְחִיק כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְאֶה חֲבֵרוֹ פְּרוּעוֹ. וְלֹא יִדְבֵּר כְּשֶׁהוּא
 נִפְנֶה, אִפְלוּ לְצַרְף גְּדוּל. וְיִכְדֹּר שְׂנוּהָג צְנִיעוּת בְּבֵית הַכֶּסֶּא
 בַּיּוֹם, כִּף נוֹהָג בְּלִילָה. וְיִלְעוֹלֵם יִלְמַד אָדָם עֲצָמוֹ לְהַפְנוּת
 שְׁחִירָת וְעִרְבִית בְּלִבָּד, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק [יִדְוֶק לְהַרְחִיק
 מִמָּקוֹם אֲנָשִׁים].
 ז. תַּלְמִיד חֲכָמִים - לֹא יִהְיֶה צוֹעֵק וְצוֹנֵחַ בִּשְׂעָה דְּבוּרוֹ
 כְּבִקְמוֹת וּכְחִיּוֹת; וְלֹא יִגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בְּיוֹתֵר, אֲלֹא דְּבוּרוֹ
 בְּנִחַת עִם כָּל הַבְּרִיּוֹת. וְכִשְׂיִדְבֵּר בְּנִחַת, יִזְהַר שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק
 [לְקִיצוֹנוּת הַשְּׁנִיָּה] עַד שִׁירָאָה כְּדִבְרֵי גִסֵּי הַרִּית. וּמִקְדִּים
 לְשִׁלּוֹם כָּל אָדָם, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה רוּחָן נוֹחָה הִימָנוּ. וְדָן אֵת כָּל
 הָאָדָם לְכַף זְכוּת - מִסְפָּר בְּשִׁבְחַת חֲבֵרוֹ, וְאִינוּ מִסְפָּר
 בְּגִנוּתוֹ כָּלֵל. אוֹהֵב שְׁלוֹם, וְרוֹדֵף שְׁלוֹם. אִם רוֹאֶה מָקוֹם
 שֶׁדִּבְרָיו מוֹעִילִים וְנִשְׁמָעִים, אוֹמֵר; וְאִם לֹא, שׁוֹתֵק.
 כִּיצַד? לֹא יִרְאֶה אֵת חֲבֵרוֹ בִּשְׂעָה כְּעֶסוֹ, וְלֹא יִשְׁאַל לוֹ עַל
 נִדְרוֹ [אֵל יִחְפֹּשׂ פֶּתַח לְהַתִּירוֹ] בִּשְׂעָה שֶׁנִּדְרָה עַד שֶׁתִּתְקַרֵּר
 דַּעְתוֹ וְיִנָּח; וְלֹא יִנְחֲמֵנוּ בִּשְׂעָה שֶׁמֶתוֹ מִטָּל לִפְנָיו, מִפְּנֵי
 שֶׁהוּא בְּהוֹל עַד שִׁיִּקְבֹּר. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּאֵלוֹ. וְלֹא יִרְאֶה
 לְחֲבֵרוֹ בִּשְׂעָה קִלְקֻלָּתוֹ [כְּשִׁלּוֹנוֹ], אֲלֹא יַעֲלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ.
 וְלֹא יִשְׁנֶה בְּדְבוּרוֹ, וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע אֲלֵא בְּדִבְרֵי שְׁלוֹם
 וְכִיּוֹצֵא בְּהוֹל. כָּלֵל שֶׁל דָּבָר - אִינוּ מְדַבֵּר אֲלֵא בְּאֵמֶת אוֹ
 בְּגִמְלוּת חֲסִידִים, אוֹ בְּדִבְרֵי חֲכָמָה, וְכִיּוֹצֵא בְּהוֹל. וְלֹא יִסְפֹּר
 עִם אִשָּׁה בִּשְׂעָה, אִפְלוּ הִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ אַחֲוָתוֹ אוֹ בֵּתוֹ.
 ח. לֹא יִהְיֶה תַּלְמִיד חֲכָמִים בְּקוֹמָה זְקוּפָה וְגִרְוֹן נָטוּי,
 כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וּתְלַכְנָה נְטוּיּוֹת גִּרְוֹן, וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינֵיהֶם";
 וְלֹא יִהְיֶה עָקֹב בְּצַד גִּידֵל בְּנִחַת כְּמוֹ הַנָּשִׁים וְגִסֵּי הַרִּית,
 כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "הַלּוֹף וְטָפוֹף תִּלְכְּנָה, וּכְרָגֵיהֶם תַּעֲפֹסְנָה".
 וְלֹא יִרְוֵץ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְיִנְהוֹג בִּשְׂגָעוֹן. וְלֹא יִכְפֹּף קוֹמָתוֹ
 כְּבַעֲלֵי חֲטוּרָת [גְּבִנָּה]; אֲלֹא מִסְתַּכֵּל לְמִטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא
 עוֹמֵד בְּתַפְלָה, וּמִהֲלֵךְ בִּשְׁנוּהָ בְּאָדָם שֶׁהוּא טְרוֹד בְּעַסְקָיו.
 גַּם בְּמַהֲלָכוֹ שֶׁל אָדָם נָכַר, אִם חָכֵם בַּעַל דַּעַה הוּא, אוֹ
 שׁוֹטֵה וְסָכֵל; וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻמְתּוֹ: "וְגַם בְּדֶרֶךְ
 כְּשֶׁהִסְכֵּל הֵלֵךְ, לְבוֹ חֶסֶד; וְאָמַר לְכָל, סָכֵל הוּא" - מוֹדִיעַ
 לְכָל עַל עֲצָמוֹ שֶׁהוּא סָכֵל.
 ט. מְלָבוּשׁ תַּלְמִיד חֲכָמִים, מְלָבוּשׁ נָאֵה זָקִי; וְאָסוּר לוֹ
 שִׁימָצָא בְּכִגְדוֹ כֶּתֶם אוֹ שְׂמֹנִית וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. וְלֹא יִלְבֹּשׁ
 לֹא מְלָבוּשׁ מְלָכִים, כְּגוֹן בְּגָדֵי זָהָב וְאַרְגָּמָן שֶׁהִכָּל
 מִסְתַּכְלִין בְּהוֹל, וְלֹא מְלָבוּשׁ עֲנִיִּים, שֶׁהוּא מְבֹזֵה אֵת
 לּוֹבְשָׁיו - אֲלֵא בְּגָדִים בִּינוֹנִיִּים נְאִים. וְלֹא יִהְיֶה בִּשְׂרוֹ נִרְאֶה
 מִתַּחַת מְדִיו [בְּגָדִיו], כְּמוֹ בְּגָדֵי הַפֶּשֶׁתָּן הַקָּלִים [דְּקִים]

כִּיצַד? תַּלְמִיד חֲכָמִים לֹא יִהְיֶה גִרְגָּרָן [זוֹלֵל וְסוֹבָא], אֲלֹא
 אוֹכֵל מֵאֲכָל הָרְאוּי לְהַכְרוֹת גּוֹפּוֹ, וְלֹא יֹאכֵל מִמֶּנּוּ אֲכִילָה
 גָּסָה. וְלֹא יִהְיֶה רוֹדֵף לְמִלֵּאת בִּטְנוֹ, כְּאִלוּ שֶׁמֶתְמַלְאִין
 מִמֵּאֲכָל וּמִשְׁקָה עַד שֶׁתְּפוּחַ כְּרֶסֶן; וְעַלֵּיהֶם מִפְּרֹשׁ
 בַּקְּבֵלָה: "וְזִרְתִּי פֶרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם, פֶּרֶשׁ חֲגִיכֶם" - אָמְרוּ
 חֲכָמִים: "אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שְׂאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וְעוֹשִׂין כָּל
 יְמֵיהֶם בְּחִגִּים. וְהֵן הָאוֹמְרִים: "אֲכוֹל וְשָׂתֵה, כִּי מָחָר
 נָמוּת". וְזֶה הוּא מֵאֲכָל הַרְשָׁעִים; וְשִׁלְחָנוֹת אֵלוֹ, הֵם שְׁנֵיהֶם
 הַתְּבוּחַ וְאָמַר: "כִּי כָל שִׁלְחָנוֹת מְלָאוּ קִיָּא צוֹאָה, כְּלִי
 מָקוֹם". אֲבָל הַחֲכָם אִינוֹ אוֹכֵל אֲלֵא תְּכִשִּׁיל אֶחָד אוֹ שְׁנֵים,
 וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּדִי חִיּוֹ דְּרִי; הוּא שֶׁאֵמַר שְׁלֹמֹה: "צִדִּיק -
 אֲכֹל לְשִׁבְעַת נִפְשׁוֹ".
 ב. כְּשֶׁהַחֲכָם אוֹכֵל מִעֵט זֶה הָרְאוּי לוֹ, לֹא יֹאכְלֵנוּ אֲלֵא
 בְּבִיתוֹ עַל שִׁלְחָנוֹ. וְלֹא יֹאכֵל בְּחִנּוֹת וְלֹא בִּשְׂעָה אֲלֵא לְפִי
 צֶרֶף גְּדוּל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְגַּבֵּה בְּפָנָיו הַבְּרִיּוֹת; וְלֹא יֹאכֵל אֲצֵל
 עַמִּי הָאֶרֶץ, וְלֹא עַל אוֹתָן הַשִּׁלְחָנוֹת הַמְּלָאִים קִיָּא צוֹאָה.
 וְלֹא יִרְבֶּה סְעוּדוֹתָיו בְּכָל מָקוֹם, וְאִפְלוּ עִם הַחֲכָמִים. וְלֹא
 יֹאכֵל בְּסְעוּדוֹת שִׁשֶּׁשׁ בְּהוֹן קְבוּץ הַרְבֵּה. וְאִין רְאוּי לוֹ לֵאכֹל
 אֲלֵא בְּסְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה בְּלִבָּד, כְּגוֹן סְעוּדַת אֲרוּסִין
 וְנִשְׁוֹאִין - וְהוּא שִׁיְהִי תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁנֶּשֶׂא בֵּת תַּלְמִיד
 חֲכָמִים. וְהַצִּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים הָרַאשׁוֹנִים לֹא אֲכָלוּ מִעוֹלָם
 מִסְעוּדָה שְׂאִינָה שְׁלֵהֶם.
 ג. כְּשֶׁהַחֲכָם שׁוֹתֵה יַיִן, אִינוֹ שׁוֹתֵה אֲלֵא כְּדִי לְשִׁרּוֹת [לְדַרְכֵּי]
 אֲכִילָה שְׂבִמְעִיו [וּתְעַכֵּל הִיטָב]. וְכָל הַמִּשְׁתַּבֵּר, הֲרִי זֶה
 חוֹטֵא וּמִגְנֶה וּמִפְסִיד חֲקָמָתוֹ; וְאִם מִשְׁתַּבֵּר בְּפָנָיו עַמִּי
 הָאֶרֶץ, הֲרִי זֶה חָלַל אֵת הַשֵּׁם. וְאָסוּר לְשׁוֹתוֹת בְּצִהָרִים
 וְאִפְלוּ מִעֵט, אֲלֵא אִם הִיָּה בְּכָלֵל הָאֲכִילָה, שֶׁהַשְׁתִּיָּה
 שֶׁבְּכָלֵל הָאֲכִילָה אִינָה מִשְׁפָּרַת, וְאִין נִזְהָרִין אֲלֵא מִיַּיִן
 שֶׁלֹּאֲחֵר הַמְּזוּן.
 ד. אִף עַל פִּי שֶׁאִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מִתֵּרַת לוֹ תַּמִּיד, רְאוּי לוֹ
 לְתַלְמִיד חֲכָמִים שִׁיְהִיג עֲצָמוֹ בְּקִדְשָׁה; וְלֹא יִהְיֶה מְצוּי
 אֲצֵל אִשְׁתּוֹ כְּתִרְנָגוּל, אֲלֵא מְלִילִי שִׁבְתָּ לְלִילִי שִׁבְתָּ, אִם
 יֵשׁ בוֹ כֹּחַ. וְכִשְׁהוּא מִסְפָּר עֲמָה [מַשְׁמַשׁ], לֹא יִסְפֹּר לֹא
 בְּתַחֲלַת הַלִּילָה כְּשֶׁהוּא שׁוֹבֵעַ וּבִטְנוֹ מְלֵא, וְלֹא בְּסוֹף
 הַלִּילָה כְּשֶׁהוּא רָעֵב - אֲלֵא בְּאִמְצַע הַלִּילָה, כְּשִׁתְּאִפְּלֵ
 הַמְּזוּן שְׂבִמְעִיו. וְלֹא יִקַּל רֹאשׁוֹ בְּיוֹתֵר, וְלֹא יִגְבֵּל אֵת פִּיו
 בְּדִבְרֵי חֲבָאִי, וְאִפְלוּ בִּינוֹ לְבִינָה; הֲרִי הוּא אוֹמֵר בַּקְּבֵלָה:
 "מִגִּיד לְאָדָם מַה שָּׁחוּ" - אָמְרוּ חֲכָמִים: "אִפְלוּ שִׁיְחָה קֵלָה
 שֶׁבִּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, עֲתִיד לְתֵן עָלֶיהָ אֵת הַדִּין". וְלֹא יִהְיֶה
 שְׂנִיָּהם לֹא שְׂכוּרִים, וְלֹא עֲצָבָנִים, וְלֹא עֲצָבָנִים; וְלֹא אֶחָד
 מֵהֶן. וְלֹא תִהְיֶה יִשְׁנָה; וְלֹא יִאָּסֵס אוֹתָהּ, וְהִיא אִינָה רוֹצֶה
 - אֲלֵא בְּרָצוֹן שְׂנִיָּהם, וּבְשִׁמְחָתָם. יִסְפֹּר מִעֵט וּיִשְׁחַק עֲמָה
 מִעֵט, כְּדִי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נִפְשׁוֹ; וְיִכְעַל בְּבוֹשָׁה וְלֹא בְּעוֹת, וְיִפְרֹשׁ מִיָּד.
 ה. כָּל הַנוֹהָג מְנַהֵג זֶה - לֹא דִי שֶׁקִּדְשׁ נִפְשׁוֹ, וְטָהֵר עֲצָמוֹ,
 וְתִקֵּן דַּעְתּוֹ; וְלֹא שֶׁאֵם הָיוּ לוֹ בָּנִים - הוֹיֵן בָּנִים נְאִים
 וּבִשְׁנֵינִים, רְאוּיִין לְחֻמְתָּהּ וְלְחֻסִּידוּתָהּ. וְכָל הַנוֹהָג בְּמִנְהָגוֹת

העולבין. ואדם שהוא עושה כל המעשים האלו וכיוצא
בהן, עליו הכתוב אומר: "ויאמר לי: עבדי אתה; ישאל, אשר
בך אתפאר".

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ה

פרק ו

א. דרך ברייתו של אדם - להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו
אחר רעיו וחבריו, ונוהג במנהג אנשי מדינתו. לפיכך,
צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד,
כדי שילמד ממעשיהם; ויתרחק מן הרשעים ההולכים
בחשך, כדי שלא ילמד ממעשיהם. הוא ששלמה אומר:
"הולך את חכמים, יחכם; ורעה כסילים, ירוע". ואומר:
"אשרי האיש וגו'". וכן אם היה במדינה שמנהגותיה
רעים, ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה - ילך למקום
שאנשי צדיקים, ונוהגים בדרך טובים. ואם היו כל
המדינות שהוא יודעם ושומע שמועצתן נוהגים בדרך לא
טובה, כמו זמננו זה, או שאינו יכול לילך למדינה
שמנהגותיה טובים, מפני הגזירות או מפני החלי - ישב
לבדו יחידי, כענין שנאמר: "ישב בדרך וידם". ואם היו
רעים וחטאים, שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם
כן נתערב עמם ונוהג במנהגם הרע - יצא למערות
ולתנחומים [מקום קוצים] ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך
חטאים, כענין שנאמר: "מי יתני במדבר מלון ארחים".
ב. מצות עשה להדבק בחכמים, כדי ללמד ממעשיהם,
שנאמר: "ובו תדבק"; וכי אפשר לאדם להדבק
בשכינה? אלא כך אמרו חכמים בפרוש מצוה זו: 'הדבק
בחכמים ותלמידיהם'. לפיכך, צריך אדם להשתדל שישא
בת תלמיד חכמים, וישא בתו לתלמיד חכמים, ולאכל
ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא [עסקים]
לתלמידי חכמים [- במחשבות], ולהתחבר להן בכל מיני
חבור - שנאמר: "ולדבקה בו". וכן צויו חכמים ואמרו:
'יהיו מתאבק בעפר רגליהם, ושותה בצמא את דבריהם'.
ג. מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד ואחד מישראל
כגופו, שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך". לפיכך, צריך
שיספר בשבחו ולחוס על ממונו, כמו שהוא חס על ממונו
עצמו ורוצה בכבוד עצמו; והמתכבד בקלון חבירו, אין לו
חלק לעולם הבא.
ד. אהבת הגר ונכנס תחת כנפי השכינה, שתי
מצוות עשה: אחת מפני שהוא בכלל רעים, ואחת מפני
שהוא גר, והתורה אמרה: "ואהבתם את הגר". צוה על
אהבת הגר כמו שצוה על אהבת שמו, שנאמר: "ואהבת
את ה' אלהיך"; הקדוש ברוך הוא אוהב גרים, שנאמר:
"ואהב גר".
ה. כל השונא אחד מישראל בלבו - עובר בלא תעשה,
שנאמר: "לא תשנא את אחיך בלבבך"; ואין לוקין על
לאו זה, לפי שאין בו מעשה. ולא היהירה תורה, אלא על

שקופים] ביותר שעושים במצרים. ולא יהיו בגדיו סחובין
על הארץ, כמו בגדי גסי הרוח, אלא עד עקבו; ובית יד
שלו [השרוול], עד ראשי אצבעותיו. ולא ישלשל טליתו,
מפני שנראה בגסי הרוח, אלא בשבת בלבד, אם אין לו
להחליף. ולא ינעל מנעלים מטלאים כבד טלאי על גבי
טלאי, בימות החמה; אבל בימות הגשמים, מתר אם היה
עני. לא יצא תלמיד חכמים מבשם לשוק, ולא בבגדים
מבשמים; ולא ישים בשם בשער. אבל אם משח בשרו
בבשם כדי להעביר את הזחמה, מתר. וכן לא יצא יחידי
בלילה, אלא אם היה לו זמן קבוע לצאת בו לתלמודו.
כל אלו, מפני החשך.
י. תלמיד חכמים, מכלכל דבריו במשפט, אוכל ושותה
וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על
עצמו יותר מדי [בהוצאות מרובות]. צויו חכמים בדרך
אָרץ, שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון [- לטעמו]
בלבד, לפעמים, שנאמר: "כי תאנה נפשך לאכל בשר".
די לו לבריא לאכלו מערב שבת לערב שבת; ואם היה
עשיר כדי לאכל בשר בכל יום, אוכל. צויו חכמים ואמרו:
'לעולם יאכל אדם פחות מן הראוי לו לפי ממונו, וילבש
כראוי לו, ויכבד אשתו ובניו יתר מן הראוי לו'.
יא. דרך בעלי דעה [- שכל], שיקבע לו אדם מלאכה
המפרנסת אותו תחלה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחר
כך ישא אשה - שנאמר: "מי האיש אשר בנה בית . .
אשר נטע כרם, ולא חללו . . אשר ארש אשה". אבל
הטפשי, מתחילין לשא אשה, ואחר כך אם תמצא ידו
יקנה בית, ואחר כך בסוף ימיו יחזר לבקש אמונות או
יתפרנס מן הצדקה; וכן הוא אומר בקללות: "אשה
תארש . . בית תבנה . . כרם תטע" - כלומר: יהיו מעשיך
הפוכים, כדי שלא תצליח דרכיך. ובפרקה מה הוא אומר?
- 'ויהי דוד לכל דרכיו משכיל, וה' עמו'.
יב. ואסור לאדם להפקיר או להקדיש כל נכסיו, ויטריח
על הבריות. ולא ימכר שדה, ויקנה בית; ולא ימכר בית,
ויקנה מטלטלין או יעשה סחורה בדמי ביתו; אבל מוכר
הוא מטלטלין, וקונה שדה. כללו של דבר: ישים מגמתו
להצליח נכסיו - לא להתנאות מעט לפי שעה או להנות
מעט, ויפסיד הרבה.
יג. משאן ומתנן של תלמידי חכמים, באמת ובאמונה:
אומר על לאו 'לאו' ועל הן 'הן', מדקדק על עצמו
בחשבון, ונותן ומותר לאחרים כשישקח מהן, ולא ידקדק
עליהן; ונותן דמי המקח לאחר, ואינו נעשה לא ערב
[על הלוואה] ולא קבלן [ערב קבלן], ולא יבא בהרשאה
ינשמש מורשה ממלווה לגבות חובו. מחייב עצמו בדרך
מקח וממכר במקום שלא חיבה אותו תורה, כדי שיעמוד
בדבורו ולא ישגהו. ואם נתחייב לו אחרים בדין, מאריך
להן ומוחל להן; ומלווה, וחונן. ולא ירד לתוך אמונות
חבירו, ולא יצר לאדם לעולם בחייו. כללו של דבר - יהיה
מן הנרדפין, ולא מן הרודפין; מן הנעלבין, ולא מן

מתוך מהדורת חזק

בדברים, ויחוס על ממונם יותר מממון עצמו. כל
המקניטן, או המכעיסן, או הכאיב לכן, או רדה בהן
[שיעבד], או אבד ממון - הרי זה עובר בלא תעשה; וכל
שכן המכה אותם, או המקללן. ולא זו, אף על פי שאין
לוקין עליו, הרי ענשו מפרש בתורה: "והרגתי
אתכם בחרב". ברית כרת להן מי שאמר והיה העולם,
שכל זמן שהם צועקים מחמס - הן נענין, שנאמר: "כי
אם צעק יצעק אלי, שמע אשמע צעקתו". במה דברים
אמורים? בזמן שענה אותן לצרכי עצמו; אבל ענה אותן
הרב כדי ללמדן תורה או אמונות, או להוליכן בדרך ישרה
- הרי זה מתר. ואף על פי כן, לא ינהג בהן מנהג כל
אדם; אלא יעשה להן הפרש, וינהלם בנחת וברחמים
גדולים וכבוד, "כי ה' יריב ריבם"; אחד יתום מאב, ואחד
יתום מאם. ועד אומתי נקראים תומים לענין זה? עד
שלא יהיו צריכין לאדם גדול להסמך לו [- לגדול] לאמנן
ולהשפל בהן, אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו
כשאר כל הגדולים.

פרק ז

א. המרגל [מרכל] בחברו - עובר בלא תעשה, שנאמר:
"לא תלך רכיל בעמך". ואף על פי שאין לוקין על לאו
זה, עון גדול הוא, וגורם להרג נפשות רבות מישאאל;
לכך נסמך לו: "לא תעמד על דם רעך". צא ולמד, מה
ארע לדואג האדומי [שבגללו חרבה נוב].
ב. איזה הוא רכיל? זה שהוא טוען דברים, והולך מזה
לזה ואומר: 'כך וכך אמר פלוני', 'כך וכך שמעתי על
פלוני'; אף על פי שהוא אומר אמת, הרי זה מחריב את
העולם. יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה,
והוא לשון הרע; והוא המספר בגנות חברו, אף על פי
שאמר אמת. אבל האומר שקר, מוציא שם רע על חברו
נקרא. אבל בעל לשון הרע - זה שיושב ואומר: 'כך וכך
עשה פלוני, וכך וכך היו אבותיו, וכך וכך שמעתי עליו',
ואומר דברים של גנאי - על זה הכתוב אומר: "כרת ה'
כל שפתי חלקות, לשון מדברת גדולות".
ג. אמרו חכמים: 'על שלש עבירות נפרעין מן האדם
בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא - עבודה זרה, וגלוי
עריות, ושפיכות דמים; ולשון הרע, כנגד כלם'. ועוד
אמרו חכמים: 'כל המספר בלשון הרע - כאלו כופר
בעקר, שנאמר: "אשר אמרו: ללשננו נגביר, שפתינו
אפתנו, מי אדון לנו?". ועוד אמרו חכמים: 'שלושה לשון
הרע הורגת - האומר, והמקבלו, וזה שאומרין עליו;
והמקבלו, יותר מן האומר'.
ד. ויש שם דברים שהן אבק [- מעין] לשון הרע. כיצד?
- 'מי יאמר [מי פילל] לפלוני, שהיה כמות שהוא עתה';
או שיאמר: 'שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה ארע
ומה היה'; וכיוצא בדברים האלו. וכן המספר בטובת
חברו בפני שונאיו - הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם

שנאה שבלב; אבל המכה את חברו, והמתיר את חברו
- אף על פי שאינו רשאי, אינו עובר משום "לא תשנא".
ו. כשיחטא איש לאיש - לא ישטמנו וישתק, כמו שנאמר
ברשעים: "ולא דבר אבשלום את אמנון למרע ועד טוב,
כי שנא אבשלום את אמנון"; אלא מצה עליו להודיעו
ולומר לו: 'למה עשית לי כך וכך, ולמה חטאת לי בדבר
פלוני? שנאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא
עליו חטא". ואם חזר ובקש ממנו למחל לו - צריך
שימחל, ולא יהיה המוחל אכזרי, שנאמר: "ויחפול
אברהם אל האלהים" [על אבימלך].
ז. הרוצה את חברו שחטא, או שהוא הולך בדרך לא
טובה - מצה להחזירו למוטב, ולהודיעו שהוא חוטא על
עצמו במעשיו הרעים, שנאמר: "הוכח תוכיח את
עמיתך". המוכיח את חברו - בין בדברים שבינו לבינו,
בין בדברים שבינו לבין המקום - צריך להוכיחו בינו לבין
עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רפה, ויודיעו שאינו אומר
לו אלא לטובתו, ולהביאו לחיי העולם הבא. אם קבל
ממנו, מוטב; ואם לאו, יוכיח אותו פעם שניה ושלישית.
וכן תמיד תיב להוכיח, עד שיפנה החוטא ויאמר לו: 'איני
שומע! וכל שאפשר בידו למחות ואינו ממחה, הוא
נחפז [נענש] בעון אלו כלם שאפשר לו למחות בהם.
ח. המוכיח את חברו תחלה [פעם ראשונה] - לא ידבר
לו קשות עד שיכלימו, שנאמר: "ולא תשא עליו חטא".
כך אמרו חכמים: יכול את מוכיחו, ופניו משתנות?
תלמוד לומר: "ולא תשא עליו חטא"; מכאן שאסור
לאדם להכלים את ישראל, וכל שכן ברים. אף על פי
שהמכלים את חברו אינו לזקה, עון גדול הוא. כך אמרו
חכמים: 'המלפין פני חברו ברים, אין לו חלק לעולם
הבא'. לפיכך, צריך אדם להזהר בדבר זה, שלא יביש
חברו ברים, בין קטן בין גדול; ולא יקרא לו בשם שהוא
בש ממנו, ולא יספר לפניו דבר שהוא בש ממנו. במה
דברים אמורים? בדברים שבינו אדם לחברו; אבל בדברי
שמים - אם לא חזר בו בסתר - מכלימין אותו ברים,
ומפרסמין חטאו ומחזרפין אותו בפניו ומכלילין
אותו, עד שיחזר למוטב; כמו שעשו כל הנביאים
לישראל.
ט. מי שחטא עליו חברו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר
לו כלום, מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר או שהיתה
דעתו משבשת, ומחל לו בלבד, ולא שטמו ולא הוכיחו
- הרי זו מדת חסידות; לא הקפידה תורה, אלא על
המשטמה [שנאה כבושה בלב].
י. חייב אדם להזהר ביותמים ואלמנות - מפני שנפשו
שפלה למאד ורוחו נמוכה, אף על פי שהן בעלי ממון.
אפלו אלמנתו של מלך ויתומיו של מלך - מזוהרים אנו
עליהן, שנאמר: "כל אלמנה ויתום לא תענון". והיאך
נוהגין עמהן? לא ידבר אליהן אלא רבות, ולא ינהג בהן
אלא מנהג כבוד; ולא יכאיב גופם בעבודה ולא לפם

הלכות תלמוד תורה

44

יש בכללן שתי מצוות עשה - (א) ראשונה, ללמד תורה; 45
(ב) שנייה, לכבד מלמדיה ויודעייה. ובאור שתי מצוות 46
אלו - בפרקים אלו. 47

48

פרק א

א. נשים ועבדים - פטורים מתלמוד תורה; אבל קטן - 49
אביו חייב ללמדו תורה, שנאמר: "ולמדתם אתם את 50
בניכם, לדבר בם". ואין האשה חייבת ללמד את בנה, שכל 51
החייב ללמד חייב ללמד. 52

ב. כשם שאדם חייב ללמד את בנו - כך הוא חייב ללמד 53
את בן בנו, שנאמר: "והודעתם לבניך, ולבני בניך". ולא 54
בנו וכן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם וחכם מישאל 55
ללמד את כל התלמידים, אף על פי שאינם בניו, שנאמר: 56
"ושנתתם לבניך" - מפי השמועה [ממדרגה] למדו, 'בניך' 57
- אלו תלמידיו, שהתלמידים קרוין בנים, שנאמר: "ויצאו 58
בני הנביאים". אם כן, למה נצטוו על בנו, ועל בן בנו? 59
להקדים בנו לבן בנו, וכן בנו לבן חברו. 60

ג. וחייב לשפר מלמד לבנו ללמדו, ואינו חייב ללמד בן 61
חברו אלא בחנם. מי שלא למדו אביו - חייב ללמד את 62
עצמו כשפיר [כשיבוא לידי הכרח], שנאמר: "ולמדתם 63
אתם, ושמרתם לעשותם". וכן אתה מוצא בכל מקום, 64
שהתלמוד קודם למעשה, מפני שהתלמוד מביא לידי 65
מעשה, ואין המעשה מביא לידי תלמוד. 66

ד. היה הוא ללמד תורה ויש לו בן ללמד תורה, הוא 67
קודם לבנו. ואם היה בנו נבון ומשכיל מה שילמד יותר 68
ממנו, בנו קודם; ואף על פי שבנו קודם, לא יבטל הוא 69
- שכשם שמצוה עליו ללמד את בנו, כך הוא מצוה ללמד 70
את עצמו. 71

ה. לעולם ילמד אדם תורה, ואחר כך ישא אשה - שאם 72
נשא אשה תחלה, אין דעתו פנויה ללמד. ואם היה יצור 73
מתגבר עליו, עד שנמצא שאין לבו פנוי - ישא אשה, 74
ואחר כך ילמד תורה. 75

ו. מאימתי מתחיל אביו ללמדו תורה? משיתחיל לדבר, 76
מלמדו: "תורה צוה לנו משה", ופסוק ראשון מפרשת 77
"שמע"; ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים, עד 78
שיהיה בן שש או בן שבע לפי ברינו [בריאיתו וכוחו], 79
מוליכו אצל מלמד התינוקות. 80

ז. היה מנהג המדינה לקח מלמד התינוקות שכן, נותן 81
לו שכר; וחייב ללמדו בשכר, עד שיקרא תורה שבכתב 82
בלה. מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מתיר ללמד 83
בשכר. אבל תורה שבעל פה, אסור ללמדה בשכר, 84
שנאמר: "ראה למדתי אתכם" - מה אני בחנם למדתי, 85

להן שסיפרו בגנותו; ועל ענין זה אמר שלמה: "מברך 1
רעהו בקול גדול בבקר השכם - קללה תחשב לו" - 2
שמתוך טובתו, בא לידי רעתו. וכן המספר בלשון הרע 3
דרך שחוק ודרך קלות ראש, כלומר שאינו מדבר בשנאה; 4
הוא ששלמה אומר: "כמתלהלה [משתטה] הירה זיקים - 5
חצים ומות . . ואמר: הלא משחק אני". וכן המספר 6
בלשון הרע דרך רמיות, והוא שסיפר לתמו כאלו אינו 7
יודע שדבר זה לשון הרע הוא, אלא כשמתחין בו, אומר: 8
'אני יודע שאלו מעשיו של פלוני' או 'שנה לשון הרע'. 9
ה. אחד המספר בלשון הרע בפני חברו, או שלא בפניו; 10
והמספר דברים שגורמין [יכולים להזיק] אם נשמעו איש 11
מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו, אפילו להצר לו 12
או להפחידו - הרי זה לשון הרע. ואם נאמרו דברים אלו 13
בפני שלשה, כבר נשמע הדבר ונודע, ואם ספר הדבר 14
אחד מן השלשה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע; 15
והוא, שלא יתפנן להעביר הקול ולגלותו יותר. 16

ו. כל אלו - הם בעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכונתם, 17
וכל שכן לישב עמם ולשמע דבריהם. ולא נחתם גזר דין 18
על אבותינו במדבר, אלא על לשון הרע בלבד. 19

ז. הנוקם את חברו - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא 20
תקם". ואף על פי שאינו לוקה, דעה [מידה] רעה היא עד 21
מאד; אלא ראוי לאדם להיות מעביר על כל דברי העולם 22
- שהכל אצל המבינים דברי הכל וקבאי, ואינן בדיאי 23
לנקם עליהם. כיצד היא הנקימה? אמר לו חברו: 24
'השאלני קרדמך' [גרד], אמר לו: 'אני משאלך'; למחר 25
צריך לשאל ממנו, אמר לו: 'השאלני קרדמך', אמר לו: 26
'אני משאלך, כדרך שלא השאלתני כששאלתי ממך' - 27
הרי זה נוקם. אלא כשיבוא לשאל, יתן בלב שלם, ולא 28
יגמל באשר גמל לו; וכן כל פיצא באלו. וכן אמר דוד 29
בדעותיו הטובות: "אם גמלתי שולמי רע". 30

ח. וכן כל הנוטר לאחד מישאל - עובר בלא תעשה, 31
שנאמר: "ולא תטר את בני עמך". כיצד? ראובן שאמר 32
לשמעון: 'שכר [השכר] לי בית זה', או 'השאלני שור 33
זה', ולא רצה שמעון; לימים צריך שמעון לראובן לשאל 34
ממנו או לשכר, ואמר לו ראובן: 'הא לך, הריני משאלך, 35
ואני כמותך, ולא אשלם לך כמעשיך' - העושה כזה, 36
עובר ב"לא תטר". אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו; 37
שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרו, שמא יבוא לנקם 38
- לפיכך הקפידה תורה על הנטייה, עד שימחה העין 39
מלבו ולא יזכרנו; וזו היא הדעה [המידה] הנכונה שאפשר 40
שיתקיים בה ישוב הארץ, ומשאן ומתנן של בני אדם זה 41
עם זה. 42

ברוך רחמנא דסייענן

43

מתוך מהדורת חזק

47 תורה שבכתב, לא ילמד אותה לכתחלה; ואם למדה, אינו
48 כמלמדה תפלות.

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ה

פרק ב

51 א. מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה, ובכל
52 פלך ופלך [מחוז ומחוז]. וכל עיר שאין בה תינוקות של
53 בית רבן - מחרימין את אנשי העיר, עד שמושיבין מלמדי
54 תינוקות; ואם לא הושיבו - מחריבין את העיר; שאין
55 העולם מתקנים, אלא בהכל פיהם של תינוקות של בית
56 רבן.

57 ב. מכניסין את התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבע,
58 לפי כח הבן ובגן גופו; ופחות מכן שש, אין מכניסין
59 אותו. ומכה אותו המלמד, להטיל עליהן אימה. ואינו
60 מכה אותו מכת אויב, מוסר אכזרי; לפיכך, לא יכה אותו
61 בשוטים ולא במקלות, אלא ברצועה קטנה. ויושב
62 ומלמדן כל היום בלוי, ומקצת מן הלילה - כדי לחנכן
63 ללמד ביום ובלילה. ולא יבטלו התינוקות כלל, חוץ
64 מערבי שבתות וערבי ימים טובים בסוף היום, ובקמים
65 טובים; אבל בשבת, אין קורין לכתחלה [לימוד ראשוני],
66 אבל שוין לראשון [חזרה ראשונית]. ואין מבטלין
67 התינוקות, ואפילו לבגין בית המקדש.

68 ג. מלמד תינוקות שהוא מניח את התינוקות ויוצא, או
69 שהוא עושה מלאכה אחרת עמו, או שהוא מתרשל
70 בתלמודן - הרי הוא בכלל "אורור עשה מלאכת ה' רמיה".
71 לפיכך, אין ראוי להושיב מלמד, אלא בעל יראה, מהיר
72 לקרות ולדקדק.

73 ד. ומי שאין לו אשה - לא ילמד תינוקות, מפני אמותיהן
74 שהן באין אצל בניהן; וכן אשה - לא תלמד תינוקות,
75 מפני אבותיהן שהן באין אצל הבנים.

76 ה. עשרים וחמשה תינוקות, למדים אצל מלמד אחד. היו
77 יתר על חמשה ועשרים - עד ארבעים, מושיבין עמו אחר
78 כדי לסיעו בלמודן; היו יתר על ארבעים, מעמידין להם
79 שני מלמדי תינוקות.

80 ו. מוליכין את הקטן ממלמד למלמד אחר שהוא מהיר
81 ממנו [חכם ממנו ברוי ההוראה], בין במקרא בין בדקדוק.
82 במה דברים אמורים? בשהיו שניהן בעיר אחת, ולא היה
83 הנער מפסיק ביניהן; אבל מעיר לעיר, או מצד נהר לצדו
84 אפלו באותה העיר - אין מוליכין את הקטן, אלא אם בן
85 היה בגן בריא על גבי הנער, בגן שאינו ראוי לפל
86 במהרה.

87 ז. אחד מבני מבוי [דיירי הרחוב] שבקש להעשות מלמד,
88 אפלו אחד מבני החצר - אין יכולין שכניו למחות בידו.
89 וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות
90 בצדו כדי שיבואו תינוקות אחרים לו, או כדי שיבואו

1 אף אתם בחנם למדתם ממני; וכן כשתלמדו לדורות -
2 בחנם, כמו שלמדתם ממני. לא מצא מי שילמדו בחנם -
3 ילמד בשכר, שגאמר: "אמת קנה". יכול ללמד לאחרים
4 בשכר? תלמוד לומר: "ואל תמכר" - הא למדת, שאסור
5 לו ללמד בשכר, אף על פי שלמדו רבו בשכר.

6 ח. כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין
7 עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין
8 שהיה זקן גדול שתשש כחו, אפלו עני המחרז על
9 הפתחים, ואפלו בעל אשה ובנים - חייב לקבוע לו זמן
10 ללמד תורה ביום ובלילה, שגאמר: "והגית בו יומם
11 ולילה".

12 ט. גדולי חכמי ישראל - היו מהן חוטבי עצים, ומהן
13 שואבי מים, ומהן סומין, ואף על פי כן היו עוסקים
14 בתורה ביום ובלילה; והן מקלל מעתיקי השמועה
15 [מעבירי תושבע"פ מדור לדור], איש מפי איש מפי משה
16 רבנו.

17 י. עד אימתי חייב אדם ללמד תורה? עד יום מותו,
18 שגאמר: "ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך"; וכל זמן שלא
19 יעסק בלמוד, הוא שוכח.

20 יא. וחיוב לשלש [לחלק לשלוש] את זמן למידתו: שליש
21 בתורה שבכתב; ושליש בתורה שבעל פה; ושליש יבין
22 ויפישל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, וידמה
23 דבר לדבר, וידין במדות שהתורה נדרשת בהן, עד שיגיע
24 היאך הוא עקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר
25 וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה - וענן זה, הוא
26 הנקרא 'תלמוד'.

27 יב. כיצד? היה בעל אמונות - יהיה עוסק במלאכה שלש
28 שעות ביום, ובתורה תשע. אותן התשע - קורא בשלש
29 מהן בתורה שבכתב; ובשלש שעות בתורה שבעל פה,
30 ובשלש - מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר. ודברי קבלה
31 [נ"י], בכלל תורה שבכתב הן; ופרושן, בכלל תורה
32 שבעל פה; והענינות הנקראין 'פרדס' [מעשה בראשית
33 ומרכבה], בכלל התלמוד. במה דברים אמורים? בתחלת
34 תלמודו של אדם; אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך
35 ללמד תורה שבכתב, ולא לעסק תמיד בתורה שבעל פה
36 - יקרא בעתים מזמנים תורה שבכתב ודברי השמועה
37 [משניות וכיו"ב], כדי שלא ישכח דבר מדברי תורה, ויפנה
38 כל ימיו לתלמוד בלבד, לפי רחב לבו וישוב דעתו.

39 יג. אשה שלמדה תורה, יש לה שכר; אבל אינו בשכר
40 האיש, מפני שלא נצטווה, וכל העושה דבר שאינו מצוה
41 עליו, אין שכרו כשכר המצוה שעשה אלא פחות ממנו.
42 אף על פי שיש לה שכר, צויו חכמים שלא ילמד אדם את
43 בתו תורה; מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוננת להתלמד,
44 והן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן.
45 אמרו חכמים: 'כל המלמד את בתו תורה, כאלו למדה
46 תפלות'. במה דברים אמורים? בתורה שבעל פה. אבל

[שקע] - כף דברי תורה, אינן נמצאין בגסי הרוח ולא בלב
כל גבה לב; אלא בדבא ושפל רוח שמתאבק בצפור רגלי
החכמים, ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו, ועושה
מלאכה בכל יום מעט כדי חייו, אם לא היה לו מה יאכל,
ושאר יומו ולילו, עוסק בתורה.

י. כל המשים על לבו שיעסק בתורה ולא יעשה מלאכה,
ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את השם, ובזה את
התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חייו
מן העולם הבא; לפי שאסור להנות בדברי תורה בעולם
הזה. אמרו חכמים: 'כל ההנהגה מדברי תורה, נטל חייו מן
העולם'. ועוד צויו ואמר: 'לא תעשם עטרה להתגדל בהן,
ולא קרדם לחפר בהן'. ועוד צויו ואמר: 'אהב את
המלאכה, ושנא את הרבנות'. וכל תורה שאין עמה
מלאכה, סופה בטלה; וסוף אדם זה, שיהא מלסטם את
הבריות.

יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו,
ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל כבוד
וטובה שבבעולם הזה, ולעולם הבא, שנאמר: "וגיע פסיד
פי תאכל, אשריד וטוב לך" - "אשריד" בעולם הזה,
ו"טוב לך" לעולם הבא שפלו טוב.

יב. אין דברי תורה מתקנים במי שמרפה עצמו עליהן
[מתעצל], ולא באלו שלומדין מתוך עדון ומתוך אכילה
ושתיה - אלא במי שממית עצמו עליהן, ומצער גופו
תמיד, ולא יתן שנת לעיניו, לעפפיו תנומה. אמרו
חכמים דרך רמז: "זאת התורה, אדם כי ימות באהל" -
אין התורה מתקנת, אלא במי שממית עצמו באהל
החכמה. וכן אמר שלמה בחכמתו: "התרפית ביום צרה
- צר כחכה"; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי" - חכמה
שלמדתי באף, עמדה לי. אמרו חכמים: 'ברית ברוחה,
שכל היגע בתלמודו בבית הנסות, לא במהרה הוא
משבח; וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים, שנאמר: 'ונאת
צנועים חכמה". וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו,
תלמודו מתקם בידו; אבל הקורא בלחש, במהרה הוא
שוכח.

יג. אף על פי שמצוה ללמד ביום ובלילה, אין אדם למד
רב חכמתו אלא בלילה; לפיכך, מי שרצה לזכות בכתר
התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן
בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד
תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים, אין גרנה [קבוצה] של
תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רני בלילה". וכל
העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום,
שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי". וכל
בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה, אש אוכלתו.
"פי דבר ה' בזה" - זה שלא השגיח על דברי תורה כל
עקר. וכן כל שאפשר לו לעסק בתורה ואינו עוסק, או
שקרא ושנה ופרש להבלי עולם והניח תלמודו וזנחו -
הרי זה בכלל בזה דבר ה'. אמרו חכמים: 'כל המבטל

1 מתינוקות של זה אצל זה - אינו יכול למחות בידו,
2 שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר".

פרק ג

א. בשלשה כתרים נכתרו ישראל - כתר תורה, וכתר
כהנה, וכתר מלכות. כתר כהנה - זכה בו אהרן, שנאמר:
"והיתה לו וילרעו אחרייו, ברית כהנת עולם". כתר מלכות
- זכה בו דוד, שנאמר: "ורעו לעולם יהיה, וכסאו בשמש
נגדי". כתר תורה - הרי הוא מנח ועומד ומוכן לכל,
שנאמר: "מונשה קהלת יעקב" - כל מי שירצה, יבוא
ויתל. שמה תאמר, שאותן הכתרים גדולים מכתר תורה?
הרי הוא אומר: "בי מלכים ימלכו. . . בי שרים ישרו".
הא למדת, שכתר התורה גדול מכתר כהנה וכתר מלכות.
ב. אמרו חכמים: 'ממזר תלמיד חכמים, קודם (חשוב)
לכהן גדול עם הארץ, שנאמר: "יקרה היא מפנינים" -
יקרה היא מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים'.

ג. אין לך מצוה בכל המצוות פלן, שהיא שקולה כנגד
תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות פלן -
שהתלמוד מביא לידי מעשה. לפיכך, התלמוד קודם
למעשה בכל מקום.

ד. היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה - אם אפשר
למצוה להעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו; ואם
לא, יעשה המצוה ויחזור לתורתו.
ה. תחלת דינו של אדם, אינו נדון אלא על התלמוד,
ואחר כך על שאר מעשיו; לפיכך אמרו חכמים: 'לעולם
יעסק אדם בתורה, אפלו שלא לשמה - שמתוך שלא
לשמה, בא לשמה'.

ו. מי שנסא לבו לקים מצוה זו כראוי לה, ולהיות מכתר
בכתרה של תורה - לא יסית דעתו לדברים אחרים, ולא
ישים על לבו שיקנה תורה עם העשר והכבוד באחד. כך
הוא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ועל הארץ תישן,
וחיי צער תהיה, ובתורה אתה עמל. ולא עליך כל
המלאכה לגמר, ולא אתה בן חורין לבטל; אבל אם
הרבית תורה, הרבית שכר, והשכר - לפי הצער.

ז. שמה תאמר: 'עד שאקבץ ממון, ואחזר ואקרא', עד
שאקנה מה שאני צריך ואפנה מצסקי, ואחזר ואקרא' -
אם תעלה מחשבה זו על לבך, אין אתה זוכה לכתרה של
תורה לעולם; אלא עשה תורתך קבע, ומלאכתך עראי,
ואל תאמר: 'לכשאפנה אשנה', שמה לא תפנה.

ח. כתוב בתורה: "לא בשמים היא. . . ולא מעבר לים
היא": "לא בשמים היא", לא בגסי הרוח היא מצויה;
ו"לא מעבר לים היא", לא במהלכי מעבר לים היא.
לפיכך אמרו חכמים: 'לא כל המרבה סחורה מחכים;
וצויו ואמר: 'הרי מעט עסק, ועסק בתורה'.

ט. דברי תורה נמשלו במים, שנאמר: "הוי כל צמא לכו
למים" - לומר לך: מה המים אין מתפנסין במקום מדרון
46 [שיפוע], אלא נחלין מעליו ומתקבצין במקום אשכנן

46 אָני צָרִיף, וְדַעְתִּי קֶצְרָה'.
 47 ה. לֹא יִהְיֶה הַתְּלִמִּיד בּוֹשׁ מִחִבְרוֹ שֶׁלֹּמֶד מִפֶּעַם
 48 רִאשׁוֹנָה אוֹ שְׁנִיָּה, וְהוּא לֹא לִמֹּד אֶלָּא אַחֵר כַּמָּה
 49 פְּעָמִים; שֶׁאִם נִתְפַּיֵּשׁ מִדְּבָר זֶה - נִמְצָא נִכְנָס יוֹצֵא
 50 לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְהוּא אֵינוֹ לִמֹּד כְּלוּם. לְפִיכֵךְ אָמְרוּ
 51 חֲכָמִים הֲרִאשׁוֹנִים: 'אֵין הַבְּלִישׁ לִמֹּד, וְלֹא הַקֶּפֶדָן
 52 מִלְמֵד'. כַּמָּה דְּבָרִים אָמְרוּ? בְּזִמְנָן שְׁלֹא הֵבִינוּ
 53 הַתְּלִמִּידִים אֶת הַדְּבָר מִפְּנֵי עֲמָקוֹ, אוֹ מִפְּנֵי דַעְתָּן שֶׁהִיא
 54 קֶצְרָה; אָבֵל אִם נִכְר לְרַב שֶׁהֵם מִתְּשַׁלְּלִין בְּדַבְּרֵי תוֹרָה
 55 וּמִתְרַפִּין עָלֶיהֶן, וְלִפְיֵכֵךְ לֹא הֵבִינוּ - חֵיב לְרַגֹּז עָלֵיהֶן
 56 וּלְהַכְלִימָן בְּדַבְּרֵים, כְּדֵי לְחַדְדָן [לעוֹרְרוֹם]; וּבִעֲנִין זֶה
 57 אָמְרוּ חֲכָמִים: 'זֶרֶק מְרָה [הַטַּל אֵימָה] בַּתְּלִמִּידִים'.
 58 לְפִיכֵךְ, אֵין רִאשֵׁי לְרַב לְנַהֵג קְלוּת רֹאשׁ בְּפָנֵי הַתְּלִמִּידִים,
 59 וְלֹא לְשַׁחַק בְּפָנֵיהֶן, וְלֹא לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת עִמָּהֶן - כְּדֵי
 60 שֶׁתִּהְיֶה אֵימָתוֹ עָלֵיהֶן, וְיִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ בְּמִהְרָה.
 61 ו. אֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב כְּשִׁינְכֵס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, עַד
 62 שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ עָלָיו; וְאֵין הַתְּלִמִּיד שׁוֹאֵל כְּשִׁינְכֵס, עַד
 63 שֶׁיִּשְׁכַּח וְיָנוּחַ. וְאֵין שׁוֹאֲלִין שְׁנַיִם כְּאַחֵד. וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶת
 64 הָרַב מִעֲנִין אַחֵר, אֶלָּא מֵאוֹתוֹ הֶעָנָן שֶׁהוּא עוֹסְקִין בּוֹ, כְּדֵי
 65 שְׁלֹא יִתְפַּיֵּשׁ. וְיֵשׁ לְרַב לְהַטְעוֹת הַתְּלִמִּידִים בְּשִׂאלוֹתָיו,
 66 וּבְמַעֲשֵׂי שְׁעוֹשָׁה בְּפָנֵיהֶן, כְּדֵי לְחַדְדָן, וּכְדֵי שֶׁיַּדַּע אִם
 67 זוֹכְרִין הֵן מִה שֶׁלִּמְדוּ אוֹ אֵינֶן זוֹכְרִין. וְאֵין צָרִיף לוֹמַר,
 68 שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְשֹׂאֵל אוֹתוֹן בְּעֲנִין אַחֵר שֶׁאֵינֶן עוֹסְקִין בּוֹ,
 69 כְּדֵי לְלַרְן.
 70 ז. אֵין שׁוֹאֲלִין מִצֶּמֶד, וְאֵין מְשִׁיבִין מִצֶּמֶד; וְלֹא מִגְּבוּהַ
 71 וְלֹא מִרְחוֹק, וְלֹא מֵאַחֲרֵי הַזְּקָנִים [הַיּוֹשְׁבִים בְּסוּמוֹ לְרַב,
 72 כְּדֵי שִׁירְאוּהוּ]. וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב אֶלָּא בְּעֲנִין, וְאֵין
 73 שׁוֹאֲלִין אֶלָּא מִרְעָה; וְלֹא יִשְׁאֵל בְּעֲנִין יוֹתֵר מִשְׁלֹשׁ
 74 הַלְכוֹת.
 75 ח. שְׁנַיִם שֶׁשְׁאָלוּ - שֶׁאֵל אַחַד בְּעֲנִין וְשֶׁאֵל אַחַד שְׁלֹא
 76 בְּעֲנִין, נִזְקָקִין לְעֲנִין [מִסְפָּלִים בְּשִׂאלָה שְׁבַענִיין]; מַעֲשֶׂה
 77 [הַלְכָה לְמַעֲשֶׂה] וְשֶׁאֵינוֹ מַעֲשֶׂה, נִזְקָקִין לְמַעֲשֶׂה; הַלְכָה
 78 וּמִדְרָשׁ, נִזְקָקִין לְהַלְכָה; מִדְרָשׁ וְהַגְדָּה, נִזְקָקִין לְמִדְרָשׁ;
 79 הַגְדָּה וְקַל וְחֹמֶר, נִזְקָקִין לְקַל וְחֹמֶר; קַל וְחֹמֶר וְהַגְדָּה שְׁוֶה,
 80 נִזְקָקִין לְקַל וְחֹמֶר. הֵיךְ הַשׁוֹאֲלִין אַחַד חֶכֶם וְאַחַד תְּלָמִיד,
 81 נִזְקָקִין לְחֶכֶם; תְּלָמִיד וְעַם הָאָרֶץ, נִזְקָקִין לְתְּלָמִיד. שְׂגִיָּה
 82 חֲכָמִים, שְׂגִיָּה תְּלָמִידִים, שְׂגִיָּה עַמִּי הָאָרֶץ, שְׁאָלוּ שְׂגִיָּה
 83 בְּשִׁתֵּי הַלְכוֹת, אוֹ בְּשִׁתֵּי שִׂאלוֹת, שְׁמִי תְּשׁוּבוֹת, שְׂגִי
 84 מַעֲשִׂים - הֲרִשׁוֹת כְּדֵי הַמִּתְרַגֵּם מִצֶּמֶת.
 85 ט. אֵין יִשְׁנִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. וְכָל הַמִּתְרַגֵּם בְּבֵית
 86 הַמִּדְרָשׁ, חֲכָמָתוֹ נִצְשִׁית קָרְעִים קָרְעִים; וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה
 87 בְּחֻמָּתוֹ: 'וּקְרָעִים, תִּלְבִּישׁ נִוְמָה'. וְאֵין מְשִׁיחִין בְּבֵית
 88 הַמִּדְרָשׁ, אֶלָּא בְּדַבְּרֵי תוֹרָה בְּלִבְד. אֶפְלוּ מִי שֶׁנִּתְעַשֵּׂשׁ, אֵין
 89 אוֹמְרִים לוֹ 'רְפוּאָה' בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ; וְאֵין צָרִיף לוֹמַר, שֶׁאֵר
 90 הַדְּבָרִים. וּקְדָשֶׁת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, חֲמוּרָה מִקְדָּשֶׁת בְּתִי
 91 כְּנִסְיוֹת.
 92

1 אֶת הַתּוֹרָה מַעֲשֶׂר, סוּפוֹ לְבִטְלָה מַעֲנִי; וְכָל הַמִּקְדָּשׁ אֶת
 2 הַתּוֹרָה מַעֲנִי, סוּפוֹ לְקִימָה מַעֲשֶׂר. וְעֲנִין זֶה מִפְּרָשׁ הוּא
 3 בַּתּוֹרָה; הָרִי הוּא אוֹמֵר: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה'
 4 אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵב - מֵרַב כָּל, וְעֲבַדְתָּ אֶת אֱיֹכָךְ";
 5 וְאוֹמֵר: "לִמְעַן עֲנִתְךָ, וּלְמַעַן נִסְתָּךְ - לְהִיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתְךָ".

פֶּרֶק ד

6
 7 א. אֵין מְלַמְדִּין תּוֹרָה אֶלָּא לְתְּלָמִיד הַגּוֹן נֶאֱחָה בְּמַעֲשָׂיו,
 8 אוֹ לְתָם [שְׁאִין יָדוּעַ מִהוּתוֹ]. אָבֵל אִם הָיָה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא
 9 טוֹבָה, מִחֲזִירִין אוֹתוֹ לְמוֹטָב, וּמִנְהִיגִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל,
 10 וּבִדְרָכֵין אוֹתוֹ; וְאַחֵר כִּף מְכַנְסִין אוֹתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ,
 11 וּמְלַמְדִּין אוֹתוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל הַשּׁוֹנֶה לְתְּלָמִיד שֶׁאֵינוֹ
 12 הַגּוֹן, כְּאִלוּ זֶרֶק אָבֵן לְמַרְקוּלִים [עֲבוּדָה זָרָה שְׁזוֹ צוּרַת
 13 עֲבוּדָתָהּ], שְׁנֶאֱמַר: "כְּצֹרֹר אָבֵן בְּמַרְגְּמָה, כֵּן נוֹתֵן לְכִסִּיל
 14 כְּבוֹד", וְאֵין "כְּבוֹד" אֶלָּא תּוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר: "כְּבוֹד, חֲכָמִים
 15 יִתְּנוּלוּ". וְכֵן הָרַב שֶׁאֵינוֹ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבָה - אֵף עַל פִּי
 16 שֶׁחֶכֶם גְּדוֹל הוּא, וְכָל הָעַם צָרִיכִין לוֹ - אֵין מִתְּלַמְדִּין
 17 מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁיִּחְזֹר לְמוֹטָב, שְׁנֶאֱמַר: "כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ
 18 דַּעַת, וְתוֹרָה יִבְקָשׁוּ מִפִּיהוּ, כִּי מִלֶּאֶף ה' צָבָאוֹת הוּא".
 19 אָמְרוּ חֲכָמִים: 'אִם דּוֹמָה הָרַב לְמִלֶּאֶף ה' צָבָאוֹת, תּוֹרָה
 20 יִבְקָשׁוּ מִפִּיהוּ; אִם לֹאוּ, אֵל יִבְקָשׁוּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ'.
 21 ב. כִּיצַד מְלַמְדִּין? הָרַב יוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ, וְהַתְּלָמִידִים לְפָנָיו
 22 מְקַפִּין עֲטָרָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּלָן רוֹאִין אֶת הָרַב וְשׁוֹמְעִין
 23 דְּבָרָיו. וְלֹא יֹשֵׁב הָרַב עַל הַכֶּסֶף וְהַתְּלָמִידִים עַל הַקֶּרֶעַ,
 24 אֶלָּא אוֹ הַכֶּל עַל הָאָרֶץ, אוֹ הַכֶּל עַל הַכֶּסֶף. וְכִרְאשׁוֹנָה,
 25 הָיָה הָרַב יוֹשֵׁב וְהַתְּלָמִידִים עוֹמְדִין; וּמִקְדָּם חִרְבָּן בֵּית
 26 שְׁנֵי, נִתְּנוּ הַכֶּל לְלַמֵּד לְתְּלָמִידִים, וְהֵן יוֹשְׁבִין.
 27 ג. אִם הָיָה הָרַב מְלַמֵּד מִפִּיו לְתְּלָמִידִים, מִלְמֵד. וְאִם הָיָה
 28 מְלַמֵּד עַל יְדֵי מִתְרַגֵּם [מִתּוֹרַגְמָן לְשׁוֹפֵת הַמִּקְדָּשׁ] - הַמִּתְרַגֵּם
 29 עוֹמֵד בֵּינוֹ וּבֵין הַתְּלָמִידִים, וְהָרַב אוֹמֵר לְמִתְרַגֵּם,
 30 וְהַמִּתְרַגֵּם מְשִׁימָה לְכָל הַתְּלָמִידִים; וְכִשְׁהוֹן שׁוֹאֲלִין
 31 לְמִתְרַגֵּם, הוּא שׁוֹאֵל לְרַב, וְהָרַב מְשִׁיב לְמִתְרַגֵּם, וְהַמִּתְרַגֵּם
 32 מְשִׁיב לְשׁוֹאֵל. וְלֹא יִגְבִּיֶה הָרַב קוֹלוֹ יוֹתֵר מִקּוֹל הַמִּתְרַגֵּם;
 33 וְלֹא יִגְבִּיֶה הַמִּתְרַגֵּם קוֹלוֹ בַּעַת שֶׁשׁוֹאֵל אֶת הָרַב, יוֹתֵר
 34 מִקּוֹל הָרַב. אֵין הַמִּתְרַגֵּם רִשְׁאֵי לֹא לְפַחַת וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא
 35 לְשַׁנּוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַמִּתְרַגֵּם אֲבִיו שֶׁל חֶכֶם, אוֹ רַבּוֹ.
 36 אָמַר הָרַב לְמִתְרַגֵּם: 'כִּף אָמַר לִי רַבִּי, אוֹ 'כִּף אָמַר לִי אָבִי
 37 מִרִּי' - כְּשֶׁאִמַּר הַמִּתְרַגֵּם הַדְּבָרִים לְעַם, אוֹמְרִין בְּשֵׁם
 38 הַחֶכֶם, וּמִזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל אָבִי הָרַב אוֹ שֶׁל רַבּוֹ, וְאוֹמֵר: 'כִּף
 39 אָמַר רַבָּנָא פְּלוּנִי', אֵף עַל פִּי שֶׁלֹא הַזְכִּיר הַחֶכֶם שְׁמוֹ;
 40 שֶׁאִסּוּר לוֹ לְקָרוֹת לְרַבּוֹ אוֹ לְאָבִיו בְּשִׁמוֹ.
 41 ד. הָרַב שֶׁלֹּמֶד וְלֹא הֵבִינוּ הַתְּלָמִידִים, לֹא יִכְעַס עָלֵיהֶן
 42 וְיִרְגֹּז, אֶלָּא חוֹזֵר וְשׁוֹנֶה הַדְּבָר אֶפְלוּ כַּמָּה פְּעָמִים, עַד
 43 שֶׁיִּבְיֶינוּ עִמָּךְ הַהֲלָכָה. וְכֵן לֹא יֵאמַר הַתְּלָמִיד 'חֲבִינּוֹתִי',
 44 וְהוּא לֹא הֵבִין; אֶלָּא חוֹזֵר וְשׁוֹאֵל, אֶפְלוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וְאִם
 45 כְּעַם עָלָיו רַבּוֹ, וְרָגַז - יֵאמַר לוֹ: 'רַבִּי, תּוֹרָה הִיא, וְלִלְמֹד

פרק ה

א. כשם שאדם מצוה בכבוד אביו ובין אביו - כך הוא חייב בכבוד רבו ויוראיו. ורבו, יתר מאביו; שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו שלמדו חכמה, הביאו לחיי העולם הבא. ראה אבדת אביו ואבדת רבו, של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נשואים במשא, מניח את של רבו ואחר כך את של אביו. אביו ורבו שבוים בשביה, פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו; אם היה אביו תלמיד חכמים, פודה את אביו תחלה. וכן אם היה אביו חכם, אף על פי שאינו שקול כנגד רבו - משיב אבדתו, ואחר כך משיב אבדת רבו. ואין לה כבוד גדול מכבוד הרב, ולא מורא יתר ממורא הרב. אמרו חכמים: 'מורא רבך כמורא שמם'. לפיכך אמרו חכמים: 'כל החולק על רבו - כחולק על השכינה, שנאמר: "בהצתם על ה'". וכל העושה מריבה עם רבו - כעושה עם השכינה, שנאמר: "אשר רבו בני ישראל את ה'". וכל המתרעם על רבו - כמתרעם על השכינה, שנאמר: "לא עלינו תלנתיכם, כי על ה'". וכל המהרהר אחר רבו - כמהרהר אחר השכינה, שנאמר: "וידבר העם באלהים ובמשה"'.
ב. אי זה הוא חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש, ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קים; ואף על פי שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם; וכל המורה הלכה בפני רבו, חייב מיתה.
ג. היה בינו ובין רבו שנים עשר מיל, ושאל לו אדם דבר הלכה - מתר להשיב. ולהפריש מן האסור - אפלו בפני רבו, מתר להורות. כיצד? כגון שראה אדם עושה דבר האסור מפני שלא ידע באסורו, או מפני רשעו - יש לו להפרישו, ולומר לו: 'דבר זה אסור', ואפלו בפני רבו, ואף על פי שלא נתן לו רבו רשות; שכל מקום שיש חלול השם, אין חולקין כבוד לרב. במה דברים אמורים? בדבר שנקרה נקרה; אבל לקבוע עצמו להוראה, ולישב ולהורות לכל שואל - אפלו הוא בסוף העולם, ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא אם כן נטל רשות מרבו. ולא כל מי שמת רבו, מתר לו לישב ולהורות בתורה, אלא אם כן היה תלמיד שהגיע להוראה.
ד. וכל תלמיד שלא הגיע [לא קיבל היתר] להוראה, ומורה - הרי זה שוטה, רשע וגס רוח; ועליו נאמר: "כי רבים חללים הפילה". וכן חכם שהגיע להוראה, ואינו מורה - הרי זה מונע תורה, ונותן מכשולות לפני העוברים; ועליו נאמר: "ועצמים כל הרגיה". אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי, והם מבקשין להתגדל בפני עמי הארץ ובין אנשי עירם, וקופצין ויושבין בראש לדון ולהורות בישאל - הן המרביין את המחלוקת, והם המחריבין את העולם, והמכבין גרה של תורה, והמחבלים

כרם ה' צבאות. ועליהן אמר שלמה בחכמתו: "אחזו לנו שועלים - שועלים קטנים, מחבלים כרמים".
ה. ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו, ואפלו שלא בפניו. ולא יזכיר שמו בפניו, ואפלו לקרות לאחרים ששם בשם רבו, כדרך שעושה בשם אביו; אלא ישנה שמו, אפלו לאחר מותם - והוא שיהיה השם פלאי [נדיד], שכל השומע ידע שהוא פלוני. ולא יתן שלום לרבו או יחזיר לו שלום, כדרך שנותנין הרעים ומחזירין זה לזה; אלא שוחה [מתכווץ] לפניו, ואומר לו ביראה וכבוד: 'שלום עליך, רבי'. אם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו: 'שלום עליך, רבי ומרי'.
ו. וכן לא יחלץ תפלויו בפני רבו, ולא יסב, אלא יושב כיושב לפני המלך. ולא יתפלל לפני רבו, ולא לאחר רבו, ולא בצד רבו; ואין צריך לומר, שאסור לו להלך בצדו, אלא יתרחק לאחר רבו, ולא יהיה מבין כנגד אחריו; ואחר כך יתפלל. ולא יפגס עם רבו למרחק. לא ישב במקום רבו. ולא יכריע דבריו בפניו [כדעת החולק עליו], ולא יסתר את דבריו. ולא ישב לפניו, עד שיאמר לו: 'שב'; ולא יעמד מלפניו, עד שיאמר לו: 'עמד', או עד שיטל רשות לעמד. וכשיפטר מרבו, לא יחזיר לו אחריו, אלא יתרחק מאחריו, ויפניו כנגד פניו.
ז. וחיוב לעמוד מפני רבו, משיראנו מרחוק מלא עיניו, עד שיתפסה ממנו ולא יראה קומתו; ואחר כך ישב. וחיוב אדם להקביל את פני רבו כרגל.
ח. אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב, אלא אם כן היה דרך רבו לחלק לו כבוד. וכל מלאכות שהעבד עושה לרבו, תלמיד עושה לרבו; ואם היה במקום שאין מפרין אותו, ולא היה לו תפלין, וחס שמה יאמרו: 'עבד הוא' - אינו נוצל לו מנעלו, ואינו חולצו. וכל המונע תלמידו מלשמשו - מונע ממנו חסד, ופורק ממנו יראת שמם; וכל תלמיד שמולל בדבר מכל כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישאל.
ט. ראה את רבו עובר על דברי תורה, אומר לו: 'למדנו רבנו כך וכך'. וכל זמן שמזכיר שמועה בפניו, אומר לו: 'למדנו רבנו'. ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיזכיר שם אומר. וכשימות רבו - קורע כל בגדיו, עד שהוא מגלה את לבו; ואינו מאחה [תופר תפירה חזקה] לעולם. במה דברים אמורים? ברבו מבקש שלמד ממנו רב חכמתו. אבל אם לא למד ממנו רב חכמתו - הרי זה תלמיד חבר [כמותו], ואינו חייב בכבודו בכל הדברים האלו; אבל עומד מלפניו, וקורע עליו בשם שהוא קורע על כל המתים שהוא מתאבל עליהם. אפלו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול - עומד מלפניו, וקורע עליו.
י. וכל תלמיד חכמים שדעותיו מכוננות [ישרות] - אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה, אף על פי שלא למד ממנו כלום.

מתוך מהדורת חזק

נכנס, עושין לו שתי שורות עומדין מכאן ומכאן, עד
שנכנס וישוב במקומו, ושאר העם יושבין במקומן.
ז. חכם שנכנס, כל שיגיע [מי שנמצא] לו בארבע אמות
עומד מלפניו, [ונוצר מצב ש] אחד עומד ואחד יושב [ואין
חובה לעמוד בשורה], עד שנכנס וישוב במקומו. בני
חכמים ותלמידי חכמים - בזמן שהרבים צריכין להן,
מקפצין על ראשי העם ונכנסין למקומן. ואין שבת
לתלמיד חכמים שיפגש באחרונה; יצא לצדה, חוזר
למקומו. בני חכמים - בזמן שיש בהן דעת לשמע, הופכין
פניהן כלפי אביהן; אין בהן דעת לשמע, הופכין פניהן
כלפי העם.
ח. תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמוד
מפניו אלא שחרית וערבית בלבד, שלא יהא כבודו מרבה
מכבוד שמים.
ט. מי שהוא זקן מפלג בזקנה - אף על פי שאינו חכם,
עומדין לפניו. ואפלו החכם שהוא ילד, עומד בפני הזקן
המפלג בזקנה; ואינו חייב לעמוד מלא קומתו, אלא כדי
להדרו. ואפלו זקן גוי, מהדרין אותו בדברים ונותנין לו
יד לסמכו - שנאמר: "מפני שיבה תקום", כל שיבה
במשמע.
י. תלמידי חכמים - אינן יוצאין לעשות בעצמן עם כל
הקהל בבנין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא
יתבזו בפני עמי הארץ. ואין גובין מהן לבנין החומות
ותקון השערים ושכר השומרין וכיוצא בהן, ולא לתשורת
[מחנות] המלך. ואין מתייבין אותן לתן המס, בין מס שהוא
קצוב על בני העיר [מס ציבור] בין מס שהוא קצוב על
כל איש ואיש [מס גולגולת], שנאמר: "גם כי יתנו בגוים,
עתה אקבצם; ויחלו מעט, ממשא מלך (ו) שרים". וכן
אם היתה סחורה לתלמיד חכמים, מניחין אותו למכור
תחלה; ואין מניחין אחד מבני השוק למכור, עד שימכור
הוא. וכן אם היה לו דין, והוא עומד בכלל בעלי דינין
הרבה - מקדימין אותו, ומושיבין אותו.
יא. עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנא אותם;
לא חרבה ירושלים, עד שבוזו בה תלמידי חכמים -
שנאמר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים, ובוזים דבריו,
ומתעצתים בנבאיו"; כלומר, מבזין מלמדי דבריו. וכן זה
שאמר תורה: "ואם בחקתי תמאסו" - ואם במלמדי
חקתי תמאסו. וכל המבזה את החכמים - אין לו חלק
לעולם הבא, והרי הוא בכלל: "כי דבר ה' בזה".
יב. אף על פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם
הבא - אם באו עדים שבוזהו, אפלו בדברים - חייב נדוי,
ומנדין אותו בית דין ברבים, וקונסין אותו ליטרא זהב
בכל מקום, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם
בדברים, אפלו לאחר מותו - מנדין אותו בית דין, והן
מתירין אותו כשיחזרו בתשובה; אבל אם היה החכם חי
- אין מתירין לו אותו, עד שירצה זה שנדוהו בשבילו.
וכן החכם עצמו, מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר בו,

יא. הרב המבזה שרצה למחל על כבודו בכל הדברים
האלו, או באחד מהן, לכל תלמידיו, או לאחד מהן -
הרשות בידו. ואף על פי שמחל, חייב התלמיד להדרו,
ואפלו בשעה שמחל.
יב. כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב, כך הרב צריך
לכבד את תלמידיו ולקרבן; כך אמרו חכמים: "יהי כבוד
תלמידך חביב עליך כשל חברך". וצריך אדם להתנהג
בתלמידיו, ולא תבז, שהן הבנים המהנין [גורמים הנאה]
בעולם הזה ולעולם הבא.
יג. התלמידים מוסיפין חכמת הרב, ומרחיבין לבו. אמרו
חכמים: "הרבה חכמה למדתי מחברי יתר מרבתי,
ומתלמידי יתר מכלם"; וכשם שעץ קטן מדליק את עץ
גדול, כך תלמיד קטן מחדד את הרב, עד שיוציא ממנו
בשאלותיו חכמה מפארה.

פרק ו

א. כל תלמיד חכמים - מצוה להדרו [לכבדו], ואף על
פי שאינו רבו, שנאמר: "מפני שיבה תקום, והדרת פני
זקן", זה שקנה חכמה. ומאימתי חייבין לעמוד מפני
החכם? משקרב ממנו בארבע אמות, עד שיעבר מנגד
פניו.
ב. אין עומדין מפניו לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא
- שנאמר: "תקום, והדרת", קימה שיש בה הדור [כבוד].
ואין בעלי אמניות חייבין לעמוד מפני תלמידי חכמים
בשעה שעוסקין במלאכתן, שנאמר: "תקום, והדרת" -
מה הדור שאין בו חסרון כפי, אף קימה שאין בה חסרון
כפי. ומניין שלא יעלים עיניו מן החכם, כדי שלא יראהו
עד שלא יעמוד מפניו? תלמוד לומר: "ויראת מאלהיך" -
הא כל דבר שהוא מסור ללב [רק האדם יודע האמת],
נאמר בו: "ויראת מאלהיך".
ג. אין ראוי לחכם שיטריח על העם, ויכונן עצמו להן
[לעבור לפנייהם דווקא] כדי שיעמדו מפניו; אלא ילך
בדרך קצרה, ומתפנה שלא יראה אותו אחד, כדי שלא
יטריחו לעמוד. והחכמים היו מקיפין והולכין בדרך
החיצונה שאין מפריהן מצויין שם, כדי שלא יטריחו.
ד. רובב, הרי הוא כמהלך, וכשם שעומדין מפני המהלך,
כך עומדין מפני הרובב.
ה. שלשה שהיו מהלכין בדרך - הרב באמצע, גדול
מימנו, וקטן משמאלו.
ו. הרוצה חכם - אינו עומד מלפניו, עד שיגיע לו לארבע
אמות; ויכין שעבר, ישוב. ראה אב בית דין - עומד
מלפניו משיקצנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד
שיעבר מאחוריו ארבע אמות. ראה את הנשיא - עומד
מלפניו משיקצנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב
במקומו, או עד שיתכסה מעיניו. והנשיא שמחל על
כבודו, כבודו מחול. כשהנשיא נכנס, כל העם עומדין;
ואינן יושבין, עד שיאמר להן: 'שבו'. כשאב בית דין

1 שְׂכָשֶׁל, כִּסְהוּ כְּלִילָה. וְאוֹמְרִים לוֹ [כַּשְׁמַנְדִּין אוֹתוֹ]: 'הַכֶּבֶד
2 וְשֶׁבֶת בְּבִיתָךְ'. וְכֵן כָּל תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁנִּתְחַבֵּב נְדוּי - אֶסּוּר
3 לְבֵית דִּין לִקְפֹּץ וּלְנִדְוֹתוֹ בְּמִתְהַרָה, אֲלֵא בּוֹרְחִין מְדַבֵּר זֶה
4 וְנִשְׁמָטִין מִמֶּנּוּ. וְחֲסִידֵי הַחֲכָמִים הֵיוּ מְשִׁתְּבָחִין, שְׁלֵא נִמְנו
5 מְעוֹלָם לְנִדְוֹת תַּלְמִיד חֲכָמִים, אֵף עַל פִּי שְׁנִמְנִין לְהַלְקוֹתוֹ
6 אִם נִתְחַבֵּב מִלְּקוֹת; וְאִפְלוּ מִכַּת מְרִדּוֹת [מִלְּקוֹת מְדַרְבָּנִן],
7 נִמְנִין עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ.
8 ב. וְכִיצַד הוּא הַנְּדוּי? אוֹמְרִין: 'פְּלוֹנִי בְּשִׁמְתָא'; וְאִם
9 נְדוּהוּ בְּפָנָיו, אוֹמְרִין: 'פְּלוֹנִי זֶה'. וְהַחֲרָם, אוֹמְרִין: 'פְּלוֹנִי
10 מִחֲרָם'. וְ'אֶרֶוֹר' - בּוֹ אֵלָה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נְדוּי.
11 ג. כִּיצַד מִתִּירִין הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? אוֹמְרִין לוֹ: 'שְׂרׁוּי לָךְ
12 וּמִחוּל לָךְ'; וְאִם הִתִּירוּהוּ שְׁלֵא בְּפָנָיו, אוֹמְרִין: 'פְּלוֹנִי,
13 שְׂרׁוּי לוֹ וּמִחוּל לוֹ'.
14 ד. מַה הוּא הַמִּנְהָג שֶׁיִּנְהָג הַמִּנְהָג בְּעֶצְמוֹ, וְשֶׁנִּתְהַיֵּג עִמּוֹ?
15 מִנְהָג אֶסּוּר לְסַפֵּר וּלְכַסֵּס כְּאֵבָל כָּל יְמֵי נְדוּיו, וְאִין מְזַמְנִין
16 עָלָיו [מִצְרָפִין לְבִרְכַּת הַמְזוֹן בְּשִׁלּוּשָׁה], וְלֹא כּוֹלֵלִין אוֹתוֹ
17 בְּעֶשְׂרָה לְכָל דָּבָר שֶׁצָּרִיף עֲשָׂרָה, וְלֹא יוֹשִׁיבִין עִמּוֹ בְּאַרְבַּע
18 אַמּוֹת. אֲבָל שׁוֹנָה הוּא לְאַחֲרִים [מִלְּמַד תּוֹרָה], שׁוֹנִין לוֹ;
19 וְנִשְׁכָּר [לְעִשׂוֹת מִלְּאכָה לְאַחֲרִים], וְשׁוֹכָר [אַחֲרִים]. וְאִם מֵת
20 בְּנְדוּיו - בֵּית דִּין שׁוֹלְחִין וּמַנִּיחִין אָכֵן עַל אֲרוֹנוֹ, כְּלוֹמַר
21 שֶׁהֵן רוֹגְמִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא מְבַדֵּל מִן הַצָּבֹר; וְאִין צָרִיף
22 לוֹמַר, שֶׁאִין מְסַפְּדִין אוֹתוֹ, וְאִין מְלוּזִין אֶת מִשְׁתּוֹ.
23 ה. יִתֵּר עָלָיו הַמִּחֲרָם - שֶׁאִינוֹ שׁוֹנָה לְאַחֲרִים, וְאִין שׁוֹנִין
24 לוֹ; אֲבָל שׁוֹנָה הוּא לְעֶצְמוֹ, כְּדִי שְׁלֵא יִשְׁכַּח תַּלְמוּדוֹ. וְאִינוֹ
25 נִשְׁכָּר, וְאִין נִשְׁכָּרִין לוֹ; וְאִין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ, וְאִין
26 מִתְּעַסְקִין עִמּוֹ, אֲלֵא כְּעֵט עֶסֶק, כְּדִי פִּרְסָתּוֹ.
27 ו. מִי שֶׁיִּשְׁבֵּב בְּנְדוּיו שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְלֹא בִקֵּשׁ לְהִתִּירוֹ - מְנַדִּין
28 אוֹתוֹ שְׁנֵינָה; וְשֶׁבֶת שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֲרִים, וְלֹא בִקֵּשׁ לְהִתִּירוֹ -
29 מְחַרְמִין אוֹתוֹ.
30 ז. בְּכִמָּה מִתִּירִין הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? בְּשִׁלְשָׁה, אִפְלוּ
31 הַדְּיוֹטוֹת [שְׂאִינִם תַּיִחִין]; וְיִחִיד מְמַחָה, מִתִּיר הַנְּדוּי לְבָדּוֹ.
32 וְיֵשׁ לְתַלְמִיד לְהִתִּיר הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם, וְאִפְלוּ בְּמִקּוֹם הָרֵב.
33 ט. שְׁלִשָּׁה שְׁנָדוּ וְהִלְכוּ לָהֶן, וְחִזְרוּ זֶה מְדַבֵּר שְׁנִידוּהוּ בְּגִלְלוֹ
34 - בָּאִין שְׁלִשָּׁה אַחֲרִים, וּמִתִּירִין לוֹ.
35 י. מִי שְׁלֵא יָדַע מִי נְדוּהוּ, יִלֵּךְ אַחֲלֵה הַנְּשִׂיא וְיִתִּיר לוֹ נְדוּיו.
36 יא. נְדוּי עַל תְּנָא, אִפְלוּ מִפִּי עֶצְמוֹ - צָרִיף הִפְרָה [אִם אִם
37 לֹא נִתְקִיִּים הַתְּנָאִין]. תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁנִּדְוָה עֶצְמוֹ, וְאִפְלוּ
38 נְדָה עֶצְמוֹ עַל דַּעַת פְּלוֹנִי, וְאִפְלוּ עַל דָּבָר שֶׁחִיב עָלָיו נְדוּי
39 - הָרִי זֶה מִפֵּר לְעֶצְמוֹ.
40 יב. מִי שֶׁנִּדְוָהוּ בְּחִלּוּם [חִלּוּם שְׁמִישׁוֹ מִנְּדָה אוֹתוֹ], אִפְלוּ
41 יָדַע מִי נְדוּהוּ - צָרִיף עֲשָׂרָה כְּגִי אָדָם שֶׁשׁוֹנִין הַלְּכוֹת,
42 לְהִתִּירוֹ מִנְּדוּיו; וְאִם לֹא מִצָּא, טוֹרַם אַחֲרֵיהֶן עַד פִּרְסָה.
43 לֹא מִצָּא, מִתִּירִין לוֹ עֲשָׂרָה שְׁשׁוֹנִין מִשְׁנָה; לֹא מִצָּא,
44 מִתִּירִין לוֹ מִי שֶׁיּוֹדְעִין לְקָרוֹת בְּתוֹרָה; לֹא מִצָּא, מִתִּירִין
45 לוֹ אִפְלוּ עֲשָׂרָה שֶׁאִינֶן יוֹדְעִין לְקָרוֹת. לֹא מִצָּא בְּמִקּוֹמוֹ
46 עֲשָׂרָה, מִתִּירִין לוֹ אִפְלוּ שְׁלִשָּׁה.
47 יג. מִי שֶׁנִּדְוָהוּ בְּפָנָיו, אִין מִתִּירִין לוֹ אֲלֵא בְּפָנָיו; נְדוּהוּ

1 וְאִין צָרִיף לֹא עָדִים וְלֹא הַתְּרָאָה; וְאִין מִתִּירִין לוֹ, עַד
2 שֶׁיִּרְצֶה אֶת הַחֲכָם. וְאִם מֵת הַחֲכָם, בָּאִין שְׁלִשָּׁה וּמִתִּירִין
3 לוֹ. וְאִם רָצָה הַחֲכָם לְמַחֵל לוֹ וְלֹא נְדָהוּ, הִרְשׁוּת בְּיָדוֹ.
4 יג. הָרֵב שֶׁנִּדְוָה לְכַבּוֹדוֹ, חִיבִין כָּל תַּלְמִידֵי לְנִהָג נְדוּי
5 בְּמִנְהָג; אֲבָל תַּלְמִיד שֶׁנִּדְוָה לְכַבּוֹד עֶצְמוֹ, אִין הָרֵב חִיב
6 לְנִהָג בּוֹ נְדוּי, אֲבָל כָּל הָעָם חִיבִין לְנִהָג בּוֹ נְדוּי. וְכֵן מִנְהָג
7 לְנִשְׂאִי, מִנְהָג לְכָל יִשְׂרָאֵל; מִנְהָג לְכָל יִשְׂרָאֵל, אִינוֹ מִנְהָג
8 לְנִשְׂאִי. מִנְהָג לְעִירוֹ, מִנְהָג לְעִיר אַחֲרָת; מִנְהָג לְעִיר
9 אַחֲרָת, אִינוֹ מִנְהָג לְעִירוֹ.
10 יד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּמִי שֶׁנִּדְוָהוּ מִפְּנֵי שְׁבוּעָה
11 תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. אֲבָל מִי שֶׁנִּדְוָהוּ עַל שְׂאֵר דְּבָרִים שֶׁחִיבִין
12 עָלֵיהֶן נְדוּי - אִפְלוּ נְדָהוּ קָטָן שֶׁבִּישְׂרָאֵל, חִיב הַנְּשִׂיא וְכָל
13 יִשְׂרָאֵל לְנִהָג בּוֹ נְדוּי, עַד שֶׁיִּחְזֹר בְּתִשְׁבּוּכָה מְדַבֵּר שְׁנִידוּהוּ
14 בְּשִׁבְלִיו, וְיִתִּירוֹ לוֹ. עַל אֲרַבְעָה וְעֶשְׂרִים דְּבָרִים מְנַדִּין אֶת
15 הָאָדָם, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַמִּבְּנָה אֶת
16 הַחֲכָם, וְאִפְלוּ לְאַחֵר מוֹתוֹ; (ב) הַמִּבְּנָה שְׁלֹחַת בֵּית דִּין;
17 (ג) הַקּוֹרֵא לְחִבּוֹ 'עֶבֶד'; (ד) הַמְּזַלֵּל בְּדָבָר אַחֵד מִדְּבָרֵי
18 סוּפְרִים, וְאִין צָרִיף לוֹמַר בְּדָבָר תּוֹרָה; (ה) מִי שֶׁשְׁלַחַו לוֹ
19 בֵּית דִּין וְקָבְעוּ לוֹ זְמַן, וְלֹא כָּא; (ו) מִי שְׁלֵא קָבַל עָלָיו
20 אֶת הַדִּין, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שִׁיתָן; (ז) מִי שֶׁיֵּשׁ בְּרִשְׁתּוֹ דָּבָר
21 הַמְּזִיק, כְּגוֹן כָּלֵב רַע אוֹ סֵלֶם רַעוּעַ, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּסְרִי
22 הַזֶּקֶן; (ח) הַמּוֹכֵר קֶרֶקַע שְׁלוֹ לְגוּי, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקְבַּל
23 עָלָיו כָּל אִנֶּס [זֶקֶן] שֶׁיָּבֹא מִן הַגּוֹי לְיִשְׂרָאֵל חִבּוֹ בַּעַל
24 הַמְּצָר; (ט) הַמַּעֲדֵד עַל יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִם וְהוֹצִיא
25 מִמֶּנּוּ בְּעִדּוֹתוֹ מִמּוֹן שְׁלֵא כְּדִין יִשְׂרָאֵל, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד
26 שֶׁיִּשְׁלֵם; (י) טַבָּח [בַּעַל אִיטִּילִין] כֹּהֵן שֶׁאִינוֹ מְפָרִישׁ
27 הַמִּתְּנֹת וְנוֹתְנֵן לְכֹהֵן אַחֵר, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שִׁיתָן; (יא)
28 הַמִּחְלֵל יוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלִילוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְנַהֵג;
29 (יב) הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח אַחֵר חֲצוֹת; (יג)
30 הַמְּזַכֵּר שֵׁם שְׂמִים לְכַשְׁלָה, אוֹ לְשִׁבוּעָה בְּדָבָר הַבָּאִי
31 [דְּבָרִים שֶׁל מִתְּכַבֵּר]; (יד) הַמְּבִיא אֶת הָרִבִּים לִידֵי חִלּוּל
32 הַשֶּׁם; (טו) הַמְּבִיא אֶת הָרִבִּים לִידֵי אֲכִילַת קֶדָשִׁים בַּחוּץ;
33 (טז) הַמְּחַשֵּׁב שְׁנִים [לְעִבְרָם] וְקוֹבֵעַ קֶדָשִׁים [אִם הַחוּדָשׁ
34 מִלֵּא אוֹ חֹסֶד] בַּחוּצָה לְאֶרֶץ; (יז) הַמְּכַשִּׁיל אֶת הָעוֹר; (יח)
35 הַמַּעֲכֵב הָרִבִּים מִלְּעֲשׂוֹת מִצְוָה; (יט) טַבָּח שֶׁיִּצְאָת טֶרֶף
36 מִתַּחַת יָדוֹ; (כ) טַבָּח שְׁלֵא בָּדַק סְכִינּוֹ לְפָנֵי חֲכָם; (כא)
37 הַמְּקַשֵּׁה עֶצְמוֹ לְדַעַת; (כב) מִי שֶׁגָּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְעוֹשֶׂה
38 בֵּינוֹ וּבִינָה שֶׁתַּפּוֹת אוֹ מִשָּׂא וּמִתָּן, הַמְּבִיאִין לָהֶן לְהַנְדִּיקָן
39 זֶה לָזֶה, כְּשֶׁיָּבֹאוּ שְׁנֵיהֶן לְבֵית דִּין מְנַדִּין אוֹתָן; (כג) חֲכָם
40 שֶׁשִּׁמּוּעָתוֹ רָעָה; (כד) הַמְּנַהֵג מִי שֶׁאִינוֹ חִיב נְדוּי.

פֶּרֶק ז

41 א. חֲכָם זָקֵן בְּחֲכָמָה, וְכֵן נִשְׂאִי אוֹ אֵב בֵּית דִּין, שְׁפָרַח -
42 אִין מְנַדִּין אוֹתוֹ בְּפִרְסָה לְעוֹלָם, אֲלֵא אִם בֵּן עֲשָׂה
43 כְּיָרְבֵּעַם כֵּן נִבְט וְחִבְרִיו [שְׁחִטָּאוּ וְהַחֲטִיאוּ אֶת הָרַבִּים].
44 אֲבָל כְּשֶׁחֲטָא שְׂאֵר חֲטָאוֹת, מְלָקִין אוֹתוֹ בְּצִנְעָה, שְׁנִאֲמַר:
45 "וְכִשְׁלַת הַיּוֹם, וְכִשְׁלַת גַּם נִבְיָא עִמָּךְ לִילָה" - אֵף עַל פִּי

44 שלא לטע אֲשֶׁרָה; (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה
45 בשבילה; (לא) שלא להנות בעבודה זרה ויבכל
46 משמשיה; (לב) שלא להנות בצפוי נעבד; (לג) שלא
47 לזאת ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחן עליהן;
48 (לה) שלא ישובו בארצנו; (לו) שלא להדמות במנהגותן
49 ובמלבושן; (לז) שלא לנחש; (לח) שלא לקסם; (לט)
50 שלא לעונן; (מ) שלא לחבר חבר; (מא) שלא לדרש
51 אל המתים; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) שלא לשאל
52 בידעוני; (מד) שלא לכשף; (מה) שלא להקריף פאת
53 ראש; (מו) שלא להשחית פאת זקן; (מז) שלא יעדה
54 איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה אשה עדי איש; (מט)
55 שלא לכתב קצקע; (נ) שלא להתגודד; (נא) שלא
56 לעשות קרחה על מת. ובאור כל המצוות האלו - בפרקים
57 אלו.

פָּרָק א

58 א. בימי אנוש [בן שת בן אדם הראשון] טעו בני האדם
59 טעות גדולה, ונבערה [נכסלה] עצת חכמי אותו הדור;
60 ואנוש עצמו, מן הטועים. וזו היתה טעותם: אמרו, הואיל
61 והאל ברא פוכבים אלו וגלגלים אלו להנחיק את העולם,
62 ונתנם במרום, חלק להם כבוד, והן שמשין המשמשין
63 לפניו - ראויין הם לשבחם ולפאָרם, ולחלק להם כבוד.
64 וזהו רצון האל ברון הוא, לגדל ולכבד [את] מי שגדלו
65 וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו,
66 וזה הוא כבודו של מלך. פִּינן שְׁעֵלָה דְּכָר זֶה עַל לְבָם,
67 התחילו לבנות לפוכבים היכלות, ולהקריב להן קרבנות,
68 ולשבחם ולפאָרם בדברים, ולהשתחוות למוֹלָם - כְּדִי
69 להשיג רצון הבורא, בדרעתם הרעה. וזה היה עקר עבודה
70 זרה. וכך היו אומרים עובדיה הידועים עקרה, לא שהן
71 אומרים שאין שם אלוה אלא פוכב זה. הוא שִׁירְמָה
72 אומר: "מי לא יראך מלך הגוים, כי לך זאתה, כי בכל
73 חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כבוד, ובאחת יבצעו
74 ויכסלו, מוסר הקלים עץ הוא" - פְּלוּמָר, הפל יודעים
75 שאתה הוא האל לבדך; אבל טעותם וכסילותם, שמדמים
76 שזה ההכל רצונך הוא.

77 ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר,
78 ואמרו שהאל צוה להם ואמר להם: 'עבדו פוכב פלוני',
79 או 'כל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כף וקף, וקנו לו
80 היכל, ועשו צורתו כְּדִי להשתחוות לו כל העם, הנשים
81 והקטנים ושאר עם הארץ'. ומודיע להם צורה שפדה
82 מלבו, ואומר: 'זו היא צורת הפוכב הפלוני שהודיעוהו
83 בנבואתו'. והתחילו על הדרך זו לעשות צורות בהיכלות
84 ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצים
85 ומשתחוים להם; ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה
86 ומרעה, וראוי לעבדה וליראָה ממנה. והכופרין אומרים
87 להם: 'שבַּעְבּוּדָה זו תרבו ותצליחו', וַעֲשׂוּ כֵן וְכָה, וְאֵל

1 שלא בפניו, מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו. ואין
2 בין נדוי להפרה כלום, אלא מנדין ומתירין ברגע אחד,
3 כשיחזור המגדה למוטב. ואם ראו בית דין להניח זה
4 בנדויו פמה שנים, מניחין כפי רשעו. וכן אם ראו בית דין
5 להחרים לזה לכתחלה [ללא נדוי], ולהחרים מי שאוכל
6 עמו ושותה עמו או מי שיעמד עמו בארבע אמות -
7 מתירימין כְּדִי ליסרו, וכדי לעשות סג לתורה, עד שלא
8 יפרצוה החטאים. אף על פי שיש רשות לחכם לנדות
9 לכבודו, אינו שבח לתלמיד חכמים להנהיג עצמו בדבר
10 זה, אלא מעלים אָזְנוֹ מִדְּבַרֵי עַמִּי הָאָרֶץ, ולא ישית לבו
11 להן - כַּעֲנָן שֶׁאִמַּר שְׁלֹמֹה בְּחֻקָּתוֹ: "גַּם לְכָל הַדְּבָרִים
12 אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ, אֵל תִּתֵּן לִפֶּה". וכן היה דרך חסידים
13 הראשונים - שומעין חרפתן, ואִינן מְשִׁיבִין; ולא עוד,
14 אלא שמוחלין למתחר וסולחין לו. וחכמים גדולים היו
15 משתבחים במעשיהם הנאין, ואומרים שמעולם לא נדו אדם
16 ולא החרמוהו לכבודן. וזו היא דרךן של תלמידי חכמים,
17 שראוי ללך בה. במה דברים אמורים? בשבזוהו או
18 חרפוהו בסתר. אבל תלמיד חכמים שבוזהו או חרפו אדם
19 בפרהסיא, אסור לו למחל על כבודו. ואם מחל - נעֶשׂה,
20 שְׁזָה בזיון תורה; אלא נוקם ונוטר הרבה כנחש, עד
21 שִׁבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה, ויסלח לו.
22 בריך רחמנא דסייען

יום שבת קודש ה' טבת ה'תשע"ה

הלכות עבודה זרה

וחקות הגוים

26 יש בכללן אחת וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה,
27 וחמש וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א)
28 שלא לפנות אחר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר
29 הרהור הלב וראית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא
30 נעבד אותה בדרך עבודתה; (ה) שלא ישתחוה לה; (ו)
31 שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו
32 לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות אפלו לנואי; (ט) שלא
33 להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא
34 לבנותה; (יב) שלא להנות מפל ממונה; (יג) שלא
35 להסית יחיד לעבדה; (יד) שלא לאהב המסית; (טו)
36 שלא לעזוב שנאתו; (טז) שלא להצילו; (יז) שלא ללמד
37 עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה; (יט)
38 שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא לשמע מן המתנבא
39 בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; (כב)
40 שלא לגור מהריגת נביא שקר; (כג) שלא לשבע בשם
41 עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב; (כה) שלא לעשות
42 ידעוני; (כו) שלא להעביר למלך; (כז) שלא להקים
43 מצבה; (כח) שלא להשתחוות על אבן משפית; (כט)

ורכבות, והם אנשי בית אברהם. ושתל בלבם העקר
הגדול הזה, וחבר בו ספרים. והודיעו ליצחק בנו, וישב
יצחק מלמד ומחזיר [לדרך האמת]; ויצחק הודיעו ליצחק
ומנהו ללמד, וישב מלמד ומחזיר כל הנלויים אליו. ויצחק
אבינו למד בניו כלם, והבדיל לוי ומנהו ראש, והושיבו
בישיבה ללמד דרך ה', ולשמר מצות אברהם; וצנה את
בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממנה, כדי שלא ישתפח
הלמוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יצחק ובנלויים
עליהם, ונעשת בעולם אמה שהיא יודעת את ה', עד
שארכו הימים לישראל במצרים, וחזרו ללמד מעשיהן
ולעבד עבודה זרה כמותן - חוץ משבט לוי, שעמד
במצות אבות; ובעולם לא עבד שבט לוי עבודה זרה.
וכמעט קט היה, והעקר ששתל אברהם נעקר, וחזרין בני
יצחק לטעות העמים ותעיותן. ומאזכרת ה' אותנו,
ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו, עשה משה רבנו
ורבן של כל הנביאים, ושלחו. כיון שנתנבא משה רבנו,
ובחר ה' בישראל לנחלה, הכתירן במצוות והודיען דרך
עבודתו, ומה יהיה משפט עבודה זרה וכל הטועין אחריה.

פרק ב

א. עקר הצווי בעבודה זרה, שלא לעבד אהד מפל
הברואים - לא מלאך, ולא גלגל, ולא כוכב, ולא אהד
מארבע הסודות, ולא אהד מפל הנבראים מהם. ואף על
פי שהעובד יודע שה' הוא האלהים, והוא עובד הנברא
הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה - הרי זה
עובד עבודה זרה. וענין זה, הוא שהזהירה תורה עליו
ואמרה: "וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְׁמִימָה, וְרָאִיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'";
אשר חלק ה' אליהם אתם לכל העמים; כלומר, שמה
תשוט בעין לבד [תחשוב בליבך], ותראה שאלו הן
המנהיגים את העולם, והם שחלק ה' אותם לכל העולם
להיותן חיים והוים ונפסדים כמנהגו של עולם, ותאמר
שראוי להשתחוות להן ולעבדן. ובענין זה צנה ואמר:
"הַשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם" - כלומר, שלא תטעו
בהרהור הלב לעבד אלו, להיותן סרסור [טוב] ביניכם
ובין הבורא.

ב. ספרים רבים חביו עובדי עבודה זרה בעבודתה, היאך
עקר עבודתה ומה משפטיה ומעשיה. צנו הקדוש ברוך
הוא, שלא לקרות באותן הספרים כלל, ולא נהרהר בה,
ולא בדבר מדבריה. ואפלו להסתכל בדמות הצורה -
אסור, שגאמר: "אל תפנו אל האלילים". ובענין זה נאמר:
"וּפֶן תִּדְרֹשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר, אֵיכָה יַעֲבֹדוּ" - שלא תשאל
על דרך עבודתה היאך היא, ואף על פי שאין אתה עובד;
שדבר זה גורם לך להפנות אחריה ולעשות כמו שהן
עושין, שגאמר: "וְאַעֲשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי".

ג. וכל הלאוין האלו בענין אהד הן, והוא שלא יפנה
[יתענין ויחקור] אחר עבודה זרה; וכל הנפנה אחריה
בדרך שהוא עושה בו מעשה [כגון גילה פסל מכוסה על

1 תעשו כן וכן]. והתחילו כוזבים אחרים לעמד ולומר
2 שהכוכב עצמו או הגלגל עצמו או המלאך דבר עמהם
3 ואמר להם: 'עבדוני ככן וכן', והודיע להם דרך עבודתו,
4 'ועשו כן, ואל תעשו כן'. ופשוט דבר זה בכל העולם,
5 לעבד את הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להן,
6 ולהשתחוות להן. וכיון שארכו הימים, נשתפח השם
7 הנקבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם, ולא הכירוהו;
8 ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים, אינם יודעים אלא
9 הצורה של עץ ואבן וההיכל של בנין, שנתחנכו מקטנותן
10 להשתחוות להן ולעבדן, ולהשבע בשמן. והתקמים שהיו
11 בהם, כגון הפומרים וכיצא בהן, מדמין שאין שם אלוה
12 אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגלם
13 ולדמותן [לפי דמותן]. אבל צור העולמים, לא היה שם
14 מכירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוך
15 ומתושלח ונח ושם ועבר. ועל דרך זו, היה העולם
16 מתגלגל [נמשך] והולך, עד שגולד עמודו של עולם, שהוא
17 אברהם אבינו עליו השלום.

ג. כיון שנגמל [מחלב אימו, בן ג' שנים] איתן זה [=כינוי
19 לאבות], התחיל לשוטט [לחפש] בדעתו והוא קטן,
20 ולחשב ביום ובלילה; והיה תמה: 'היאך אפשר, שיהיה
21 הגלגל הזה נוהג תמיד, ולא יהיה לו מנהיג? ומי יסבב
22 אותו? לפי שאי אפשר שישבב את עצמו! ולא היה לו
23 מלמד ולא מודיע דבר, אלא משקע באור פשדים בין
24 עובדי עבודה זרה השפשישים. ואביו ואמו וכל העם עובדים
25 עבודה זרה, והוא היה עובד עמהם. ולבו משוטט ומבין,
26 עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק מדעתו הנכונה;
27 וידע שיש שם [- שישנו] אלוה אהד, והוא מנהיג הגלגל,
28 והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו. וידע
29 שכל העם טועים, ודבר שגורם להם לטעות ידע שורש
30 טעותם], זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות, עד
31 שאבד האמת מדעתם; וכן ארבעים שנה הכיר אברהם את
32 בוראו. כיון שהכיר וידע, התחיל להשיב תשובות
33 [להקשות קושיות] על בני אור פשדים, ולערף דין עמהם,
34 ולומר ש'אין זו דרך האמת, שאתם הולכים בה'. ושבר
35 את הצלמים, והתחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבד אלא
36 לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסף - כדי
37 שיפירוהו כל הברואים הבאים; וראוי לאבד ולשבר כל
38 הצורות, כדי שלא יטעו בהן כל העם, כמו אלו שהם
39 מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. כיון שגבר עליהם
40 בראיותיו, בקש המלך להרגו; נעשה לו נס, ויצא לחוץ.
41 והתחיל לעמד ולקרות בקול גדול לכל העם, ולהודיעם
42 שיש אלוה אהד לכל העולם, ולו ראוי לעבד. והיה מהלך
43 וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד
44 שהגיע לארץ כנען, והוא קורא, שגאמר: "ויקרא שם בשם
45 ה' אל עולם". וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין
46 לו על דבריו, היה מודיע לכל אהד ואהד כפי דעתו עד
47 שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים

נסקלין. ומפני זה כללתי דין המגדף בהלכות עבודה זרה, 47
ששניהן כופרין בעקר הן. 48
ז. ואלו הן דיני המגדף: אין המגדף חייב סקילה, עד 49
שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אלף 50
דלת נון יוד, ויכרך [- יקלל] אותו בשם מן השמות שאינם 51
נמחקין [ד' שמות הם] - שגאמר: "ינקב שם ה' - מות 52
יומת", על השם המיוחד חייב סקילה; ועל שאר הכפוניים 53
[כגון חנון רחום וכו'], באזהרה [לאו]. ויש מי שפרש, 54
שאינו חייב אלא על שם יוד הי ואו הי; ואני אומר, שעל 55
שניהם הוא נסקל. 56

ח. אזהרה של מגדף מנין? שגאמר: "אלהים לא תקלל". 57
בכל יום ויום דנין את העדים בכפוי 'מה יוסי את יוסי' 58
[משתמשים בשם 'יוסי' (ג' אלקים) כתחליף לשם ה' - 59
בגלל הקושי בהתבטאות נוראה שכזו]. נגמר הדין - 60
מוציאין את כל האדם לחוץ, ושואלים את הגדול 61
שבעדים ואומרים לו: 'אמר מה ששמעת בפרושי! והוא 62
אומר, והדינים עומדים על רגליהם, וקורעין [בגדיהם] 63
ולא מאחיזין [לא תופרים מקום הקריעה לעולם]. והעד 64
השני אומר: 'אף אני כמותו שמעתי'. ואם היו עדים 65
רבים, צריך כל אחד ואחד מהן לומר: 'כזה שמעתי'. 66
ט. מגדף שחזר בו בתוך כדי דבור [כדי אמירת 'שלוש 67
עליו רבי'], אינו כלום, אלא כיון שגדף בעדים, נסקל. מי 68
שגדף את השם בשם עבודה זרה, קנאין פוגעין בו 69
והורגין אותו. ואם לא הגוהו קנאים, ובא לבית דין - 70
אינו נסקל; עד שיכרך בשם מן השמות המיוחדים. 71
י. כל השומע ברפת השם, חייב לקרע; ואפילו על ברפת 72
הכפוי חייב לקרע; והוא, שישמענה משראל. ואחד 73
השומע, או השומע מן השומע. אבל השומע מן הגוי, 74
אינו חייב לקרע; ולא קרע אלקים ושבא, אלא מפני 75
שרבשקה משמד היה. כל העדים והדינים סומכים את 76
ידיהם אחד אחד על ראש המגדף, ואומר לו: 'דמך 77
בראשך, שאמה גרמת לך'. ואין בכל הרוגי בית דין, מי 78
שסומכים עליו, אלא מגדף בלבד, שגאמר: "וסמכו כל 79
השומעים את ידיהם". 80

פרק ג

א. כל העובד עבודה זרה בראונו בידון, חייב כרת; ואם 82
היו שם עדים והתראה, נסקל. ואם עבד בשגגה, מביא 83
חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן]. 84
ב. עבודות הרבה קבעו עובדי עבודה זרה, לכל אדם 85
ועלם ולכל צורה וצורה, ועבודת זה אינה פעבודת זה - 86
כגון פעור, שעבודתו שיפער אדם עצמו לו [ויעשה צרכיו 87
לפניו]; ומרקוליס, שעבודתו שיקרע לו אבנים, או יסקל 88
[יפנה] מלפניו אבנים. והרבה עבודות כגון אלו תקנו 89
לשאר אדם. לפיכך, הפוער עצמו למרקוליס, או שזרק 90
אבן לפעור - פטור; עד שיעבד אותו דרך עבודתו, 91

1 מנת לדאותו, הרי זה לוקה. ולא עבודה זרה בלבד הוא
2 שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה
3 שגורמת לו לאדם לעקר עקר מעקרי התורה - מזוהרים
4 אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו לכך ונחשב
5 ונמשך אחר ההגוהי הלב; מפני שדעתו של אדם קצרה,
6 ולא כל הדעות יכולות להשיג האמת על בריו; ואם ימשך
7 כל אדם אחר מחשבות לבו, נמצא מתריב את העולם לפי
8 קצרו דעתו. כיצד? פעמים יתור אחר עבודה זרה; ופעמים
9 יחשב ביחוד הבורא, שמה [אמת] הוא שמה אינו [אמת],
10 מה למעלה מה למטה, מה לפניו [קודם שנברא העולם]
11 מה לאחר [אחרי הימים]; ופעמים בנבואה, שמה היא
12 אמת שמה אינה; ופעמים בתורה, שמה היא מן השמים
13 שמה אינה. ואינו יודע המדות שידון בהן עד שידע האמת
14 על בריו, ונמצא יוצא לידי מינות. על ענין זה הזהירה
15 תורה, ונגאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי
16 עיניכם, אשר אתם זנים" - כלומר, לא ימשך כל אחד
17 מכם אחר דעתו הקצרה, וידמה שמחשבתו משגת האמת.
18 כך אמרו חכמים: "אחרי לבבכם", זו מינות; "ואחרי
19 עיניכם", זו זנות. ולא זה, אף על פי שהוא גורם לאדם
20 לטרונו מן העולם הבא, אין בו מלקות.

ד. מצות עבודה זרה, [שקולה] כנגד כל המצוות כלן 21
היא, שגאמר: "וכי תשגו, ולא תעשו את כל המצוות וגו'" 22
- ומפי השמועה למדו [ממנו], שבעבודה זרה הכתוב 23
מדבר. הא למדת, שכל המודה בעבודה זרה - כופר בכל 24
התורה כלה, ובכל הנביאים, ובכל מה שנוצטוו הנביאים, 25
מאדם [הראשון] ועד סוף העולם, שגאמר: "מן היום אשר 26
צוה ה' והלאה לדורתיכם". וכל הכופר בעבודה זרה, מודה 27
בכל התורה כלה; והיא עקר כל המצוות כלן. 28

ה. ישראל שעבד עבודה זרה - הרי הוא כגוי לכל דבר, 29
ואינו כישראל שעובר עברה שיש בה סקילה; ומשמד 30
לעבודה זרה, הרי הוא משמד לכל התורה כלה. וכן 31
המינים מישראל, אינן כישראל לדבר מן הדברים. ואין 32
מקבלים אותם בתשובה לעולם - שגאמר: "כל באיה לא 33
ישוּבון, ולא ישיגו ארחות חיים". והמינים, הם התרים 34
אחר מחשבות לבם בסכלות, בדברים שאמרנו, עד 35
שנמצאו עוברים על גופי תורה להקעים, בשאט בנפש 36
[בזלזול] כידי רמה, ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר 37
עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל, שגאמר: "ואל תקרב 38
אל פתח ביתה". ומחשבת מין, לעבודה זרה [ואם שוחט 39
בהמה - דינה כתקרובת עז]. 40

ו. כל המודה בעבודה זרה שהיא אמת - אף על פי שלא 41
עבדה, הרי זה מתרחק ומגדף את השם הנכבד והנורא; 42
ואחד העובד עבודה זרה, ואחד המגדף את השם [- שווים 43
שניהם בחומרתם] - שגאמר: "הנפש אשר תעשה כיד 44
רמה, מן האזרח ומן הגר - את ה' הוא מגדף". לפיכך 45
תולין עובד עבודה זרה, כמו שתולין את המגדף, ושניהם 46

והמכבד [במטאטא] והמרבץ [מזלף מים] לפניה, והמרחיץ
 לה, והסף [שמן ובשמים] והמלביש והמנעיל, וכל פיוצא
 בדברי כבוד האלו - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולא
 תעבדם"; ודברים אלו, בכלל עבודה הן. ואף על פי כן
 אינו לוקה על אחת מהן, לפי שאינן בפרוש; ואם היתה
 דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו, ועשהו לעבדה
 - חיב.
 ז. ישוב לו קוץ ברגלו בפני עבודה זרה - לא ישות ויטלנו,
 מפני שגראה כמשתתנה לה; נתפדו לו מעות בפניה - לא
 ישות ויטלם, מפני שגראה כמשתתנה לה; אלא ישוב, ואחר
 כך יטל.
 ח. פרוצפות [פרצופי פנים] המקלחות מים [מפהס] בפני
 עבודה זרה - לא יניח פיו על פיהן וישתה, מפני שגראה
 כמנשק לעבודה זרה.
 ט. העושה עבודה זרה לעצמו - אף על פי שלא עשה
 בידו [אלא אומן עשאה לבקשתו], ואף על פי שלא עבדה
 - לוקה, שנאמר: "לא תעשה לך פסל וכל תמונה". וכן
 העושה עבודה זרה בידו לאחרים - אפלו עשה אותה לגוי
 - לוקה, שנאמר: "ואלהי מסכה לא תעשו לכם". לפיכך,
 העושה עבודה זרה בידו לעצמו, לוקה שתיים.
 י. אסור לעשות צורות [אדם] לנואי, ואף על פי שאינה
 עבודה זרה, שנאמר: "לא תעשון אתי, אלהי כסף ואלהי
 זהב לא תעשו לכם" - כלומר, צורות של כסף ושל זהב
 שהן לנואי, כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם
 לעבודה [זרה]. ואין אסור לצור לנואי, אלא צורת האדם
 בלבד. לפיכך אין צרין, לא בעץ ולא בסיד ולא באבן,
 צורת האדם; והוא שתהיה הצורה בולטת, כגון הציור
 והפיור [קישוטים] שבטקלין וכיוצא בהן; ואם צר,
 לוקה. אבל אם היתה הצורה משקעת, או צורה של סמנין
 [צבע], כגון הצורות שעל גבי הלוחות והטבליות, או
 צורות שרוקמין באריג - הרי אלו מתרות.
 יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם היתה
 הצורה בולטת - אסור להניחה [בביתו], ומתיר לחתם בה
 [כי יוצרת חקיקה]; ואם היתה הצורה שוקעת - מתיר
 להניחה, ואסור לחתם בה, מפני שהנחתה תעשה בו
 הצורה בולטת. וכן אסור לצור דמות חמה וילבנה כוכבים
 ומזלות ומלאכים, שנאמר: "לא תעשון אתי" - לא תעשון
 כדמות שמשיין המשמשים לפני בפרום, ואפלו על הלוח
 [שאינן בולטות]. צורות הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן
 האדם, וצורות אילנות ודשאים וכיוצא בהן - מתיר לצור
 אותם, ואפלו היתה הצורה בולטת.

שנאמר: "איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם, ואעשה
 כן גם אני". ומפני זה הענין, צריכין בית דין לידע דרכי
 העבודות; שאין סוקלין עובד עבודה זרה, עד שידעו שזו
 היא דרך עבודתה.
 ג. ואזהרה של עבודות אלו וכיוצא בהן, הוא שכתוב:
 "ולא תעבדם". במה דברים אמורים? בשאר עבודות, חוץ
 ממשתתנה וזובח ומקטר ומנסף; אבל העובד באחת
 מארבע עבודות אלו לאחד מכל מיני עבודה זרה - חיב,
 ואף על פי שאין דרך עבודתו בכך. כיצד? הרי שננסף
 לפעור או שזבח למרקולים - חיב, שנאמר: "זבח לא לאלהים
 יקרב" - [י יומת]. וזכיחה בכלל עבודות היתה [ויעבוד
 אלוקים אחרים], ולמה יצא? [פורטה במיוחד] לומר
 לך: מה זכיחה מיוחדת שעובדין בה לשם [בבית המקדש],
 וחיב הזבח לאל אחר סקילה עליה, בין היתה דרך
 עבודתה בזכיחה, או אינה בזכיחה; אף כל עבודה שהיא
 מיוחדת לשם - אם עבד בה לאל אחר, בין שהיתה דרך
 עבודתה בכך בין שאינה בכך - חיב עליה. לכן נאמר:
 "לא תשתתנה לאל אחר", לחיב על ההשתתנה, אפלו
 אין דרך עבודתו בכך. והוא הדין למקטר, ומנסף; וזרק
 ומנסף - אחד הוא.
 ד. ספת לה צוזה [הניח לה בפיה], או שננסף לה עבית
 [כלי] של מימי רגלים - חיב. שחט לה חגב - פטור, אלא
 אם כן היתה עבודתה בכך; וכן אם שחט לה בהמה
 מחסרת אבר - פטור, אלא אם כן היתה דרך עבודתה
 בכך. עבודה זרה שעובדין אותה במקל - שבר מקל
 בפניה - חיב, ונאסרת. זרק מקל לפניה - חיב, ואינה
 נאסרת; שאין זריקת המקל כעין זריקת הדם, שהרי המקל
 [נשאר] כמות שהוא, והדם מתפזר. המקבל עליו אחד
 מכל מיני עבודה זרה באלוה, חיב סקילה; אפלו הגביה
 לבנה ואמר לה: 'אלי את', וכל פיוצא בדבור זה - חיב;
 ואפלו חזר בו בתוך כדי דבור, ואמר: 'אין זה אלי' - אין
 חזרתו פלוס, אלא נסקל.
 ה. העובד עבודה זרה בדרך, ואפלו עשה דרך בזיון -
 חיב. כיצד? הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו, או זרק אבן
 למרקולים כדי לבזותו - הואיל ועבודתו בכך - חיב,
 ומביא קרבן על שגגתו.
 ו. העובד עבודה זרה מאהבה, כגון שחשק בצורה זו
 מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה מיראתו
 לה, שמה תרע לו כמו שהן מדמים עובדיה שהיא מטיבה
 ומרעה - אם קבלה עליו באלוה, חיב סקילה; ואם עבדה
 בדרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה [או
 מיראה], פטור. המגפף [מחבק] עבודה זרה, והמנשק לה,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ט כסלו'ה' טבת ה'תשע"ה

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ה

מצוות לא תעשה

א. מצוה ראשונה ממצוות לא תעשה, שלא לעלות במחשבה שיש אלוה זולתי ה', שנאמר: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". ב. שלא לעשות פסל, לא יעשה בידו ולא יעשו לו אחרים, שנאמר: "לא תעשה לך פסל". ג. שלא לעשות עבודה זרה אפלו לאחרים, שנאמר: "ואלהי מסכה, לא תעשו לכם". ד. שלא לעשות צורות לנואי, ואף על פי שאין עובדין אותן, שנאמר: "לא תעשון אתי". ה. שלא להשתחוות לעבודה זרה, ואף על פי שאין דרך עבודתה בהשתחויה, שנאמר: "לא תשתחוה להם". ו. שלא לעבד עבודה זרה בדברים שדרכה להעבד בהם, שנאמר: "ולא תעבדם". ז. שלא להעביר בנו למלך, שנאמר: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך". ח. שלא לעשות מעשה אוב, שנאמר: "אל תפנו אל האבת". ט. שלא לעשות מעשה ידעוני, שנאמר: "ואל הידענים". י. שלא לפנות אחר עבודה זרה, שנאמר: "אל תפנו אל האלילים". יא. שלא להקים מצבה, שנאמר: "ולא תקים לך מצבה". יב. שלא לתן אבן משכית, שנאמר: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם". יג. שלא לטע אילן במקדש, שנאמר: "לא תטע לך אשרה, כל עץ". יד. שלא ליטע בעבודה זרה לעובדיה, ולא משיבין אותן בה, שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו, לא ישמע על פיד". טו. שלא להדיח בני ישראל אחר עבודה זרה, שנאמר: "ולא ישמע על פיד"; זו אזהרה למדיח. טז. שלא להסית אדם מישראל אחר עבודה זרה, שנאמר במסית: "ולא יספו לעשות". יז. שלא לאהב המסית, שנאמר: "לא תאהב לו". יח. שלא לעזב השנאה למסית, שנאמר: "לא תשמע אליו". יט. שלא להציל המסית, אלא עומד על דמו, שנאמר: "לא תחוס עינך עליו". כ. שלא ילמד המוסת זכות על המסית, שנאמר: "לא תחמול". כא. שלא ישתק המוסת מללמד חובה על המסית, אם ידע לו חובה, שנאמר: "ולא תכסה עליו". כב. שלא ליהנות בצפוי נעבד, שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב עליהם". כג. שלא לבנות עיר הנדחת לכמות שהיתה, שנאמר: "לא תבנה עוד". כד. שלא ליהנות במזון עיר הנדחת, שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן העיר". כה. שלא ליהנות בעבודה זרה ובכל משמשיה ובתקרבת שלה ובין שנתנסף לה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". כו. שלא להתנבא בשמה, שנאמר: "ואשר ידבר בשם

אלהים אחרים". כז. שלא להתנבא בשקר, שנאמר: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי, את אשר לא צויתיו". כח. שלא לשמע למתנבא בשם עבודה זרה, שנאמר: "לא תשמע אל דברי הנביא". כט. שלא נמנע מהריגת נביא השקר ולא נירא ממנו, שנאמר: "לא תגור ממנו". ל. שלא ללכת בחקות עובדי עבודה זרה ולא במנהגותם, שנאמר: "ולא תלכו בחקות הגוי". לא. שלא לקסם, שנאמר: "לא ימצא בך קסם קסמים". לב. שלא לענון, שנאמר: "לא תענונו". לג. שלא לנחש, שנאמר: "לא תנחשו". לד. שלא לכשף, שנאמר: "לא ימצא בך וגו' ומכשף". לה. שלא לחבר חכר, שנאמר: "וחבר חכר". לו. שלא לשאל באוב, שנאמר: "ושאל אוב". לז. שלא לשאל בידעוני, שנאמר: "ויידעני". לח. שלא לשאל בחלום מן המתים, שנאמר: "ודורש אל המתים". לט. שלא תעדה אשה צדי איש, שנאמר: "לא יהיה כלי גבר על אשה". מ. שלא יעדה איש צדי אשה, שנאמר: "לא ילבש גבר שמלת אשה". מא. שלא לכתב בגוף פעובדי עבודה זרה, שנאמר: "ויכתב קעקע, לא תתנו בכם". מב. שלא ללבש שעטנז כמו שלובשין כמרי עבודה זרה, שנאמר: "לא תלבש שעטנז". מג. שלא להקיף פאת ראש כמרי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תקיפו פאת ראשכם". מד. שלא להשחית כל הזקן פעובדי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנך". מה. שלא להתגודד פעובדי עבודה זרה, שנאמר: "לא תתגודדו"; ויגידא וישריטה אחת היא. מו. שלא לשפן בארץ מצרים לעולם, שנאמר: "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד". מז. שלא לתור אחר מחשבות הלב וראית העינים, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". מח. שלא לכת ברית לשבעה עממין, שנאמר: "לא תכרת להם ברית". מט. שלא להחיות אדם משבעה עממין, שנאמר: "לא תחיה כל נשמה". נ. שלא לחן על עובדי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תחנם". נא. שלא להושיב עובדי עבודה זרה בארצנו, שנאמר: "לא ישובו בארץ". נב. שלא להתחתן פעובדי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תחתן בם". נג. שלא ישא עמוני ומואבי בת ישראל לעולם, שנאמר: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'". נד. שלא להרחיק זרע עשו מן הקהל אלא עד שלשה דורות, שנאמר: "לא תעב אדמי". נה. שלא להרחיק מצרי מלבוא בקהל אלא עד שלשה דורות, שנאמר: "לא תעב מצרי". נו. שלא לקרא שלום לעמון ומואב בתחלה בשעת מלחמה בפאר הגוים, שנאמר: "לא תדרש שלומם

47 **פג.** שלא לעשות במתכנת שמן המשחה, שנגמר: 47
 48 "ויבמתכנתו לא תעשו". **פד.** שלא לסוף בשמן המשחה
 49 זר, שנגמר: "על בשר אדם לא ייסך". **פה.** שלא
 50 לעשות במתכנת הקטרת, שנגמר: "ויבמתכנתה לא
 51 תעשו". **פו.** שלא להוציא בדי הארון, שנגמר: "לא
 52 יסורו ממנו". **פז.** שלא יזח החשן מעל האפוד,
 53 שנגמר: "ולא יזח החשן מעל האפוד". **פח.** שלא
 54 יקרע המעיל, שנגמר: "כפי תהרא יהיה לו - לא יקרע".
 55 **פט.** שלא להעלות קדשים בחוץ, שנגמר: "השמר לך,
 56 פן תעלה עלתיך". **צ.** שלא לשחט קדשים בחוץ,
 57 שנגמר: "איש אשר ישחט שור או כשב ואל פתח אהל
 58 מועד לא הביאו ונכרת". **צא.** שלא להקדיש בעלי
 59 מומין למזבח, שנגמר: "כל אשר בו מום, לא תקריבו";
 60 זהו אסור הקדשו. **צב.** שלא לשחט בעלי מומין לשם
 61 קרבן, שנגמר: "לא תקריבו אלה לה". **צג.** שלא לזרק
 62 דם בעלי מומין לגבי המזבח, שנגמר בבעלי מומין: "לא
 63 תקריבו לה"; וזהו אסור זריקת דם. **צד.** שלא
 64 להקטיר אמורי בעלי מומין, שנגמר: "ואשה לא תתנו
 65 מהם". **צה.** שלא להקריב בעל מום עובר, שנגמר:
 66 "לא תזבח לה' אלהיך שור ושה, אשר יהיה בו מום"; וזהו
 67 מום עובר. **צו.** שלא להקריב בעל מום מיד הגוים,
 68 שנגמר: "ומיד בן נכר, לא תקריבו". **צי.** שלא יתן מום
 69 בקדשים, שנגמר: "מום לא יהיה בו"; כלומר, לא תתן
 70 בו מום. **צח.** שלא להקריב שאור או דבש, שנגמר:
 71 "כי כל שאור וכל דבש, לא תקטירו". **צט.** שלא
 72 להקריב תפל, שנגמר: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך".
 73 **ק.** שלא להקריב אתנן ומחיר, שנגמר: "לא תביא אתנן
 74 זונה ומחיר פלג". **קא.** שלא לשחט אותו ואת בנו,
 75 שנגמר: "אתו ואת בנו, לא תשחטו ביום אחד".
 76 **קב.** שלא לתן שמן וזית במנחת חוטא, שנגמר: "לא ישים
 77 עליה שמן". **קג.** שלא לתן עליה לבונה, שנגמר: "ולא
 78 יתן עליה לבנה". **קד.** שלא יתן שמן במנחת שוטה,
 79 שנגמר: "לא יצק עליו שמן". **קה.** שלא יתן עליו
 80 לבונה, שנגמר: "ולא יתן עליו לבנה". **קו.** שלא
 81 להמיר את הקדשים, שנגמר: "לא יחליפנו, ולא ימיר
 82 אתו". **קז.** שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן, שנגמר
 83 בכבור: "לא יקדיש איש אתו"; כלומר, לא יקדישו
 84 לקרבן אחר. **קח.** שלא לפדות בכור בהמה טהורה,
 85 שנגמר: "אף בכור שור וגו' לא תפדה". **קט.** שלא
 86 למכר מעשר בהמה, שנגמר: "לא יגאל". **קי.** שלא
 87 למכר שדה החרם, שנגמר: "לא ימכר". **קיא.** שלא
 88 לפדות שדה החרם, שנגמר: "לא יגאל". **קיב.** שלא
 89 יבדיל ראש חטאת העוף, שנגמר: "וימלק את ראשו ממוול
 90 ערפו". **קיג.** שלא לעבד בקדשים, שנגמר: "לא תעבד
 91 בכבר שורך". **קיד.** שלא לגזז את הקדשים, שנגמר:
 92 "ולא תגזז בכור צאנך". **קטו.** שלא ישחט הפסח

1 וטובתם". **נז.** שלא להשחית אילני מאכל, וכן כל שיש
 2 בו השקתה אסור, שנגמר: "לא תשחית את עצה".
 3 **נח.** שלא ייראו אנשי המלחמה ולא יפחדו מאויביהם
 4 בשעת מלחמה, שנגמר: "לא תערץ מפניהם", "לא
 5 תיראום". **נט.** שלא יסור מלכבנו מעשה עמלק הרע
 6 שעשה לנו, שנגמר: "לא תשפח". **ס.** שאנו מזהרין על
 7 ברפת השם, שנגמר: "אלהים, לא תקלל", ונגמר בענש:
 8 "ונוקב שם ה', מות יומת". וזה הכלל: כל שענש עליו
 9 הכתוב ברת או מיתת בית דין, הרי זו מצות לא תעשה -
 10 חוץ מן המילה ופסח, שהן בכרת, והן מצוות עשה.
 11 **סא.** שלא לעבר על שבועת בטוי, שנגמר: "ולא תשבעו
 12 בשמי לשקר". **סב.** שלא ישבע לשוא, שנגמר: "לא
 13 תשא את שם ה' אלהיך לשוא". **סג.** שלא לחלל את
 14 שם הקדוש ברוך הוא, שנגמר: "ולא תחלו את שם
 15 קדשי". **סד.** שלא לנסות את דבר ה', שנגמר: "לא
 16 תנסו את ה' אלהיכם". **סה.** שלא לאבד בית המקדש,
 17 או בתי כנסיות, או בתי מדרשות; וכן אין מוחקין את
 18 השמות המקדשין, ואין מאבדים כתבי הקדש, שנגמר:
 19 "אבד תאבדון". לא תעשון בן לה' אלהיכם".
 20 **סו.** שלא ילין הצלוב על העץ, שנגמר: "לא תלין נבלתו
 21 על העץ". **סז.** שלא להשביט שמירה סביב למקדש,
 22 שנגמר: "וישמרתם את משמרתי". **סח.** שלא יכנס כהן
 23 להיכל בכל עת, שנגמר: "ואל יבא בכל עת אל הקדש".
 24 **סט.** שלא יכנס כהן בעל מום מן המזבח ולפנים,
 25 שנגמר: "אף אל הפרכת לא יבא". **ע.** שלא יעבד בעל
 26 מום, שנגמר: "אשר יהיה בו מום". **עא.** שלא יעבד
 27 בעל מום עובר, שנגמר: "כל איש אשר בו מום, לא
 28 יקריב". **עב.** שלא יתעסקו הלויים בעבודת הפהנים ולא
 29 הפהנים בעבודת הלויים, שנגמר בלויים: "אל כלי הקדש
 30 ואל המזבח לא יקרבו גם הם גם אתם". **עג.** שלא
 31 יכנס למקדש ולא יורה בתורה שתוי יין, שנגמר: "יין
 32 ושכר אל תשת". . בבאכם אל אהל מועד, ונגמר:
 33 "ולהורות את בני ישראל". **עד.** שלא יעבד הזר
 34 במקדש, שנגמר: "וזה לא יקרב אליכם". **עה.** שלא
 35 יעבד כהן טמא, שנגמר: "ויזרו מקדשי בני ישראל".
 36 **עו.** שלא יעבד כהן טבול יום עד שיעריב שמשו,
 37 שנגמר: "ולא יחללו". **עז.** שלא יכנס כהן טמא
 38 לעזרה, שנגמר: "ולא יטמאו את מחניהם"; זה מחנה
 39 שכניה. **עח.** שלא יכנס טמא למחנה לוי, שכנגדו
 40 לדורות הר הבית, שנגמר: "לא יבוא אל תוך המחנה";
 41 זה מחנה לוי. **עט.** שלא לבנות אבני מזבח גזית,
 42 שנגמר: "לא תבנה אתהן גזית". **פ.** שלא לפסע על
 43 המזבח, שנגמר: "ולא תעלה במעלות על מזבחי".
 44 **פא.** שלא להקטיר ולהקריב במזבח הזהב, שנגמר: "לא
 45 תעלו עליו קטרת וזה". **פב.** שלא לכבות אש המזבח,
 46 שנגמר: "אש, תמיד תוקד על המזבח - לא תכבה".

מתוך מהדורת חזק

- 1 וְהִחֲמִץ קַיִם, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תִשָּׁחַט עַל חֶמֶץ דָּם זָכָחִי".
 2 קִטְזוּ. שְׁלֹא לְהַנִּיחַ אֲמוּרֵי הַפֶּסַח עַד שִׁיפְסְלוּ בְלִינָה,
 3 שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא יִלִּין חֶלֶב חָגִי עַד בֶּקֶר". קִיזוּ. שְׁלֹא
 4 לְהוֹתִיר מִבְּשֵׁר הַפֶּסַח, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד
 5 בֶּקֶר". קִיחַ. שְׁלֹא לְהוֹתִיר מִחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם
 6 הַשְּׁלִישִׁי, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא יִלִּין מִן הַבֶּשֶׂר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
 7 לְמִדּוֹ, שֶׁבִּבְשֵׁר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְזֶה
 8 שְׁנֹאֲמַר "לְבֶקֶר" - לְבָקְרוֹ שֶׁל יוֹם שְׁנִי שֶׁל הַפֶּסַח, שֶׁהוּא
 9 שְׁלִישִׁי לַשְּׁחִיטָה. קִיטוּ. שְׁלֹא לְהוֹתִיר מִבְּשֵׁר פֶּסַח שְׁנִי
 10 עַד בֶּקֶר, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר".
 11 קכ. שְׁלֹא לְהוֹתִיר מִבְּשֵׁר הַתּוֹרָה עַד בֶּקֶר, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא
 12 תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר"; וְהוּא הַדִּין לְשַׁאֵר קֳדָשִׁים, שְׁאִין
 13 מִגִּיחִין אוֹתָן לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָן. קכא. שְׁלֹא לִשְׁבֹּר
 14 עֶצֶם בַּפֶּסַח, שְׁנֹאֲמַר: "וְעֶצֶם, לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ".
 15 קכב. שְׁלֹא לִשְׁבֹּר עֶצֶם בַּפֶּסַח שְׁנִי, שְׁנֹאֲמַר: "וְעֶצֶם, לֹא
 16 תִשְׁבְּרוּ בוֹ".
- 17 יום שני ל' כסלו ה'תשע"ה
- 18 קכג. שְׁלֹא לְהוֹצִיא מִבְּשֵׁר הַפֶּסַח מִן הַחֲבוּרָה, שְׁנֹאֲמַר:
 19 "לֹא תוֹצִיא מִן הַבֵּית". קכד. שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי
 20 מִנְחוֹת חֶמֶץ, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תִאָּפֶה חֶמֶץ, חִלָּקִים".
 21 קכה. שְׁלֹא לֶאֱכֹל בְּשֵׁר הַפֶּסַח נֹא וּמִבְּשֵׁל, שְׁנֹאֲמַר: "אַל
 22 תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֹא, וּבִשֵּׁל מִבְּשֵׁל". קכו. שְׁלֹא לְהֶאֱכִיל
 23 בְּשֵׁר פֶּסַח לְגֵר תּוֹשֵׁב, שְׁנֹאֲמַר: "תּוֹשֵׁב וְשִׁכִּיר, לֹא יֹאכַל
 24 בוֹ". קכז. שְׁלֹא יֹאכַל הָעֶרֶל בְּשֵׁר פֶּסַח, שְׁנֹאֲמַר: "וְכָל
 25 עֶרֶל, לֹא יֹאכַל בוֹ". קכח. שְׁלֹא לְהֶאֱכִיל בְּשֵׁר הַפֶּסַח
 26 לְיִשְׂרָאֵל שְׁנִשְׁתַּמֵּד, שְׁנֹאֲמַר: "כָּל בֶּן נָכָר, לֹא יֹאכַל בוֹ";
 27 כְּלוּמַר, יִשְׂרָאֵל שְׁנִלְוֶה לְבָנֵי נָכָר וְעַבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה כְּמוֹתָם,
 28 לֹא יֹאכַל בוֹ. קכט. שְׁלֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנִשְׁתַּמֵּא קֳדָשִׁים,
 29 שְׁנֹאֲמַר: "וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשֵׁר מִזִּבְחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר
 30 לַה', וְטִמְאַתּוּ עֲלֵיוֹ". קל. שְׁלֹא לֶאֱכֹל מִן הַקֳּדָשִׁים
 31 שְׁנִשְׁתַּמֵּא, שְׁנֹאֲמַר: "וְהַבְּשֵׁר אֲשֶׁר יִצַּע בְּכָל טֵמָא, לֹא
 32 יֹאכַל". קלא. שְׁלֹא לֶאֱכֹל נוֹתֵר, שְׁנֹאֲמַר: "וְאֲכִלְיוּ עֹזְנוֹ
 33 יִשָּׂא... וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא". קלב. שְׁלֹא לֶאֱכֹל פְּגוּל,
 34 שְׁנֹאֲמַר: "הַמַּקְרִיב אוֹתוֹ לֹא יִחַשֵׁב לוֹ, פְּגוּל יִהְיֶה; וְהִנָּפֵשׁ
 35 הָאֲכֵלָת מִמֶּנּוּ, עֹנָה תִשָּׂא"; וְהוּא בְּכָרַת. קלג. שְׁלֹא
 36 יֹאכַל זֶר תְּרוּמוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "וְכָל זֶר, לֹא יֹאכַל קֳדָשׁ".
 37 קלד. שְׁלֹא יֹאכַל אֶפְלוֹ תּוֹשֵׁב כֹּהֵן וְשִׁכִּירוֹ תְּרוּמָה,
 38 שְׁנֹאֲמַר: "תּוֹשֵׁב כֹּהֵן וְשִׁכִּיר, לֹא יֹאכַל קֳדָשׁ".
 39 קלה. שְׁלֹא יֹאכַל עֶרֶל תְּרוּמָה, וְהוּא הַדִּין לְשַׁאֵר קֳדָשִׁים.
 40 וְדָבָר זֶה לְמִדּוֹ הַכְּתוּב מִן הַפֶּסַח בַּגִּזְרָה שְׁנִי, וְאֵינוֹ בְּפִרְשׁ
 41 מִן הַתּוֹרָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוֹ, שֶׁאִסּוּר עֶרֶל בְּקֳדָשִׁים -
 42 מְגוּפֵי תּוֹרָה, וְאֵינוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. קלו. שְׁלֹא יֹאכַל
 43 כֹּהֵן טֵמָא תְּרוּמָה, שְׁנֹאֲמַר: "אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ וְגו' בְּקֳדָשִׁים לֹא
 44 יֹאכַל". קלז. שְׁלֹא תֹאכַל חֲלָלָה קֳדָשׁ, לֹא תְּרוּמוֹת וְלֹא
 45 חֲזָה וְשׁוֹק, שְׁנֹאֲמַר: "וְכֵת כֹּהֵן - כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זֶר, הִיא
- בתרומת הקדשים לא תאכל". קלח. שלא תאכל מנחת כהן, שנאמר: "וכל מנחת כהן כליל תהיה, לא תאכל". קלט. שלא לאכל בשר חטאות הנעשות בפנים, שנאמר: "וכל חטאת אשר יובא מדמה". קמ. שלא לאכל פסולי המקדשין שהטל בהם מום בכונה, שנאמר: "לא תאכל כל תועבה"; מפי השמועה למדנו, שבפסולי המקדשין שהטל בהם מום הכתוב מדבר. קמא. שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך". קמב. שלא לאכל מעשר שני של תירוש חוץ לירושלים, שנאמר: "תירשך". קמג. שלא לאכל מעשר שני של יצהר חוץ לירושלים, שנאמר: "ירצהרך". קמד. שלא לאכל בכור תמים חוץ לירושלים, שנאמר: "לא תוכל וגו' ובכורות". קמה. שלא יאכלו הפהגים חטאת ואשם חוץ לעזרה, שנאמר: "לא תוכל וגו' בקר וצאנך"; מפי השמועה למדנו, שלא בא הכתוב אלא לאסור בשר חטאות ואשמות חוץ לעזרה, לפי שכל דבר שאכל חוץ למקום אכילתו - "לא תוכל לאכל בשעריך" אקרא בו. קמו. שלא לאכל בשר העולה, שנאמר: "לא תוכל וגו' ונדריך אשר תדר"; כלומר, לא תוכל לאכל נדריך אשר תדר. וזו היא אזהרה של כל מועל, שלא ינהג מן הקדשים האסורין ליהנות מהן; ואם נהנה, מעל. קמז. שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים, שנאמר: "לא תוכל וגו' ונדבתיך"; כלומר, לא תוכל לאכל נדבתיך עד שיזרק דם. קמח. שלא יאכל זר בשר קדשי קדשים, שנאמר: "זר לא יאכל, כי קדש הם". קמט. שלא יאכל כהן בכורים קדם הנחה בעזרה, שנאמר: "לא תוכל... ותרומת ידך"; אלו הבכורים. קנ. שלא לאכל מעשר שני בטמאה ואפלו בירושלים, עד שיפדה, שנאמר: "לא בערתי ממנו בטמא". קנא. שלא לאכל מעשר שני באנינות, שנאמר: "לא אכלתי באני ממנו". קנב. שלא להוציא דמי מעשר שני בדברים שאין בהם אכילה ושתיה, שנאמר: "ולא נתתי ממנו למת"; וכך שהוא חוץ לצרכי הגוף החי, "נתתי ממנו למת" אקרא בו. קנג. שלא לאכל הטבל; והטבל, הוא דבר שגדוליו מן הארץ החיב בתרומות ומעשרות, שלא הוציאו ממנו תרומת ה', שנאמר: "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה"; כלומר, בדברים שהם צעדין להרים אותן לה', לא יעשו אותן חל ויאכלו אותן בטבלן. קנד. שלא להקדים תרומה לבכורים, ולא מעשר ראשון לתרומה, ולא מעשר שני לראשון, אלא מוציאין על הסדר: בכורים תחלה, ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון, ואחר כך מעשר שני; שנאמר: "מלאתך ודמעתך לא תאחר", לא תאחר דבר הראוי להקדימו. קנה. שלא לאחר הנדרים והנדבות שנדר ושבנדב, שנאמר: "לא תאחר לשלמו". קנו. שלא לעלות לחג בלא קרבן, שנאמר:

47 "לא תבשל גדי בחלב אמו". **קפז**. שלא לאכל בשר
48 בחלב, שנאמר "לא תבשל גדי" פעם שניה; כף למדו מפי
49 השמועה, שאחד לאסור בשול ואחד לאסור אכילה.
50 **קפח**. שלא לאכל בשר שור הנסקל, שנאמר: "ולא יאכל
51 את בשרו". **קפט**. שלא לאכל פת תבואה חדשה קדם
52 הפסח, שנאמר: "ולחם וגו' לא תאכלו". **קצ**. שלא
53 לאכל קלי מן החדש, שנאמר: "ולקלי". לא תאכלו.
54 **קצא**. שלא לאכל פרמל מן החדש, שנאמר: "וכרמל לא
55 תאכלו". **קצב**. שלא לאכל ערלה, שנאמר: "שלוש
56 שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל". **קצג**. שלא לאכל
57 פלאי הפרים, שנאמר: "פן תקדש המלאה הנזרע אשר
58 תזרע, ותבואת הפרים"; זה הוא אסור אכילה.
59 **קצד**. שלא לשותות יין נסך, שנאמר: "אשר חלב ויבחימו
60 יאכלו, ישתו יין נסיכם". **קצה**. שלא לאכל ולשותות
61 דרך זולל וסובא, שנאמר: "בגנו זה זולל וסבא".
62 **קצו**. שלא לאכל ביום הצום, שנאמר: "כי כל הנפש
63 אשר לא תענה". **קצז**. שלא לאכל חמץ בפסח,
64 שנאמר: "ולא יאכל חמץ". **קצח**. שלא לאכל תערבת
65 חמץ, שנאמר: "כל מחמצת, לא תאכלו". **קצט**. שלא
66 לאכל חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר, שנאמר: "לא
67 תאכל עליו חמץ". **ר**. שלא יראה חמץ, שנאמר: "לא
68 יראה לך חמץ". **רא**. שלא ימצא חמץ, שנאמר:
69 "שאור, לא ימצא בבתים". **רב**. שלא ישטה הנזיר יין,
70 ולא דבר שנתערב בו יין וטעמו כטעם יין, שנאמר: "וכל
71 משרת ענבים; ואפלו החמיץ היין או דבר שנתערב בו
72 היין, הרי זה אסור עליו, שנאמר: "חמץ יין וחמץ שכר
73 לא ישטה". **רג**. שלא יאכל ענבים לחים, שנאמר:
74 "וענבים לחים". **רד**. שלא יאכל ענבים יבשים,
75 שנאמר: "ויבשים לא יאכל". **רה**. שלא יאכל חרצנים,
76 שנאמר: "מחרצנים". לא יאכל. **רו**. שלא יאכל
77 זוגין, שנאמר: "ועד זג - לא יאכל". **רז**. שלא יטמא
78 הנזיר למת, שנאמר: "לאביו ולאמו לא יטמא".
79 **רח**. שלא יכנס באהל המת, שנאמר: "על נפש מת, לא
80 יבא". **רט**. שלא יגלח הנזיר, שנאמר: "תער לא יעבר
81 על ראשו". **רי**. שלא לקצר כל השדה, שנאמר: "לא
82 תכלה פאת שדה לקצור". **ריא**. שלא ללקט השבולים
83 הנופלות בשעת קצירה, שנאמר: "ולקט קצירך, לא
84 תלקט". **ריב**. שלא לבצר עוללות הפרים, שנאמר:
85 "וכרמך לא תעולל". **ריג**. שלא ללקט פרי הפרים,
86 שנאמר: "ופרי פרמך לא תלקט". **ריד**. שלא לקח
87 עמר השקחה, שנאמר: "לא תשוב לקחתו"; וכן כל
88 האילנות, שנאמר: "לא תפאר אחריד". **רטו**. שלא
89 לזרע פלאי וזעים, שנאמר: "שדה לא תזרע פלאים".
90 **רטז**. שלא לזרע תבואה או ירק בכרם, שנאמר: "לא
91 תזרע פרמך פלאים". **ריז**. שלא להרביע בהמה מין
92 בשאינו מינו, שנאמר: "בהמתך לא תרביע פלאים".

1 "ולא יראו פני ריקם". **קנז**. שלא לעבר על דברים
2 שאסור אדם על נפשו, שנאמר: "לא יחל דברו".
3 **קנח**. שלא יקח כהן זונה, שנאמר: "אשה זנה וחללה לא
4 יקחו". **קנט**. שלא יקח כהן חללה, שנאמר: "וחללה
5 לא יקחו". **קס**. שלא יקח גרושה, שנאמר: "ואשה
6 גרושה מאישה לא יקחו". **קסא**. שלא יקח כהן גדול
7 אלמנה, שנאמר: "אלמנה וגרושה וחללה זנה, את אלה
8 לא יקח". **קסב**. שלא יבעל כהן גדול אלמנה, ואפלו
9 בלא קדושין, מפני שמחללה, שנאמר: "לא יחלל וזרעו";
10 הרי הוא מזקק שלא לחלל בשרה. **קסג**. שלא יכנס כהן
11 למקדש פרוצ ראש, שנאמר: "ראשיכם אל תפרעו".
12 **קסד**. שלא יכנס כהן למקדש קרוצ בגדים, שנאמר:
13 "ובגדיכם לא תפרעו". **קסה**. שלא יצא כהן מן העזרה
14 בשעת עבודה, שנאמר: "וימפתח אהל מועד לא תצאו".
15 **קסו**. שלא יטמא כהן הדייט לשאר מתים, שנאמר:
16 "לנפש לא יטמא". **קסז**. שלא יטמא כהן גדול ואפלו
17 לקרוביו, שנאמר: "לאביו ולאמו לא יטמא".
18 **קסח**. שלא יכנס כהן גדול עם מת, שנאמר: "ועל כל
19 נפשת מת, לא יבא"; כף למדו מפי השמועה, שהוא חייב
20 בכל יבוא וחיוב בכל יטמא. **קסט**. שלא יקח שבט לוי
21 חלק בארץ ישראל, שנאמר: "ונחלה לא יהיה לו".
22 **קע**. שלא יקח שבט לוי חלק בבנה בשעת פבוש הארץ,
23 שנאמר: "לא יהיה לכהנים הלויים". חלק ונחלה.
24 **קעא**. שלא לעשות קרחה על מת, שנאמר: "לא תשימו
25 קרחה בין עיניכם - למת". **קעב**. שלא לאכל בהמה
26 טמאה, שנאמר: "אף את זה לא תאכלו ממעלי הגדה".
27 **קעג**. שלא לאכל דג טמא, שנאמר: "ושקץ יהיו לכם,
28 מבשרם לא תאכלו". **קעד**. שלא לאכל עוף טמא,
29 שנאמר: "ואת אלה תשקצו מן העוף, לא יאכלו".
30 **קעה**. שלא לאכל שרץ העוף, שנאמר: "כל שרץ העוף,
31 טמא הוא לכם, לא יאכלו". **קעו**. שלא לאכל שרץ
32 הארץ, שנאמר: "וכל השרץ השרץ על הארץ - שקץ הוא,
33 לא יאכל". **קעז**. שלא לאכל רמש הארץ, שנאמר:
34 "ולא תטמאו את נפשתיכם, בכל השרץ הרמש על הארץ".
35 **קעח**. שלא לאכל תולעת הפרות כשתצא לאויר, שנאמר:
36 "לכל השרץ השרץ על הארץ - לא תאכלו".
37 **קעט**. שלא לאכל שרץ המים, שנאמר: "אל תשקצו את
38 נפשתיכם בכל השרץ השרץ". **קפ**. שלא לאכל מתה,
39 שנאמר: "לא תאכלו כל נבלה". **קפא**. שלא לאכל
40 טרפה, שנאמר: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו".
41 **קפב**. שלא לאכל אבר מן החי, שנאמר: "ולא תאכל
42 הנפש עם הבשר". **קפג**. שלא לאכל גיד הנשה,
43 שנאמר: "על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה".
44 **קפד**. שלא לאכל דם, שנאמר: "וכל דם, לא תאכלו".
45 **קפה**. שלא לאכל חלב, שנאמר: "כל חלב שור וקשב ועז
46 - לא תאכלו". **קפו**. שלא לבשל בשר בחלב, שנאמר:

אלמנה". רמב. שלא לחבל בליים שעושין בהם אכל
נפש, שנאמר: "לא יחבל רחים ורכב". רמג. שלא
לגנב נפש מישראל, שנאמר: "לא תגנב"; זו גנבת נפש.
רמד. שלא לגנב ממון, שנאמר: "לא תגנבו"; זו גנבת
ממון.

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ה

רמה. שלא לגזל, שנאמר: "לא תגזל". רמו. שלא
להסיג גבולות, שנאמר: "לא תסיג גבול רעך".
רמז. שלא לעשק, שנאמר: "לא תעשק את רעך".
רמח. שלא לבחש בממון חברו, שנאמר: "ולא תכחשו".
רמט. שלא ליטבע על כפירת ממון חברו, שנאמר: "ולא
תשקרו"; כלומר, לא תשבע לשקר בממון שיש לחברך
בידך. רנ. שלא יונה במקח וממכר, שנאמר: "אל תונו
איש את אחיו". רנא. שלא יונה בדברים, שנאמר:
"ולא תונו איש את עמיתו"; זו אונאת דברים.
רנב. שלא להונות את הגר בדברים, שנאמר: "וגר לא
תונו". רנג. שלא להונות את הגר במקח וממכר,
שנאמר: "ולא תלחצנו". רנד. שלא להחזיר עבד
שפרח לארץ ישראל לאדוניו שבחוצה לארץ, שנאמר:
"לא תסגיר עבד אל אדניו". רנה. שלא להונות עבד
זה, שנאמר: "עמך ישב בקררך במקום אשר יבחר בטוב
לו, לא תונונו". רנו. שלא לענות יתום ואלמנה,
שנאמר: "כל אלמנה ויתום, לא תענון". רנז. שלא
לעבד בעבד עברי עבודת עבד, שנאמר: "לא תעבד בו
עבודת עבד". רנח. שלא למכור אותו ממכרת עבד,
שנאמר: "לא ימכרו ממכרת עבד". רנט. שלא לעבד
בעבד עברי בפרך, שנאמר: "לא תרדה בו בפרך".
רס. שלא להניח הגוי לעבד בעבד עברי הנמכר לו בפרך,
שנאמר: "לא ירדנו בפרך לעניך". רסא. שלא למכור
אמה עבריה לאחר, שנאמר: "לא ימול למכרה".
רסב. שלא למנע מאמה עבריה היעודה שאר כסות
ועונה, שנאמר: "שארה כסותה ועונתה, לא יגרע"; והוא
הדין לשאר הנשים. רסג. שלא למכור אשת יפת תאר
להיות שפחה, שנאמר: "לא תמכנה". רסד. שלא
לכבש אשת יפת תאר להיות שפחה, שנאמר: "לא
תתעמר בה". רסה. שלא לחמד, שנאמר: "לא תחמד
אשת רעך". רסו. שלא להתאווות, שנאמר: "לא
תתאוה בית רעך". רסז. שלא לאכל השכיר שלא
בשעת גמר מלאכה מן המקבר שהוא עושה בו, שנאמר:
"ותקדש לא תניף". רסח. שלא יקח השכיר יתר על
אכילתו, שנאמר: "ואכלת ענבים כנפשו שבעך; ואל
כלך, לא תתן". רסט. שלא יתעלם מן האבדה,
שנאמר: "לא תוכל להתעלם". רע. שלא להניח בהמה
רובצת פחת משאה בדרך, שנאמר: "לא תראה חמור
אחיד". רעא. שלא לעשות עול במדה, שנאמר: "לא

ריח. שלא יעשה מלאכה בשני מיני בהמה כאחד,
שנאמר: "לא תחרש בשור ובחמור יחדו". ריט. שלא
לחסם בהמה בשעת מלאכה בדבר שאוכלת ממנו ונהנית,
שנאמר: "לא תחסם שור בדישו". רכ. שלא לעבד
אדמה בשביעית, שנאמר: "שךך לא תזרע".
רכא. שלא לעבד אילן בשביעית, שנאמר: "וכרמך לא
תזמר". רכב. שלא לקצר ספיחי שביעית בדרך
שקוצרין בשאר השנים, שנאמר: "את ספיח קצירך לא
תקצור". רכג. שלא לאסוף פרות האילן בשביעית
בדרך שאוספין בכל שנה ושנה, שנאמר: "ואת ענבי זיתך
לא תבצר". רכד. שלא לעבד בשנת יובל בין אדמה
בין אילן, שנאמר: "לא תזרעו". רכה. שלא לקצר
ספיחי יובל בשאר השנים, שנאמר בו: "לא תקצרו את
ספיחיה". רכו. שלא לאסוף פרות יובל באספת שאר
שנים, שנאמר בו: "ולא תבצרו את נזריה". רכז. שלא
למכר שדה בארץ ישראל לצמיתות, שנאמר: "והארץ, לא
תמכר לצמיתות". רכח. שלא לשנות מגרש הלויים
ושדותיהם, שנאמר: "ושדה מגרש צריהם, לא ימכר";
מפי השמועה למדו, שזו אזהרה שלא ישתנה.
רכט. שלא לעזב את הלויים, שנאמר: "השמר לך, פן
תעזב את הלוי"; אלא נותנין להם מתנותיהם ומשמחים
אותם בהן בכל רגל ורגל. רל. שלא יתבע הלוואה
שעברה עליה שביעית, שנאמר: "לא יגש את רעהו".
רלא. שלא ימנע מלהלות לעני מפני השמטה, שנאמר:
"השמר לך, פן יהיה דבר". זה הפלל - כל מקום שנאמר
"השמר" או "פן" או "אל", אינו אלא מצות לא תעשה.
רלב. שלא ימנע מלהחיות לעני ומלתן לו מה שהוא
צריך, שנאמר: "לא תאמץ את לבךך". נמצא: הנותן
צדקה - עושה מצות עשה; והמעלים עיניו מן הצדקה -
יתר על שבטל עשה, עבר על לא תעשה. רלג. שלא
לשלח עבד עברי ריקם כשיצא חפשי, שנאמר: "לא
תשלחנו ריקם". רלד. שלא יתבע העני בחובו כשידע
שהוא עני, ולא יצר לו, שנאמר: "לא תהיה לו פנשה".
רלה. שלא להלות ברבית לישראל, שנאמר: "את כסףך
לא תתן לו בנשף". רלו. שלא ללות ברבית, שנאמר:
"לא תשיף לאחיד"; כף למדו מפי השמועה, שזו אזהרה
ללוה, שלא ינשף למלוה. רלז. שלא להשית יד בין
לוה ומלוה ברבית, ולא להיות ערב, ולא עד, ולא לכתב
שטר ביניהם, שנאמר: "לא תשימון עליו נשף".
רלח. שלא לאחר פעלת שכיר, שנאמר: "לא תלין פעלת
שכיר אתך". רלט. שלא ימשכן בעל חובו בנזרע,
שנאמר: "לא תבא אל ביתו לעבט עבטו". רמ. שלא
למנוע העבט מבעליו העני בעת שהוא צריך לו, שנאמר:
"לא תשכב בעבטו"; כלומר, לא תשכב ועבטו עמך,
אלא תשיבנו לו בלילה, הואיל והוא צריך לו בלילה.
רמא. שלא למשכן האלמנה, שנאמר: "ולא תחבל בגר

47 במלקות המחייב מלקות, שנגאמר: "לא יוסיף; פן יוסיף".
 48 **שא.** שלא לרגל, שנגאמר: "לא תלך רכיל בעמך".
 49 **שב.** שלא לשנא בלב, שנגאמר: "לא תשנא את אחיך
 50 בלבבך". **שג.** שלא להלבין פני אדם מישראל,
 51 שנגאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא".
 52 **שד.** שלא לנקם, שנגאמר: "לא תקם". **שה.** שלא
 53 לנטר, שנגאמר: "ולא תטר". **שו.** שלא לקח אם על
 54 הבנים, שנגאמר: "לא תקח האם על הבנים". **שז.** שלא
 55 לגלח שער הנזק, שנגאמר: "ואת הנזק לא יגלח".
 56 **שח.** שלא לתלש סימני צרעת, שנגאמר: "השמר בנגע
 57 הצרעת". **שט.** שלא לעבד ולזרע בנחל איתן, שנגאמר:
 58 "אשר לא יעבד בו, ולא יזרע". **שי.** שלא להחיות
 59 מכשף, שנגאמר: "מכשפה לא תחיה". **שיא.** שלא
 60 יתחייב חתן בדרך מצרכי צבור כל שנתו, כגון צבא
 61 ושמירת החומה וכיוצא בהן, שנגאמר: "לא יצא בצבא,
 62 ולא יעבד עליו לכל דבר". **שיב.** שלא להמרות על פי
 63 בית דין, שנגאמר: "לא תסור מפל הדבר אשר יגידו לך".
 64 **שיג.** שלא להוסיף על מצוות התורה, בין תורה שבכתב
 65 בין בפרושה שקבלו על פה, שנגאמר: "את כל הדבר אשר
 66 אנכי מצוה אתכם - אותו תשמרו לעשות; לא תסף עליו".
 67 **שיד.** שלא לגרע מכל מצוות התורה, שנגאמר: "ולא
 68 תגרע ממנו". **שטו.** שלא לקלל הדין, שנגאמר:
 69 "אלהים לא תקלל". **שטז.** שלא לקלל הנשיא, והוא
 70 המלך או ראש ישיבת ארץ ישראל, שנגאמר: "והנשיא
 71 בעמך, לא תאר". **שיז.** שלא לקלל אחד משאר
 72 ישראל, שנגאמר: "לא תקלל חרש". **שיח.** שלא לקלל
 73 אב ואם, שנגאמר: "ויקלל אביו ואמו, מות יומת".
 74 **שיט.** שלא להכות אב ואם, שנגאמר: "וימכה אביו ואמו,
 75 מות יומת". **שכ.** שלא לעשות מלאכה בשבת,
 76 שנגאמר: "לא תעשה כל מלאכה". **שכא.** שלא להלך
 77 חוץ לתחום מדינה כהולכי דרכים בשבת, שנגאמר: "אל
 78 יצא איש ממקומו". **שכב.** שלא לענש בשבת, שנגאמר:
 79 "לא תבערו אש בכל משבתים". **שכג.** שלא לעשות
 80 מלאכה בראשון של פסח, שנגאמר: "כל מלאכה לא יעשה
 81 בהם". **שכד.** שלא לעשות מלאכה בשביעי של פסח,
 82 שנגאמר בו: "כל מלאכה לא יעשה בהם". **שכה.** שלא
 83 לעשות מלאכה בחג השבועות, שנגאמר בו: "כל מלאכת
 84 עבודה לא תעשו". **שכו.** שלא לעשות מלאכה באחד
 85 לחדש השביעי, שנגאמר בו: "כל מלאכת עבודה לא
 86 תעשו". **שכז.** שלא לעשות מלאכה ביום הכפורים,
 87 שנגאמר בו: "וכל מלאכה לא תעשו". **שכח.** שלא
 88 לעשות מלאכה בראשון של חג, שנגאמר: "כל מלאכת
 89 עבודה לא תעשו". **שכט.** שלא לעשות מלאכה ביום
 90 השמיני של חג, שנגאמר בו: "כל מלאכת עבודה לא
 91 תעשו". **של.** שלא לגלות ערות אם, שנגאמר: "אמך
 92 היא, לא תגלה ערותה". **שלא.** שלא לגלות ערות

1 תעשו עול במשפט; מפי השמועה למדו, שהכתוב
 2 מזהיר: לא תעשו עול במשפט המדה. **רעב.** שלא
 3 להיות אצלנו אכן ואכן איפה ואיפה, שנגאמר: "לא יהיה
 4 לך בבידתך וגו'". **רעג.** שלא לעול המשפט, שנגאמר:
 5 "לא תעשו עול במשפט". **רעד.** שלא לקח שחר,
 6 שנגאמר: "ושחר, לא תקח". **רעה.** שלא לכבד גדול
 7 בדין, שנגאמר: "ולא תהדר פני גדול". **רעו.** שלא יירא
 8 הדין בדין מאדם רע, שנגאמר: "לא תגורו מפני איש".
 9 **רעז.** שלא לרחם על עני בדין, שנגאמר: "ודל, לא תהדר
 10 בריבו". **רעה.** שלא להטות משפט אדם חוטא,
 11 שנגאמר: "לא תטה משפט אבינך"; זה אכיון במצוות.
 12 **רעט.** שלא לרחם על המזיק בדיני קנסות, שנגאמר: "לא
 13 תחוס עינך". **רפ.** שלא להטות משפט גרים ויתומים,
 14 שנגאמר: "לא תטה משפט גר יתום". **רפא.** שלא
 15 לשמע מאחד מבצלי דינין ואין חברו עמו, שנגאמר: "לא
 16 תשא שמע שוא". **רפב.** שלא לנטות אחרי רבים
 17 בדברי נפשות, אם היו המחייבין יותר על המזכין אחד,
 18 שנגאמר: "לא תהיה אחרי רבים לרעת". **רפג.** שלא
 19 ללמד חוכה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות, שנגאמר:
 20 "ולא תענה על רב, לנטות". **רפד.** שלא למנות בדינין
 21 אדם שאינו חכם בדיני תורה, אף על פי שהוא חכם
 22 בהכמות אחרות, שנגאמר: "לא תפירו פנים במשפט".
 23 **רפה.** שלא להעיד בשקר, שנגאמר: "לא תענה ברעך עד
 24 שקר". **רפו.** שלא יעיד בעל עברה, שנגאמר: "אל תשת
 25 ירך עם רשע, להיות עד חכם". **רפז.** שלא יעיד קרוב,
 26 שנגאמר: "לא יומתו אבות על בנים"; מפי השמועה למדו,
 27 שלא יומתו אבות בעדות בנים, והוא הדין לשאר קרובים.
 28 **רפח.** שלא לזכות הדין על פי עד אחד, שנגאמר: "לא
 29 יקום עד אחד באיש". **רפט.** שלא להרג נקי, שנגאמר:
 30 "לא תרצח". **רצ.** שלא לחתך הדין באמד הדעת, עד
 31 שיראו שני עדים גופו של דבר, שנגאמר: "ונקי וצדיק אל
 32 תהרג". **רצא.** שלא יורה העד בדין שהעיד בו בדיני
 33 נפשות, שנגאמר: "ועד אחד, לא יענה בנפש".
 34 **רצב.** שלא להרג מחייב הריגה קדם שיעמד בדין,
 35 שנגאמר: "ולא ימות הרצח, עד עמדו לפני העדה".
 36 **רצג.** שלא לחוס על הרוצח, אלא הורגין אותו קדם
 37 שיגיע לנדרף ויהרגנו או יגלה ערותו, שנגאמר: "וקצתה
 38 את כפה, לא תחוס עינך". **רצד.** שלא לענש האנוס,
 39 שנגאמר: "ולנערה לא תעשה דבר". **רצה.** שלא לקח
 40 כפר מן הרוצח, שנגאמר: "ולא תקחו כפר לנפש רוצח".
 41 **רצו.** שלא לקח כפר בגלות רוצח בשגגה, שנגאמר: "ולא
 42 תקחו כפר, לנוס אל עיר מקלטו". **רצז.** שלא לעמד
 43 על הדם, שנגאמר: "לא תעמד על דם רעך".
 44 **רצח.** שלא להניח מכשול, שנגאמר: "ולא תשים דמים
 45 בבימתך". **רצט.** שלא להקשיל תם בדרך, שנגאמר:
 46 "ולפני עור, לא תתן מכשל". **ש.** שלא להוסיף

47 **שנט.** שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו, שנגמר בו:
 48 "לא יוכל לשלחה כל ימיו". **שס.** שלא יקח סריס בת
 49 ישראל, שנגמר: "לא יבא פצוע דכא". **שסא.** שלא
 50 לסרס זכר מכל המינין, לא אדם ולא בהמה חיה ועוף,
 51 שנגמר: "ובארצכם לא תעשו". **שסב.** שלא למנות על
 52 ישראל איש מקהל גרים, שנגמר: "לא תוכל לתת עליך
 53 איש נכרי". **שסג.** שלא ירבה המלך סוסים, שנגמר:
 54 "לא ירבה לו סוסים". **שסד.** שלא ירבה המלך נשים,
 55 שנגמר: "ולא ירבה לו נשים". **שסה.** שלא ירבה לו
 56 המלך כסף וזהב, שנגמר: "וכסף וזהב, לא ירבה לו
 57 מאד".

58 **אלו** הן שש מאות ושלוש עשרה מצוות שנגמרו לו
 59 למשה בסיני, הן וכללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן:
 60 וכל אותן הכללות והדקדוקין והבאורין של כל מצוה
 61 ומצוה, היא תורה שבעל פה שקבלו בית דין מפי בית
 62 דין. ויש מצוות אחרות שנחתדשו אחר מתן תורה, וקבעו
 63 אותן נביאים וחכמים, ופשוטו בכל ישראל - כגון מקרא
 64 מגלה, ונר חנכה, ותענית תשעה באב, וידיים, וערובין.
 65 ויש לכלל מצוה ומצוה מאלו פרושין ודקדוקין; והכל
 66 יתבאר בחבור זה.

67 **כל** אלו המצוות שנחתדשו - חייבין אנו לקבלם
 68 ולשמרם, שנגמר: "לא תסור מן הדבר וכו'"; ואין
 69 תוספת על מצוות התורה. ועל מה הזהירה תורה, "לא
 70 תסף עליו ולא תגרע ממנו"? שלא יהיה נביא רשאי
 71 לחדש דבר, ולומר שהקדוש ברוך הוא צוהו במצוה זו
 72 להוסיפה למצוות התורה, או לחסור אחת מאלו השש
 73 מאות ושלוש עשרה מצוות. אבל אם הוסיפו בית דין עם
 74 נביא שיהיה באותו הזמן מצוה דרך תפנה, או דרך
 75 הוראה, או דרך גזירה - אין זו תוספת; שהרי לא אמרו
 76 שהקדוש ברוך הוא צוה לעשות ערוב או לקרות המגלה
 77 בעונתה. ואלו אמרו כן, היו מוסיפין על התורה. אלא
 78 כך אנו אומרים, שהנביאים עם בית דין תקנו וצוו
 79 לקרות המגלה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקדוש
 80 ברוך הוא ותשועות שעשה לנו, והיה קרוב לשוננו כדי
 81 לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה
 82 שהבטיחנו בתורה, שנגמר: "ומי גוי גדול, אשר לו
 83 אלהים קרבים אליו". ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה
 84 שהיא מדברי סופרים, בין עשה ובין לא תעשה.

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ה

86 **וראיתי לחלק חבור זה לארבעה עשר**
 87 **ספרים:**

88 **ספר ראשון** - אכלל בו כל המצוות שהן עקר דת משה
 89 ורבונו, וצריך להודיע אותם תחלת הכל - כגון: יחוד
 90 שמו ברוך הוא, ואסור עבודה זרה. וקראתי שם ספר זה,
 91 'ספר המדע'.

1 אחות, שנגמר: "ערו את אחותך לא תגלה". **שלב.** שלא
 2 לגלות ערו את אב, שנגמר: "ערו את אבך לא
 3 תגלה". **שלבג.** שלא לגלות ערו את אחותו מן האב [או]
 4 [מן] האם, שנגמר: "ערו את אבך מולדת אבך,
 5 אחותך היא - לא תגלה ערותה". **שלבד.** שלא לגלות
 6 ערו את הבן, שנגמר: "ערו את בת בנך". **שלה.** שלא
 7 לגלות ערו את הבת, שנגמר: "או את בת בנך, לא תגלה
 8 ערותה". **שלו.** שלא לגלות ערו את הבת; ולמה לא
 9 נתפרשה בתורה? מפני שאסור את הבת, שתק מן הבת;
 10 ומפי השמועה למדו, שאסור הבת מגופי תורה, כשאר
 11 עריות. **שלוז.** שלא לגלות ערו את אשה ובתה, שנגמר:
 12 "ערו את אשה ובתה לא תגלה". **שלח.** שלא לגלות
 13 ערו את אשה ובת בנה, שנגמר: "את בת בנה".
 14 **שלט.** שלא לגלות ערו את אשה ובת בתה, שנגמר: "ואת
 15 בת בתה לא תקח". **שמ.** שלא לגלות ערו את אחות
 16 האם, שנגמר: "ערו את אחות אבך לא תגלה".
 17 **שמא.** שלא לגלות ערו את אחות האב, שנגמר: "ערו את
 18 אחות אבך לא תגלה". **שמב.** שלא לגלות ערו את
 19 אחי האב, שנגמר: "אל אשתו לא תקרב, ודלתך היא".
 20 **שמג.** שלא לגלות ערו את הבן, שנגמר: "ערו את
 21 בלתיך, לא תגלה". **שמד.** שלא לגלות ערו את אשה
 22 שנגמר: "ערו את אשה אחיך לא תגלה". **שמה.** שלא
 23 לגלות ערו את אחות אשתו, שנגמר: "ואשה אל אחתה לא
 24 תקח". **שמו.** שלא לגלות ערו נדה, שנגמר: "ואל
 25 אשה בנדת טמאתה - לא תקרב". **שמוז.** שלא לגלות
 26 ערו את אשה איש, שנגמר: "ואל אשה עמיתך - לא תתן
 27 שכבתך לזרע". **שמח.** שלא לשכב עם בהמה,
 28 שנגמר: "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לזרע".
 29 **שמט.** שלא תביא אשה בהמה עליה, שנגמר: "ואשה
 30 לא תעמד לפני בהמה לרבעה". **שנ.** שלא לשכב עם
 31 זכר, שנגמר: "ואת זכר - לא תשכב". **שנא.** שלא
 32 לגלות ערו את האב עצמו, שנגמר: "ערו את אבך לא תגלה".
 33 **שנב.** שלא לגלות ערו את אחי האב עצמו, שנגמר: "ערו את
 34 אחי אבך לא תגלה". **שנג.** שלא לקרב לעריות
 35 בדרךים המביאין לידי גילוי ערוה, כגון חבוק ונשוק
 36 ורמיזה וקפיצה, שנגמר: "אל כל שאר בשרו, לא תקרבו
 37 לגלות ערוה"; מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לקרבה
 38 המביאה לידי גילוי ערוה. **שנד.** שלא ישא ממזר בת
 39 ישראל, שנגמר: "לא יבא ממזר בקהל ה'".
 40 **שנה.** שלא תהיה קדשה, והיא הנבעלת בלא פתה
 41 וקדושין, שנגמר: "לא תהיה קדשה". **שנו.** שלא
 42 יחזיר המגרש גרושתו אחר שנשאת לאחר, שנגמר: "לא
 43 יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה".
 44 **שנוז.** שלא תנשא היבמה לאיש זר חוץ מיבמה, שנגמר:
 45 "לא תהיה אשה המת". **שנח.** שלא יגרש האונס
 46 אנסתו, שנגמר: "לא יוכל שלחה כל ימיו".

48 ועתה אתחיל לכאר כל משפטי מצנה ומצנה וכל הדינים
49 הנכללים עמה מענינה על סדר ההלכות בעזרת אל שדי.

ספר המדע

51 הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות יסודי התורה,
52 הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה
53 וחקות הגוים, הלכות תשובה.

54 **הלכות יסודי התורה.** יש בכלל עשר מצוות - שש
55 מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא

56 פרטן: (א) לידע שיש שם אלוה; (ב) שלא יעלה
57 במחשבה שיש שם אלוה וזלתי ה; (ג) לחדוד; (ד)
58 לאהבו; (ה) ליראה ממנו; (ו) לקדשו; (ז) שלא לחלל
59 שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; (ט)
60 לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י) שלא לנסותו.

61 **הלכות דעות.** יש בכללן אחת עשרה מצוות - חמש
62 מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא

63 פרטן: (א) להדמות בדרךיו; (ב) להדבק בידעיו; (ג)
64 לאהב את הרעים; (ד) לאהב את הגרים; (ה) שלא לשנא
65 אחים; (ו) להוכיח; (ז) שלא להלבין פנים; (ח) שלא
66 לענות אמלליו; (ט) שלא לילף רכיל; (י) שלא לנקם;
67 (יא) שלא לנטר.

68 **הלכות תלמוד תורה.** יש בכללן שתי מצוות - (א)
69 ללמד תורה; (ב) לכבד מלמדיה ויודעיה.

70 **הלכות עבודה זרה וחקות הגוים.** יש בכללן אחת
71 וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה, ותשע

72 וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא
73 לפנות אחר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר ההור הלב
74 וראית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא יעבד אותה
75 כדרך עבודתה; (ה) שלא ישתתנה לה; (ו) שלא לעשות

76 פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; (ח)
77 שלא לעשות צורות לנואי; (ט) שלא להדית אחרים

78 אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא לבנותה; (יב)
79 שלא ליהנות מפל ממונה; (יג) שלא להסית לעבדה; (יד)

80 שלא לאהב המסית; (טו) שלא לעזב שנאתו; (טז) שלא
81 להצילו; (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא יפגע

82 מללמד עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא
83 לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר,

84 ואפלו בשם ה; (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר; (כג)
85 שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב;

86 (כה) שלא לעשות ידעוני; (כו) שלא להעביר למלך; (כז)
87 שלא להקים מצבה; (כח) שלא להשתחוות על אבן

88 משפית; (כט) שלא לטע אשה; (ל) לאבד עבודה זרה
89 וכל הנעשה בשבילה; (לא) שלא ליהנות בעבודה זרה

90 ובכל משמשיה; (לב) שלא ליהנות בצפוי נעבד; (לג)
91 שלא לזרז ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחן

92 עליהם; (לה) שלא ישבו בארצנו; (לו) שלא לנהוג
93 במנהגותיהם ובמבואשם; (לז) שלא לנחש; (לח) שלא

1 **ספר שני** - אכלל בו המצוות שהן תדירות, שנצטוונו
2 בהן כדי לאהב את המקום ולזכרו תמיד - כגון
3 קריית שמע, ותפלה, ותפלין, וברכות; ומילה בכלל, לפי
4 שהוא אות בכשרנו להזכיר תמיד בשעה שאין שם לא
5 תפלין ולא ציצית וכיוצא בהן. וקראתי שם ספר זה, 'ספר
6 אהבה'.

7 **ספר שלישי** - אכלל בו כל המצוות שהן בזמנים
8 ידועים - כגון שבת, ומעודות. וקראתי שם ספר
9 זה, 'ספר זמנים'.

10 **ספר רביעי** - אכלל בו המצוות של בעילה - כגון
11 קדושין וגרושין, ויבום וחליצה. וקראתי שם ספר
12 זה, 'ספר נשים'.

13 **ספר חמישי** - אכלל בו מצוות של ביאות אסורות,
14 ומצוות של מאכלות אסורות - לפי שבשני ענינים
15 האלו קדשנו המקום והבדילנו מן האמות, בצריות
16 ובמאכלות אסורות, ובשניהם נאמר: "ואבדל אתכם מן
17 העמים", "אשר הבדלתי אתכם מן העמים". וקראתי שם
18 ספר זה, 'ספר קדשה'.

19 **ספר ששי** - אכלל בו מצוות שיתחייב אדם בהן מי
20 שאסר עצמו בדברים - כגון שבועות ונדרים.
21 וקראתי שם ספר זה, 'ספר הפלאה'.

22 **ספר שביעי** - אכלל בו מצוות שהם בורע הארץ -
23 כגון שמטין ויובלות, ומעשרות ותרומות, ושאר
24 מצוות הנגללן עמהן מענינם. וקראתי שם ספר זה, 'ספר
25 זרעים'.

26 **ספר שמיני** - אכלל בו מצוות שהם בבנין מקדש
27 וקרבת צבור התמידין. וקראתי שם ספר זה, 'ספר
28 עבודה'.

29 **ספר תשיעי** - אכלל בו מצוות שהן בקרבתות היחיד.
30 וקראתי שם ספר זה, 'ספר קרבתות'.

31 **ספר עשירי** - אכלל בו מצוות שהן בטהרות וטמאות.
32 וקראתי שם ספר זה, 'ספר טהרה'.

33 **ספר אחד עשר** - אכלל בו מצוות שבין אדם לחברו,
34 ויש בהן הזק תחלה בממון או בגוף. וקראתי שם
35 ספר זה, 'ספר נזיקין'.

36 **ספר שנים עשר** - אכלל בו מצוות מכירה וקניה.
37 וקראתי שם ספר זה, 'ספר קנין'.

38 **ספר שלשה עשר** - אכלל בו מצוות שבין אדם
39 לחברו, בשאר דינין שאין בתחלתן הזק - כגון
40 שומרין, ובעלי חובות, וטענות וכפירות. וקראתי שם ספר
41 זה, 'ספר משפטים'.

42 **ספר ארבעה עשר** - אכלל בו מצוות שהן מסורין
43 לסנהדרין - כגון מיתות בית דין, וקבלת עדות,
44 ודין המלך ומלחמות. וקראתי שם ספר זה, 'ספר
45 שופטים'.

46 וזה הוא חלוק ההלכות של חבור זה לפי עניני הספרים,
47 וחלוק המצוות לפי עניני ההלכות.

מתוך מהדורת חזק

עשה, ושלש מצוות לא תעשה; וזה הוא פָּרְטֹן: (א) 43
 לשבת בשביעי; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) שלא 44
 לענש בשבת; (ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת; (ה) 45
 לקדש היום בזכירה. 46
הלכות ערובין. מצות עשה אחת, והיא מדברי 47
 סופרים ואינה מן המנצח. 48
הלכות שביית עשור. יש בכללן ארבע מצוות - 49
 שתי מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה 50
 הוא פָּרְטֹן: (א) לשבת בו מלאכה; (ב) שלא לעשות בו 51
 מלאכה; (ג) להתענות בו; (ד) שלא לאכל ולשתות בו. 52
הלכות שביית יום טוב. יש בכללן שתי עשרה 53
 מצוות - שש מצוות עשה, ושש מצוות לא 54
 תעשה; וזה הוא פָּרְטֹן: (א) לשבת בראשון של פסח; (ב) 55
 שלא לעשות בו מלאכה; (ג) לשבת בשביעי של פסח; 56
 (ד) שלא לעשות בו מלאכה; (ה) לשבת ביום חג 57
 השבועות; (ו) שלא לעשות בו מלאכה; (ז) לשבת בראש 58
 השנה; (ח) שלא לעשות בו מלאכה; (ט) לשבת בראשון 59
 של חג; (י) שלא לעשות בו מלאכה; (יא) לשבת בשמיני 60
 של חג; (יב) שלא לעשות בו מלאכה. 61
הלכות חמץ ומצה. יש בכללן שמונה מצוות - שלש 62
 מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא 63
 פָּרְטֹן: (א) שלא לאכל חמץ ביום ארבעה עשר מחצות 64
 היום ולמצעה; (ב) להשביית שאור מארבעה עשר; (ג) 65
 שלא לאכל חמץ כל שבועה; (ד) שלא לאכל תערבת חמץ 66
 כל שבועה; (ה) שלא לראות חמץ כל שבועה; (ו) שלא 67
 ימצא חמץ כל שבועה; (ז) לאכל מצה בלילי הפסח; (ח) 68
 לספור ביציאת מצרים באותו הלילה. 69
הלכות שופר וסכה ולולב. יש בכללן שלש מצוות 70
 עשה; וזה הוא פָּרְטֹן: (א) לשמיע קול שופר 71
 באחד בתשרי; (ב) ליטב בספה שבעת ימי החג; (ג) לטל 72
 לולב במקדש כל שבועת ימי החג. 73
הלכות שקלים. מצות עשה אחת, והיא לתן כל איש 74
 מחצית השקל בכל שנה ושנה. 75
הלכות קדוש החדש. מצות עשה אחת, והיא לחשב 76
 ולידע ולקבוע חדשים באיזה יום הוא תחלת כל 77
 חדש וחדש מחדשי השנה. 78
הלכות תעניות. מצות עשה אחת, והיא להתענות 79
 ולזעק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שתבוא על 80
 הצבור. 81
הלכות מגלה וחנוכה. יש בכללן שתי מצוות עשה 82
 מדברי סופרים, ואינן מן המנצח. 83
 נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ושלשים - 84
 תשע עשרה מהן מצוות עשה, ושש עשרה מצוות לא 85
 תעשה; ויש בו שלש מצוות מדברי סופרים. 86

לקסם; (לט) שלא לעונן; (מ) שלא לחבר חכר; (מא) 1
 שלא לדרש אל המתים; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) 2
 שלא לשאל בידעוני; (מד) שלא לכשף; (מה) שלא 3
 להקיף פאת ראש; (מו) שלא להשחית פאת זקן; (מז) 4
 שלא יעדה איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה אשה עדי 5
 איש; (מט) שלא לכתב קעקע; (נ) שלא להתגודד; (נא) 6
 שלא לעשות קרחה על מת. 7
הלכות תשובה. מצות עשה אחת, והוא שישוב 8
 החוטא מחטאו לפני ה', ויתודה. 9
 נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ושבעים - 10
 שש עשרה מהם מצוות עשה, ותשע וחמשים מצוות לא 11
 תעשה. 12

ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרית שמע, הלכות 14
 תפלה וברכת כהנים, הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, 15
 הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילה. 16
הלכות קרית שמע. מצות עשה אחת, והיא לקרות 17
 קרית שמע פעמים ביום. 18
הלכות תפלה וברכת כהנים. יש בכללן שתי 19
 מצוות עשה: (א) לעבד את ה' בתפלה בכל 20
 יום; (ב) לברך כהנים את ישראל בכל יום. 21
הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה. יש בכללן 22
 חמש מצוות עשה; וזה הוא פָּרְטֹן: (א) להיות 23
 תפלין על הראש; (ב) לקשרן על היד; (ג) לקבוע מזוזה 24
 בפתחי השערים; (ד) לכתב כל איש ספר תורה לעצמו; 25
 (ה) לכתב המלך ספר שני לעצמו, כדי שיהיה לו שני 26
 ספרי תורה. 27
הלכות ציצית. מצות עשה אחת, והיא לעשות ציצית 28
 על כנפי הפסות. 29
הלכות ברכות. מצות עשה אחת, והיא לברך את שמו 30
 אחר אכילה. 31
הלכות מילה. מצות עשה אחת, והיא למול את 32
 הזכרים ביום השמיני. 33
 נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, אחת עשרה מצוות 34
 עשה. 35

ספר זמנים

הלכותיו עשר, וזה הוא סדורן: הלכות שבת, הלכות 37
 ערובין, הלכות שביית עשור, הלכות שביית יום טוב, 38
 הלכות חמץ ומצה, הלכות שופר וסכה ולולב, הלכות 39
 שקלים, הלכות קדוש החדש, הלכות תעניות, הלכות 40
 מגלה וחנוכה. 41
הלכות שבת. יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות 42

ספר נשים

האב; (כב) שלא לבעל אשת איש; (כג) שלא לבעל נדה; 45
 (כד) שלא להתחתן בגוים; (כה) שלא יבוא עמוני ומזאבי 46
 בקהל; (כו) שלא להרחיק דור שלישי מזרי מלבוא 47
 בקהל; (כז) שלא להרחיק דור שלישי אדומי מלבוא 48
 בקהל; (כח) שלא יבוא ממזר בקהל; (כט) שלא יבוא 49
 סרים בקהל; (ל) שלא לסרס זכר, אפלו בהמה חיה ועוף; 50
 (לא) שלא ישא כהן גדול אלמנה; (לב) שלא יבעל כהן 51
 גדול אלמנה, אפלו בלא קדושין; (לג) שישא כהן גדול 52
 בתולה בנערותה; (לד) שלא ישא כהן גרושה; (לה) שלא 53
 ישא זונה; (לו) שלא ישא חללה; (לז) שלא יקרב אדם 54
 לאחת מפל העריות, ואפלו שלא בעל. 55
הלכות מאכלות אסורות. יש בכללן שמונה 56
 ועשרים מצוות - ארבע מצוות עשה, וארבע 57
 ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לבדק 58
 בסימני בהמה וחייה, להבדיל בין טמאה לטהורה; (ב) 59
 לבדק בסימני העוף, להבדיל בין טמא לטהור; (ג) לבדק 60
 בסימני דגים, להבדיל בין טמא לטהור; (ד) לבדק בסימני 61
 חגבים, להבדיל בין טמא לטהור; (ה) שלא לאכל בהמה 62
 וחיה טמאה; (ו) שלא לאכל עוף טמא; (ז) שלא לאכל 63
 דגים טמאים; (ח) שלא לאכל שרץ העוף; (ט) שלא 64
 לאכל שרץ הארץ; (י) שלא לאכל רמש הארץ; (יא) שלא 65
 לאכל תולעת הפרות כשתצא לארץ; (יב) שלא לאכל 66
 שרץ חמים; (יג) שלא לאכל נבלה; (יד) שלא ליהנות 67
 בשור הנסקל; (טו) שלא לאכל טרפה; (טז) שלא לאכל 68
 אבר מן החי; (יז) שלא לאכל דם; (יח) שלא לאכל חלב 69
 בהמה טהורה; (יט) שלא לאכל גיד הנשה; (כ) שלא 70
 לאכל בשר בחלב; (כא) שלא לבשלו; (כב) שלא לאכל 71
 לחם תבואה חדש; (כג) שלא לאכל קלי מן החדש; (כד) 72
 שלא לאכל פרמל מן החדש; (כה) שלא לאכל ערלה; 73
 (כו) שלא לאכל בלאי הכרם; (כז) שלא לאכל טבל; (כח) 74
 שלא לשותות יין נסוף. 75

הלכות שחיטה. יש בכללן חמש מצוות - שלש 76
 מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא 77
 פרטן: (א) לשחט, ואחר כך יאכל; (ב) שלא לשחט אותו 78
 ואת בנו ביום אחד; (ג) לכסות דם חיה ועוף; (ד) שלא 79
 לקח האם על הבנים; (ה) לשלח האם, אם לקחה על 80
 הבנים. 81
 נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבעים - מהן 82
 שמונה מצוות עשה, וששים וששים מצוות לא תעשה. 83

ספר הפלאה

הלכותיו ארבע, וזה הוא סדורן: הלכות שבועות, הלכות 84
 נדרים, הלכות נזירות, הלכות ערכין וחרמים. 85
הלכות שבועות. יש בכללן חמש מצוות - אחת 86
 מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא 87
 פרטן: (א) שלא לישבע בשמו לשקר; (ב) שלא לשא את 88
 89

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות אישות, הלכות 2
 גרושין, הלכות יבום וחליצה, הלכות נערה בתולה, 3
 הלכות שוטה. 4
הלכות אישות. יש בכללן ארבע מצוות - שתי מצוות 5
 עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: 6
 (א) לשא אשה בכתבה וקדושין; (ב) שלא תבעל אשה 7
 בלא כתבה וקדושין; (ג) שלא ימנע שאר פסות ועונה; 8
 (ד) לפרות ולרבות ממנה. 9
הלכות גרושין. יש בכללן שתי מצוות - (א) מצוות 10
 עשה, והוא שיגרש המגרש בספר; (ב) שלא 11
 יחזיר גרושתו משנשא. 12
הלכות יבום וחליצה. יש בכללן שלש מצוות - שתי 13
 מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא 14
 פרטן: (א) ליבם; (ב) לחלץ; (ג) שלא תנשא יבמה לאיש 15
 זר עד שתסור רשות היבם מעליה. 16
הלכות נערה בתולה. יש בכללן חמש מצוות - שלש 17
 מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא 18
 פרטן: (א) לקנס המפתה; (ב) שישא האונס אנוסתו; (ג) 19
 שלא יגרש האונס; (ד) שתשב אשת מוציא שם רע תחת 20
 בעלה לעולם; (ה) שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו. 21
הלכות שוטה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות 22
 עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: 23
 (א) לעשות לשוטה כתורת הקנאות הסדורה בתורה; (ב) 24
 שלא לתן שמן על קרבנה; (ג) שלא לתן עליו לבונה. 25
 נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבע עשרה - מהן 26
 תשע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה. 27

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ה

ספר קדשה

הלכותיו שלש, וזה הוא סדורן: הלכות אסורי ביאה, 30
 הלכות מאכלות אסורות, הלכות שחיטה. 31
הלכות אסורי ביאה. יש בכללן שבע ושלישים 32
 מצוות - אחת מצוות עשה, ושש ושלישים מצוות 33
 לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לבא על האם; (ב) 34
 שלא לבא על אשת אב; (ג) שלא לבעל אחות; (ד) שלא 35
 לבעל בת אשת אב; (ה) שלא לבעל בת הבן; (ו) שלא 36
 לבעל בת; (ז) שלא לבעל בת הבת; (ח) שלא לשא אשה 37
 ובתה; (ט) שלא לשא אשה ובת בנה; (י) שלא לשא אשה 38
 ובת בתה; (יא) שלא לבעל אחות אב; (יב) שלא לבעל 39
 אחות אם; (יג) שלא לבעל אשת אחי האב; (יד) שלא 40
 לבעל אשת הבן; (טו) שלא לבעל אשת אח; (טז) שלא 41
 לבעל אחות אשתו; (יז) שלא לשכב עם בהמה; (יח) 42
 שלא תביא אשה בהמה עליה; (יט) שלא לשכב עם זכר; 43
 (כ) שלא לגלות ערות אב; (כא) שלא לגלות ערות אחי 44

מתוך מהדורת חזק

1 פריש על הסדר; (ד) שלא יאכל זר תרומה; (ה) שלא
 2 יאכל אפלו תושב כהן או שכירו תרומה; (ו) שלא יאכל
 3 ערל תרומה; (ז) שלא יאכל כהן טמא תרומה; (ח) שלא
 4 תאכל חללה תרומה, ולא מן המזבח מן הקדשים.
 5 **הלכות מעשר**. מצות עשה אחת - והיא להפריש
 6 מעשר ראשון בכל שנה ושנה משני הזרעים,
 7 ולתנו ללוים.
 8 **הלכות מעשר שני ונטע רבעי**. יש בכללן תשע
 9 מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא
 10 תעשה; וזה הוא פסוק: (א) להפריש מעשר שני; (ב)
 11 שלא להוציא דמיו בשאר צרכי האדם, חוץ מאכילה
 12 ושתייה וסיכה; (ג) שלא לאכלו בטמא; (ד) שלא לאכלו
 13 באנינות; (ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ
 14 לירושלים; (ו) שלא לאכל מעשר תירוש חוץ לירושלים;
 15 (ז) שלא לאכל מעשר יצהר חוץ לירושלים; (ח) להיות
 16 נטע רבעי פלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבד
 17 כמעשר שני לכל דבר; (ט) להתודות ודוי המעשר.
 18 **הלכות בכורים עם שאר מתנות כהנה**
 19 **שבגבולין**. יש בכללן תשע מצוות - שמונה
 20 מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פסוק: (א)
 21 להפריש בכורים ולהעלותן למקדש; (ב) שלא יאכל הכהן
 22 בכורים חוץ לירושלים; (ג) לקרות עליהן; (ד) להפריש
 23 חלה לפניהן; (ה) לתת זרוע ויתנים וקבה לפניהן; (ו) לתן
 24 לו ראשית הגז; (ז) לפדות בכור הבן ולתת פדיונו לפניהן;
 25 (ח) לפדות פטר חמור ולתת פדיונו לפניהן; (ט) לערף פטר
 26 חמור, אם לא רצה לפדותו.
 27 **הלכות שמטה ויובל**. יש בכללן עשרים ושנים
 28 מצוות - תשע מצוות עשה, ושש מצוות לא
 29 תעשה; וזה הוא פסוק: (א) שתשבת הארץ ממלאכה
 30 בשביעית; (ב) שלא יעבד עבד עבודה הארץ בשנה זו; (ג)
 31 שלא יעבד עבד עבודה האילן בשנה זו; (ד) שלא יקצר הספיח
 32 כנגד הקוצרים; (ה) שלא יבצר הזרעים כנגד הבוצרים;
 33 (ו) שישמיט מה שתוציא הארץ; (ז) שישמיט כל
 34 הלואתו; (ח) שלא יגש ולא יתבע הלואה; (ט) שלא ימנע
 35 מלהלוות קדם השמטה כדי שלא יאבד ממונו; (י) לספר
 36 שנים שבע שבע; (יא) לקדש שנת חמישים; (יב) לתקע
 37 בשופר בעשירי לתשירי כדי לצאת עבדים חפשים; (יג)
 38 שלא תעבד אדמה בשנה זו; (יד) שלא יקצר ספיחה כנגד
 39 הקוצרים; (טו) שלא יבצר זריריה כנגד הבוצרים; (טז)
 40 לתן גאלה לארץ בשנה זו, והוא דין שדה אחזה ושדה
 41 מקנה; (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות; (יח) דין בתי ערי
 42 חומה; (יט) שלא ינחל כל שכט לוי בארץ ישראל, אלא
 43 נותנים להם ערים מתנה לשבת בה; (כ) שלא יקח שכט
 44 לוי חלק בבכור; (כא) לתן ללוים ערים לשבת ומגורשיהם;
 45 (כב) שלא ימכר מגרש עריהם, אלא גואלים לעולם בין
 46 לפני היובל בין לאחר היובל.

1 שמו לשוא; (ג) שלא לכפר בפסדון; (ד) שלא לישבע על
 2 כפירת ממון; (ה) לישבע בשמו באמת.
 3 **הלכות נדרים**. יש בכללן שלש מצוות - שנים מצוות
 4 עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פסוק:
 5 (א) שישמר מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר; (ב) שלא
 6 יחל דברו; (ג) שיופר הנדר או השבועה, וזה הוא הפסוק
 7 הנדרים המפרש בתורה שבכתב.
 8 **הלכות נזירות**. יש בכללן עשר מצוות - שנים מצוות
 9 עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא
 10 פסוק: (א) שיגדל הנזיר פער; (ב) שלא יגלח שערו כל
 11 ימי נזרו; (ג) שלא ישתה הנזיר יין ולא תערבת יין, ואפלו
 12 חמץ שלהן; (ד) שלא יאכל ענבים לחים; (ה) שלא יאכל
 13 צמוקין; (ו) שלא יאכל חרצנים; (ז) שלא יאכל זגין; (ח)
 14 שלא יגנס לאהל המת; (ט) שלא ישמא למתים; (י)
 15 שיגלח על הקרבנות, כשישלים נזירותו או כשישטמא.
 16 **הלכות ערביין ותרומים**. יש בכללן שבע מצוות -
 17 חמש מצוות עשה, ושנים מצוות לא תעשה;
 18 וזה הוא פסוק: (א) לדון בערבי אדם כאשר מפרש
 19 בתורה, וזה הוא דין ערבי אדם; (ב) דין ערבי בהמה; (ג)
 20 דין ערבי בתים; (ד) דין ערבי שדות; (ה) דין מחרים
 21 נכסיו; (ו) שלא ימכר חרם; (ז) שלא יגאל חרם.
 22 נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ועשרים -
 23 עשר מהן מצוות עשה, וחמש עשרה מצוות לא תעשה.

ספר זרעים

1 **הלכותיו שבע**, וזה הוא סידורן: הלכות פלאים, הלכות
 2 מתנות עניים, הלכות תרומות, הלכות מעשרות, הלכות
 3 מעשר שני ונטע רבעי, הלכות בכורים ושאר מתנות
 4 כהנה, הלכות שמטה ויובל.
 5 **הלכות פלאים**. יש בכללן חמש מצוות לא תעשה;
 6 וזה הוא פסוק: (א) שלא לזרע זרעים פלאים;
 7 (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בכרם; (ג) שלא להרביע
 8 בהמה פלאים; (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה
 9 באחד; (ה) שלא ללבש פלאים.
 10 **הלכות מתנות עניים**. יש בכללן שלש עשרה מצוות
 11 - שבע מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה;
 12 וזה הוא פסוק: (א) להניח פאה; (ב) שלא יכלה הפאה;
 13 (ג) להניח לקט; (ד) שלא ילקט הלקט; (ה) לעזוב עוללות
 14 בכרם; (ו) שלא יעולל הכרם; (ז) לעזוב פרט הכרם; (ח)
 15 שלא ילקט פרט הכרם; (ט) להניח השכחה; (י) שלא
 16 ישוב לקחת השכחה; (יא) להפריש מעשר לעניים; (יב)
 17 לתן צדקה במסת יד; (יג) שלא יאמץ לבבו על העני.
 18 **הלכות תרומות**. יש בכללן שמונה מצוות - שנים
 19 מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא
 20 פסוק: (א) להפריש תרומה גדולה; (ב) להפריש תרומת
 21 מעשר; (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה, אלא

המקדשים; (י) להקריב מיום השמיני והלאה. וקדם זמן
זה הוא הנקרא מחסר זמן, ואין מקריבין אותו; (יא) שלא
להקריב אתנן ומחיר; (יב) שלא להקטיר שאור ודבש;
(יג) למלח כל הקרבנות; (יד) שלא להשבית מלח מעל
הקרבנות.

הלכות מעשה הקרבנות. יש בכללן שלש ועשרים
מצוות - עשר מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות
לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) לעשות העולה כמעשה
הכתובים על הסדר; (ב) שלא לאכל בשר העולה; (ג)
סדר החטאת; (ד) שלא לאכל מבשר החטאת הפנימית;
(ה) שלא יבדיל בחטאת העוף; (ו) סדר האשם; (ז)
שיאכלו הכהנים בשר קדשי קדשים במקדש; (ח) שלא
יאכלום חוץ לעזרה; (ט) שלא יאכל זר מקדשי קדשים;
(י) סדר השלמים; (יא) שלא לאכל בשר קדשים קלים
קדם זריקת דמים; (יב) לעשות כל מנחה כסדר מעשה
הכתובים בתורה; (יג) שלא ישים שמן על מנחת חטאת;
(יד) שלא יתן עליה לבונה; (טו) שלא תאכל מנחת כהן;
(טז) שלא תאפה מנחת חמץ; (יז) שיאכלו הכהנים שרי
מנחת; (יח) שיהיה כל נדרי ונדבותיו כרגל שפגע בו;
(יט) שלא יאחר נדרי ונדבותיו וישאר דברים שהוא חייב
בהן; (כ) להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה; (כא)
להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה; (כב) שלא
לשחט קרבנות חוץ לעזרה; (כג) שלא להקריב קרבן חוץ
לעזרה.

הלכות תמידין ומוספין. יש בכללן תשע עשרה
מצוות - שמונה עשרה מצוות עשה, ואחת
מצות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) להקריב שני כבשים
בכל יום עולות; (ב) להדליק אש על המזבח בכל יום;
(ג) שלא לכבותה; (ד) להרים את הדשן בכל יום; (ה)
להקטיר קטרת בכל יום; (ו) להדליק נרות בכל יום; (ז)
שיקריב כהן גדול מנחה בכל יום, והיא הנקראת 'חבתין';
(ח) להוסיף שני כבשים עולות בשבת; (ט) לעשות לחם
הפנים; (י) מוסף ראשי קדשים; (יא) מוסף הפסח; (יב)
להקריב עמר התנופה; (יג) לספר כל איש ואיש שבועה
שבועות מיום הקרבת העמר; (יד) מוסף עצרת; (טו)
להביא שתי הלחם עם הקרבנות הבאות בגלל הלחם ביום
עצרת; (טז) מוסף ראש השנה; (יז) מוסף יום צום; (יח)
מוסף הקג; (יט) מוסף שמיני עצרת.

הלכות פסולי המקדשין. יש בכללן שמונה מצוות
- שתי מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה;
וזה הוא פירוש: (א) שלא לאכל קדשים שנפסלו או שהטל
בהם מום; (ב) שלא לאכל פגול; (ג) שלא יותיר קדשים
לאחר זמנם; (ד) שלא יאכל נותר; (ה) שלא יאכל קדשים
שנפסלו; (ו) שלא יאכל אדם שנפסל מקדשים; (ז)
לשרף את הנותר; (ח) לשרף את הנפסל.
הלכות עבודת יום הכפורים. מצוות עשה אחת -
והיא שיעשה מעשה יום הכפורים כלן על

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבע וששים -
מהם שלשים מצוות עשה, ושבע וששים מצוות לא
תעשה.

ספר עבודה

הלכותיו תשע, וזה הוא סדורן: הלכות בית הבחירה,
הלכות פלי המקדש והעובדים בו, הלכות ביאת המקדש,
הלכות אסורי מזבח, הלכות מעשה הקרבנות, הלכות
תמידין ומוספין, הלכות פסולי המקדשין, הלכות עבודת
יום הכפורים, הלכות מעילה.

הלכות בית הבחירה. יש בכללן שש מצוות - שלש
מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא
פירוש: (א) לבנות מקדש; (ב) שלא לבנות המזבח זזית;
(ג) שלא לעלות במעלות עליו; (ד) ליראה מן המקדש;
(ה) לשמור את המקדש סביב; (ו) שלא להשבית שמירת
המקדש.

הלכות פלי בית המקדש והעובדים בו. יש
בכללן ארבע עשרה מצוות - שש מצוות עשה,
ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) לעשות
שמן המשחה; (ב) שלא לעשות כמותו; (ג) שלא לסוך
ממנו; (ד) שלא לעשות כמתכנת הקטרת; (ה) שלא
להקטיר על מזבח הקטרת חוץ מן הקטרת; (ו) לשאת
הארון על הכתף; (ז) שלא יסורו הבדים ממנו; (ח)
שיעבד הלוי במקדש; (ט) שלא יעשה אחד במלאכת
חברו במקדש; (י) לקדש כהן לעבודה; (יא) שיהיו כל
המשמרות שוות ברגלים; (יב) ללבוש בגדי כהנה
לעבודה; (יג) שלא יקדע המעיל; (יד) שלא יזח החשן
מעל האפוד.

הלכות ביאת המקדש. יש בכללן חמש עשרה
מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות
לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) שלא יבנס כהן שפור
למקדש; (ב) שלא יבנס לו כהן פרוע ראש; (ג) שלא יבנס
לו כהן קרוע בגדים; (ד) שלא יבנס כהן בכל צת אל
ההיכל; (ה) שלא יצא כהן מן המקדש בשעת עבודה; (ו)
לשלח טמאים מן המקדש; (ז) שלא יבנס טמא למקדש;
(ח) שלא יבנס טמא להר הבית; (ט) שלא ישמש טמא;
(י) שלא ישמש טבול יום; (יא) לקדש העובד ידיו ורגליו;
(יב) שלא יבנס בעל מום להיכל ולמזבח; (יג) שלא יעבד
בעל מום; (יד) שלא יעבד בעל מום עובר; (טו) שלא
יעבד זר.

הלכות אסורי מזבח. יש בכללן ארבע עשרה מצוות
- ארבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה;
וזה הוא פירוש: (א) להקריב כל הקרבנות תמימים; (ב)
שלא להקדיש בעל מום למזבח; (ג) שלא ישחט; (ד)
שלא יזרק דמו; (ה) שלא יקטיר חלב; (ו) שלא יקריב
בעל מום עובר; (ז) שלא יקריב בעל מום, אפלו בקרבנות
הגוים; (ח) שלא יטיל מום בקדשים; (ט) לפדות פסולי

מתוך מהדורת חזק

הוא הנקרא 'אשם תלוי'; (ג) שיקריב אשם השוגג
במעילה או החוטא בגזלה או בשפחה חרופה או שפפר
בפקדון, וזה הוא הנקרא 'אשם ודאי'; (ד) שיקריב
החוטא קרבן על עבירות ידועות, אם היה עשיר בהמה,
ואם היה עני עוף או עשירית האיפה, וזה הוא הנקרא
'קרבן עולה ויורד'; (ה) שיקריבו הסנהדרין קרבן, אם
טעו והורו שלא בהלכה באחת מן החמורות.
הלכות מחסרי כפרה. יש בכללן ארבע מצוות
עשה; וזה הוא פרטן: (א) שמתקריב הנזב
כשתטהר קרבן; (ב) שמתקריב היולדת כשתטהר קרבן; (ג)
שיקריב הזב כשיטהר קרבן; (ד) שיקריב המצרע כשיטהר
קרבן. ואחר שיקריבו קרבנותיהן, תגמר טהרתן.
הלכות תמורה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות
עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן:
(א) שלא ימיר; (ב) שתהיה התמורה קדש, אם המיר; (ג)
שלא ישנה הקדשים מקדשה לקדשה.
נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, תשע ושלשים -
עשרים מצוות עשה, ותשע עשרה מצוות לא תעשה.

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ה

ספר טהרה

הלכותיו שמונה, וזה הוא סדורן: הלכות טמאת מת,
הלכות פרה אדמה, הלכות טמאת צרעת, הלכות מטמאי
משקב ומושב, הלכות שאר אבות הטמאות, הלכות טמאת
אכלין, הלכות פלים, הלכות מקוות.
הלכות טמאת מת. מצוות עשה אחת, והוא דין
טמאת מת.
הלכות פרה אדמה. יש בכללן שתי מצוות עשה;
וזה הוא פרטן: (א) דין פרה אדמה; (ב) דין
טמאת מי נדה וטהרתן.
הלכות טמאת צרעת. יש בכללן שמונה מצוות -
שש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה
הוא פרטן: (א) להורות בצרעת אדם פדינה כתוב
בתורה; (ב) שלא יקץ סימני טמאה; (ג) שלא יגלח
הנחק; (ד) שיהיה המצרע מפרסם בקריעת בגדיו ופריעת
ראשו וצטיה על שפם; (ה) טהרת צרעת; (ו) שייגלח
המצרע את כל שערו כשיטהר; (ז) דין צרעת הבגד; (ח)
דין צרעת הבית.
הלכות מטמאי משקב ומושב. יש בכללן ארבע
מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת
נדה; (ב) דין טמאת יולדת; (ג) דין טמאת זבה; (ד) דין
טמאת זב.
הלכות שאר אבות הטמאות. יש בכללן שלש
מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת
נבלה; (ב) דין טמאת שרץ; (ג) דין טמאת שכתב ורע.
ועבודה זרה מטמאה פשרץ, וטמאתה מדברי סופרים.

הסדר כמו שכתוב בפרשת אחרי מות, הקרבנות והודוין
ושלוח השעיר ושאר העבודה.
הלכות מעילה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות
עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן:
(א) לשלם המועל אשר חטא בתוספת חמש וקרבן, וזה
הוא דין המועל; (ב) שלא לעבד בקדשים; (ג) שלא לגזול
הקדשים.
נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, מאה ושלש - מהן
שבע וארבעים מצוות עשה, וישש וחסמשים מצוות לא
תעשה.

ספר הקרבנות

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרבן פסח, הלכות
חגיגה, הלכות בכורות, הלכות שגגות, הלכות מחסרי
כפרה, הלכות תמורה.
הלכות קרבן פסח. יש בכללן שש עשרה מצוות -
ארבע מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא
תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחט הפסח בזמנו; (ב)
שלא לזבח אותו על הקמץ; (ג) שלא תלין אמוניו; (ד)
לשחט פסח שני; (ה) לאכל בשר הפסח על מצה ומרור
בליל חמשה עשר; (ו) לאכל בשר פסח שני על מצה
ומרור בליל חמשה עשר לחודש השני; (ז) שלא יאכל נא
ומבשל; (ח) שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה; (ט)
שלא יאכל ממנו משומד; (י) שלא יאכל ממנו לתושב או
שכיר; (יא) שלא יאכל ממנו ערל; (יב) שלא ישבר בו
עצם; (יג) שלא ישבר עצם בפסח שני; (יד) שלא ישאיר
ממנו לבקר; (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר; (טז)
שלא ישאיר מבשר חגיגת יום ארבעה עשר עד יום
שלישי.
הלכות חגיגה. יש בכללן שש מצוות - ארבע מצוות
עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן:
(א) להראות את פני ה'; (ב) לחג בשלשה רגלים; (ג)
לשמח ברגלים; (ד) שלא יראה ריקם; (ה) שלא יעזב לוי
מלשמוחו ולתן לו מתנותיו ברגלים; (ו) להקהיל את העם
בחג הסוכות במוצאי שמטה.
הלכות בכורות. יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות
עשה, ושלש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן:
(א) להפריש בכורות; (ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ
לירושלים; (ג) שלא יפדה הבכור; (ד) להפריש מעשר
בהמה; (ה) שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם
הבכור - לפי שמעשה שניהם אחד, והכתוב כללו עמו,
שנאמר: "ואת דמם תזרק" - מפי השמועה למדו, שזה
דם מעשר ודם בכור.
הלכות שגגות. יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה
הוא פרטן: (א) שיקריב היחיד קרבן חטאת
קבועה על שגגתו; (ב) שיקריב אשם מי שלא נודע לו
אם חטא אם לא חטא עד שידע לו ויביא חטאתו, וזה

ספר קנין

46

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות מכירה, הלכות זכייה ומתנה, הלכות שכנים, הלכות שלוחין ושתפין, הלכות עבדים.

הלכות מכירה. יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין מקח וממכר; (ב) שלא יונה במקח וממכר; (ג) שלא יונה בדברים; (ד) שלא יונה גר צדק בממונו; (ה) שלא יונה בדברים.

הלכות זכייה ומתנה. ענין אלו ההלכות - לידע דין זכייה מן ההפקר, היאך יקנה ויבנה יקנה, ודין נותן מתנה ומקבל, ואיזו מתנה חוזרת ואיזו אינה חוזרת. **הלכות שכנים.** ענין אלו ההלכות - לידע דין חלוקת הקרקעות בין השתפין, והרחקת נזקי כל אחד מהן משכנו ומבעל המצר שלו, ודין בעל המצר. **הלכות שלוחין ושתפין.** ענין אלו ההלכות - לידע דין שלוחו של אדם ושתפו, ומשפטיהן במקחן וממכרן ובהפסדן ושכרן.

הלכות עבדים. יש בכללן שלש עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין קנין עבד עברי; (ב) שלא ימכר ממכרת עבד; (ג) שלא יעבידנו בפרך; (ד) שלא נניח גר תושב לרדות בו בפרך; (ה) שלא נעבד בו עבודת עבד; (ו) להעניק לו בצאתו חפשי; (ז) שלא יצא ריקם; (ח) לפדות אמה עבריה; (ט) ליעדה; (י) שלא תמכר; (יא) לעבד בעבד כנעני לעולם, אלא אם הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו; (יב) שלא להסגיר עבד שפירח מחוצה לארץ לארץ ישראל; (יג) שלא להונות עבד זה הנצול אלינו.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שמונה עשרה - שש מהן מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר משפטים

77

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות שכירות, הלכות שאלה ופקדון, הלכות מלוה ולוה, הלכות טוען ונטען, הלכות נחלות.

הלכות שכירות. יש בכללן שבע מצוות - שלש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; (א) דין שכיר ושומר שכר; (ב) לתן שכר שכיר ביומו; (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו; (ד) שיאכל השכיר מן המחבר שיעשה בו; (ה) שלא יאכל השכיר מן המחבר שלא בשעת גמר מלאכה; (ו) שלא יוליף השכיר בידו יתר על מה שאכל; (ז) שלא יחסם שור בדישו, וכן שאר בהמה.

הלכות שאלה ופקדון. יש בכללן שתי מצוות עשה וזה הוא פרטן: (א) דין השואל; (ב) דין שומר חנם.

הלכות טמאת אכלין. מצוות עשה אחת, והיא דין טמאת משקין ואכלין והקשרן.
הלכות פלים. ענין אלו ההלכות, לידע פלים שמקבלין טמאה מכל אלו הטמאות, וכלים שאינם מטמאין, וכיצד מטמאין הפלים ומטמאין. **הלכות מקוות.** מצוות עשה אחת, והיא שיטבל כל טמא במי מקנה ואחר כך יטהר.
נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, עשרים - מהן שמונה עשרה מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה.

ספר נזיקין

10

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזלה ואבדה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמירת נפש.

הלכות נזקי ממון. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין השור; (ב) דין ההבצר; (ג) דין הבור; (ד) דין ההבצרה. **הלכות גנבה.** יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגנב ממון; (ב) דין הגנב; (ג) לצדק המאוננים עם המשקלות; (ד) שלא יעשה עול במדה ובמשקלות; (ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה, אף על פי שאינו לוקח ונותן בהם; (ו) שלא יסיג גבול; (ז) שלא לגנב נפשות.

הלכות גזלה ואבדה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא לעשוק; (ג) שלא לחמד; (ד) שלא להתאווה; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא תעלם מן האבדה; (ז) להשיב האבדה.

הלכות חובל ומזיק. מצוות עשה אחת, והוא דין חובל בחברו או מזיק ממון חברו.

הלכות רוצח ושמירת נפש. יש בכללן שבע עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לרצח; (ב) שלא לקח כפר לנפש רוצח; (ג) להגלות רוצח בשגגה; (ד) שלא לקח כפר למחייב גלות; (ה) שלא יומת הרוצח כשירצח, קדם עמידה בדין; (ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף; (ז) שלא לחוס על הרודף; (ח) שלא לעמד על דם; (ט) להפריש ערי מקלט ולהכין להן הדרך; (י) לערוף את העגלה בנחל; (יא) שלא יעבד אותה קרקע ולא תזרע; (יב) שלא תשים דמים; (יג) לעשות מעקה; (יד) שלא יכשיל תמים בדבר; (טו) לפרק עם מי שנכשל בדרך; (טז) לטען עמו; (יז) שלא יניחנו בדרך נבהל במשאיו וזלף לו.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שש ושלשים - מהן שש עשרה מצוות עשה ועשרים מצוות לא תעשה.

מתוך מהדורת חזק

העדים; (ג) שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו, בדיני
נפשות; (ד) שלא יקום דבר בעדות אחר; (ה) שלא יעיד
בעל עברה; (ו) שלא יעיד קרוב; (ז) שלא להעיד בשקר;
(ח) לעשות לעד זומם פאשר זמם לעשות.
הלכות ממרים. יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות
עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן;
(א) לעשות על פי התורה שיאמרו בית דין הגדול; (ב)
שלא לסור מדבריהם; (ג) שלא להוסיף על התורה, לא
במצוות שבכתב, ולא בפרושן שלמדנו מפי השמועה; (ד)
שלא לגרע מן הכל; (ה) שלא לקלל אב ואם; (ו) שלא
להפכות אב ואם; (ז) לכבד אב ואם; (ח) ליראה מאב ואם;
(ט) שלא יהיה הבן סורר ומורה על קול אביו ואמו.
הלכות אכל. יש בכללן ארבע מצוות - אחת מצות
עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן;
(א) להתאבל על הקרובים, ואפלו כהן מתטמא ומתאבל
על הקרובים; ואין אדם מתאבל על הרוגי בית דין, ולפי
זה כללתי הלכות אלו בספר זה, שהם מעין קבורה ביום
מיתה, שהיא מצות עשה; (ב) שלא יטמא כהן גדול
לקרובים; (ג) שלא יכנס עם המת באהל; (ד) שלא יטמא
כהן הדיוט לנפש אדם, אלא לקרובים בלבד.
הלכות מלכים ומלחמות. יש בכללן שלש ועשרים
מצוות - עשר מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה;
וזה הוא פרטן; (א) למנות מלך מישראל; (ב)
שלא ימנה מקהל גרים; (ג) שלא ירבה לו נשים; (ד) שלא
ירבה לו סוסים; (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב; (ו)
להחרים שבועה צממין; (ז) שלא להחיות מהן נשמה; (ח)
למחות ורעו של צמלק; (ט) לזכר מה שעשה לנו צמלק;
(י) שלא לשכח מעשיו הרעים ואריכותו בדרך; (יא) שלא
לשפן בארץ מצרים; (יב) לשלח שלום ליושבי העיר
כשצרים עליה, ולדון בה פאשר מפדש בתורה, אם
תשלים ואם לא תשלים; (יג) שלא לדרש שלום מעמון
ומואב בלבד, כשצרים עליהן; (יד) שלא להשחית אילני
מאכל במצור; (טו) להתקין יד שניצאו בו בעלי המחנה
להפנות בו; (טז) להתקין יתד לחפר בו; (יז) למשח כהן
לדבר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמה; (יח) להיות
מאגרש נושא אשה ובונה בנן ונוטע כרם שמחין בקנינן
שנה תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה; (יט) שלא
יעבור עליהן דבר, ולא יצאו אפלו לצרכי העיר וצרכי
הגדוד וכל הדומה להן; (כ) שלא לערץ ולחזור לאחור
בשעת מלחמה; (כא) דין יפת תאר; (כב) שלא תמכר יפת
תאר; (כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר שנבעלה.
נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, ארבע ושבעים -
מהן שבע ועשרים מצוות עשה, ושבע וארבעים מצוות
לא תעשה.

הלכות מלוה ולוה. יש בכללן שתיים עשרה מצוות
- ארבע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא
תעשה; וזה הוא פרטן; (א) להלוות לעני ומקד; (ב) שלא
יגש אותו; (ג) לנגש את הנכרי; (ד) שלא ימשכן בעל
חוב בנורע; (ה) להתזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא
צריך לו; (ו) שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת
שהוא צריך לו; (ז) שלא יחבל אלמנה; (ח) שלא יחבל
פלים שעושין בהם אכל נפש; (ט) שלא יתן המלוה
ברבית; (י) שלא ילוה הלוה ברבית; (יא) שלא יתעסק
אדם בין מלוה ולוה ברבית, ולא יעיד ביניהן, ולא יכתב
שטר, ולא יערב; (יב) ללוות מן הנכרי ולהלוותו ברבית.
הלכות טוען ונטען. מצוות עשה אחת, והיא דין
טוען ומודה או כופר.
הלכות נחלות. מצוות עשה אחת, והיא דין סדר
נחלות.
נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שלש ועשרים -
מהן אחת עשרה מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא
תעשה.

ספר שופטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות סנהדרין והענישין
המסורין להם, הלכות עדות, הלכות ממרים, הלכות אכל,
הלכות מלכים ומלחמות.
הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם. יש
בכללן שלשים מצוות - עשר מצוות עשה,
ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן; (א) למנות
שופטים; (ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט;
(ג) לנטות אחרי רבים, אם נחלקו השופטים; (ד) שלא
להרג אם רבו המחזיקים באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים;
(ה) שלא ילמד חוכה מי שלמד זכות בדיני נפשות; (ו)
להרג בסקילה; (ז) להרג בשרפה; (ח) להרג בסיף; (ט)
להרג בחנק; (י) לתלות; (יא) לקבר הנהרג ביום הריגתו;
(יב) שלא תלין נבלתו; (יג) שלא להחיות מכשף; (יד)
להלקות לרשע; (טו) שלא יוסיף בהפנית הלוקה; (טז)
שלא להרג נקי באמון הדעת; (יז) שלא לענש אנוס; (יח)
שלא לחוס על הורג חברו או חובל בו; (יט) שלא לרחם
על הדל בדין; (כ) שלא להדר גדול בדין; (כא) שלא
להטות הדין על בעל עברות, אף על פי שהוא חוטא;
(כב) שלא לעול משפט; (כג) שלא להטות משפט גר
יתום; (כד) לשפט בצדק; (כה) שלא ליראה בדין מאיש
נורע; (כו) שלא לקח שחד; (כז) שלא לשא שמע שאו;
(כח) שלא לקלל הדין; (כט) שלא לקלל הנשיא; (ל) שלא
לקלל אדם משאר בני ישראל הפשעים.
הלכות עדות. יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות
עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן;
(א) להעיד בבית דין למי שיש לו עדות; (ב) לדרש ולחקר

42 אלהיך". וכל המעלה על דעתו שיש שם [ישנו במציאות]
43 אלוה אחר חוץ מזה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא
44 יהיה לך אלהים אחרים על פני", וכופר בעקר, שזה הוא
45 העקר הגדול שהכל תלוי בו.

46 ז. אלוה זה אחד הוא - ואינו לא שנים ולא יתר על שנים,
47 אלא אחד, שאין כיחודו [כאחדותו] אחד מן האחדים
48 הנמצאים בעולם; לא אחד כמין [כסוג, קבוצה] שהוא
49 כולל אחדים הרבה, ולא אחד כגוף [פרט בקבוצה] שהוא
50 נחלק למחלקות [אברים] ולקצוות [אורך רוחב]; אלא
51 יחוד שאין כיחודו יחוד אחר כמותו בעולם. אלו היו
52 האלוהות הרבה - היו גופין וגויות, מפני שאין הנמנין
53 [דברים הניתנים להימנות] השוין במציאותן נפרדין זה
54 מזה אלא במארגין שארעו הגופות והגויות. ואלו היה
55 היצור גוף וגויה - היה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות
56 גוף שאין לו קץ. וכל שיש לו קץ ותכלית, יש לכוון קץ
57 וסוף. ואלהינו ברוך שמו, הואיל וכחו אין לו קץ ואינו
58 פוסק, שהרי הגלגל סובב תמיד, אין כחו כח גוף. הואיל
59 ואינו גוף, לא יארעו לו מארעות הגופות כדי שיהא נחלק
60 ונפרד מאחר; לפיכך, אי אפשר שיהיה אלא אחד. וידיעת
61 דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "ה' אלהינו, ה' אחד".
62 ח. הרי מפרש בתורה ובנביא, שאין הקדוש ברוך הוא גוף
63 וגויה, שנאמר: "כי ה' אלהיכם, הוא האלהים בשמים
64 ממעל ועל הארץ מתחת", והגוף לא יהיה [אינו יכול
65 להיות] בשני מקומות; ונאמר: "כי לא ראיתם כל
66 תמונה", ונאמר: "ואל מי תדמיני, ואשנה"; ואלו היה
67 גוף, היה דומה לשאר גופים.

68 ט. אם כן, מה הוא זה שנאמר בתורה: "ותחת רגליו",
69 "כתובים באצבע אלהים", "יד ה'", "ציני ה'", "אזני ה'",
70 וכיוצא בדברים האלו? - הכל לפי דעתן של בני אדם
71 הוא, שאין מכירין אלא הגופות; ודברה תורה כלשון בני
72 אדם. והכל כנויין הן, כמו שנאמר: "אם שנותי ברק
73 חרבי"; וכי חרב יש לו, ובחרב הוא הורג? אלא משל,
74 והכל משל. ראיה לדבר זה, שנביא אחד אומר שראה
75 הקדוש ברוך הוא "לבושה פתלג חור" [לבשו כשגל
76 לבו], ואחר ראהו [חמוץ - אדום] בגדים מבצרה; ומשה
77 רבנו עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה, ובסיני
78 בשליח צבור עטוף. לומר, שאין לו דמות וצורה, אלא
79 הכל כמראה הנבואה ובמחנה; ואמתת הדבר - אין דעתו
80 של אדם יכולה להשיגו ולחקרו; וזה הוא שאמר הכתוב:
81 "החקר אלוה תמצא, אם עד תכלית שדי תמצא".
82 י. מה הוא זה שבקש משה רבנו להשיג, כשאמר "הראני
83 נא את כבודך"? בקש לידע אמתת המצא של הקדוש
84 ברוך הוא, עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן
85 האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בקרבו, שנמצא אותו
86 האיש נפרד בדעתו משאר האנשים; כך בקש משה רבנו
87 להיות מציאת הקדוש ברוך הוא נפרדת בלבו משאר
88 מציאת הנמצאין, עד שידע אמתת המצא כמה שהיא.

1 ועתה אתחיל לבאר משפטי כל מצוה ומצוה, וכל הדינין
2 הנגללין עמה מענינה על סדר ההלכות, בעזרת שדי ברוך
3 הוא.

יום שבת קודש ה' טבת ה'תשע"ה

5 משך מסדף לידעיה, וצדקתך לישרי לב.

ספר ראשון והוא ספר המדע

7 הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות יסודי התורה,
8 הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה
9 וחקות הגוים, הלכות תשובה.

הלכות יסודי התורה

11 יש בכללן עשר מצוות - שש מצוות עשה, וארבע מצוות
12 לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לידע שיש שם אלוה; (ב)
13 שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'; (ג)
14 ליחוד; (ד) לאהבו; (ה) ליראה ממנו; (ו) לקדש שמו;
15 (ז) שלא לחלל את שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא
16 שמו עליהן; (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י)
17 שלא לנסותו. ובאר המצוות האלו - בפרקים אלו.

פרק א

19 א. יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם
20 [במציאות] מצוי ראשון. והוא ממציא כל הנמצא; [בורא
21 כל הברואים] וכל הנמצאין מן שמים וארץ ומה שביניהן,
22 לא נמצאו [נבראו] אלא מאמתת המצא [מהמציאות]
23 האמיתית - נצחית].

24 ב. ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר
25 יכול להמצאות.

26 ג. ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאין מלבדו מצויין,
27 הוא לבדו יהיה מצוי ולא יבטל הוא לבטולן [מציאותו]
28 אינה תלויה בהם; שכל הנמצאין צריכין לו [מציאותם]
29 תלויה בו, והוא ברוך הוא אינו צריך להן, ולא לאחד
30 מהן. לפיכך אין אמתתו [מציאותו] כאמתת [מציאות]
31 אחד מהן.

32 ד. הוא שהנביא אומר: "וה' אלהים אמת" - הוא לבדו
33 האמת [הנצחי], ואין לאחר אמת כאמתו. והוא שהתורה
34 אומרת: "אין עוד מלבדו", כלומר - אין שם מצוי אמת
35 מלבדו כמותו.

36 ה. המצוי הזה - הוא אלהי העולם, אדון כל הארץ. והוא
37 המנהיג [את] הגלגל [העליון העוטף ומטוב את שאר
38 הגלגלים] בכח שאין לו קץ ותכלית, בכח שאין לו הפסק;
39 שהגלגל סובב תמיד, ואי אפשר שיסב בלא מסבב; והוא
40 ברוך הוא המסבב אותו, בלא יד ולא גוף.

41 ו. וידיעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "אנכי ה'

16 חכמה כחכמת האיש החכם, לא שנה ולא הקיצה, ולא
17 פעם ולא שחוק, ולא שמחה ולא עצבות, ולא שתיקה ולא
18 דבור כדבור האדם. כך אמרו חכמים: 'אין למעלה לא
19 ישיבה ולא עמידה, ולא ערך [פירוד] ולא עפוי' [חיבור].
20 יב. והואיל והדבר כך הוא, כל הדברים הללו וכיוצא
21 בהן שנאמרו בתורה ובדברי נביאים - הכל משל ומליצה
22 הן, כמו שנאמר: "יושב בשמים ישחק", "כעסוני
23 בהבליהם", "פאשר שש ה'", וכיוצא בהן. על הכל אמרו
24 חכמים: 'דברה תורה כלשון בני אדם'. וכן הוא אומר:
25 "האמי הם מכעיסים"; הרי הוא אומר: "אני ה', לא
26 שניתי", ואלו הנה פעמים כועס ופעמים שמח, הנה
27 משתנה. וכל הדברים האלו אינן מצויין אלא לגופים
28 האפלים השפלים, שוכני בתי חמר אשר בעפר יסודם.
29 אכל הוא ברוך הוא יתעלה ויתורמם על כל זה.

1 והשיבו ברוך הוא, שאין כח בדעת האדם החי שהוא
2 מחבר מגוף ונפש, להשיג אמת דבר זה על ברי. ו
3 והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע
4 לאחריו, עד שהשיג מאמתת המצאו דבר שנפרד הקדוש
5 ברוך הוא בדעתו משאר הנמצאין, כמו שיפרד אחד מן
6 האנשים שראה אחריו, והשיג כל גופו ומלבושו בדעתו
7 משאר האנשים; ועל דבר זה רמז הכתוב ואמר: "וראית
8 את אחרי, ופני לא יראו".
9 יא. וכיון שנתברר שאינו גוף וגויה, יתבאר שלא יארו
10 ולא אחד ממארכות הגוף: לא חבור ולא פרוה, ולא
11 מקום ולא מדה, ולא עליה ולא ירידה, ולא ימין ולא
12 שמאל, ולא פנים ולא אחור, ולא ישיבה ולא עמידה;
13 ואינו מצוי בזמן, עד שהיה לו ראשית ואחרית ומנין
14 שנים; ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגרם לו שנוי. ואין
15 לו לא מנת ולא חיים כחיי הגוף החי, ולא סכלות ולא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט כסלו-ה' טבת ה'תשע"ה

55 (כלומר, לכן נאמר באיש "ההוא" לומר שרק לאיש ההוא
56 שעליו מדבר הכתוב שהוא —) לא אנוס ולא שוגג ולא
57 מטעה". הנה נתבאר לך שעובד עבודה זרה באנס אינו
58 חייב פרת, כל-שכן מיתת בית דין, אכל עבר על חלול
59 השם. והחלק השני הכללי — גם-כן שיעשה האדם
60 עברה שאין בה תאנה ולא הנאה, אלא מראה במעשיו
61 הזלזול והתפקרות (במצוות התורה) — הרי גם זה מחלל
62 שם שמים ולוקה, ולפיכך אמר: "ולא-תשבעו בשמי
63 לשקר וחללת את-שם אלהיך" (שם יט, יב), לפי שזה
64 מראה על הזלזול בציווי הנה, ואין הנאה גופנית בכך.
65 והחלק שצל היחידים (שבעם) — הוא: שיעשה אדם
66 ידוע בתסידות ובישר איזה מעשה הנראה להמון שהוא
67 עברה ושכגון מעשה זה אין ראוי לאותו חסיד לעשותו,
68 אף-על-פי שהוא מעשה מתר — הרי זה חלל את-השם,
69 והוא אמרם (יומא פו.): "היכי דמי (כיצד יתואר) חלול
70 השם: (אמר רב) כגון אנה דשקלנא בשרא מבי טבחא ולא
71 יהיבנא דמי לאלתר. (אם אקנה בשר ולא אשלם מיד, משום
72 שכשנני מאחר לפרוע אומרים שאני גזול ולומדים ממני לזלזל
73 בגזל רבי פלוני אמר: כגון אנה דמסגינא (אם אלק) ארבע
74 אמות בלא תורה ובלא תפלין". וכבר נכפל לאו זה
75 ואמר: "ולא תחלל את-שם אלהיך אני ה'" (שם יח, כא).
76 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסחים (כה:) ובסוף יומא
77 (פו.פב.).

78 המצוה הס"ה — האזהרה שהזהרנו שלא לנתון
79 את-בתי עבודת ה' יתעלה או להשחית את-ספרי הנבואה

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ה

30 מצות לא תעשה סג. סה.
31 מצות עשה קעב.
32 המצוה הס"ג — האזהרה שהזהרנו על חלול השם,
33 והוא הפך קדוש ה' שאנו מצוים בו, ושקדם באורו
34 (שכבר נתבאר) במצות עשה התשיעית, והוא אמרו
35 יתעלה: "ולא תחללו את-שם קדשי" (ויקרא כב, לב). ועון
36 זה נחלק לשלשה חלקים: שנים על הכלל ואחד על
37 היחידים (שבעם). החלק הכללי הראשון — הוא: שכל-
38 מי שדרשו ממנו לעבור על אחת מן-המצות בשעת
39 השקד (— הגורה צווי המלך על ישראל לבטל אחת מן
40 המצוות — כדי להעבירם על (חלק) דתם), אם האנס מתכונן
41 להעביר (שיעבור על ציווי הקדוש ברוך הוא) בין במצות
42 קלות בין במצות חמורות. או מי שדרשו ממנו לעבור על
43 עבודה זרה או גלוי עריות או שפיכות דמים ואפלו שלא
44 בשעת השקד — הרי זה חייב למסור נפשו ויהרג ואל
45 יעבור, כמו שבארנו במצות עשה התשיעית. ואם עבר
46 ולא נהרג — הרי זה חלל את-השם ועבר על לאו זה.
47 ואם היה זה ברבים — כלומר: במעמד עשרה מישראל
48 — הרי זה חלל את-השם ברבים ועבר על אמרו יתעלה
49 "ולא תחללו את-שם קדשי" ועונו חמור מאד; אכל אינו
50 לוקה מפני שהוא אנוס, לפי שאין בית דין רשאי לקים
51 ענש מלקות או מיתה אלא על מזיד ברצון בעדים
52 והתראה. ולשון ספרא (י, יג) בנותן מזרעו למלך: "ושמתי
53 אני את-פני באיש ההוא" (שם כ, ה), אמרו: "ההוא

המצוה השמינית — הצווי שנגצטוינו להדמות לו
 יתברך כפי יכלתנו, והוא אמרו: "והלכת בדרךיו" (דברים
 כח, ט), וכבר כפל צווי זה ואמר: "ללכת בכל-דרךיו"
 (שם יא, כב) וכא בפרוש ענין זה: "מה הקדוש-ברוך-הוא
 נקרא רחום — אף אתה היה רחום; הקדוש-ברוך-הוא
 נקרא חנון — אף אתה היה חנון; הקדוש-ברוך-הוא
 נקרא צדיק — אף אתה היה צדיק; הקדוש-ברוך-הוא
 נקרא חסיד — אף אתה היה חסיד" — זהו לשון ספרי
 (שם). וכבר כפל צווי זה בלשון אחר ואמר: "אתרי ה'
 אלהיכם תלכו" (שם יג, ה), וגם בפרשו כא (בסוטה יד.),
 שענינו להתדמות למעשים הטובים ולמדות הנכבדות
 שבהם מתאר יתעלה על דרך המשל — יתעלה על הכל
 עליו רב (שהקדוש ברוך הוא מרומם מכל התארים האמורים,
 ואין משתמשים בכל התארים האלו אלא דרך משל).

המצוה הששית — הצווי שנגצטוינו להתערב בין
 החקמים ולהתחבר אתם ולהתמיד ולשבת עמם
 ולהשתתף עמם בכל-דרך מדרגי ההשתתפות: במאכל
 ומשקה ומקח וממכר, כדי שנגיע בכך להדמות
 למעשיהם ולהאמין בדעות האמתיות מדבריהם, והוא
 אמרו יתעלה: "ולדבקה-בו" (דברים יא, כב) וכבר נכפל
 גם הצווי הזה, ואמר: "ובו תדבק" (שם י, כ). וכא
 הפרוש: "ולדבקה בו" — הדבק בחקמים ותלמידיהם.
 זהו לשון הספרי (שם). וכן הביאו ראיה על החובה לשא
 בת תלמידי חכמים ולהשיא בתו לתלמיד חכם ולהנות
 תלמידי חכמים ולהתעסק עמם ממה שנגאמר "ובו
 תדבק". אמרו (כתובות קיא:): "וכי אפשר לו לאדם
 להדבק בשכינה, והא פתיב: "כי ה' אלהיך אש אכלה
 הוא" (שם ד, כד)? אלא כל-המשיא בתו לתלמיד חכם"
 וכו'.

המצוה הר"ו — הצווי שנגצטוינו לאהוב זה-את-זה
 כמו שאנו אוהבים את-עצמנו, שתהיה חמלתי ואהבתי
 (לכל אחד ואחד מישראל) באהבתי וחמלתי לעצמי כממונו
 וגופו וכל-מה-שיש לו ומה-שהוא חפץ. וכל מה-שארצה
 לעצמי, ארצה לו כמוהו; וכל-מה-שלא ארצה לעצמי או
 לידדי, לא ארצה בשבילו כמוהו. והוא אמרו יתעלה:
 "ואהבת לרעך כמוך" (שם, יח).

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ה

מצות עשה רז. מצות לא תעשה שב.

מצות עשה רה. מצות לא תעשה שג.

המצוה הר"ז — הצווי שנגצטוינו לאהב את-הגרים,
 והוא אמרו יתעלה: "ואהבתם את-הגר" (דברים י, יט).
 ואף-על-פי שהוא נכלל בענין זה במה-שפולל כל-ישראל
 באמרו "ואהבת לרעך כמוך", לפי שהגר הזה הוא גר צדק

או למחוק את-השמות הקדושים וכיוצא בזה. ולשון
 הלאו שבא בענין זה הוא אמרו: "לא-תעשון בן לה'
 אלהיכם" (שם יב, ד), אחר שכבר הקדים את-הצווי לאבד
 עבודה זרה ולהשמיד שמה ולנתוץ את-מזבחותיה
 לגמרי, הזהיר ואמר: "לא-תעשון בן לה' אלהיכם".
 וכל-העובר על איזה דבר מזה, כגון שיהרס משהו
 מן-ההיכל והמזבח וכיוצא בהם, או שימחק שם משמות
 ה' — לוקה. ובסוף מכות (כב). נתבאר בלשון הגמרא,
 שהשורף עצי הקדש — לוקה. אמרו: "ואזהרתיה מהקא:
 (והאזהרה נלמדת מכאן): מן ואשריהם תשרפון באש,
 לא-תעשון בן לה' אלהיכם" (שם). וכן נתבאר שם
 שהמחוק את-השם — לוקה. אמרו: "ואזהרתיה מהקא:
 ואבדתם את-שמן, לא-תעשון בן לה'". וכבר נתבאר
 דיני מצוה זו בפרק ד' משובעות.

המצוה הקע"ב — הצווי שנגצטוינו להשמע לכל-נביא
 מן-הנביאים עליהם השלום ולקיים כל מה-שיצוה, אפלו
 יצוה נגד מצוה, או במה מצות מן המצוות האלו, ובלבד
 שיהא זה לפי שעה; אבל לא שינציח תוספת או גרעון
 (שיצוה לגרוע או להוסיף על מצוות התורה לעולם), כמו
 שבארנו בהקדמת חבורנו בפרוש המשנה. והכתוב שבו
 נאמר צווי זה הוא אמרו יתעלה: "אליו תשמעון" (דברים
 יח, טו). ולשון ספרי (שם): "אליו תשמעון — אפלו אמר
 לך לעבור על אחת מכל-מצוות האמורות בתורה לפי
 שעה, שמע לו". והעובר על מצוה זו חייב מיתה בידי
 שמים, וזהו אמרו יתעלה: "והיה האיש אשר לא-ישמע
 אל-דברי אשר ידבר (הנביא) בשמי אנכי אדרש מעמו"
 (שם, יט). וכבר נתבאר בסנהדרין (פט:): "שלשה מיתתם
 בידי שמים: העובר על דברי הנביא, ונביא שעבר על
 דברי עצמו, והפוכש נבואתו" (שנצטוו מהקדוש ברוך הוא
 להתנבאות ולא ניבא), וכלם (נלמדו —) ממה שנגאמר:
 "אשר לא-ישמע אל-דברי אנכי אדרש מעמו = מיתה
 בידי שמים" [אמר: "קרי ביה: לא-ישמע (זה העובר על
 דברי הנביא), לא-ישמע (זה העובר על דברי עצמו), לא-
 ישמע (זה הכובש נבואתו)". וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 בסוף סנהדרין (סוף פרק אלו הן הנחנקין).

יום שני ל' כסלו ה'תשע"ה

מצות לא תעשה סד.

מצות עשה ח. ו. רו.

המצוה הס"ד — האזהרה שהזהרנו שלא לנסות
 הבטחותיו ואיומיו יתעלה, שנגביאו מבטיחים לנו או
 מאימים בהם עלינו, על דרך שנטיל בהם ספק אחר
 שידענו אמתת נבואת המודיעם (כלומר אחרי שהוברר
 אצלנו שהוא נביא אמיתי). והוא אמרו: "לא תנסו את-ה'
 אלהיכם כאשר נסיתם במסה" (דברים ו, טז).

45 זֶה־אֶת־זֶה, וְעוֹן זֶה הוּא שְׁקוּרָאִים אוֹתוֹ: מַלְכִּין פְּנִי
46 חִבְרוּ בְּרִבְבִּים, וְהִזְהִירָהּ שְׂבָאָה בְּנָה הוּא אָמְרוּ: "הוֹכַח
47 תּוֹכִיחַ אֶת־עַמִּיתְךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא" (שם, יז).
48 וּבִסְפָּרָא (שם) אָמְרוּ: "מִנֵּין אִם הוֹכַחְתּוּ אִפְלוּ אַרְבַּע
49 וְחֹמֶשׁ פְּעָמִים, חֲזוֹר וְהוֹכַח? תִּלְמִיד לֹא־מִדָּה לֹא־תִשָּׂא
50 עָלָיו חֲטָא". אָבֵל פֶּשַׁט הַכְּתוּב הָרִי הוּא מִזְהִיר, שְׁלֹא
51 תִּחְשׁוּב לוֹ עוֹן בְּלִבְךָ, וְשְׁלֹא תִזְכָּרְהוּ.

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רנו. שא. דש. שה.

53 הַמִּצְוָה הֲרִנֵּנוּ — הִזְהִירָהּ שֶׁהִזְהִירָנוּ מִלְּהַכְבִּיד
54 (לְהִתְאָכֹזֵר) עַל הִיתוּמִים וְהִתְאָלְמָנוּת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
55 "כֹּל־אֲלֻמָּנָה וְיִתוֹם לֹא תַעֲנוּן" (שְׁמוֹת כב, כא). לֹא זֶה
56 כּוֹלֵל שְׁלֹא יִכְבִּיד עֲלֵיהֶם לֹא בְּדַבּוּר וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה, אֲלָא
57 יִדְבֹּר עִמָּהֶם דְּבָרִים רַבִּים וְנוֹחִים בְּיוֹתֵר, וְיִתְעַסֵּק עִמָּהֶם
58 בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה בְּיוֹתֵר, וְיִתְיַחַס אֲלֵיהֶם בְּיַחַס טוֹב בְּיוֹתֵר
59 וְיִתְפַּנֵּן לְהַפְלִיג (לְהִרְבוֹת) בְּכָל־זֶה. וּמִי שְׁלֹא נִזְהָר בְּאֶחָד
60 מִכָּל־אֵלּוּ — הָרִי עֹבֵר עַל לֹא זֶה. וּכְבֹּר בָּאֵר יִתְעַלֶּה
61 עֲנֵשׁ הָעוֹבֵר עַל לֹא זֶה וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְחִרְהָ אָפִי
62 וְהִרְגֵּתִי אֶתְכֶם וְגו'." (שם, כג).

64 הַמִּצְוָה הֲשִׁ"א — הִזְהִירָהּ שֶׁהִזְהִירָנוּ עַל הִרְכִּילוּת,
65 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִלְךָ רַכִּיל בְּעַמִּיךָ" (ויקרא יט,
66 טז). אָמְרוּ (סְפָרָא קְדוּשִׁים ד, ה): לֹא תִהְיֶה רַף דְּבָרִים לְזֶה
67 וְקִשָּׁה לְזֶה. דְּבָר אַחֵר: לֹא תִהְיֶה כְּרוֹכֵל מְטַעֵן דְּבָרִים
68 וְהוֹלֵךְ. וּבִכְלָל לֹא זֶה הִזְהִירָהּ עַל הוֹצָאת שֵׁם רַע
69 (כְּתוּבוֹת מו.).

70 הַמִּצְוָה הֲד"ש — הִזְהִירָהּ שֶׁהִזְהִירָנוּ מִלִּנְקוּם זֶה מִזֶּה,
71 וְהוּא: כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה הוּא מִקְדָּם אֵיזָה מַעֲשֵׂה, וְאֵז לֹא
72 נִחְדַּל מִלְּבַקְשׁוֹ עַד שֶׁנִּגְמַלְהוּ כְּפָעֻל הָרַע, אוֹ נִצְעֲרָנוּ כְּמוֹ
73 שֶׁצָּעַר אוֹתָנוּ. הִזְהִיר ה' מִכָּף וְאָמַר: "לֹא־תִקֵּם" (שם, יח).
74 וּלְשׁוֹן סְפָרָא (שם, י): "עַד הֵיכָן כִּתְּהָ שֶׁל נִקְיָמָה? אָמַר
75 לוֹ: הַשְׂאִילֵנִי מִגִּלְךָ, וְלֹא הַשְׂאִילוּ. לְמַחֵר אָמַר לוֹ:
76 הַשְׂאִילֵנִי קִרְדָּמָךְ, אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׂאִילְךָ בְּדֶרֶךְ שְׁלֹא
77 הַשְׂאִילְתִּי מִגִּלְךָ — לְכָף נֶאֱמַר: לֹא־תִקֵּם". וְעַל הַמַּשָּׁל
78 הַזֶּה הִקְשָׁה בְּכָל־הָעֲנִינִים.

79 הַמִּצְוָה הֲש"ה — הִזְהִירָהּ שֶׁהִזְהִירָנוּ מִלְּנִטּוֹר וְאָף עַל
80 פִּי שְׁלֹא נִנְקוּם, וְהוּא: שֶׁנִּשְׁמָדָר אֶת הַחֲטָא שֶׁחֲטָא לָנוּ
81 הַחוּטָא וְנִזְכָּרְנוּ לוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִקֵּם
82 וְלֹא־תִטַּר". וּלְשׁוֹן סְפָרָא (שם, יא): "עַד הֵיכָן כִּתְּהָ שֶׁל
83 נִטְיָה? אָמַר לוֹ הַשְׂאִילֵנִי מִגִּלְךָ, וְלֹא הַשְׂאִילוּ. לְמַחֵר
84 אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילֵנִי קִרְדָּמָךְ, אָמַר לוֹ: הִילָךְ (הִנֵּה לְךָ), אֵינִי
85 כְּמוֹתְךָ שְׁלֹא הַשְׂאִילְתִּי מִגִּלְךָ — לְכָף נֶאֱמַר: לֹא־
86 תִּטַּר".

1 (שְׁהוּא כִּישְׂרָאֵל לְכָל דְּבָר) — אָבֵל מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס לְדַת הוֹסִיף
2 לוֹ ה' אֶהְבָּה, וְיִחַד לוֹ מִצְוָה נוספת, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּהִזְהִירָהּ
3 עַל אוֹנָאָתוֹ (לִצְעוּר), שֶׁאָמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עַמִּיתוֹ"
4 (ויקרא כה, יז). וְאָמַר אַחֲרֵיכֶם: "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שְׁמוֹת כב,
5 כ). וְנִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא (בבא מציעא נט:) שְׁתֵּיכִּים עַל אוֹנָאָת
6 הָגֵר מִשּׁוּם "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עַמִּיתוֹ" וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא
7 תוֹנֶה". כֶּף גַּם־כֵּן נִתְחַיְבָנוּ לְאֶהְבּוֹ מִשּׁוּם "וְאֶהְבְּתָ לְרֵעֶךָ
8 כְּמוֹךָ" וּמִשּׁוּם "וְאֶהְבְּתֶם אֶת־הָגֵר". וְזֶה פְּשׁוּט וְאֵין בּוֹ
9 נִסְתָּר (דְּבָרִים נִסְתָּרִים), וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֶחָד מִמֵּי שְׁמִנָּה אֶת־
10 הַמִּצְוֹת שֶׁזֶה נִעְלַם מִמֶּנּוּ. וְכָרוּב הַמְדַּרְשׁוֹת בְּאֶרֶץ שְׁה' צִנּוּ
11 עַל הָגֵר כְּמוֹ שֶׁצִּנּוּ עַל עַצְמוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא אָמְרוּ "וְאֶהְבְּתָ
12 אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דְּבָרִים ו, ה), וְאָמַר "וְאֶהְבְּתֶם אֶת־הָגֵר".

13 הַמִּצְוָה הֲש"ב — הִזְהִירָהּ שֶׁהִזְהִירָנוּ מִלְּשָׁנוֹא זֶה־אֶת־
14 זֶה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא־תִשָּׂא אֶת־אֲחִיךָ בְּלִבְכֶּךָ" (ויקרא
15 יט, יז). וּלְשׁוֹן סְפָרָא (ד, ח): "לֹא אֲמַרְתִּי אֲלָא שְׂנֵאָה
16 שֶׁהִיא בָּלָב, אָבֵל אִם גִּלָּה לוֹ אֶת הַשְּׂנֵאָה, וְיִדַּע זֶה שֶׁהוּא
17 שׂוֹנְאָ — אֵינוֹ עוֹבֵר עַל לֹא זֶה; אָבֵל עוֹבֵר הוּא עַל
18 'לֹא־תִקֵּם וְלֹא־תִטַּר'" (שם, יח). וְעוֹבֵר גַּם עַל עָשָׂה וְהוּא
19 אָמְרוּ: "וְאֶהְבְּתָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" (שם). אָבֵל שְׂנֵאָת הַלָּב —
20 עוֹן חֲמוּר מִן־הַכָּל.

21 הַמִּצְוָה הֲר"ה — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְמַחֹת בְּעוֹשֶׂה
22 עֲבָרָה אוֹ בְּמִי שְׂרוּצָה לַעֲשׂוֹתָהּ, וְלִהְיוֹתֵנוּ עַל כֶּף בְּדָבָרִים
23 וְלִהְיוֹכִיחוֹ. וְאֵל יֹאמַר אָדָם: "אֵינִי לֹא אֶחְטָא: וְאִם יִחְטָא
24 זוֹלָתִי — זֶה עֲנִינוּ עִם ה'", — זֶה נִגַּד הַתּוֹרָה, אֲלָא אֵינוֹ
25 מִצְוִים שְׁלֹא לַעֲבֹר וְלֹא נִיחַ לְזוּלָתָנוּ מֵאֲמַתָּנוּ לַעֲבֹר.
26 וּמִי שְׂרוּצָה לַעֲבֹר — חוֹבָה עַל כָּל־אָדָם לְהוֹכִיחוֹ
27 וְלִמְנוּעוֹ, וְאָף־עַל־פִּי שְׁלֹא נִתְקַיְמָה עָלָיו עֲדוּת הַמַּחֲסִיכָה
28 לְקַיֵּם עֲנֵשׁ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת־
29 עַמִּיתְךָ" (ויקרא יט, יז). גַּם נִכְלָל בְּמִצְוָה זוֹ שְׂנִיתָרְעָם זֶה עַל
30 זֶה, אִם הִרְעֵנוּ זֶה לְזֶה, וְאֵל נִטּוֹר לוֹ אוֹ נִשְׁמָדָר לוֹ חֲטָא,
31 אֲלָא נִצְטַוְנוּ לְהִתְרַעַם עָלָיו בְּדָבָרִים, כְּדִי שְׁלֹא יִשָּׂאֵר
32 בָּלָב כְּלוּם, וּלְשׁוֹן סְפָרָא (שם): "מִנֵּין אִם הוֹכַחְתּוּ אִפְלוּ
33 אַרְבַּעַה וְחֹמֶשׁ פְּעָמִים, חֲזוֹר וְהוֹכַח? תִּלְמִיד לֹא־מִדָּה לֹא־מִדָּה:
34 הוֹכַח תּוֹכִיחַ. כֹּחַל אָף אֶתָּה מוֹכִיחוֹ וּפְנִי מִשְׁתַּנּוֹת?
35 (כְּלוּמֵר, שְׁמוּתָר לֶךְ לְהוֹכִיחַ אוֹתוֹ אִפְלוּ בְּאוּפֵן שֶׁהוּא מִתְבַּיֵּשׁ,
36 כְּגוֹן בְּפָנֵי רַבִּים וְכוּד) תִּלְמִיד לֹא־מִדָּה לֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא".
37 (שֶׁאִם תַּעֲשֶׂה כֵן תִּשָּׂא אֶתָּה חֲטָא בְּסַבְתּוֹ). וְכָבֵד בְּאֶרֶץ
38 חֲקִמִים, שֶׁמִּצְוָה זוֹ חוֹבָה עַל כָּל־אָדָם אִפְלוּ מִן־הַקָּטָן
39 לְגִדּוֹל הָרִי הוּא חֲבִיב לְהוֹכִיחַ, וְאִפְלוּ קָלִיל וְזָלִיל אֵל יִרְפוּ
40 יָדָיו וְאֵל יִסְתַּלֵּק מִלְּהוֹכִיחַ עַד אֲשֶׁר יָכֹה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרֶץ
41 מַעֲתִיקִי הַשְּׂמוּעָה (מוֹסְרֵי הַתּוֹרָה שְׁבַעֵל פֶּה) וְאָמְרוּ (עֵרַכִּין
42 טז): עַד הַפָּאָה. וְיֵשׁ לְמִצְוָה זוֹ תִּנְאִים וְהִלְכוֹת, וְנִתְבָּאֵר
43 בְּמִקְוֹמוֹת מְפָזְרִים בְּתִלְמוּד.

44 הַמִּצְוָה הֲש"ג — הִזְהִירָהּ שֶׁהִזְהִירָנוּ שְׁלֹא לְכַיֵּשׁ

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ה

מצות עשה יא.

המצוה הי"א — היא הצווי שנגצטינו ללמד (לאחרים — לבניו (הקטנים)) חכמת התורה וללמדה (בעצמו) — וזהו הנקרא: תלמוד תורה, והוא אמרו "ושננתם לבניך" (דברים ו, ז). ולשון ספרי (על הפסוק שם): "ושננתם לבניך" — אלו תלמידיך. וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים, שנגאמר: "ויצאו בני הנביאים" (מלכים ב, ג). ושם (בספרי) אמרו: "ושננתם" — שיהיו מחזקים (מסודרים) בתוך פיך, כשאדם שואלך דבר, לא תהא מגמגם לו, אלא תהא אומר לו מיד. וכבר נכפל צווי זה כמה פעמים: "ולמדתם ועשייתם" (עפ"י לשון הפסוק בדברים ה, א) ולמען ילמדו" (שם לא, יב). וכבר הרבו להדגיש מצוה זו ולרזו עליה בהרבה מקומות בתלמוד. ואין הנשים חייבות בה, שהרי נאמר "ולמדתם אתם את בניכם", אמרו: "בניכם" — ולא בנותיכם", כמו שנתבאר בגמרא קדושין (לו).

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ה

מצות עשה יט.

המצוה ה"ט — הצווי שנגצטינו לכבד את החכמים ולעמד מפניהם כדי להדרם, והוא אמרו יתעלה: "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" (ויקרא יט, לב — וזן הוא זה שקנה הרבה חכמה). ולשון ספרא: "תקום והדרת — קימה שיש בה הדר" (אבל במקום שאין בו הידור כגון בבית המרחץ אין עומדין מפניו). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק א' מקדושין (לב). ודע שאף-על-פי שמצוה זו חובה על כל אדם באפן כללי — כלומר: לכבד את החכמים ואפלו לחכם השנה לו, כמו שבארו באמנם (בבא מציעא ג, א). "תלמידי חכמים שכתב עומדין זה מפני זה" — יש בה עוד יחיד ותוספת על התלמיד, והוא: שכתב התלמיד לרבו יש בו תוספת גדולה על הכבוד שהוא חובה לכל חכם, ועם הכבוד חייב במוצא, לפי שכבר בארו שחובתו כלפי רבו גדולה מחובתו כלפי אביו, אשר חייבו הכתוב בכבודו ובמוצאו. ובפרוש אמרו (בבבא מציעא שם): אביו ורבו — רבו קודם (כגון אביו ורבו שבויים בשביה פודה את רבו, ואחר כך פודה את אביו). וכבר בארו (סנהדרין ה): שאסור לתלמיד לחלוק על רבו — פונתי במחלוקת: שיצא נגד פסק דינו ויפיר בסברתו וילמד או יורה בלי שינשהו. ואסור לו לריב עמו ולהתרעם עליו ולא לדון אותו לכה חובה, כלומר: שייסביר איזו פעלה מפעלותיו או איזה דבור בסוג מסוגי ההסברות (שמפרש דבריו שלא בפשוטם) — לפי שאפשר שלא נתפנו לכה. ובפירק חלק (סנהדרין קי). אמרו: "כל החולק על רבו כחולק על השכינה, שנגאמר: 'בהצתם על-ה'" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט),

כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה, שנגאמר: 'המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את-ה' וגו' (אף על פי שרבו שם על משה ואהרן, נאמר "את ה'") (שם כ, יג), וכל המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה, שנגאמר: 'לא-עלינו תלנותיכם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן) — פי על-ה'" (שמות טז, ח). וכל המתהרהר אחר רבו כמתהרהר אחר השכינה, שנגאמר: 'וידבר העם באלהים ובמשה' (במדבר כא, ה). וכל זה ברור, לפי שמחלוקת קרח וריב ישראל ותעמתם ומחשבתם הרעה לא היתה אלא עם משה ועליו שהוא רבן של כל ישראל, ועשה הכתוב כל דבר מהם כלפי ה' (בהצותם על ה') ובפרוש אמרו (אבות פ"ד משנה יב): "מוצא רבך במוצא שמים". וכל זה (גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נלמד כמה שמצאנו שהכתוב צוה לכבד את החכמים וההורים, כמו שנתבאר בלשונות התלמוד, לא שהיא (מורא חכמים) מצוה בפני עצמה. והבן זאת.

יום שבת קודש ה' טבת ה'תשע"ה

מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו.

מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.

המצוה העשירית — האזהרה שהזהרנו מלפנות אל עבודה זרה ולהתעסק בעניינה, כלומר: לעין וללמוד אותן ההנאות וההכלים שאומרים מיסדיה, שרוחניות פלונית (כוח עליון מסויים) מורידים אותה באפן כף וכף, והיא עושה כף וכף; והכוכב הפלני מקשרים לו ועומדים לפניו כף וכף, והוא עושה מעשה פלני, וכיצא בדברים אלו. שהמחשבה בדברים אלו והעיון באותם הדמיונות הוא ממה שמעורר את-הפתי לדרש בהם ולעבדם. והפסוק שבו הזהרנו על ענין זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-האלילים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחילת קדושים, י): "אם פונה אתה אחריהן אתה עושה אותן אלהות". ושם אמרו: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר: אפלו להסתכל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשייתו אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשהו מהם. ובפירק "שואל אדם מחברו" (שבת קמט): "כתב המהלך (הכתוב) תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של שאר עצמים) אסור לקרותו בשבת; ודיוקני (של עבודה זרה) עצמה אף בחל אסור להסתכל בה, משום שנגאמר: 'אל-תפנו אל-האלילים'. מאי תלמודא? (איך נלמד פסוק זה) אמר רבי יוחנן: 'אל-תפנו אל' — מנדעתכם" (הבליים אשר אתם בודים) וכבר נכפל הלאו בענין זה עצמו, כלומר באסור המחשבה על עבודה זרה והוא אמרו: "השקרו לכם פן-יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם" (דברים יא, טז), כלומר: אם תועה לכה לחשב בה, זה יגרם לך לסור מן הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה. ואמר עוד בענין זה

47 "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה איסורים שונים, (הרי)
 48 שסוג זה מן־האזהרות הפולל שנים שלשה ענינים —
 49 אינו מסוג לאו שבכילות (לאו אחד הכולל כמה איסורים —
 50 שאין לוקח עליו, וראה לעיל הכלל (השורש) התשיעי —)
 51 לפי שבאר הכתוב את־הענש בכל־ענין וענין מהם
 52 והודיענו בהכרח, שכל־ענין וענין מזהרים עליו ושהוא
 53 מצות לא־תעשה, כמו שבארנו בהקדמות שעשינו למאמר
 54 זה (בהקדמת הספר שאחר י"ד הכללים (השורשים)). וכיון
 55 שהכלל הוא: לא ענש אלא־אם־כן הזהיר — חוקרים אנו
 56 על האזהרה בהכרח. ויש שהיא נלמדת באחת המדות,
 57 ויש שהיא בכלל ענין אחר, כמו שבארנו בהקדמות. ולא
 58 יהא לאו שבכילות אלא אם לא קדמה לנו ידיעה כלל,
 59 שענין מאותם הענינים מזהרים עליו (רק כאשר אין מקור
 60 נוסף לאיסור), אלא מחמת אותו הלאו, כמו שבארנו בכלל
 61 התשיעי; אבל אם קדמה ידיעה שאותו הדבר מזהרים
 62 עליו — והוא באמר שיעשה כך וכך יעשה בו כך —
 63 אין לחש (להבדיל) אם האזהרה היא בפרוש או מן הדין,
 64 בפרט או בכלל. ודע זאת, ויבואו לך מענין זה עוד מצות
 65 רבות.

66 המצוה הששית — האזהרה שהזהרנו מלעבוד עבודה
 67 זרה אפלו בזולת ארבע העבודות הנזכרות (במצות לא
 68 תעשה ה) — אף בתנאי שיהא זה בדרךה, כלומר:
 69 שיעבדנה כמה שדרך אותו העבד להעבד, כגון שיפער
 70 (יגלה) עצמו לפעור או יזרוק אבן למרקוליס (שם אליל).
 71 והוא אמרו יתעלה באזהרה על כך: "ולא תעבדם" (שמות
 72 כ, ג). ולשון המכלתא (שם): "לא תשתנה להם ולא
 73 תעבדם" — לחיוב על העבודה בפני עצמה ועל
 74 השתתותה בפני עצמה. לפיכך מי שזרק אבן לפעור או
 75 פוער עצמו למרקוליס — אינו חייב לפי שאין זו עבודתו,
 76 שהרי אמר יתעלה: "איכה (באותו אופן ש)עבדו הגוים
 77 האלה את־אלהיהם ואעשה־כן גם־אני" (דברים יב, ל).
 78 העובר על לאו זה במזיד — חייב סקילה וכתר, ובשוגג
 79 קרבן. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.
 80 ויש (סד): אמרו: "שלוש פרות בעבודה זרה למה? אחת
 81 לנדרפה, ואחת לשלא בנדרפה, ואחת למלך". כלומר:
 82 שהעובד לאיזה דבר שהוא ממיני עבודה זרה באיזה מין
 83 שיהיה ממיני העבודה — הרי זה חייב פרת, בתנאי שיעבד
 84 בנדרפה, כלומר: בדבר שדרכה להעבד בו, כגון פוער
 85 לפעור וזרוק אבן למרקוליס, ומעביר שעור לבמוש. וכן מי
 86 שעבד באחת מארבע עבודות לאיזה נעבד שיהיה — הרי
 87 זה חייב פרת, אף־על־פי שאין דרך עבודתו ככה, כגון אם
 88 הקריב לפעור או השתתה למרקוליס — וזהו 'שלא
 89 בנדרפה'. והפרת השלישי הוא ב'מעביר באש למלך' כמו
 90 שבאר (במצוות לא־תעשה ז — סוף שיעור יד).

91 המצוה החמישית — האזהרה שהזהרנו מלהשתתות
 92 לעבודה זרה. וברור, שמה־שאנו אומרים, עבודה זרה, —

1 "ופן־תשא עיניך השממה וראית את־השמש ואת־
 2 הירח וגו'" (שם ד, יט), כי לא הזהיר לכל ימים אדם
 3 את־ראשו לראותם בעיניו, אלא הזהיר מלהסתכל בעין
 4 הלב במה־שמייחסים להם עובדיהם. וכן אמרו: "ופן־
 5 תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את
 6 אלהיהם ואעשה־כן גם־אני" (שם יב, ל) — שהזהיר
 7 מלשאול על איכות עבודתה אף־על־פי שלא יעבדנה, לפי
 8 שכל־זה גורם לטעות אחריה. ודע שהעובר על ענין זה —
 9 חייב מלקות. וכבר נתבאר זה בסוף פרק א' מערבין (יז),
 10 כשאמרו: "לוקין על ערובי תחומין דבר תורה" והביאו
 11 ראיה מאמרו: "אל־יצא איש ממקומו" (שמות טו, כט);
 12 והקשו ואמרו: היאך ללקה על לאו שבא בלשון "אל" ולא
 13 בא בלשון לא? והשיבו בדרך קשיא ואמרו: אם כל־מה
 14 שבא בלשון 'אל' אין לוקין עליו, אלא מעתה "אל תפנו
 15 אל־האלילים" הכי נמי (האמנם כך) דלא לאקי?! הרי
 16 משמע מכאן שענין זה לוקין עליו.

17 המצוה המ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהיות חפשיים
 18 במחשבותינו, עד שנאמין דעות המנגדות לדעות שהביאה
 19 התורה, אלא נגביל את־מחשבתנו ונעשה לה סג
 20 שתעמוד אצלו — והן מצות התורה ואזהרותיה. והוא
 21 אמרו יתעלה: "ולא־תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"
 22 (במדבר טו, לט). ולשון ספרי: "ולא תתורו אחרי לבבכם"
 23 — זו מינות כענין שנאמר: "מוצא אני מר ממות" וגו'
 24 (קהלת ז, כו); "ואחרי עיניכם" — זו זנות, שנאמר:
 25 "ויאמר שמשון אל־אביו" וגו' (שופטים יד, ג). הפונה
 26 באמרם זו זנות — רדיפת התענוגות והתאזות הגופניות
 27 והעסקת המחשבה בהן תמיד.

28 המצוה המשלימה ששים — האזהרה שהזהרנו מלקוב
 29 (לקלל) את־השם הגדול — יתעלה על מה שאומרים
 30 הכופרים לעילא לעילא — וזהו הענין שמכנים אותו
 31 (בלשון סג־גדור) "ברפת השם". וענש העובר על לאו זה
 32 הוא מפרש בלשון התורה שהוא נסקל, הוא אמרו יתעלה:
 33 "ונקב שם־ה' מות יומת רגום ורגמו־בו כל־העדה" (ויקרא
 34 כד, טז). אבל האזהרה, לא באה בכתוב אזהרה מיוחדת על
 35 חטא זה לבדו, אלא באה אזהרה הפוללת ענין זה וזולתו,
 36 והוא אמרו: "אלהים לא תקלל" (שמות כב, כז). ולשון
 37 המכלתא (פרשת משפטים שם): "לפי שהוא אומר: ונקב
 38 שם־ה' מות יומת' ענש שמענו, אזהרה לא שמענו —
 39 תלמוד לומר: 'אלהים לא תקלל'". ובספרא (פרשת אמור
 40 שם): "על השם המיוחד (שם המפורש בן ד' אותיות: אל־ה'
 41 דלת־נונידוד, יוד־הא־וואיהא) (הלכות עכו"ם פרק ב הלכה ז)
 42 — במיתה; ועל שאר הפנויין (שאר שמות שאינן נמחקים:
 43 אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות) — באזהרה (לאו
 44 בלבד). ועוד במכלתא (דברי שמעון בן יוחאי): "אלהים לא
 45 תקלל" לתן לא־תעשה על ברפת השם". וכבר נתבאר
 46 דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין. ודע (שאף שהאזהרה

עבודה זרה — אפלו לזולתנו — לעבדה, ואפלו היה זה
המבקש אותנו לעשותה הוא גוי, והוא אמרו יתעלה:
"ואלהי מסכה לא תעשו — לכם" (ויקרא ט, ד). ולשון
ספרא (תחלת פרשת קדושים הלכה יב): ואלהי מסכה לא
תעשו — אפלו לאחרי. ושמ אמרו: העושה עבודה זרה
לעצמו עובר משום שתי אזהרות, כלומר: שהוא עובר
על עשייתה בידו — ואפלו היא לאחרי, כמו שנתבאר
במצוה שלישית זו — וגם עובר על שרכש עבודה זרה
והרי היא ברשותו, אף אם זה שעשה לו הוא אחר, כמו
שקדם במצוה ב — לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר
נתבאר דין המצוה הזאת עם מה-ש'לפניה במסכת עבודה
זרה (מג).

המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות צורת
האדם מן המתכות, האבנים, העצים ודומיהם, אף-על-פי
שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק מלעשות
הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה-שחושבים
ההמונים, כלומר עובדי עבודה זרה, שחושבים שיש
לצורות השפעה. והוא אמרו יתעלה: "לא תעשון אתי
(אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו כדמותנו")
אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות כ, כג).
ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על דרך
הפרוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" — שלא
תאמר: הריני עושה לגוי כדרך שאחרים עושים במדינות,
תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו זה —
חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואיזו צורה מתר
לפתח ואיזו אסור ואיך יהא אפן הפתוח, וזולת זה, בפרק
ג' מעבודה זרה. ונתבאר בסנהדרין (ז): שלא זה, כלומר,
זה שנאמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל גם ענינים
אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשטיה דקרא מדבר
במה-שהזכרנו, כמו שנתבאר במכלתא.

המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא לעבודה
זרה, כלומר: לקרוא בגי אדם לעבודתה ולזרום לכה,
כלומר, אף-על-פי שהקורא הזה אינו עובר, ולא עשה
שום מעשה מן-המעשים זולת הקריאה אליה. וזה אם
קרא רבים (רוב העיר), נקרא: מדיח, והוא אמרו יתעלה:
"יצאו אנשים בגי-בליעל מקרבך וידיחו את-ישיבי עירם
לאמר" (דברים יג, יד); ואם קרא לאחד (ליחידים) מבגי אדם
— הרי זה נקרא: מסית, והוא אמרו יתעלה: "פי יסיתך
אחיק בן-אמך וגו'" (שם, ז), ודברנו במצוה זו הוא במדיח
בלבד, והאזהרה שבאה על זה היא אמרו יתעלה: "לא
ישמע על-פיך" (שמות כג, יג). ובגמרא סנהדרין (סג):
אמרו: "ולא ישמע על-פיך" — אזהרה למסית, מסית
בהדיא פתיב בה (כתוב בו, במסית, במפורש): "וכל-ישראל
ישמעו ויזאון ולא-יוספו לעשות" (דברים יג, יב)? אלא
אזהרה למדיח. וכן אמרו במכלתא דרבי ישמעאל: "לא
ישמע על-פיך" — אזהרה למדיח. העובר על לאו זה —

הפונה בו: כל-מה שנגעבד זולת ה', והוא אמרו יתעלה:
"לא-תשתחוה להם ולא תעבדם" (שם, ה). ואין הפונה
אסור ההשתחויה לבדה — להוציא (ולמעט) זולתה —
אלא הנזיר (כדוגמה) דרך מדרגי העבודה, כלומר
ההשתחויה, וכן מזקרים מלהקריב לה ומלקטר; והעובר
על אחת מאלו והשתחוה או הקריב או נספ או הקטיר —
חייב סקילה. ולשון המכלתא (שמות כב, יט): "זובח
לאלהים יחרם (שם) — ענש שמענו, אזהרה לא שמענו,
תלמוד לומר: "לא-תשתחוה להם ולא תעבדם". וביחה
בכלל היתה ויצאת ללמד: מה וביחה מיוחדת שפיוצא בה
עובדין לשמים וחיבין עליה בין שהוא עובדו (בין שהיא
דרך עבודתה) בין שאינו עובדו (בין שאינה דרך עבודתה), אף
כל-שפיוצא בו עובדין לשם — חייב עלי, בין שהוא
עובדו בין שאינו עובדו". וענין הדברים האלה, שארבעת
מיני עבודה אלו, והם: ההשתחויה, והזביחה, והקטור,
והנסוף שבהם נתחייבו לעבוד את ה' יתעלה — כל-מי
שיעבד עבודה זרה באחד מהם — חייב סקילה, אפלו
אותו הנעבד אין דרכו לעבדו באחת מאלו. וזהו שקוראים
לה: "שלא בדרך", כלומר: אף-על-פי שעבד אותה שלא
בדרך עבודתה, כיון שעבד באחת מאלו חייב סקילה אם
הוא מזיד, והוא בכרת אם לא נודע (לבית דין) עליו, או לא
נענש (כשלא נתקיימו תנאי הענישה כהתראה וכדומה); אף
אם הוא שוגג, יקריב קרבן חטאת קבועה. וכן אם קבל
עליו באלוה (אמר לו "אלי אתה") איזה דבר שקבלו עליו
— הרי זה חייב (סקילה). וכבר נקפל הלאו בענין זה,
כלומר: באסור עבודתה באחד מארבעת מינים אלו אפלו
שלא בדרך, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יזבחו עוד את
זבחיהם לשעירים" (ויקרא יז, ז) ולשון ספרא (שם): "אין
שעירים אלא שדים". ובגמרא זבחים (קו). נתבאר, שלא
זה הוא דוקא בשוחט לעבודה זרה, אפלו אם אין דרכה
בשחיטה. אמרו: מנין לזובח בהמה למרקוליס שהוא
חייב? שנאמר: "ולא יזבחו עוד את-זבחיהם לשעירים". אם
אינו ענין (אין המקרא משמש) לזבחה, דכתיב (כי כבר ישנו
על-כך הפסוק) "איכה יעבדו הגוים האלה את-אלהיהם"
(ראה מצות לא תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תגהו ענין
(השתמש בו) לשלא בדרך. אם כן, העובר על זה אם הוא
מזיד — תריהו בכרת ובסקילה כמו שבארנו; ובשוגג —
יקריב קרבן. ולשון הפתוב: "זובח לאלהים יחרם". וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (ס).

המצוה השנייה — האזהרה שהזהרנו מלעשות פסילים
אשר יעבדו. ואין הבדל בין שיעשם בידו או יבקש (לאחר)
לעשותם לו, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעשה לך פסל
וכל-תמונה" (שמות כג, ד). והעובר על לאו זה — חייב
מלקות, כלומר: על עשיית עבודה זרה או בקשה (לאחר)
לעשות לו (כדי לעבדה) אף-על-פי שלא עבדה.
המצוה השלישית — האזהרה שהזהרנו מלעשות

מתוך מהדורת חזק

הנִדְחָת, וְהוּא אָמַר וַתַּעֲלֶה: "וְהִיתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה
עוֹד" (שם) וְכָל־הַבּוֹנֶה מִמֶּנָּה אֵיזָה דָּבָר חֵיב מִלְּקוּת,
כְּלוּמַר: שְׂיִישֵׁב אוֹתָה עֵיר כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק י' מִסְנֵה־דְרִין.
הַמִּצְוָה הַכ"ד — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלֵּהִשְׁתַּמֵּשׁ וּמִלְּהַנּוֹת
בְּאֵיזָה דָּבָר מִנְכָּסִי עֵיר הַנִּדְחָת, וְהוּא אָמַר וַתַּעֲלֶה: "וְלֹא־
יִדְבַק בִּידֶךָ מְאוּמָה מִן־הַחֶרֶם" (שם, יח), וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנָּה
כָּל־שֶׁהוּא — חֵיב מִלְּקוּת. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
בְּפָרָק י' מִסְנֵה־דְרִין (קיא.).

1 חֵיב סְקִילָה. וְלִשׁוֹן סְנֵה־דְרִין (סז): מִדִּיחֵי עֵיר הַנִּדְחָת —
2 בְּסְקִילָה. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק י' מִסְנֵה־דְרִין
3 (קיא.).
4 הַמִּצְוָה הַקפ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ לְהַרְג אֲנָשֵׁי עֵיר
5 הַנִּדְחָת כָּלֵם וְלִשְׁרוֹף אֶת־הָעֵיר עַל כָּל־מַה־שִּׁבְתוֹכָה, וְזֶהוּ
6 דִּין עֵיר הַנִּדְחָת. וְהוּא אָמַר וַתַּעֲלֶה: "וְשִׂרְפָתָהּ בָּאֵשׁ
7 אֶת־הָעֵיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ" (שם יז). וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
8 מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת סְנֵה־דְרִין (קיא.).
9 הַמִּצְוָה הַכ"ג — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְּבָנוֹת עֵיר

המשך ביאור למסכת יבמות ליום ראשון עמ' ב

אָמַר דוד, מאחר שלא נמצא בישראל חטא שמחמתו נעצרים
הגשמים, הרי שאין תדבר תלוי אלא ב', כלומר במלוכה. מִן,
'וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פָּנָי ה'". מבארת הגמרא: מֵאֵי הָיָה בִקְשָׁת פָּנָי ה'.
אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, שֶׁשָּׂאֵל בְּאוּרִים וְתוֹמִים לְסִיבַת הָרַעֲב. מִבִּאֲרַת
הַגְמָרָא: מֵאֵי מִשְׁמַע — מִהִיכֵן יֵשׁ לַלְמוּד שׁוֹ כּוּוֹנֵת הַפִּסְקוֹ, אָמַר רִבִּי
אֱלֶעָזָר, דָּבָר זֶה אֶתִּיא — נִלְמַד בְּגִזְרָה שׁוּה מִפְּנֵי 'פָּנָי', כְּתִיב הָכָא
'וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פָּנָי ה'", וְכְתִיב הֵתָם (במדבר כז א) 'וְשָׂאֵל לוֹ כְּמִשְׁפָּט
הָאוּרִים (והתומים) לִפְנֵי ה'", מִכָּאֵן שְׁדוּד שָׁאֵל בְּאוּרִים וְתוֹמִים.
וְתִשׁוּבַת ה' מוֹבֵאֵת בְּהַמְשָׁךְ הַפִּסְקוֹ: 'וַיֹּאמֶר ה', אֵל שָׂאֵל וְאֵל בֵּית
הַדְּמִים עַל אֲשֶׁר הָמִית (וְאֵת) הַנִּבְעָעִים'. מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא: הָרַעֲב בֹּא
בְּגִלָּל שְׁתֵּי סִיבוֹת. הָאֶחָת, 'אֵל שָׂאֵל', הַכּוּוֹנֵה עַל שָׁאֵל שֶׁלֹּא נִסְפַּד
כְּהֻלָּה, לֵאחֲרֵי שֶׁהַפִּלְשְׁתִּים הָרְגוּהוּ. הַסִּיבָה הַשְּׁנִיָּה, חֲטָאוֹ שֶׁל
שָׁאֵל 'וְאֵל בֵּית הַדְּמִים', עַל אֲשֶׁר הָמִית (וְאֵת) הַנִּבְעָעִים'. מִקְשָׁה
הַגְמָרָא: וְכִי הֵיכֵן מִצִּינוּ כְּשָׂאֵל שֶׁהָמִית הַנִּבְעָעִים. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא:
אֵלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהָרַג שָׁאֵל אֶת אֲנָשֵׁי נֹב עֵיר הַנִּבְעָעִים, שֶׁהָיוּ מְסִיפִין
לָהֶם — לַגְּבָעוֹנִים מִיָּם וּמִזֶּן, תְּמוּרַת הָעֲבוּדָה שֶׁהָיוּ הַגְּבָעוֹנִים
חוֹטְבִים עֲצִים וְשׁוֹאֲבִים מִיָּם לַמִּזְבֵּחַ, וּמִחֲמַת שֶׁהָרַג שָׁאֵל אֶת נֹב
עֵיר הַנִּבְעָעִים נִפְסְקָה פִּרְנִסְתָּן שֶׁל הַגְּבָעוֹנִים, וְלִכֵּן מַעֲלָה עָלָיו הַתָּזוּב
כְּאִילוֹ הִרְגָּן.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: קָא תִּבְעַת הַקב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל אֵל שָׂאֵל שֶׁלֹּא נִסְפַּד
כְּהֻלָּה, וְקָא תִּבְעַת הַקב"ה אֶתוֹ מֵעַמְדָּה אֶת שָׁאֵל עַל אֲשֶׁר הָמִית
הַנִּבְעָעִים, כְּלוּמַר מֵאֲחֵר שֶׁשָּׂאֵל חֲטָא בְּהִרְגַת הַנִּבְעָעִים, הִיתָכֵן
שֶׁנִּתְבָּעוּ יִשְׂרָאֵל עַל שֶׁלֹּא הִסְפִּידוּהוּ. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֵין — אֲבָן כֵּן
יִתְכֵן דָּבָר זֶה, עַל פִּי מַה דָּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מֵאֵי דְכְּתִיב (צפניה ב א)
'בִּקְשׁוּ אֶת ה' כֹּל עֲנֵי אֶרֶץ אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ פָּעִל', וִישׁ לְדַרְשׁוֹ בְּאֲשֶׁר
מִשְׁפָּטוֹ — בְּמִקּוֹם שֶׁדָּנִים אֶת הָאָדָם, שֶׁם פָּעִל — שֶׁם מוֹכִירִים אֶת
פּוֹעֵל צְדָקוֹתָיו. וְלִכֵּן כִּשְׁדָּנוּ עַל חֲטָאוֹ שֶׁל שָׁאֵל שֶׁהָמִית אֶת
הַגְּבָעוֹנִים, שֶׁם הִזְכִּירוּ אֶת צְדָקוֹתָיו וְנִתְבָּעוּ יִשְׂרָאֵל עַל מַה שֶׁלֹּא
נִסְפַד כְּהֻלָּה.
הַגְמָרָא מִבִּאֲרַת מַה עָשָׂה דָּוִד כְּדֵי שִׁיטִּיִּים הָרַעֲב: אָמַר דָּוִד, שָׂאֵל
נִסְפָּקוֹ לָהּ — מִמִּיתָתוֹ שֶׁל שָׁאֵל כִּבְר עֲבָרוֹ

1 הַגְמָרָא מִבִּיאָה מַעֲשֶׂה בַעֲנִין זֶה: הָהוּא מִמְזוֹר דִּהְיוּ בְּשִׁכְבוֹתֶיהָ —
2 שֶׁהָיָה דָּר בִּשְׁכּוֹתוֹ דְּרִבִּי אַמִּי, אֲבָרְיוֹ עָלֶיהָ דְּמִמְזוֹרָא — הִכְרִיז עָלָיו
3 רִבִּי אַמִּי שֶׁהוּא מִמְזוֹר. הָיָה כְּבִי וְאִיל — הָיָה אוֹתוֹ מִמְזוֹר בּוֹכָה
4 וְהוֹלֵךְ מִשּׁוּם שֶׁהִכְרִיזוּ עָלָיו כֵּךְ. אָמַר לִיָּה רִבִּי אַמִּי, אֵין לֵךְ
5 לְהַצְטַעַר עַל כֵּךְ, שֶׁכֵּן עַל יְדֵי שֶׁהִכְרַזְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה מִמְזוֹר חַיִּים
6 נִתְתִּי לָךְ, שֶׁאִם לֹא הָיָה יְדוּעַ לְכָל שֶׁאַתָּה מִמְזוֹר הָיִיתָ מֵת, כִּיּוֹן
7 שֶׁמִּמְזוֹרִים שְׂאִינִם יְדוּעִים אֵינִם חַיִּים.
8 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, שְׁנֵיתִינִם אִסּוּרִים לְבוֹא בַקְהָל לַעֲוֹלָם. הַגְמָרָא דְּנָה
9 מִהוּ מִקּוֹר הָאִיסוּר: אָמַר רַב חֲנָנִי בְּרַ אֲדָא, נִתְיָנִים שֶׁהֵם הַגְּבָעוֹנִים,
10 דָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁעֲבוּד כְּדֵי שִׁיחִיָּה אִסּוּר לְהַתְחַתֵּן עִמָּם, שֶׁנֶּאֱמַר
11 (שמואל ב' כא ב) 'וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגְּבָעִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, וְהַנִּבְעָעִים לֹא
12 מִכֵּנִי יִשְׂרָאֵל הָמָּה' וְגו', וְהַכּוּוֹנֵה שְׂאִינִם רְאוּיִים לְבֹא בַקְהָל.
13 מִבִּרְרַת הַגְמָרָא: מֵאֵי מִשְׁמַע גָּזַר דָּוִד עָלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִבּוֹאוּ בַקְהָל.
14 דְּכְתִיב (שם כא א) 'וְהָיָה רָעֵב כִּימֵי דָוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים, שָׁנָה אֶחָד שָׁנָה'.
15 שָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיָה רָעֵב אָמַר לָהֶם דָּוִד לִישְׂרָאֵל, שְׂמָא עוֹבְרֵי
16 עֲבֻדָּת בּוֹכְבִים יֵשׁ בָּכֶם, וְלִכֵּן לֹא יִרְדַּ הַמִּטָּר וְהָיָה רָעֵב, דְּכְתִיב
17 (דברים יא טו-יז) 'וְעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וְגו' וְעֲצַר
18 אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר' וְגו', הָרִי שֶׁבָּעוֹן עֲבוּדָת כּוֹכָבִים נִעְצַר
19 הַמִּטָּר. בְּדָקוֹ וְלֹא מִצָּאוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְדֵי עֲבוּדָת כּוֹכָבִים. בִּשְׁנָה
20 שְׁנִיָּה שֶׁנִּמְשָׁךְ הָרַעֲב, אָמַר לָהֶם דָּוִד לִישְׂרָאֵל, שְׂמָא עוֹבְרֵי עֲבֻדָּה
21 שֶׁל זִנוּת יֵשׁ בָּכֶם, וְלִכֵּן נִעְצָרִים הַגְּשָׁמִים, דְּכְתִיב (ירמיהו ג א) 'וְיִמְנְעוּ
22 רִבְיָיִם' — הַיּוֹרֵה הַיּוֹרֵד בְּמִרְחָשׁוֹן, וּמִלְּקִישׁ — הַיּוֹרֵד בְּנִסְתָּן לֹא
23 הָיָה, וּמִצָּח אֲשֶׁר וּזְנֵה הָיָה לָךְ' וְגו', כְּלוּמַר שֶׁהַיּוֹרֵה וְהַמִּלְקוֹשׁ נִעְצָרוּ
24 מִשּׁוּם שֶׁנִּבְשְׁלוּ בִּזְנוּת. בְּדָקוֹ וְלֹא מִצָּאוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְרֵי עֲבִירָה.
25 בִּשְׁנָה שְׁלִישִׁית שֶׁנִּמְשָׁךְ הָרַעֲב אָמַר לָהֶם דָּוִד לִישְׂרָאֵל, שְׂמָא פּוֹסְפִין
26 — נִדּוּרִין צְדָקָה בְּרִבִּים יֵשׁ בָּכֶם וְאֵין נִתְּנִין לְצַדִּיקָה אֶת מַה שֶּׁפִּסְקוֹ,
27 וְלִכֵּן נִעְצָרִים הַגְּשָׁמִים, דְּכְתִיב (משלי כה יד) 'נְשִׂאִים — עֲנִיִּים וְרוּחַ
28 וְנֶשֶׁם אֵין, אִישׁ מִתְחַלֵּל בְּמַתַּת שִׁקְר', כְּלוּמַר, הַשָּׁמַיִם מִתְקַשְּׂרִים
29 בְּעֲנִיִּים וְהָרוּחַ מִנִּשְׁבָּת אֲבֵל גֶּשֶׁם אֵינוֹ יוֹרֵד, מִשּׁוּם שֶׁשִּׁשׁ שְׁפוֹסִים
30 צְדָקָה בְּרִבִּים וּמִתְפָּאֲרִים בְּהִבְטָחָתָם וְאֵינִם מְקִימִים אֶת דְּבִרְיהֶם.
31 בְּדָקוֹ וְלֹא מִצָּאוּ כֵּן יִשְׂרָאֵל.

מלכים ב כה יט-ל

יט וּמִן־הָעִיר לָקַח סֵרִיס אֶחָד אֲשֶׁר־הוּא פֶּקִיד | עַל־אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְחַמְשָׁה אַנְשִׁים מֵרָאִי פְּנֵי־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בָּעִיר וְאֵת הַסֹּפֶר שֶׁר הֻצָּא הַמִּצָּבָא אֶת־עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצָאִים בָּעִיר: כ וַיִּקַּח אֹתָם נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים וַיִּלָּךְ אֹתָם עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל רַבְלָתָה: כא וַיָּךְ אֹתָם מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְמִיתֵם בְּרַבְלָה בְּאֶרֶץ חֲמַת וַיַּגֵּל יְהוּדָה מֶעַל אֲדָמָתוֹ: כב וְהָעָם הַנִּשְׁאָר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִשְׁאִיר נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיִּפְקֵד עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקֶם בֶּן־שָׁפָן: פ כג וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־שָׂרֵי הַחֵילִים הַמָּה וְהָאֲנָשִׁים כִּי־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצָּבָה וַיִּשְׁמַעֲאֵל בֶּן־נְתַנְיָה וַיּוֹחֲנָן בֶּן־קֶרֶחַ וְשָׂרְיָה בֶן־תַּנְחֻמֶת הַנְּטָפְתִּי וַיֹּאזִינֵהוּ בֶן־חַמְעַכְתִּי הַמָּה וְאֲנָשִׁיהֶם: כד וַיִּשָּׁבַע לָהֶם גְּדַלְיָהוּ וּלְאֲנָשִׁיהֶם וַיֹּאמֶר לָהֶם אֲלֵתִירָאוּ מַעֲבָדֵי הַפְּשָׁדִים שָׁבוּ בְּאֶרֶץ וְעָבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וַיֵּטֶב לָכֶם: ס כה וַיְהִי | בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמַעְאֵל בֶּן־נְתַנְיָה בֶן־אֱלִישָׁמַע מִזֹּרַע הַמְּלוּכָה וְעֹשֶׂהָ אֲנָשִׁים אֹתוֹ וַיָּבֹאוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ וַיְמָת וְאֶת־הַיְּהוּדִים וְאֶת־הַפְּשָׁדִים אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ בַּמִּצָּבָה: כו וַיִּקְמוּ כָּל־הָעָם מִקְּמָן וְעַד־גְּדוֹל וְשָׂרֵי הַחֵילִים וַיָּבֹאוּ מִצָּרִים כִּי יֵרָאוּ מִפְּנֵי כַשְׁדִּים: פ כז וַיְהִי בְשָׁלְשִׁים וָשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּשָׁנִים עֶשְׂרִי חָדָשׁ בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע לְחָדָשׁ נִשְׂא אִוִּיל מֶרְדֹּךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בְּשַׁנַּת מָלְכוֹ אֶת־רָאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה מִבֵּית כְּלָא: כח וַיְדַבֵּר אֹתוֹ טוֹבוֹת וַיִּתֵּן אֶת־כֶּסֶּאֱוֹ מֶעַל כֶּסֶּא הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּבָבֶל: כט וְשָׂא אֶת בְּגָדֵי כְלָאוֹ וְאָכַל לֶחֶם תָּמִיד לִפְנָיו כָּל־יְמֵי חַיָּיו: ל וַאֲרַחְתּוֹ אַרְחַת תָּמִיד נִתְּנָה־לּוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו:

רש"י

בעשרים וחמשה מת נבוכדנאצר, ונקבר בעשרים וששה, בעשרים ושבעה הוציאו אויל מרודך מקברו וגררוהו, בשביל לבטל גזירותיו, כמו שנאמר בישעיהו (יד יט): ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב וגו': (כח) וידבר אתו טובות. דברי נחומים:

מצודת ציון

(יט) סריס. שר: פקיד. ממונה: המצבא. מלשון צבא: (כ) על מלך. אל מלך: (כב) ויפקד. מענין מינוי וגזירות: (כג) החילים. צבאות עם: (כז) נשא. הגביה והרים: מבית כלא. מבית המאסר, כמו (ישעיהו מב כב): ובבתי כלאים החבאו: (כח) מעל. ממעל: (כט) ושנא. כמו ושנה בה"א, והוא מענין חלוף ותמורה: כלאו. מאסרו: (ל) וארחתו. הוא ענין פס קבוע, וכן (ירמיהו מ ה): ארחה ומשאת:

מצודת דוד

(יט) מרואי פני המלך. רצה לומר: היושבים תמיד עם המלך ובירמיהו נאמר שבעה אנשים וזהו לפי ששנים מהם לא היו חשובים כמו החמשה, ולא כלם כאן עמהם: אשר נמצאו בעיר. ולא ברחו ממנה כיתר השרים: הספר שר הצבא. סופר של שר הצבא: המצבא. על פיו מוציאה כל עיר אנשיה לצאת במלחמה: מעם הארץ. מהמכובדים שבהם, אשר נמצאו בעיר ולא ברחו: (כג) והאנשים. אשר היו עמהם: אל המצפה. מקום מושב גדליהו: וישמעאל וכו'. גם ישמעאל וכו' באו אליו עם אנשיהם: (כד) וישבע להם. גדליהו נשבע לשרים ההם, שאין להם לפחוד מן הכשדים, כי לא יקחם בשבי: ועבדו. במס: (כה) מזרע המלוכה. כאומר בעבור זה הרג לגדליהו, בחשבו שאלי ראו הממשלה, כי הוא מזרע המלוכה, ולא לגדליה: ואת היהודים. גם היהודים והכשדים שהיו עם גדליה, הרג ישמעאל ואנשיו: (כו) כי יראו. פן יאמרו הכשדים, אשר בעצתם נהרג גדליה פקיד המלך והכשדים אשר עמו: (כז) בעשרים ושבעה. ובירמיהו נאמר בעשרים וחמשה, כי בכ"ה מת נבוכדנאצר שטנו ובכ"ו נקבר, והוציאו אויל מרודך בנו מקברו וגררו בחוצות, להודיע לכל שמת, ובכ"ז מלך ונשא את ראש יהויכין: מבית כלא. רצה לומר: מיד כשהוציאו מבית הכלא, נשאו וגדלו: (כח) טובות. דברים טובים ונחומים: מעל. עליון לכסאי שאר המלכים אשר היו עמו: (כט) ושנא. היה משנה את בגדיו אשר ישב בהן בבית הכלא, להחליפם באחרות: להם. כל הסעודה קרויה על שם הלחם: לפניו. רצה לומר: עמו יחד: כל ימי חייו. של יהויכין: (ל) וארחתו ארחת תמיד. פרס הנתונה לו, היתה פרס הנתונה תמיד מבלי הפסק, והיה למאכל לאנשי ביתו, כי הוא בעצמו אכל לחם לפני המלך תמיד: דבר יום ביומו. דבר הצריך לו בכל יום נתנו לו ביומו, ולא העבירו המועד:

משלי א יבג

י בְּנֵי אִם־יִפְתּוֹךְ חֲמָאִים אֶל־תִּבָּא: יא אִם־יֵאֻמְרוּ לָכֵה אֶתְנוּ נֶאֱרָכָה לָדֶם נִצְפְּנָה לְנָקִי חֲנָם: יב גְּבַלְעִם בְּשָׂאוֹל חַיִּים וְתַמִּימִים בְּיֹרְדֵי בֹר: יג בְּלִהְיוֹן יִקָּר נִמְצָא נִמְלָא בְּתִינוּ שְׁלָל: יד גּוֹרֵלֶךְ תִּפִּיל בְּתוֹכְנוּ כִּים אֶחָד יִהְיֶה לְכַלְנוּ: טו בְּנֵי אֶל־תִּלְךְ בְּדֶרֶךְ אֲתָם מִנֶּע רְגֵלֶךְ מִנְּתִיבָתָם: טז כִּי רְגֵלֵיהֶם לָרַע יִרְצוּ וַיִּמְהָרוּ לְשִׁפּוֹד־דָּם: יז כִּי־חֲנָם מִזֶּרֶה הִרְשֵׁת בְּעֵינֵי כָל־בָּעַל כְּנָף: יח וְהֵם לְדָמָם יֵאָרְבוּ יִצְפְּנוּ לְנִפְשָׁתָם: יט כֵּן אֲרָחוֹת כָּל־בָּצֵעַ בָּצֵעַ אֶת־נַפְשׁ בְּעַלְיוֹ יִקַּח: כ חֲכָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה בְּרָחֳבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ: כא בְּרֹאשׁ הַמְּיוֹת תִּקְרָא בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים בָּעִיר אֲמַרְיָה תֹאמַר: כב עַד־מָתִי | פְּתִים תֵּאֱהָבוּ פְתִי וְלֹצִים לְצוֹן חֲמָדוֹ לָהֶם וְכַסִּילִים יִשְׁנְאוּ־דַעַת: כג תִּשׁוּבוּ לְתוֹכְחָתִי הִנֵּה אֲבִיעָה לָכֶם רוּחִי אוֹדִיעָה דְּבָרִי אֶתְכֶם:

רש"י

(י) חטאים. חוטאים: אל תבא. אל תאבה להם: (יא) נארכה לדם. לשפוך דם: נצפנה. ל' מארב: נצפנה לנקי חנם. הכתוב אומר שצפינתם לנקי חנם הוא: (יב) נבלעם. לנקיים כשהם חיים: כשאויל. הבולע כל גוף שלם: ותמימים. אינו לשון צדיקים אלא מלשון שלמים נבלעם כשהם שלמים כאדם היורד בתוך הבור כשהוא שלם כלומר בעודם בעשרם נהרגם ונירש נכסיהם: (יד) גורלך תפיל בתוכנו. אם תרצה תחלוק או אם תרצה יהיה בשותפות: כים אחד יהיה לכולנו. ביחד: (טז) לרע ירצו. לרעת עצמם הם רצים ואינם יודעים לתת לב לדבר: (יז) כי חנם מזורה הרשת. כי העופות הרואות חטים וקטניות מזורים על הרשת חנם הוא בעיניהם שאינם מכירים על מה היא נזרת ויורדין בה ואוכלין: (יח) והם

לדמם יארכו. והציידים יארכו לדמם של עופות: (יט) כן ארחות כל בוצע בוצע. גוזל גזילה נאה ונחמדת היא לו וחנם היא לו. וסופו את נפש בעליו יקח. נפש עצמו שנעשה עכשיו בעל הממון שגזל מחבירו: (כ) חכמות בחוץ תרונה. הרי חכמותיה של תורה בחוצותיה תזעקנה להזהירכם לסור עליהם ומה הן חוצותיה בתי מדרשות: ברחובות. במקום שמרחיבין אותה, כך דרש רבי תנחומא: (כא) בראש הומיות תקרא. במקום שהיא נשמעת ונכרות שם היא קוראת ואומרת ענין שלמטה עד מתי פתאים וגו': בפתחי שערים. הם מקום ישיבת הזקנים: (כב) פתים. המתפתים ע"י מסיתים ומינים: תאהבו פתי. הסתה שם דבר לפתיות, כמו כלי קרי (שני ס"א) שפי:

מצודת ציון

(י) יפתוך. מלשון פיתוי והסתה: תבא. ענין רצון כמו לא אבה יבמי (דברים כה): (יא) נארכה. נשב במארב לארוב: נצפנה. ענין הסתר: (יד) כים. אמתחת ושק: (יז) מזורה. ענין פזור ופרישה כמו מזרה בעיניו כל רע (לקמן כ'): בעלי כנף. הצפרים שיש להם כנפים: (יט) ארחות. ענין הנהגה וסדר: בוצע בוצע. ענין גזל כמו מה תקות חנף כי יבצע (איוב כז): (כ) תרונה. ענין הכרזה והשמעת קול כמו ויעבור הרנה במחנה (מ"א כב): (כב) פתים. כמו פתאים ר"ל שוטים הנפתים מהר: (כג) אביעה. אדבר כמו יביע אומר (תהלים ט):

מצודת דוד

(י) אם יפתוך. ללכת אחר דעתם: אל תבא. אל תרצה: (יא) לדם. לשפוך דם: נצפנה. נסתר לארוב על דם נקי לשפוך חנם על לא חמס בכפו וכפל הדבר במ"ש כדרך המליצה ולהתמדת הפתוי: (יב) כשאויל. כמו השאויל בוצע כל הגוף כן נבלע הכל כשהם בחיים ר"ל בעודם בחזק העושר: ותמימים. נבלע אותם כשהם שלמים במרבית ההון וכמו היורד לבור שיוורד בו שלם בכל איבריו והיא היא וכפל הדבר במ"ש: (יג) כל הון. הן נמצא אצלו כל הון יקר ואת בתינו נמלא מהשלל אשר נקח ממנו: (יד) גורלך. ויוסיפו לומר לך אם תרצה אתה תפיל את הגורל אשר תרצה לבור

לכל אחד חלקן: כים. אם תרצה יהיה כים אחד לכלנו רוצה לומר נאכל ונשתה בשותפות מדמי הגזילה: (טו) בדרך אתם. רוצה לומר בדרך אשר אתם אשר הם הולכים בה שלא תלמוד ממעשיהם: מנתיבתם. מהדרך שהם הולכים בה: (טז) לרע ירצו. רוצה לומר עם כי לא ניכר לעין שהדרך הזה הוא רע מכל מקום סוף כוונתם על הרעה וימהרו לשפוך דם כאשר תמצא ידם: (יז) כי חנם. ר"ל כמו שנדמה בעיני כל בעל כנף שעל חנם פרושה הרשת ואין הכוונה על הלכידה ומתוך כך יורד בתוכה לאכול מהזרעונים אשר בה: (יח) והם. אבל באמת פורשי הרשת לא בחנם פרשוה כי הם יארכו לדמי העופות ומסתירים עצמם לקחת נפשם וללכוד פרשוה: (יט) כן ארחות. כן הדרך של הגזלן לעשות תחבולות ולבל ירגיש מי בו להשמר ממנו ואחר זה יגזול העושר וגם יקח נפש בעל העושר למען לא יודע: (כ) חכמות. הלא כל חכמה מהחכמות תכריז בחוץ במקום פרסום: (כא) בראש הומיות. שם בראש מקום שנשמע שם המיית בני אדם: בפתחי שערים. מקום הנכנסים והיוצאים: בעיר. בכל עיר ועיר תאמר כל חכמה את אמריה והוא ענין מליצה וכאומר הלא התורה גלויה לכולם ומזהירה על קיומה: (כב) ולצים. מוסב על עד מתי האומר בתחלת המקרא וכן וכסילים וכו': (כג) לתוכחתי. לשמוע תוכחתי: אביעה. הלא אדבר לכם רוח פי ר"ל הלא אני מזהיר לכם בכל עת: אודיעה וגו'. כפל הדבר במ"ש:

ה חבית שנתקלפה והזפת שלה עומדת, וכן קבوتים של מרים שגפתן עם השפה – רבי יהודה אומר: אינם מצילין; וחכמים אומרים: מצילין.

ו חבית שנקבה וסתמוה שמרים – הצילוה; פקקה בזמורה – עד שימרח מן הצדדין, ובין זמורה לחברתה. נסר שהוא נתון על פי התנור, אם מרח מן הצדדין – הציל, היו שנים – עד שימרח מן הצדדין, ובין נסר לחברו. עשאן בסיני, או בשגמין – אינו צריך למרח מן האמצע.

ז תנור ישן בתוך החדש, וסרידה על פי הישן; נפל הישן וסרידה נופלת – הפל טמא; ואם לאו – הפל טהור. חדש בתוך הישן, וסרידה על פי הישן; אם אין בין חדש לסרידה פותח טפה – כל שבהחדש טהור.

פירוש ברטנורא

ה חבית שנתקלפה. חבית זפותה מכפנים וניטל חרס ממנה מבחוץ, והופת עומד כנגדו מכפנים: קבונים. קנקנים של חרס שמניחין בהן מוריים נקראים קבונים; שגפסן. שכסה אותן במין סיד שקורין גפסים דתנן לעיל שמקיפין בו: עם השפה. למטה משפת הכלי, שנמצא הצמיד פתיל מכפנים והשפה מגולה מבחוץ: ר' יהודה אומר אין מצילין. דקסבר צמיד פתיל עליו כתיב, ולא צמיד פתיל מתוכו. ואין הלכה כר' יהודה:

ו וסתמוה שמרים הצילוה. סתמא כחכמים דיש צמיד פתיל מכפנים: עד שימרח. סביב לזמורה מן הצדדים. אבל על הזמורה עצמה לא בעי מירוח: נסר. פשוטי כלי עץ הוא: בסינים. שנתן בין נסר לנסר קליפות דקות של סנה: או בשגמין. קליפי עץ של שגמין. ואותן קליפין נתן בין נסר לנסר כדי לחברן: ז תנור ישן. שהוסק כדי לאפות בו סופגנים. שזו היא גמר מלאכתו להיות חשוב כלי לקבל טומאה: חדש. שלא הוסק ואינו מקבל טומאה: וסרידה על פי הישן. ואינה ממורחת במים, ואין כאן צמיד פתיל: ניטל הישן וסרידה נופלת. שאינה נסמכת על פי החדש: הכל טמא. שהיטן שעליו הסרידה חשוב כלי ואינו מציל אלא בצמיד פתיל, והרי אין כאן צמיד פתיל. והחדש שאינו כלי היה חוצץ בפני הטומאה משום אוהל אם היתה הסרידה נסמכת עליו, דכל המציל משום אוהל אינו צריך לצמיד פתיל. אבל בזמן שאין הסרידה נסמכת עליו אין כאן אוהל, הלכך הכל טמא: אם אין בין חדש לסרידה פותח טפה.

משניות מבוארות – קהתי

(כמו שאנו נותנים בשולי חביות של עץ נעורת של פשתן). או בשוגמין – שנתן ביניהם קליפות של שגמון, היינו שעם (רש: ברטנורא; ועיין פירוש רב האי גאון). אינו צריך למרח מן האמצע – ששני הנסרים מחוברים יפה כאילו הם נסר אחד.

באור משנה ז

במסכת אהלות (ג, ז) נשנה, שהאוהל שכל ממדיו הם לכל הפחות טפה, היינו ארכו טפה ורחבו טפה וגובהו חללו טפה, הריהו מביא את הטומאה, שאם נמצאת טומאת מת תחתיו, כל הנמצא שם טמא, וחוצץ בפני הטומאה, שאם הטומאה היא מחוצה לו, הריהו מציל על כל מה שבתוכו מלהיטמא. – כן נשנה שם (ו, א), שהכלים שונה דינם מן האוהלים, שמביאים את הטומאה, אבל אינם חוצצים בפני הטומאה, שאין כלי נעשה אוהל. ברם, שונים אורחם הכלים שינמנו במשנה א בפרקנו, שמכל מקום מצילים הם על מה שבתוכם בצמיד פתיל. מכאן נשנה שם (אהלות יב, א), שיש הברל בין תנור חדש (היינו תנור של חרס שלא הוסק עדיין ואינו מקבל טומאה) לבין תנור ישן (היינו תנור שכבר הוסק כדי לאפות בו סופגנים. שזו היא גמר מלאכתו. כדי להיחשב כלי לקבל טומאה, שהתנור הישן, הואיל והוא כלי, אינו מציל על מה שבתוכו אלא אם כן היה מוקף צמיד פתיל כשאר כלים המצילים, ואילו התנור החדש אין דינו ככלי לענין זה, אלא הוא נעשה אוהל, ולפיכך הוא מציל על מה שבתוכו בכיסוי בלבד, בלא צמיד פתיל, שכן חוצץ הוא בפני הטומאה כדון אוהל. משנתנו דנה בתנור ישן וחדש שהיו זה בתוך זה.

תנור ישן בתוך החדש – בתוך התנור שעדיין לא הוסק, ואינו מקבל טומאה (עיי' לעיל ה, א). ועומדים הם באוהל המת, וסרידה – כיסוי כמין עריבה, על פי הישן – היינו על התנור הפנימי, ואין הסרידה ממורחת בטיט, ואין כאן צמיד פתיל (ברטנורא); ויש מוסיפים, שמדובר כאן בכגון ששפת פיו של החדש ושפת פיו של הישן הן שוות (תפארת ישראל); אבל יש גורסים: וסרידה על פי החדש. היינו על פי התנור החיצון, והיא נשענת על פי הישן (הפנימי). וכגון שהתנור הישן בולט קצת מחוץ להחדש (רמב"ם הל' טומאת מת כא, ט; עיין פירוש הרא"ש; "חוטפות יום טוב"; "משנה אחרונה"): נטל הישן וסרידה נופלת – אם כשיניטל התנור הישן תפול הסרידה, שאין הסרידה רחבה אלא כדי לכסות את הישן, הפל טמא – שהתנור הישן, שהוא כלי, אינו יכול להציל אלא בצמיד פתיל, והרי אין עליו צמיד פתיל; והתנור החדש, שעדיין לא נעשה כלי, יכול היה אמנם להציל על מה שבתוכו משום אוהל, אילו הסרידה היתה נסמכת עליו, והיה פיו מכוסה, שכן כל המציל משום אוהל אינו צריך לצמיד פתיל, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אבל הואיל ואין הסרידה נסמכת עליו, ונמצא פיו מגולה, הרי אינו יכול להציל משום אוהל, הלכך הכל טמא; ואם לאו – ואם אין הסרידה נופלת כשיניטל הישן, הפל

באור משנה ה

חבית – זפותה מכפנים, שנתקלפה – שנקלף ממנה הטיט מבחוץ, והזפת שלה עומדת – והזפת שמכפנים החבית קיימת, וסותמת את החבית במקום שנקלף הטיט, וכן קבונים – מיני קנקנים, של מרים – שנותנים לתוכם מוריים, היינו ציר דגים כבושים, שגפסן – ויש גורסים: שגפסן, כלומר שהקיפם בגיפסים, היינו בגבס (עיי' לעיל משנה ב). עם השפה – למטה משפת הכלי, ונמצא הכיסוי בתוך הכלי, ושפת הכלי בולטת לחוץ סביב הכיסוי; ונקט דין זה בקבונים, משום שיש להם למטה מן השפה מסגרת סביב, ונוח לעשות בהם צמיד פתיל על המסגרת מכפנים; רבי יהודה אומר: אינם מצילין – לפי שכתוב (במדבר יט, טו): "צמיד פתיל עליו", ולא צמיד פתיל מתוכו; וחקמים אומרים: מצילין – שאף צמיד פתיל מתוכו מועיל להציל; והלכה כחכמים.

בארנו משנתנו על פי הר"ש והרב מברטנורא. אבל הרא"ש, הרמב"ם והראב"ד כל אחד מהם מפרש אותה בדרך אחרת. ואף בעל "תפארת ישראל" מביא ב"בועז" פירוש שונה משאר כל הפירושים.

באור משנה ו

חבית – המוקפת צמיד פתיל, שנקבה – מצידה, וסתמוה שמרים – וסתמו שמרים את הנקב, הצילוה – כדעת חכמים במשנה הקודמת, שאף צמיד פתיל מכפנים מועיל; פקקה – סתם את הנקב, בזמורה – בענף, אינה מצילה, עד שימרח מן הצדדים – סביב לזמורה, אבל על הזמורה עצמה אינו צריך למרות. ה' שטים – סתם את הנקב בשתי זמורות, אינן מצילות, עד שימרח מן הצדדין, ובין זמורה לחברתה – שהרי יש ריווח ביניהן. נסר – שהוא פשוטי כלי עץ, ואינו מקבל טומאה, שהוא נתון על פי התנור – לסתמו, אם מרח מן הצדדין – סביב שפת התנור, הציל – בצמיד פתיל; היו שנים – שנתן על פי התנור שני נסרים, אינם מצילים עד שימרח מן הצדדין, ובין נסר לחברו – שהרי יש סדק ביניהם. עשאן בסיני – חיבר את שני הנסרים בשיני עץ, שעשה שקעים מקבילים בעביים ותקע בהם שבבים העשויים בצורת שיניים או מסמרים והידק על ידם את הנסרים זה לזה (רמב"ם); או בשגמין – שעשה בנסר אחד בליטות ובנסר שני עשה כנגדן חריצים מתאימים ושילב את הנסרים זה לזה (עיי' "מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף); ויש מפרשים: עשאן בסיני – שנתן בין נסר לנסר קליפות דקות של סנה

ח לִפְסִין זוּ בְּתוֹךְ זוּ וְשִׁפְתוֹתֶיהֶן שׁוֹת, הַשֶּׁרֶץ בְּעֵלְיוֹנָה אוּ בַּתְּחִתּוֹנָה – הִיא טְמֵאָה, וְכָלן טְהוֹרוֹת. הֵיוּ בְּכֹנֶם מִשְׁקָה, הַשֶּׁרֶץ בְּעֵלְיוֹנָה – בָּלֵן טְמֵאוֹת; בַּתְּחִתּוֹנָה – הִיא טְמֵאָה, וְכָלן טְהוֹרוֹת. הַשֶּׁרֶץ בְּעֵלְיוֹנָה וְהַתְּחִתּוֹנָה עוֹדֶפֶת – הִיא וְהַתְּחִתּוֹנָה טְמֵאָה; בְּעֵלְיוֹנָה וְהַתְּחִתּוֹנָה עוֹדֶפֶת – כָּל שֵׁשׁ בָּהּ מִשְׁקָה טוֹפֶת, טְמֵאָה.

פירוש ברטנורה

אם אין גובה טפח בין הכיסוי שעל הישן לפה של התנור החדש, נחשב הכיסוי שעל הישן כאילו הוא בפי החדש, ונעשה החדש אוהל וחוצץ בפני הטומאה וכל מה שבתוכו טהור:

ח לפסין, כמו אלפסין. מחבות גדולות של ברזל שמכשלין בהן: וּשְׁפֹתֵיהֶן שׁוֹת, שאין שפת אחת מהן גבוהה מחברתה: **בעליונה**, היא הפנימית שהחיצונה תחתיה: **היא טמאה**, אם השרץ בעליונה, אוכלין שבתחתונה טהורין, דרחמנא אמר (ויקרא י"א) כל אשר יפול אל תוכו, ולא אל תוך תוכו, והשרץ שבעליונה תוך תוכו דתחתונה הוא. ואם השרץ בתחתונה, לא נטמאו האוכלים שבעליונה, דרחמנא אמר (שם) כל אשר בתוכו יטמא, ולא שבתוך תוכו: **היו בכונם משקה**, כלומר נקובים בכונם משקה דהיינו כדי טהרתן, דאלפסין עשויין למשקים ולאוכלין, ומטילין אותו לחומרם בכונם משקה: **השרץ בעליונה**, דהיינו הפנימית: **כולן טמאות**, דרואין את השרץ כאילו הוא בכל אחת, כיון דנקובות בכונם משקה: **בתחתונה**, דהיא החיצונה: **היא טמאה וכולן טהורות**, דאין טומאה נכנסת דרך שליו. ומיהו אם היו אוכלים ומשקים בפנימית, נטמאו, כיון דלא מירח הנקב כדמובח לעיל בפרק שמיני. והיינו טמא, משום דניקב בכדי טהרתו נחשב כאויר של חיצונה, ואוכלים ומשקין מיטמאין מאויר כלי חרס ואין אדם וכלים מיטמאין מאויר כלי חרס: **השרץ בעליונה**, השתא מיירי בלפסין שלימות: **היא וּתְחִתּוֹנָה טמאה**, דכמונה בתוכה דמי כיון דעודפת. אבל אמצעית טהורה, דאין כלי מיטמא באויר כלי חרס: **כל שיש בו משקה טופח טמא**, נטמא משקה טופח שבתוך הכלי האמצעי מאויר כלי חרס, וחור המשקה וטימא את הכלים. דרבנן גזרו על משקה שיטמא כלי, גזירה משום משקה זה וזכה. והוא הדין דהוה מצי לאשמועין חידוש זה של משקה טופח ברישא כשהשרץ בעליונה וּתְחִתּוֹנָה עודפת ויש משקה טופח באמצע:

משניות מבוארות – קה"י

אלא רואים את השרץ כאילו מונח באווירה של כל אחת מהחיצוניות. **בַּתְּחִתּוֹנָה** – היה השרץ באילפס החיצונית, **היא טמאה** – כמו שבארנו הטעם לעיל, שעדיין חשובה כלי, וְכָלן טְהוֹרוֹת – והאילפסים הפנימיות טהורות לפי שאין הטומאה באוויר; ואם הן חשובות כלים הרי אין כלים מקבלים טומאה מאויר כלי חרס; ואם אינן חשובות כלים, הרי אינן מקבלות טומאה כלל. ברם, האוכלים והמשקים שבתוך הפנימיות טמאים, שהולכים לחומרה ואומרים, שהפנימיות אינן חשובות כלים ואינן מצילות על האוכלים והמשקים משום "תוך תוכן". אמנם המשקים שנטמאו אינם חוזרים ומטמאים אותן האילפסים שהמשקים בתוכן, שלגבי טומאת עצמן אומרים "ממה נפשך": אם כלים הם, הרי מצילות הן על המשקים שבתוכן משום "תוך תוכן", ונמצא שאינם טמאים, ואם אינם כלים, הרי אינם מקבלים טומאה בכלל ("אליהו וברא"). **הַשֶּׁרֶץ בְּעֵלְיוֹנָה וְהַתְּחִתּוֹנָה עוֹדֶפֶת** – משנתנו חוזרת כאן ללמד באילפסים שלמות זו בתוך זו, ואין שפּוֹתֵיהֶן שׁוֹת, אלא שפת החיצונה גבוהה משפות האחרות, והשרץ נמצא בפנימית, **היא** – הפנימית שהשרץ בתוכה, וְהַתְּחִתּוֹנָה – והחיצונית, **טמאה** – שהואיל והחיצונית עודפת, הרי זה כאילו מונח השרץ גם באוויר החיצונית. אבל האמצעיות טהורות, אף על פי שהן באוויר החיצונית, שאין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס. **בְּעֵלְיוֹנָה וְהַתְּחִתּוֹנָה עוֹדֶפֶת** – כלומר בענין ששינוי קודם לכן, שאם "השרץ בעליונה וּתְחִתּוֹנָה עודפת", העליונה וּתְחִתּוֹנָה בלבד טמאות, אבל האמצעיות טהורות, **כָּל שֵׁשׁ בָּהּ מִשְׁקָה טוֹפֶת** – כל אילפס אמצעית שיש בה משקה כדי ללחלח את היד הנוגעת בו, **טמאה** – לפי שהמשקה נטמא מאויר האילפס החיצונה וחוזר ומטמא את האילפס שהמשקה בתוכה, שכן חכמים גזרו על משקים טמאים שיהיו מטמאים כלים, גזירה משום משקים של זה וזכה, שהם אב הטומאה, כמו שכבר בארנו במקומות אחרים.

בארנו את הסיפא לפי הרא"ש והגר"א. ולמה נקטה המשנה לשון זה של חזרה על הפסיקה "בעליונה וּתְחִתּוֹנָה עודפת"? על כך כותב הגר"א, שמשנתנו באה להשמיע, שדווקא בכגון זה ששינוי בסיפא הדין הוא, שכל שיש בה משקה טופח טמא, שהואיל וכל האילפסים שלמות ומקבלות טומאה, וּתְחִתּוֹנָה עודפת, והרי זה כאילו השרץ מונח באוויר התחתונה והמשקים שבאילפסים אף הם מונחים באוויר התחתונה, לפיכך נטמאים המשקים מאויר התחתונה וחוזרים ומטמאים את הכלים. אבל בכגון ששינוי ברישא, שהאילפסים ניקבו בכונם משקה וּשְׁפֹתֵיהֶן שׁוֹת ושרץ בתחתונה, אפילו יש בהן משקה טופח, כולן טהורות, כמו שכבר בארנו במשנה בענין זה.

יש גורסים בסיפא: העליונה וּתְחִתּוֹנָה עודפת, ואף מפירושו של הרב מברטנורה נראה שהיתה לו גירסה אחרת, ויש סוברים שאמנם כך היתה גירסתו; ופירושו הדברים, שאם העליונה וּתְחִתּוֹנָה (הפנימית והחיצונית), שתיהן עודפות על

טהור – שהתנור החדש, המכוסה בסרידה, מציל על כל מה שבתוכו, אף על התנור הישן, משום אוהל. **חֲדָשׁ בְּתוֹךְ הַיֶּשֶׁן** – היה תנור חדש בתוך התנור הישן, העומד באוהל המת, וּסְרִידָה עַל פִּי הַיֶּשֶׁן – התנור החיצון, ואם יינטל תנור זה, לא תפול הסרידה לתוך החדש אלא על פיו, שכן פיו צר מפיו של הישן, **אם אין בין חֲדָשׁ לְסְרִידָה פוֹתֵחַ טפח** – שאין גובה טפח בין הסרידה שעל התנור הישן לשפת התנור החדש, **כָּל שֶׁבְּחֲדָשׁ טְהוֹר** – שרואים את הסרידה כאילו היא מונחת על פי החדש, ולפיכך החדש מציל על כל מה שבתוכו משום אוהל. ברם, התנור הישן שבחוץ טמא, מאחר שאינו מוקף צמיד פתיל.

באור משנה ח

לִפְסִין – אילפסים, היינו מחבתות של חרס, **זו בְּתוֹךְ זוּ** – ויש ריווח בין אילפס לחברתה להניח שם אוכלים ומשקים, וּשְׁפֹתֵיהֶן שׁוֹת – שאין שפה אחת גבוהה מחברתה: **הַשֶּׁרֶץ בְּעֵלְיוֹנָה** – היינו בפנימית, או **בַּתְּחִתּוֹנָה** – בחיצונית, **היא טמאה** – זו שהשרץ בתוכה טמא, וְכָלן טְהוֹרוֹת – וכל שאר האילפסים טהורות; וכן כל מה שבתוכן טהור, שאם השרץ בפנימית (בעליונה), החיצונית טהורות, לפי שהשרץ אינו "בתוכן" אלא בתוך תוכן, ונאמר (ויקרא י"א, ג): "וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו", ודרשו: אל תוכו, ולא אל תוך תוכו; ואם השרץ בחיצונית (בתחתונה), הפנימית טהורות, שאין כלים מקבלים טומאה מאויר כלי חרס, והאוכלים והמשקים שבתוכן טהורים, לפי שהם בתוך תוכן, ונאמר (שם): "כל אשר בתוכו יטמא", ודרשו: בתוכו ולא בתוך תוכו. **הָיָה** – האילפסים נקובות – **בְּכֹנֶם מִשְׁקָה** – נקבים שאפשר למשקה להיכנס בהם, וכבר שינוי, שכלים העשויים בין לאוכלים ובין למשקים מטילים אותם לחומרה, שאם ניקבו בכונם משקה, אמנם עדיין הם חשובים כלים לענין זה שבעצמם מקבלים טומאה, כדין הכלים העשויים לאוכלים בלבד, ששיעורם להיטירה הוא במוציא זית (בנקב שדרכו יכול לצאת זית מהכלי). אולם אינם חשובים עוד כלים כדי להציל על מה שבתוכם משום "תוך תוכן", כדין הכלים העשויים למשקים בלבד, ששיעורם הוא בכונם משקה, וכיון שהאילפסים מיוחדות לאוכלים ולמשקים, הרי דינן, שבכונם משקה אינן מצילות על מה שבתוכן, ולפיכך: **הַשֶּׁרֶץ בְּעֵלְיוֹנָה** – בפנימית, **כָּלן טְמֵאוֹת** – הפנימית טמאה, שהרי לא ניקבה במוציא זית אלא בכונם משקה בלבד, והולכים בה לחומרה, שאינה בטלה לענין קבלת טומאה מתורת כלי, והחיצונית טמאות, שהואיל וניקבה בכונם משקה הולכים בה לחומרה, ששוב אינה חוצצת בפני השרץ שלא יטמא את החיצונית משום תוך תוכן,

פרק אחד עשר

א כָּלִי מִתְּכֹת – פְּשׁוּטִיָּהּ וּמִקְבְּלֶיהָ טָמֵאִין. נִשְׁבְּרוּ – מִתְּהִי. חֹזֵר וְעֹשֶׂה מִהֵן כָּלִים – חֹזֵר לְטָמְאָתָן הַיִּשְׁנָה. רִבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא לְכָל טָמְאָה, אֲלָא לְטָמְאָת הַנֶּפֶשׁ.
ב כָּל כָּלִי מִתְּכֹת שֵׁישׁ לוֹ שֵׁם בְּפָנָי עֲצָמוֹ – טָמֵא, חוּץ מִן הַדֶּלֶת, וּמִן הַחֲנֹךְ, וּמִן הַמְּנַעוּל, וְהַפּוֹתָה שֶׁתַּחַת הַצִּיר, וְהַצִּיר, וְהַקּוֹרָה, וְהַצִּנּוֹר; שֶׁנֶּעֱשׂוּ לְקִרְקַע.

פירוש ברטנורא

א כָּלִי מִתְּכֹת פְּשׁוּטִיָּהּ טָמֵאִים. דלא איחקש לשק: חזרו לטומאתן הישנה. חכמים גזרו על כלי מתכות שהתכין ועשה מהן כלים חדשים, שיחזרו לטומאתן הישנה. גזירה שמה יאמרו שבירתן של כלים מטהרתן ומבטלתן מטהרתן. מה שבירתן אינה טעונה הערב שמש, שהרי משתמשין בהן באותו היום שנטמאו ושבין וחזרו ועשאו חדשים, אף טבילתן אינה טעונה הערב שמש, ואתיא למיעבד תרומה וקדשים בכלים שלא העריב שמשן: לא לכל טומאה אלא לטומאת נפש. רבן שמעון בן גמליאל סבר דטעמא דגזרו על כלי מתכות שיחזרו לטומאתן ישנה אינה אלא גזירה שמה תשתכח תורת מי חטאת מן הכלים, שאין לך אדם ממתין שבעת ימים אלא שוכרין מיד וחוזר ועושה אותן חדשים, הילכך לא גזרו אלא לטומאת מת בלבד שצריכים הוזהר שליש ושבועי. ואין הלכה כרשב"ג:

ב שֵׁישׁ לוֹ שֵׁם בְּפָנָי עֲצָמוֹ. שהוא ידוע וניכר ומיוחד בשמו: טמא. בין יש לו בית קבול בין אין לו בית קבול: חננר. יתר של ברזל שנועץ ראשו אחד בקרקע וראשו השני אחורי הדלת. אי נמי, כמין עמוד שסוגר ומבטח הדלת מן הקצה אל הקצה: מנעול. כל דבר שנועלים וסוגרים בו הדלת נקרא מנעול. ודוגמתו במקרא בשיר השירים (ה' ה') על כפות המנעול: פותה. כמין כוס קטן של ברזל קובעים בארץ, וציר הדלת סובב עליו כדי שיהא נוה להפתח ולהסגר. ודוגמתו במקרא (מלכים א' ו' ג') והפותרות לדלתות הבית הפנימיות: והצנור. קנאל"י בלע"ז: שנעשו לקרקע. להשתמש בקרקע. וכל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע ואינו מקבל טומאה:

משניות מבוארות – קהתי

חוזרים לטומאתם הישנה. טעמו של רבן שמעון בן גמליאל מבואר בגמרא ובמפרשים, שלדעתו כל אותה גזירה אינה אלא משום שחששו חכמים שמה תשתכח תורת מי חטאת (מי אפר הפרה האדומה) מן הכלים, שאם ייטמאו כלי מתכות, לא ימתין בעל הכלים שבעת ימים להזאת מי החטאת עליהם, אלא ישברם מיד ויחזור ויעשה אותם חדשים; הלכך לא גזרו אלא לטומאת מת בלבד שצריכים הזאה בשלישי ובשביעי. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל (עין במפרשים, משום מה גזרו אותה גזירה בכלי מתכות בלבד ולא בשאר כלי ששם).

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שכלי מתכות אף פשוטיהם מקבלים טומאה, באה משנתנו להשמיע, שאין פשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה אלא אם כן יש להם שם בפני עצמם ואינם נקראים על שם כלי אחר (ומב"ס: "משנה אחרונה").
כָּל כָּלִי מִתְּכֹת שֵׁישׁ לוֹ שֵׁם בְּפָנָי עֲצָמוֹ – שהוא ידוע ומיוחד בשמו, ואין לו שם לואי, טָמֵא – מקבל טומאה, בין יש לו בית קיבול בין אין לו (ומב"ס: ברטנורא), חוץ מן הדלת – של מתכת, ומן החנך – מין בריח או יתר לנעילת הדלת, ומן המנעול – שבתוך הדלת, והפותרה שתחת הציר – כמין כוס קטנה של ברזל, שבה נתון ציר הדלת (שכן בימיהם לא היו הצירים קבועים בצד הדלת כמו אצלנו, אלא היו בולטים מאמצע שפת הדלת למעלה ולמטה, והציר שלמעלה היה תחוב בחור שבמשקוף, והציר שלמטה – בחור שבאסקופה, אולם הואיל וכל כובד הדלת הוא למטה, לפיכך היו עושים מין כוס קטנה של ברזל ומכניסים אותה בחור שבאסקופה, כדי שיסוב בתוכו הציר התחתון ולא יעמיק החור על ידי סיבוב הציר בו תדיר. – תפארת ישראל; וזכור שם זה בספר מלכים א' ו' טו: "והפותרות לדלתות". והציר – שעליו מסתובבת הדלת, והקורה – של מתכת שמעל הדלת (עין מועד קטן א, י); ויש גורסים: והקורא (באל"ף), ומפרשים, שהוא הקורס שמקישים בו על הדלת, כדי לקרוא לבני הבית שיפתחו את הדלת ("תפארת ישראל"; ותוספות אנושי שם); והצנור – של ברזל שבמשקוף ושבמפתן שציר הדלת סובב בו (ברם). יש עושים במפתן במקום צינור כמין כוס קטנה, ואז הוא נקרא "פותרה", כמו שבארנו לעיל – תפארת ישראל; כל אלו אינם מקבלים טומאה, משום שנעשו לקרקע – להשתמש בהם במחובר לקרקע, וכל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע, ואינו מקבל טומאה. הרמב"ם כותב, שאפילו קודם שייקבעו אינם מקבלים טומאה, הואיל ועיקר עשייתם להשתמש בקרקע.

באור משנה א

בעשרת הפרקים הראשונים, הנקראים בתוספתא בשם "בבא קמא" של מסכת כלים, נישנו דיני כלי חרס. מכאן ועד סוף פרק יד נישנים דיני כלי מתכות.
כָּלִי מִתְּכֹת, פְּשׁוּטִיָּהּ וּמִקְבְּלֶיהָ טָמֵאִין – לעיל (ב, א) שנינו: "כלי עץ וכלי עור וכלי עצם וכלי זכוכית, ופשוטין סהודין ומקבליהן טמאים". ובאה משנתנו ללמד, ששונה דינם של כלי מתכות מכל הכלים הללו, שאפילו פשוטיהם מקבלים טומאה; והטעם הוא, שכל אותם הכלים שנימנו שם הוקשו בכתוב לשק (ויקרא יא, לב), כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו, אבל כלי מתכות לא הוקשו. והרמב"ם מפרש הטעם, לפי שכתוב בטומאת כלי מתכות (במדבר לא, כג): "כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש", ומשמע בין פשוטים בין מקבילים. ונשפירו – הכלים, טָהוֹר – יצאו מידי טומאתם; ולהלן (בפרקים יג-יד) יבואר שיעור שבירתם להיטהר. יש מעירים, שאף על פי שלכאורה שברי כלי מתכת אינם גרועים מפשוטי כלי מתכות, מכל מקום שונה דינם לענין טומאה, לפי פשוטי כלי מתכת, הואיל ונעשו מתחילתם לשם כלים פשוטים, הרי הם נקראים כלים, אבל כלי שנשבר ואינו כבתחילה, הריהו בטל מתורת כלי ("משנה אחרונה"). חֹזֵר וְעֹשֶׂה מִהֵן כָּלִים – כלי מתכת שנטמאו ונשברו, וטהרו מטומאתם, ואחר כך חזר ועשה כלים חדשים מן השברים, חֹזֵר לְטָמְאָתָן הַיִּשְׁנָה – מגזירת חכמים, שמה יאמרו הבריות: שבירתם של כלים מטהרתם וטבילתם מטהרתם, מה שבירתם אינה טעונה הערב שמש, שהרי משתמשים בהם באותו יום שנטמאו ונשברו וחזר ועשאו חדשים, אף טבילתם אינה טעונה הערב שמש, ויבואו לעשות תרומה וקדשים בכלים שלא העריב שמשם (גמרא שבת סז, ב; ברטנורא; ועין "תוספות יום טוב"). כן מובא בגמרא (שם), שזוהי תקנתו של שמעון בן שטח. רִבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא לְכָל טָמְאָה – הם חוזרים, אֲלָא לְטָמְאָת הַנֶּפֶשׁ – לטומאת המת בלבד חוזרים, שאם נטמאו בטומאת המת ונשברו, וחזר ועשה מהן כלים, חזרו לטומאתם הישנה. אבל אם נטמאו בטומאה אחרת ונשברו וחזר ועשה מהם כלים, אינם

ג העושה כלים מן העשית, ומן החררה, ומן הסובב של גלגל, ומן הפסין, ומן הצפונין, מפני כלים, ומאגני כלים, מאגני כלים, מן השחלת, ומן הגרדת – טהורין. רבי יוחנן בן נורי אומר: אף מן הקצצת. משבר כלים, מן הגרוטים, ומן המסמרות שידוע שנעשו מפלים – טמאין. מן המסמרות – בית שמאי מטמאין, ובית הלל מטהרין. ד ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור, אם רב מן הטמא – טמא, ואם רב מן הטהור – טהור, מחצה למחצה – טמא. וכן מן החלמא ומן הגללים. קלסטרטא – טמאה, ומצפה – טהורה. הפין, והפורנה – טמאין. והקלסטרטא

פירוש ברטנורא

ג העשית. חתיכה של ברזל כשמוציאים אותו מן המחצב: חררה. לאחר שמתיכים הברזל עושים ממנו עיגול כמין עוגה: סובב של גלגל. גלגל העגלה של עץ. עושים סביבו מס של ברזל שלא ישבר בטרשים ובפלעים: טפין. וירקעו את פחי הזהב (שמות י"ז), מתרגמין ורדירו ית מסי דרהבא: בני כלים. בסיס כלים. לשון ואת כנו, דמתרגמין וית בסיסה: חוגני כלים. כמין ענק סביבות שפת הכלים: אזני כלים. בית יד שאוהזים בו הכלי: השחולות. מה שנשתתף מן הכלי לאחר שנעשה. לשון כמשל בניתא מחלבא ברכות דף ח. כי מן המים משיתדו (שמות ב') מתרגמין ארי מן מים שחלחלה: גרודות. שנגרד מן הכלי בשעת עשייתו. לשון להתגרד בו האמור באיוב (כ"ח): טהורים. דלא חיישין בכל הני שמא מכלי טמא באו וכשהור ועשה מהן כלי חזרו לטומאתן ישנה, דכל הני לא נראו לקבל טומאה מעולם, משום גולמי כלי מתכות נעוה, וגולמי כלי מתכות אין מקבלין טומאה. והכי תניא בתוספתא, גולמי כלי מתכות טהורים, ואילו הן גולמי כלי מתכות, כל שעתידי לשוק, לשבין, לגרד. ולכרכב, ולהקיש בקורנם, מחוסר אונן או און. טהור: אף מן הקצוצות. אם קצץ כלים לחתיכות, כלים הנעשים מאותן חתיכות לא חזרו לטומאתן ישנה. ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי: גרוטאות. כלים שנשתברו מפני תשמישן ונעשה בהן חתיכות קטנות אחרי בליתן נקראים גרוטות. והן קטנים משברי כלים: ומן המסמרות שידוע שנעשו מכלים. אע"ג דלא ידעין אם מכלים טהורים באו או מן הטמאין: טמאין. טמאים הכלים הנעשים מהם. דחיישין שמא מכלים טמאין באו וחזרו לטומאתן הישנה: מן המסמרות. סתם. דלא ידעין אם נעשו מכלים או מן העשית: בית שמאי מטמאין. דגורו הני אטו הני: ובית הלל מטהרין. דלא גורו:

ד ברזל טמא. שבא משברי כלים: שבללו. שטרפן זה כזה והתיכן ועשה משניהם כלי: ברזל טהור. שבא מן העשית ומן החררה וכו': אם רוב מן הטמא טמא. דחזרו לטומאתו הישנה: החלמא. טיט הרבק כלובן ביצה: ומן הגללים. שעורב הטוט עם גללי הבקר ועשה מהן כלים וצרפן בכבשן. אם רוב מן החלמא. מקבלים טומאה כדין כלי חרס. ואם רוב מן הגללים, טהורים, דכלי גללים אין מקבלין טומאה: קלוסטרטא. הנגר של הדלת. והוא היתר שנועלים בו הדלת כדפרישנא לעיל, רגילים לעשות בראשו כמין תפוח, והוא נקרא גלוסטרטא. ואם נעשה מברזל טמא, חזרו לטומאתו הישנה, לפי שראוי לדיק בו

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

– ועשה מהתערובת כלי, אם רב מן הטמא – אם רובו של הכלי הוא מן הברזל הטמא, טמא – הכלי, שהוא חזרו לטומאתו הישנה; ואם רב מן הטהור – ואם רוב הכלי הוא מן הברזל הטהור, טהור – הכלי. מחצה למחצה – שיש בכלי מחצה מן הברזל הטמא ומחצה מן הברזל הטהור, טמא – הכלי, שהולכים בו לחומרה. וכן מן החלמא ומן הגללים – חלמא הוא מין טיט עבה, שלה עשוי ממנו מקבל טומאה כדין כלי חרס, ובאה המשנה ללמד, שהעושה כלי מתערובת של חלמא וגללים, אם רוב הכלי מן החלמא, הכלי מקבל טומאה כדין כלי חרס, ואם רובו מן הגללים, הכלי אינו מקבל טומאה, שכלי גללים אינם מקבלים טומאה; מחצה על מחצה, מקבל טומאה (רמב"ם: ר"ש; ברטנורא; ועיין "תפארת ישראל" שם פ"ד ד"ד אחרת). קלסטרטא – כמין כדור עבה שבראש הבריה של הדלת, טמאה – אם נעשתה מברזל טמא, שכן חזרת היא לטומאה הישנה, ומצפה – אם היתה של ברזל טהור, ומצופה מתכת טמאה, טהורה – שהולכים אחר העיקר ולא אחר הציפוי (הר"ש; הרא"ש; ברטנורא); ויש מפרשים: קלוסטרטא טמאה – מקבלת טומאה, ומצופה – קלוסטרטא של עץ המצופה ברזל, טהורה – אינה מקבלת טומאה, שפשוטי כלי עץ המצופים מתכת אינם מקבלים טומאה (רמב"ם; הגר"א; "תפארת ישראל"). הפין, והפורנה – הפורנה היינו המנעול, והפין הן השיניים הנכנסות לתוך הפורנא והמנעול נסגר, טמאין – מקבלים טומאה; ומבאר הרא"ש, שבאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שכלי זה עשוי משתי חתיכות העושות מלאכה אחת, מכל מקום טמא (עיין "תפארת ישראל", שכונת הרא"ש. שאין אומרים, שאינם מקבלים טומאה אלא בשעת חיבורם. משום שהם נחשבים כשני איברים של גוף אחד, אלא כל אחד בפני עצמו מקבל טומאה, מאחר שכל אחד נעשה פעולה אחרת. אבל בעל "משנה אחרונה" כותב, שדווקא בחיבורם מקבלים טומאה, אבל כל אחד בפני עצמו אינו מקבל טומאה: והקלסטרטא – ששינונו לעיל שהיא טמאה, נחלקו בה תנאים לענין שבת: רבי יהושע אומר: שומטה מפתח זה ותולה בפתחו בשבת – כלומר שמותר להעבירה מפתח לפתח על ידי גרידה, שטלטול מן הצד הוא, אבל לטלטלה ממש אסור. רבי טרפון אומר: הרי היא לו ככל הכלים, ומטלטלת כפחצר – רבי טרפון סובר, שמותר לטלטלה

העושה כלים מן העשית – מגוש של מתכת, ומן החררה – מחתיכת ברזל העשויה כמין עוגה, ומן הסובב של גלגל – מס של ברזל שמסביב לגלגלים של עץ, ומן הפסין – לוחות של מתכת, ומן הצפונין – מציפוי מתכת שעל כלי עץ, מפני כלים – מבסיסים של כלים, ומאגני כלים – משפתם של כלים, מאגני כלים – מבתי אחיזה שלהם, מן השחלת – הפסולת הנופלת מן המתכת, כשעושים ממנה כלי, ומן הגרדת – הנגרד מן הכלים בשעת עשייתם, טהורין – הכלים, ואין חוששים בכל אלו, שמא באו מכלים טמאים, וכשהור ועשה מהם כלים, חזרו לטומאתם הישנה, לפי שכל אלו אין עליהם צורת כלי כלל, ולא נראו לקבל טומאה לעולם. רבי יוחנן בן נורי אומר: אף מן הקצצת – העושה כלים ממה שנקצץ מן הכלי בשעת עשייתו, כגון שעשה כלי גדול וקיצץ שפתיו סביביו להקטין, אף אלו טהורים (הגר"א; עיין פירוש הרא"ש, שמבאר בדרך דומה; אבל הרב מברטנורא מביא: אם קצץ כלים לחתיכות, כלים הנעשים מאותן חתיכות, לא חזרו לטומאתם הישנה... וכן מבאר ב"תפארת ישראל"; עיין שם בענין שמעו של רבי יוחנן בן נורי; ועיין "תוספות יום טוב"; "משנה אחרונה"). משברי כלים – אבל העושה כלים משברי כלים, מן הגרוטים – מן הגרוטאות, מחלקי כלים ישנים, ומן המסמרות שידוע שנעשו מפלים – אף על פי שלא ידוע אם מכלים טהורים או מטמאים באו, טמאין – הכלים שנעשו מהם, שמא באו מכלים טמאים וחזרו לטומאתם הישנה. מן המסמרות – העושה כלים מן המסמרות סתם, שאין ידוע, אם נעשו מכלים, בית שמאי מטמאין – שגזורים במסמרות סתם משום המסמרות שנעשו מכלים, ובית הלל מטהרין – שאינם גזורים.

בארנו משנתנו לפי רוב המפרשים, שהגידו בה, אם חוששים שמא חזרו הכלים לטומאתם הישנה. אבל הרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת, שכן לפירושו דנה המשנה כולה בענין קבלת טומאה להבא (עיין בפירושו למשנתנו: ועיין הל' כלים ח. ב).

באור משנה ד

ברזל טמא – הבא מכלי טמא שנשבר, שבללו עם ברזל טהור

— רבי יהושע אומר: שומטה מפתח זה ותולה בחברו בשפת; רבי טרפון אומר: הרי היא לו ככל הכלים, ומטלטלת בחצר.

ה עקרב של פרמביא — טמאה, ולחיים — טהורים. רבי אליעזר מטמא בלחיים. וחכמים אומרים: אין טמא אלא עקרב, ובשעת חביון — הכל טמא.

ו פיקה של מתכת — רבי עקיבא מטמא, וחכמים מטהרין. ומצפה — טהורה. הפוש והאימה והמקל וסמפונייה וחליל של מתכת — טמאין, ומצפין — טהורים. סמפונייה, אם יש בה בית קבול בנפים — בין כך ובין כך טמאה.

ז קרן עגלה — טמאה, ופשוטה — טהורה. אם היתה מצופית שקלה של מתכת — טמאה. הקב שקלה — רבי פירוש ברטנורא

שומין במדוכה: ומצופה טהורה. אם היתה של ברזל טהור ומצופה של מתכת טמא, טהורה. דבר עיקרא אולין ולא בחר הציפוי שהוא של מתכת טמא: הפין והפורנא. שנים הקבועים בפותחת, והפין נכנס בתוך הפורנא: שומטה מפתח זה ותולה בחבירו. ע"י גרירה בלבד, דמלטול מן הצד הוא. אבל מלטול גמור, לא. ור' טרפון שרי אפילו מלטול גמור כי ארחת. ושם אתא תנא לאשמעינן הכא דקלוסטרטא טמאה דתנן ברישא לאו דברי הכל היא אלא פלוגתא דרבי יהושע ור' טרפון, דלר' יהושע טהורה, דכי היכי דלא משיי לה מנא לענין שבת הכי נמי לא משיי לה מנא לענין טומאה:

ה עקרב של פרומביא. מתג ורסן ופרומביא, אחד הן. והברזל הנכנס בפי הבהמה נקרא עקרב: ולחיים. מחוברים לעקרב כמין שני מסין מצוירים, אחד מכאן ואחד מכאן על לחיי הבהמה עשויין לגוי. והן טהורין כשהן בפני עצמן, דתכשיטי בהמה ניהו, ותכשיטי בהמה וכלים אין מקבלים טומאה:

ו פיקה. כמין כדור קטן נקוב באמצע שמשימות הנשים בראש הפלך שמוות בו כדי שיכבד: ר' עקיבא מטמא. דכלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו הוא, וטמא. כרתנן בריש פרין: וחכמים מטהרין. דאין לו שם בפני עצמו אלא שם לווי, פיקא של כוש, או פיקה של אותו דבר שהיא משמשת לו. והלכה כחכמים: ומצופה. אם היא של עץ ומצופה במתכת טמא: טהורה. דבחר עיקרא אולין, ולא בחר הציפוי שהוא של מתכת טמא: כוש. פלך שהנשים טוות בו: והמקל. של מתכת טמא. הואיל ואדם רודה בו את הבהמה, ככלי עשוי לתשמיש אדם הוא חשוב: סמפוניא. מין כלי זמר הוא, כדרכי בדניאל (ג) פסנתרין וסמפוניא: וחליל. אף הוא מין של כלי זמר, וחלול הוא וקולו נשמע עד למרחוק: ומצופין טהורים. אם של עץ ומצופה נחושת טמא, טהור הוא. דבחר עיקר הכלי אולין שהוא של עץ. ולא חשיב יש לו בית קיבול אע"פ שהוא חלול. כיון שאינו עשוי לבית קיבול: אם יש לו בית קיבול בנפים. כלים דקים קטנים כדמות כנפים נותנים בתוך הסמפוניא. שמשיעים להשמעת קול הנגון. ואם עשו בתוכה מקום לבית קיבול של כנפים חלל, חשיב בית קיבול: ובין כך ובין כך. בין שהיא מצופה ובין שאינה מצופה, טמאה:

ז קרן עגלה וקרן פשוטה. חצוצרות מקרני הבהמות עשויות פרקים פרקים מחוברים, אלא שאחת מהן צורתה עגולה ואחרת פשוטה. וחבירו הפרקים של

משניות מבוארות — קה"י

כדי שירבה כובדו, רבי עקיבא מטמא — לפי שהוא כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו, וחכמים מטהרין — שלדעת חכמים אין לו שם בפני עצמו אלא שם לווי, כמו שאומרים: פיקה של כוש וכדומה (רמב"ם, ברטנורא; ועיי' "תוספות יום טוב"). ומצפה — פיקה של עץ המצופה מתכת, טהורה — שבטל הציפוי לגבי הפיקה שהיא פשוטי כלי עץ. הפוש — המוט של הפלך, והאימה — הקנה שכרוך עליו הצמר או הפשתן בשעת הטוויה, וממנו טווים את החוט על הפלך, והמקל וסמפונייה — מין כלי זמר, וחליל — כל אלו, אם הם של מתכת, טמאין — מקבלים טומאה; ומצפין — ואם הם של עץ ומצופים מתכת, טהורים — כמו שבארנו הטעם בפיקה מצופה. סמפונייה, אם יש בה בית קבול בנפים — אם יש בתוכה מקום למנענעים, שמחברים לסמפונייה, ועל ידי נענועים נשמעים קולות שונים, בין כך ובין כך טמאה — בין שהסימפונייה מצופה ובין שאינה מצופה, הרי היא מקבלת טומאה, הואיל ויש לה בית קיבול (הגרי"א). ולשיטת הרמב"ם, כל כלי עץ המצופה מתכת טהור, ואפילו יש לו בית קיבול, אלא שכאן טמא, משום שבית הקיבול של הסימפונייה אינו מצופה, שהרי אי אפשר לעשות שם ציפוי.

באור משנה ז

קרן עגלה — חצוצרה עקומה העשויה מקרן הבהמה, טמאה — מקבלת טומאה, לפי שיש לה בית קיבול, שההואל והיא עקומה, הרי עשויה היא לקבל לתוך חללה מים וכדומה; ופשוטה — חצוצרה פשוטה מקרן הבהמה, טהורה — אינה מקבלת טומאה, שאף על פי שיש לה חלל, מכל מקום אינו בית קיבול, והרי הקרן דינה כדיון כלי עצם, שפשוטיהם טהורים, כפשוטי כלי עץ (עיי' לעיל ב. א. א). אם היתה מצופית שקלה של מתכת — מצופית היינו פיין, הצד הצר של החצוצרה הניתן בפי התוקע, ובאה המשנה ללמד, שאם המצופית של הקרן היתה של מתכת, טמאה — המצופית מקבלת טומאה, אפילו בפשוטה, כדיון כלי מתכות. הקב שקלה — ויש גורסים: הקו שלה. היינו הצד הרחב שבקו הפשוטה, אם היה של מתכת, רבי

בחר מלטול גמור, כדיון כל הכלים. יש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שכשם שנחלקו לענין שבת כך נחלקו לענין טומאה, ולדעת רבי יהושע הקלוסטרטא טהורה, שכשם שאינה חשובה כלי לענין שבת כך אינה כלי לענין טומאה (הרא"ם; ברטנורא; עיי' "תפארת ישראל" בוע).

באור משנה ה

עקרב של פרמביא — פרומביא הוא רסן הבהמה, ובו תחית ברזל בצורת עקרב. שמניחים בפייה של הבהמה; ובאה המשנה ללמד, שחתיכת ברזל זו, הנקראת "עקרב של פרומביא", טמאה — מקבלת טומאה, לפי שיש לה שם בפני עצמה (רמב"ם); ויש מפרשים הטעם, לפי שעשויה לתשמיש האדם, לעכב בה את הבהמה שלא תרוץ (הראב"ד), ולחיים — הטסים שנותנים על לחיי הבהמה, טהורים — אינם מקבלים טומאה, לפי שאין להם שם בפני עצמם (רמב"ם); ובברטנורא מבואר הטעם, שתכשיט בהמה הם, ותכשיטי בהמה וכלים אינם מקבלים טומאה. רבי אליעזר מטמא בלחיים — לפי שהם חלק מן הרסן, ועשויים לשימוש האדם. וחכמים אומרים: אין טמא אלא עקרב, ובשעת חביון — כשהלחיים מחוברים לעקרב, הכל טמא — אף הלחיים.

דברי החכמים "אין טמא אלא עקרב" תמוהים הם, שהרי גם תנא קמא סובר כך.

וכותב הגר"א, שלדעת תנא קמא אין טהור אלא הלחיים, אבל כלים שחון ללחיים שייכים לעקרב וטמאים. ולדעת חכמים אין טמא אלא עקרב, אבל כלים שחון לעקרב, שייכים ללחיים וטהורים.

ויש כותבים, שאפשר לומר, שלתנא קמא לחיים טהורים אפילו כשהם מחוברים לעקרב, ורבי אליעזר מטמא בלחיים אפילו כשהם בפני עצמם, ולחכמים אין טמא אלא עקרב בפני עצמו, אבל לחיים בפני עצמם טהורים, אבל כשהם מחוברים, הכל טמא אפילו הלחיים (חידושי מהרי"ח; ועיי' "משנה אחרונה" שגריה לו ליישב כל המשנה לענין טומאה ישנה).

באור משנה ו

פיקה של מתכת — כדור הנתון בראש הפלך שהנשים טוות בו,

טרפון מטמא, וחכמים מטהרין. ובשעת חבורן – הפל טמא. פיוצא בו: קני מנורה – מטהרין. הפרח והבסיס – מטמאים. ובשעת חבורן – הפל טמא.

ח קסדא – טמאה, ולחיים – מטהרים. אם יש בהן בית קבול מים – מטמאים. כל כלי המלחמה מטמאים: הפידון, הנקון, והמגפין, והשריון – מטמאין. כל תכשיטי נשים מטמאים: עיר של זהב; קטליות; גומים; ומטפעות, ומטפעת בין שיש לה חותם ובין שאין לה חותם; גומי האף. קטלה שחליות שלה של מתכות בחוט של פשתן או של צמר, נפסק החוט – החליות מטמאות, שכל אחת ואחת כלי בפני עצמה. חוט של מתכות, וחליות של אבנים טובות ומרגליות, ושל זכוכית, נשתברו החליות, והחוט בפני עצמו קיים – מטמא. שירי קטלא – כמלא צואר קטנה; רבי אליעזר אומר: אפלו מטפעת אחת – מטמאה, שכן תולין בצואר.

פירוש ברטנורה

עגולה קשים וצריכים אומן יותר מחיבור הפרקים של פשוטה, ומפני זה אמרו המחזיר קרן עגולה בשבת חייב טמא, משא"כ בפשוטה: קרן עגולה טמאה. שיש לה בית קיבול. וקרן פשוטה מטהרה, שאין לה בית קיבול. וקרים דין כלי עצם יש להן, שפשוטותן מטהרים בפשוטי כלי עץ: מצופות. מקום הנחת הפה, והוא הקצר שבה. מלשון עומדים צופים: טמאה. דחשבינן לה כלי מתכות, ואע"פ שהיא פשוטה מקבלת טומאה: חקן שלה. הצד הרחב שבה אם היה של מתכות: ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרים. והלכה כחכמים: קני מנורה מטהרים. שאין להם שם בפני עצמן, ותנן לעיל בריש פרקין כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו, טמא: הפרח. מקום מושב הנר שבראש המנורה פרח שמו: בסיס. רגלי המנורה שהיא יושבת עליהן:

ח קסדא. כובע נחשת שנותנים אנשי המלחמה על ראשן: ולחיים. מסין של ברזל שנותנים על לחיהן: ואם יש בהן בית קיבול מים. ששותין בהם מים במלחמה: בידון. רומח קטן שביד השרים והמלכים: ניקון. כמו קינן. לשון ומשקל קינו (שמואל ב' כ"א). והוא הברזל שבתוך הרומח: מנפיים. בתי שוקים של ברזל שנושאין אנשי המלחמה: תכשיטי נשים. אע"פ שאין עשוין למלאכה אלא לנוי, מרבין להו מקרא דכתיב (במדר ל"א) וכל אשר לא יבוא באש תתברור במים: עיר של זהב. כמין עטרה נותנת הנשים בראשן עשויה כצורת ירושלים: קטליות. חטים של זהב שנותנות סביב הצואר. ומפני שהאשה חונקת עצמה בהן כדי שתראה בעלת בשר, לכך נקראים קטליות: וגומים. יש מהן גומי האף ויש מהן גומי האוזן: בחוט של פשתן. שהיו החוליות נקובות ומלאו מהן החוט: החליות טמאות. דכל חרא באנפי נפשא חשיבא כלי מעשה: של אבנים. שהיו מרגליות ואבנים נקובות ומלאו מהן החוט: טמא. החוט, הואיל ושל מתכת הוא: כמלאו צואר קטנה. כמלאו צואר של בת קטנה:

משניות מבוארות – קהתי

מקבלים טומאה, כגון: עיר של זהב – עטרת זהב, שעיר ירושלים חקוקה בה, קטליות – שרשרות הניתנות על הצואר, נזמים – של האוזן, וטפעות – כל אלו מקבלים טומאה. וטפעת – ששנינו כאן, בין שיש לה חותם ובין שאין לה חותם – לחתום בו אגרות וכיוצא בהן, שכן לענין שבת שנינו, שטבעת שיש עליה חותם אינה תכשיט לאשה, לפיכך באה המשנה להשמיענו, שאף טבעת שיש עליה חותם, שהוא תכשיט לאיש ולא לאשה, מקבל טומאה; וכן נזמי האף – מקבלים טומאה. קטלה – שרשרת, שחליות שלה של מתכות, והן חרוזות בחוט של פשתן או של צמר, אם נפסק החוט, החליות טמאות – מקבלות טומאה, שכל אחת ואחת – מן החוליות, כלי בפני עצמה – שכל חוליה היא תכשיט בפני עצמו. חוט של מתכות, וחליות של אבנים טובות ומרגליות, ושל זכוכית – חרוזות על אותו החוט, נשתברו החליות, והחוט בפני עצמו קיים, טמא – החוט מקבל טומאה, הואיל ושל מתכת הוא. שירי קטלא – קטלא שנפסק החוט שלה ונשתיר בו מקצת מהחוליות, כמלא צואר קטנה – אם הקטלא ראוי עדיין ליתלות בצווארה של בת קטנה, הריהי מקבלת טומאה. רבי אליעזר אומר: אפלו טפעת אחת – אפילו לא נשתירה בחוט אלא טבעת אחת, היינו חוליה אחת, טמאה – מקבלת טומאה, שכן תולין בצואר – שאף טבעת אחת נהגות הנשים לחלות בצואר כתכשיט.

הר"ש כותב שהסיפא תמוהה היא, וקשה לישבה, כי אין לומר שמדובר בה בחוט של פשתן וחוליות של מתכת, שאם כן למה צריך "כמלא צואר קטנה", והרי שנינו לעיל, שכל חוליה וחוליה היא כלי בפני עצמה? אלא מדובר בה בחוט של מתכות וחוליות של אבנים טובות, וסוברים חכמים, שאם נפסק החוט, ונשאר ממנו כמלאו צואר קטנה, הריהו מקבל טומאה, אם כן מה פשר דברי רבי אליעזר: "אפילו טבעת אחת"?

ברם, בעל "תוספות יום טוב" מיישב דברי רבי אליעזר, שכוונתו היא: אפילו כמלאו טבעת אחת. כלומר שאם נשתיר החוט כמלאו טבעת, החוט מקבל טומאה, שכן תולין בצואר כתכשיט מחוט של מתכת.

וכן כותב הרא"ש, שמדובר בסיפא בחוט של מתכות והחוליות של אבנים טובות, ונפסק החוט, ונשתיר מלאו צואר בת קטנה, טמא. ומה ששנינו, שהחוט בפני עצמו טמא, היינו כשהחוט שלם, אבל אם נפסק קצתו אינו טמא

טרפון מטמא – כדין כלי מתכת; וחכמים מטהרין – לפי שאין לו שם בפני עצמו, שלשון "קב" (או "קר") הוא שם משותף, דהיינו שיש לו הוראות אחדות שונות זו מזו (רמב"ם; תוספות יום טוב; תפארת ישראל). ובשעת חבורן – של הקרן והקב עם המצופית, והמצופית היתה של מתכת (עיי' משנה אחרונה), הפל טמא – אף בפשוטה. פיוצא בו: קני מנורה, מטהרין – אינם מקבלים טומאה, כשהם מפורקים מהמנורה, לפי שאין להם שם בפני עצמם. הפרח – מקום מושב הנר בראש המנורה, והבסיס – מושב רגל המנורה, טמאים – מקבלים טומאה בפני עצמם, לפי שיש להם בית קיבול (תפארת ישראל). ובשעת חבורן, הפל טמא – אף הקנים.

בארנו ברישא: קרן – חצוצרה העשויה מקרן הבהמה. וכן מפרשים הר"ש והרב מברטנורה. אבל הרמב"ם מפרש: קרן היינו חצוצרה, לא קרן הבהמה; ויש שחלקים ממנה עשויים מעץ וחלקים ממתכת; ושני סוגי חצוצרות היו, עגולה ופשוטה, ושתיהן עשויות פרקים פרקים, אלא שהרכבת העגולה קשה וזקוקה לאומן. הלכך העגולה מקבלת טומאה, שהיא וקשה לפרקה ולהחזירה, הריהי נחשבת כמחויבת. אבל הפשוטה, שהכל יכולים לפרקה ולהחזירה, אינה מקבלת טומאה.

בביאור המשנה כולה נקטנו לרוב דרכו של הרב מברטנורה, אף שפירושו מורכב משתי שיטות שונות, של הרמב"ם ושל הר"ש (עיי' תוספות אנשי שם).

באור משנה ח

קסדא – כובע מתכת של אנשי צבא, טמאה – מקבלת טומאה, ולחיים – הטסים שנותנים על לחיהם, מטהרים – אינם מקבלים טומאה, לפי שאין להם שם בפני עצמם (רמב"ם; תפארת ישראל); ויש מבארים הטעם, לפי שאין עליהם צורת כלי (משנה אחרונה). אם יש בהן – בלחיים, בית קבול מים – ששותים בהם מים במלחמה, טמאים – מקבלים טומאה. שהואיל ויש להם בית קיבול אין צורך שיהא להם שם בפני עצמם (רמב"ם). כל כלי המלחמה מטמאים – מקבלים טומאה, כגון: הפידון – רומח קטן, הנקון – הברזל המחודד שבראש החנית, והמגפין – של ברזל, שנועלים אותן במלחמה, והשריון – שהלוחמים לובשים להגן על הגוף, כל אלו מטמאין – מקבלים טומאה. כל תכשיטי נשים טמאים –

ז נזם שהוא עשוי בקדרה מלמטון וכעדשה מלמעלן, ונפרק בקדרה – טמא משום כלי בית קבול; וכעדשה – טמא בפני עצמו. צנורא – טהורה. העשוי במין אשכול, ונפרק – טהור.

פרק שנים עשר

א טבעת אדם – טמאה; טבעת בהמה וכלים, ושאר כל הטבעות – טהורות. קורת החצים – טמאה; ושל אסירין – טהורה; הקולר – טמא. שלשלת שיש בה בית נעילה – טמאה; העשויה לכפיתה – טהורה. שלשלת של סיטונות – טמאה; של בעלי בתים – טהורה; אמר רבי יוסי: אימתי? בזמן שהוא מפתח אחד, אבל אם היו שנים, או שקשר חלזון בראשה – טמאה.

פירוש ברטנורא

ט בקדרה מלמטה. רחב מלמטה ויש לו בית קיבול; וכעדשה מלמעלה. על ראש הנזם מלמעלה יש לו גרעין של זהב או של כסף עשוי כעדשה; ונפרק. העדשה מן הקדירה: הקדירה טמאה. שהרי יש לה בית קיבול. ולא מפני שהיא מתכשית נשים, שהרי אינה ראויה לתכשית כמות שהיא; וחדשה טמאה. שיש לה שם בפני עצמה: צנורא. ראש הנזם הנכנס בנקב האוזן או בנקב האף. ולפי שהוא עשוי כמזל קרוי צנורא. תרגום מולגותו צנוריתיה; טהורה. שאין לה שם בפני עצמה: העשוי במין אשכול. נזם העשוי ארבעה או חמשה גרעין זה על גבי זה כמין אשכול; ונפרק טהור. שאין לכל גרעין וגרעין שם בפני עצמו, והוא אינו ראוי לתשמיש משנפרק;

יב א טבעת אדם. כגון טבעת של אצבע. אבל טבעת שהתקנה לחגור בו מתניו ולקשור בה בין כתפיו, טהורה, והיינו טבעת כלים. וטעמא, משום דלא רבי קרא לטומאה אלא תכשיט אדם ולא תכשיט בהמה וכלים: קורת החצים. אית דמפרשי אשפה שהחצים מונחים בה. ואית דמפרשי המטרה לחץ: ושל אסירין. עושין כמין פנימה בקורה להכניס בה רגל אדם [ומניחין עץ ארוך על גביו] ואין יכול לצאת. ובלשון מקרא קורה סר, וישם בסר רגלי (איוב ג). וקורות של חצים ושל אסירין האמורין כאן, דמתכת נינהו ולא של עץ; קולר. שנותנים בצוואר האסירים. [והוא סוגר]. תרגום ויתנהו בסוגר, בקולרין. ומשום דקולר עשוי שישאנו עמו בכל מקום שהולך, חשוב כלי מעשה טפי מקורת האסירים שאינו זו בה ממקומו, הלכך קולר טמא: שיש בה בית נעילה. עושים לשלשלת בית נעילה [ונותנים אותם ברגל הסוסים] וסוגרים במפתח, וחשיבא כלי: לכפיתה. שלשלות שכופתים בהן הקוף וגורי הכלבים הקטנים. ולנו הן עשוין והוון תכשיט דבהמה ולא ממנאי: סיטונות. סוחרים גדולים שמוכרים במדה גסה. ויש להן שלשלת שקובעים בראשה אחד המדה, סאה או תרקב, וראשה השני נותנים בטבעת שברלת או בקורה, וסוגרים עליה במפתח כדי שלא תנבם המדה; ושל בעלי בתים טהורה. דסתמא עשויה לנוי ותכשיט לכלי: מפתח אחד. מחוליא אחת. דשלשלת בחוליא אחת לא עברי אינשי, ולא חשיבא כלי: או שקשר חלזון בראשה. כרמות חלזון שהוא דג שבים שמדמה צובעים התכלת קשר לה בראשה עשוי מברזל, והוא משוי לה מנא:

משניות מבוארות – קהתי

קורת החצים – קורה של מתכת שקובעים אותה כמטרה לזרוק בה חצים, טמאה – מקבלת טומאה; ושל אסירין – קורה שמכניסים בה רגלי האסירים, טהורה – אינה מקבלת טומאה, שאינה כלי תשמיש (והא"ש). הקולר – שלשלת של ברזל שנותנים בצוואר האסירים, טמא – מקבל טומאה, שהואיל והקולר עשוי שישאנו עמו האסיר בכל מקום שהולך, הריהו חשוב כלי מעשה; מה שאין כן קורת האסירים שאינו זו בה ממקומו (ברטנורא). שלשלת – של ברזל, שיש בה בית נעילה – לסגור אותה במנעול, טמאה – מקבלת טומאה, שחשובה כלי. העשויה לכפיתה – לקשור בה בני אדם או כלבים (והא"ש). טהורה – אינה מקבלת טומאה, שאינה בכלל כלי מעשה (משנה אחרונה). שלשלת של סיטונות – סוחרים תבואה הנוסעים עם תבואתם מעיר לעיר למכרה, מוליכים את מידתם (הכלי למדידת התבואה). וקבוצה בה שלשלת, הניטלת עמה לכל מקום, וסוגרים אותה במנעול לקרון, שלא תיגנב, ובאה המשנה ללמד, ששלשלת זו טמאה – מקבלת טומאה, שהואיל והשלשלת קבוצה בכלי המידה, הרי היא חשובה כגוף הכלי. של בעלי בתים – אבל שלשלת של בעלי בתים, שקבוצה היא בכותל, ולאחר שמודדים סוגרים בה את המידה, טהורה – אינה מקבלת טומאה, לפי שהשלשלת אינה עשויה ליטול בה את המידה, אלא כשנוטלים את המידה משאירים את השלשלת מחוברת לכותל, והרי שאינה תשמיש הכלי (הגריא). ויש מבארים הטעם, לפי שאינה אלא תכשיט הכלי (ברטנורא). אמר רבי יוסי: אימתי? בזמן שהוא מפתח אחד – כלומר שהשלשלת אינה אלא חוליה אחת, אצל אדם היו שנים – שהיו שתי שלשלות, אחת מחוברת לכותל ואחת מחוברת לכלי, ומנעול באמצע, וכשנוטל את הכלי פותח באמצע, ונמצא נוטל את השלשלת שסמוכה לכלי עם הכלי, או שקשר חלזון בראשה – שכל השלשלת מחוברת לכלי, וכשתוחבה בכותל תוחבה שם בזה העשוי בדמות חלזון, וכשנוטל את כלי המדידה נוטלה עם השלשלת, טמאה – השלשלת, לפי שהיא חשובה כחלק מהכלי.

אלא אם כן נשאר ממנו ומן החוליות מלוא צוואר קטנה. ורבי אליעזר סובר, אם נשתייר מלוא צוואר קטנה וברו טבעת אחת, כלומר חוליה אחת. עדיין תכשיט הוא.

ויש מפרשים, שמדובר בסיפא בקטלא של פרקים, המחוברים זה לזה, ואינם חרוזים בחוט, וסובר תנא קמא, שאם נשתייר מקטלא זו כמלוא צוואר קטנה, טמאה, ורבי אליעזר סובר: אפילו טבעת אחת טמאה (מהר"ט, מובא ב"תוספות יום טוב"; ועיין "תפארת ישראל, בוש"ט, שגם שם מובא פירוש דומה).

באור משנה ט

נזם שהוא עשוי בקדרה מלמטון – החלק התחתון צורתו כקדירה, ויש לו בית קיבול, וכעדשה מלמעלן – והחלק העליון עגול כעדשה, ונפרק – ונתפרקו החלקים זה מזה: בקדרה – החלק שעשוי כקדירה, טמא – מקבל טומאה, משום כלי בית קבול – אף על פי שאינו ראוי עוד לתכשיט, מכל מקום הואיל ויש לו בית קיבול, הריהו מקבל טומאה; וכעדשה – והחלק שעשוי כעדשה, טמא בפני עצמו – משום תכשיט, לפי שעדיין הוא חשוב תכשיט. צנורא – קרס הנזם הנכנס בנקב האוזן או בנקב האף, טהורה – אינה מקבלת טומאה, לפי שאין לה שם בפני עצמה. העשוי במין אשכול – ונתפרקו הגרגרים, טהור – שכל גרגר יחידי אינו ראוי לתכשיט, הלכך אינו מקבל טומאה.

באור משנה א

טבעת אדם – שהוא נותן באצבעו לקישוט, טמאה – מקבלת טומאה, כמו שכבר שנינו (לעיל יא, ח). אבל טבעת בהמה וכלים – העשויה תכשיט לבהמה או לכלים, ושאר כל הטבעות – העשויות לצרכים שונים, טהורות – אינן מקבלות טומאה בפני עצמן, שלא ריבה הכתוב לטומאה אלא תכשיט אדם בלבד ולא תכשיט בהמה וכלים (הר"ט; ברטנורא; עיין "תוספות יום טוב"); ואף משום כלי אינן מקבלות טומאה, לפי שאינן אלא תשמישי כלים.

ביאור עם "שפה ברורה – עזו והדר"

רש"י

דף עא עמוד ב. הגמרא חוזרת לברר את דברי הברייתא לעיל, ושואלת: **מִשְׁזֹר שְׁמוֹנָה מָנָא לָן** – מניין שדבר שנאמר בו 'משזר' כל מין שבו שזור משמונה חוטים. משיבה הגמרא: **דְּכִתִּיב בְּרִימּוֹנִי הַמַּעִיל** (שמות לט כד) **'וַיַּעַשׂוּ עַל שׁוּלֵי הַמַּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מִשְׁזֹר, וַיְלִיף בְּגִזְרָה שׁוֹה מִשְׁזֹר' מִשְׁזֹר מְפֻרָּקֶת**, שבעשייתה נאמר (שמות כו לא) **'וַעֲשִׂיתָ פְּרוֹת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזֹר, מִה לְהֵלֵן** [בפרוכת] כל חוט שבה שזור **מַעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּטִים**, שהרי מארבעה מינים היא עשויה [תכלת וארגמן ותולעת שני ושש] וכל מין כפול שש, **אָף כָּאֵן** [רימוני המעיל] כל חוט בהם שזור **מַעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּטִים**. ומכיון שהרימונים עשויים רק משלשה מינים [תכלת וארגמן ותולעת שני], ויש בהם עשרים וארבעה חוטים, נמצא **דִּהְיוּ כָּל חֵד וְחֵד תְּמִנִּי** – שכל מין ומין שבה שזור משמונה חוטים. שואלת הגמרא: **וַיְלִיף מִשְׁזֹר' האמור ברימונים מִ'משזר' האמור בחֲשֵׁן וְאַפּוֹד, וְנֹאמַר מִה לְהֵלֵן** [חושן ואפוד] חוטם שזור **מַעֲשָׂרִים וְשְׁמוֹנָה חוּטִים, אָף כָּאֵן** [רימוני המעיל] יהיה חוטם שזור **מַעֲשָׂרִים וְשְׁמוֹנָה חוּטִים**. משיבה הגמרא: **דִּנֵּין דְּכָר שְׁלֹא נֹאמַר בּוֹ וְהָב** [היינו רימוני המעיל] **מִדְּכָר שְׁלֹא נֹאמַר בּוֹ וְהָב** [היינו מפרוכת], **לְאַפּוֹדֵי חֲשֵׁן וְאַפּוֹד שְׁנֵאמַר בְּהֵן וְהָב**. מקשה הגמרא: **אֲדַרְבָּתָּה**, עדיף ללמוד רימוני המעיל מחושן ואפוד, כיון שבכך אנו דִּנֵּין [-למדים] דבר שהוא כְּגֵד מְכַנָּה, לְאַפּוֹדֵי פְּרוּקֶת דֹּאחֵל הוּא ואינה בגד.

דף עב עמוד א. כליל. גדיל ואין גדיל פחות משנים: ואין דנין כלי מתכשיט כלי. רמונים קישוטו של מעיל הן:

לאור טענה זו מסיקה הגמרא שאכן אין למדים את הגזירה-שוה מפרוכת: **אֵלָּא דִּנֵּין** רימוני המעיל **מֵאַבְנֵי** בגזירה שוה, כשם שהאבנט עשוי מעשרים וארבעה חוטים, כך גם רימוני המעיל. [באופן זה נמצא שאנו דִּנֵּין את רימוני המעיל שהם כְּגֵד וְדְּכָר שְׁלֹא נֹאמַר בּוֹ וְהָב, מֵאַבְנֵי שאף הוא כְּגֵד וְדְּכָר שְׁלֹא נֹאמַר בּוֹ וְהָב, ואין אנו דִּנֵּין דְּכָר שְׁאִין בּוֹ וְהָב מפרוכת שהוא דְּכָר שֵׁשׁ בּוֹ וְהָב.

הגמרא מביאה טעמים נוספים מדוע לא לומדים את רימוני המעיל מחושן ואפוד: **רַב מְרִי אָמַר**, לפי שבעשיית החושן 'כְּמַעֲשֶׂה אֶפֶד תַּעֲשֶׂנוּ' **כְּתִיב** (שמות כח טו), ומשמע שבמתכונת זו **'תַּעֲשֶׂנוּ לָזֶה** – כלומר רק לחושן, ולא לְאַחֵר – אין בגד אחר מלבדו עשוי כמו האפוד. **רַב אֲשִׁי אָמַר**, לפי שברימוני המעיל **'וַעֲשִׂיתָ כְּתִיב** (שם שם לא), ומשמע שִׁיהִיו כָּל עֲשִׂוֹת שְׁוֹת – שכל המינים שבו יהיו עשויים באופן שוה, וכיון שכן **הֵיכִי נַעֲבִיד** – כלומר אם נאמר שרימוני המעיל למדים מחושן ואפוד, ויש בהם עשרים ושמונה חוטים, כיצד נוכל לעשותם. הרי אם נַעֲבִיד תְּלָתָא דְּעֵשְׂרָה עֵשְׂרָה – שלשה מינים ובכל אחד עשרה חוטים, הרי הָיוּ לָהּ תְּלָתִין – יהיו בהם שלשים חוטים. ואם נַעֲבִיד תְּרֵי דְּתֵשְׁעָה תֵּשְׁעָה וְחֵד דְּעֵשְׂרָה – שני מינים שבכל אחד תשעה חוטים, ומין נוסף שבו עשרה חוטים, הרי אָמַר קָרָא **'וַעֲשִׂיתָ שִׁיהִיו כָּל עֲשִׂוֹתֵינוּ שְׁוֹת**, לפיכך אין ללמוד רימוני המעיל מחושן ואפוד.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא, ושואלת: מה ששינוי שחוטיו של הַמַּעִיל שזורים מִשְׁנִים עֶשֶׂר חוטים, מָנָא לָן. משיבה הגמרא: **דְּכִתִּיב (שם) 'וַעֲשִׂיתָ אֶת מַעִיל הָאֶפּוֹד** דף עב עמוד א. כָּלִיל תְּכֵלֶת' – כליל היינו גדיל [קליעה], כלומר חוט הקלוע משני חוטים, וַיְלִיף בגזירה שוה **'תְּכֵלֶת' תְּכֵלֶת מְפֻרָּקֶת, מִה לְהֵלֵן** [בפרוכת] כל חוט שבה כפול ששה, **אָף כָּאֵן** [במעיל] כל חוט שבו כפול ששה. נמצא, ששני החוטים מהם שזור חוט התכלת שבמעיל, היו שזורים משנים עשר חוטים ביחד.

שואלת הגמרא: **וַיְלִיף מִנֵּין חוטי המעיל מִשְׁוֹלֵי וְרִמּוֹנֵי** – מהרימונים התלויים בשולי המעיל, שאף בהם נאמר 'תכלת' (שמות כח לג), ונאמר **מִה לְהֵלֵן** [ברימונים] כל חוט שזור מִשְׁמוֹנָה חוטים, **אָף כָּאֵן** [במעיל] יהיה החוט שזור מִשְׁמוֹנָה, וכיון שהוא גדיל [שני חוטים] יהיו בו ששה עשר חוטים. משיבה הגמרא: **דִּנֵּין** את המעיל שהוא כָּלִי [בגד] מפרוכת שאף היא כָּלִי, ואין דִּנֵּין כָּלִי מִתְּכֵשִׁיט כָּלִי – מרימונים שאינם אלא קישוט למעיל. מקשה הגמרא: **אֲדַרְבָּתָּה**, מסתבר ללמוד מעיל מרימונים ולא מפרוכת, כיון שכך אנו דִּנֵּין גּוֹפּוֹ של המעיל מִגּוֹפּוֹ – מרימונים השייכים למעיל, ואין דִּנֵּין גּוֹפּוֹ של מעיל מִעֲלָמָא – מפרוכת שאינה שייכת למעיל.

הגמרא חוזרת מהלימוד בגזירה שוה, ומבארת באופן אחר מנין שחוטיו המעיל שזורים משנים עשר חוטים: **תִּיְיִנו דְּאִמְרִינָן** לעיל, שתיבת 'שש' המיותרת נאמרה ללמד **לְשֹׂאֵר בְּגָדִים**, שאף **שְׁלֹא נֹאמַר בְּהֵן שֵׁשׁ** חוטיהם שזורים מששה חוטים. והיינו המעיל, שלא נאמר בו 'שש'. וכיון שהוא עשוי 'גדיל', נמצא חוטיו שזורים משנים עשר חוטים.

ב"ה, כ"ב כסלו, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו שואל ביאור נוסף על מכתבי משילחי שנה העברה.

והנה פשוט שלא היתה כוונתי בהמענה להרגל לעבודת אתכפא בעלמא ותו לא מידי, ומ"ש להמשיך במשק הוא על מה שכתב שאין מקצוע בידו, ובקשר עם דעתי ברורה שרצוי שישתדך באופן טוב בגשמיות וברוחניות, הנה בהיותו במשק בודאי יוכל לסדר עבודתו באופן שילמוד איזה מקצוע, שהרי בטח גם הנהלת המשק מעוניינת בתועלת חברי המשק וכן בטלה (עכ"פ לזמן הראשון) שאלת הדירה וכו', וע"פ הנ"ל מובן ג"כ שלא הי' בהוראה שלי, הוראת הנהגה לכו"כ שנים, כי אם עד שהי' מקצוע בידו וישתדך בשעה טובה ומוצלחת, ולאחרי זה הרי יחליטו ביחד עם בת גילו תחי' איך ואיפוא להמשיך.

(ב) עוד נקודה שני', כי כנראה מהנהגתו ומכתבו, לעת עתה לא הורגל בעבודה סדירה וקבועה מיום ליום, וזהו ענין, פרט נוגע ביותר וביותר לחיים כדבעי, להיות שליט ברוחו ולהתעסק במה שרצוי, ולא דוקא במה שרוצים ודוקא חדשים לבקרים, וק"ל.

(ג) במ"ש שאין יכול תיכף לעסוק בעניני שידוכין, כיון שמצבו הרוחני אינו כדבעי, תקותי שעצם העסק להכנס בחיים כמצווה בתורתנו הק' תורת חיים, יקל עליו מלחמת היצר והשיפור בכל הענינים אודותם כותב, וראו זה במוחש אצל כו"כ בשנים שעברו וגם בימינו אלו.

(ד) במ"ש אני שההשתדלות בשידוך צ"ל וכו', הכוונה פשוטה, כי בעוה"ר באיזהו חוגים התירו לעצמם ענינים שלא רצוים בהחלט, באמתלא שזהו נעשה בתור חיפוש שידוך המתאים וד"ל, והרי באה"ק ת"ו כמה שידוכים נגמרים באופן דצניעות הרצוי ומאושרים בגשמיות וברוחניות, ולזה כוונתי.

(ה) במה ששואל איך יתעסק בהפצת תורת חב"ד הדרכותי' והנהגותי' - כיון שעדיין לא קיים קשור עצמך, המענה ע"ז בשתים, והוא: אי אפשר למנוע הידיעה דתורה האמורה מאלו שבסביבתו, מפני שהוא אינו כדבעי, שהרי הם אינם אשמים בזה, נוסף על הנקודה באם אינו מתקן עצמו ככל הצורך, ועדיין חסר, פשוט שאין צריך להוסיף על זה עוד הגרעון בהפצת דא"ח, ומגודל ענין הפצה זו (שגם על זה קאי דבר משנה, זכה וזיכה הרבים וכו' זכות הרבים תלוי בו), מובן ההיפך ח"ו, והרי בענין דקשור עצמך צריך האדם לחפש ולמצוא כל אופנים ואמצעים האפשריים להגדיל הצלחה בזה, ולכשידע שעליו לדבר בעוד שעה ע"ד ענינים חשובים לפני כו"כ פא"פ, בודאי ובודאי שזהו יקל המלחמה האמורה ויקרב הנצחון.

ויהי רצון שכיון שמתקרבים אנו לימי חנוכה דענינים מסרת רשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך, הרי גם במלחמה הפרטי[ת] של כאו"א מאתנו יומסר הרשע בידי הצדיק והזדים ביד העוסקים בתורה וכמבואר הענין בספר תניא קדישא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור בהקדם ולחנוכה מאיר ושמח.

1 ואם כן מצרי שני בְּמֵאָה וְיָתֵר – איך יכול מצרי שני לטוהר את זרעו
2 ולבוא לידי דור שלישי. אך מאחר שרבי יהודה סובר שמצרי
3 ראשונה ושניה אסורות, נמצא שאינן בכלל קהל, ומותרות למצרי
4 ראשון ושני, ובאופן זה יכול מצרי שני לבוא לידי דור שלישי.
5 מקשה הגמרא: דְּלָמָּה דָּא עֵבֶר וְנָסִיב – שמא כוונת התורה שאם
6 גר מצרי שני עבר על האיסור ונשא בת ישראל או גיורת, בנם
7 שהוא מצרי שלישי מותר לבא בקהל. מתרצת הגמרא: 'דָּא' לא
8 בְּתֵיב קָרָא – אין התורה כותבת הלכה שתתכן רק על ידי מעשה
9 עבירה, כיון שאין זה מצוי. מקשה הגמרא: הֲרִי מְמֹר 'דָּא' וְכִתְבִּיהָ
10 קָרָא – והרי התורה כותבת (דברים כג א) 'לֹא יָבֹא מְמֹר בְּקָהֶל ה'", אף
11 שלא יתכן ממזר אלא על ידי עבירה, כשאביו בא על חיבי
12 כריתות. וכמו כן צריכה התורה לכתוב דינו של מצרי שלישי
13 שנוצר על ידי עבירה, שאם יודמן לידנו נדע שהוא מותר לבא
14 בקהל. מתרצת הגמרא: 'דָּא' לְאִסְוִיָּא בְּתֵיב – מקרים שאינם
15 שייכים אלא בעבירה הנוגעים לאיסור כגון 'לֹא יבא ממזר', כתבה
16 התורה. והטעם, דאף על גב שאינו מצוי, מכל מקום התורה
17 הוצרכה לכתוב את דינו, שאם יודמן ממזר ויזהרו בו שלא יטעם
18 בעם ישראל. 'דָּא' לְהִיתָרָא לֹא בְּתֵיב – אבל מקרים שאינם שייכים
19 אלא בעבירה הנוגעים להיתר כגון 'דור שלישי יבא להם', לא
20 כתבה התורה.
21 מקשה הגמרא: הֲרִי מְחִיר וְרוּשְׁתּוֹ 'דָּא' לְהִיתָרָא וְכִתְבִּיהָ – מי
22 שגירש את אשתו ונישאה לאיש אחר והתאלמנה או התגרשה
23 ממנו, אסור לבעלה הראשון לשוב לקחתה, ואם עבר הראשון
24 ונשאה, דרשו חכמים (קידושין עז) 'כִּי תוֹעֵבָה הָיְתָה' (שם כד ד), היא
25 תועבה ותקבל את עונשה, ואין בניה תועבין, שבתה כשירה
26 לכהונה. הרי שהתורה כותבת דין להיתר גם כשהדבר לא יתכן רק
27 על ידי מעשה עבירה. מתרצת הגמרא: הֲתָם מְשֻׁם עֵינָר אִסְוִיָּא
28 הוּא דְּבִתְבִּיהָ – עיקר הפסוק בא ללמד שהחזרת גרושתו לאחר
29 שנישאת תועבה היא, אלא שדרשו חכמים מלשון הפסוק שאין
30 בניה תועבין.
31 הגמרא דנה בפסוק שמתיר דור שלישי במצרי ואדומי לבא בקהל:
32 תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נֹאמַר (שם כג ט) 'בְּנִים אֲשֶׁר יוֹלְדוּ לָהֶם דֹּר שְׁלִישִׁי יָבֹא
33 לָהֶם בְּקָהֶל ה'.' ויש לשאול אִם נֹאמַר בתחילת הפסוק 'בְּנִים' לָמָּה
34 נֹאמַר בסופו 'דֹּרוֹת', היה לו לומר 'בן שלישי יבא להם', ולא 'דור
35 שלישי', וְאִם נֹאמַר בסוף הפסוק 'דֹּרוֹת' 'דור שלישי יבא להם' 'דור
36 לָמָּה נֹאמַר בתחילתו 'בְּנִים', לא היה לו לכתוב אלא 'דור שלישי
37 יבא להם' ולא לכתוב 'בְּנִים'. אלא שאם היה נֹאמַר רק 'בְּנִים' 'ובן
38 שלישי יבא להם', וְלֹא היה נֹאמַר 'דֹּרוֹת' 'דור שלישי יבא להם',
39 הִייתי אוֹמַר שמצרי שנתגיר ונולדו לו שלשה בנים לאחר
40 שנתגיר, בן ראשון ושני אסור להם לבוא בקהל, ובן שלישי מותר
41 לבא בקהל. לָכֵן נֹאמַר 'דֹּרוֹת' 'דור שלישי יבא להם בקהל ה'.'
42 ללמדנו שכל בניו של הגר עצמו אסורים, ורק בני בניו הם
43 שמותרים לבא בקהל. וְאִם היה נֹאמַר רק 'דֹּרוֹת' 'דור שלישי יבא
44 להם בקהל ה'', וְלֹא נֹאמַר 'בְּנִים' 'ובנים אשר יולדו להם', הִייתי
45 אוֹמַר ש'דור שלישי' מתייחס ל'אֹתוֹת' ישראלים הַעֲזָמִידִים עַל הַר סִינִי,
46 לומר, דור שלישי שלכם יבוא להם בקהל, כלומר בכס ובבניכם
47 מצרי ואדומי אסורים, אבל בבני בניכם והלאה מותרים המצריים
48 אפילו גר ראשון. לָכֵן נֹאמַר 'בְּנִים' 'ובנים אשר יולדו להם', לומר
49 ש'דור שלישי' מתייחס למצרים.
50 חברייתא ממשיכה לבאר את הפסוק: פעמיים נאמר בפסוק 'להם',
51 מתיבת 'להם' 'ובנים אשר יולדו להם' למדים שֶׁהֵם מֵנָה – מנין
52 הדורות מתחיל מהמצרי שהתגיר שהוא ראשון ובנו שני
53 ואסורים, ובן בנו שלישי ומותר. ומתיבת 'להם' 'דור שלישי יבא
54 להם' למדים שֶׁלֶךְ אַחֶר פְּסוּלֵן, כלומר שאם נטמעו בכשרים,
55 כגון מצרי ראשון שנשא ישראלית (בעבירה), או ישראל שנשא
56 מצרית ראשונה, הולכים אחר הפסול מביניהם, והולד פסול עד
57 דור שלישי.
58 הגמרא מבארת: וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתֵּב 'לָהֶם' ללמד שמונים את

59 הדורות מהגר עצמו, כדלעיל, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתֵּב 'אֲשֶׁר יוֹלְדוּ',
60 שהרי ודאי לא בא ללמדנו שמונים מהבנים ולפי שזו סתירה
61 לדרשת 'להם' אלא לדרשה אחרת. דָּא בְּתֵיב רַחֲמָנָא רַק 'אֲשֶׁר
62 יוֹלְדוּ', הִנֵּה אֲמִינָא שֶׁמִּבְנֵיהֶם מֵנָה, כלומר שבנו של מצרי שהתגיר
63 הוא מצרי ראשון, לִכְךָ בְּתֵיב רַחֲמָנָא 'לָהֶם' ללמדנו שמנין הדורות
64 מתחיל מהגר עצמו. וְאִי בְּתֵיב רַחֲמָנָא רַק 'לָהֶם', הִנֵּה אֲמִינָא
65 שֶׁמִּצְרִית מְעוּבְרָת שֶׁנִּתְגִּירָה, הִיא וּבְנֶיהָ חַד – נחשבים דור אחד, וגם
66 העובר מצרי ראשון הוא, ורק בן בנו יהיה מותר, לִכְךָ בְּתֵיב רַחֲמָנָא
67 'אֲשֶׁר יוֹלְדוּ', ללמדנו שכל לידה מגירות ואילך נחשבת דור בפני
68 עצמו, והעובר מצרי שני הוא, ובנו מותר.
69 ממשיכה הגמרא: וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתֵּב 'לָהֶם' הֵבֵא, לגבי מצרי
70 ואדומי, ללמדנו 'הלך אחר פסול', וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתֵּב 'לֹא' גַם גְּבִי
71 מְמֹר, בפסוק (דברים כג א) 'גַּם דֹּר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לוֹ בְּקָהֶל ה'',
72 ללמדנו שהולכים בממזר אחר הפסול שבהורים, שאם ממזר נשא
73 כשירה, או כשר נשא ממזרת, הֵבֵא ממזר. דָּא בְּתֵיב רַחֲמָנָא הֵבֵא,
74 לגבי מצרי, הייתי אומר שדווקא בו הולכים אחר פסולו, מְשֻׁם
75 דְּבָא מְטִיפָה פְּסוּלָה, שהרי אביו נכרי, אֲכָל מְמֹר דְּבָא מְטִיפָה
76 בְּשִׁירָה, שהרי אביו ישראל טהור הוא. אִימָא שלא הולכים בו אחר
77 פסולו, לכן נאמר 'לֹא' בממזר. וְאִי בְּתֵיב רַחֲמָנָא גְּבִי מְמֹר, הייתי
78 אומר שדווקא בו הולכים אחר פסולו, מְשֻׁם דָּאִין הוּא דָּאִי לְבֹא
79 בְּקָהֶל לְעוֹלָם, אֲכָל הֵבֵא, לגבי מצרי שאינו פסול לעולם אלא רק
80 עד דור שלישי, אִימָא שלא הולכים בו אחר פסולו, צְרִיכָא לִכְן
81 השמיענו הן לגבי מצרי והן לגבי ממזר שהולכים אחר פסולו.
82 הגמרא דנה במי שנולד למצרי ומצרית שאחד מהם פסול יותר
83 מהשני: אֲמַר רַבָּה בַר בַּר חֵנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִצְרִי שֶׁנִּשָּׂא
84 מְצָרִית רִאשׁוֹנָה, בְּנֶה מִצְרִי שְׁלִישִׁי הוּא – והוא, ומותר לבוא בקהל.
85 מדייקת הגמרא מדבריו: אֲלָמָּה קָסֵבֵר רַבִּי יוֹחָנָן בְּתֵיב דִּידֵיהּ שְׂדִינָן
86 לִיה – שמייחסים את הבן אחר אביו. מקשה הגמרא: מִתֵּיב רַבִּי יוֹסֵף,
87 שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה (קידושין טו) 'רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמַר, יוֹלְדִין מְמֹרִים לְיִתְהָר
88 מִפְּסוּל זֶרַע, שֶׁבְּנֵיהֶם לֹא יִהְיוּ מִמְּזוּרִים. בִּיצֵד, מְמֹר שֶׁנִּשָּׂא שְׂפִיחָה
89 כְּנַעֲנִית וְיִלְדָה לוֹ, הִזְלִר עֵבֶר וְאִינוּ מִמְּזוּר, שֶׁכֵּן וְלֹד שִׁפְחָה דִּינו
90 כְּמוֹתָה, שֶׁחֲרָדוּ בַּעֲלֵיו, נִמְצָא הוֹלֵד בֶּן חוֹרִין, ומותר בישראלית.
91 אֲלָמָּה – מוכח מדבריו רבי טרפון שבתר דִּידֵיהּ שְׂדִינָן לִיה –
92 שמייחסים את הבן אחר אמו. מתרצת הגמרא: שְׂאֵנִי הֲתָם דָּאֲמַר
93 קָרָא לגבי עבד עברי שרבו מסר לו שפחה כנענית (שם כא)
94 'הָאִשָּׁה וְיִלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ', וגזירת הכתוב היא, שכן השפחה
95 דינו כמותה.
96 מקשה הגמרא: מִתֵּיב רַבָּא מִבְּרִייתָא, אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִנְיָמִין גַּר
97 מִצְרִי הָיָה לִי חֵבֶר מִתְלַמְּדֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאֲמַר, אִנִּי מִצְרִי רִאשׁוֹן
98 וְנִשְׂאִיתִי מְצָרִית רִאשׁוֹנָה וּבְנִי הוּא מִצְרִי שֶׁנִּי, אִשִּׁיא לְבְנִי מְצָרִית
99 שֶׁנִּי בְּרִי שִׁיחָא בֶן בְּנִי מִצְרִי שְׁלִישִׁי וְיִהְיֶה רָאוּי לְבֹא בְּקָהֶל. וְאִי
100 סָלְקָא דְּעִתָּה שֶׁבְּתִרְיָה דִּידֵיהּ שְׂדִינָן לִיה – שמייחסים את הבן אחר
101 אביו, אֲפִילוּ מִצְרִית רִאשׁוֹנָה נָמִי יִשֵּׂא לְבָנוּ, ויהא בן בנו כשר לבא
102 בקהל, שהרי אביו מצרי שני. מתרצת הגמרא: הָא אֲמַר לִיה רַבִּי
103 יוֹחָנָן לְתַנָּא – לאמורא ששנה לפניו ברייתא זו, תְּנִי בְּבִרְייתָא,
104 שֶׁמִּנְיָמִין אֲבָן אֲמַר, אִשִּׁיא לְבְנִי מִצְרִית רִאשׁוֹנָה, כְּדִי שִׁיחָא בֶן בְּנִי
105 רָאוּי לְבֹא בְּקָהֶל.
106 יש שאמרו בשם רבי יוחנן הלכה שונה ממה שרבה בר בר חנה
107 אמר בשמו לעיל: כִּי אָתָּה רַבִּי יוֹסֵף מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַבֵּל אֲמַר בִּשְׁם
108 רַבִּי יוֹחָנָן, מִצְרִי שֶׁנִּשָּׂא מְצָרִית רִאשׁוֹנָה, בְּנֶה מִצְרִי שֶׁנִּי הוּא,
109 ואסור לבוא בקהל. אֲלָמָּה סֵבֵר רַבִּי יוֹחָנָן בְּתֵיב אִמִּיתָה שְׂדִינָן לִיה –
110 שמייחסים את הבן אחר אמו.
111 הגמרא סבורה כעת שלדעת רבי יוחנן [על פי רב דימי] עובר ירך
112 אמו, כלומר דינו כאחד מאיבריה, ולכן הוא מתייחס אחריה.
113 מקשה הגמרא: אֲמַר לִיה אֲבִי לְרַב דִּימִי, אֲלָא הָא דָּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
114 הַפְּרִישׁ בְּהֵמָה לְחִטָּאת כְּשִׁיחָה מְעוּבְרָת וְיִלְדָה, אִם רָצָה מִתְכַּפֵּר בָּהּ
115 וְהוֹלֵד יִרְעָה עַד שִׁפּוּל בּוֹ מוֹם וּיְפִלוּ דַּמּוֹ לְנִדְבָה, וְאִם רָצָה
116 מִתְכַּפֵּר בְּזוֹלָה וְהִיא תִּרְעָה. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא סֵבֵר רַבִּי יוֹחָנָן עוֹבֵר

מצרי שני במה יסור – ואם תאמר: ישא שתוקית, דהא רבי יהודה אית ליה בפרק "עשרה יחסין" (קדושין עג.א): "בקהל" דאי הוא דלא יבא, הא בקהל ספק – יבא, וכן נמי יהא מותר לבא בקהל, דממזר דאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק – יבא ויש לומר: דשתוקין לא שכיח. אי נמי: דממזרת דלא אפשר אלא באיסור חשיב דאי, ודאי לא כתיב, ואם תאמר: וישא נתינה הולד כשר לרבי יוחנן דאמר בסמוך: מצרי שני שנשא מצרית ראשונה – בנה שלישי הוי, דבתר ידידה שדינן ויש לומר: דרבי יוחנן דהבא סבר כאידך דרבי יוחנן, דאמר רב דימי אמר רבי יוחנן: בנה שני הוי, דבתר ידידה שדינן ליה. ואם תאמר: והא כתיב קרא דאי, לרבי יוחנן דדרשי לעיל (עג.ב): "מעמי" לבת גר עמוני דהא על בת ישראל! ויש לומר: דיתורא כתיב לרבי יוחנן אתי שפיר לדאי, אבל פשטיה דקרא – לא.

הוה אמינא מצרית מעוברת שנתגייה היא ובנה חד הוא כתב רחמנא "אשר יולד" – ואם תאמר: אי סבר כרבי יהודה – אם כן לימא דאיצטריך "אשר יולד" לומר שהכתוב תלאן בלידה, ואי כרבי שמעון – היכי סלקא דעתך דהאי ובנה חד הוא? כיון דקסבר מצרי מצרית! ויש לומר: דקא סלקא דעתך, כיון שהותרו בנכרית – חשיב דור ראשון. **חיותיה** לרשך בני עמודי – פירושו: רבך, דמציו רבה שהלך למלמד לפני רבי יוחנן, בשילוי כתבותו (קא.א), **בעלמא** בתר אבהו שדינ ליה – דעובר לאו ירך אמו הוא, והא דמשמע בסוף פרק שני דגטין (כג.ב) דאית ליה לרבי יוחנן דעובר ירך אמו הוא, גבי הא דקאמר גראין דהרבים שעבד מקבל גט מיד רבו של חברו כו' – התם אליבא דרבי איירי, וגרסינן התם בספא: מאי טעמא דרבי, **אלא** הא דאמר רבא נכריה מעוברת כו' – ואם תאמר: ומאי פריך מרבא? הא כהדיא אית ליה דעובר ירך אמו הוא בפרק "כל האסורין" (תמורה ל.ב) ובפרק "שור שנגנח והא" (בבא קמא מז.א) דקאמר: היא וולדה נגוח, היא וולדה נרבע! ואמר רבינו יצחק: שרעצה ליישב דברי רבא דהבא אפילו כרבי יוחנן.

רובו ומקפיד עליו חוצץ – לא כמו שפירש בקונטרס בפרק קמא דסוכה (ו.ב) דהיינו דוקא בשערו, אבל בגופו חוצץ אפילו מיעוט שאין מקפיד, דאם כן, למא לי קרא לשערו דדרשינן "את בשרו" – את הטפל לבשרו? כיון דהלכה למשה מסיני נאמרה לו בפרשיו: שערו רובו ומקפיד עליו כו', ועוד מודקדק רבינו תם: דאי בשערו דוקא – וזה ליה למימר הכא: אימור דאמר רבי יצחק שערו, בשורו מי אמר? ומידה, בלאו הכי פריך שפיר.

מי

דאי עבי ונסיב – או בת ישראל או גיורת. דאי לא כתב קרא – מידי דעל ידי עבירה קאתי – לא כתב קרא, למימר: "בנים אשר יולדו" כו', דהא לא שכיח למייתי לידי דור שלישי, והרי ממזר – דאיהו לא הוי ממזר אלא על ידי עבירה, שבא אביו על חיבי כריתו, וכתביה קרא – "לא יבא ממזר", ואף על גב דלא שכיח, איצטריך קרא למכתביה, דלבי מיתרמי לא נטמע ביה. דאי להיתירא – כגון שלישי יבא וגו', והרי מחזיר גרושתו – משניסת לאחר, דאי הוא, וכתב קרא להיתירא – דכתיב (דברים כד): "כי תועבה היא", ודרשינן (קידושין עז.א): היא תועבה, ואין בניה תועבין, התם משום עיקר איסורא כתביה – לא שמועין דאדידו מידא תועבה היא, אם נאמר בנים כו' – לכתוב "בן שלישי יבא" וגו', או "דור שלישי יבא להם", ולא לכתוב "בנים" כן ראשון ושני – גר מצרי שגולד לו שלשה בנים לאחר שנתגייר – הכן הראשון והשני יאסרו, והשלישי מותר. לכך נאמר דורות – לא שמועין דכל בניו אסורים, ובני בנים מותרים, ואם נאמר דור שלישי ולא נאמר בנים – דהיינו אמה, דאיתום ישראלים העומדים על הר סיני הוא אומר: דור שלישי שלכם יבוא להם בקהל, כלומר: בכס ובבניכם – אסורין מצרי ואדומי, אבל בבני בנים – מותרים, ומשם הולאה מותרין מצריים אפילו גר ראשון, מהם מנה – הוא ראשון, בנו שני, ובן בנו מותר, להם חלק אחר פסולן – תרי "להם" כתיבי, ומשמע: הלק אחרים, דאם טעמו בכשרים, כגון מצרי שנשא ישראלית, וישראל שנשא מצרית – חלק אחריהן, והולד פסול עד דור שלישי, ואיצטריך למכתב להם – דמשמע דמהם מנה, ואיצטריך "אשר יולד", דלא תימא אשר יולד מבניהם מנה, וקשו קראי אהדידו, אלא למילתא אחריתא איצטריך, כתב רחמנא אשר יולדו – למימר דכל לידה דמגורת ואילך דהא דרא היא, לו גבי ממזר – למימר חלק אחר פסולו, שאם נשא כשרה – בנו ממזר, מן טפה כשרה – משראל טהור, שאני התם – גבי שפחה גזירת הכתוב היא, ודלד שפחה כשפחה, אפילו ראשונה נמי – ישיא לבנו, רצה בה מתכפר – והולד ירעה, רצה מתכפר בולדה – והא תרעה, אי אכרת בשלמא עובר לאו ירך אמו הוא – משום הכי, רצה – בולדה מתכפר, דהוי חשוב בשעת הפרשה כבהמה באנפי נפשה, והוה ליה כמפריש שתי חטאות באהריות, שאם תאבד האחת – יתכפר בחבתה, וכי אמרינן ולד חטא למיתה – היכא דאפריש בהמה רקינת, ונתעברה וילדה, והשנייה תרעה – וכי אמרינן (תמורה טז.א), חטא שכפרו בעליה למיתה אולא – כגון שהפריש חטא, ואבדה, והקריב אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת ראשונה, בלידה – חלק אחר האם, קרקפנא – אדם חשוב, כי עמודי – היכא דגרסי, כי אבד רבי יוחנן – ומפני השמועה אמרת, ולא מדעתך, אין צריך מבילה – לשום גירות, דסלקא ליה טבילה דאימיה, משום דרבי יצחק דאמר רבי תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ – והבא לא קפיד בהאי חציצה האי ולדא, דרביהה הוא, ואף על גב דאמר התם גזרו על רובו שאין מקפיד כו' – האבא אוקימנא אדאורייתא, והא

והא

רבי יוחנן: מצרי שני שנשא מצרית ראשונה – בנה שני הוא, אלמא: פתר אימיה שדינן ליה, אמר ליה אביי: אלא הא דאמר רבי יוחנן: הפריש חטאת מעופרת וילדה, רצה – מתכפר בה, רצה – מתכפר בולדה, אי אכרת בשלמא עובר לאו ירך אמו הוא – הוה ליה כמפריש שתי חטאות לאהריות, ואמר רב אשי: הפריש שתי חטאות לאהריות – מתכפר באחת מהן, והשנייה תרעה, אלא אי אכרת עובר ירך אמו הוא – הוה ליה ולד חטא, וולד חטא למיתה אולא! אישתיק, אמר ליה: דלמא שאני התם, דכתיב: "אשר יולדו" – תכתוב תלוא בלידה? אמר ליה: קרקפנא, חיותיה לרשך בני עמוני, כי אמר רבי יוחנן להא שמעתא, טעמא דכתיב: "אשר יולדו", הא בעלמא – פתר אבהו שדינן ליה, אלא הא דאמר רבא: נכריה מעופרת שנתגייה – בנה אין צריך טבילה, אפאי אין צריך טבילה? וכי תימא משום דרבי יצחק, דאמר רבי יצחק: דבר תורה, רובו ומקפיד עליו חוצץ, רובו שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ, והא

והא אמר רב כהנא ב' אבל כולו חוצץ — אף על גב דלא מקפיד, והכא כולו הוא מכוסה. דהיינו רביתיה — ולא חציצה היא. באומות — בשבעה אומות לענין "לא תחיה כל נשמה" הלך אחר הזכרים, וכדמפרש לקמן. נתגירו הלך אחר הפגום שבשניהם — לענין יוחסין, וכדמפרש. לאחד מן האומות — שאינו משבעה אומות, ואינו בכלל "לא תחיה כל נשמה". שאתה רשאי לקנותו בעבר — ואי אתה מצווה להמיתו, דשדינן ליה בתר אבות. תלמוד לומר מבני התושבים — שבאו מאומות אחרים, ונעשו אבותם תושבים במקומם. מן הנולדים בארצכם — שאמו מארצכם וילדתו שם, ולא מן הגרים בארצכם שנולד במקום אחר, שאמו מן שאר אומות ואחר כך בא לגור אצל אביו בארצכם. דרך אשה להיות במקומה, ודרך איש לגלות. הלכך, הנולדים בארץ — ודאי אמו משבעה אומות, אבל הנולדים במקום אחר — ודאי אמו משאר אומות. ומסתברא כי מעטיהו קרא — היכא דאביו כנעני. אילימא במצרי שנשא עמונית — וקאמר דשדינן זרעם אחר האב, דאפילו לידה נקבה אסורה עד שלשה דורות, ולא שדינן לה בתר אמה למישריה לאלתר, דעמוני ולא עמונית. מאי פגום שבשניהם איכא — דמשמע דשניהם פגומים, אלא שזה פגום מזה. הא עמונית לא פגומה מידי, דעמוני כתיב ולא עמונית! אלא בעמוני שנשא מצרית — דשניהם פגומים, דמצרית ראשונה אסורה. אי זכר הוא — אם יולד להם זכר. שדייה בתר עמוני — ויאסר לעולם. ואם נקבה היא שדייה בתר מצרית — ותהיה מצרית שניה, ואסורה לישראל, ולא תשרייה בתר עמוני לאישרייה לאלתר משום עמונית. משנה תנינן — גבעונים שנתגירו בערמה בימי יהושע, ונתנם עבדים לחוטבי עצים ושואבי מים. גמרא נמר עשירי עשירי מעמוני — בספרה: מה עשירי האמור בעמוני — עד עולם, אף עשירי האמור בממזר — עד עולם. הלכך, מה להלן זכרים ולא נקבות — אף כאן ב'. מעשירי ואילך — דעד עשרה דורות, דאיסורא בגופיה דממזר כתיב — ליכא למגמר מעמוני, דנקבות מותרות. דהא ממזר מום זר, משמע, ואפילו נקבות, אבל מעשירי ואילך, דאיסורא בגזירה שוה דעמוני ומואבי יליף, דהא לאו בממזר כתיבא — הלכך היתירא נמי לנקבות מיניה יליף. דאמר: דון מינה ומינה, כדלקמן. הא כמאן דאמר דון מינה ומינה — פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע ב"העור והרוטב" (חולץ קבב). דון מינה ומינה — כי גמרינן מילתא ממילתא בגזירה שוה — גמרינן לה כולה מילתא מינה. דון מינה ואוקי באתרא — למאי דצריכי גמרינן, למאי דלא צריכין מוקמינן באתרא. והכא, מאי גזירה שוה איכא? בממזר לא כתיב "עד עולם", ובעמוני ומואבי כתיב "עד עולם", וילפינן ממזר מעמוני בגזירה שוה, כדתני בספרי דבי רב: נאמר כאן "עשירי" ונאמר למטה "עשירי", מה עשירי האמור למטה עד עולם, אף עשירי האמור כאן עד עולם. ריש להלן עד עולם, אף כאן עד עולם. ומינה: מה להלן זכרים ולא נקבות, אף כאן זכרים ולא נקבות, מדור עשירי ואילך הוא דגמרינן, דהא כל עשרה לא איצטרכו לן למילף בגזירה שוה. ותנא דידן סבר לה כמאן דאמר דון מינה שאלו, שלא נספר באתרא. דון מינה: מה להלן עד עולם — אף ממזר עד עולם. ואוקי באתרא כדמעיקרא תריסר

מי יתן לי דור שלישי ואטהרנו — סתמא בעו מיניה, והשיב להם כן, ואם היה בידוע היה משיב להם דמותרת. דסבירא ליה לרבי אליעזר דון מינה ומינה בפרק "העור והרוטב" (חולץ קבב). ולא רצה לברר להם תשובתו שכן היה דרכו לדחות עצמו מן השואלים, כדאשכחן בפרק "דישן" (סוכה כח.א). ארמוני

והא אמר רב כהנא: לא שנו אלא רובו, אבל כולו חוצץ! שואני עובר דהיינו רביתיה. כי אתה רבינא אמר רבי יוחנן: באומות — הלך אחר הזכר, נתגירו הלך אחר פגום שבשניהם. "באומות הלך אחר הזכר" — פדתניא: מניין לאחד מן האומות שפא על הפגוענית והוליד בן, שאתה רשאי לקנותו בעבר — וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו. יכול אפילו אחד מן הפגוענים שפא על אחת מן האומות והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבר — תלמוד לומר: "אשר הולידו בארצכם" — מן הנולדים בארצכם, ולא מן הגרים בארצכם. נתגירו, הלך אחר פגום שבשניהם. במאי? אילימא במצרי שנשא עמונית — מאי פגום שבשניהם אית בה? עמוני ולא עמונית! באלא בעמוני שנשא מצרית, אי זכר הוי — שדייה בתר עמוני, אי נקבה הוי — שדייה בתר מצרית. משנה ממוזין ונתנינן אסורין, ואיסורין איפור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות. גמרא אמר ריש לקיש: ממוזת, לאתר עשרה דורות מותרת. יליף עשירי עשירי מעמוני ומואבי, מה להלן נקבות מותרות — אף כאן נקבות מותרות. אי, מה להלן מיד אף כאן מיד! כי אחי גזירה שוה — מעשירי ואילך. והאנן תנן: ממוזים ונתנינן אסורין ואיסורין איפור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות! לא קשיא, הא — כמאן דאמר דון מינה ומינה, הא כמאן דאמר דון מינה ואוקי באתרא. שאלו את רבי אליעזר: ממוזת לאחר עשרה דרי מהו? אמר להם: מי יתן לי דור שלישי ואטהרנו. אלא קסבר ממוזיא לא חיי, וכן אמר רב הונא: ממוזיא לא חיי, והא אנן תנן: ממוזין אסורין ואיסורין איפור עולם! אמר רבי יורא: לדידי מפרשא לי מיניה דרב יהודה: דידע — חיי, דלא ידיע — לא חיי. דידע ולא ידיע — עד תלתא דרי חיי, טפי לא חיי. ההוא דהוי בשבביתיה דרבי אמי, אכרי עליה דממוזיא הוה. כבי ואזיל. אמר ליה: חיים נתתי לך. אמר רב חנא בר אדא: נתונים — דוד גור עליהם, שנאמר: "והקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם והגבעונים לא מבני ישראל הפה וגו'". מאי טעמא גור עליהו — דכתיב: "ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה". שנה ראשונה אמר להם: שפא עוברי עבודה זרה יש בכם. דכתיב: "ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם ועצור את השמים ולא יהיה מטר וגו'". בדרקו ולא מצאו. שניה אמר להם: שפא עוברי עבירה יש בכם, דכתיב: "וימנעו ריבויים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך וגו'". בדרקו ולא מצאו. שלישית אמר להם: שפא פוסקי צדקה ברבים יש בכם ואין נותנין, דכתיב: "נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר". בדרקו ולא מצאו. אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, מיד — "ויבקש דוד את פני ה'" מאי היא? אמר ריש לקיש: ששאל באזורים ותומים. מאי משמע? אמר רבי אלעזר: אתיא "פני" "פני", פתיב הכא: "ויבקש דוד את פני ה'", וכתיב התם: "ושאל לו במשפט האזורים לפני ה'", "ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית הגבעונים". "אל שאול" — שלא נספר בהלכה, "ואל בית הדמים" — "על אשר המית הגבעונים". וכי היכן מצינו בשאול שהמית הגבעונים? אלא, מתוך שהרג נוב עיר הפהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון — מעלה עליו הכתוב פאילו הרגן. קא תבע אל שאול שלא נספר בהלכה וקא תבע על אשר המית הגבעונים? אין, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב: "בקשו את ה' כל עוני ארץ אשר משפטו פעלו", באשר משפטו — שם פעלו, אמר דוד: שאול נפקו להו תריסר

עשרה דורות דקרא, אחד זכרים ואחד נקבות, דכתיב ממזר מום זר — הכי נמי עד עולם דמיייתין בגזירה שוה, אחד זכרים ואחד נקבות. כך שומעתי, וכן עיקר. ויש שמפרש לה בלשון אחר. מי יתן לי דור שלישי — כלומר: דבר שאי אפשר הוא. לא חיי — שלא יטעמו כשרים בדורותיו. ספור ידיע — לכל בברור — חיי הוא ודורותיו, דלא מיטמע ביה. דלא ידיע — כלל — לא חיי, אפילו הוא, שלא ישא כשרה. ידיע ולא ידיע — עד תלת דרי, דהרי אינשי — חיי, טפי — לא חיי. דכין דלאו דבר ברור הוא, משתבתא מילתא. דוד גור עליהן בדכתיב והגבעונים לא מבני ישראל חמה — כלומר: אינם ראויין לבא בקהל. איש מתהלל במתת שקר — שפוסק ואין נותן, גורם לעצירת גשמים. דהנים היו מספיקין להם מזון לגבעונים, שהיו חוטבי עצים ושואבי מים למזבח, בדכתיב חוטבי עצים ושואבי מים לבית אלהי. קתבע — הקדוש ברוך הוא כבוד שאלו, שלא נספר בהלכה, והדר קתבע בפועל דשאלו "אשר המית" כו'. באשר משפטו — במקום שדנים האדם — שם מוכיזין פועל צדקותיו.

יבמות דף עה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קלט

ונתנם יהושע שיהיו עבדים חוטבי עצים ושואבי מים, **אסורין** לבא בקהל, **ואיסורין** זה, הוא **איסור לעולם**, שאף בני בנייהם אסורים לבוא בקהל עד עולם, **ואחד זכרים ואחד נקבות** שהם ממזרין או נתינים, שוים באיסור זה.

גמרא

שנינו במשנה שנקבה ממזרת אסורה כממזר. הגמרא דנה האם גם ממזרת נאסרת לעולם: **אמר ריש לקיש, ממוזרת לאחר עשרת דורות מותרת לבא בקהל, ולין – ריש לקיש** למד את דינו מגזירה שזה **עשירי עשירי ממוזני ומואבי**, בעמוני ומואבי נאמר (דברים כד) **אם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה'** עד עולם, ובממזר נאמר (שם כג) **אם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה'**, ולמדו חכמים בגזירה שזה שכשם שעמון ומואב אסורים לעולם, כמו חסיים הפסוק, אף ממזר אסור לעולם. וסובר ריש לקיש שמגזירה שזה זו יש להוסיף וללמוד, **מה להלן בעמון ומואב נקבות מותרות, אף כאן בממזר נקבות מותרות**. מקשה הגמרא: **אי מה להלן עמונית ומואבית מותרות מיד כשנתגירו, אף כאן בממזר ידיו הנקבות מותרות מיד**. מתרצת הגמרא: **כי אהני – מה שהועילה הגזירה שנה להתיר ממזרת, אינו אלא מדור עשירי ואילך**, כלומר איסור ממזר עד דור עשירי נכתב בפירוש, וממזרת בכלל איסור זה, וכפי שדרשו לעיל (שם) תיבת 'ממזר' מלשון 'מום זר', כלומר כל שיש בו מום של זרות, שנבעלה אמו למי שהיה זר אצלה, ונקבות בכלל זה. ומאחר והגזירה שזה מעמון ומואב נצרכה לאסור ממזר רק לאחר עשרה דורות, על כן גם היתר הנקבות הנלמד משם הוא רק מדור עשירי ואילך.

מקשה הגמרא: **והאנן תנן במשנתנו ממוזרים ונתינין אסורין, ואיסורין עולם אחד זכרים ואחד נקבות, ואין אמר ריש לקיש שממזרת מותרת לאחר עשרה דורות**. מתרצת הגמרא: **לא קשיא, הא – ריש לקיש אמר את דינו כמאן דאמר – כתנא הסובר 'דיו מניה ומינה' – למדים מהגזירה שזה את ההלכה הנצרכת, ומוסיפים ללמוד באותה גזירה שזה גם הלכות אחרות הקשורות לענין, וכיון שאיסור הממזר מדור עשירי עד עולם נלמד בגזירה שזה מעמון ומואב, יש ללמוד משם גם את היתר הנקבות מדור עשירי ואילך. הא – אולם התנא של משנתנו שאסר גם ממזרת עד עולם, סבר כמאן דאמר 'דיו מניה ואין כאתרא' – הגזירה שזה מלמדת רק את ההלכה שהלמד נצרך לה משום שאין ללמודו ממקומו. אבל שאר ההלכות ואף הקשורות לענין, שהלמד יכול ללמודו ממקומו, אין ללמודו מהמלמד בגזירה שזה זו. ומאחר והלמוד הנצרך הוא האיסור עד עולם לממזר, שלא נכתב במקומו, לכן רק את ההלכה הזאת למדים מעמון ומואב ולא היתר נקבות, משום שממקומו נלמד שהן אסורות.**

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **שאלו את רבי אליעזר, ממוזרת לאחר עשרה דין (דורות) מהו – מה דינה, אסורה או מותרת. אמר להם, מי יתן לי – מי יביא לפני דור שלישי לממזר ואמארהו, כלומר לא יתכן שיהיה לממזר אפילו דור שלישי, ובדאי לא דור עשירי**. מדייקת הגמרא: **אלקא קכר – מוכח שרבי אליעזר סובר כמאן דאמר לא תני – בשמים גורמים לכך שממזר לא יחיה, כדי שלא יטמנו ישראל כשרים בדורותיו, על ידי שישא ישראלית כשירה ויוליד ממנה בנים פסולים מלבא בקהל. וכן אמר רב הונא, ממוזר לא חיי**. מקשה הגמרא על רב הונא: **והא אנן תנן במשנתנו ממוזרין אסורין ואיסורין איסור עולם, ומשמע שממזר חי ומוליד בנים ובני בנים עד עולם**. מתרצת הגמרא: **אמר רבי יוחנן, לדידי מפרשא לי מניה דרב יהודה, דידעי – ממזר שהכל יודעים בפסולו בבירור, חיי – הוא חי וגם דורותיו, שהרי אין חשש שיתחתנו עמו, אבל דלא ידעי – ממזר שאין יודעים כלל בפסולו לא חיי – אפילו הממזר עצמו אינו חי כדי שלא יתחתנו עמו. וממזר דידעי ולא ידעי – שאינו ברור לכל שהוא ממזר, עד תלתא דרי – עד שלשה דורות חיי, לפי שאנשים נזהרים שלא להתחתן עמו, מפי – יותר משלשה דורות לא חיי, שכיון פסולו אינו ברור הדבר נשכח, ויש חשש שיתחתנו עמו**.

אולם האם אפשר לומר כך, והא **אמר רב כהנא, לא שנו שרובו שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ, אלא כשהחציצה היא רק ברובו של הגוף הטובל, אבל כשהחציצה היא בפולו, חוצץ אף כשאינו מקפיד עליה**. ומאחר והעובר הנמצא במעי אמו מכוסה כולו על ידי אמו, אם עובר לאו ירך אמו נמצא שאמו חוצצת בפניו, ומדוע אמר רבא שעלתה לו טבילה. מתרצת הגמרא: **שאני** – שונה הדבר בועקר דהיינו רבייתו – כך הוא דרך גידולו להיות במעי אמו, ולכן אמו אינה נחשבת לחציצה בפניו.

הגמרא דנה בייחוס בני אומות העולם אחר הוריהם, לענין הריגת שבע אומות שהיו בארץ כנען ולענין פסולי קהל במצרי ובעמוני: **כי אתא – כשבא רבינא מארץ ישראל לבבל אמר בשם רבי יוחנן, באומות הלך אחר הורב – הבן מתייחס אחרי אביו, ואם הוא משבע האומות מצוה להמיתו. נתגייירו האב והאם, הלך – יש לקבוע את הייחוס של הבן אחר היותו פגום ששניניהם, וכפי שיבואר להלן**. מבארת הגמרא: **באומות הלך אחר הורב, כדתניא, מנין להאחד מן האומות שלא משבע האומות ואין מצוה להורגו, שפא על הפגועות – אחת מבנות שבע האומות שכארץ ישראל שנצטוו להשמידם, והוליד ממנה בן, שאותה רשאי לקנותו בעבד, ואיך מצוה להמיתו, כיון שהאב אינו משבע האומות, שפאמר (ויקרא כה מוח) 'וגם מנגי התושבים הגרים עמכם מהם תקנו', כלומר לא רק משאר אומות לבדם שאין בהם תערובת של שבע אומות ניתן לקנות עבדים, אלא אף 'מבני התושבים הגרים עמכם', והיינו הבנים שאבותם אינם משבע האומות אלא רק 'תושבים', כלומר שנישאו לאחת משבע האומות והם גרים בארצכם, גם אותם ניתן לקנות לעבדים, ואין מצוה להמיתם כיון שאבותם אינם משבע אומות. וכול הית לומר שאפילו אחד מן הפגועים שפא על אשה מאחת מן האומות שבעולם ואינה כנענית, והוליד ממנה בן, שאותה רשאי לקנותו בעבד ואיך מצוה להמיתו, כיון שאמו אינה משבע אומות. תלמוד לומר – מלמדנו המשך הפסוק 'ומשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם, שהתורה התירה לקנות עבדים רק מן הנולדים בארצכם – מן הגויים שנולדו בארץ ישראל, שאמם היא מאחת משבע אומות, ואביהם שבא מאומה אחרת גר עמכם ושכן דרך האשה להשאר במקומה, ודרך האיש לגלות למקום אשתו. ולא מן הגרים בארצכם, כלומר שנולדו במקום אחר מאמם שהיו מן שאר האומות, ואביהם הכנעני הלך לשם אחרי אשתו, ואחר כך באו הבנים לגור אצל אביהם בארץ ישראל, אותם בנים אסור לקנות, רק חייבים להורגם כמו אביהם. ומכאן שבאומות הולכים אחר הזכר**.

הגמרא מבארת את המשך דברי רבי יוחנן: **נתגייירו האב והאם, הלך בייחוס הבן אחר היותו פגום ששניניהם**. מבררת הגמרא: **כמא – במה מדובר כאן, אלימא – אם נאמר שמדובר כמאן דאמר ראשון שנישא עמונית, ומחדש רבי יוחנן שאם נולדה להם בת, אין הולכים אחר אמה להתירה לאלתר כדין עמונית, אלא הולכים אחר האב הפגום שאסור עד שלשה דורות, וגם היא נאסרת. אין לומר כך, שהרי מאי פגום ששניניהם אית בה, כלומר אין זה מתיישב עם לשונו של רבי יוחנן 'הלך אחר הפגום שבשניהם', שמשמע ששניהם פגומים ורק אחד מהם פגום יותר, שכן איזה פגם יש באם והלא היא מותרת מיד, שכן שנינו בברייתא (לעיל עה) **עמוני ולא עמונית**. אלא צריך לומר, שמדובר כעמוני שנישא מצרית והתגייירו, ששניהם פגומים, שהרי גם מצרית אסורה, ועל כך אמר רבי יוחנן שהולכים אחר הפגום שבשניהם. והיינו אי הולד זכר חיי, שדריה – השליכהו, כלומר תייחס אותו פתר ו-אחרו אביו שהוא עמוני, ויהא אסור לעולם, ואי הולד נקבה חיי, שדריה – תייחס אותה פתר אמה שהיא מצרית, ותהיה הבת מצרית שניה.**

משנה

המשנה ממשיכה לעסוק בהלכות פסולי קהל: **ממוזרין – הנולדים מביאת חייבי כריתות, ונתינין – גבעונים** – בני אחת משבע האומות שנצטוו ישראל להורגם) שנתגייירו בערמה בימי יהושע,

57 וְתַקַּח רַצְפָּה בַּת אִיָּה אֶשֶׁת שְׂאוּל אֶת הַשֵּׁק וּתְמַהוּ לָהּ אֶל הַצֹּהַר,
 58 כְּלוּמַר פִּרְסָה אֶת הַשֵּׁק לֵאמֹר עַל הַסֵּלַע שֶׁבִּי נִתְּלוּ צִאצְאֵי שְׂאוּל
 59 כְּדִי לִשְׁחֹת תַּחְתָּיו, מִתְּחֵלָתָא קָצִיר וּבִימֵי נִסְיוֹן עַד נִתַּךְ מִיָּם עָלֵיהֶם
 60 מִן הַשָּׁמַיִם בַּתְּחִילַת יְמוֹת הַגִּשְׁמִים, שֶׁעַד אִזּוֹ לֹא נִתְּנוּ לִקְבוּרָה. וְלֹא
 61 נִתְּנָה רַצְפָּה בַּת אִיָּה לַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם לְנוֹחַ עָלֵיהֶם – עַל גְּווֹיֹתֵיהֶם
 62 יוֹמָם, וְלַיְלָה הַשֵּׁק לְלֵילָה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאֵל פְּתִיב בַּעֲנֵן הַרוּגִי בֵּית
 63 דִּין בְּסִקְלָה שְׁנֵתִילִים לֵאחֹר הַרִיגָתָם, (דְּבָרִים כ"א ב') לֹא תֵּלִין נִבְלָתוֹ
 64 עַל הָעֵץ, וּמִכָּאן לַמּוֹד (סְנַהֲדֵרִין מו'). שְׁהַמְלִין אֶת מֵתוֹ עוֹבֵר בְּלֹא
 65 תַּעֲשֶׂה, וּמִדּוּעַ לֹא קִבְּרוּם בְּאוֹתוֹ בַּיּוֹם. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִמְרַ רַבִּי
 66 יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹזָדָק, מוֹטָב שֶׁתִּשְׁעָקֵר אוֹת אַחַת מִן
 67 הַתּוֹרָה, כְּלוּמַר אִסּוּר הַלֵּנֶת הַמֵּת, וְיִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפִרְהָסָא,
 68 שֶׁהָיוּ גֵּוִיִּם הַעוֹזְבִּים וְשָׂבִים אוֹמְרִים מִה מִיָּדָן שֶׁל אֱלֹהִים שְׁתִּלּוּיִם עַל
 69 הָעֵץ, וְנַעֲנוּ שֶׁהִלְלוּ בְּנֵי מַלְכִּים הֵם. וְשֶׁאֵלּוּ וְכֹה עָשׂוּ שֶׁכָּךְ נַעֲשׂוּ.
 70 וְנַעֲנוּ שֶׁשָּׁמַיִם יִדְּיָהֶם בְּגֵרִים גְּרוּרִים – שֶׁהִתְגִּירוּ מֵעַצְמָם וְלֹא הָיוּ
 71 רִאיוּיִם לִקְבֻלָּה, וְהֵם הַגְּבַעוּנִים שֶׁנִּטְלוּ מִדָּם אֶת פְּרִנְסָתָם. אִמְרוּ
 72 עוֹבְרֵי הַדְּרָכִים, אֵין לָךְ אוֹמְרָא שְׂרָאוּיָה לְהַדְבֵּק בָּהּ כּוֹז – כְּמוֹ
 73 בִּישְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ וְכֹה בְּנֵי מַלְכִּים בְּהַחֲמִירוֹ עֲלֵיהֶם, בְּנֵי הַדְּוִלּוּת
 74 עַל אַחַת בְּכֹהֶן וְכֹהֵן. וְכֹה – וְאֵם עַל חֲטָא גָדוֹל גְּרוּרִים, כְּלוּמַר,
 75 הַגְּבַעוּנִים שֶׁלֹּא הָיוּ רִאיוּיִם לִבֵּא בְּקֹהֶל, הַחֲמִירוּ עֲלֵיהֶם בָּהּ, גְּרִי
 76 צַדִּיק שְׂדִינָם כִּישְׂרָאֵל גְּמוּרִים עַל אַחַת בְּכֹהֶן וְכֹהֵן שֶׁהָיוּ מִחֲמִירִים
 77 עֲלֵיהֶם. מִיָּד אַחֵר מַעֲשֶׂה זֶה, נִתְּנָסֵפוּ עַל יִשְׂרָאֵל מֵאֵה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף
 78 גֵּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מַלְכִּים א' ה' כ"ט) וַיְהִי לְשִׁלְמָה שְׁבַעִים אֶלֶף נֶשָׂא סָבָל
 79 וְשִׁבְעִים אֶלֶף חֲצֵב בְּהָרָה, וְהֵם אוֹתָם הַגֵּרִים שֶׁנִּתְּגִירוּ בִּימֵי דָוִד.
 80 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִנָּהן שְׂאוֹתָן נוֹשְׂאֵי סָבָל וְחוֹצְבִים בְּהָר הָיוּ גֵּרִים,
 81 וְלִמָּא יִשְׂרָאֵל הָיוּ – שְׂמָא הָיוּ מִישְׂרָאֵל. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: לֹא סָלְקָא
 82 דְּעֵתָהּ, דְּבִתְבִּיב (מַלְכִּים א' ה' כ"ט) וּמִכָּנִי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד, וְעַל
 83 כִּרְחֹךְ שֶׁאֵלֶּה גֵּרִים הָיוּ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְלִמָּא דִּינִיָּה בְּעֵלְמָא –
 84 שְׂמָא לֹא הָיוּ אֵלֶּה עֲבָדִים אֲלֵא שְׂבִירִים. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אֵלֵא יֵשׁ
 85 לַלְמוּד זֹאת מִקְשָׁה (דְּה"ב ב' טו'–טז) וַיִּכְרֹם שְׁלֹמֹה כָּל הָאֲנָשִׁים הַגֵּרִים
 86 אֲשֶׁר בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל [וְגו'] וַיִּמְצְאוּ מֵאֵה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף [וְגו'] וַיַּעַשׂ מֵהֶם
 87 שְׁבַעִים אֶלֶף (נֶשָׂא) סָבָל וְשִׁבְעִים אֶלֶף חֲצֵב בְּהָרָה. הָרִי מְפֹרֵשׁ
 88 בְּכַתּוּב שְׂאוֹתָם שְׂבַעִים אֶלֶף נוֹשְׂאֵי סָבָל וְשִׁבְעִים אֶלֶף חוֹצְבִים בְּהָר
 89 הָיוּ גֵּרִים.
 90 הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בְּגִזִּירַת דָּוִד עַל הַנְּתִינִים. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא:
 91 וְנִתְּנִים, דָּוִד נָזַר עָלֵיהֶם, וְהֵלֵא מִשָּׁה נָזַר עָלֵיהֶם, דְּבִתְבִּיב (דְּבָרִים כ"ט)
 92 'שִׁפְכֶם נְשִׁיכֶם וְגִרְף אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מִתְּנִיךְ מִחֲטָב עֲצִיר עַד שֹׂאֵב מִיָּמִיד',
 93 וּמִחוּךְ כֶּךָ שִׁמְנָה אֶת חוֹטְבֵי הָעֵצִים בְּפָנֵי עַצְמָם וְלֹא כֻלָּם בְּכֻלָּם
 94 הַגֵּרִים, מִשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיוּ אֵלֶּה יִשְׂרָאֵלִים וְלֹא גֵּרִים אֲלֵא עֲבָדִים
 95 פְּסוּלִים, שֶׁמִּשָּׁה גִּזֵּר עֲלֵיהֶם עֲבֹדוֹת כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְחַנְּנוּ עִמָּם, וּמִן
 96 הַסֵּתֵם גִּזִּירַת הָעֲבֹדוֹת שֶׁל מִשָּׁה חֵלָה גַּם עַל חוֹטְבֵי הָעֵצִים שֶׁהָיוּ
 97 בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ וְהָיוּ הַגְּבַעוּנִים, וּמִדּוּעַ הָיָה צוּרֵךְ שְׂדוּד יִגְזוּר עֲלֵיהֶם.
 98 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: מִשָּׁה נָזַר לְהַחֲוֹא דְּרָא – דְּוֹקָא לֵאמֹר דָּוִד, כְּלוּמַר
 99 לֵאמֹר חוֹטְבֵי עֵצִים שֶׁהָיוּ בִּימֵי, וְלֹא עַל חוֹטְבֵי הָעֵצִים שֶׁל
 100 הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים. וְדָוִד נָזַר עֲבֹדוֹת לְכֹלִי דְּרָא – לְחוֹטְבֵי הָעֵצִים
 101 שִׁיחֵיו בְּכָל הַדּוֹרוֹת.
 102 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְאִבְתִּי – וְעִדִּין קֶשֶׁה שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁהוֹשִׁיעַ נָזַר עָלֵיהֶם,
 103 כְּלוּמַר עַל הַגְּבַעוּנִים, דְּבִתְבִּיב (יְהוֹשֻׁעַ כ"ז) 'וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בַּיּוֹם הַהוּא
 104 חֲטָבִים עֲצִים וְשֹׂאֲבֵי מִיָּם לְעֹדָה וּלְמִזְבֵּחַ ה'", וְהוּא גִּזֵּר שִׁיחֵיו כֵּן אִף
 105 לְדוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁנֶּאֱמַר (שִׁם ט' כ"ב) 'וְלֹא יִכְרֹת [פִּסְקוֹ] מִכֶּם עֶבֶד
 106 וְחֲטָבִי עֲצִים וְשֹׂאֲבֵי מִיָּם, וּמִדּוּעַ הוֹצֵרֵךְ דָּוִד לְגִזּוֹר עֲלֵיהֶם. מִתַּרְצַת
 107 הַגְּמָרָא: יְהוֹשֻׁעַ נָזַר עֲלֵיהֶם עֲבֹדוֹת רַק בְּזִמְנָה שְׂבִית הַמִּקְרָשׁ קִיָּם,
 108 שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁם שִׁיחֵיו 'חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׂוֹאֲבֵי מִיָּם לְעֹדָה וּלְמִזְבֵּחַ ה'",
 109 אֲבָל בְּזִמְנָה שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם וְאֵין מִזְבֵּחַ, אֵין הֵם עֲבָדִים, וְדָוִד
 110 נָזַר עֲלֵיהֶם עֲבֹדוֹת אִף בְּזִמְנָה שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם כְּדִי שֶׁלֹּא
 111 יִתְחַנְּנוּ עִמָּם.

1 תְּרִיסָר יְרֵחִי שְׁתָּא – שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשֵׁי שָׁנָה, וְלֹא דְרָבִיָּה לְמִסְפָּרָה
 2 לֵאחֹר זִמְנָה זֶה, כִּיּוֹן שֶׁכִּבְּרַת הַתַּנְחֻמוֹ עָלֵיו. וְשׁוּב אִי אִפְשָׁר לְתַקֵּן זֹאת.
 3 וְלִכּוֹן נִתְּנִים נִקְרָיוּהוּ וְנִפְרִיסִינְהוּ – נִקְרָא לְגַבְעוּנִים וְנִפְרִיסִים, כְּדִי
 4 שִׁימְחִלוּ עַל מַה שֶׁעָשָׂה לָהֶם שְׂאוּל וַיִּפְסַק הָרַעֲב. וְנֶאֱמַר (שְׁמוּאֵל ב'
 5 כ"א ב') 'וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לְגַבְעוּנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם' דְּבָרֵי רִיצוּי שִׁיעֲבֵרוּ עַל
 6 מִדּוֹתֵיהֶם וַיִּמְחֲלוּ לְשִׁאֹל וְלִבְנֵי בֵּיתוֹ, 'וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַגְּבַעוּנִים מַה
 7 אָעֲשֶׂה לָכֶם וּבְכֹה אֲכַפֵּר, וַיִּכְרְבוּ אֶת נִחְלַת ה'" – וְתַתְּפִלּוּ שִׁיפְסַק
 8 הָרַעֲב. 'וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַגְּבַעוּנִים, אֵין לָנוּ בְּכֹה וְהָכָה עִם שְׂאוּל וְעַם בֵּיתוֹ'
 9 – אֵין לָנוּ עַל שְׂאוּל וּבְנֵי בֵּיתוֹ לֹא תַבִּיעַת כֶּסֶף וְלֹא תַבִּיעַת זָהָב
 10 אֲלֵא תַבִּיעַת נַפְשׁוֹת. 'וַאֲיֵן לָנוּ אִישׁ וְגו' לְהַמִּית בִּישְׂרָאֵל, אֲלֵא רַק
 11 מִצִּאצְאֵיו שֶׁל שְׂאוּל, לִפִּי שִׁישְׂרָאֵל לֹא חֲטָאוּ לָנוּ. לִכּוֹן 'וְיֵן לָנוּ
 12 שְׂבִיעָה אֲנָשִׁים מִכָּנִי וְהוֹקְעֵנוּם לַח' וְגו' – וְנִתְּלָה אוֹתָם לְשֵׁם ה'.
 13 וְכִיּוֹן שֶׁמִּשְׁמַע דָּוִד אֶת בְּקִשְׁתָּם שֶׁל הַגְּבַעוּנִים, (מִיָּפִיִּים וְלֹא) פִּיִּסִּינְהוּ
 14 – נִסִּיה לְפִיִּים [וְלֹא מִיָּפִיִּים] – אֲבָל הֵם לֹא נִתְּפִיסוּ, אֲלֵא עֲמָדוֹ
 15 עַל דְּרִישָׁתָם לְנִקּוּם בְּבִנֵּי שְׂאוּל. אִמְרַ דָּוִד, שְׁלֹשָׁה סִימָנִים יֵשׁ בְּאוֹמְרָה
 16 זוֹ – בִּישְׂרָאֵל, תְּרַחֲמִינִים וְתַחֲוִישִׁינִין וְגוֹמְלֵי חֲסִדִּים. רַחֲמִינִים מִנִּין,
 17 דְּבִתְבִּיב בַּעֲנֵן שְׂרִיפַת עֵיר הַנִּדְחָת (דְּבָרִים י"ג י"ח) 'וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמִים
 18 וְרַחֲמִים', כְּלוּמַר תְּהִיָּה לָךְ מִדַּת רַחֲמִים וְתִרְחַם עַל הַבְּרִיּוֹת. בִּיִּישִׁינִין
 19 מִנִּין, דְּבִתְבִּיב (שְׁמוּאֵל ב' כ') 'בְּעֶבְרֵי תִּתִּיָּה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי
 20 תִּתְּקָא', וִירָאֵת ה' הִיא הַבּוֹשָׁה מִפְּנֵיו. וְגוֹמְלֵי חֲסִדִּים מִנִּין, דְּבִתְבִּיב
 21 בְּדִבְרֵי ה' עַל אֲבִרְהָם (בְּרַאשִׁית י"ח י"ט) 'לִמְעַן אֲשֶׁר יִצְחָה אֶת בְּנֵי וְיָאֵת
 22 בֵּיתוֹ' וְגו' וְשֶׁמֶר דְּרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צִדִּיקָה וּמִשְׁפָּט, וְדָרֵךְ ה' הִינֵנו
 23 גְּמִילוֹת חֲסִדִּים. וְלִכּוֹן כָּל שֵׁשׁ בְּנֵי שְׁלֹשָׁה סִימָנִים הִלְלוּ, רִאיוֹ לְהַדְבֵּק
 24 בְּאוֹמְרָה זוֹ, וְהַגְּבַעוּנִים שֶׁהֵם אֲבוּרִים אֵינֶם רִאיוּיִם לִידְבֵּק בִּישְׂרָאֵל,
 25 וְלִכּוֹן גִּזֵּר עֲלֵיהֶם דָּוִד עֲבֹדוֹת כְּדִי שֶׁלֹּא יִבְאוּ לְהַתְחַנֵּן עִמָּם, כְּמוֹ
 26 שֶׁאִמְרַ רַב חֲנָא בְּר. אֲדָא. הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת הַמִּשְׁךְ הַמַּעֲשֶׂה
 27 וּמְבִאֲרָתוֹ: נֶאֱמַר בְּנִבְיָא (שְׁמוּאֵל ב' כ"א ב') 'וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁנֵי בְנֵי
 28 רַצְפָּה בַּת אִיָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשְׂאוּל אֶת אֲרִמְנִי וְאֶת מְפִיבִשֵׁת, וְאֶת
 29 חֲמִשֵּׁת בְּנֵי מִיכָל בַּת שְׂאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעֹדְרִיאֵל בֶּן בְּרוּלִי הַחֲחִלִּי.
 30 וַיִּתְּנֵם בְּיַד הַגְּבַעוּנִים וַיִּקְעֵם בְּהָר לִפְנֵי ה'". מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מֵאֵי שְׂמָא
 31 הָיוּ – מִדּוּעַ לִקַּח דָּוִד דְּוֹקָא אֶת אֵלֶּה, וְלֹא אַחֲרִים מִצִּאצְאֵיו שֶׁל
 32 שְׂאוּל. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִמְרַ רַב הוֹנָא, הַעֲבִידוּם – אֶת צִאצְאֵיו שֶׁל
 33 שְׂאוּל לִפְנֵי הָאֲרוֹן, וְכָל מִי שֶׁאֲרוֹן קוֹלְטוֹ נִמְסַר לְמִיתָה בִּידֵי
 34 הַגְּבַעוּנִים, וְכָל מִי שֶׁאֵין אֲרוֹן קוֹלְטוֹ נִשְׂאָר לְחַיִּים. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא:
 35 מְתִיב רַב חֲנָא בְּר. קִמְנָא, אִם הָאֲרוֹן קָבַע מִי יְמוֹת, מִדּוּעַ נֶאֱמַר (שִׁם
 36 כ"א ז') 'וַיִּחַמֵּל הַמֶּלֶךְ עַל מְפִיבִשֵׁת בֶּן יְהוֹנָתָן בֶּן שְׂאוּל, מַהִי הַחֲמִלָה
 37 שֶׁחֲמַל עָלָיו, הֲלֹא הָאֲרוֹן לֹא קִלְטוּ וְלִכּוֹן נִשְׂאָר לְחַיִּים. מִתַּרְצַת
 38 הַגְּמָרָא: הַחֲמִלָה הִתְּנָה שְׁלֵא הַעֲבִידוּ כָּל לִפְנֵי הָאֲרוֹן. מִקְשָׁה
 39 הַגְּמָרָא: וְכִי מִשּׁוֹא פְּנִים יֵשׁ בְּדָבָר, כְּלוּמַר וְכִי הִיָּה לוֹ לְדוּד לִישָׂא
 40 פְּנִים בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת, וּמִדּוּעַ לֹא הִעֲבִיר אֶת כּוֹלָם. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא:
 41 אֵלֵא שֶׁהַעֲבִידוּ לְמַפִּיבוּשֵׁת לִפְנֵי הָאֲרוֹן וְקִלְטוּ, וּבְכֹשׁ דָּוִד עָלֵיו
 42 רַחֲמִים, וְקִלְטוּ הָאֲרוֹן וְנִשְׂאָר לְחַיִּים.
 43 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְאִבְתִּי – וְעִדִּין מִשּׁוֹא פְּנִים יֵשׁ בְּדָבָר מֵאַחֵר שֶׁכִּבְּרַת
 44 קִלְטוּ הָאֲרוֹן לְמַפִּיבוּשֵׁת וְגִזְרָה עָלֵיו מִיתָה, לֹא הִיָּה לְדוּד לְבָשׁ
 45 עָלֵיו רַחֲמִים שִׁיפְלִטוּ, שֶׁהָיוּ הוֹצֵרֵךְ לְהַמִּית אַחֵר תַּחְתָּיו כְּדִי
 46 לְהַשְׁלִים לְמִנִּין שֶׁבַע אֲנָשִׁים שֶׁתַּבְּעוּ הַגְּבַעוּנִים. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא:
 47 אֵלֵא שֶׁבְּכֹשׁ דָּוִד רַחֲמִים שְׁלֵא יִקְלְטוּ הָאֲרוֹן לְמַפִּיבוּשֵׁת, וְלֹא קִלְטוּ
 48 הָאֲרוֹן כָּלָל.
 49 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: כִּיצַד הוֹמָתוּ צִאצְאֵי שְׂאוּל בִּשְׁבִיל חֲטָאוֹ שֶׁל
 50 שְׂאוּל, וְהָאֵל בְּתִיב (דְּבָרִים כ"ד טו') 'לֹא יוֹמָתוּ אֲבוֹת עַל בְּנֵים' וְגו' אִישׁ
 51 בְּחֻטָּאוֹ יוֹמָתוֹ, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִפְּסוּק זֶה שֶׁאֵין הַבְּנִים מִתִּים עוֹבֵר עוֹן
 52 אֲבִיהֶם. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִמְרַ רַבִּי חִיָּא בְּר. אֲבָא אִמְרַ רַבִּי יוֹחָנָן,
 53 מוֹטָב שֶׁתִּשְׁעָקֵר אוֹת אַחַת, כְּלוּמַר, פְּסוּק אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלֵא יִתְחַלֵּל
 54 שֵׁם שָׁמַיִם בְּפִרְהָסָא, שֶׁאִמְרוּ הָאֲמוּנוֹת שֶׁאֵין עִם יִשְׂרָאֵל רִאיוֹ
 55 שִׁידְבּוּ בּוֹ, שֶׁהָיוּ הֵם פִּגְעוּ בְּפִרְנִסַת הַגְּבַעוּנִים וְלֹא נַעֲשׂוּ עַל כֶּךָ.
 56 הַגְּמָרָא מְבִאֲרַת אֶת הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּקִים שֶׁבְּאוֹתוֹ עֵינִי: נֶאֱמַר (שִׁם כ"א י')

1 **אֲרֻמוֹנִי** ומפִּיבוֹשֶׁת — אוֹתוֹ מִפִּיבוֹשֶׁת הִיָּה בֵּן שְׁאוּל. וְאִמֶּר רַבִּינוּ תָּם: דְּהוּא הִיָּה רַבּוֹ
2 שֶׁל דּוֹד, דְּאִמְרָא בִּפְרָק קִמָּא דְּבִרְכוֹת (ד.א.): שְׁהִיָּה מִבִּישׁ פְּנֵי דּוֹד בְּהַלְבָּה.
3 וְגַרְסַּת הַתָּם דְּלֹא מִפִּיבוֹשֶׁת שְׁמוֹ אֵלֶּא אִישׁ עָבַל שְׁמוֹ. כִּי מִפִּיבוֹשֶׁת בֵּן שְׁאוּל נִקְרָא אִישׁ
4 בַּעַל דְּבִרְבֵּי הַיָּמִים, וְלֹא כְּמֹה שֶׁכְּתוּב בְּסִפְרֵיהֶם: אִישׁ בּוֹשֶׁת שְׁמוֹ, דְּלֹא מִצִּנֵּי בְּשׁוֹם מְקוֹם
5 אִישׁ בּוֹשֶׁת שֶׁנִּקְרָא מִפִּיבוֹשֶׁת, וְאִישׁ בּוֹשֶׁת נִדְרָג
6 בְּתַחֲלֵל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, קֹדֶם מַעֲשֵׂה הַגִּבְעוֹנִים.
7 דְּלִיבָא לְמִימֵר דְּמִפִּיבוֹשֶׁת, בְּנוֹ שֶׁל יְהוֹנָתָן, הִיָּה
8 רַבּוֹ שֶׁל דּוֹד — דְּאוֹתוֹ לֹא מִצִּנֵּי בְּשׁוֹם מְקוֹם
9 שֶׁנִּקְרָא לֹא אִישׁ בּוֹשֶׁת וְלֹא אִישׁ עָבַל. וְאִם תֵּאֵמַר:
10 וְלִמָּה לֹא חָלַק לוֹ כְּבוֹד לְרַבּוֹ לְבַקֵּשׁ עֲלֵיו רַחֲמִים
11 שֶׁלֹּא יִקְלְטֵנוּ הָאֲרוֹן? וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּשִׁמָּא בִּקֵּשׁ
12 וְלֹא נַעֲנֶה.

13 **וְתַשְׁהוּ** לֹה אֶל הַצֹּר — אֹמֵר בְּמִדְרָשׁ:
14 אֶל הַצֹּר — שֶׁהִצִּידָהָ עֲלֵיו הַדִּין,
15 וְאִמְרָה "הַצֹּר תִּמְנִי עֲפֹלָה". **דֹּנוּגִי** גְּרִיסִין —
16 מִדַּת שְׂכִירוֹת. דִּדּוֹן לִשְׁוֹן מִדָּה כְּדָמָר בִּבְבֹּא
17 בְּתַרָּא (צ.ב.): וְקָרוּ לֵיהּ דִּין פֶּסֶא. **וְנִתְּנִים** דּוֹד
18 גּוֹר עֲלִיהֶן — בְּרִישׁ שְׁמַעְתִּין פִּירֵשׁ בְּקוֹנְטֵרֵס
19 שְׁגוֹר עֲלִיהֶן חֲתוּנָה וְכִדְכְּתוּב: וְהַגְבְּעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי
20 יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וְגו'. לְכַלּוֹר, אִין רֵאיוֹן לְהִדְבֵּק
21 בִּישְׂרָאֵל. וְהַשְׁתָּא פִּירִי: דְּמִשָּׁה גּוֹר עֲלִיהֶן עֲבָדוֹת
22 אֲסוּרֵי מִשּׁוּם "לֹא יִהְיֶה קִדְשׁ" וּמִשְׁנֵי: דְּמִשָּׁה
23 לֹא גּוֹר אֵלֶּא לְהַדּוּק דְּרָא, וְהוֹשֵׁעַ בּוֹמֵן שְׂבִית
24 הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם. וְנִצְמִינוּ לְמִימֵר דְּלֹא נִאֲסָרוּ בְּשׁוֹם
25 פֶּעַם מִשּׁוּם "לֹא יִהְיֶה קִדְשׁ" כִּיּוֹן דְּלֹא גּוֹר עֲלִיהֶן
26 עֲבָדוֹת אֶף בּוֹמֵן שְׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם, וְדוֹד
27 גּוֹר עֲלִיהֶן חֲתוּנָה וְלֹא שְׁעָבָדִם לְכַלּוֹרֵהּ דְּרִי. וְאִתִּי
28 שְׂפִיר הָא דֹּאִין בְּנִתְּנִים תּוֹרַת עֲבָדִים, דְּתַנִּין בִּ"בֹּאֵל
29 נִעְרוֹת" (בְּתוֹכָהּ כֵּט, א.) דְּהָבָא עַל הַנִּתְּנָה — יֵשׁ
30 לֹה קֶנֶס, וְאִילוּ בָּבֶא וְלֹא שִׁפְחָה — תַּנּוּן
31 לֹה קֶנֶס. וְאִמְרָא בִּירְשִׁלְמִי: אֲפִילוּ מִשְׁמֹרֶת שֶׁלֹּא
32 נִבְעֵלָה, וְעוֹד: דָּאֵם יֵשׁ בְּהֵם תּוֹרַת עֲבָדוֹת —
33 לִיתְסִירוֹ חֲרוּרֵי בְּנִתְּנִי, דְּמִשְׁחֹרֵר אֲסוּר בְּשִׁפְחָה,
34 כְּדָמָר בְּחִצִּי עֲבֵד חֲצִינוּ בֵּן חֲרוּץ: לִישָׁא שִׁפְחָה
35 אִין יָכוֹל. וּבִפְרָק "עֲשֶׂרָה יִחְסִיךְ" (קִדּוּשִׁין ט, א.)
36 קִאֲמַר דְּחֲרוּרֵי וְנִתְּנִי מוֹתֵרִים לֹבֵא זֶה בּוֹה, וְעוֹד
37 יֵשׁ לְפָרֵשׁ, דְּהִבִּי פִּירִי: וְלֹא עֲבָדוֹת מִמֶּשֶׁה גּוֹר
38 עֲלִיהֶן, וּמִסְתַּמָּא גּוֹר נִמִּי שֶׁלֹּא יִתְחַנֵּן בְּהֵם, דֹּאִין
39 נִבְּחֵן שִׁיתְחַנְתּוּ בְּהֵם כִּיּוֹן דְּנִרְאִין כְּעֲבָדִים. וְדוֹד נִמִּי
40 נוֹכַח לֹמֵר דְּגוֹר עֲלִיהֶן עֲבָדוֹת כִּי שֶׁלֹּא יִתְחַנְתּוּ
41 בְּהֵם, וְהַשְׁתָּא פִּירִי שְׂפִיר דְּמִשָּׁה גּוֹר עֲלִיהֶן, וְיִחָא
42 הַשְׁתָּא הָא דְּקִאֲמַר: בִּימֵי רַבִּי בִּקְשׁוֹ לְהַתִּיר נִתְּנִים
43 — לְחַפְקֵי שְׁעָבָד מִהֶם, וְעַל יְדֵי כֵּן יִהְיֶה מוֹתֵר
44 לְהַתְּחַנֵּן בְּהֵם. וּמִסִּיק דְּחֵלֶק מִזְבֵּחַ מִי יִתִּיר. וְכִיּוֹן
45 דְּאִישְׁתִּיר בְּחֹן שְׁעָבָד שֶׁל חֵלֶק מִזְבֵּחַ — אִין הִגּוֹן
46 לִידְבֵּק בְּהֵם. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי חִיָּיא בְּר. אֲבָא, דְּאִמְרָה:
47 חֵלֶק מִזְבֵּחַ בּוֹמֵן שְׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם — מוֹתֵר,
48 וְאֵם הִיוּ מִפְּקִיעִין חֵלֶק עֵרָה — הִיוּ מוֹתֵרִים לְגִמְרִי,
49 וְשׁוּב לֹא יִחָלֵל שׁוּם עֲבָדוֹת שֶׁל חֵלֶק מִזְבֵּחַ, אֲפִילוּ
50 לְכַשִּׁיבָנָה. וְאִין נִרְאֵה לְרַבִּינוּ תָּם: דְּמִדְּאוּרִיתָא
51 אִשְׁתִּיר בִּלְאָו דִּ"לֹא תִתְּחַן" כְּרִמְסִיק רַבָּא לְעִיל
52 (ע, א.), דְּבִגְרוּתָא אִית לְהוּ חֲתוּנָה, וְתַנּוּן (מִכּוֹת
53 יג, א.) "אִילוּן הֵן הַלּוֹקִי: דְּבֹא עַל הַמִּמְּוֶרֶת וְעַל
54 הַתְּנִינִי". וּמִיּוֹד, אִיכָא לְמִימֵר דְּנִתְּנָה אֲגַב שִׁטְפָא
55 דְּמִמְּוֶרֶת נִקְטָה, וְכֵן צִירִי לֹמֵר לְמֹאֵי דְּהוּא בְּעִי
56 רַבָּא לְמִימֵר דְּבִגְרוּתָא לִית לְהוּ חֲתוּנָה. דְּבִכָּל
57 דְּהִינִי

1 **תְּרִיסָר יָרִיחַ שְׁתָּא**, דְּהָא קְרוֹב לְתַלְתִּין שָׁנִין הוּא. שְׁהִרִי סוֹף שְׁנִיתוֹי שֶׁל דּוֹד
2 הִיָּה, אֵלֶּא לְפִי שְׁאִין דְּרִיךְ כְּבוֹד לְסִפּוֹר אֲחֻר שְׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ, אֲחֻר שֶׁנִּתְקַבְּלוּ תַּנְחוּמִין עַל
3 הַמֶּת, כְּדָמָר בְּמוֹעֵד קֶטָן (ב.ב.א.) אִין לֵנו — לְתוֹבָעוֹ לְשִׁאֹל וּלְבִיתוֹ לֹא כִסֵּף וְלֹא זָהָב כִּי
4 אֵם נִפְשׁוֹת, וְאִין לֵנו לְהַמִּית בְּשִׂאֵר יִשְׂרָאֵל כִּי אֵם בּוֹרַע. וְהוֹקְעָנִים — תְּלִיָּה, בְּאוֹמֶה וּ
5 — יִשְׂרָאֵל. וְהַחֲפִנִים ב' — וְהִנֵּי גִבְעוֹנִים, כִּיּוֹן
6 דְּלֹא מִדְּרָמִי — אִין רֵאיוֹן לִידְבֵּק בְּחֹן. מִיד גּוֹר
7 עֲלִיהֶן דּוֹד. לִכְךָ נִאֲמַר: "וְהַגְבְּעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי
8 יִשְׂרָאֵל הֵמָּה". וְיִחְוֹל הַמֶּלֶךְ — וְאִי בִּארְוֹן תְּלִיא
9 מִלְּתָא, כִּיּוֹן דְּלֹא קִלְטוּ אֲרוֹן — מִדּוֹ חֲמִלְתוֹ שֶׁל
10 דּוֹד? וּמִשְׁנֵי: שֶׁלֹּא הִעֲבִירוּ. וְכִי מִשּׁוּא פְּנִים יֵשׁ
11 בְּרַבִּי — וְכִי הִיָּה לוֹ לְדוֹד לִישָׁא פְּנִים בְּדִינִי
12 נִפְשׁוֹת? הִיָּה לוֹ לְהַעֲבִיר אֶת כּוֹל, וְאִבְתִּי מִשּׁוּא
13 פְּנִים יֵשׁ בְּרַבִּי — הוֹאִיל וְקִלְטוּ אֲרוֹן — לֹא הִיָּה
14 לוֹ לְהַמִּית אֲחֵר תַּחְתּוּי. וְאֵל יִתְחַלֵּל שֵׁם שְׁמִים
15 — שִׁיְהִיו הָאוֹמוֹת אוֹמְרִים: אִין אוֹמֶה וּ
16 לִידְבֵּק בֵּיהּ, שְׁהִירִי פִּשְׁטוֹ יִדְּהֵם בְּגִרִּים לִיטוֹל
17 מִזְוִנִיתֵיהֶם, וְלֹא עֲשׂוּ בְּחֹן נִגְמָה. עַד נִתַּךְ מִים
18 עֲלֵיהֶם — עַד יָמוּת הַגְּשָׁמִים לֹא נִיתְּנוּ לְקַבְּרוֹתָהּ.
19 דּוֹנוֹר — שְׂכִירִים. אֵלֶּא מִחְבָּא — "וְיִסְפֵּר שְׁלֹמֹה
20 (אֵת) כָּל הָאֲנָשִׁים וְיִצְמָא מִמָּה וְחַמְשִׁים אֶלֶף
21 וַיַּעַשׂ מִמֶּה שְׁבַעִים אֶלֶף (נוֹשָׂא) סָבִל". מִחוּטָב
22 עֲצִיד — מִדְּקִרְיָהוּ לְחוֹטְבֵי עֵצִים בְּאַנְפִּיָּהוּ —
23 שְׁמַע מִיָּה לֹאֹ בְּכָלִי יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ, וְלֹאֹ בְּכָלִי
24 גִּרִּים, אֵלֶּא עֲבָדִים. וְעֲבָדִים פְּסוּלִים נִינְהוּ,
25 וְגִבְעוֹנִים חוֹטְבֵי עֵצִים נִינְהוּ, דְּלִחָא אֲקִצִּינוּ
26 יְהוֹשֻׁעַ. מִשָּׁה גּוֹר עֲלִיהֶן לְהוֹאֵר דְּרֹא — עַל
27 חוֹטְבֵי עֵצִים שְׁהִירִי בִּימִיו. וְיִתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ — אֵלֶּמָּא:
28 עֲבָדִים נִינְהוּ, וְיְהוֹשֻׁעַ לְדוֹרוֹת הַבָּאִים גּוֹר,
29 דְּכִתְּבִי (יְהוֹשֻׁעַ ט, ט.) לֹא יִכְרַת מִכֶּם חוֹטְבֵי עֵצִים.
30 בּוֹמֵן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם — דְּכִתְּבִי (שָׁם)
31 "לְמִזְבֵּחַ ה'".

חלקנו

23 **שֶׁלֹּא יִקְלְטֵנוּ הָאֲרוֹן**, וְהָא כְּתִיב: "לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בְּנֵים וְגו'!" אֲמַר רַבִּי חִיָּיא בְּר. אֲבָא
24 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹטָב שֶׁתַּעֲקֹר אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה, וְאֵל יִתְחַלֵּל שֵׁם שְׁמִים בְּפִרְהָסָא.
25 "וְתִתֵּן רִצְפָּה בֵּת אִיָּה אֶת הַשֶּׁקֶ וְתַמְחֵהוּ לָהּ אֶל הַצֹּר מִתְּחֵלַת קִצְרֵי עַד נִתַּךְ מִים עֲלֵיהֶם
26 מִן הַשָּׁמַיִם וְלֹא נִתְּנָה עוֹף הַשָּׁמַיִם לִנְחֹת עֲלֵיהֶם יוֹמָם וְלַיְלָה". וְהָא כְּתִיב: "לֹא
27 תִּלִּין בְּגִלְתּוֹ עַל הַעֵץ!" אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹהָנָן: מוֹטָב שֶׁתַּעֲקֹר אוֹת
28 אַחַת מִן הַתּוֹרָה וְיִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמִים בְּפִרְהָסָא. שְׁהִירִי עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים אוֹמְרִים: מַה מִּיָּבֵן
29 שֶׁל אִלוֹ? הֲלָלוּ בְּנֵי מַלְכִּים הֵם. וְכִיָּה עָשׂוּ? פִּשְׁטוֹ יִדְּהֵם בְּגִרִּים גְּרוּרִים. אֲמַרְוּ: אִין לֵךְ
30 אוֹמֶה שְׂרָאוּיָה לְהִדְבֵּק בֵּיהּ בּוֹ. וְכִיָּה בְּנֵי מַלְכִּים כֵּךְ, בְּנֵי הַדְּיוֹטוֹת עַל אַחַת בְּמָה וְכִמְכָּה!
31 וְכִיָּה גִרִּים גְּרוּרִים כֵּךְ, יִשְׂרָאֵל עַל אַחַת בְּמָה וְכִמְכָּה! מִיד נִתְּחַסְפוּ עַל יִשְׂרָאֵל מִאֶה וְחַמְשִׁים
32 אֶלֶף, שְׁנָאֲמַר: "וְיִהִי לְשִׁלְמָה שְׁבָעִים אֶלֶף נוֹשָׂא סָבִל וְשְׁמִנִים אֶלֶף חוֹצֵב בְּהָר". וְדִלְמָא
33 יִשְׂרָאֵל הוּא! לֹא סָלְקָא דְּעַתְדָּהּ, דְּכִתְּבִי: "וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד". וְדִלְמָא דּוֹנוֹר
34 בְּעֵלְמָא! אֵלֶּא מִחְבָּא: "וְיִסְפֵּר שְׁלֹמֹה כָּל הָאֲנָשִׁים הַגִּרִּים אֲשֶׁר בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל (וְגו') וַיִּצְמָא
35 מִמָּה וְחַמְשִׁים אֶלֶף (וְגו') וַיַּעַשׂ מִמֶּה שְׁבַעִים אֶלֶף (נוֹשָׂא) סָבִל וְשְׁמִנִים אֶלֶף חוֹצֵב בְּהָר".
36 וְנִתְּנִים, דּוֹד גּוֹר עֲלֵיהֶם? מִשָּׁה גּוֹר עֲלֵיהֶם, דְּכִתְּבִי: "מִחוּטָב עֲצִיד עַד שְׁוֹאֵב
37 מִיְּמִיד!" מִשָּׁה גּוֹר לְהוֹאֵר דְּרֹא, דּוֹד גּוֹר לְכוֹלִי דְּרֹא. וְאִבְתִּי יְהוֹשֻׁעַ גּוֹר עֲלֵיהֶם,
38 דְּכִתְּבִי: "וְיִתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בְּיוֹם הַהוּא חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מִים לְעֵדָה וּלְמִזְבֵּחַ ה'!"
39 יְהוֹשֻׁעַ גּוֹר בּוֹמֵן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם, דּוֹד גּוֹר בּוֹמֵן שְׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם.

בימי

דְּכִתְּבִי אִיירִי בְּגִירוֹת גְּבִי קֶנֶס, וּבִ"עֲשֶׂרָה יִחְסִיךְ" (קִדּוּשִׁין ט, א.) בְּמִתְּנִיתִין. וְנִרְאֵה לְרַבִּינוּ תָּם: דְּדוֹד גּוֹר עֲלֵיהֶם שְׁעָבָד, וְהָא דְּקִאֲמַר לְעֵל רֵאיוֹ לְהִדְבֵּק עִם יִשְׂרָאֵל — הִינִי
לְהִית בְּנֵי חֲרוּץ כְּמוֹתָן, אֲבָל חֲתוּנָה — אֲסוּר מִדְּאוּרִיתָא. וְהָא דְּקִאֲמַר בִּימֵי רַבִּי בִּקְשׁוֹ לְהַתִּיר נִתְּנִים — לֹא לְהַתְּחַנֵּן בְּהֵם, אֵלֶּא לְחַפְקֵי עֲבָדֵיהֶם. וְאִמֶּר לְרַבִּי: חֵלֶק מִזְבֵּחַ
מִי יִתִּיר, הַלֵּכךְ אִין לֵנו לְהַתִּיר אֲפִילוּ חֲלָקָנוּ, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבַּח חֵלֶק מִזְבֵּחַ בּוֹמֵן שְׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם — מוֹתֵר מִמִּילָא בִּלְא שׁוּם
דְּתַרְתָּה

1 חתרה. ואם היה מופקע מהם שעבוד לגמרי — שוב לא היה חל עוד עליהן. ואם תאמר: וכיון
2 דנתינו אסירי מדאורייתא, מ"ל תתחנן, מאי שנא דמשוחרר מותר בהן ובשפחה אסור
3 משום "לא ידחה קדש" ויש לומר: דלאו ד"ל תתחנן איכא למילף משאר פסולי קהל, כגון
4 ממזר עמומי ומזאבי, דשרוי בקהל גרים. אבל לאו ד"ל ידחה קדש לא שייך למילף, דהא לא
5 תפסי קדושין בשפחה, ולא הוי דומיא דשאר
6 פסולים. ואם תאמר: ומש' דמזמר מותר בשפחה,
7 דתנן ב"האומר" בקידושין (ט,א): ממזר נושא
8 שפחה, אפילו לכתחלה, כדמוכח הוה בגמרא!
9 ואמר רבנו תם: דלא שייך "לא ידחה קדש"
10 בממזר, דעיקרו בא מקדישות, מאיסור דלא תפסי
11 בו קידושין. ואין להאריך. **בימי** רבי בקשו
12 להתיר נתינים — אין הוה מבטל דברי דין דחברו,
13 דהפך בית דין היה הפך. **א**י הכי יבומי נמי
14 תתייבם — פירוש: אי אמרת בשלמא בנשא
15 ישראלית איירי, אף על גב דהיא שפיר מתייבמת
16 — או לא תקשי אמאי אין מייבם, שדרי הוא אסור
17 בה, דהוי פצוע דכא. ואיירי דקאמר חולץ —
18 קאמר נמי חולצין לאשתו. אבל כיון דאיירי
19 בגיורת — איהו גופיה שרי לייבם.
20 **ואיירי** דאמר רבי יהושע חולץ כו' — ואם
21 תאמר: ורבי יהושע גופיה אמאי נקט חולץ כיון
22 דאיירי בגיורת? אי משום דקסבר דקהל גרים
23 איקרי קהל כדפירש בקונטרס — אם כן מאי
24 קאמר ואין לי לפרש? האיכא למשמע מדאנתניו
25 חולץ וחולצין, ולא אתניויהו מייבם ומייבמן —
26 שמע מינה דבסריס אדם חולץ וחולצין! דאי
27 בסריס חמה, אם כן אפילו לייבם נמי שרי! ויש
28 לומר: דרבי יהושע נקט חולץ וחולצין אנג דבעי
29 לממרא לא חולץ ולא חולצין, דלא מצי למנקט
30 לא מייבם ולא מייבמן, דהוי משמע יבומי הוא
31 דלא, אבל מיהלך שרי. ומיהו, רבי עקיבא הוי מצי
32 למתני לא מייבם ולא מייבמן, דכיון דפירש
33 הטעם משום שלא היה לו שעת הכושר — ממילא
34 הוה ידענא דמיהלך נמי לא חליץ, אלא אנג דנקט
35 רבי יהושע חולץ נקט נמי רבי עקיבא.
36 **אלמא** בקהל עסקין — ורבי עקיבא אתיא:
37 דסריס אדם אסור בחליצה וייבום הוא.
38 ותימא: דלמא בלא דא סברה רבי עקיבא דמשוי
39 חייבין לאוין כחייבי כריתות?

אבל

29 **בתיא על בן מגוסת שהיה בירושלים סריס אדם, ויבמו את אשתו, לקיים דברי רבי**
30 **עקיבא. שמע מיהו. מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
31 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
32 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
33 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
34 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
35 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
36 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
37 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
38 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
39 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
40 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
41 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**
42 **או מייבמין. ביצד? מתיב רבה: פצוע דכא, וכוהו שפכה, סריס אדם, והזקן - או חולצין**

לא אשה, משום שעת הכושר דמיעקרא. בחישותא הוא דאתחילה ביה — ולא סריס הוא, אלא מיתה מכחשת כחו. חייבי דמי סריס חמה — דקאמרת שלא היתה לו שעת הכושר.

חלקנו נתיב — דיכולין בית דין להתיר ולהפקיד חלקם של ישראל, דקיימא לן (יבמות
פסב.) הפך בית דין היה הפך. **ופליגא דרבי חייא** — האי דקאמר חלק המזבח מי יתיר,
ואף על גב דמזבח בימי רבי לא הוה, קאמר דחלק מזבח אסור — פליגא דרבי חייא. חלק
עדה לעולם אסור — עד שיתירוהו. **משנה** והסריס לא חולץ כו' — דכתיב: "לא ימחה
שמו מישאל" — פרט לסריס ששמו מחוי. ואין
לי לפרש — איני יודע אי זה סריס בן חליצה ואי
זה פטור. **סריס אדם** — שנסתרו לאחר שנולד.
סריס חמה — ממעי אמו. לקיים דברי רבי
עקיבא — עדות זו של רבי יהושע בן בתירה —
לקיים דברי רבי עקיבא העיד. **לא פסלה** — מן
הכוונה, שאין חליצתן חליצה. **בעילת זנות** —
שאסורה לו משום אשת אח שלא במקום מצוה.
גמרא כחייבי כריתות דמי — דאמר רבי
עקיבא ב"החולץ" (יבמות ט,א): יש ממזר
מחייבי לאוין. וסריס אדם מחייבי לאוין הוא,
דכתיב (דברים כג): "לא יבא פצוע דכא", והכי
קאמר רבי עקיבא סריס וחולץ את אשת אחיו?
הא לא רמיא קמיה, ואבראי קיימא כחייבי
כריתות, וקאי עלה באיסור אשת את. ואיירי
דאמר רבי יהושע חולץ — דלרבי יהושע יבומי
לא, דאית ליה קהל גרים מיקרי קהל. ומיהו,
מיהלך חליצה, דחייבי לאוין לרבי יהושע בני
חליצה נהנו. **דיקא נמי** — דלרבי עקיבא יבומי
נמי שרי, דקנינו וכו' ויבמו את אשתו. **סריס אדם**
— הואיל והיתה לו שעת הכושר, ורבי עקיבא
דיא. זקן — נקט ליה בחייו הני משום דדמי להו,
דהיתה לו שעת הכושר, והשתא פסק מלידה.
ותננו נט' — כלומר, או נתנו גט. מה שעשו
עשו — וצריכות גט למאמר, או אם נתנו גט
אסורין שוב ליבמן. ואסור לקיימן — לאור אוקו
קאי. **שנפלה** לו — והזקנה לייבום. ולבסוף
נפצע — דהשתא בעיא חליצה לאפקועי זיקה.
דרבן גמליאל — בפרק "בית שמאי" בגדולה
שנפלה לפני בעל אחות קטנה. אלמא, אתי
איסור אחות אשה דחיי, אף על גב דבשעת
נפילה איחזיא. **אלא אמר רב יוסף** — שנפצע
אחר כך נפלה לו, ודקאמרת דא אית ליה לרבי
עקיבא חייבי לאוין כחייבי כריתות — האי תנא
דמתניתין דרבי תנא דבי רבי עקיבא דיא, דאמר
ב"החולץ ליבמתו" (לעיל ט,א): אי זהו ממזר
— כל שאר בשר שהוא בלא יבא. ודלא כרבי
סימאי, דאמר (כתובות כט,ב): מן הכל היה
עושה רבי עקיבא ממזר חוץ מאלמנה לכהן
גדול, שהיה אמרה תורה: "לא יקח ולא יחלל".
אבל מכל חייבי לאוין גרידי, אפילו ליבא קורבה
— הולד ממזר. ופרכינן: ואמאי סריס חולץ
ואפילו היתה לו שעת הכושר, איקרי כאן
להקים כו'. **אמר רבא אמר** כן — דשעת הכושר
דמיעקרא לאו מלתא היא, הואיל ובשעת מיתה
לא חיו — אין לך אשה כו'. כסוף למיתתו
ייסורי מיתה מתעשים כוח, אלא אמרנן: הואיל
ומיעקרא בר הקמה הוה — בת חליצה היא,
הכא נמי לא שניא. **לרבי אליעזר פירוקא דרבא**
פירבא היא — גמרא פריך כלומר, האי פירוקא
דרבא — פירבא היא לרבי אליעזר. דהא ודאי
חזינן דשעת הכושר מילתא היא. ואמאי קאמר
רבי אליעזר סריס אדם אין חולץ, דלא מהניא
ליה שעת הכושר דמיעקרא? הא ודאי סריסות
של מיתה אין לו רפואה — אפילו הכי מתייבמת
שלא

שלא

במות דף עט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קמג

קידושין תופסים בחיבי הולד הולד מהם ממזר, כך אין
קידושין תופסים בחיבי לאוין הולד הולד מהם גם כן ממזר,
והלא חייבי כריתות לאו גני חליצה ויבום נקחו, ואסורות על היבם
גם באיסור אשת אח, ואם כן גם סריס אדם שהוא פצוע דכא
ואסור על יבמתו בלא, אינו חייב בחליצה ויבום כמו חייבי
כריתות, וממילא יבמתו אסורה עליו באיסור אשת אח, ומדוע
אמר רבי עקיבא שסריס אדם חולץ לאשת אחיו. מתרצת הגמרא:
אמר רבי אמי, הקא במוא עסקין בגון שששא אחיו (שמת בלי בנים)
ניורת, ורבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי דאמר (קידושין עג), קהל גרים
לא אקרי קהל, ולשיטתו פצוע דכא מותר בגיורת, ולכן היא זקוקה
ליבום וחולץ לה. מקשה הגמרא: אי הכי שמדובר בגיורת, ויבום
נמי מייבם – הלא יכול גם לייבמה, ומדוע אמר רבי עקיבא רק
שחולץ לה. מתרצת הגמרא: אין הכי נמי, אמנם לדעת רבי עקיבא
רשאי גם לייבמה, ואידי – ואגב דאמר רבי יהושע במשנה הסריס
חולץ, ולשיטתו זה בדיוקא, כיון שרבי יהושע סובר שקהל גרים
נקרא קהל ופצוע דכא אסור בגיורת, אלא שהוא סובר כחכמים
החולקים על רבי עקיבא וסוברים שחייבי לאוין חולצים ולא
מייבמים, אמר איהו נמי – לכן גם רבי עקיבא הזכיר רק שחולץ, אף
שלדעתו יכול גם לייבם.
הגמרא מוכיחה שכוונת רבי עקיבא להתיר גם יבום: דיקא נמי –
יש לדייק גם מלשון המשנה כמו שתיירצנו, דקתני העיד רבי יהושע
בן בתיא על בן מנוסת שהיה בירושלים והיה סריס אדם, ויבמו את
אשתו, ועדות זו באה לקיים דברי רבי עקיבא שאמר שסריס אדם
חולץ וחולצים לאשתו. שמע מינה – והרי מוכח שרבי עקיבא
התיר אף יבום.
מקשה הגמרא על רבי אמי: מתיב רבה שנינו בברייתא, פצוע דכא
– שנפצעו הביצים, וברות שפכה – שנכרת הגיד, וסריס אדם –
שנסתרס לאחר לידתו, והקן שאינו מוליד מחמת זקנותו, כל אלו
או חולצין או מייבמין. מבארת הברייתא: כיצד, מתי הפצוע דכא
וכרות שפכה והסריס והזקן, בלי בנים, ולחם נשים ולחם אחיו,
ועשרו אחיו ועשו מאמר – קידושין כסף או שטר בגשותיהן של
המתים, ונתנו – או שנתנו האחים גט לנשות המתים, או שחלצו,
מה שעשו עשו – מעשיהם קיימים כמו בשאר יבמה, שאם עשה בה
מאמר ורוצה לשלוח צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, ואם
נתן גט אסורה ביבום וצריכה חליצה, ואם בעלו, קנו את אשת
המת, כמו שאר יבמה להיות להם כאשה נשואה לכל דבר.
הברייתא דנה באופן הפוך, כלומר שהיבם הוא פצוע דכא או
כרות שפכה או זקן או סריס: מתי אחין של אלו, ונשותיהם נפלו
ליבום לפניהם, ועמדו הן – הפצוע דכא וכרות שפכה והסריס
והזקן, ועשו מאמר בגשותיהן ויבמו, וכן אם נתנו לנשים גט
לזיקתן, או שחלצו, מה שעשו עשו – מעשיהם מועילים כמו בשאר
יבם, ואם בעלו הפצוע דכא והכרות שפכה והסריס והזקן, קנו –
חל קנן היבום, ומכל מקום אסור לפצוע דכא ולכרות שפכה
ולסריס לקיים – לקיים אותן להם לנשים, אלא חייבים לגרשם,
משום ששאמר (דברים כג א) 'לא יבא פצוע דכא וברות שפכה בקהל
ה'".
מסיימת הגמרא את הקושיא: הרי נאמר בברייתא שפצוע דכא
וכרות שפכה חולצים, ומוכח מכך שהיא שנויה כדעת רבי עקיבא
במשנתנו, ונאמר גם שאם בעלו קנו ואסור לקיים, אלא בקהל
עסקין – מוכח שמדובר ביבמה שאינה גיורת אלא ישראלית שאם
לא כן מדוע אסור לקיים, נמצא שהברייתא וממילא גם רבי
עקיבא סוברים שגם בחיבי לאוין יש מצות חליצה. וחזרת
למקומה הקושיא הלא לרבי עקיבא אין קידושין תופסים בחיבי
לאוין, ובמה הם שונים מחיבי כריתות שאין בהם מצות חליצה.
מתרצת הגמרא: אלא אמר רבה, בגון ששפלה לו ולבסוף נפצע,
כלומר רבי עקיבא שאמר שפצוע דכא חולץ לאשת אחיו, אינו
מדבר מגיורת, אלא באופן שאחיו מת ואשתו נפלה לפניו ליבום
כשהיה בריא ואחר כך נעשה פצוע דכא, שבאופן זה עליו לחלוץ

אומרת הגמרא: כימי רבי בקשו חכמים להתיר את הנתינים
משעבודם כדי שיוכלו להתחתן עמם. אמר להם רבי, הלא
הנתינים משועבדים גם לנו וגם למזבח, ואמנם את חלקנו
בעבודתם של הנתינים נתייר – היינו יכולים להתיר, שהרי הפקר
בית דין הפקר, אבל את חלק עבדותם ששייך למזבח מי יתיר, ועל
כן ישארו עבדים לעולם ושוב לא יתחתנו בהם. ופליגא דרבי חייא
בר אבא – רבי שאמר שאין מי שיתיר חלק מזבח, על אף שבימי
רבי לא היה מקדש קיים, חולק בזה על רבי חייא בר אבא, דאמר
רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, חלק העדה בנתינים לעולם אסור,
עד שיתירו בית דין חלק זה, אבל חלק מזבח, בזמן שביטל המקדש
קיים אסור, אין בית המקדש קיים שר, ואין צורך להתירו.

משנה

משנתנו עוסקת בדיני חליצה ויבום בסריס ואילונית: אמר רבי
יהושע, שמעתי מרבותי שתי שמועות, האחת שהסריס חולץ לאשת
אחיו שמת בלי בנים להתירה להינשא לשוק, וחולצין לאשתו של
הסריס שמת בלי בנים, להתירה לשוק, או מייבמים אותה. ועוד
שמעתי שהסריס לא חולץ לאשת אחיו ולא מייבם, כיון שאינו יכול
להוליד ולא יוכל להקים שם לאחיו, ולא חולצין לאשתו של הסריס
ולא מייבמים אותה, לפי שמטרת היבום להקים שם למת כמו
שפורש בפרשת יבום (דברים כה א) 'ולא ימחה שמו מישראל', ואם
המת היה בחייו סריס שאינו יכול להוליד, ממילא שמו מחוי,
ואשתו פטורה מחליצה ויבום. ואין לי – אבל איני יודע לפרש איזה
סריס הוא בן חליצה ואיזה אינו בן חליצה. אמר רבי עקיבא, אני
אפרש. סריס אדם, כלומר מי שנסתרס לאחר שנולד, חולץ וחולצין
לאשתו או מייבמים אותה, מפני שהיתה לו שעת הבושר, כלומר
היה זמן בימי חייו שלא היה סריס והיה ראוי להוליד ולהקים שם.
אבל סריס חמה – שנסתרס במעי אמו, לא חולץ ולא מייבם, ולא
חולצין לאשתו ולא מייבמים אותה, מפני שלא היתה לו שעת
הבושר מעולם ולא היה ראוי להקמת שם.
יש שפירש את השמועות של רבי יהושע בדרך שונה: רבי אליעזר
אומר, לא כי – אין החילוק בדברי רבי עקיבא, אלא להפך, סריס
חמה חולץ וחולצין לאשתו, מפני שיש לו רפואה. אבל סריס אדם
לא חולץ ולא חולצין לאשתו, מפני שאין לו רפואה.
המשנה מביאה מעשה בענין זה: העיד רבי יהושע בן בתיא, על
אדם ששמו בן מנוסת שהיה דר בירושלים והיה סריס אדם, וכשמת
יבמו את אשתו. עדות זו באה לקיים דברי רבי עקיבא שאמר שסריס
אדם חולץ וחולצין לאשתו.
כפי שהתבאר לעיל, הסריס ושאינו בן חליצה לפי השיטות
השונות לא חולץ ולא מייבם את אשת אחיו שמת בלי בנים. וכן
אילונית – אשה שאינה יכולה ללדת ונישאה ומת בעלה בלי
בנים, לא חולצת ולא מתייבמת לאחי בעלה, משום שאינה ראויה
להקמת שם.
המשנה דנה בפסול כהונה בסריס שחלץ ואילונית שחלצו לה:
הסריס שאינו חייב לחלוץ שחלץ ליבמתו, אינה נחשבת לחלוצה
ולא פסלה בכך מן הכהונה, לפי שאין במעשה החליצה שלו כלום.
אבל אם בעלה, פסלה לכהונה, מפני שהיא בעלת זנות, שכן היא
אסורה עליו באיסור כרת של אשת אח שלא במקום מצוה. וכן
אילונית שחלצו לה אחין של בעלה שלא כדין, לא פסלה לכהונה,
לפי שאין בחליצתם כלום. אבל אם בעלה האחים, פסלה
לכהונה, מפני שבעלתה בעלת זנות האסורה באיסור כרת של
אשת אח שלא במקום מצוה.

נמרא

שנינו במשנה שלדעת רבי עקיבא סריס אדם חולץ וחולצין
לאשתו. מקשה הגמרא: מכדי – הרי שמעין לרבי עקיבא דאמר
(לעיל מט.) שחייבי לאוין בחיבי כריתות דמו, כלומר שכשם שאין

שלא ראה שעה אחת בשריות – לא היתה בימי חייו שעה אחת
שהיה ראוי להוליד, כלומר שלקה כבר במעי אמו. שואלת
הגמרא: מנא ידעין – מנין נדע שלקה במעי אמו. משיבה הגמרא:
אמר אביי, כל המטיל מים ואינו עושה ביה – שכשהוא מטיל מים
הקילוח אינו הולך למרחוק בצורת כיפה, אדם זה ודאי כבר היה
סריס במעי אמו.

הגמרא מבארת מה גורם לאדם להיות סריס כמה. שואלת
הגמרא: מנא תנא – ממה נגרמה סריסות זו. משיבה הגמרא:
דמפיה אפיה – בעודו עובר אפתה אמו לחם בתנור בטהרה –
בשעת הצהרים, ושתיה – ושתיה שיקרא מרקא – שבר מזוג,
ומחמת השכר וחום היום וחום התנור הסתרס העובר. אמר רב
יוסף אחר ששמע דברי אביי, היינו דשמענא לאפי – זה מה
ששמעתי מרב אמי דאמר כל שמפעי אמו לקוי הוא סריס כמה,
ולא ידענא מאי ניהו – מה גורם לעובר להסתרס, עד ששמעתי זאת
מאביי.

מקשה הגמרא: וליחוש שמא הבריא בינתים, כלומר אף אם ראינו
שאינו עושה כיפה משעה שנולד, וגם עתה קודם שמת היה במצב
זה, מכל מקום יש לחשוש שמא הבריא בינתים והיתה לו שעת
הכושר, ומספק יש להצריך לה חליצה. מתרצת הגמרא: בין
דהחליה – משעת לידתו וסופו – בשעת מיתתו הוא לקוי, לא
תיישין שבינתיים הבריא.

מקשה הגמרא: מתיב רב מרי, שנינו במשנה (בכורות לה) העוסקת
בענייני מומים בבכור בדמה טהורה, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר,
בדקין אותו שלש פעמים בתוך שמונים יום, כלומר, בכור שיש לו
חולי הנקרא חורור והיינו כמין טיפות לבנות בעין במשך שמונים
יום, הרי זה מום קבוע ומותר לבדן לשוחטו ולאוכלו בכל מקום.
ואין צורך לבדוקו בכל יום משמונים הימים, אלא די בשלש
פעמים, אחת בתחילת השמונים, אחת באמצעם, ואחת בסופם, ודי
בזה לקבוע שהמום שהיה בעינו שמונים יום. וקשה, ששמע שם
לא נבדק באמצע הזמן, אף שנבדק בתחילה ובסוף ונמצא לקוי,
מכל מקום חוששים שמא הבריא בינתיים ואינו מום קבוע, ואם כן
מדוע בסריס כמה אין חוששים לזה.

מתרצת הגמרא: לחד אמר – כשהפגם הוא רק באבר אחד, כגון
בעין, תיישין – חוששים שמא נתפא חורו ונפגם, ולכן יש לבדוק
גם באמצע השמונים יום. אבל בכוליה גופא – סריס שהפגם הוא
מחמת חולי של כל הגוף, לא תישין שנתרפא וחורו נסתרס.

שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר, לא בי וכו' אלא סריס כמה חולץ
וחולצין לאשתו מפני שיש לו רפואה. הגמרא דנה בשיטת רבי
אליעזר שסריס אדם אינו חולץ וסריס כמה חולץ. מקשה הגמרא:

והימניה, שנינו במשנה (נדה מה) העוסקת בענין חליצה ויבום בסריס
מלידה וסריס כמה, בן עשרים שנה ולא הביא שתי שערות שהם
סימני גדלות, ונפלה לפניו אשת אחיו ליבום ובית דין מצריכים
אותו לחלוץ לה או לייבמה, וביאו קרובי היבמה ראיה שהיא בן
עשרים שנה, והוא הסריס – ויוכיחו שנולדו בו סימני סריס
המבוארים להלן (ע"ב), ואז לא חולץ ולא מייבם, משום שאינו נחשב
לסריס אלא אם כן הוא בן עשרים ולא הביא שתי שערות, וגם
נולדו בו סימני סריס. וכן בת עשרים שנה ולא הביאה שתי שערות
שהם סימני גדלות, ומת בעלה בלא בנים, ובית דין מצריכים אותה
להתייבם או לחלוץ, וביאו קרובי היבמה ראיה שהיא בת עשרים
שנה, והיא האילנית – ויוכיחו שנולדו בה סימני אילנות, ואז לא
חולצת ולא מתייבמת, דברי בית הלל. ובית שמאי אומרים זה וזה –
בין זכר ובין נקבה, שהם בני שמונה עשרה שנה ולא הביאו שערות,
אם יש בהם סימני סריס ואילנות נפטרים מיבום וחליצה. רבי
אליעזר אומר, הוה בדברי בית הלל, שהזמן הקובע שהוא סריס
הוא בגיל עשרים שנה, ונקבה בדברי בית שמאי, שהזמן הקובע
שהיא אילנית הוא בגיל שמונה עשרה. והטעם שהנקבה מקדימה
את הזכר בשנתיים, מפני שהאשה ממהרת לבא – לגדל שערות
לפני האיש. הגמרא סברה שבדומה לבית שמאי ובית הלל, גם רבי

אליעזר מדבר מענייני חליצה ויבום, והיינו שהסריס כמה נפטר
מחליצה בגיל עשרים והנקבה בגיל שמונה עשרה. ומוכח
מהמשנה בנדה שרבי אליעזר סובר שסריס כמה אינו חולץ ואינו
מייבם. וזה סותר למה שאמר במשנתנו שחולץ משום שיש לו
רפואה.

מתרצת הגמרא: אמר רבי בר דיקולי אמר שמואל, חור בו רבי
אליעזר מדבריו באחת המשוניות. מסתפקת הגמרא: איכא לה,
מתי הדר ביה – מאיזו משנה חור בו. הגמרא פושטת את הספק
מבדייתא: תא שמע, דתנא, רבי אליעזר אומר, סריס כמה חולץ
וחולצין לאשתו, לפי שיש לו רפואה, שכן מצאנו במין – במיני
סריס זה, שמתרפאין באלכסנדריא של מצרים. וכיון שמצינו בשני
מקומות, במשנתנו ובבדייתא שרבי אליעזר סובר שסריס כמה
חולץ, מסתבר שזו היא מסקנתו, וחור בו מדבריו במסכת נדה
סריס כמה אינו חולץ.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רבי אליעזר אומר, לעולם לא הדר ביה
– לא חור בו רבי אליעזר מדבריו משום שמתחילה היתה שיטתו
סריס כמה חולץ, וכי תנן התיא לענישין – ומה שקבע רבי אליעזר
שבגיל עשרים נקבע לזכר שהוא סריס, ובגיל שמונה עשרה נקבע
לנקבה שהיא אילנית, אין כוונתו לענייני חליצה ויבום שדנו בהם
בית הלל ובית שמאי, אלא לענייני עונשים. והיינו שבזכר הזמן
שבו נקבע שהוא סריס מחמת שלא הביא שתי שערות, הוא גיל
עשרים, ובנקבה הזמן שבו ניתן לקבוע שהיא אילנית הוא גיל
שמונה עשרה. ולכן, עד גיל זה הם נחשבים לקטנים אפילו כבר
הוכרו סימני סריס בזכר וסימני אילנות בנקבה ואינם חייבים
בעונשים על העבירות שהם עושים. ומגיל זה ואילך אף אם הביאו
שתי שערות לאחר שהביאו סימני סריס, הם נחשבים לגדולים
וחייבים בעונשים הכתובים בתורה על העבירות שהם עושים.

הגמרא דנה בן עשרים שנקבע שהוא סריס ובת שמונה עשרה
שנקבע שהיא אילנית, האם נחשבים כגדולים למפרע מגיל שלש
עשרה לזכר ושתיים עשרה לנקבה: איתמר, אבל ו-אבלה חלב מין
ו-מבת) שתיים עשרה שנה ויום אחד) עד בן ו-בת) שמונה עשרה
שנה, ונולדו בו ו-בה) סימני סריס ו-אילנות, ולאחר מכן הביא
ו-הביאה) שתי שערות, רב אמר, נעשה סריס ו-נעשית אילנית
למפרע, כלומר הבאת שערות לאחר שמלאו לה שמונה עשרה
שנים אינה כלום, והתברר למפרע שכאשר מלאו לה שתיים עשרה
שנים נעשתה גדולה, והסיבה שלא הביאה אז שערות, מפני שהיא
אילנית, ולכן היא לוקה על אכילת החלב קודם שמלאו לה
שמונה עשרה. ושמאל אמר קמן היה ו-קטנה היתה) באתה שעה
של אכילת החלב, ואינה נעשית גדולה אלא כשימלאו לה שמונה
עשרה שנים, ואינה לוקה על אכילת החלב שקדם לזמן זה.

מקשה הגמרא: מתקנה לה ו-הקשה על זה) רב יוסף, לרב שאמר
שהאילנות נעשית גדולה למפרע משעה שמלאו לה שתיים
עשרה שנה ויום אחד, אילנות לרב מאיר יהא לה קנס, כלומר,
מבואר בבדייתא בכתובות (לה) שהאונס והמפתה אילנית, אינו
חייב לשלם את הקנס המפורש בתורה לאונס ומפתה נערה, ואמר
שם (לה) שברייתא זו שנויה בשיטת רבי מאיר הסובר שהאונס
והמפתה את הקטנה פטור, והואיל ולאילנית אין שתי שערות הרי
היא קטנה עד שימלאו לה עשרים שנה. וקשה שלרב הסובר
שאילנות נעשית למפרע גדולה מיום שמלאו לה שתיים עשרה,
הרי גם הורבר למפרע שבמשך ששת החודשים שאחר כך היא
דינה כנעורה, ואם כן אם נאנסה או נתפתה בזמן זה היא לא קנס.
מתרצת הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, אילנות מקטנות יאתה
לכנר, כלומר, אין לה כלל תקופה של נערות בין הקטנות לבגרות,
אלא מיום שמלאו לה שתיים עשרה שנים נעשית מיד בוגרת,
ולבגורת אין קנס.

רב יוסף הסכים לתשובת אביי ואמר ליה, הלאו שכל בי חני מילי
מעליה – כל הדברים המעולים כמו אלה שאמרת, ותאמר
משמאי – יאמרו בבית המדרש בשמי, שהרי כך שנינו בבדייתא,

יבמות. הערל – פרק שמיני דף פ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ) תוספות

1 **שָׁלַח רָאָה שְׁעָה אַחַת בְּכַשְׁרוֹתָיו** — שלקח ממנו אמו. כיפה — *אדולר, שאין קילוח
 2 השתן הולך למרחוק כשהוא מטיל כלפי מעלה, ואין נעשה בכיפה. **דֹּאפִּיה אִמִּיה** —
 3 לחם בתורה. **בְּיֹהִיָּה** — שמוחממתה חום התורה ודום הצדקים. **שִׁכְרָא מִרְקָא** — שכר
 4 מזון. ואיבא דאמר: חזק. **וְלֹא יִדְעָנָא מָאִי נִירוּ** — כלומר, ולא ידענא ממאי הוי. לשנא
 5 אחרנא הכי גרסין: דיינא דמא חזא לאמאי: כלמא
 6 שמועני מלא לקי ולא ידענא דמא חזא. היתא: כדמא
 7 לא הוה ידענא אהיבא קאי. אבל השתא דרמי
 8 ידענא דסריס חמא קמפרש ואזיל. **וּלְיָחוּשׁ שְׂמָא**
 9 **הִבְרִיא בִּנְתִּים** — שעה אחת. ואשתכח דהוה
 10 ליה שעת וכחשר. **בּוֹדֵקִין אוּרֵי** — בבכורות קאי:
 11 חוזרור והמים הקבועים — דרי זה מום. ואיזה
 12 הוא חוזרור הקבוע — כל ששהה שמונים יום.
 13 רבי יצחק בן אבטיגוס אומר: **בּוֹדֵקִין אוּרֵי** שולש
 14 פעמים בתוך שמונים יום: בראש שמונים,
 15 ובאמצע שמונים, ובסוף שמונים. אבל בבדיקה
 16 תחלה וסוף לא סגי, שמא ביתנים עבר, ונמצא
 17 שאין קבוע. ולא אמרינן: הואיל ותחלתו וסופו
 18 לקוי דאי לא עבר. **לַחַד אֶבֶר** — לעץ. לְבוּלִיה
 19 **נָשִׁיף** — סריס חמא מחמת חולי כל הגוף הוה.
 20 **יִבְיֵא רֵאִיה** — אם בית דין מצריכין את ידבמה
 21 לחלוץ ולייבם — יביאו קרובי ידבמה ראה
 22 שהוא בן עשרים, ותפטר בלא חליצה ויבום.
 23 **וְהוּא הִכְרִים** — כלומר, וגולדו בו סימני סריס.
 24 והכי נפארש בגדה בפרק "יוצא דופן" (מגב). דאי
 25 לא גולדו לו סימני סריס — אמרינן האי דלא
 26 מייית משום קטנות הוא, מחזקינן ליה כקטן עד
 27 רוב שנותיו. **חֹזֵר כְּדִבְרֵי בֵּית הֵלֵל** — אלמנא:
 28 לרבי אליעזר סריס חמא לא חליץ. **הָא שִׁמְעַן בִּן**
 29 **— כִּי מִתְנִיתִין, וּסְמֵי הָךְ דְּלַעִיל מִקְמֵי תִּרְתִּי,**
 30 **וּשְׁמַע מִינָהּ: מִזְהִידֵי הָדָר בִּיה. אִי נָמִי, מִדְּקָא**
 31 **מִיֵּיתִי מַעֲשֵׂה דֶּאֱלֶכְסַנְדְּרִיא דְּלִדְבִירֵי, שְׁמַע מִינָהּ**
 32 **מִזְהִידֵי הָדָר בִּיה. וּמִמִּתְנִיתִין לִיבֵא**
 33 **לְמַפְשֵׁחַ דְּכֵי, דְּקִנְתִּי: שִׁישׁ לֹא פִּרְאָה,** משום
 34 **דְּמַשְׁמַע דְּמִסְבְּרָא קִאמַר הִכִּי. וְכִי בֵּית הָרֵאִי —**
 35 **הֹזֵר כְּדִבְרֵי בֵּית הֵלֵל לֹא אִמָּאִי דִּאֲמַרִּי לֹא**
 36 **חֹלְץ, אֲלֵא לְאַשְׁמֹעִינָן דְּעַד שִׁידָא בֵּן עֶשְׂרִים**
 37 **חֲשִׁבִּין לִיה קֶטָן, אִם לֹא הִבִּיא, וּמִכָּאֵן וְאֵילֶךְ**
 38 **אֲמַרִּין גְּדוֹל הוּא אִם לֹא הִבְרִיא, אֲלֵא שְׂהוּא**
 39 **סְרִיס, וְיֹחִיב בְּעוֹשֵׁין שְׁבִתוֹרָה. אֵימַרְתּוּ גִרְסִינָן.**
 40 **מִשּׁוּם שְׁתֵּים עָשָׂר עַד שְׁמוֹנֶה עָשָׂר — אֲתִינוּקָא**
 41 **קָאִי כְּרִבִּי אֵלִיעֶזֶר, דִּאֲמַר נִקְבָּה כְּבִית שְׂמָאִי.**
 42 **וּמִרְשָׁא נָמִי שְׁמַעִינָן לִיה, דִּאֲמַר שְׁתֵּים עָשָׂר**
 43 **יוֹם אַחַד, וְאִי בְּתִינוּק — אִין זִמְנָא לְהִבִּיא עַד**
 44 **שִׁלֵּשׁ עָשָׂר שָׁנָה וְיוֹם אַחַד, בְּפֶרֶק "יוֹצֵא דּוֹפֵן"**
 45 **(גדה מו.א.). מִבֵּן שְׁתֵּים עָשָׂר — דְּפִתּוֹת מִשְׁתֵּים**
 46 **עָשָׂר וְלֹא הִבְרִיא וְרֵאִי קֶטָנָה הִיא. דּוֹמֵן הֵבֵאת**
 47 **שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת לְתִינוּקָא מִשְׁתֵּים עָשָׂר וְאֵילֶךְ,**
 48 **בְּפֶרֶק "יוֹצֵא דּוֹפֵן" מִסְבַּח נָדָה (שם). נִקְשָׁה**
 49 **סְרִיס לְמַפְרַע — אֵיידִי דִּאֲדִירִי בִּלְשׁוֹן זָכֹר, קִתְּנִי סְרִיס כִּין שְׁעִבְרָה שְׁמֵנָה עָשָׂר כְּרִבִּי אֵלִי**
 50 **אִיגְלָאִי מִלְתָּא דְּעַד הִשְׁתָּא קֶטָן הוּא, דְּבִשְׁעוֹרוֹת תְּלִיאִי מִלְתָּא: אֲלֵא בְּסִרִּיס מְחֻזְקִין לִיה**
 51 **— מִשּׁוּם דְּסִרִּיס הוּא. וְהָא דְּתַנִּיא לְקַמֵּן דִּאֲפִילוּ הִבִּיא לֵאחֹר מִכָּאֵן הִי הוּא כְּסִרִּיס לְכָל**
 52 **בָּאוֹתָהּ שְׁעָה — לֹא מְחֻזְקִין לִיה בְּגִדּוֹל אֲלֵא מִשְׁמֹנָה עֶשֶׂר וְאֵילֶךְ, שְׂהוּא מְחֻזָּק בְּסִרִּיס.**
 53 **וְהוּא דִּידָן נָמִי דִּאֲפִילוּ לֹא הִבִּיא לֵאחֹר זִמְנָן קָשִׁיבִי לִיה שְׂמֹאל קֶטָן עַד שְׁמוֹנֶה עָשָׂר, וְנִמֵּי**
 54 **נִקְשָׁה גְּדוֹל לְמַפְרַע מִשְׁתֵּים עָשָׂר וְאֵילֶךְ. אֵילּוּנִית לְרִבִּי מֵאִיר לֹא קִנָּה — מִחֲשִׁים כִּי**
 55 **וּמִקְוִינָן לֵיה כְּרִבִּי מֵאִיר, דִּאֲמַר קֶטָן אִין לֹא קִנָּה, וְאֵילּוּנִית הוּא, הוּאִיל וְאִין לֹא שְׁעוֹרָה —**
 56 **נִקְשָׁה גְּדוֹלָה לְמַפְרַע לְדִיבִיב קִסָּא אַתְּ הָאֲנוּסָה בִּימֵי נִעֲרוּת. אִמֵּר לִי אֲבִי קִמְצֻנָּתָהּ יִצְחָק**
 57 **יִצְחָק לְבָגֵר. דְּנִעֲרוּת בְּסִימְנֵים תְּלִין, וְחוּ שְׁאִין לֹא סִימְנִים חֲשִׁבִּין בִּלְיָ מִי קֶטָנוּתָהּ קֶטָנָה,**
 58 **לֹא קִנָּה, דְּרַבְּנָן פְּלִיגֵי עֲלֶיהָ, וְאֲמַרִּי קֶטָנָה יֵשׁ לֹא קִנָּה. מִי קֶטָנוּ עַד שְׁנֵים עָשָׂר שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד**
 59 **אִין עוֹשֵׂין בֵּיתָּ מַעֲשֵׂה — לְהַחֲזִיק בְּגִדּוֹלָהּ וְסִרִּיסִים עַד שִׁידוּ בְּנֵי עֶשְׂרִים וְל**

חלב מכן שתיים עשרה שנה ועד כן שמונה עשרה — בנקבה איירי, וכרבי אליעזר.
ואיירי דנקט לשון זכר — נקט סימני סריס, ולא נקט סימני אילוניות, דלא מסתבר
למימר דסברי לה בבית שמאי. **ולאחר** מכאן הביא שיערות — רבוותא נקט, דאף על פי
שדבשיב שערות לא אמרינן דאיגלאי מילתא למפרע שהיה קטן עד עכשיו שהביא שערות,
אלא חשיב ליה גדול, ולא משתת. עשרה
ולשמואל שמונה עשרה.
נעשה סריס למפרע — ולקי על חלב שאכל,
דלא חשיב התרתא ספק, אף על גב
דבשעת התראה היה ספק שמו יביא שערות
קודם שמונה עשרה. דהשתא מניא איגלאי
למפרע שהיה גדול בשעת התראה, ולא דמי
להכה את זה וחור וזהה את זה (מבטב טזא), דאף
לאחר שהוכח את שניהם לא ידע איהו אביי.
אילוניות לרבי מאיר יהא קנס —
לשמואל נידא, כיון שימי קטנות נמשכים עד
שמונה עשרה, אם כן אין כאן נערות, דמי נערות
הם בשעה חרשים הסמוכים לשתיים עשרה,
כשפוסקין או ימי קטנות. אבל לרב יהא לה קנס,
שפוסקין בואת ימי קטנות כמו בשאר נשים.
והא תניא בן שמונה לא תלטלול — ואם
יכול להיות בר קיימא — לא היה אסור לטלטלול
ומשני: הבא במאי עסקינן — שגמרו סימנים. דעל
די סימנים יש הדיכיא להצינאו מתורת נפל
בעשרים שנה לרבנן כדאשכחן לרבי, וכי גמרו
סימנים חשיב בר קיימא בשלשים יום כשאר
ילדות. ומילתיה דרבי אבהו ברבנן. אבל אין
לפרש דרבנן אין יוצא לעולם מתורת נפל, ולרבי
בעשרים שנה, ורבי אבהו כרבי, דאם כן, כי פריך
ארבה תוספאה: כמאן — כרבי, הוה ליה למפרך
אריכי אבהו דקאי בידו ועוד: דאם כן רבה תוספאה
אפילו כרבי לא אתי, דלא חשיב לרבי בר קיימא
לומר דאישתיה אלא על ידי הוכחה יתירא שחי
עשרים שנה ולא נראה לרבינו יצחק כפדישונ.
ונראה דאפילו גמרו סימנים שמונה לטלטלול,
דבתוספתא, בתר ההיא דבן שמונה הרי הוא כאבן
ואסור לטלטלול, קתני: איהו כן שמונה — שלא
כלו לו חרשים, והיינו אפילו גמרו, דאין יוצא
מתורת נפל בשלשים יום אלא על ידי עשרים.
ומילתא דלא שכיח היא, ואסור לטלטלול.
כיון

ותו. **מנא ידעינן?** **אמר**
ינו עושה ביפה. ממואי
א ושתיה שיכרא מרקא.
ענא לאמי דאמר: "כל
ענא מאי ניהו. וליחוש
ותחלתו וסופו לקוי — לא
ינינא בן אנטיגנוס אומר:
בתוך שמונים יום! לחד
לא חישינן. "רבי אליעזר
ו: בן עשרים שנה ולא
ראיה שהוא בן עשרים,
מייבם. בת עשרים ולא
ראיה שהיא בת עשרים,
ת ולא מתייבמת, דברי
רים: זה וזה בני שמונה
הזכר בדברי בית הלל,
מפני שהאשה ממהרת
בר דיקולי אמר שמואל:
להו: מהי הדר ביה? תא
אומר: סריס חמה חולץ
מתרפאין פאלסגנדיא
ר: לעולם לא הדר ביה,
איתמר: אבל חלב, מכן
בן שמונה עשרה, ונולדו
זן הביא שתי שערות. רב
ושמואל אמר: קמן היה
רב יוסף: לרב, אילוניות
מר ליה אביי: מקטנותה
פי הגי מילי מעלייתא ותאמרו משמאי. דתניא: אין הפרים
שאין בן סורר ומומר נידון אלא בפתיתת זקן התחתון; ואין
אורסה, שמקטנותה יצתה לבגן. אמר רבי אבהו: סימני סריס
שיון בהן מעשה עד שהיו בן עשרים. ובן שמונה מי קתני?
הוא פאבן, ואסור למלטלו, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו
מפני

ולא הביא, אף על פי שחור והביא — אינו כלום. דלא אמרינן, כיון דהשתא אייתי —
שבטן לה בת עונשין משנים עשר ואילך, שהיתה ראויה להביא. דאמר, האי דלא אייתי
ו — למפרע הוא דקאמר, ומשנים עשר היא גדולה, וסריס הוה. ושמואל **אמר** קמן היה
ד תניא לקמן: האי הוא כסריס לכל דבריו — מכאן ולהבא קאמר, אבל למפרע הוי קטן.
ולב נקט ליה, דאשמועינן רבוותא. דאף על גב דהוה רבנא והביא — סריס הוה, כרבי — דאמר
למה תביא במסכת תובת (לחא). אילוניות אין לה קנס ולא פתוי, לרבי — נערות
היא בימים שהיתה ראויה לנערות, ולא אמרינן כיון שעברו שמונה עשרה ולא הביאה
נגד — לעולם נעשית גדולה למפרע, והא דאין לה קנס לרבי מאיר — משום דמקטנותה
נערות — בוגרת, וזו וזו לרבי מאיר אין לה קנס. אבל לרבנן אילוניות בימי קטנותה יש
אמר ליה — רב יוסף: שפיר קאמרת, וכל כי הני מילי מעלייתא כר. **סימני סריס ואילוניות**
עשר עד עשרים מצפים להם: אם יביאו — הרי הם קטנים עד עכשיו, ואם לא יביאו —
בשביעי סימנים. כלומר: אף על פי שגמרו סימני שער וצפרניו כשלדל, אפילו הכי לא

שידהו בן עשרים שנה.

ביון דאיכא רבן שמעון בן גמליאל דאמר משתחי כו' – תימה: דהשתא משמע דפלוגא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן בן שמונה דחשיב בר קיימא לרבן שמעון בן גמליאל, ולא לרבנן, וקשיא לרבנן יצחק: דלעיל ב"החולץ" (ל.ב) ובפרק "רבי אליעזר דמילה" (שבת קל"ה) משמע דפליגי איפכא, ובסתם וולדות. דלרבן שמעון בן גמליאל היכא דלא שנה –

חשבינן ליה ספיקא, ולרבנן חשבינן ליה בר קיימא

ואמר רבינו יצחק: דמשמע ליה לגמרא דפליגי

בותרת, דעל כרחק רבן שמעון בן גמליאל איירי

בבן שמונה, דמדונתא בתוספתא בטר פלוגא

דרבי ורבנן דלעיל, ומדקאמר "כל ששחה" ולא

נקט "אם שחה" – משמע דאחא לרבנן סתם

וולדות, דאין יוצאין מתורת נפל אלא בשלשים

יום. ועוד, דבתוספתא מסיים במילתיה דרבן

שמעון בן גמליאל: שזאמר "ופדיו מכן חדש

תפדה" – משמע דמייירי בסתם וולדות, מדמייני

קרא. ועוד: דאם לא בא להוסיף רבן שמעון בן

גמליאל סתם וולדות – מה בא להוסיף על רבי?

ואכתי קשיא לרבנן יצחק הא דאיבעי לן בסוף

"רבי אליעזר דמילה" (שבת קל"ה) מי פליגי רבנן

עליה דרבן שמעון בן גמליאל בסתם וולדות או

לא? ומדקדק: מדאמר רב יהודה אמר שמואל

הלכה כרבן שמעון בן גמליאל – ומכלל דפליגי

רבנן. ומאי ראיא היא? דלמא משום בן שמונה לא

לפסוק כמותו ואמר רבינו יצחק: דקיימא לן

דשמואל בסתם וולדות פוסק כמותו. אי נמי, דעל

כרחק לא בבן שמונה פסק כמותו אלא בסתם

וולדות, דבבן שמונה אין הלכה כמותו מדרבי

אבהו דהכא. ועוד: דאי בבן שמונה פוסק כמותו

– הוה ליה למימר הלכה כרבי ורבן שמעון בן

גמליאל. **עד** שיהא כבולן – אף על גב דאמרן

לעיל דבעינן שיהא לקי ממעי אמו, ויש סימנים

שאין יכולין להודיע משגול – מכל מקום, כיון

שניכר מיד שאין עושה כיפה, ושאר סימנים

ניכרים כל אחד כשהוא בומנו – הוכיח דראשון

על האחרים שממעי אמו הוא לקי, אלא שלא היו

ראוין להיות ניכרים סמוך ללידתו. ואם תאמר,

הא דאמרין (בבמות ק"א, ב) קטן וקטנה לא

חולצין ולא מייבמין, קטן – שזא ימצא סריס,

כשמשיל מים ועושה כיפה – יחולץ ויבם לרב

הזא דאמר עד שיהא כבולן ואפילו אם יולדו כל

הסימנים לאחר מכאן – אין בכך כלום, כיון שלא

היה לקי ממעי אמו ואין לומר דבאותו קטן שיש

בו סימני סריס שאין עושה כיפה קאמר דלא

חולצין ולא מייבמין – דהא בכל דוכתא משמע

דטעמא משום דחיישין למיעוט. וזה היה תימה,

דאותן שיש בהן סימני סריס בקטנותם – רובם

מתקנין, ולאו סריס ניעהו ועוד: דלקמן בפרק "בית

שמואי" (ק"א, ב) משמע דבכל קטנים איירי רבי מאיר גבי יבם קטן שזא על יבמה גדולה תגדלנו, דקאמרין: לימא מתניתין דלא כרבי מאיר כו' ואמר רבינו יצחק: דהא דבעינן לעיל שיהו בו

סימני סריס משגול – היינו ליחשב ודאי סריס, אבל ספק סריס הוי, אף על פי שאין בו סימני סריס. וכן פירש רבינו שמואל בן מאיר ב"רצא דופן" (נדה מ"ב) גבי הא דאמר: ובי לא נולדו בו

סימני סריס עד כמה – עד רוב שנותיו. פירושו: עד רוב שנותיו אם לא הביא – הוי גדול ודאי וסריס ודאי. אבל קודם לכן – הוא קטן ויש לו דין בן תשעה מעשרים ועד רוב שנותיו. ואם

הביא שתי שערות מעשרים ועד קודם רוב שנותיו – הוי גדול, ולא סריס. **דלהביא** שתי שערות בוקן כולי עלמא לא פליגי עד שיהא כבולן – ואם תאמר: והא לעיל אמרין בן עשרים

ולא הביא שערות יניאו כו', הא הביא שערות קודם עשרים – לא חשיב ודאי סריס, אף על פי שיש בו סימני סריס. ואם כן, מאי קאמר עד שיהא כבולן? אפילו בולן אין מועילין, דהא הביא

שתי שערות בוקן? ואמר רבינו יצחק: דשערות דוקן אין מועילין לדין הבאת שתי שערות, אף על גב דבכל שאר מקומות בגוף מועילים. ואם תאמר: כיון דהביא שתי שערות בוקן – מאי קאמר

עד שיהא כבולן? והלא אחד מן הסימנים הוא שאין לו זקן, ודרי יש לו זקן? ואמר רבינו יצחק: דאין חשוב בהבאת שתי שערות לבד יש לו זקן אלא אם כן נתמלא זקנו. ואם תאמר: הא דאמר

בפרק קמא דקדושין (ל"ה, ב) זקן והאשה חסריס, ופירש בקונטרס: סריס חמה, היכי משכחת לה למאן דאמר עד שיהא כבולן? ואמר רבינו יצחק: דהכא מייירי קודם עשרים, אבל מה שהביא

אחר עשרים, שכבר הוא סריס – ודאי אין בכך כלום. **כי** פליגי בשלא הביא – והא דקאמר רבי יוחנן: אפילו באחד מתן – לא שיעצרך סימן אחד בהדי האי, אלא בהאי לחזירה חשוב

סריס. ואין לתמוה על הלשון, דבכי האי גוונא אמרין ב"אלו טרפות" (חולין ס"ב, א). עוף הבא בסימן אחד טהור, והני מילי דלא דריס, ועל כרחק הכי פירושו: הני מילי שאותו סימן הוא –

דלא דריס.

מפני הסכנה – סכנת שניהם, הבן והאם, שלא ירבה חלב הדיין ותיאנס ותמות. **מעמא**

דלא גמרו כו' – בניחותא, וסימא דמילתא היא. **בר שבקה הוא** – ולשבעה נגמרה

צורתו, אלא שנשחתה וחור. ואשמעין רבי אבהו, דאפילו לרבי לא מחזקינן ליה בבר

קיימא עד שיהא בן עשרים. ואישתיה עד תריסר ירחי שזא – שלא חזר, וילדה אשתו

לסוף שנתה. ואבשריה – רבא, דקסבר: משתתא

הולד אחר גמר צורתו, וזה נשתתא שלשה

חדשים. ולא אמרין לאחר שהלך בעלה

נתעברה מאחר. כל ששזא שלשים יום כאדם –

שזחה שלשים יום. ואינו נפל – ואפילו לא כלו

לו חדשי עיבור. דאמרין: לשבעה נגמרה

צורתו, ואישתיה עד שמיני. להכי נקט באדם,

דאילו בבחמה, קתני חתם: שמונה ימים שזה –

אין נפל. לקוי – רך. מחליק – חלק כבשר

אשה. דרך בשר איש להיות שער *אשפרא*

בלעז. רתיחות – **אשקומא. כיפה – קילוח

ארוך למרחוק. דוחה – שאינו קשור, אלא צלול

כמים. מחמיצין – מסריחין כששזחם בכלי.

הבל – חמימות כעין עשן. ומתקשה בשעת

תשמיש – תשמש קשה לה. שיפולי מעים –

במין כף למעלה מאותו מקום, כדאמר בפרק

"יוצא דופן" (נדה מ"ב). איתבי ליה ברת –

אלמא: כיון דלינתו בולדו סימני סריס, דבער

ליה האי – לא מחזקינן ליה כסריס. סיבי דיקנא

– יתדות הזקן. כלומר, בכמה מקומות הוה לו

שער בזקנו. בידי אדם – כלומר, סריס אדם בעי

חליצה, סריס חמה – לא. מעמא דבעלה הוא –

דהיא זונה דנבעלה לאחי בעלה שלא במקום

מצות. והיא היתה עליו בברית.

פסולה

אלעזר אומר: כל שקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה. ואיזו היא אילונית? כל שיהא בת

עשרים ולא הביאה שתי שערות. ואפילו הביאה לאחר מכאן – הרי היא אילונית לכל דבריה.

ואלו הן סימניה: כל שאין לה דדים, ומתקשה בשעת תשמיש. רבן שמעון בן גמליאל אומר:

כל שאין לה שיפולי מעים כגשים. רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל שקולת עקבה, ואינה ניכרת

בין אשה לאיש. איתמר, סימני סריס, רב הונא אומר: עד שיהו פולגם. רבי יוחנן אומר: אפילו

באחד מהן. היכא דהביא שתי שערות בזקן – פולי עלמא לא פליגי דעד שיהו פולגן, כי פליגי

בשלא הביא. אלא הא דאמר להו רבה בר אבהו לרבנן: עיינו ביה פרב נחמן, אי בשרו

מעלה הכל – איתבי ליה ברת – כמאן, פרב הונא?! לא, רב נחמן סיבי דיקנא הוויא ליה.

"הסריס לא חולץ ולא מייבם וכן אילונית וכו'". קתני סריס דומיא דאילונית, מה אילונית

בידי שמים – אף סריס בידי שמים, וסתמא פרבי עקיבא, דאמר: בידי אדם – אין, בידי שמים

ללא. "הסריס שחלץ ליבמתו לא פסלה כו'". מעמא דבעלה הוא, הא אחר – לא.

לימא

מפני הסכנה – סכנת שניהם, הבן והאם, שלא ירבה חלב הדיין ותיאנס ותמות. **מעמא**

דלא גמרו כו' – בניחותא, וסימא דמילתא היא. **בר שבקה הוא** – ולשבעה נגמרה

צורתו, אלא שנשחתה וחור. ואשמעין רבי אבהו, דאפילו לרבי לא מחזקינן ליה בבר

קיימא עד שיהא בן עשרים. ואישתיה עד תריסר ירחי שזא – שלא חזר, וילדה אשתו

לסוף שנתה. ואבשריה – רבא, דקסבר: משתתא

הולד אחר גמר צורתו, וזה נשתתא שלשה

חדשים. ולא אמרין לאחר שהלך בעלה

נתעברה מאחר. כל ששזא שלשים יום כאדם –

שזחה שלשים יום. ואינו נפל – ואפילו לא כלו

לו חדשי עיבור. דאמרין: לשבעה נגמרה

צורתו, ואישתיה עד שמיני. להכי נקט באדם,

דאילו בבחמה, קתני חתם: שמונה ימים שזה –

אין נפל. לקוי – רך. מחליק – חלק כבשר

אשה. דרך בשר איש להיות שער *אשפרא*

בלעז. רתיחות – **אשקומא. כיפה – קילוח

ארוך למרחוק. דוחה – שאינו קשור, אלא צלול

כמים. מחמיצין – מסריחין כששזחם בכלי.

הבל – חמימות כעין עשן. ומתקשה בשעת

תשמיש – תשמש קשה לה. שיפולי מעים –

במין כף למעלה מאותו מקום, כדאמר בפרק

"יוצא דופן" (נדה מ"ב). איתבי ליה ברת –

אלמא: כיון דלינתו בולדו סימני סריס, דבער

ליה האי – לא מחזקינן ליה כסריס. סיבי דיקנא

– יתדות הזקן. כלומר, בכמה מקומות הוה לו

שער בזקנו. בידי אדם – כלומר, סריס אדם בעי

חליצה, סריס חמה – לא. מעמא דבעלה הוא –

דהיא זונה דנבעלה לאחי בעלה שלא במקום

מצות. והיא היתה עליו בברית.

פסולה

אלעזר אומר: כל שקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה. ואיזו היא אילונית? כל שיהא בת

עשרים ולא הביאה שתי שערות. ואפילו הביאה לאחר מכאן – הרי היא אילונית לכל דבריה.

ואלו הן סימניה: כל שאין לה דדים, ומתקשה בשעת תשמיש. רבן שמעון בן גמליאל אומר:

כל שאין לה שיפולי מעים כגשים. רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל שקולת עקבה, ואינה ניכרת

בין אשה לאיש. איתמר, סימני סריס, רב הונא אומר: עד שיהו פולגם. רבי יוחנן אומר: אפילו

באחד מהן. היכא דהביא שתי שערות בזקן – פולי עלמא לא פליגי דעד שיהו פולגן, כי פליגי

בשלא הביא. אלא הא דאמר להו רבה בר אבהו לרבנן: עיינו ביה פרב נחמן, אי בשרו

מעלה הכל – איתבי ליה ברת – כמאן, פרב הונא?! לא, רב נחמן סיבי דיקנא הוויא ליה.

"הסריס לא חולץ ולא מייבם וכן אילונית וכו'". קתני סריס דומיא דאילונית, מה אילונית

בידי שמים – אף סריס בידי שמים, וסתמא פרבי עקיבא, דאמר: בידי אדם – אין, בידי שמים

ללא. "הסריס שחלץ ליבמתו לא פסלה כו'". מעמא דבעלה הוא, הא אחר – לא.

לימא

יבמות דף פ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קמז

קצף. ויש אומרים שקיים סימן נוסף, כל המטיל מים ואין עושה ביפה
 – בשעה שמטיל מי רגלים, אין הקילוח הולך למרחוק כביפה. ויש
 אומרים סימן נוסף, כל ששכבת ורעו דוחה – צלולה במים. ויש
 אומרים סימן נוסף, כל שאין מימי רגליו מחמיצין – מסריחים
 כששודים בכלי. אחרים אומרים סימן נוסף, כל שרוחץ גופו בימות
 הנשמים ואין בשרו מעלה הבל – אדים. רבי שמעון בן אלעזר אומר
 סימן נוסף, כל שקולו לקוי ו-דקן, ואין ניכר בין איש לאשה –
 שהשומעים את קולו אינם מבחינים שזהו קול של איש ולא של
 אשה.
 ואין היא אילנות, כל שהיא בת עשרים ולא הכיאה שתי שערות,
 ואפילו אם הכיאה שתי שערות לאחר מכן, הרי היא אילנות לכל
 דבריה, אם יש לה סימני אילנות. ואילו הן סימניה של אילנות, כל
 שאין לה דדים, ומתקשה בשעת תשמיש – שהתשמיש קשה לה. רבן
 שמעון בן גמליאל אומר סימן נוסף, כל שאין לה שיפולי מעים – כמין
 כף הבולט למעלה ממקום הערוה הנשים. רבי שמעון בן אלעזר
 אומר סימן נוסף, כל שקולה עבה כזכר, ואינה ניפרת בין אשה לאיש
 – שהשומעים את קולה אינם מבחינים שזהו קולה של אשה ולא
 של איש.
 הגמרא דנה האם צריך את כל הסימנים כדי להחשיב אדם לסריס,
 או שמא די באחד מהם: אימור, סימני סריס, רב הונא אומר, עד
 שיהיו בו כולם – כל הסימנים המנויים בברייתא. רבי יוחנן אומר,
 אפילו בסימן אחד מהן נקבע שהוא סריס. מבארת הגמרא את
 מחלוקתם: הריבא דהביא שתי שערות בזקן בולע קלמא לא פליגי
 דאינו נחשב סריס עד שיהיו בו כולם – כל הסימנים. כי פליגי, בשלא
 הביא שתי שערות בזקן, רב הונא סובר שצריך את כל הסימנים
 כדי לקבוע שהוא סריס, ורבי יוחנן סובר שדי בסימן אחד.
 שואלת הגמרא: אלא הא דאמר להו רבא בר אבהו לרבנן, עיינו ביה
 – בדקו בו רבב נחמן שהיו לו כמה סימני סריס, אי בשרו מעלה הבל
 כשרוחץ בימות הגשמים, איתבי ליה פרת – אתן לו את בתי
 לאשה, לפי שבוה נתברר שאינו סריס, ומוכח שצריך את כל
 הסימנים כדי לקבוע שהוא סריס. מבררת הגמרא: במאן – הוראה
 זו כדעת מי היא, האם רבב הונא הסובר שאם חסר אחד מהסימנים
 אינו סריס. משיבה הגמרא: לא, דבריו מתפרשים גם כדעת רבי
 יוחנן שדי בסימן אחד, ומה שהצריך רבב בר אבהו את כל
 הסימנים, משום שרבב נחמן סיבי דיקנא ו-יתידות בזקן הוויא ליה –
 היו לו שערות בודדות בזקן, וכבר נתבאר שבאופן זה גם רבי יוחנן
 מודה שאינו מוחזק לסריס כשאין בו את כל הסימנים.
 שנינו במשנה: הפרים לא חולץ ולא מייבם וכן אילנות וכו' לא
 חולצת ולא מתייבמת. מדייקת הגמרא: קתני פרים דומיא דאילנות
 – המשנה משוה סריס לאילנות. ויש ללמוד מכך, מה – בשם
 שאילנות נעשתה כך בידי שמים, שהרי אין האשה נעשית אילנות
 בידי אדם, אף פרים מדובר שנעשה סריס בידי שמים, וסתמא של
 המשנה היא ברבי עקיבא, דאמר שריס בידי אדם, אין – אכן חולץ
 וחולצים לאשתו, אבל סריס בידי שמים לא חולץ ולא חולצים
 לאשתו, לפי שלא היתה לו שעת הכושר.
 שנינו במשנה: הפרים שחלץ ליבמתו לא פסקה בו לכהונה, אולם
 אם בא עליה פסלה לכהונה, מפני שהיא בעילת זנות, האסורה
 עליו באיסור כרת של אשת אח שלא במקום מצוה. מדייקת
 הגמרא: מנא דבעלה הוא – משמע שדוקא אם היבם הסריס בא
 על היבמה פסלה בביתו, הא אדם אחר שבא עליה לא פסלה, אף
 שגם ביאה זו אסורה באיסור לאו של יבמה לשוק, שהרי היא
 עדיין זקוקה ליבום על ידי אחד משאר האחים שאינם סריסים,

מפני הפקנה של התינוק, וסכנת האם שלא ירבה חלב בדדיה
 ותסתכן, ואין חוששים שמא תלטל אותו האם. ומכך שאסרו
 לטלטלו מוכח שמניחים שודאי ימות בתוך זמן קצר, וקשה על רבי
 אבהו שאמר שכן שמונה שהגיע לשנתו העשרים נחשב לבר
 קיימא.
 מתרצת הגמרא: קמא עסקין – באיזה אופן דיבר רבי אבהו,
 בשמרו סימניו של הבר שמונה, וניכר שהוא בריא ויוכל לחיות,
 ועליו אמר רבי אבהו שמכל מקום אינו מוחזק לבר קיימא ודאי עד
 שיהיה בן עשרים שנה. אבל מה ששנינו בברייתא שהוא כאבן לפי
 שאינו ראוי לחיות, מדובר בבן שמונה שלא נגמרו סימניו.
 הגמרא מביאה ראיה לתירוצה מברייתא: דתניא, איזהו בן שמונה
 שדינו כנפל, כל שלא בלו לו חדשיו – שלא שהה במעי אמו תשעה
 חדשים, אלא נולד בחודש השמיני לעיבורו, אף ששערו וצפרניו
 גמורים. רבי אומר, הסימנים הם אלה שמוכיחין עליו שאינו בר
 קיימא ולא מה שלא שהה במעי אמו תשעה חדשים, והיינו שער
 וצפרניו שלא נמרו. מדייקת הגמרא: מנא דלא נמרו שער
 וצפרניו לכן הוא אינו בר קיימא, הא אם נמרו שער וצפרניו,
 אמרינן – אומרים אנו האי בר שבעה הוא ואישתהוי הוא דאשתהי
 – ולד זה נגמרה יצירתו בחודש השביעי, אלא שהוא השתהה
 במעי אמו לאחר גמר יצירתו ונולד בחודש השמיני. וחידש רבי
 אבהו שאף לדעת רבי מי שיש בו סימניו אינו ודאי בר קיימא עד
 שימלאו לו עשרים שנה.
 מקשה הגמרא: אלא הא דעבד – מה שהורה רבא תוספאה עובדא
 – הלכה למעשה, באשה שהלך בעלה למדינת הים, ואשתהי –
 והתעבב הבעל ולא חזר עד תריסר ירחי שפא – עד שעברו שנים
 עשר חדשי שנה, ובסוף השנה ילדה האשה, ואבשריה – והבשר
 רבא את הולד מחשש ממוזרות. וטעמו שאף שמאז שבעלה עזבה
 עברה שנה שלימה אין חוששים שמא נתעברה מאיש אחר שבא
 עליה, אלא אנו תולים שהולד השתהה במעי אמו שלשה חדשים
 נוספים. מסיימת הגמרא את הקושיא: במאן – כשיטת איזה תנא
 פסק רבא את דינו, ברבי דאמר משתהא – האם לא כשיטת רבי
 הסובר שכן שמונה שנגמרו שער וצפרניו הוא בר קיימא, לפי
 שיש להניח שנגמרה יצירתו בחודש השביעי והשתהה במעי אמו
 חודש נוסף, וכך השתהה גם בן תשעה זה, חדשים נוספים. ועל אף
 שחכמים חולקים על רבי וסוברים שכן שמונה אינו בר קיימא
 אפילו נגמרו שער וצפרניו, ואין אומרים שהשתהה במעי אמו
 חודש נוסף, ואין פסק רבא כדעת יחיד.
 מתרצת הגמרא: כיון דאיכא – שיש תנא נוסף, והוא רבן שמעון בן
 גמליאל דאמר משתהי – שגם הוא סובר שולד עלול להשתהות
 במעי אמו, נמצא שרבא תוספאה ברבי עבד – הורה ולא כדעת
 יחיד. דתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל ולד, אפילו בן
 שמונה, ששקה לאחר לידתו שלשים יום ונשאר חי, פאך – אם הוא
 ולד אדם אינו נפל, משום שנפל אינו חי יותר משלושים יום,
 ומניחים שנגמרה יצירתו בחודש השביעי והוא השתהה במעי אמו
 חודש נוסף.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה הם סימני סריס ואילנות: תנו
 רבנן, איזהו סריס חסר, כל שהוא בן עשרים שנה ולא הכיאה שתי
 שערות, ואפילו הכיאה שתי שערות לאחר מכן, הרי הוא בסריס
 לכל דבריה, אם יש לו סימני סריס. ואילו הן סימניו של סריס, כל
 שאין לו זקן, ושער לקוי ו-רך, ובשרו מחליק – חלק ללא שערות
 כבשר אשה. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהודה בן אייר,
 קיים סימן נוסף, כל שאין מימי – מי רגלים שלו מעלין ותיחות –

1 מקשה הגמרא: לִמָּא תִּיהוּ תִּיבְתָא דְרַב הַמְנוּנָא – האם נאמר
2 שתהיה מבאן פירכא לרב המנונא, דְאָמַר שוּמְרֵת יָבָם ו-יבמה
3 המחכה ליבום) שְׂוִינְתָּהּ, הרי היא פְּסוּלָה לִיבְמָה כדין אשת איש
4 שזינתה שאסורה לבעלה, ולדבריו הואיל ודינה כזונה הרי היא
5 פסולה לכהונה, ואילו מהמשנה משמע שאינה נפסלת. מתרצת
6 הגמרא: לֹא, אין הדיוק מהמשנה נכון, משום שהיא הִרִין אֶפְּיִלּוּ
7 נבעלה לְאַחֵר שאינו יבמה הסריס, נָמִי פסולה לכהונה כדין זונה
8 וכשיטת רב המנונא. וְאִיִּדִי דְתָנָא רִישָׁא בְּדִידֵיהּ – ואגב שקודם לכן
9 שנה התנא הלכה הקשורה בדווקא לבימה הסריס, שאם חלץ לה
10 לא פסלה לכהונה, תָּנָא נָמִי סִיפָא בְּדִידֵיהּ – שנה גם את ההלכה
11 שאם בא עליה פסלה, ביבמה הסריס. אבל הוא הדין אם בא עליה
12 אדם אחר.
13 שנינו במשנה: וְכֵן אֵילּוֹנֵית הַפְּטוּרָה מִיבּוּם וחליצה, שְׁחָלְצוּ לָהּ
14 אַחִין בִּו' לא פסלה לכהונה, אבל אם בעלה האחים פסלה מפני
15 שבעילתם אסורה באיסור כרת, והיא נעשית זונה. מדייקת
16 הגמרא: מִעָמָּא שהיא פסולה לכהונה משום דְּבַעְלֵיהּ האחין, הֵא אִם
17 לֹא בְּעָלָהּ, לֹא – אין מה שהיא אילונית פוסלת אותה לכהונה.
18 כְּמָא – כשיטת איזה תנא נאמרה משנתנו, דְּלֹא כְּרִבִי יְהוּדָה, דְּאִי
19 רְבִי יְהוּדָה, הָאָמַר אֵילּוֹנֵית זֻנָּה הִיא ואסורה לכהן, לפי שכל ביאה
20 באשה שאינה ראויה להולדת בנים הרי היא ביאת זנות.

משנה

21 משנתנו עוסקת בדיני סריס, אנדרוניגוס וטומטום: פְּרִים חָמָה כֶּהֱן
22 – שנטרסר במעי אמו ולא נפסל עקב כך לבא בקהל, שְׁנִשָּׂא בַת
23 יִשְׂרָאֵל, מֵאֲכִילָה בְּתִרְיָמָה כדין כל כהן שאשתו הישראלית אוכלת
24 בתרומה בגינה. רְבִי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִים, אֲנִדְרוֹנִיגוֹס ו-מִי שִׁישׁ
25 לו סימני זכר וסימני נקבה) כֶּהֱן שְׁנִשָּׂא בַת יִשְׂרָאֵל, מֵאֲכִילָה
26 בְּתִרְיָמָה. רְבִי יְהוּדָה אֹמְרִי, מוֹקְמוֹס ו-מִי שזכרו או נקבותו
27 מכוסה בעור ואין יודעים אם הוא זכר או נקבה, שְׁנִקְרַע הָעוֹר
28 וְנִמְצָא שהוא זָכָר, לֹא יִחְלֹץ לאשת אחיו אם יש אח אחר, מִפְּנֵי
29 שְׁהוּא בְּפָרִים, וסריס אינו חולץ. אֲנִדְרוֹנִיגוֹס נוֹשָׂא אִשָּׁה, אֲכָל לֹא
30 נִישָׂא לזכר, שהא עליו כבא על הזכר. רְבִי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרִי,
31 אֲנִדְרוֹנִיגוֹס תִּיבְתִּין עָלָיו סְקִילָה כּוֹבֵר.

גמרא

32 שנינו במשנה שסריס חמה כהן מאכיל את אשתו הישראלית
33 בתרומה. מקשה הגמרא: פְּשִׁטָּא – הלא פשוט הוא דין זה מאחר
34 שאינו פסול קהל, ולמה הוצרכה המשנה להשמיעו. מתרצת
35 הגמרא: מַהוּ דְתִיבָא – שמא תהא סבור לומר שמאחר שבענין
36 אכילת הכהן בתרומה כתוב (ויקרא כב יא) 'וְיָלִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ
37 בְּלֶחֶמֹוּ, לֹכֵן יֵשׁ לדרוש מ'יוליד ביתו' שרק מוֹלִיד – מי שראוי
38 להוליד מֵאֲכִיל בתרומה, אבל שְׁאִינוּ מוֹלִיד – מי שאינו ראוי
39 להוליד אֵינוּ מֵאֲכִיל בתרומה, קָא מְשַׁמַּע לָן שאין זו כוונת הפסוק,
40 וגם מי שאינו ראוי להוליד מאכיל בתרומה.
41 שנינו במשנה: רְבִי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִים, אֲנִדְרוֹנִיגוֹס כֶּהֱן שִׁישׁ
42 בת ישראל, מאכילה בתרומה. ונחלקו האמוראים בביאור
43 המשנה: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, האנדרוניגוס מֵאֲכִילָה רק בְּתִרְיָמָה, וְאִין
44 מֵאֲכִילָה בְּחֻה וְשׁוֹק שאיסור אכילתם לזרים הוא מן התורה, לפי
45 שהאנדרוניגוס הוא ספק זכר ספק נקבה, ונמצא שאשתו רק ספק
46 אשת כהן. רְבִי יוֹחָנָן אֹמְרִי, אִף מֵאֲכִילָה בְּחֻה וְשׁוֹק, לפי שדינו
47 כזכר ודאי, ונישואיו נישואין גמורים.
48 הגמרא מבארת תחילה את דברי ריש לקיש. מקשה הגמרא: וְלִישׁ
49 לְקִישׁ, מַאי שְׁנָא – במה שונים חֻה וְשׁוֹק שאין אנדרוניגוס מאכיל
50 את אשתו משום שהם אסורים לזרים מְדִאוּרִייתָא, ולפיכך אין
51 מאכילים אותם לספק זר, הלא תְּרִימָה נָמִי אסורה לזרים
52 מְדִאוּרִייתָא, והיאך מאכילים אותה לספק זר. מתרצת הגמרא:

53 הָבָא כְּמָא עֲסָקִינוּ – משנתנו עוסקת בְּתִרְיָמָה בְּזִמְן הָיָה שאין בית
54 המקדש קיים שהיא מְדִרְבָּנָה, ובדינים דרבנן מקילים בספיקות
55 ודינים אותו כזכר ואשתו כאשת כהן.
56 מדייקת הגמרא: אֲכָל בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם שתרומה נוהגת מן
57 התורה, מַאי – מה הדין, ניתן ללמוד מדבריו שלא מאכיל את
58 אשתו בתרומה, מקשה הגמרא: אִם כֵּן אֲדִתָּנִי – במקום שישנה ריש
59 לקיש בדבריו שאנדרוניגוס אִין מֵאֲכִילָה בְּחֻה וְשׁוֹק, לִיפְלֹג וְלִיתָנִי
60 בְּדִידֵיהּ – היה לו לחלק בתרומה עצמה, בְּמָה דְּכָרִים אֹמְרִים
61 שאנדרוניגוס מאכיל את אשתו, דווקא בְּתִרְיָמָה דְרָבָנָה, אֲכָל
62 בְּתִרְיָמָה דְאוּרִייתָא לֹא. מתרצת הגמרא: חֲבִי נָמִי קָאָמַר – אכן כך
63 היא משמעות דברי ריש לקיש, בְּשִׁחָא האנדרוניגוס מֵאֲכִילָה
64 בתרומה, מֵאֲכִילָה רק בְּתִרְיָמָה בְּזִמְן הָיָה שנוהגת רק מְדִרְבָּנָה, וְאִין
65 הוא מֵאֲכִילָה תרומה בְּזִמְן שנוהג חֻה וְשׁוֹק, כלומר בזמן שבית
66 המקדש קיים, וְאֶפְּיִלּוּ בְּתִרְיָמָה דְרָבָנָה, כגון תרומת פירות שחיובם
67 רק מדרבנן, אינו מאכילה אז, דְּלִמָּא אִתִּי לֹאֲכִילָה – שמא יבוא
68 להאכילה גם בְּתִרְיָמָה דְאוּרִייתָא, כגון תרומת דגן תירוש ויצהר.
69 וְרַבִּי יוֹחָנָן אֹמְרִי, אִף מֵאֲכִילָה בְּחֻה וְשׁוֹק לפי שהוא זכר גמור,
70 ואשתו אשת כהן.
71 אָמַר לִיה רְבִי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, מִי כְּכָר – כלום אתה סבור
72 שְׁתִּרְיָמָה נוהגת בְּזִמְן הָיָה רק מְדִרְבָּנָה, שלכן העמדת את המשנה
73 שאנדרוניגוס מאכיל את אשתו בתרומה בזמן הזה דרבנן ולא
74 בחוה ושוק. אָמַר לִיה רִישׁ לְקִישׁ, אִין – אכן כך אני סבור ויש לי
75 הוכחה לכך, שְׁאִינוּ שׁוֹנָה בברייתא, עֵיגוּל בְּעֵיגוּלִים עוֹלָה – אם
76 התערב עיגול דבילה של תרומה במאה עיגולים של חולין, או
77 שהתערב עיגול של תרומה טמאה במאה עיגולים של תרומה
78 טהורה הרי הוא בטל. ומעתה, לו היתה תרומה נוהגת בזמן הזה
79 מן התורה, לא היתה תרומת העיגולים בטלה במאה, כיון
80 שחכמים גזרו שכל דבר שלפעמים מוכרים אותו במנין ולא
81 באומד, לא יתבטל מתוך חשיבותו, ועיגול דבילה נמכר לפעמים
82 במנין. ואף שתרומת תאנים היא מדרבנן כמו כל תרומת פירות,
83 ובאיסור דרבנן לא גזרו בכך, מכל מקום כיון שמצויה בזמן הזה גם
84 תרומה מן התורה, יש לגזור שגם תרומה דרבנן לא תתבטל, שמא
85 יטעו לומר שגם תרומה מן התורה מתבטלת באופן זה. וממה
86 ששנינו שהעיגול כן מתבטל, מוכח שכל דין תרומה בזמן הזה הוא
87 מדרבנן.
88 רבי יוחנן דוחה את הראיה: אָמַר לִיה רְבִי יוֹחָנָן, אין ראיה משם
89 שתרומה בזמן הזה היא מדרבנן, לפי שגם אם היא מן התורה אין
90 לגזור בעיגולים שלא יתבטלו משום שהם תרומה של תורה, שכן
91 גם איסור תורה מתבטל בתערובת כזו. וראיה לכך, וְהָלֹא אִנִּי שׁוֹנָה
92 בברייתא, חֲתִיכָה של בשר חטאת שנטמאה שהתערבה בְּחִתִּיכוֹת
93 אחרות טהורות, החתיכה הטמאה עוֹלָה, כלומר מתבטלת ברוב
94 והתערובת מותרת באכילה. והרי בשר חטאת טמא אסור באכילה
95 מן התורה, וחתיכות של בשר נמכרות לפעמים במנין. והטעם
96 שבטלה ברוב, לפי שמי כְּכָר – כלום אתה סבור שְׁל דבר שְׁדִרְבִּי
97 לפעמים לִימְנוֹת, שְׁנִינוּ שאינו בטל, אין זה כך, אלא רק אִת שְׁדִרְבִּי
98 לִימְנוֹת, כלומר דבר שנמכר לעולם רק במנין ולא באומד, בזה
99 שְׁנִינוּ שאינו בטל ברוב. וחתיכות של בשר ועיגולי דבילה, נמכרים
100 לפעמים גם באומד, ולכך גם כשהם אסורים מן התורה הרי הם
101 בטלים ברוב. ולפיכך אין כל הוכחה ממה שעיגול בעיגולים עולה
102 שתרומה נוהגת בזמן הזה רק מדרבנן.
103 מבארת הגמרא: מַאי הֵיא – היכן נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם
104 דבר שנמכר רק לפעמים במנין בטל ברוב. דְתָנָה בערלה (פ' מ"ז), מִי
105 שְׁהוּ לֹא חֲבִילִי ו-חבילות של) תִּלְתָּן – מין קטנית שבא למתק את
106 הקדירה, שֶׁל פְּלִאִי חֲכָרִם האסורים בהנאה, וְיִלְקֹן באש. וְתַעֲרְבוּ
107 אותן חבילות של כלאים בְּאִתִּיחוֹת – במאתים חבילות תלתן של
108 היתר,

יבמות. הערל – פרק שמיני דף פא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

1 **פסול** לבימה — כאשר איש שזינתה, שאסורה לבעלה. וכיון דזונה היא — אסורה
2 לכהונה. **האמר** אילוניות זונה היא — בפרק "הבא על זמבנות" (יבמות סא,א), וליקין לה
3 מ'הזנו ולא יפרצו'. **משנה** סיים חמה בהן וכו' — אבל סרים אדם מופסל נמי פסיל
4 לה מתרומה דבי נשא, והדיינו פצוע, אבל לא
5 שדורא כוכר, והדושבוע עמו חזי אורא כבא על

1 הזכר. רבי אליעזר אומר — בגמרא מפרש
2 פלוגתיהו. **גמרא** מהו דתימא מוליד מאביל
3 — דריקין? ויליבי ביתו הם יאביל — הראוי
4 להוליד יאביל. מאבילה בתרומה ב' — לקמן
5 מפרש לה בתרומה בזמן הזה דרבנן, אבל במדי
6 דאורייתא לא, מאי טעמא — ספק איש ספק
7 אשה הוא. הכי נמי לקשר ב' — והכי משתמע
8 מילתיה דרבי שש — מאבילה בתרומה —
9 כלומר בזמן הזה, שאין נהגו אלא תרומה. ואינו
10 מאבילה בכלום — בזמן שחזה ושוק נהגין,
11 דהיינו כשחמקדש קיים. **אפילו** בתרומה דרבנן
12 — כגון תרומת פירות. הואיל ואיכא תרומה
13 דאורייתא, כגון דגן תרומה ויצהר — גורנין, אף
14 מאבילה — דובר מעלה ארש. מי סברת תרומה
15 בזמן הזה דרבנן — דקמקדש לא למחתיך
16 במדי דרבנן דרבנן לה בחזה ושוק. **שאי** שונה
17 ברייתא: עיגול של תרומה בטל במאה של
18 חולין, או עיגול של תרומה טמאה בטל במאה
19 עיגולים של תרומה טהורה. ואי תרומה בזמן
20 הזה דאורייתא. כיון דעיגול דבר חשוב הוא
21 דרכו לימנות, אף על בטל, אף על גב דתרומת
22 חטאת דרבנן, הואיל ותרומה דאורייתא נהוגת
23 לא מנכסילין דרבנן, גורה דרבנן אטו דאורייתא.
24 **אמר** ליה וחלא **אני** שונה ב' — כלומר: מי אית
25 לך למיגור בהא דרבנן אטו דאורייתא? אי נמי
26 אתית לבטולי בדאורייתא — לאו איסורא הוא,
27 שהרי אני שונה חתיכה של חטאת טמאה בטל
28 בטהורה, וחבא מדי דאורייתא הוא. ואף על גב
29 דדרכו לימנות, דמי סברת "כל שדרכו לימנות"
30 שנינו דלא בטל — אף שדרכו לימנות" במצנן
31 שנינו, שעשאוהו מיוחד למצנן. אבל חתיכה
32 ועיגול פעמים שהם נמכרים באומה, אף על גב
33 דרגילים לימנות, הואיל ואינן מיוחדים בכך —
34 בטלן. הלחן — *פגריג* מין קטנית הוא,
35 ולמתק הקדירה הוא. ידלן — כלאים בשריפה,
36 דכתיב (דברים כב): "תקדש" — תוקד אש.
37 כולן

31 בַּחֲתִיכוֹת עוֹלָה. מִי סִבְרָתָהּ "כָּל שֶׁדָּרְפוּ לִפְנֵימוֹת" שָׁנִינוּ? "יָאֵת" 32 הִיא? דַּתְנוּ: מִי שֶׁהוּא לֹא חֲבִילֵי תֵּלְתָן שֶׁל פְּלֵאי הַכֶּרֶם -

דסבר כרבנן דאמרי אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד? ואומר רבינו יצחק: דאם כן הוה ליה דתרומה דרבנן, אבל במיד

והלל אני שונה חתיכה בחתיכות עולה – היינו מתניתין דמיימי בסמוך דחתיבה של חטא בלבד ויש לומר: חזקא, דבר פלוגתיה דרבי יוחנן הוא רבי יוסי. ועוד: מאי איירא מקדש אלא ששה דברים, ומדנקט חתיבה דוקא – שמע מינה דוקא חתיבה, והריא "כל שדרס דעיגול בעיגולים, דעל כרחק לא אתי כרבנן, מדנקט עיגול דהויא "כל שדרס", ולא נקט "את" בזמן הזה דרבנן, אלמא בטלה קדושת הארץ – אם כן כלאי הכרס נמי דרבנן, ואמאי יניי"ג? דהא שמעינן ליה לרבי מאיר דעיגול בעיגולים עולה, בריש מסכת ביצה (ב.ב.) גבי ליטרט קצ' תרתין דרבנן, חדא – דבטלה קדושת הארץ, ועוד – דאפילו בזמן ימי חורבן תרומת תאגנין באורייתא משרת, ולכך דין הוה דא"ת ש'?

נתערבו — באחרות — אמר רבינו תם: דלא גרסינן ואחרות באחרות — מפרשין ביה'עשרות כשמואל אלא רבי יהודה בברייתא, שאסור אפילו בשאר איסורין ספק ספקא. ובכל דוכתי דבי דין קרי משנה ואחרות באחרות — הנה ליה לאתויי לשמואל ימיעתא מכל דין קרי מהם לשמואל דאסר ספק ספקא, דלמלא הכי קאמר: וכל האחרות שנתערבו באחרות, דליכא תרי רובי — אסיי. דאמר שם מילי אוסרין חד רובא ושורטין תרי רובי, כגון גבי יוחסין, כסוף פסח.

אחר רוב העיר גרין

ליבמא תיחיה תויבחר דרב המנונא בר — ואם תאמר: לעיל בפרק קמא (טו,ב) דקאמר צרות
מתירא אני, בני צרות מעיד אני לכם, לרב המנונא מבני צרות לפשוט שהצרות
פשוטות מחליצה ומן היבוס, שאם היו זקוקות לאחקי, אם כן היו בני צרות פסולות מקל וחומר
דאלמנה. דליבא למפרך: מה דאלמנה שכן היא עצמה מתחללת — שגם היבמה שיזנתה

דפשט להם בני צרות — בזה לא היה מתיחא,
7 שאם יקפידו עליו — יאמר שאין ה'לכה כרב
8 התנוגא. ואין מאבילה בזמן הזה ושוק אפילו
9 בתרומה דרבנן — בפרק שני דכתובות (כ"ה), גבי
10 מאי גדולה חוקה, דקאמר: ואיבעית אימא,
11 בתרומה דרבנן — אבלי, דאורייתא — לא אבלי.
12 והיא שנייה לא הויא כסוגיא דהכא. דגורנין
13 דרבנן אטו דאורייתא. והא דאמר ב"אלי עוברין
14 (פסחים מד"ה), גבי שתי מדרבות: דגם לתרומת
15 תבלין דרבנן, ולא גורין אטו דאורייתא — אמר
16 רבינו יצחק דשאני תתם דאקראי בעלמא, ורומא
17 איתחוק אסורא. דאימור תרומה לתוך תרומה, ולא
18 נפלה. אבל עיגול דרבנן, אבא, קא על גב
19 דאקראי בעלמא — איתחוק אסורא. והא דפרין
20 לקמן (פ"ב), דרבי יוחנן אדרבי יוחנן מברייתא
21 דשתי קופות — הוה מצי לשנוי בתרומת פירות
22 דרבנן, כי דהיא דפסחים, אלא דמשני לה שפיר.
23 ואם תאמר: ומה דחוק לרש לקש דלא אכלא
24 בתרומה בזמן הזה ושוק? ואמור רבינו יצחק:
25 משום דשמעינן לרבי יוסי דאמר אנדרוניגוס
26 ספיקא הוי, דקאמר שלא חבירינו כן בחכמים אם
27 הוה זכר אם הוא נקבה. ואם תאמר: והא לרבי
28 יוסי תרומה בזמן הזה דאורייתא, כדמוכח ברייתא
29 דסדר עולם דמיתין לקמן בשמעתין ויש לומר:
30 דקסבר רבי לקש דרבי יוסי גאנ לא סבר לה,
31 דכ"ה אשכחן בפרק "רנא דופן" (נדה מ"ה).
32 ועוד: לפי שהיה שונה אליבא דרבי יוסי עיגול
33 בעיגולים עולה. ורבי יוחנן אית ליה לקמן (פ"ב),
34 דהני לא סבר לה, כדריק ממתניתין, דמשוי ליה
35 רבי יוסי לא אנדרוניגוס ודאי זכר, מדקתני נושא,
36 ומינה מותבין לקמן (שם) ולרש לקש, ולדידיה
37 ליתא לברייתא מקמי ממתניתין.

אמר ליה רבי יוחנן לרש לקיש מי סברת
 תרומה בזמן הזה דרבנן — אף על גב
 דרבי יוחנן גופיה אית ליה לקמן (שם) דלרבנן
 תרומה בזמן הזה דרבנן — הכא אליבא דרבי יוסי
 קימי, דהכי קאמר: מי סברת דלרבי יוסי תרומה
 בזמן הזה דרבנן? השתא צריך לומר דהא דמהדר
 ליה ריש לקיש: אני שונה עיגול בעינכרס עולה
 — אליבא דרבי יוסי דהוה שונה. **שאני** שונה
 עיגול בעיגולים עולה כו' — ואם תאמר: אבתי,
 דלמא אף על גב דהוי דאורייתא עולה, משום

48 דסבר ברבנן דאמרי אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד? ואומר רבינו יצחק: דאם כן הוה ליה למינקט מידי דאורייתא. כגון ביצת טריפה שנתערבה, ומדנקט עיגול בעיגולים שמע מינה משום
49 דתרומה דרבנן, אבל במידי דאורייתא אסור כל שדרכו.

והלא אני שונה חתיכה בחתיכות עולה — היינו מתניחין במייתו בסמוך דחתיכה של חטאת וכו'. תימה: מנא ליה דתאמי כרבי יוסי? דלמא רבנן היא דאמר אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד? ויש לומר: חדא, דבר פלוגתיה דרבי יהודה הוא רבי יוסי. ועוד: מאי אידיא דנקט חתיכה, דהוי 'כל שדרכו לימנזת' הזה ליה למינקט מילתא דהוי 'את שדרכו' כיון דאין מקדש אלא ששה דברים, ומדנקט חתיכה דוקא — שמע מינה דוקא חתיכה, והוא 'כל שדרכו' עולה, אבל 'את שדרכו' — אוסר. והכי נמי הוא מצוין לשנויי לריש לקיש דשפיר רייק מזהאי דעיגול בעיגולים, ועל ברחק לא אתי כרבנן, מדנקט עיגול דהוא 'כל שדרכו', ולא נקט 'את שדרכו'. **מאי** היא דנתן נמי שיהי לו חבילי לתת בו' — ואם תאמר: לריש לקיש, כיון דתרומה בזמן הזה דרבנן, אלמא בטלה קדושת הארץ — אם כן כלאי הכרס נמי דרבנן, ואמאי תני 'כל שדרכו' הא בדרבנן אין אוסר 'כל שדרכו' ואין לומר דלר"מ תרומה בזמן הזה דאורייתא — דהא שמעינן ליה לרבי מאיר דעיגול בעיגולים עולה, בריש מסכת ביצה (ג,ג) גבי ליטרא קציעות כו' ויש לומר: דכלאי הכרס חזא דרבנן, דבזמן בית המקדש הוי דאורייתא. אבל עיגול — תרתין דרבנן, חזא — דאפילו בזמן בית המקדש תרומת תאמי דרבנן. אי נמי, חבילי לתת בו' שדרכו, והכי פירוש: שהיה רבי מאיר אומר 'כל שדרכו' בדאורייתא מוקדש, ועוד — דאילו הוא ד"א היה ר"א שדרכו' יקדש אפילו בדרבנן, כיון חבילי לתת.

נתערבו באחרות — אמר רבנו תנא: דלא גרסינן ואחרות באחרות — מדפריזן "בתערובות" (ובחדש ע"א), לשמואל דאסר קפס ספיאק בעבודה זרה מברייאא שמתרה, ולא משבח דקאי כשמואל אלא רבי יהודה בברייאא, שאוסר אפילו בשאר איסורין ספק ספיאק. ושמואל סבר כותיה בחדא בעבודה זרה, ופליג בשאר איסורין. ואי הוה גרס הכא ובעבודה זרה ובכל דוכתי דכי רבך משנה ואחרות באחרות — הוה ליה לאתויי לשמואל סיעתא מכל דרך משניות ויש מפרשי: דאפילו גרס בכל הך משניות ואחרות באחרות לא היה יכול להביא ראיה מהם לשמואל דאסר ספק ספיאק. דלמלא הוי קאמר. וכל האחרות שנתערבו באחרות, דליכא אלא חד ספיאק. ויש חידוש יותר בנתערב שתי פעמים מנתערב פעם אחת, דאף על גב דאיכא רובי — אוסר. דגבי שאר מילי אוסרין חד רובא ושרינן תרי רובי, כגון נטין ויחסין, בסוף פרק קמא דתבותות (ט"א) דאמר: הליכין אחר רוב העיר, והוא דאיכא רוב סיעה בהדה, ואין הולכין אחר רוב העיר גרידא. ורבי סיעה גרידא.

63
בולן

בולן ידלקו — וליכא למימר דלניידנהו, דגורין שמא יבאו עשרה בני אדם בבת אחת בו, כדאמר בריש פרק "התערובות" (נבחים עג.ג). ואם תאמר: ומ"ש דלא פליג רבי אליעזר הכא, וכן אבל הנהו דמ"ש ערלה (בפרק ג משנה ו), כדאמר לענין עבודה זרה בסוף "כל הצלמים" (עבודה זרה מט.ב), דיליך הנאה לים המלח ומיהו, רבינו שמואל פירש שם דהוא הדין בכל איסורי, ונראה דדוקא גבי עבודה

זרה אית ליה הכי, משום דתופסת את דמיה, וכשמוליק הנאה נראה כאלו חוליק האיסור. ועוד יש לפרש: דדוקא בתנור שהסיק בעצי עבודה זרה ואפה בו את הפת, ונטל ממנה כרכר וארג בו את הבגד אמרינן יוליק הנאה לים המלח, כשנתערב, לפי שאין ממשות האיסור בעין. והוא דאיתערב לו חביאת דתמרא, דקאמר (שם) דיליך הנאה — היינו משום דאין נהנה מגוף האיסור, דאסור בשתייה, אלא או למכור או ליתן לפועליו. ואם תאמר: ומה טעם לא אמר? בכל הך דמסכת ערלה (פרק ג משנה ו): ימכרו כולן לנכרי חוץ מודמי איסור שבו, כדאמר רבן שמעון בן גמליאל בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עד.א) גבי יין נסך בירושלמי פריך לה, ומשני: דחיישין בכלולה אם ימכור לנכרי שמא יחזור ימכור לישראל. וכן בפת ובגד דפרק "כל הצלמים" (שם מט.ב), אף על גב דפת של נכרי אסור, כיון דשרי בדנאה חיישין שמא יקנה ממנו ישראל ליתן לפועליו. וחבית דהווא גברא, אם היה חפץ למכור כל יינו בחד — הוא הדין דהוה מצי למכור חוץ מודמי איסור שבו.

פרך פירש בקונטרס: שם מקום. ורבינו יצחק אומר: על שם שנפרכים, כדאמר בפסיקתא דפרשתא ד"יהודה וישראל רבי"ם" אתר פרשת "כי תשא", דריש על "אל גת אגוז ירדת" שנמשלו ישראל לאגוז שיש בו שלשה מינים: של

פרך — שנפרך מעצמו. **ככרות** של בעל הבית — אבל של נחתום שהם קטנות — אפילו רבי מאיר מודה דלא מקדש, דהא תנן במסכת ערלה (פרק ג משנה ז) דתעלה באחד ומאתים. והא דמשמע לקמן דחתיכה של לחם הפנים לא בטלה בשל חולין — שאני לחם הפנים דחמיר טפי, וראוי להתכבד בו. וראפה בו את הפת" דפיק "כל הצלמים" (עבודה זרה מט.ב), דקתני נתרעה באחרות כולן אסורות — צריך לאוקמא בככרות של בעל הבית. **הראויה** לערלה ערלה — בירושלמי מודקד; אמאי לא תני נמי הראוי לתרומה תרומה, דכיון דחשיבי לא בטלי באחד ומאתים? ומשני: משום דכולהו שייכי בתרומה, ולא מצי למיתני הראוי לתרומה תרומה. ועוד מצי לשנוי דהאי תנא תרתי אית ליה: דבר שבמנין ואיסור הנאה, כדאמר בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עד.א), אמתניתין דהתם. **רבינו**, יוחנן אומר את שדרכו למנות שנוי — בירושלמי משמע דלא הוי אלא עשרה דברים "את שדרכו", ונראה דהיינו אותן ששה דברים דקאמרי רבנן, וחבילי תלתן הרי שבעה, ובגד שבעה בקליפי ערלה ונתערבה באחרים, וצובע מלא הסית בקליפי ערלה, ותרני מילי חשיבי — דהי תשעה, ואורג מלא הסית מצמר הככור בבגד, ואית דחשיב ככרות של בעל הבית בעשירית. וקשה לרבינו יצחק, דהא איכא טובא: טבעות וכוסות של עבודה זרה ד"התערובות" (נבחים עד.א), וכל הנהו דתנן בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עד.א): יין נסך ועורות לבובין וכו', וקאמר התם דהאי תנא תרתי אית ליה: דבר שבמנין ואיסורי הנאה, וכל הנהו הוו "את שדרכו", דאי לאו הכי — תקשה דהאי משנה לרבי יוחנן! ודוחק לומר דתנא דליטרא קציעות היא, דאם כן הוה ליה לאקשוי ולשוני הכי, כדפריך אהויא ד"התערובות" ובריש מסכת ביצה (ג.ב), ועוד נראה דעדיף מ"את שדרכו", מדפריך התם: וליתני נמי אגוזי פרך ורומני באדן, וליתני נמי ככרות של בעל הבית! ומשני אכולהו: הא תנא ליה התם. ומחבילי תלתן דחשיב הכא ברישא לא פריך, משמע דכרבנן בעי לאוקמי דלא טגי להו ב"את שדרכו". ואמר רבינו יצחק: דבירושלמי לא חשיב אלא אותן ששנים שם במסכת ערלה (פרק ג), אבל אכתי איכא טובא. ואם תאמר: יין נסך דחשיב התם במסכת עבודה זרה — על כרחיך בחביות סתומות איירי, דהא כרבנן בעי לאוקמיה, ואם כן אמאי חשיב לה, דא תנא ליה במסכת ערלה? ואמר רבינו יצחק: דאיצטריך לאשמועינן דמחמירין בין נסך, ואף על גב דלא חביב איסוריה דאורייתא אלא מדברי כלה. או שמא אשמועינן דדוקא בין נסך מחמירין, ולא בסתם יינן, ואם בסתם יינן הוי דינא הכי — כל שכן דאיצטריך לאשמועינן משום סתם יינן. אי נמי, אשמועינן דלא שרי על ידי פדיון, לאפוקי מדברי אליעזר. ואם תאמר: והא קתני שור הנסקל, ובפרק "התערובות" (נבחים עב.א) משמע דשור הנסקל וחטאות המתות לא חשיבי אפילו כחבילי תלתן! ואמר רבינו יצחק: דדוקא מחטאות מתות, הן כבשות קטנות, פריך ב"התערובות", דלא חשיב שבמנין לפי שרגילים למכור כל העדר יחד. ואפילו יחשב כשהוא שחוט בחתיכה הראויה להתכבד בה — כשהוא חי גריע טפי, אבל שור הנסקל שהוא גדול — חשיב הוא אפילו אליבא דרבנן, ובירושלמי מוקי דהוא דפרק בתרא דמסכת עבודה זרה בשור הנסקל שחוט, דראוי להתכבד בו. ומיהו, אמר רבינו יצחק: דלפי התלמוד שלנו משמע שמעמידה בחי, דבפרק "התערובות" (שם עא.ב) עבדי צריכותא ממניתין דהתם דאשמועינן שור הנסקל שנתערב בקדשים, ודפריך בתרא דמסכת עבודה זרה דאשמועינן שור הנסקל בחולין, ואי בחתיכה איירי ההוא דמסכת עבודה זרה לא הוה צריך לטעמא דהפסד קדשים דקאמר התם.

רבי טעמא אומר לא תעלה — פירש בקונטרס: משום דקסבר מין במינו לא בטלי. ואין נראה, דדוקא דבר המתערב אית ליה לרבי יהודה דמין במינו לא בטלי, כמו שארש' בסמוך. מלא השתא טעמא דרבי יהודה דקסבר: כל שדרכו למנות לא בטלי. דרבי יהודה לטעמיה דאמר בליטרא קציעות דלא בטלה, בריש "התערובות" (שם עג.א) ובריש מסכת ביצה (ה.ד), וכי אילא לה בנימיוחה, הוא דקאמר דטעמא דרבי יהודה משום דמין במינו לא בטלי. **דברי** הכל לא תעלה — נראה לפרש דטעמא דסיפא שנתערבה בשל חולין, משום דלאחר שנתבטלה ראויה להתכבד בה, לפיכך לדברי הכל לא בטלה. אבל רישא, שנתערבה בחתיכות טהורות של חטאות, כדי נמי תעלה אין ראויה להתכבד בה, דלא שייך כיבוד בפני כהנים במקדש, ולכדי לתנא קמא תעלה, דהוי "כל שדרכו", והא דפליגי בתוספתא במסכת תרומות (פרק ה) בחתיכה של חטאת, בין טהורה בין טמאה שנתערבה בחולין, דרבנן אמרי תעלה, ורבי יהודה אומר לא תעלה, צריך לאוקומה בנימיוחה, ורבי יהודה לטעמיה, דאמר (חולין קא.א) מין במינו לא בטלי. וקצת קשה: לפי זה, אמאי לא נקט טמאה בשל חולין — דברי הכל לא תעלה. דאין לומר דטהורות בטהורות עדיף ליה, דמשמע דלא צריך האי טעמא אלא לריש לקיש! ונראה דלרבי יוחנן הוי חידוש טפי לאשמועינן דבר שבמנין, ולא איסור הנאה דמקדש, מנכסמא דהוי דבר שבמנין ואיסור הנאה דאין חידוש כל כך. והא דלא חשיב במסכת עבודה זרה חתיכה של חטאת טמאה בשל חולין, דהווא תנא תרתי אית ליה, כדאמר התם — איכא למימר דבקרשים לא מיירי, ולפי טעמא שבקונטרס שחוללה בהפסד מועט — לא מצי דלמיקט סיפא טמאה בחולין.

בולן ידלקו — דלא בטלי, כדקתני טעמא שדיה רבי מאיר אומר כל שדרכו למנות מקדש את המתערב עמו, ואין בטל ברוב. שכלאי הכרם בדבר שאין במנין בטלין באחד ומאתים, כדאמר בפסחים ב"אלו עוברין" (מו.ב): "מן המאתים" — מותרות שתי מאות שנשתמרו בבור, מיכן לערלה וכלאי הכרם שבטלים במאתים. מקדש — מאתים או שלש מאות, דלא בטל. **פרך** — מקום. **הראוין לערלה** — כגון

אגוזים ורימון וחביות — מקדשין ואוסרין את הכשרים משום ערלה. **הראוין לבלאי הכרם** — כגון תרדן וכרוב ודלעת. **רבי יוחנן סבר את שדרכו לימנות** — שמיחוד מבנין, שנינו דלא בטלי. **הלכך**, החתיכות ועיגולים, אף על גב שדרכן לימנות, הואיל שדרכן נמי לימכר באומר — בטלי. **וריש לקיש סבר כל שדרכו לימנות** — אפילו לפרקים שנינו דלא בטלי. **הלכך**, עיגול, אי סלקא דעתך תרומה בזמן הזה דאורייתא — לא היה בטלי. **רבי יהודה אומר לא תעלה** — דקסבר רבי יהודה בכל דוכתא מין במינו לא בטלי. **דברי הכל לא תעלה** — תנא קמא מודה, הואיל ואפשר למוכרן לכהן בהפסד מועט, וחתיכה ופירוסה דרבן לימנות — משום הפסד מועט לא מבטלינן איסורא דאורייתא. ואף על גב דעיגול בטל בחולין, ולא מובנין ליה לכהן — התם הוא דעיגול גופיה תרומה דרבנן היא. ורישא תעלה — דאין להם תקנה אלא שריפה, ואיכא הפסד קדשים. **קתני מיהת רישא תעלה** — קשיא לריש לקיש, דאמר: כל שדרכו לימנות שנינו, דהא הכא דרבן לימנות — ובטלי. **רבי**

תעלה! אמר רבי תינא בריה דרב הונא: בנימוחה, אי הכי מאי טעמא דרבי יהודה?
רבי

פרך — שנפרך מעצמו. **ככרות** של בעל הבית — אבל של נחתום שהם קטנות — אפילו רבי מאיר מודה דלא מקדש, דהא תנן במסכת ערלה (פרק ג משנה ז) דתעלה באחד ומאתים. והא דמשמע לקמן דחתיכה של לחם הפנים לא בטלה בשל חולין — שאני לחם הפנים דחמיר טפי, וראוי להתכבד בו. וראפה בו את הפת" דפיק "כל הצלמים" (עבודה זרה מט.ב), דקתני נתרעה באחרות כולן אסורות — צריך לאוקמא בככרות של בעל הבית. **הראויה** לערלה ערלה — בירושלמי מודקד; אמאי לא תני נמי הראוי לתרומה תרומה, דכיון דחשיבי לא בטלי באחד ומאתים? ומשני: משום דכולהו שייכי בתרומה, ולא מצי למיתני הראוי לתרומה תרומה. ועוד מצי לשנוי דהאי תנא תרתי אית ליה: דבר שבמנין ואיסור הנאה, כדאמר בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עד.א), אמתניתין דהתם. **רבינו**, יוחנן אומר את שדרכו למנות שנוי — בירושלמי משמע דלא הוי אלא עשרה דברים "את שדרכו", ונראה דהיינו אותן ששה דברים דקאמרי רבנן, וחבילי תלתן הרי שבעה, ובגד שבעה בקליפי ערלה ונתערבה באחרים, וצובע מלא הסית בקליפי ערלה, ותרני מילי חשיבי — דהי תשעה, ואורג מלא הסית מצמר הככור בבגד, ואית דחשיב ככרות של בעל הבית בעשירית. וקשה לרבינו יצחק, דהא איכא טובא: טבעות וכוסות של עבודה זרה ד"התערובות" (נבחים עד.א), וכל הנהו דתנן בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עד.א): יין נסך ועורות לבובין וכו', וקאמר התם דהאי תנא תרתי אית ליה: דבר שבמנין ואיסורי הנאה, וכל הנהו הוו "את שדרכו", דאי לאו הכי — תקשה דהאי משנה לרבי יוחנן! ודוחק לומר דתנא דליטרא קציעות היא, דאם כן הוה ליה לאקשוי ולשוני הכי, כדפריך אהויא ד"התערובות" ובריש מסכת ביצה (ג.ב), ועוד נראה דעדיף מ"את שדרכו", מדפריך התם: וליתני נמי אגוזי פרך ורומני באדן, וליתני נמי ככרות של בעל הבית! ומשני אכולהו: הא תנא ליה התם. ומחבילי תלתן דחשיב הכא ברישא לא פריך, משמע דכרבנן בעי לאוקמי דלא טגי להו ב"את שדרכו". ואמר רבינו יצחק: דבירושלמי לא חשיב אלא אותן ששנים שם במסכת ערלה (פרק ג), אבל אכתי איכא טובא. ואם תאמר: יין נסך דחשיב התם במסכת עבודה זרה — על כרחיך בחביות סתומות איירי, דהא כרבנן בעי לאוקמיה, ואם כן אמאי חשיב לה, דא תנא ליה במסכת ערלה? ואמר רבינו יצחק: דאיצטריך לאשמועינן דמחמירין בין נסך, ואף על גב דלא חביב איסוריה דאורייתא אלא מדברי כלה. או שמא אשמועינן דדוקא בין נסך מחמירין, ולא בסתם יינן, ואם בסתם יינן הוי דינא הכי — כל שכן דאיצטריך לאשמועינן משום סתם יינן. אי נמי, אשמועינן דלא שרי על ידי פדיון, לאפוקי מדברי אליעזר. ואם תאמר: והא קתני שור הנסקל, ובפרק "התערובות" (נבחים עב.א) משמע דשור הנסקל וחטאות המתות לא חשיבי אפילו כחבילי תלתן! ואמר רבינו יצחק: דדוקא מחטאות מתות, הן כבשות קטנות, פריך ב"התערובות", דלא חשיב שבמנין לפי שרגילים למכור כל העדר יחד. ואפילו יחשב כשהוא שחוט בחתיכה הראויה להתכבד בה — כשהוא חי גריע טפי, אבל שור הנסקל שהוא גדול — חשיב הוא אפילו אליבא דרבנן, ובירושלמי מוקי דהוא דפרק בתרא דמסכת עבודה זרה בשור הנסקל שחוט, דראוי להתכבד בו. ומיהו, אמר רבינו יצחק: דלפי התלמוד שלנו משמע שמעמידה בחי, דבפרק "התערובות" (שם עא.ב) עבדי צריכותא ממניתין דהתם דאשמועינן שור הנסקל שנתערב בקדשים, ודפריך בתרא דמסכת עבודה זרה דאשמועינן שור הנסקל בחולין, ואי בחתיכה איירי ההוא דמסכת עבודה זרה לא הוה צריך לטעמא דהפסד קדשים דקאמר התם.

רבי טעמא אומר לא תעלה — פירש בקונטרס: משום דקסבר מין במינו לא בטלי. ואין נראה, דדוקא דבר המתערב אית ליה לרבי יהודה דמין במינו לא בטלי, כמו שארש' בסמוך. מלא השתא טעמא דרבי יהודה דקסבר: כל שדרכו למנות לא בטלי. דרבי יהודה לטעמיה דאמר בליטרא קציעות דלא בטלה, בריש "התערובות" (שם עג.א) ובריש מסכת ביצה (ה.ד), וכי אילא לה בנימיוחה, הוא דקאמר דטעמא דרבי יהודה משום דמין במינו לא בטלי. **דברי** הכל לא תעלה — נראה לפרש דטעמא דסיפא שנתערבה בשל חולין, משום דלאחר שנתבטלה ראויה להתכבד בה, לפיכך לדברי הכל לא בטלה. אבל רישא, שנתערבה בחתיכות טהורות של חטאות, כדי נמי תעלה אין ראויה להתכבד בה, דלא שייך כיבוד בפני כהנים במקדש, ולכדי לתנא קמא תעלה, דהוי "כל שדרכו", והא דפליגי בתוספתא במסכת תרומות (פרק ה) בחתיכה של חטאת, בין טהורה בין טמאה שנתערבה בחולין, דרבנן אמרי תעלה, ורבי יהודה אומר לא תעלה, צריך לאוקומה בנימיוחה, ורבי יהודה לטעמיה, דאמר (חולין קא.א) מין במינו לא בטלי. וקצת קשה: לפי זה, אמאי לא נקט טמאה בשל חולין — דברי הכל לא תעלה. דאין לומר דטהורות בטהורות עדיף ליה, דמשמע דלא צריך האי טעמא אלא לריש לקיש! ונראה דלרבי יוחנן הוי חידוש טפי לאשמועינן דבר שבמנין, ולא איסור הנאה דמקדש, מנכסמא דהוי דבר שבמנין ואיסור הנאה דאין חידוש כל כך. והא דלא חשיב במסכת עבודה זרה חתיכה של חטאת טמאה בשל חולין, דהווא תנא תרתי אית ליה, כדאמר התם — איכא למימר דבקרשים לא מיירי, ולפי טעמא שבקונטרס שחוללה בהפסד מועט — לא מצי דלמיקט סיפא טמאה בחולין.

יבמות דף פא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קנא

32 בחתיכות של היתר. והגמרא מבארת היכן שנינו זאת. שואלת
33 הגמרא: מאי חתיכה – לאיזו ברייתא הכוונה. משיבה הגמרא:
34 דתניא, חתיכה של בשר חמאת חמאת שנתערכה בחמאת חתיכות של
35 בשר חמאות חמורות, וכן פרוסה של לחם חמאת שנתערכה
36 בחמאת פרוסות של לחם חמאת חמורות, תעלה – בטלה החתיכה
37 הטמאה בחתיכות חמורות, וכל התערובות מותרת לאכילה
38 בטהרה. רבי יהודה אומר, לא תעלה – לא בטלה וכל התערובות
39 אסורה באכילה. וטעמו של רבי יהודה, משום שהוא סובר שכל
40 שדרכו לימנות, כלומר אפילו דבר שרק לפעמים נמכר במנין, אינו
41 בטל.
42 ממשיכה הברייתא: אבל חתיכה של חמאת חמורות שנתערכה
43 בחמאת חתיכות של חמורות, וכן פרוסה של לחם חמאת חמורות
44 שנתערכה בחמאת פרוסות של חמורות, דברי חבלי, כלומר גם
45 לדעת תנא קמא לא תעלה – אינה בטילה. וטעם הדבר, לפי שאף
46 אם נידון שאין החתיכה מתבטלת אין כאן הפסד מרובה, שכן ניתן
47 למכור לכהן את התערובת, והוא רשאי לאכול אותה בטהרה.
48 ואף שמכל מקום יש הפסד מועט במה שמתירים אותה לכהן
49 בלבד, שעבור זה דמיה פחותים, אף על פי כן הואיל והחתיכה
50 והעגול דרכם לימנות אין מבטלים איסור תורה בגלל הפסד
51 מועט.
52 מקשה הגמרא על ריש לקיש: קתני מיהת ברישא – מכל מקום
53 שנינו ברישא של הברייתא שחתיכה ופרוסה תעלה – בטילה ברוב,
54 אף על פי שלפעמים נמכרים הם במנין. וקשה מברייתא זו על ריש
55 לקיש שאמר שכל שדרכו לימנות אינו בטל ברוב.
56 מתרצת הגמרא: אמר רבי חייא בריה דרב הונא, ריש לקיש יעמיד
57 את הברייתא בנפיוחה, כלומר שהחתיכות והפרוסות כולן נימוחו
58 ואינן ניכרות כלל, ועל כן אינן עוד דבר שבמנין ובטלות ברוב.
59 מקשה הגמרא: אי הכי שהברייתא מדברת באופן שהחתיכות
60 נימוחו, מאי טעמא דרבי יהודה שסובר שאין החתיכה והפרוסה
61 בטלות ברוב.

1 אין חבילות הכלאים בטלות ברוב החבילות המותרות, אלא כולן
2 – כל החבילות ידלקו באש, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, יעלו
3 ויתבטלו בנפיוחה, כלומר אם התערבה חבילה אחת של
4 כלאים במאות חבילות של היתר, כל החבילות מותרות. וטעמו
5 של רבי מאיר הסובר שחבילות הכלאים אינן בטלות, משום שהיה
6 רבי מאיר אומר, כל שדרכו לימנות אפילו לפעמים, מקדש – אסור
7 את כל התערובות ואינו בטל, אפילו אם יש כנגדו מאתים או שלש
8 מאות של היתר. וחכמים חולקים על רבי מאיר ואומרים, שלא גזרו
9 על כל דבר שבמנין שלא יתבטל ברוב, ולשיטתם אינו מקדש –
10 אסור את התערובת אלא אחד מששה דברים אלה בלבד, משום
11 שהם חשובים מאד. ורבי עקיבא אומר, שבעה. ואלו הן ששה
12 דברים שאמרו חכמים, אגוני פרה – הבאים ממקום ששמו פרה,
13 ורמוץ בן – הבאים ממקום הנקרא בן, וחביות סתומות – סגורות
14 של שמן או יין תפוחים, וחלפי תרדן – עלי הירק הנקרא תרד,
15 וקולחי פריב – קלחי ו-שורשיו כרוב גדולים עם העלים, ודלעת
16 יונת – מין דלעת שעליה רחבים. ורבי עקיבא מוסיף על ששה
17 דברים אלה אף בפירות של בעל הפית שהן גדולות ולכן הן
18 חשובות ואינן בטלות ברוב אם נאסרו בהנאה. מכל המינים
19 שהוזכרו כאן, אותם הראוין לערלה – ששייך בהם איסור ערלה,
20 כגון אגוזים ורימונים וחביות של יין תפוחים או שמן, אסורים את
21 תערובתם באיסור ערלה. ואותם הראויים לבלאי הפרי, כגון תרדן
22 וכרוב ודלעת, אסורים את תערובתם באיסור בלאי הפרי.
23 ונחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בשיטת רבי מאיר: רבי יוחנן סבר, את
24 שדרכו לימנות שנינו בדברי רבי מאיר, והיינו שרק דברים
25 שמיחדים תמיד למכירה במנין ולא באומד, אינם בטלים
26 בתערובת, אבל אלה שרק לפעמים נמכרים במנין, גם לרבי מאיר
27 בטלים הם בתערובת. וריש לקיש סבר, כל שדרכו לימנות שנינו
28 בדברי רבי מאיר, והיינו שאף דברים שנמכרים לפעמים במנין,
29 חשובים הם ואינם בטלים בתערובת.
30 רבי יוחנן הביא לעיל (ע"א) ראיה לשיטתו שאת שדרכו לימנות
31 שנינו, מברייתא שאמרה שחתיכת בשר של איסור בטילה

אגרות קודש

ב"ה, לי כסלו, תש"כ
ברוקלין.

הו"ח אי"א נ"נ וכו' מו"ה חיים אבא שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מדי חנוכה.

ובמ"ש אודות מנהגים קשורים בבר מצוה, - לא שמעתי בזה הוראות, לבד הנדפס בהיום יום,
אשר מתחילים להניח תפילין שני חדשים קודם, שבועות אחדים בלא ברכה, וכשמתרגל בהנחתם,
בברכה, וישאל אצל אנ"ש שאולי ידוע להם איך שנהגו בזה במקומם במדינתנו לפני.

כן מהנכון לחזור - הברמ"צ המאמר ד"ה איתא במדרש תהלים, וקל ללמדו בעל פה, וגם בנו
יעשה כן.

אקוה שהשתתף בהתועדות דיום הבהיר י"ט כסלו, ויהי רצון שיהי' רישומו ניכר בכל השנה
כולה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

1 מתרצת הגמרא: רבי יהודה למעשה – לשיטתו דאמר במנחות (כב):
 2 מין במינו לא נפיל, וכיון שחתיכת האיסור היא מאותו מין של
 3 חתיכות ההיתר, לפיכך אינה בטילה בדין.
 4 מקשה הגמרא: לפי תירוצך שהברייתא מדברת בנימוחה ולכן
 5 לתנא קמא חתיכת הבשר האסורה בטילה ברוב, אכל לא נפומחה,
 6 מאי – מה יהיה הדין, ודאי החתיכה לא תעלה – לא תתבטל, אם
 7 כן אדרגני – במקום לשנות בסיפא, אכל חתיכה של חמאת מהורה
 8 שנתערבה במאה חתיכות של חולין מהורות לא תעלה, שזו דוגמא
 9 לחתיכת בשר אסור שאינה בטילה ברוב, נפלוג ויתני בדידה –
 10 יכלה הברייתא להמשיך ולעסוק בעירוב חתיכת חטאת טמאה
 11 בחתיכות חטאת טהורות ולחלק ולומר, במה דברים אמורים
 12 שחתיכת בשר חטאת טמאה בטילה ברוב בשנימוחה, אכל לא
 13 נפומחה לא תעלה.
 14 מתרצת הגמרא: מהורות פטהורות עדיף ליה – הדין שחתיכת בשר
 15 חטאת טהורה שנימוחה אינה מתבטלת בחתיכות של חולין
 16 טהורים, נחשב אצל התנא לחידוש גדול יותר מאשר הדין
 17 שחתיכת בשר חטאת טמאה שלא נימוחה אינה בטילה בחתיכות
 18 חטאת טהורות.
 19 מקשה הגמרא: ולריש לקיש הסובר שאיסור תורה אינו בטל אם
 20 דרכו לימנות, ולכן העמיד את הברייתא בחתיכה שנימוחה, מאי
 21 שניא רישא בענין חתיכת בשר חטאת טמאה שנתערבה בחתיכות
 22 של חטאת טהורות שלתנא קמא היה היא בטילה, ומאי שניא סיפא
 23 בחתיכת חטאת טהורה שנתערבה בחתיכות חולין טהורים שגם
 24 תנא קמא מודה שאינה בטילה, והלא חתיכה שנימוחה אינה
 25 חשובה ואינה דבר שבמניין.
 26 מתרצת הגמרא: אמר רבי שישא בריה דרב אידי, אמנם הברייתא
 27 מדברת בחתיכות שנימוחה, אלא שברישא מדובר בחתיכת בשר
 28 חטאת שנטמאה בפומחה משקין דרפגן, דהיינו שמשקים שנטמאו
 29 משרץ חזרו ונגעו בכלי שבו היתה מונחת החתיכה, שמדין תורה
 30 הכלי טהור לפי שהמשקים שנטמאו משרץ הם ראשון לטומאה
 31 ואין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, וכל שכן שהחתיכה
 32 טהורה, אלא שחכמים גזרו שכלי יטמא ממשקים, והכלי חוזר
 33 ונטמא את החתיכה, וכיון שהטומאה אינה אלא מדרבנן סובר
 34 תנא קמא שהחתיכה בטילה ברוב. אבל בסיפא של הברייתא
 35 מדובר באיסור דאורייתא, דהיינו בחתיכת בשר חטאת האסורה
 36 לזר מן התורה, שהתערבה בחתיכות חולין, ולכן אינה בטילה, לפי
 37 שהתנא סובר שבאיסור תורה מין במינו אינו בטל.
 38 מקשה הגמרא: אם כדברין שתנא קמא עוסק בחתיכת בשר
 39 חטאת שנטמאה בטומאה דרבנן ולכן היא בטילה ברוב, אכל אם
 40 החתיכה נטמאה בפומחה שרין, כלומר ששרץ נגע בה והיא טמאה
 41 מן התורה, מאי – מה יהיה דינה, ודאי לא תעלה – לא תתבטל, אם
 42 כן, אדרגני – במקום לשנות בסיפא, אכל חתיכה של חמאת מהורה
 43 שנתערבה במאה חתיכות של חולין מהורות לא תעלה, שזו דוגמא
 44 לחתיכת בשר אסור שאינה בטילה ברוב, נפלוג ויתני בדידה –
 45 שיחלק התנא בטומאה וטהרה עצמם, במה דברים אמורים
 46 שחתיכת בשר חטאת טמאה בטילה, כשנטמאה בפומחה משקין
 47 דרבנן, אכל אם נטמאה בפומחה שרין שהיא מן התורה לא
 48 מתבטלת החתיכה, לפי שבאיסור תורה מין במינו אינו בטל.
 49 מתרצת הגמרא: מהורה פטהורות עדיף ליה – הדין שחתיכת בשר
 50 חטאת טהורה אינה מתבטלת בחתיכות חולין טהורות כשמודבר
 51 באיסור תורה, נחשב אצל התנא לחידוש גדול יותר מהדין
 52 שחתיכת בשר חטאת טמאה מן התורה אינה בטילה בחתיכות
 53 חטאת טהורות.
 54 הגמרא מביאה ביאור אחר להבדל שבין הרישא לסיפא לפי ריש
 55 לקיש: רבה אמר, הברייתא אמנם עוסקת בחתיכה שנימוחה.

56 והטעם שברישא חתיכת החטאת הטמאה בטילה, הוא לפי
 57 שאיסור אכילת בשר קדשים שנטמא הוא איסור לא בלבד ואין
 58 בו כרת, ולכן הקילו חכמים ואמרו שתתבטל. אולם הסיפא
 59 עוסקת בביטול חתיכת בשר חטאת טהורה בחתיכות טהורות של
 60 חולין, שעלולה לגרום לאכילת קדשים בטומאת הגוף שהוא
 61 איסור כרת, ולכן החמירו בו חכמים שלא תתבטל.
 62 הגמרא מקשה על רבה: והא רבה עצמו הוא דאמר להלן (קט) שכל
 63 דאורייתא – כל האיסורים שבתורה אין הבדל ביניהם לענין
 64 התקנות שתיקנו בהם, לא שניא אם הוא איסור לא ולא שניא אם
 65 הוא איסור כרת, ולכן גם לענין ביטול בתערובת, אם חכמים תיקנו
 66 באיסור כרת שלא תתבטל החתיכה, הוא הדין באיסור לא, והיאך
 67 אמר רבה כאן שחכמים הקילו באיסור לאו יותר מבאיסור כרת.
 68 מסיקה הגמרא: קשיא – אכן קשה הדבר.
 69 הגמרא מביאה חילוק נוסף בין הרישא לסיפא לפי ריש לקיש: רב
 70 אשי אמר, אמנם הברייתא מדברת מחתיכה שנימוחה, אלא
 71 שבסיפא חתיכת בשר חטאת טהורה אינה בטילה בחולין, משום
 72 דהוי ליה דבר שיש לו מתידין, כלומר אין צורך לבטלה כדי
 73 להתירה באכילה, שהרי גם בלי ביטול יש לה היתר אכילה על ידי
 74 כהן, וכל דבר איסור שיש לו מתידין – שיש היתר לאיסורו, אפילו
 75 בלא לא נפיל, אבל ברישא מדובר בחתיכת בשר חטאת טמאה
 76 שאין לה היתר אכילה לולא הביטול, ולכן היא בטילה.
 77 הגמרא דוחה את תירוצו של רב אשי: והא דרב אשי בדיקא היא,
 78 כלומר אין תירוצו נכון, משום שהכלל שדבר שיש לו מתידין אינו
 79 בטל, אמור רק בדבר האסור כעת באכילה ולאחר זמן יהא מותר,
 80 אולם חתיכת חטאת טהורה למאן – למי היא אסורה עתה ותהא
 81 מותרת לאחר זמן, אי לכהן, מישרא שרי – הלא גם עתה היא
 82 מותרת, ואי לישרא, הלא לעולם הישראל אסור באכילת קדשים.
 83 אלא הא דרב אשי בדיקא היא.
 84 לעיל (פא) נתבאר שרבי יוחנן סובר שתרומה בזמן הזה נוהגת מן
 85 התורה. הגמרא מקשה סתירה בדבריו: וקבר רבי יוחנן תרומה בזמן
 86 הזה דאורייתא, והתניא בברייתא, שתי קופות המלאות דגן, קופה
 87 אחת של חולין וקופה אחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין של דגן,
 88 סאה אחת של חולין וסאה אחת של תרומה, ונפלו אליו הסאין בתוך
 89 אליו הקופות, סאה בכל קופה, ולא ידוע איזו סאה נפלה באיזו
 90 קופה, ויתכן שהסאה של תרומה נפלה לתוך הקופה של החולין
 91 ואסרה אותה לזרים. הרי אליו הפירות שבקופת החולין מותרים
 92 לזר, שניא אמר מן הסתם תרומה לתוך תרומה נפלה, וחולין בתוך
 93 חולין נפלו. בביאור הלכה זו נחלקו ריש לקיש ורבי יוחנן: ואמר
 94 ריש לקיש, והוא – באיזה אופן תולים לקולא ומתירים את הקופה
 95 של חולין לזר, כשרצו החולין שבקופה על סאת התרומה שיתכן
 96 שנפלה לתוכה. וטעמו לפי שבאופן זה גם אם לא היה כן אלא
 97 סאת התרומה נפלה לקופת החולין, הרי היא בטילה ברוב. אבל
 98 אם החולין שבקופה אינם מרובים על הסאה הרי היא אסורה
 99 לזרים. ורבי יוחנן אמר, שקופת החולין מותרת לזר אף על פי שלא
 100 רצו חולין על סאת התרומה, ואף אם היתה רק סאה אחת בקופת
 101 החולין מניחים שסאת החולין נפלה לקופה זו ולא סאת התרומה.
 102 מקשה הגמרא: בשלמא – דבר זה מובן לריש לקיש הסובר שתרומה
 103 בזמן הזה דרבנן, קסבר בדרבנן גמי רבויא הוא דבעינן – צריך שירבו
 104 החולין על התרומה, ואם לאו אין תולים שחולין נפלו לתוך קופת
 105 החולין. אלא לרבי יוחנן הסובר שתרומה בזמן הזה מן התורה,
 106 קשיא, שהרי סאת התרומה אסורה לזרים מן התורה, ואין נקל
 107 ונאמר באיסור תורה שתרומה לתוך תרומה נפלה וחולין לתוך
 108 חולין.
 109 מתרצת הגמרא: רבי יוחנן יאמר, הא מני – מיהו השונה ברייתא זו
 110 של שתי קופות, רפגן היא הסוברים שתרומה בזמן הזה דרבנן,

רבי יהודה לטעמיה דאמר מין במינו לא בטיל — דוקא בדבר לח ומתערב אית ליה לרבי
יהודה דלא בטיל, דומיא דדם הפר ודם השעיר דיליף מינה רבי יהודה ב"הקומץ רבה"
(מנחות כב.א). אבל בדבר יבש — לא, דרבי יהודה גופיה אית ליה בפרק "נוטל" (שבת
קמא.ב) דמעלין את הדמיוע במאה ואחד ואפילו מין במינו, כדמשמע גבי ליטרא קציעות.
ובגלה ב"הקומץ רבה" (מנחות כג.א) דאיכא למאן
דלא בטיל — היינו בנימוחה, וסברא הוא דדבר
המתערב מתפשט טעם האיסור בכל ההיתר ולא
בטל. אבל דבר יבש — האיסור מונח במקומו,
אלא שאין ניכר היכן הוא. והוא דטוהר (סו.א). כיצ
(לח.ב) דאמר דחזין ושעורים בטלים לרבי
יהודה, ולא חזין בחטין — בקמח איירי, דאם לא
כן, חזין בשעורין אמאי בטל? והלא ניכרים הן
ועוד נראה, דאפילו קמח, כיון שצונן הוא ואין
טעם מתפשט — בטל. דאי לאו הכי — אפילו קמח
חזין וקמח שעורים מין במינו הוא לרבה, דאזיל
במז. כדאמר בפרק חזין דעבודה (רה (סו.א). כמו
חמירא דחזי ודחמירא דשערי. אלא התם ברותח
איירי. וב"הקומץ רבה" (מנחות כג.א) דאמר
דמנחות שנתערבו לא בטיל לרבי יהודה — התם
נמי, מתוך שזמן מתרבה ונותנין טעם זה בזה. אי
נמי; כשיאפה אותן — יתנו טעם זה בזה.
טהורות — טהורות ערוף ליה — דאף על פי
שאין איסורה אלא לזרים — אפילו
הכי חמירא ולא בטלה. וכל שכן טמאה, דאיסורה
אף לכתבים. ובקונטרס פירש טעם אחר.
בטומאת משקין דרבנן — וקסבר רב שיטא
בריה דרב אידי דרבנן לא פליגי
אדרבי יהודה דאמר מין במינו לא בטיל — אלא
ברבנן, אבל בדאורייתא — מוור דלא בטלה.
אבל לא נזמא, כיון דכל שדרכו לימנות מקדש
— אף בטומאה דרבנן לא בטיל, כמו תרומה בזמן
הזה. דאי היא דאורייתא — לא הוה עיגול
בעיגולים עולה, אף על גב דתרומת פירות דרבנן.
רישא איסור לאו סיפא וכו' — אמאי
דאוקמינן בשנימוחה קאי. ובקונטרס
פירש דאחי לפרושי בשלא נמוחה. ועיגול היינו
טעמא דריש לקיש — דמזאורייתא לא בטיל, כיון
דתרומה לזר במיתה — ככרת דמיא. ותבלין תלתן
של כלאי הכרם, אף על גב דאיסור לאו הויא —
מכל מקום לא בטל משום דהוי "את שדרכו".
דוקא ב"כל שדרכו" הוא דמפליג רבה בין איסור
לאו לאיסור כרת. ואף על גב דעלה קתני שהיה
רבי מאיר אומר "כל שדרכו לימנות" מקדש — יש
לפרש כעין שפירשתי לעיל, דהכי קאמר: שהיה

ואנא

רבי מאיר אומר כל שדרכו לימנות מקדש באיסור כרת או באיסור מיתה, והואיל וכן — דין
הוא שיקדש "את שדרכו" אפילו באיסור לאו. ומיהו לא יתכן כלל לפרש כן, דהא חתיכה
של חטאת טהורה בחולין עריפא אפילו מאת שדרכו" כדפרישתי לעיל, מטעם דראיה
לחתכבה. ומשמע דוקא משום דהוי איסור כרת לא בטיל, אבל איסור לאו — בטל.
משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין — למאי דקטעי רב אשי קשה; עיגול בעיגולים
אמאי עולה? דאפילו ברבנן שמענין ליה לרב אשי (ביצה ג.ב) דדבר שיש לו
מתירין לא בטיל ויש להעמיד הדין דעיגול בעיגול בתרומה טמאה דאין לה מתירין. ומיהו
קשה: למאי דסלקא דעתך השתא דתרומה עולה במאה ואחד? **שתי** קופות
אחת של חולין — הקשה רבי רבינו שמואל מאכוב: אדמקשה מברייא — לזתיב ממתינתין
דתרומות (ריש) פרק שביעי (משנה ה) דתנן: שתי קופות, אחת של חולין ואחת של תרומה,
דחו להו לרבי יוחנן וריש לקיש לאיפלוגי: עלה! והשיב רבינו יצחק דמשום רבותא דרבי
יוחנן מיייתי ברייתא, דאפילו בשתי קופות ושתי סאין, דליכא למימר כולי האי אוקי חולין אחזקיהו, דמה שנפל בקופה של חולין ספק הוא ואין לו חזקה היתר — שרי בה רבי יוחנן בלא רבייה.
ואפשר דבשעה אחת אפילו רש לקיש שרי בלא רבייה, דסמכין אחזקת חולין שבקופה, ומוקי לה אחזקתיהו, ולחכי לא פליגי אמתניתין אלא אברייא. **אלא** — לרבי יוחנן מאי איכא
למימר? כיון דתרומה רש לקיש שרי בלא רבייה, דהכי סמכין א"שאני אומר" — בטלה ברובא. אף
לה רבי יוחנן כשרבו, תקשי ליה: היכי סמכין א"שאני אומר" כיון דאית ליה לרבי יוחנן בריש "אלו עוברין" (פסחים מד.א), כוית בכדי אכילת פרס דאורייתא! דהכי פריך לה התם, ומתוך
קשיא זו משני התם: הכא במאי עסקינן — בתרומה בזמן הזה דרבנן! ויש לומר: דהוה מצי למימר ולטעמך. והתם נמי הוה מצי למימר: ולטעמך, אפילו כוית בכדי אכילת פרס דרבנן תקשי
אמאי אמרין "שאני אומר" כיון דרבי יוחנן מוקי לה הכא בלא רבייה. וכן דרך התלמוד בבמה מקומו.

ירושא

רבי יהודה לטעמיה — ב"כיסוי הדם" וב"הקומץ". ארתני אבל חתיכה כו' — דמשמע
טעמא משום דהפסד מועט הוא, נפלוג בדירה, ואף על גב דליכא תקנתא — לא בטלה.
טהורה בטהורה עריפא ליה — לאשמעינן, דאף על גב דשתיהן טהורות ושייך בהו
ביטולא טפי, דאשכחן במסכת תרומות (פרק ה) משנה ג) דתרומה טהורה בחולין טהורין
הכל מדיין שעולין, ובתרומה טמאה בטהורה
חלוקים בית שמאי ובית הלל (שם משנה ד).
ועוד, דנימוחה ואפילו הכי לא תעלה. ולריש
לקיש מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא —
בשלמא לרבי יוחנן דחזי לה הפסד מועט. אלא לריש
כיון דהפסד מועט הוא, לא מבטלינן חתיכה
שלימה, הואיל ודרכו לימנות. ואף על גב דלרבי
יוחנן עיגול דתרומה בטל בחולין, דקא מהדר
לריש לקיש והלא אני שונה כו', מכלל דמודה
בעיגול דבטיל משום הפסד מועט — בחתיכה
מודה דיהבין כולוה לכהן, הואיל והיא גופה
דאורייתא לא יוחנן דהפסד מועט. אלא לריש
לקיש דאמר מיד דאורייתא לא בטיל, והכא
משום דנימוח לא חשיב תו איסור דילה, ובטלה
— סיפא אמאי לא תעלה? הא ליתא לאיסורא
בעניה! אמר רב שיטא בריה דרב אידי —
לעולם בנימוחה, ורישא בטומאת משקין דרבנן,
כגון שנטמאה חתיכה על ידי משקין טמאין,
שנגעו בכלי. דמזאורייתא אין משקה מטמא
כלי, ואף על גב דאיכא למיגזר משום טומאה
דאורייתא — מודה ריש לקיש דבטיל, הואיל
ואין דרכו לימנות. ו**סיפא** — קדשים לזר איסור
דאורייתא הוא, ומידי דאורייתא מין במינו להאי
תנא סבירא ליה דלא בטיל, אפילו שאין דרכו
לימנות. **ליפלוג** ולייתי ברייה — בטומאה
וטהרה, כדנקט למילתא ואיתי. מאי שנא
דשבקיה תנא למילתיה למנקט חולין וקדשים?
טהורות בטהורות עריפא ליה — ונתיא ליה
לתנא למייתי טהורות בטהורות, דשייך בהו
ביטולא טפי, כדפרישתי לעיל. ואפילו הכי
אזלינן לחומרא, הואיל ואיסור דאורייתא.
איסור לאו — טומאת בשר קדשים לאוכלו
בלאו: "חבשך אשר יגע בכל טמא" (ויקרא ז).
סיפא — קדשים בחולין אתי לדי כרת, דאכל
להו בטומאת הגוף וטומאת הגוף בכרת, דכתיב:
"החבשך אשר תאכל בשר". ולעולם בשנימוחה.
לישנא אחרינא: לעולם בשלא נימוחה, ועיגול
היינו טעמא דריש לקיש דבדאורייתא לא בטיל,
דכיון דתרומה לזר במיתה ככרת דמיא. והא
רבה הוא **אמר** — בפרק בתרא (קט"א). כל
בדאורייתא — (לא בטיל) לא שנא איסור לאו לא שנא איסור כרת — אם חשו רבנן
לכרת חשו נמי ללאו, ועבד תקנתא. רב אשי **אמר** — בנימוחה. וסיפא הוי דבר שיש לו
מתירין, דמתירין לכהן, **בירותא היא** — דהא דקימאי לן (ביצה ג.ב) דבר שיש לו מתירין
לא בטיל — כגון דמשתרייא למזר למאן דאסירא ליה השתא, כגון ביצה שנולדה ביום
טוב. **מישרא שרי** — אפילו השתא. הרי **אלו** — החולין מותרין לזר. והוא שרינו חולין —
שבקופת חולין. עני החרוזה — שבסאה תרומה. הלכך תלינן ב"שאני אומר חולין לתוך
חולין נפלו", דאי נמי הוי איפכא ונפלה סאה תרומה בקופת חולין — בטלה ברובא. אף
על פי שלא רבו — דסמכין א"שאני אומר". **אלא** לרבי יוחנן קשיא — דמי תלינן לקולא
באיסור דאורייתא.

ואנא

שנפלה סאה של תרומה לתוך אחת מוקן, ואין ידוע לאיזה מוקן נפלה, דהיינו אומר: לתוך תרומה נפלה. והוה להו לרבי יוחנן וריש לקיש לאיפלוגי: עלה! והשיב רבינו יצחק דמשום רבותא דרבי
יוחנן מיייתי ברייתא, דאפילו בשתי קופות ושתי סאין, דליכא למימר כולי האי אוקי חולין אחזקיהו, דמה שנפל בקופה של חולין ספק הוא ואין לו חזקה היתר — שרי בה רבי יוחנן בלא רבייה.
ואפשר דבשעה אחת אפילו רש לקיש שרי בלא רבייה, דסמכין אחזקת חולין שבקופה, ומוקי לה אחזקתיהו, ולחכי לא פליגי אמתניתין אלא אברייא. **אלא** — לרבי יוחנן מאי איכא
למימר? כיון דתרומה רש לקיש שרי בלא רבייה, דהכי סמכין א"שאני אומר" — בטלה ברובא. אף
לה רבי יוחנן כשרבו, תקשי ליה: היכי סמכין א"שאני אומר" כיון דאית ליה לרבי יוחנן בריש "אלו עוברין" (פסחים מד.א), כוית בכדי אכילת פרס דאורייתא! דהכי פריך לה התם, ומתוך
קשיא זו משני התם: הכא במאי עסקינן — בתרומה בזמן הזה דרבנן! ויש לומר: דהוה מצי למימר ולטעמך. והתם נמי הוה מצי למימר: ולטעמך, אפילו כוית בכדי אכילת פרס דרבנן תקשי
אמאי אמרין "שאני אומר" כיון דרבי יוחנן מוקי לה הכא בלא רבייה. וכן דרך התלמוד בבמה מקומו.

ירושא ראשונה ושניה יש להן כו' — פירש רבינו חננאל: ראשונה — ירושת אברהם יצחק ויעקב, שניה — ירושת יחזקאל — קדשה לעולם. ולא יתכן לפרש כן, דבסוף פרק י"זא דופ' (נדה מזא) מפליג רבי יוסי בין תרומה לחלה, ואם כן קדושה שניה היא קדושת עזרא, דבקדושת עזרא שייך לחלק בין תרומה לחלה, משום דגבי חלה כתיב "בבואכם" וכי אסקינוה עזרא — לאו כולוה סלוק.

עוד שאל הרב רבינו שמואל מאנובו את רבינו יצחק: דהבא קאי רבי יוחנן כרבי יוסי דירושא ראשונה ושניה יש להם, דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא, ובפרק "השוחט והמנעלה" (זבחים קז) קאמר התלמוד לרבי יוחנן דקדושה לעתידו וחשיב רבינו יצחק: דלמעשרות ודאי לא קדשה הארץ לעתיד, אבל קדושת ירושלים וחבית — קדשה, שקדושת מדינות קיימא כל שעה, מ"רשא לו חומה", דרש"י במגילה (יב). אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן, אי נמי, קדושת ירושלים משום דאיקרי נחלה — אין לה הפסק. אי נמי, משום דכתיב (תהלים קלב): "זאת מנוחתי עדי עד", ואתי שפיר, דבפרק קמא דמגילה (יא) בעי למימר דקסבר רבי אליעזר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד, ורבי יחזקאל אית ליה היתב בהדיא הכי, ובריש ביצה (דא) אית להו דליטרא קציעות בטלה — ואם כן סברי דתרומה בזמן הזה דרבנן, ובטלה קדושת הארץ, וכן לריש לקיש, רבי יוסי סבר דתרומה בזמן הזה דרבנן, ובפרק "קדשי קדשים" (זבחים סז) גרס בכל הספרים: א"ר יוסי משום רבי ישמעאל כו' לעולם קסבר קדשה לעתידו אלא יש לחלק בין קדושת הארץ למדינות. עוד שאלה: דהבא משמע דסבר רבי יוחנן דקדושת הארץ דאורייתא, ובמדרש רות משמע דהו דרבנן.

דקאמר רבי יוחנן: מנשרות, כיון שגלו — נפטר, והם חייבו עצמן מאליהן! והחשיב רבינו יצחק: דאיכא למימר דהא דקאמר רבא: ואנא דאמר כרבי יוסי — לאו משום דסבר רבי יוחנן כוותיה, אלא משום דאליבא דרבי יוסי דאנדרוגינוס דמתניתין קיימי. ועוד אמר רבינו יצחק: דאין נראה ששום חכם יאמר שקדושת הארץ בזמן בית שני למעשרות ולכל מצות התלויות בארץ היתה מדרבנן, והוא דמדרש — איכא לאוקמי במעשר פירות. והכי קאמר: כיון שגלו — נפטרו ממעשר דאורייתא, והם חייבו עצמן מאליהם כשחזרו יותר ממה שהיו חייבים בתחלה, שהיופי מעשר פירות. ועוד אמר רבינו יצחק מתוך הירושלמי דשביעית (נראה) דהכי פירוש: כיון שגלו — נפטרו, שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד, ולא היה חובה להם לקדש את כל ארץ ישראל, כדאמר (תולין זא), דהרב כריס כו'. וכמו שהציוו במקצת —

דיו רשאין לתניה הרבה יותר, או שמא הכל אם היו רוצים, ואף על פי כן חייבו עצמן מאליהן וקדשו — וכיון שקדשו — קדשה מן התורה.

נתן סאה ונטל סאה כשר — קשה: דנדי דשאיבה דרבנן, כדאמר בפרק "המורב את הבית" (בבא בתרא סזב). מי פירות מיהא פסולין מדאורייתא לטבול בהן, כדמוכח פרק קמא דפסחים (יב). דאמר: משקי בי מנחביה בקרקע יהודים. אמר רב פפא: לא אמרן אלא מים, אבל דם — לא. ומים נמי לא אמרן אלא דהו רביעית, דהייא להטביל מחטין וגצרות כו'. משמע דדם לא חוי להטביל בו. ועוד: אמרין ב"כסו דהם" (תולין פדא), דשלשה "מים" כתיבי, וממעטין מי פירות. והכי פריך מתיבא בעיא ריבויא, ואמי פירות בהדיא קתני לה, כדפירש בקונטרס: ויש לומר: דפריך משום דקא פסיק ותני עד רובו אפילו למחטין וגצרות, דמדאורייתא לא בעי ארבעים סאה. ונדי דכשמי פירות רוב מתבטלים המים במי פירות, ופסול מדאורייתא עמודיה טפי מציצרו קטן. דבין נסך החמיר יותר מבשאר איסורים, כדתנן (עבודה זרה ע"א), שהוא בכל שהוא, וקסבר רבי יוחנן דכי איכא למימר ראשון בטל באיסורא לגו היתירא, ולא נפיש עמודיה שבטל וחולץ עד ששים, ולא אמרין שיאסור בכל שהוא, דאמתניתין דהתם קאי, וכי פריך היתם ממתניתין דין נסך אוסר בכל שהוא: מאי לאו דנפול איסורא לגו היתירא — לא היה מצי לשנוי דאירי בנפיש עמודיה מפי חבית, דהא כל שהוא קתני, ולא נפיש. והא דפריך עלה מין במים בתמישים ותשע מאי לאו דנפול חמרא דאיסורא לגו מיה דהיתירא, אף על גב דרבי יוחנן נמי לא קאמר דבטל אלא עד ששים — לא פריך אלא מבח רישא, מדסיפא איסורא לגו היתירא — רישא נמי איסורא לגו היתירא, וקתני בכל שהוא, ומסיק דכולה מתניתין היתירא לגו איסורא. ומכל מקום אמת הוא דבתמישים ותשע אסור בכל ענין, בין איסורא לגו היתירא בין איפכא. **דלא** נשקול רובא — תימא: הדי מצי למימר הכי, הא תנן במסכת מקואות (פרק ד משנה ד): מים שאובין ומי גשמים שזן מתערבות בחצר ובמערה עד מעלות המערה, אם רוב כשר — כשר, אם רוב פסול — פסול, מחצה על מחצה — פסול, אימית — בזמן שהן מתערבין עד שלא תגיעו למקוה כו'. משמע בהדיא דשאובין דרבנן בעי רבייה!

תנן אנדרוגינוס נושא — פירוש: דמשמע נושאין גמורים, והדי הוא כוכר, ומאכל בתרומה דאורייתא. דאי לא הו נושאין ודאין הוה ליה למימר אנדרוגינוס שקדש — קידושי קידושין, ומשני: תני אם נושא — דיעבד, ולישנא דלכתחלה דרך סוגיא היינו פירוש נושאין ודאין. אבל אין לפרש דמדוק מדשרי לכתחלה לישא, ולא אסרין ליה לכתחלה מספק נשים המסוללות זו בזו, דמאחר דמאכל לריש לקיש בתרומה בזמן הזה דרבנן — לא מסתבר לאוסרו בתחלה מטעם זה. ועוד יש לפרש: דאנדרוגינוס נושא משמע דחייב לישא, דמייפק אפריה ורביה, ואם תאמר: והכי פריך מאנדרוגינוס נושא אמילתיה דרבי יוסי? וצריך לדדוק: שהוא סיום מילתיה דרבי יוסי, אף על פי שרבי יהודה מפסיק בינתים.

ואנא אמינא לרבי יוסי — דהא מתניתין רבי יוסי קאמר לה: אנדרוגינוס כהן וכו', ולדידיה אמינא אף מאכליה בחזה ושוק. דהא תרומה נמי לרבי יוסי דאורייתא היא אף בזמן הזה. ירושה ראשונה — בימי יחזקאל היא ירושה, וכן שני דיבמי עזרא. דבשגלו גלות ראשונה בטלה קדושת הארץ. שלישית אין להם — כלומר, לא בעי למחדר ומירתא, דירושא עומדת היא. ואשמעין האי קרא דלא בטלה קדושת הארץ בגלות טיטוס, וסבר רבי יוחנן כו' — קא סלקא דעתיה האי דמותיב דטעמא דרבי יוחנן לאו משום דסמך א"שאני אומר", אלא משום דאי הו נמי איפכא לא איכפת לן, דלא בעינן רבויא דרבנן, אלא מכי איערב בטל ליה. נתן סאה ונטל סאה כשר — גבי שאר משקין ומי פירות ותמד שהחמץ קאי, במסכת מקואות. ואשמעין דאף על גב דחור ונטל, ואיכא למימר הא חסר ליה מקוה, שהסאה חזאת אין משלימתו, שאין ראיה למקוה, אפילו הכי כשר. דמכי ידבו לגביה בטל ליה, והוה ליה ארבעים וחור, כולו ראוי, וכי שקל חור סאה פשו ארבעים, אבל איפכא לא, דכי נטל סאה ברישא — חסר ליה, וכי הדר מליה הוה ליה מקוה חסר, דמשקין הללו אין משלימין את המקוה. מאי לאו דנשתייר רובו — עד תשע עשרה סאה יבול לעשות כן, אבל טפי — לא. דבעינן דניהוי רובא מי גשמים. אמאי, אף על גב דפסול שאיבה דרבנן — בלתי רובא בכשרות. דלא נשקול רובא — אבל עד פלגא שפיר דמי. ואיכתיא אימא — לעולם בעינן רבויא דרבנן, והאי דקאמר אף על פי שלא רבו חולין — משום דתלנין א"שאני אומר חולין לתוך חולין נפלין ואין כאן איסור. אבל הכא ליכא למימר "שאני אומר" כי האי גזווא, דהא מיא מיד מבלבלי, וליכא למימר חור ונטל. תנן אנדרוגינוס נושא לכתחלה — אלמא זכר מעליא הוא, וקשיא לריש לקיש, דאמר אין מאכל בחזה ושוק. תני אם נושא נשוי — דבעיא גיטא מניה משום ספק זכר, ולעולם ספקא הוא. מאי אבל לא נושא — משמע דיעבד. הכי גרסין: נושא נמי דיעבד אמרי לא נושא לכתחלה אבל לא נושא דיעבד נמי לא — ולעולם קשה ליה לריש לקיש, דייקא כרבי יוחנן, ומותבין לרבי יוחנן: והא מדקתני סיפא כו'. משני סקויות — אפילו בנקבות, וטעמא מפרש לקמן מקרא בשמעתין, ורבי אליעזר סבר כוכר — במקום זכרות אין, במקום נקבות — לא.

ואנא אמינא לרבי יוסי — דהא מתניתין רבי יוסי קאמר לה: אנדרוגינוס כהן וכו', ולדידיה אמינא אף מאכליה בחזה ושוק. דהא תרומה נמי לרבי יוסי דאורייתא היא אף בזמן הזה. ירושה ראשונה — בימי יחזקאל היא ירושה, וכן שני דיבמי עזרא. דבשגלו גלות ראשונה בטלה קדושת הארץ. שלישית אין להם — כלומר, לא בעי למחדר ומירתא, דירושא עומדת היא. ואשמעין האי קרא דלא בטלה קדושת הארץ בגלות טיטוס, וסבר רבי יוחנן כו' — קא סלקא דעתיה האי דמותיב דטעמא דרבי יוחנן לאו משום דסמך א"שאני אומר", אלא משום דאי הו נמי איפכא לא איכפת לן, דלא בעינן רבויא דרבנן, אלא מכי איערב בטל ליה. נתן סאה ונטל סאה כשר — גבי שאר משקין ומי פירות ותמד שהחמץ קאי, במסכת מקואות. ואשמעין דאף על גב דחור ונטל, ואיכא למימר הא חסר ליה מקוה, שהסאה חזאת אין משלימתו, שאין ראיה למקוה, אפילו הכי כשר. דמכי ידבו לגביה בטל ליה, והוה ליה ארבעים וחור, כולו ראוי, וכי שקל חור סאה פשו ארבעים, אבל איפכא לא, דכי נטל סאה ברישא — חסר ליה, וכי הדר מליה הוה ליה מקוה חסר, דמשקין הללו אין משלימין את המקוה. מאי לאו דנשתייר רובו — עד תשע עשרה סאה יבול לעשות כן, אבל טפי — לא. דבעינן דניהוי רובא מי גשמים. אמאי, אף על גב דפסול שאיבה דרבנן — בלתי רובא בכשרות. דלא נשקול רובא — אבל עד פלגא שפיר דמי. ואיכתיא אימא — לעולם בעינן רבויא דרבנן, והאי דקאמר אף על פי שלא רבו חולין — משום דתלנין א"שאני אומר חולין לתוך חולין נפלין ואין כאן איסור. אבל הכא ליכא למימר "שאני אומר" כי האי גזווא, דהא מיא מיד מבלבלי, וליכא למימר חור ונטל. תנן אנדרוגינוס נושא לכתחלה — אלמא זכר מעליא הוא, וקשיא לריש לקיש, דאמר אין מאכל בחזה ושוק. תני אם נושא נשוי — דבעיא גיטא מניה משום ספק זכר, ולעולם ספקא הוא. מאי אבל לא נושא — משמע דיעבד. הכי גרסין: נושא נמי דיעבד אמרי לא נושא לכתחלה אבל לא נושא דיעבד נמי לא — ולעולם קשה ליה לריש לקיש, דייקא כרבי יוחנן, ומותבין לרבי יוחנן: והא מדקתני סיפא כו'. משני סקויות — אפילו בנקבות, וטעמא מפרש לקמן מקרא בשמעתין, ורבי אליעזר סבר כוכר — במקום זכרות אין, במקום נקבות — לא.

מיא מיד מבלבלי, וליכא למימר חור ונטל. תנן אנדרוגינוס נושא לכתחלה — אלמא זכר מעליא הוא, וקשיא לריש לקיש, דאמר אין מאכל בחזה ושוק. תני אם נושא נשוי — דבעיא גיטא מניה משום ספק זכר, ולעולם ספקא הוא. מאי אבל לא נושא — משמע דיעבד. הכי גרסין: נושא נמי דיעבד אמרי לא נושא לכתחלה אבל לא נושא דיעבד נמי לא — ולעולם קשה ליה לריש לקיש, דייקא כרבי יוחנן, ומותבין לרבי יוחנן: והא מדקתני סיפא כו'. משני סקויות — אפילו בנקבות, וטעמא מפרש לקמן מקרא בשמעתין, ורבי אליעזר סבר כוכר — במקום זכרות אין, במקום נקבות — לא.

ליכא למימר "שאני אומר" כי האי גזווא, דהא מיא מיד מבלבלי, וליכא למימר חור ונטל. תנן אנדרוגינוס נושא לכתחלה — אלמא זכר מעליא הוא, וקשיא לריש לקיש, דאמר אין מאכל בחזה ושוק. תני אם נושא נשוי — דבעיא גיטא מניה משום ספק זכר, ולעולם ספקא הוא. מאי אבל לא נושא — משמע דיעבד. הכי גרסין: נושא נמי דיעבד אמרי לא נושא לכתחלה אבל לא נושא דיעבד נמי לא — ולעולם קשה ליה לריש לקיש, דייקא כרבי יוחנן, ומותבין לרבי יוחנן: והא מדקתני סיפא כו'. משני סקויות — אפילו בנקבות, וטעמא מפרש לקמן מקרא בשמעתין, ורבי אליעזר סבר כוכר — במקום זכרות אין, במקום נקבות — לא.

דיו רשאין לתניה הרבה יותר, או שמא הכל אם היו רוצים, ואף על פי כן חייבו עצמן מאליהן וקדשו — וכיון שקדשו — קדשה מן התורה.

נתן סאה ונטל סאה כשר — קשה: דנדי דשאיבה דרבנן, כדאמר בפרק "המורב את הבית" (בבא בתרא סזב). מי פירות מיהא פסולין מדאורייתא לטבול בהן, כדמוכח פרק קמא דפסחים (יב). דאמר: משקי בי מנחביה בקרקע יהודים. אמר רב פפא: לא אמרן אלא מים, אבל דם — לא. ומים נמי לא אמרן אלא דהו רביעית, דהייא להטביל מחטין וגצרות כו'. משמע דדם לא חוי להטביל בו. ועוד: אמרין ב"כסו דהם" (תולין פדא), דשלשה "מים" כתיבי, וממעטין מי פירות. והכי פריך מתיבא בעיא ריבויא, ואמי פירות בהדיא קתני לה, כדפירש בקונטרס: ויש לומר: דפריך משום דקא פסיק ותני עד רובו אפילו למחטין וגצרות, דמדאורייתא לא בעי ארבעים סאה. ונדי דכשמי פירות רוב מתבטלים המים במי פירות, ופסול מדאורייתא עמודיה טפי מציצרו קטן. דבין נסך החמיר יותר מבשאר איסורים, כדתנן (עבודה זרה ע"א), שהוא בכל שהוא, וקסבר רבי יוחנן דכי איכא למימר ראשון בטל באיסורא לגו היתירא, ולא נפיש עמודיה שבטל וחולץ עד ששים, ולא אמרין שיאסור בכל שהוא, דאמתניתין דהתם קאי, וכי פריך היתם ממתניתין דין נסך אוסר בכל שהוא: מאי לאו דנפול איסורא לגו היתירא — לא היה מצי לשנוי דאירי בנפיש עמודיה מפי חבית, דהא כל שהוא קתני, ולא נפיש. והא דפריך עלה מין במים בתמישים ותשע מאי לאו דנפול חמרא דאיסורא לגו מיה דהיתירא, אף על גב דרבי יוחנן נמי לא קאמר דבטל אלא עד ששים — לא פריך אלא מבח רישא, מדסיפא איסורא לגו היתירא — רישא נמי איסורא לגו היתירא, וקתני בכל שהוא, ומסיק דכולה מתניתין היתירא לגו איסורא. ומכל מקום אמת הוא דבתמישים ותשע אסור בכל ענין, בין איסורא לגו היתירא בין איפכא. **דלא** נשקול רובא — תימא: הדי מצי למימר הכי, הא תנן במסכת מקואות (פרק ד משנה ד): מים שאובין ומי גשמים שזן מתערבות בחצר ובמערה עד מעלות המערה, אם רוב כשר — כשר, אם רוב פסול — פסול, מחצה על מחצה — פסול, אימית — בזמן שהן מתערבין עד שלא תגיעו למקוה כו'. משמע בהדיא דשאובין דרבנן בעי רבייה!

תנן אנדרוגינוס נושא — פירוש: דמשמע נושאין גמורים, והדי הוא כוכר, ומאכל בתרומה דאורייתא. דאי לא הו נושאין ודאין הוה ליה למימר אנדרוגינוס שקדש — קידושי קידושין, ומשני: תני אם נושא — דיעבד, ולישנא דלכתחלה דרך סוגיא היינו פירוש נושאין ודאין. אבל אין לפרש דמדוק מדשרי לכתחלה לישא, ולא אסרין ליה לכתחלה מספק נשים המסוללות זו בזו, דמאחר דמאכל לריש לקיש בתרומה בזמן הזה דרבנן — לא מסתבר לאוסרו בתחלה מטעם זה. ועוד יש לפרש: דאנדרוגינוס נושא משמע דחייב לישא, דמייפק אפריה ורביה, ואם תאמר: והכי פריך מאנדרוגינוס נושא אמילתיה דרבי יוסי? וצריך לדדוק: שהוא סיום מילתיה דרבי יוסי, אף על פי שרבי יהודה מפסיק בינתים.

יבמות דף פב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קנה

איסור דרבנן בטל בעירובו עם היתר גם כשאין רוב בהיתר, אלא
שבמקרה של שתי קופות סובר רבי יוחנן שדי בסברת שאני אומר
תרומה לתוך תרומה נפלה כדי להחזיר את החולין, ולכך אין צורך
שירבו החולין על התרומה. אבל במקוה אין מקום לסברת שאני
אומר סאה שנטל היא סאת מי הפירות שנתן, שהרי מי הפירות
מתערבים מיד במי המקוה.
הגמרא חוזרת לדון במחלוקת שבין רבי יוחנן וריש לקיש האם
לרבי יוסי אנדרוניוס מאכיל את אשתו אף בחוזה ושוק. מקשה
הגמרא: תנן במשנתנו אנדרוניוס נישא אשה ומשמע שדינו כזכר
גמור ונישואיו נישואים גמורים, ואם הוא כהן מאכיל את אשתו
אף בחוזה ושוק. וקשה על ריש לקיש שסבר שאינו מאכילה אלא
בתרומה דרבנן לפי שאינו זכר גמור.
מתרצת הגמרא: תני – יש לשנות במשנה אם נשא נשוי. והיינו
שבדיעבד אם נשא יש להצריכו לתת לה גט שמא הוא זכר, אבל
אין זה אלא מספק, ובשיטת ריש לקיש שלרבי יוסי אנדרוניוס
אינו זכר ודאי. מקשה הגמרא: והא במשנה 'אנדרוניוס נישא'
קתני, ואיך ניתן לשנות הגירסא. חוזרת הגמרא ומקשה על המקשן
עצמו: ולישעזב – ולשיטתך רבי יוחנן, שהמשנה נשנית בלשון
לכתחילה, האם מובן הדבר, מאי – כיצד תבאר את המשך המשנה
אבל לא נישא, הלא אתה סובר שהוא זכר גמור, ופשוט שאין
הכוונה שרק לכתחילה אסור לו לינשא לזכר, ובדיעבד אם נישא
נשוי, שהרי זה שנושא אותו בא על זכר ודאי. אלא גם אתה מודה
שמאי 'אבל לא נישא', ודאי פירושו שאף בדיעבד אינו נישא, אם
כן מה ששנינו ברישא 'אנדרוניוס נישא', נמי – גם כן פירושו
בדיעבד, והיינו שאם נשא אשה מותר לו לבא עליה אף שהוא ספק
אשה, ואין לאסור זאת עליו משום נשים המסוללות. ומה שנקט
התנא בסיפא לשון דיעבד 'אבל לא נישא' הוא להשמיענו שאף
בדיעבד אם נישא לאיש אין זה רשאי לבא עליו משום שאולי זכר
הוא ונמצא זכר בא על הזכר.
דוחה הגמרא: אמרי – אמרו בני הישיבה, לא – אין זה נכון, אלא
'אנדרוניוס נישא' לכתחלה משמע, וכדברי רבי יוחנן שהוא זכר
גמור ונישואיו נישואים גמורים. אבל לא נישא' היינו שאפילו בדיעבד
נמי לא, כלומר שאם נישא לזכר אין כאן נישואין כלל שהבא עליו
כבא על הזכר. נמצא שלשון המשנה מסייעת לשיטת רבי יוחנן
וקשה ממנה לריש לקיש.
הגמרא מקשה על רבי יוחנן, מסוף המשנה: והא מדקתני בסיפא
רבי אליעזר אומר אנדרוניוס חייבין עליו סקילה כזכר, מפלג דתנא
קמא דהיינו רבי יוסי שאמר 'נשא אבל לא נישא' ספוקי מספקא
ליה אם הוא זכר גמור, וכדעת ריש לקיש, שאם לא כן במה נחלקו
רבי יוסי ורבי אליעזר. ואם כן מוכח שפירוש 'אנדרוניוס נישא'
הוא בדיעבד.
מתרצת הגמרא: בין לומר בין לומר – בין לרבי יוסי ובין לרבי
אליעזר, מפשט פשיטא ליה שהוא זכר גמור וכדעת רבי יוחנן.
ואיכא בינייהו – והנפקא מינה ביניהם היא בענין סקילה משני
מקומות – האם יש חיוב סקילה משום משכב זכור גם בבא על
אנדרוניוס בנקבותו. דמר – תנא קמא סבר שחייבין עליו סקילה
משני מקומות, כלומר אף אם בא עליו בנקבותו, ומר – רבי אליעזר
סבר, דינו כזכר שחייבים עליו סקילה רק בבא עליו דרך זכרותו.
הגמרא מביאה ברייתא החולקת על משנתנו בדעתו של רבי יוסי
באנדרוניוס: אמר רב,

ואנא דאמרין כרבי יוסי – ואני שאמרתי שתרומה בזמן הזה נוהגת
מן התורה, בשיטת רבי יוסי הסובר במשנה (לעיל פא.) שאנדרוניוס
כהן מאכיל את אשתו בתרומה אמרתי כן, ולשיטתו מאכילה גם
בחוזה ושוק.
הגמרא מביאה ראייה שלדעת רבי יוסי תרומה בזמן הזה נוהגת מן
התורה: דתנא בפסוק עולם, נאמר בפסוק (דברים לו ה) 'והביאך וגו' אל
הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, שתי ירושות נזכרו כאן, ללמד
שירושה וקדושה – קדושה ראשונה ושניה יש להן, כלומר יהושע כבש את
הארץ לראשונה וקידשה, וכשגלו בחורבן בית ראשון בטלה
קדושת הארץ, ולכן כשחזרו לארץ ישראל בימי עזרא הוצרכו
לחזור ולקדשה שנית. ושלשית אין להן, כלומר קדושה זו של
עזרא לא בטלה אף כשגלו כשחבר הבית השני על ידי טיטוס,
ולכן לעתיד לבא לא יהא צורך לחזור ולקדשה פעם שלישית.
נמצא לפי זה שתרומה בזמן הזה נוהגת מן התורה. ואמר רבי יוחנן,
מאי תנא – מי הוא התנא ששנה את הברייתא של פסוק עולם, רבי
יוסי, ומוכח שזו היא שיטתו. ולכן פירש רבי יוחנן שמה שאמר רבי
יוסי שאנדרוניוס מאכיל את אשתו בתרומה הוא מפני שסובר
שהוא זכר גמור, ומטעם זה מאכילה אף בחוזה ושוק.
הגמרא חוזרת לדברי רבי יוחנן שאמר בענין שתי קופות שנפלו
לתוכן חולין ותרומה, שהחולין מותרים באכילה לזר גם כאשר
כמות החולין אינה גדולה מכמות התרומה שיתכן שנפלה לתוכם.
הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: וסבר רבי יוחנן דרבנן לא
בעינן רביא – שאיטורים דרבנן בטלים בתערובת עם היתר, גם אם
לא רבה ההיתר על האיסור, והא תנן (מקואות פ"ז מ"ב) מנקה שיש בו
מים כשרים בשיעור של ארבעים סאה מבוזזות, כלומר לא פחות
ולא יותר, ונתן אדם לתוכו סאה אחת של מי פירות, וחזר ונמל
סאה מתוך מי המקוה, המקוה פשר. ואף שעתה ארבעים הסאה
של מי המקוה מכילים גם מי פירות, הרי נתבטלו ברוב המים
הכשרים. ואמר רבי יהודה בר שילא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן,
שאם חזר על פעולה זו כמה פעמים, ובכל פעם נתן סאה של מי
פירות ונטל סאה ממי המקוה, עדיין המקוה כשר עד רובו. מבררת
הגמרא את דברי רבי יוחנן: מאי לאו – וכי אין כוונת רבי יוחנן
באומרו עד רובו, דנשתיר רובו, כלומר כל עוד שכמות המים
הכשרים רבה על סך כל כמות מי הפירות שניתנו לתוך המקוה,
מי הפירות בטלים ברוב מי המקוה הכשרים והמקוה כשר. אבל
אם אין במקוה רוב של מים, הרי הוא פסול. והלא פסול מי פירות
למקוה אינו אלא מדרבנן, ואף על פי כן הצריך רבי יוחנן שיתבטלו
ברוב מי המקוה ולא די בזה שהתערבו במים כשרים, ולעיל אמר
רבי יוחנן שבאיסור דרבנן די בעירוב האיסור בכשר כדי לבטלו
ואין צורך ברוב. מתרצת הגמרא: לא, אין זו כוונת רבי יוחנן, אלא
כוונתו דלא נשקול רובו, כלומר שהמקוה כשר בנתן סאה ונטל
סאה עד שיטול ממנו את רוב המים הכשרים. אבל אם נשארה
כמות שדה של מים כשרים ומי פירות, הרי הוא כשר, מפני שמי
הפירות מתבטלים בעירובם עם המים הכשרים אף שאינם רוב,
לפי שפסולם אינו אלא מדרבנן.
הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: ואיבעית אימא – אם תרצה תוכל
ליישב זאת כך, שבודאי אין המקוה כשר אלא אם כן רבו המים
על מי הפירות. ומה שמתיר רבי יוחנן את קופת החולין אף על פי
שאין בה יותר חולין מן הסאה של תרומה, שאני תנא דאמא
לממר 'שאני אומר', כלומר לא כמו שסברנו שלדעת רבי יוחנן

מִשְׁלֵשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה. משום שקליטת הנטיעה ההברכה
וההרכבה עד שנאחזים השרשים בקרקע או באילן, נמשכת
שלושים יום, ואם יטע פחות משלושים יום קודם שביעית, תהיה
הקליטה בשביעית, ויבטל מצות עשה של שביעת הארץ. ואם נָטַע
וְהִכְרִיךְ וְהִכְרִיב בתוך שלושים יום לראש השנה, יַעֲקֹר את
הנטיעה, ההברכה או ההרכבה כדי שלא יבא לידי ביטול מצות
עשה. רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק וְאָמַר, כָּל הַכְּרֵכֶּה שְׂאִינָה קוֹלֶטָה בְּשִׁלְשָׁה
יָמִים, שׁוֹב אֵינָה קוֹלֶטָה, לדעתו, הקליטה נמשכת רק שלשה ימים.
רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִים, שהקליטה נמשכת שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת,
כלומר שבועיים. ורב פסק כרבי יוסי ורבי שמעון.
הגמרא מבארת את המשנה: וְאָמַר רַב נְחֻמָּן אֲמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהִי,
לְדַבְּרֵי הָאֹמְרִים – לתנא קמא שאמר שהקליטה נמשכת שלשים יום,
צִירָךְ להקדים לנטוע להכריך ולהכריב קודם שביעית, שְׁלֹשִׁים יום
לקליטה ועוד שלשים יום לתוספת שביעית. שהם ביחד שישים
יום, לפי שהקליטה אסורה גם בזמן תוספת שביעית. לְדַבְּרֵי הָאֹמְרִים
– לרבי יהודה שאמר שהקליטה נמשכת שלשה ימים, צִירָךְ
להקדים שְׁלֹשָׁה יָמִים לקליטה ושלשים לתוספת שביעית. לְדַבְּרֵי
הָאֹמְרִים – לרבי יוסי ורבי שמעון שאמרו שהקליטה נמשכת שְׁתֵּי
שָׁבָתוֹת, צִירָךְ להקדים שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת לקליטה ושלשים לתוספת
שביעית.
הגמרא מבארת עתה את ההלכות שבהם פסק שמואל כרבי יוסי:
וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי בְּקוֹשֵׁי וְקִדּוּשׁ. מבארת הגמרא:
קוֹשֵׁי, הכוונה למה ששנינו במשנה (נדה לו) בענין יולדת בזוב. דִּתְנֵן,
כִּמְהָ יְהֵא קְשׁוּיָה, כלומר, כמה זמן קודם הלידה ניתן לתלות את
ראיית הדם בחבלי הלידה ולא תהיה זבה. רַבִּי מֵאִיר אֹמַר, אפילו
אם התחילו חבלי לידה או אֲרַבְעִים יום קודם הלידה לאשה
בראה, או חֲמִשִּׁים יום לאשה חוּלָה, וראתה בהם דם, תולים
שראייתה באה מחמת צער הלידה. רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק וְאָמַר, דִּינָה
חֲדָשָׁה, כלומר, רק מה שראתה בחודש התשיעי בלבד יש לתלותו
בחבלי הלידה, ולא הראייה שמקודם לכן. ואם ראתה דם מתוך
חבלי לידה שלשה ימים בחודש השמיני, הרי היא זבה ודינה
כיוולדת בזוב. רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִים, אֵין לתלות ראיית דם
בקיטוי – בחבלי לידה, יוֹתֵר מִשְׁתֵּי שָׁבָתוֹת – שבועות קודם
הלידה. ושמואל פסק כרבי יוסי ורבי שמעון.
הגמרא מבארת את דברי שמואל שפסק כרבי יוסי בקידוש: ענין
הקידוש קשור לדיני כלאי הכרם, דִּתְנֵן (כלאים פ"ז מ"ד), הַמְסַכֵּךְ נִפְגֵּן
עַל גְּבִי תְבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, הֲרִי זֶה קֵדֵשׁ – אסר את הכל משום
כלאים, וְחֵיִיב הַמְסַכֵּךְ (ושהוא בעל הגפן) בְּאִתְּרִיתוֹ של בעל
התבואה. כלומר צריך לשלם לו את דמי התבואה שנאסרה, דִּבְרֵי
רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלְקִים וְאֹמְרִים,

לִיתָא לְמַתְנִיתִין מַקְמֵי בְּרִייתָא – משנתנו שאמרה שלרבי יוסי
אנדרוגינוס כהן מאביל את אשתו תרומה מפני שהוא זכר, אינה
עיקר, כלומר, אין לסמוך על הנאמר בה, מפני שיש ברייתא
שאומרת שרבי יוסי אינו סובר כן. דִּתְנֵינָא בתוספתא (ביכורים פ"ב ה"ז)
רַבִּי יוֹסִי אֹמַר, אֲנִדְרוֹגִינוֹס בְּרִיָּה בְּפִנֵּי עֲצָמָה הוּא, וְלֹא חֲכָרְעוּ בּוֹ
חֲקָמִים אִם זָכָר אִם נָקֵבָה. הרי שלדעת רבי יוסי, אנדרוגינוס הוא
ספק זכר ספק נקבה, ולא ודאי זכר כמו שנאמר במשנה.
מקשה הגמרא: אֲדָרְבָּה – נאמר להיפך, לִיתָא לְבְּרִיתָא מַקְמֵי
מַתְנִיתִין – שהברייתא אינה עיקר ואין לסמוך עליה מפני שהמשנה
אינה אומרת כך. מתרצת הגמרא: מִדְּשַׁבְּקִיָּה רַבִּי יוֹסִי לְבַר זִוְגִיָּה –
מתוך כך שהמשנה כתבה הלכה זו, שאנדרוגינוס דינו כזכר ודאי,
בשם רבי יוסי ורבי שמעון, והברייתא שאמרה שאנדרוגינוס הוא
ספק הזכירה רק את רבי יוסי ולא את רבי שמעון בן זוגו, שְׁמַעוֹן מֵינָה
– מוכח שאין זו מחלוקת תנאים בין המשנה לברייתא בשיטת רבי
יוסי, אלא הֲדָר בִּיה – חזר בו רבי יוסי בברייתא, ממה ששנה
במשנה שהוא זכר ודאי, ומעתה הוא סובר שהוא ספק.
וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר, לִיתָא לְבְּרִיתָא מַקְמֵי מַתְנִיתִין – הברייתא אינה עיקר
ואין לסמוך עליה לעומת המשנה, ושיתת רבי יוסי היא
שאנדרוגינוס הוא זכר ודאי. מקשה הגמרא: אֲדָרְבָּה – נאמר
להיפך לִיתָא לְמַתְנִיתִין מַקְמֵי בְּרִייתָא – שהמשנה אינה עיקר
לעומת הברייתא, דִּהָא שְׁמַעֲיִין לִיה לְשִׁמּוּאֵל במקום אחר דִּתְנִישׁ
לְיִחִידָא – שחושש גם לדעת יחיד, ואם כן היה לשמואל לחוש
לדעת התנא בברייתא שאמר בשם רבי יוסי שאנדרוגינוס הוא
ספק זכר ספק נקבה.
מתרצת הגמרא: הֵנֵּי מִלֵּי – דברים אלו ששמואל חושש לדעת
יחיד, אינם אלא בִּי לֹא מִתְעַקְרָא מַתְנִיתִין – כאשר דברי היחיד
אינם סותרים ועוקרים משנה, אֲכַל בִּי מִתְעַקְרָא מַתְנִיתִין – כאשר
דברי היחיד סותרים ועוקרים משנה, לֹא הָיִישׁ שמואל לדעת
היחיד.
הגמרא מבררת את ההלכה בענין אנדרוגינוס: אֲמַרִּי בִּי רַב מִשְׁמִיָּה
דָּרַב – אמרו בבית מדרשו של רב משמו של רב, והכוונה לרב
הזנא שאמר בשם רב, הִלְכָּה בְּרַבִּי יוֹסִי בשתי הלכות, בְּאֲנִדְרוֹגִינוֹס
– כדברי רבי יוסי במשנתנו שהוא זכר גמור, וּבְהִתְרַבָּה – ובענין
ההרכבה כמבואר להלן. וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר, הלכה כרבי יוסי בשתי
הלכות אחרות, בְּקוֹשֵׁי – בדין אשה המקשה לילד כמבואר להלן,
וּבְקִדּוּשׁ – בדין איסור כלאי הכרם כמבואר להלן.
מבארת הגמרא: בענין אֲנִדְרוֹגִינוֹס שרב פסק כרבי יוסי, הכוונה
לְהָא דְאֲמַרִּין – למה שלמדנו בשיטת רבי יוסי שאנדרוגינוס מאביל
את אשתו תרומה, מפני שהוא זכר ודאי. בענין תְּרַבָּה שרב פסק
הלכה כרבי יוסי, הכוונה למה דִּתְנֵן במסכת שביעית (פ"ב מ"ח), אֵין
נוֹטְעִין אֵילָן, וְאֵין מְכַרְבִּין, וְאֵין מְרַבִּיבִין, בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית פָּחוֹת

המשך ביאור למסכת יבמות ליום ראשון עמ' א

הגמרא מקשה על אביי: מַעֲמָא דְּבַמְצָרִי הוֹלְכִים אַחֵר הָאֵם, דְּכִתְבִּיב
אֲשֶׁר יוֹלְדוּ, הֵא בְּעִלְמָא כְּתִיר אֲבוּהִי שְׂדִין לִיה, שכן עובר לא ירך
אמו הוא. אֵלָּא הֵא דְאֲמַר רַבָּא, נְכִירִית מְעוּפָּרָת שְׁתַּנְיִיָּדָה וטבילה
לשם גירות, בְּנָה אֵין צִירָךְ מְכִילָה לשם גירות, מפני שעלתה לו
טבילה אמו. ואם עובר לא ירך אמו הוא. אֲמַאי בנה אֵין צִירָךְ
מְכִילָה, הלא גופו שאינו כאחד מאברי אמו, לא טבל במים. וְכִי
תֵּימָא – ואם תרצה לומר, שאף שהעובר אינו חלק מהאם, מכל
מקום נחשב שגופו טבל במים, מִשּׁוּם דִּינוּ דְּרַבִּי יִצְחָק, וְאֲמַר רַבִּי
יִצְחָק, דְּכָר תוֹרָה – הלכה למשה מסיני היא בדיני טבילה, רִבּוּי
וּמִקְפִּיד עָלָיו חוּצִין – אם רוב הגוף הטובל במים מכוסה בדבר מה
שחוצץ בין הגוף למים, והטובל מקפיד ואינו מעונין בחציצה זו,
הרי זו חציצה ולא עלתה לו טבילה. אבל אם רִבּוּי של הגוף הטובל
מכוסה בדבר החוצץ בינו לבין המים, אלא שֶׁהטובל אֵינוֹ מְקַפִּיד
עָלָיו להסירו, אֵינוֹ חוּצִין ועלתה לו טבילה, משום שהכיסוי מתבטל
לגופו ונחשב לחלק ממנו. וכמו כן לגבי עובר, גוף האם אינו חוצץ
בינו לבין המים, ועלתה לו טבילה, לפי שהעובר אינו מקפיד על
חציצת אמו שהרי זהו מקום גידולו.

לֹא יָרָךְ אִמּוֹ הוּא, משום כך אם רצה מתכפר בולדה, שכן הולד
חשוב בשעת הפרשה כבהמה בפני עצמה, וְהָיָה לִיה בְּמַפְרִישׁ שְׁתֵּי
חֲטָאוֹת לְאִתְרִיּוֹת שאם תאבד אחת יתכפר בחברתה, וְאֲמַר רַב
אִשְׁמֵיָא הַפְּרִישׁ שְׁתֵּי חֲטָאוֹת לְאִתְרִיּוֹת, מִתְכַּפֵּר בְּאַחַת מֵהֶן, וְהַשְׁנִיָּה
תִּרְעָה. אֵלָּא אִי אֲמַרְתָּ עוֹבֵר יָרָךְ אִמּוֹ הוּא, ואינו נחשב כבהמה בפני
עצמה, הָיָה לִיה וְלִי חֲטָאוֹת, וְיִלְד חֲטָאוֹת הַדִּין הוּא שְׁלִמִיתָה אֵוִיל,
ואין אמר רבי יוחנן שאם רצה מתכפר בולדה.
אִשְׁתִּיק רַב דִּימִי, ולא השיב לאביי על קושיותיו. אולם אביי עצמו
תירץ את קושיותיו: אֲמַר לִיה אֲבִי לַרְבִּי דִּימִי, דִּלְמָא שְׂאֵנִי הָתָם לַגְבִּי
מִצְרִי שֹׁנֵשׁ מִצְרִית, שהאם קובעת את דינו של הבן, לא משום
שעובר ירך אמו, אלא משום דְּכִתְבִּיב (דברים כג ט) 'בָּנִים אֲשֶׁר יוֹלְדוּ
לָהֶם, חֲתָנוֹב תִּלְאוּ בְּלִידָה, כלומר הפסוק תלה את דין בני
המצרים באם שילדתם, ולעולם סובר רבי יוחנן שעובר לאו ירך
אמו.
אֲמַר לִיה רַב דִּימִי לאביי, כִּרְקַנְנָא – אדם חשוב, הָיִיתִיה לְרִישָׁךְ בִּינִי
עָמוּדִי – ראיתי את ראשך וכלומר, אותך בן עמודי בית מדרשו
של רבי יוחנן בִּי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן לָהָא שְׁמַעְתָּא, ולא מדעתך אמרת
כן, אלא שכך שמעת ממנו.

1 ליתא למתניתין — דקתני לרבי יוסי אנדרוניס מאביל את אשתו בתרומה. מקמי ברייתא
2 — דקתני לרבי יוסי ספיאק הוא. מרשבקית רבי יוסי לרבי שמעון בן זוויה — דאיייר
3 בהדיה במתניתין, ואיירי בברייתא לחודיה — שמע מינה הדר ביה. ולא תנאי היא.
4 דתימא סמי תנא דברייתא מקמי תנא דמתניתין, דאי תנאי היא — תריייהו הוה תני להו
5 נמי בברייתא. ומפיק לדרכי שמעון כדאפא
6 לדרבי יוסי. דחייש לחידהא — דאמר שמואל
7 ב"החולץ" (יבמות מא,א). הלכה כרבי יהודה
8 בשומרת יבם שקדש אחיו את אחותה. ומחאב
9 אמרין לה במסכת גילה בפרק "הקורא"
10 (יח,ב). הלכה כרבי יוסי — דמתניתין. ויאמרי בי
11 רב"ה ייני רב הונא, כדלקמן. ופליג אדאמון
12 לעיל אליבא דרב ליתא למתניתין, ובדרכב
13 לקמן מפרש לה. וכן קשי וקידשו, ובבולחו
14 איירי רבי שמעון בהדיה. הלכך מסתברא
15 דאדרבי יוסי דבמתניתין קאי דאיירי רבי שמעון
16 בהדיה. יעקור — דקא קלטה בשביעית. דאין
17 הרבבה קולטת בפחות משלשים יום. צריך
18 שלשים ושלשים — כדי שתקלוט שלשים לפני
19 שביעית. דכל שלשים לפני שביעית כשביעית
20 דמו. דנפאק לן מ"בחדש ובקציר תשובה"
21 ב"משקין בית השלחין" (מועד קטן ג,ב). שלשה
22 ושלשים — שלשה לקליטה, שתקלוט קודם זמן
23 האיסור. כמה יום קישוי — דקימא לן (נדה
24 ל,ב) בנדה דאורייתא: המקשה בתוך אחד עשר
25 שבין נדה לנדה, ורואה דם שלשה ימים רצופים
26 מחמת צער וולדה — אינה באה לידי זיבה
27 להיות צריכה ספירת שבעה נקיים כולדת בווב.
28 אלא ימי טומאת לידה כולדת גירדתא. דתנאי
29 (שם): "כי יזוב זוב דמה" — דמה מחמת עצמה,
30 ולא מחמת ולד. וכמה יום קישוי דאמרי
31 מחמת ולד הוא — אפילו ארבעים או חמשים
32 יום קודם לידה. דייה חדשה — חדש תשיע
33 שהיא יולדת בו, ופעמים שאין יותר מיום או
34 יומים. כגון שילדה בשני בחדש, אין הולד מטהר
35 אלא דמים שראתה מראש חדש ואילך, שאין
36 באה על ידו לזיבה אם לא ראתה שלשה ימים
37 רצופים קודם ראש חדש. דקסבר רבי יהודה
38 שיפורא גרים (שופר שבית דין תוקעים לקידוש
39 גורם הקשה). ופעמים שהוא מטהר את כל
40 החדש, כגון אם לידה בסופו ואין הסתרה אלא מזיבה, אבל מנדה — אינו מטהרה בימי
41 נדה. ואם שפחה מן הצער ספקו ללידה יום אחד — אף מזיבה לא טהרה. דהרי היא יולדת
42 בזוב וצריכה שבעה נקיים, דאגלאי מלחא דצער קמא לאו מחמת ולד הוה. קידש —
43 לשון "פן תקדש" (דברים כב) — אסר תבואת חברו, וחייב לשלם.

אמרי

ואיירי רבי שמעון בהדי רבי יוסי. שמע מינה דאנדרוניס דמתניתין קאי. ועוד: דאמרי בי רב — היינו רב הונא, ושמעי' ליה לרב הונא דאמר לקמן משמיה דרב אנדרוניס חייבין עליו סקילה משני מקומות, ופליגי אדאמון לעיל אליבא דרב דליתא למתניתין, מדקאמר דליתא — משמע דסבר בברייתא, כדמוקד לקמן אדשמואל דסבר כרבי יוסי דמתניתין מדקאמר ליתא לברייתא. וההיא דהמפלת — סבר רב נמי כרבי יוסי דברייתא גבי טומטום ואנדרוניס שרא לזבן או אודם. וחשתיא אמוראי נינהו ואלביא דרב. **לדברי** האומר שלשים צריך שלשים ושלשים — פירש רבינו תם: דלאו אשביעית קאי. דלענין נטיעה ליכא תוספת שביעית. לאסור נטיעה הנקלטת בתוספת שביעית אלא לענין ערלה קאמר, והכי קאמר: לדברי האומר שלשים לקליטה — צריך לגבי ערלה שלשים ושלשים. ואומר רבינו יצחק דסוגיא דפרק קמא דראש השנה (ג,ב) מוכחא בן, גבי הא דתניא: אחד הנוטע ואחד המברך ואחד המורכב ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה — ערלה לו שנה, ומותר לקלימן בשביעית כו'. דייק התיב דלא מיתקבא כרבי אליעזר דאמר שלשים יום בשנה חשובים שנה, משום דלדידה שלשים ושלשים בעי. ומוקי לה כרבי מאיר, דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה, דיום שלשים עולה לכאן ולכאן, ואם איתא דרב נחמן אמר רבה בר אבובא אשביעית קאי — שפיר מיתקבא והיא דאחד הנוטע כרבי אליעזר, ולא הוכיח התנא אלא שלשים שנחשבים שנה, ואותן שלשים של קליטה לא הוכיח, כמו שבמתניתין דאין נוטעים דמייתא הוכיח ל' של קליטה ושייר שלשים של התוספת הנחשבים שנה. **קידוש** דתנן כו' — אף על גב דפסקין ב"הגוזל" (בבא קמא ק,א) כי דרבי מאיר דדאין דינא דגרמי, מכל מקום אפשר להלכה כרבי יוסי בהא דקאמר לא קידש, ואפשר דרבי יוסי מודה לרבי מאיר, דאם קידש — דחייב באחריותו. והתם לא מייתי אלא דמהבא שמענין דדאין דינא דגרמי, ולענין דינא דגרמי הוא דפסקין כותיה בעלמא, אבל הבא — הלכה כרבי יוסי דלא קידש.

המסבך

הוא הדין החורץ, כההוא עובדא דמייתי רבי יוסי בספא, אלא נקט המסבך משום רבואת דרבי מאיר, דאף במסבך אסור. **רבי** יוסי אמר כו' — בספא מייתי רבי יוסי מעשה באחד שורע כרמו של חברו, והתיר רבי עקיבא. אם בוריעת תבואה, דהוי כלאים דאורייתא, תתיר — אם כן הא דאמר ב"הקומץ וזטא" (מנחות טו,א): מעשה באחד שורע כרמו של חברו סמור, ואסור חכמים את הורעים וחתירו הגפנים, ומשמע דבשאר זרעים דהוו דרבנן איירי, אבל בקבוס ולוף או חמשת המינים שהם כלאים דאורייתא — היו אוסרים גם הגפנים שאינן של זרוע — אם כן לא אתיא והיא דמנחת כרבי יוסי, אף על גב דפסיק שמואל כותיה אלא כרבנן. ורב הונא אמר רב אמר נמי בסמך דאין הלכה כרבי יוסי. והא דלא מוקי התיב כרבי יוסי ונימא דהתירו הגפנים אפילו בכלאים דאורייתא — היינו משום דקסבר דלרבי יוסי אפילו זרעים מותרים. דכין דמן התורה אין אדם אוסר בכלאים דבר שאינו שלו — אין כאן כלאים.

הכל מותר.

ליתא למתניתין מקמי ברייתא. דתנאי, רבי יוסי אומר:
אנדרוניס בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו
חכמים אם זכר אם נקבה. אדרבה, ליתא לברייתא
מקמי מתניתין! מדשכבניה רבי יוסי לבר זוויה, שמע
מינה הדר ביה. ושמואל אומר: ליתא לברייתא מקמי
מתניתין. אדרבה, ליתא למתניתין מקמי ברייתא, דהא
שמעינן ליה לשמואל דחייש לחידה! הני מילי כי
לא מתעקרא מתניתין, אבל כי מתעקרא מתניתין -
לא חייש. אמרי כי רב משמיה דרב: הלכה כרבי יוסי
באנדרוניס ובהרפכה. ושמואל אומר: בקושי
ובקידוש. אנדרוניס - הא דאמר, הרפכה - דתנן:
אין נוטעין, ואין מברכין, ואין מרכיבין ערב שביעית
פחות משלשים יום לפני ראש השנה. ואם נטע
והברך והרכיב - יעקור. רבי יהודה אומר: כל הרפכה
שאינה קולטת בשלשה ימים - שוב אינה קולטת. רבי
יוסי ורבי שמעון אומרים: שתי שבתות. ואמר רב
נחמן אומר רבה בר אבוב: לדברי האומר שלשים -
צריך שלשים ושלשים, לדברי האומר שלשה - צריך
שלשה ושלשים, לדברי האומר שתי שבתות - צריך
שתי שבתות ושלשים. ושמואל אומר: בקושי וקידוש.
קושי - דתנן: כמה יהא קישוי? רבי מאיר אומר: או
ארבעים או חמשים יום, רבי יהודה אומר: דייה
חדשה, רבי יוסי ורבי שמעון: אומרים אין קישוי יותר
משתי שבתות. קידוש - דתנן: המסבך גפנו על גבי
תבואתו של חברו הרי זה קדש, ותייב באתריותו,
דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים:
אין

אנדרוניס הוא זכר, שדמשנה היא עיקר מן הברייתא. ומכל מקום דייק שפיר לקמן דאנדרוניס לשמואל זכר הוא. אף על גב דכמה משניות סביר דספיאק הוי, דאם איתא דסבר בהנהו משניות לא היה אומר דליתא לברייתא, דכיון שתופס אותה סביר עיקר היה לו לומר דברייתא היא עיקר שאומרת כן לרבי יוסי.

הלכה כרבי יוסי באנדרוניס — פירש בקנטרס: דרבי יוסי דמתניתין פסק, דבכל הך מילי דחשיב כא: אנדרוניס, הרבבה, וקושי, וקידוש — כולם משניות הם,

ואיירי רבי שמעון בהדי רבי יוסי. שמע מינה דאנדרוניס דמתניתין קאי. ועוד: דאמרי בי רב — היינו רב הונא, ושמעי' ליה לרב הונא דאמר לקמן משמיה דרב אנדרוניס חייבין עליו סקילה משני מקומות, ופליגי אדאמון לעיל אליבא דרב דליתא למתניתין, מדקאמר דליתא — משמע דסבר בברייתא, כדמוקד לקמן אדשמואל דסבר כרבי יוסי דמתניתין מדקאמר ליתא לברייתא. וההיא דהמפלת — סבר רב נמי כרבי יוסי דברייתא גבי טומטום ואנדרוניס שרא לזבן או אודם. וחשתיא אמוראי נינהו ואלביא דרב. **לדברי** האומר שלשים צריך שלשים ושלשים — פירש רבינו תם: דלאו אשביעית קאי. דלענין נטיעה ליכא תוספת שביעית. לאסור נטיעה הנקלטת בתוספת שביעית אלא לענין ערלה קאמר, והכי קאמר: לדברי האומר שלשים לקליטה — צריך לגבי ערלה שלשים ושלשים. ואומר רבינו יצחק דסוגיא דפרק קמא דראש השנה (ג,ב) מוכחא בן, גבי הא דתניא: אחד הנוטע ואחד המברך ואחד המורכב ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה — ערלה לו שנה, ומותר לקלימן בשביעית כו'. דייק התיב דלא מיתקבא כרבי אליעזר דאמר שלשים יום בשנה חשובים שנה, משום דלדידה שלשים ושלשים בעי. ומוקי לה כרבי מאיר, דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה, דיום שלשים עולה לכאן ולכאן, ואם איתא דרב נחמן אמר רבה בר אבובא אשביעית קאי — שפיר מיתקבא והיא דאחד הנוטע כרבי אליעזר, ולא הוכיח התנא אלא שלשים שנחשבים שנה, ואותן שלשים של קליטה לא הוכיח, כמו שבמתניתין דאין נוטעים דמייתא הוכיח ל' של קליטה ושייר שלשים של התוספת הנחשבים שנה. **קידוש** דתנן כו' — אף על גב דפסקין ב"הגוזל" (בבא קמא ק,א) כי דרבי מאיר דדאין דינא דגרמי, מכל מקום אפשר להלכה כרבי יוסי בהא דקאמר לא קידש, ואפשר דרבי יוסי מודה לרבי מאיר, דאם קידש — דחייב באחריותו. והתם לא מייתי אלא דמהבא שמענין דדאין דינא דגרמי, ולענין דינא דגרמי הוא דפסקין כותיה בעלמא, אבל הבא — הלכה כרבי יוסי דלא קידש.

המסבך הוא הדין החורץ, כההוא עובדא דמייתי רבי יוסי בספא, אלא נקט המסבך משום רבואת דרבי מאיר, דאף במסבך אסור. **רבי** יוסי אמר כו' — בספא מייתי רבי יוסי מעשה באחד שורע כרמו של חברו, והתיר רבי עקיבא. אם בוריעת תבואה, דהוי כלאים דאורייתא, תתיר — אם כן הא דאמר ב"הקומץ וזטא" (מנחות טו,א): מעשה באחד שורע כרמו של חברו סמור, ואסור חכמים את הורעים וחתירו הגפנים, ומשמע דבשאר זרעים דהוו דרבנן איירי, אבל בקבוס ולוף או חמשת המינים שהם כלאים דאורייתא — היו אוסרים גם הגפנים שאינן של זרוע — אם כן לא אתיא והיא דמנחת כרבי יוסי, אף על גב דפסיק שמואל כותיה אלא כרבנן. ורב הונא אמר רב אמר נמי בסמך דאין הלכה כרבי יוסי. והא דלא מוקי התיב כרבי יוסי ונימא דהתירו הגפנים אפילו בכלאים דאורייתא — היינו משום דקסבר דלרבי יוסי אפילו זרעים מותרים. דכין דמן התורה אין אדם אוסר בכלאים דבר שאינו שלו — אין כאן כלאים.

אין אדם אוסר דבר שאין שלו – ואם תאמר: ומאי שנא מנותן נבלה או חלב בתבשיל של חברו שנאסר? ואומר רבינו יצחק: בדבר התלוי במחשבה הוא דאמר הכי, כגון משתתהו לבהמת חברו דסוף פרק שני דחולין (מ.א), דאפילו עשה בה מעשה כגון ששחטה איכא למיד דלא אסרה. ואיסור כלאים נמי תלוי במחשבה, כדאמר במס' כלאים (פרק ה' משנה ג') גבי הרואה ירק, כשאניג אלקטנו, אפילו הוסיף מותאם מותר, לכשאחזור אלקטנו – אסור. ומטעם זה מפרש רבינו חם דנקט ב"הגזול" (בבא קמא קב); נתייבש הימנה ולא גדרה, דוקא נתייבש, אבל לא נתייבש, שהיה עוסק בגדר ולא הספיק לגדר עד שהוסיף מותאם – לא קדיש. אמרי' בי רב מנו רב הונא – פירש בקונטרס: אף על גב דמשנינן בסוף פרק קמא דסנהדרין (יז.ב) אמרי' בי רב – רב הונא, היינו היכא דאמר רב הונא אמרי' בי רב, דמוכחא מילתא דלאו רב הונא הוא. אבל סתמא הוא רב הונא. אף על גב דרב הונא תלמיד חבר דרב חסדא הוה, ורב חסדא תלמיד חבר דרב הונא, כדמוכח בריש "הדר" (עירובין סב.ב), ולא יתכן שיאמר רב הונא משמיה דרב הונא, שהיה תלמידו – על כרחי' תרי רב הונא הוה. דאשכחן רב הונא, שהיה תלמיד של רב, כדאמר ב"הגזול קמא" (בבא קמא קא.א); מכדי רב הונא תלמידה דרב הוה. ובפרק "חולין" (עירובין עג.ב) גבי סולם המצור: לא שמע לך האי דאמר רב אחא בר אריא אמר רב הונא אמר רב, ובי"כיד מעברין" (נדא, א) אמר ליה רב לרב הונא: ברי, מדאי' לך אויבי' לך. וקשה לרבינו מה על פירוש הקונטרס: דאם כן, כי פריך חתם אמאי דאמר שלחו מתם – רבי יוסי רב חנינא, מחכו עלה במערבא – רבי אלעזר. והא שלחו מתם לרבי רבי יוסי רב חנינא! ומשני: אלא איפוך. מאי דחוקה לאפוכי תרייהו לימא: היכא דמוכח – הוי רבי אלעזר, אבל סתמא – הוי רבי יוסי רב חנינא, ועלולם מחכו עלה רבי אלעזר ועוד, דכין דאמר התם: אלא רב הונא – משמע דהדר ביה לגמרי. דהוה ליה למימר: היכא דמוכחא שאני! ורבינו חם מפרש: אלא רב הונא, פירוש: בכל מקום שתמנא רב הונא אמרי' בי רב, לא יתנא רב הונא. אלא אימא: אמר רב הונא אמרי' בי רב. והא דאשכחן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נו.א) דפליגי אמרי' בי רב ארבי רב: יהודה וכלהו תלמידי דרב – דלמא הא ידידיה הוא דרביה. וקצת קשה: דבפרק "המזבח מקדש" (זבחים פז.א) אמר: אמרי' בי רב מאי טעמא דרב חסדא. ורב הונא רבו של רב חסדא הוה, ותימא הוא שבא לפרש את דבריו. **שמא** יקדע ונמצא נקבה – פירש רבינו גנאל, וכן גרס בבכורות בפרק "על אלו מומין" (מב.ב): שמא יקדע וימצא נקבה, ואם ימצא זכר – שמא ימצא סריס. ותימא לרבינו יצחק: מנא ליה הא? דלמא הכי קאמר: שמא ימצא נקבה, ואם ימצא זכר – ודאי ימצא סריס, כרבי יהודה דמתניתין ויש למור: דהא לא מצינא למימר, דאם כן מאי נפקא מינה במאי דקאמר בין כך ובין כך אין ראוי כלל ליבם, והוה ליה למימר: טומטום היה הוא כסריס. לכל אמר רבי אלעזר אנדרוניס זכר הוא שאם אתה אומר כן במוקדשים יקדש – שאל הרב שמואל בחור מרבינו יצחק: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמ.ב) קאמר רבא: דלעולם דחין אותו, ויש לו וסיפא רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין קדושה חלה עליהן. וידי' מדמי קדשים לשאר דוכתי? ולמא בעלמא סבר דסיפא הוא, אבל קדשים בעינן שלא יתא בו ספיא. כדקאמר רבי אלעזר הכא, וזכר מפורש ונקבה מפורסמת – למעוטי טומטום והשיב רבינו יצחק: דגרס התם דתנן, כדגרס רבינו שמואל. ומייתי ראיא דבריה הוי, דאי ספיא הוי – ליקדש קדושת פה, אף על פי שנתמעט מהקדשה, דלא יתא אלא יקדל בעלמא. אלא ודאי לא הוי לא ולא נקבה, ולכך עלוי קדושת פה – שאמר: אם נקבה – של זכר ושל פה. ולא גרסינן דתניא, כמו שגרסו והרב אבן מאנא, ואומר דתניא רבי בבבא. דלא היה לו לרבא להניח המשנה להלכיא בהרייתא שאין להוסיף ממנה. ואין להאריך.

מטמאין

אמרי' בי רב – דאמור לעיל: הלכה כרבי יוסי באנדרוניס ובהרבה, דקמיבעי' לו אליבייהו: קידוש מאי? מנו רב הונא – בפרק קמא דסנהדרין (יז.ב), ורב הונא הא קאמר אין הלכה – אף על גב דמשנינן התם: "אמרי' בי רב" – רב הונא, היינו היכא דאמר רב הונא דאמרי' בי רב, דמוכחא מילתא דאנינא אחריןא קאמר, אבל היכא דאיתמר סתמא – ודאי הוי רב הונא. שומטום דבריו – שהיה באותו מקום, ואולי' שבעה בניב, אלמא לאו סריס הוא. מאין חם – אשתו זינתה. אטו כל דמקדש זכר משתבח – דלא מספקא ליה לרבי יוסי כרבי יהודה בנקבה, אלא לסריס הוא דחייש. ודינו כסריס, דלא חולץ ולא מייבם. הכי קאמר שמא יקדע וימצא נקבה, ואפילו נמצא זכר – שמא ימצא סריס חמו, מאי בינייהו – מאי איכא בי רבי יוסי לרבי יהודה לאהו? לפסול במקום אחין – אם יש אחין שלימים עמו וחלץ לה טומטום, לרבי יהודה דאמר שהוא כסריס – מחזיק ליה כסריס ודאי, ולא פסלה על האחין, ומתנייבמת. ולרבי יוסי שמא קתני, ספיא הוא ופסלה על האחין, דלמא לאו סריס הוה וחליצה היא. ולחלוצי שלא במקום אחין – אם אין שם אח אלא הוא, לרבי יהודה לא בעיא חליצה מיניה, לרבי יוסי כרבי יהודה בעיא חליצה מספק. זה אנדרוניס – ועל שני משכבות הוזהר הכתוב. ואת זכר כתיב – והכי קאמר: את זכרותו של מי שיש בו שני משכבות לא תשכב. ורבנן זכר גירא מנא ליה – בשלמא לרבי סימאי "זאת זכר" – כל זכרים במשמע, "משכב" – לרבות משכב שני של אנדרוניס. אלא לרבנן, דמיבעי' להו "זכר" למעוטי נקבות אנדרוניס, זכר גירא מנא להו? שלא כדרכה מנא ליה – בין למר בין למר דהויא ביאה לענין עונשין של עריות, הואיל ומפקי' להא "משכב" לאנדרוניס. במוקדשים יקדש – ליקרב. הרובע לא גרסינן, שאין לך עוף רובע אשה. הרובע והמוקצה בו – במלוקה דקדשים קמיירי. מטמאין בגדים בו – כדן נבלת עוף טהור. דכין דאין ראויין להקדשה, כדתינא: "מן הבמה" – להוציא רובע ונרבע כו', בתמורה בפרק בתרא (כח.א) ומליתו נבלה. מוקצה – שהקצהו ויחדו לתקרבת עבודה זרה. נקב – שהשתתח לו ועשא עבודה זרה: נבלת עוף טהור אין לה טמאה אלא בבית הבלעה, כדכתיב (ויקרא כב) "לא יאכל לטמאה בה". אתה מוציא שומטום ואנדרוניס מביניהן – כדררשין (נדא כח.ב) זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוניס. אלמא לרבי אלעזר לא קדיש. כלאים

א"ר אלעזר אנדרוניס זכר מעליא הוא, שאם אתה אומר כן – במוקדשין יקדש. ומגלן דלא קדש – דתנו רבנן: הנרבע, והמוקצה, והנעבד, והנאתן, ומחיר, וטומטום, ואנדרוניס מטמאין בגדים אבות הבלעה. רבי אלעזר אומר: טומטום ואנדרוניס אין מטמאין בגדים אבות הבלעה. שהיה רבי אלעזר אומר: כל מקום שאמר זכר ונקבה – אתה מוציא טומטום ואנדרוניס מביניהם, ועוף, הואיל ולא נאמר בו זכר ונקבה – אי אתה מוציא טומטום ואנדרוניס מביניהם. אומר רב נחמן בר יצחק: אף אנו נמי תנינא, רבי אלעזר אומר: הכלאים

מרבין יצחק: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמ.ב) קאמר רבא: דלעולם דחין אותו, ויש לו וסיפא רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין קדושה חלה עליהן. וידי' מדמי קדשים לשאר דוכתי? ולמא בעלמא סבר דסיפא הוא, אבל קדשים בעינן שלא יתא בו ספיא. כדקאמר רבי אלעזר הכא, וזכר מפורש ונקבה מפורסמת – למעוטי טומטום והשיב רבינו יצחק: דגרס התם דתנן, כדגרס רבינו שמואל. ומייתי ראיא דבריה הוי, דאי ספיא הוי – ליקדש קדושת פה, אף על פי שנתמעט מהקדשה, דלא יתא אלא יקדל בעלמא. אלא ודאי לא הוי לא ולא נקבה, ולכך עלוי קדושת פה – שאמר: אם נקבה – של זכר ושל פה. ולא גרסינן דתניא, כמו שגרסו והרב אבן מאנא, ואומר דתניא רבי בבבא. דלא היה לו לרבא להניח המשנה להלכיא בהרייתא שאין להוסיף ממנה. ואין להאריך.

מטמאין

בגדים אבות הבלעה – טריפה לא חשיב חכא, דפליגי בה רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ובוחים בפרק "חטאת העוף" (ט.ט) במולק ונמצא טריפה אם היא מטמאה בגדים. והתם נמי מפרש דכל שפסולו בקדש – אין מטמא בגדים.

רבי

אלעזר אומר טומטום ואנדרוניס אין מטמאין בגדים – מצי למימר דהוא הדין דכשרים להקדשה, כדקאמר: דאין אתה יכול להוציא טומטום ואנדרוניס מביניהם. אלא אידי' דנקט תנא קמא מטמאין – נקט נמי אידי' אין מטמאין, או שמא מדרבנן אסורים להקדשה.

במות דף פג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קנט

השיטות. האחד, לפסול במקום אחין, כלומר כאשר מלבד
הטומטום יש אח אחר שיכול לחלוץ או לייבם, וקדם הטומטום
וחלץ ליבמה. לרבי יהודה רשאי האח האחר לייבם, משום שגם
אם יתברר שהטומטום זכר, הרי הוא סריס ודאי ואין חליצתו
כלום. אבל לרבי יוסי ברבי יהודה אין האח רשאי לייבם אלא רק
לחלוץ, לפי שחוששים שמא יקרע הטומטום וימצא שהוא זכר,
ושמא יתברר אז שאינו סריס וחליצתו הועילה. וההבדל השני,
לחלוץ שלא במקום אחין, כלומר כאשר הטומטום הוא האח
היחיד, לרבי יהודה אין היבמה חייבת לחלוץ, שהרי אף אם יתברר
שהטומטום זכר הלא הוא סריס ודאי. אך לרבי יוסי ברבי יהודה
חייבת לחלוץ מספק, שמא יקרע וימצא שהוא זכר ויתכן שאינו
סריס ועליו לפטור את היבמה בחליצה.
הגמרא דנה בבא על אנדרוניגוס באיזה אופן מתחייב סקילה: אמר
רב שמואל בר יהודה, אמר רבי אבהו אחות (אחיו) דרבי יהודה בר
זכרי, אמר רב יהודה אמר רב, אנדרוניגוס חייבין עליו סקילה משום
משכב זכור משתי מקומות – בין על ביאה מאחוריו כמו בזכר
גמור, ובין על ביאה בנקבותו.
מקשה הגמרא: מיתבי, רבי אליעזר אמר אנדרוניגוס חייבין עליו
סקילה נזכר – כשם שחייבים על ביאת זכר, כגון דברים אמורים
בזכרות שלו, כלומר מאחוריו, אבל הבא עליו בנקבות שלו פטור
מסקילה, וקשה על רב שאמר שחייבים עליו משני מקומות.
מתרצת הגמרא: הוא דאמר בי האי תנא – רב סבר כתנא של
הברייתא, דתנא, רבי סימאי אמר אנדרוניגוס חייבין עליו סקילה
משתי מקומות, וחלק על רבי אליעזר שמחייב רק הבא על זכרותו.
שאלת הגמרא: מאי טעמא דרבי סימאי שאנדרוניגוס חייבים עליו
גם על נקבותו. משיבה הגמרא: אמר רבא, בר המדורי אסבגא לי –
ביאר לי את טעמו, נאמר בפסוק (ויקרא יח כב) 'ואת זכר לא תשכב
משכבי אשה', וממה שנקט הכתוב לשון רבים 'משכבי' יש לדרוש
אי זהו זכר שיש בו שני משכבות, הוי אומר זה אנדרוניגוס, וגזירת
הכתוב היא שעל שניהם חייב סקילה.
שואלת הגמרא: ודקנן, כלומר לרבי אליעזר הסובר שחייבים רק
על זכרותו, כיצד יתיישב הפסוק. משיבה הגמרא: רבי אליעזר
סובר דאף על גב דאית ביה באנדרוניגוס שני משכבות, מכל מקום
'את זכר' בתיב. ולכן מפרשים כוונת הפסוק, שאת זכרותו של מי
שיש בו שני משכבות, כלומר האנדרוניגוס, לא תשכב.
שואלת הגמרא: ודקנן, זכר גרידא מנא להו, כלומר לרבי אליעזר
הסובר שהפסוק עוסק במשכב זכור של אנדרוניגוס, מנין שחייבים
על משכב זכור גם בסתם זכר. משיבה הגמרא: (מאשה) (מ'אשת)
זכר', כלומר תיבת 'זאת' באה לרבות משכב זכור בזכר סתם.
שואלת הגמרא: בין לרבי סימאי ובין לרבי אליעזר, שתיבת
'משכבי' עוסקת באנדרוניגוס שיש לו שני משכבות, כגון ששאל
בדרבא מנא להו – מנין להם שגם ביאה שלא כדרכה חשובה ביאה
לענין עונשי עריות. מתרצת הגמרא: (מאשה) (מאשה), כלומר
שהתורה היתה יכולה לכתוב 'זאת זכר לא תשכב משכבי', או 'לא
תשכב משכבי זכר', וממה שכתבה 'משכבי אשה' למדים לחייב
באשה על שני משכבות.
הגמרא מבארת שלדעת רבי אליעזר, לא בכל דיני התורה
אנדרוניגוס נחשב לזכר ודאי: אמר רב שזכי אמר רב תסדא, לא
לכל – לכל הדינים אמר רבי אליעזר שאנדרוניגוס זכר מעליא
(גמור) הוא, שאם אהא אמר בן, שבכל דיני התורה דינו כזכר
גמור, כמקדשין יקדש – המקדש בהמה שהיא אנדרוניגוס, תחול
עליה קדושת הגוף, ותהא ראיה לקרבן.
שואלת הגמרא: ומנין לנו דלא קדש – שגם לרבי אליעזר
אין קדושת הגוף חלה על בהמה שהיא אנדרוניגוס. משיבה
הגמרא: דתני רבנן בברייתא העוסקת במליקת חטאת העוף ועולת
העוף במקדש, הנדבע – עוף שנרבע על ידי אדם, והמקצה – עוף
שהוקצה לתקרובת עבודה זרה, והנעבד – עוף שעשאוהו עבודה
זרה והשתחו לו. והתנן – עוף שניתן לזונה כשכר על ביאת זנות

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ותבואת חבירו אינה נאסרת בסיכור
זה, אף שגפנו של המסכך נאסרת. ופסק שמואל כרבי יוסי שאין
אדם אוסר דבר שאינו שלו.
לאחר שהתברר שרב פסק באנדרוניגוס ובהרכבה כרבי יוסי, דנה
הגמרא מה דעת שמואל בהלכות אלו: איבעיא להו, באנדרוניגוס,
מה לי אמר שמואל – מה דעתו של שמואל. תא שמע, דאמר
שמואל לרב עקיבא, ליתא לבריה אמר מקמי מהניתי, כלומר ששיטת רבי
יוסי במשנה שאנדרוניגוס הוא זכר ודאי, היא העיקר ויש לסמוך
עליה, ומשמע שכך פוסק שמואל. הרבה מה לי אמר שמואל –
מה דעת שמואל בענין משך זמן קליטת ההרכבה. תא שמע, דאמר
ליה שמואל לרב עקיבא, תני – שנה להלכה במאן דאמר שלשה
ושלשים, כלומר כדעת רבי יהודה שמשך זמן הקליטה הוא שלשה
ימים.
עתה דנה הגמרא מה דעת רב בקושי ועד כמה ניתן לטהר אשה
מטומאת זיבה מחמת קושי לידה) ובקידוש (והאם אדם אוסר דבר
שאינו שלו בכלאי הכרם), לאחר שהתברר ששמואל פסק בהם
כרבי יוסי. שואלת הגמרא: קושי מה לי אמר רב – מה דעת רב בזה.
מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק שלא נפטרה.
שואלת הגמרא: קידוש מה לי אמר רב – מה דעת רב להלכה בענין
מסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו. משיבה הגמרא: אמר רב
יוסף תא שמע, דאמר רב הונא אמר רב, אין הלכה ברבי יוסי ואדם
אוסר דבר שאינו שלו.
מקשה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף מאי הוית דסקבת אהא –
מה ראית לסמוך על דברי רב הונא בשם רב, כגון אהא – על דברי
האמורא הזו, דאמר רב אבהו אמר רב, הלכה ברבי יוסי בקידוש
שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. מתרצת הגמרא: אמר רבי רב
מנא, רב הונא, כלומר בגמרא לעיל (ע"א) נאמר 'אמרי בי רב משמיה
דרב הלכה כרבי יוסי באנדרוניגוס ובהרכבה'. והלא 'אמרי בי רב'
הכוונה לרב הונא, וכשהסתפקנו מה סובר רב בקושי ובקידוש,
הספק היה לפי רב הונא. ורב הונא אמר בשם רב שאין הלכה כרבי
יוסי בקידוש, ולכן אין להביא כאן את דברי רב אדא בשם רב.
הגמרא דנה בשיטת רבי יהודה במשנתו שטומטום שנקרע דינו
כסריס. שנינו במשנה: רבי יהודה אומר טומטום וכו' שנקרע ונמצא
זכר, לא יחלוץ מפני שהוא כסריס. מקשה הגמרא: אמר רבי אמי,
מאי עביד ליה – מה יענה רבי יהודה, למטמנים דבדי – למעשה
בטומטום שבא ממקום ששמו בירי, דאחבה – שהושיבוהו אפי'
בוקרית – על כסאו, ואקדע – ונקרע העור המכסה את ערוותו
ונמצא שהוא זכר, ואליד אחר כך שבע גנין, הרי שטומטום יכול
להוליד, ולא כרבי יהודה שאמר שהוא סריס.
מתרצת הגמרא: ורבי יהודה אמר – יתרין לה, תור על גנין מאין
הם, כלומר בדוק מאיזה אב נולדו, שבודאי אשתו זינתה ואין אלו
בניו.
הגמרא מביאה ברייתא שבה רבי יוסי ברבי יהודה חולק על אביו:
תנא רבי יוסי ברבי יהודה אומר, טומטום שלא נקרע לא יחלוץ,
שמא יקרע ונמצא – ואולי יתברר אז שהוא סריס חמה, ואין
חליצת סריס חמה מועילה להתיר את היבמה, הרי שלרבי יוסי
ברבי יהודה אינו ודאי סריס. מדברי רבי יוסי ברבי יהודה משמע
שהוא ודאי זכר וחשש רק שמא הוא סריס. מקשה הגמרא: אטו כל
דמקדש זכר הוי – וכי כל טומטום שנקרע ודאי שימצא זכר, הלא
יתכן שימצא שהוא נקבה, ומדוע לא הזכיר רבי יוסי ברבי יהודה
אפשרות זו. מתרצת הגמרא: חבי קאמר רבי יוסי ברבי יהודה,
טומטום לא יחלוץ שמא יקרע ונמצא נקבה, ואפילו אם יקרע
ונמצא זכר עדיין יש לחשוש שמא ימצא סריס חמה, וגם אז אין
חליצתו מועילה.
שואלת הגמרא: מאי בינייהו – מה הנפקא מינה להלכה בין שיטת
רבי יהודה לשיטת בנו רבי יוסי, הלא לפי שניהם אין הטומטום
חולץ. משיבה הגמרא: אמר רבא, לפסול במקום אחין ולחלוץ שלא
במקום אחין אבהו איבא בינייהו – בשני דינים יש הבדל בין שתי

1 הַבְּלָאִים – בהמת כלאים וּמִרְפָּה – בהמה שנטרפה, וְיִצְאָה דוֹפֵן –
2 בהמה שנולדה על ידי חיתוך בטן האם, ולא בלידה רגילה,
3 טוֹמְמוֹם וְאַנְדְרוֹגִינוֹם, לֹא קְדוּשִׁין וְלֹא מְקַדְשִׁין. מבארת הגמרא את
4 המשנה: וְאִמֶּר שְׂמוּאֵל, לֹא קְדוּשִׁין בְּתוֹמְמוֹת, כלומר לא זו בלבד
5 שאין קדושת הגוף חלה עליהם אם הקדישם לקרבן, אלא אף אם
6 המיר בהמה קדושה אחרת בהם, אין הקדושה חלה עליהם. וְלֹא
7 מְקַדְשִׁין בְּעוֹשֶׂה הַמְּוָרָה – בהמה שהיתה קדושה לקרבן והיה בה
8 אחד מהפסולים הללו המנויים במשנה, אם המיר אותה בבהמת
9 חולין, התמורה אינה חלה ובהמת החולין אינה קדושה. שְׁמַע מִיָּנָה
10 שלדעת רבי אליעזר, אין קדושת קרבן חלה על טומטום
11 ואנדרוגינוס.

12 שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אַנְדְרוֹגִינוֹס חֵיבִין עָלָיו מִקְלָה
13 כּוֹכֵר. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי, בְּשֵׁחַ לִבְתִּי
14 לְלִמּוּד תּוֹרָה אֶצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן שְׁמוּעַ, חִבְרוּ עָלָיו –[התחברו נגדו]
15 תַּלְמִידָיו בְּתַרְגִּימוֹת שֶׁל בֵּית בּוֹקֵא –שם מקום]– שם בקאים
16 וחריפים ויודעים ומכירים את חבריהם, ותרנגול זר שמנסה לבא
17 בחברתם מגלים אותו מיד ודוחים אותו, וְלֹא הִנְיחוּ לְלִמּוּד מִמֶּנּוּ
18 אֶלָּא דָּבָר אֶחָד בְּמִשְׁנֵיתָנּוּ, והוא, שרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר אַנְדְרוֹגִינוֹס
19 חֵיבִין עָלָיו מִקְלָה כּוֹכֵר.

הדרן עלך הערל

פרק תשיעי – יש מותרות

משנה

22 המשנה מביאה אופנים בהם יבמות אסורות או מותרות לבעל
23 ואסורות או מותרות ליבם: יֵשׁ נָשִׁים מוֹתֵרוֹת לְבַעְלֵיהֶן וְאַסוּרוֹת
24 לְיָבְמֵיהֶן, וְיֵשׁ מוֹתֵרוֹת לְיָבְמֵיהֶן וְאַסוּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן, וְיֵשׁ מוֹתֵרוֹת
25 לְאֵלּוּ וְלְאֵלּוּ – גם לבעליהן וגם ליבמיהן, וְיֵשׁ אַסוּרוֹת לְאֵלּוּ וְלְאֵלּוּ.
26 המשנה מבארת את האופנים השונים: וְאֵלּוּ מוֹתֵרוֹת לְבַעְלֵיהֶן
27 וְאַסוּרוֹת לְיָבְמֵיהֶן, בְּהֵן הָדִיּוֹם שֶׁנִּשְׂאָ אֶת הָאִלְמָנָה בְּהִיתָר, וְיֵשׁ לוֹ
28 אָח –[היבם] שהוא בְּהֵן גָּדוֹל, היבמה אסורה לו שהרי כהן גדול
29 אסור באלמנה. אופן נוסף: חָלָל –[הנולד מפסולי כהונה] שֶׁנִּשְׂאָ
30 אִשָּׁה בְּשָׂרָה לכהונה בְּהִיתָר, וְיֵשׁ לוֹ אָח כהן בְּשָׂר, היבמה אסורה
31 עליו, משום שהתחללה בביאת בעלה החלל. אופן נוסף: יִשְׂרָאֵל
32 כשר שֶׁנִּשְׂאָ בֵּת יִשְׂרָאֵל כְּשִׁירָה, וְיֵשׁ לוֹ אָח מְמֹר, היבמה אסורה
33 עליו שהרי הוא פסול לבא בקהל. אופן נוסף: מְמֹר שֶׁנִּשְׂאָ מְמֹרֶת
34 בְּהִיתָר, וְיֵשׁ לוֹ אָח יִשְׂרָאֵל, הממזרת אסורה עליו. בכל המקרים
35 הללו הנשים מוֹתֵרוֹת לְבַעְלֵיהֶן וְאַסוּרוֹת לְיָבְמֵיהֶן.

36 וְאֵלּוּ מוֹתֵרוֹת לְיָבְמֵיהֶן וְאַסוּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן, בְּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּידַשׁ אֶת
37 הָאִלְמָנָה באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אָח בְּהֵן הָדִיּוֹם, האלמנה מותרת לו. אופן
38 נוסף: כהן בְּשָׂר שֶׁנִּשְׂאָ חָלָל באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אָח חָלָל, החללה
39 מותרת לו. אופן נוסף: יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׂאָ מְמֹרֶת באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אָח
40 מְמֹר, הממזרת מותרת לו. אופן נוסף: מְמֹר שֶׁנִּשְׂאָ בֵּת יִשְׂרָאֵל
41 באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אָח יִשְׂרָאֵל, הבת ישראל מותרת לו. בכל המקרים
42 הללו הנשים מוֹתֵרוֹת לְיָבְמֵיהֶן וְאַסוּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן.
43 וְאֵלּוּ אַסוּרוֹת לְאֵלּוּ וְלְאֵלּוּ – לבעליהן וליבמיהן, בְּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּשְׂאָ
44 אֶת הָאִלְמָנָה באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אָח בְּהֵן גָּדוֹל, היבמה אסורה גם לו,
45 או שיש לו אָח בְּהֵן הָדִיּוֹם, היבמה אסורה עליו משום שנתחללה
46 כאשר נבעלה באיסור לכהן גדול. אופן נוסף: כהן בְּשָׂר שֶׁנִּשְׂאָ
47 חָלָל באיסור וְיֵשׁ לוֹ אָח כהן בְּשָׂר, גם עליו היא אסורה. אופן נוסף:
48 יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׂאָ מְמֹרֶת באיסור וְיֵשׁ לוֹ אָח יִשְׂרָאֵל, הממזרת אסורה
49 גם עליו. אופן נוסף: מְמֹר שֶׁנִּשְׂאָ בֵּת יִשְׂרָאֵל באיסור וְיֵשׁ לוֹ אָח
50 מְמֹר, הבת ישראל אסורה גם עליו. בכל המקרים הללו הנשים
51 אַסוּרוֹת לְאֵלּוּ וְלְאֵלּוּ.

52 וְשֹׂאֵר בֶּל הַנָּשִׁים הַכְּשִׁירוֹת מוֹתֵרוֹת לְבַעְלֵיהֶן וְלְיָבְמֵיהֶן הַכְּשִׁירִים
53 שאינם מפסולי קהל או כהונה.

55 דנה המשנה באופנים שאיסורי היבמה על בעלה או על היבם הם
56 מדרבנן: שְׁנֵינִי לְעִרְוֹת, הן הנשים האסורות מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כגון
57 אם אמו של אדם או בת בתו. היתה האשה שְׁנֵינִי לְבַעַל, וְלֹא
58 שְׁנֵינִי לְיָבֵם, כגון, ראובן ושמעון שהיו אחים מאב ולא מאם,
59 ושמעון נשא את אם אמו האסורה עליו מדרבנן, ונפלה ליבום
60 לפני ראובן אחיו מאביו, המותר בה, היבמה אַסוּרָה לְבַעַל מדרבנן
61 וּמוֹתֵרָה לְיָבֵם. היתה האשה שְׁנֵינִי לְיָבֵם וְלֹא שְׁנֵינִי לְבַעַל, כגון,
62 שראובן נשא בהיתר את אם אמו של אחיו שמעון, ונפלה ליבום
63 לפני שמעון שהוא נכדה מאסור בה מדרבנן, היבמה אַסוּרָה לְיָבֵם
64 וּמוֹתֵרָה לְבַעַל. היתה האשה שְׁנֵינִי לָזָה וְלָזָה, כגון ראובן ושמעון
65 אחים מאב ואם, ואחד מהם נשא את אם אמו באיסור, ונפלה
66 ליבום לפני נכדה השני שגם הוא אסור בה, היבמה אַסוּרָה לָזָה
67 וְלָזָה.

68 המשנה דנה בזכויות הבעל ובחובותיו כלפי אשתו האסורה עליו
69 מדרבנן ומהתורה: ה'שְׁנֵינִי' האסורה על בעלה מדרבנן, כשמת
70 בעלה או מגרשה אֵין לָהּ לֹא בְּתוּבָה – נכסי צאן ברזל שהכניסה
71 לו כשנישאו, וכל שכן שאין לה מנה או מאתיים שתיקנו לכל אשה
72 שמתגרשת. וְלֹא פִּדְיוֹת, כלומר אינו חייב להחזיר לה את דמי
73 הפירות שאכל מנכסי מלוג שלה. וְלֹא מְזוֹנוֹת – אינו חייב לזון
74 ולפרנס אותה בעודה תחתיו. וְלֹא בְּלָאוֹת – כאשר הוא מגרשה,
75 אינו חייב להחזיר לה מה שנשאר מהבגדים שהכניסה לו
76 כשנישאו. וְחֻלְדֵי הַנוֹלָד מִהֶם בְּשָׂר ואינו ממזר, לפי שאין ממזר
77 מאיסור דרבנן. וְכּוֹפִין אוֹתוֹ – את הבעל להוציא את האשה בגט.
78 אִלְמָנָה שְׁנִישְׂאָת לְבָהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה שְׁנִישְׂאָו לְבָהֵן הָדִיּוֹם,
79 מְמֹרֶת וְנִתְיָנָה שְׁנִישְׂאָו לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁנִישְׂאָת לְנִתְיָן וְלְמְמֹר,
80 שכל אלו אסורות מהתורה בנישואין אלו, יֵשׁ לָהֶן בְּתוּבָה, ולא
81 הפקיעו חכמים את זכויותיה של האשה בנישואים אלו.

גמרא

82 שנינו בתחילת המשנה: כהן הדיוט שנשא את האלמנה ויש לו אח
83 כהן גדול, מותרת לבעלה ואסורה ליבם. מקשה הגמרא: מָאי
84 אִירָאִי דִּתְנִי נִשְׂא לִיתְנִי קִידֵּשׁ. כלומר מדוע נקט התנא דווקא לשון
85 נישואין והלא אף אם הכהן הדיוט רק קידשה, היא אסורה על
86 אחיו הכהן הגדול לפי שהיא אלמנה.

87 מנסה הגמרא לתרץ: וְכִי תֵּימָא – שמה תאמר ליישב, מַעְמָא דְּנִשְׂאָ
88 – שדווקא אם נשא את האלמנה אינה מתיבמת אחיו, משום
89 דִּתְהוּ לִיה עֵשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה – שבאופן זה האלמנה אסורה על היבם
90 הכהן הגדול, גם באיסור עשה, שרשאי לשאת רק בתולה, וגם
91 באיסור לא תעשה לשאת אלמנה, ואין מצות עשה של יבום דוחה
92 עשה ולא תעשה, אֲכָל אם רק קידש, יכול היה היבם הכהן הגדול
93 ליבמה, לפי שאינה בעולה ויש עליו רק איסור לאו לשאת אלמנה,
94 וְאֵתִי ו–[ובא] עֵשָׂה דִּיבּוּם וְדוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה זה. דוחה הגמרא: וְהָא
95 בּוֹלָה פִּירְקִין עֵשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הוּא – והרי בכל הפרק מצינו שנאסר
96 יבום בחיבי לאוין, כגון ממזרת שנפלה לפני ישראל וכדומה, וְלֹא
97 אומרים אֵתִי עֵשָׂה של יבום וְדִתִּי לֹא תַעֲשֶׂה. ואם כן חזרת הקושיא
98 מדוע לא נקט התנא כהן הדיוט שקידש אלמנה.

99 הגמרא מנסה לתרץ באופן אחר: אלא הטעם שהתנא נקט 'נשא'
100 ולא 'קידש', מִשּׁוּם דְּקָבְעִי לְמִיתְנִי – שהוצרך לשנות בסיפא, בְּהֵן
101 גָּדוֹל שֶׁנִּשְׂאָ אֶת הָאִלְמָנָה וּמָה, ויש לו אח כהן גדול או כהן הדיוט,
102 שבאופן זה היא אסורה על בעלה ועל היבם, והאיסור של
103 האלמנה ליבם הכהן חל דְּיוֹקָא כשהכהן גדול נִשְׂאָ את האלמנה,
104 משום דְּשְׁנֵינִי חָלָל בביאתו, אֲכָל אם הכהן הגדול רק קידש את
105 האלמנה ולא נשאה, שְׂרִיָא לִיה – היתה מותרת ליבם הכהן
106 ההדיוט, ואגב שהוצרך לשנות בסיפא נשא תַּנָּא נְמִי רִישָׁא נִשְׂאָ
107 ולא קידש. מקשה הגמרא: וְאִתְנִי מִשּׁוּם סִיפָא – עד ששנה התנא
108 'נשא' משום סיפא, לִיתְנִי – היה לתנא לשנות 'קידש' מִשּׁוּם
109 מִצְוֵתָא, שכן שנינו באמצע המשנה, בְּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּידַשׁ אֶת

יבמות. הערל - פרק שמיני דף פד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קסא רש"י

1 בלמים - פסול להקדשה, דכתיב (ויקרא כב): "שור או כשב" - פרט לכלאים, "כי יולד"
2 - פרט ליצא דופן. והני חמשה יליף רבי אליעזר מקראי בתמורה בפרק "יש בקרבנות"
3 דלא חייל קדושה עליהן. ואף על גב דשאר פסולי הקדשה, כגון רובע ותרבע מוקצה
4 ונעבד ואחנן ומזיר חילל עליהו קדושת הגוף, וצריכין מום קבוע ליפרות עליו, ולאחר
5 פריין אסורין בגיזה ועבודה - הני לא חיילי
6 עליהו אלא קדושת דמים, כדקלא בעלמא,
7 ונפדין בלא מום, ומותרין בגיזה ועבודה לאחר
8 פרייגן. לא קדושין בתמורה - לא מביעאי
9 תחלת הקדש דלא קדש, דאפילו בעל מום
10 שקדם מומו להקדשו לא נחתא ליה קדושת
11 הגוף, כדאמר בבכורות בפרק שני (יד,א), אלא
12 אפילו אם המזיר קדש בהן - הני לא מקדשי,
13 דאילו בעל מום חיילא עליה קדושת הגוף
14 ליאסר בגיזה ועבודה אף משפירה, דכתיב
15 (ויקרא כז): "טוב ברע אם המזיר ימירנו", אפילו
16 הכי אהני לא חיילא ואין מקדש לעשות תמורה,
17 אם הם קדושים והמזיר חולין בהם - אינן עושין
18 תמורה. והתם מותרין במסכת תמורה; וכי
19 מתיר שאין קדושין היאך מקדישין? אי אתה
20 מוצא אלא במקדש בהמה ואחר כך נטרפה,
21 במקדש ולד יוצא דרך דופן. אבל כלאים
22 וטומטום ואנדורגינט שנספלו משעת יצירתם -
23 אי אתה מוצא שיקדש אלא בולדות קדשים,
24 שהיתה אמן קדושה, ומה תקנתם - ירעו
25 ויסתאבו ויפדם ויאכלם, והטרפה תקבר. של
26 בית בוקיא - בקאים וחריפים, ואין מניחין
27 תרנגול נכרי בניהם.

הדרן עלך הערל

משנה יש מותרות - כהן הדיוט שנשא את

1 האלמנה - הוא הדין לבתולה,
2 דכשמת נעשית אלמנה, ואסורה לכהן גדול
3 אחיו. ובגמרא פריך: ליתני בתולה. אח כשר -
4 כהן, אסור לייבמה, שנחללה בביאת חלל,
5 כדלפנין לן בכתובות (מג,ב): חלל לאיש זר" בפרק
6 "אלמנה" (סח,א), וחלל מותר בכשרה. שקדש
7 - אבל נשא - נתחללה בביאתו, ואסורה
8 לייבמה הדיוט. שנייה לפעל ולא שנייה ליבם -
9 אם אמו של בעל ולא של יבם, כגון שהיה אחיו
10 מן האב ולא מן האם. ולא פירות - אין משלם
11 לה פירות נכסי מלוג שאכל משלה. ואף על גב
12 דקימא לן בכתובות (מג,ב): תקנו פרקנה תחת
13 פירות נכסי מלוג שהוא אוכל, כדתנן (שם)
14 (נא,א): לא כתב לה "דאם תשתבאי אפרקין" -
15 חייב לפדותה, שהוא תנאי בית דין, וזו אין חייב
16 לפדותה, דלא קרינן ביה "ואותבין לאנתו" -
17 אפילו הכי לא ישלם לה פירות שאכל משלה,
18 כדמפרש בגמרא (יבמות פט,א). תנאי כתובה
19 בכתובה דמי. וכי חייב קנסוה רבנן דלא גביא
20 מיניה כתובת נכסי צאן ברזל שהכניסה לו
21 משלה בתורת כתובה - קנסוה נמי דלא תגבה
22 מיניה פירות שאכל בתנאי כתובה של פירקונה,
23 שהוא תנאי בית דין שאין כתוב בשטר כתובה.

24 ולא מוונות - לא מביעאי היכא דיתבה תותיה דלא כייפינן ליה לזונה, דהא ב"עמוד דחוצא" קאי, אלא אפילו אם הלך למדינת הים, ולותה ואכלה - לא משלם. והא תאמר: הוא
25 הדין לכשרה, דהא קיימא לן (בכתובות קט,א) כמאן דאמר הניח מעותיו על קרן הצבי - לאו מילתא היא ולא דמי: התם קתני (שם קוב.) מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס
26 אשתו, שלא הולח לה כלום אלא בשביל בעלה פרנסה, דהתם ממאן ובה? היא לא לותה, הוא לא בקש הימנו - הלכך מצוה הוא דעבד. אבל היכא דהולח לה בתורת הלואה -
27 הוא תובעה, והיא תובעת את בעלה, ומשלם, כדאמר לקמן בגמרא, ושמא תתאלמן או תתגרש ותשלם משלה, דתנן (בבא קמא פו,א): נתגרשה האשה, נשתחרר העבד - חייבין
28 לשלם. ולא בלאות - אם עדיין יש לה בלאות ושחקים מן בגדים שהכניסה לו - אינה נוטלתן כשיצאה, דקנסוה רבנן. אלמנה לכהן גדול כו' - מפרש בגמרא טעמא. גמרא מאי
29 איריא דתני נשא - אנשא אלמנה קאי. ליתני קידש - דהא נמי מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. דהוה ליה עשה - "בתולה מעמיץ יקח" (ויקרא כא) ולא בעולה. ולא תעשה -
30 "אלמנה לא יקח" (שם). ואין עשה דיבום דוחה את לא תעשה ועשה. אבל קידש הדיוט בתולה אלמנה מן האירוסין, ומת גב הוא באירוסין - מייבם לה כהן גדול, דאית עשה ודחי
31 את תעשה דאלמנה. והא בוליה פירקין - עשה דיבום ולא תעשה דאסור הוא דרמו אהרדי, ולא אתי עשה דיבום ודחי ללאו דאסור, כגון ממזרת לישראל, או ממזר לישראלית,
32 וכן חללה לכהן, ומאי טעמא - דהא נפקא לן בפרק שני (יבמות כ,א) מירעלתה יבמתי השערה, אבל קידש שריא ליה - ליבם הדיוט. וארתני - נשא משום סיפא דמתניתין, ניתני
33 קידש משום מציעתא. דקתני: "חלל שנשא בשרה", טעמא - דנשא, דשוייה חללה. אכל קידש - שריא ליה, משום הכי קתני "נשא". ומאי איריא דקתני "אלמנה", ליתני "בתולה"!
34 וכי

1 לא קדושין כו' - והא דלא חשיב נרבע ומוקצה ואחנן ומזיר - משום דהנהו קדושין
2 ומקדישין, כדמוכח בחטופא (רמב"ם פרק רביעי).
3 רבי אליעזר גרס במשנתנו, וכן בהדיא דאין טעמא בגדים, והדיא דלא קדושין ולא
4 מקדישין בבכורות (מג,ב) ובתמורה (יא,א).

הדרן עלך הערל

1 יש מותרות - פירש הרב רבינו יהודה ברי
2 יום טוב; דכן דרך התנא, לאחר שפירש
3 הלכות המסכתא חזר ושונה אותם בלשון קצר,
4 כדי שיהיו מסודרים בידך ושמורים בפה ובלב.
5 ועד אמר רבינו יצחק; דקטסוהו לכולהו משום
6 בבא דאסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן, דאף
7 על גב דמכח בעל (דמית קמייה) - לא אסרי לה
8 איבם, אף על גב דאסורות לבעליהן.
9 מאי איריא דתני נשא כו' - בשאר מקומות
10 אין דרך התלמוד לדקדק בזה, דבפרק
11 "ארבעה אחין" (יבמות כו,א) שונה בכמה מקומות
12 נשואין שתי אחיות, והכא דייק משום דבמציעתא
13 קידש קתני. והא כוליה פירקין לא תעשה הוא
14 - פירש בקונטרס: כגון ממזרת לישראל וחללה
15 לכהן. ואין נראה, דחללה נמי איכא עשה
16 דקדושים יחיד! אלא אאסור ממזרות קאי
17 שנוכר בכמה בבית. ולא אתי עשה ודחי לא
18 תעשה - אף על גב דלאו דאלמנה אינו שוה
19 בכל, וגרע טפי - מכל מקום מיתני ראייה, כיון
20 דגורין ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה בלאו
21 השוה בכל - הוא הדין דגורין אפילו שאינו שוה
22 בכל.

וכי

1 ואסורות לבעליהן: כהן גדול שקדש את האלמנה ויש לו אח כהן הדיוט; בשר שנשא
2 חללה ויש לו אח חלל; ישראל שנשא ממזרת ויש לו אח ממזר; ממזר שנשא בת ישראל
3 ויש לו אח ישראל - מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן. ואלו אסורות לאלו ולאלי:
4 כהן גדול שנשא את האלמנה ויש לו אח כהן גדול או כהן הדיוט; בשר שנשא חללה
5 ויש לו אח בשר; ישראל שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל; ממזר שנשא בת ישראל
6 ויש לו אח ממזר - אסורות לאלו ולאלי. ושאר כל הנשים מותרות לבעליהן וליבמיהן.
7 שניות מדברי סופרים: שנייה לפעל ולא שנייה ליבם - אסורה לפעל ומותרת ליבם. שנייה
8 ליבם ולא שנייה לפעל - אסורה ליבם ומותרת לפעל. שנייה לזה ולזה - אסורה לזה
9 ולזה. אין לה לא כתובה, ולא פירות, ולא מוונות, ולא בלאות, והולד פשר, וכופין אותו
10 להוציא. אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת
11 ישראל לנתין ולממזר - יש להן כתובה. גמרא מאי איריא דתני נשא, ליתני קידש!
12 וכי תימא: טעמא דנשא, דהוה ליה עשה ולא תעשה, אכל קידש אתי עשה ודוחה לא
13 תעשה - והא בוקה פירקין עשה ולא תעשה הוא, ולא אתי עשה ודחי לא תעשה!
14 משום דקבעי למיתני סיפא: "כהן גדול שנשא את האלמנה" דוקא נשא - דשוייה חללה,
15 אכל קידש - שריא ליה, תנא נמי רישא "נשא". וארתני משום סיפא - ליתני משום
16 מציעתא: "כהן גדול שקדש את האלמנה ויש לו אח כהן הדיוט"! אלא משום בת
17 בוקתא. דקבעי למיתני: "חלל שנשא בשרה", טעמא - דנשא, דשוייה חללה. אכל קידש
18 - שריא ליה, משום הכי קתני "נשא". ומאי איריא דקתני "אלמנה", ליתני "בתולה"!
19 וכי

20 ולא מוונות - לא מביעאי היכא דיתבה תותיה דלא כייפינן ליה לזונה, דהא ב"עמוד דחוצא" קאי, אלא אפילו אם הלך למדינת הים, ולותה ואכלה - לא משלם. והא תאמר: הוא
21 הדין לכשרה, דהא קיימא לן (בכתובות קט,א) כמאן דאמר הניח מעותיו על קרן הצבי - לאו מילתא היא ולא דמי: התם קתני (שם קוב.) מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס
22 אשתו, שלא הולח לה כלום אלא בשביל בעלה פרנסה, דהתם ממאן ובה? היא לא לותה, הוא לא בקש הימנו - הלכך מצוה הוא דעבד. אבל היכא דהולח לה בתורת הלואה -
23 הוא תובעה, והיא תובעת את בעלה, ומשלם, כדאמר לקמן בגמרא, ושמא תתאלמן או תתגרש ותשלם משלה, דתנן (בבא קמא פו,א): נתגרשה האשה, נשתחרר העבד - חייבין
24 לשלם. ולא בלאות - אם עדיין יש לה בלאות ושחקים מן בגדים שהכניסה לו - אינה נוטלתן כשיצאה, דקנסוה רבנן. אלמנה לכהן גדול כו' - מפרש בגמרא טעמא. גמרא מאי
25 איריא דתני נשא - אנשא אלמנה קאי. ליתני קידש - דהא נמי מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. דהוה ליה עשה - "בתולה מעמיץ יקח" (ויקרא כא) ולא בעולה. ולא תעשה -
26 "אלמנה לא יקח" (שם). ואין עשה דיבום דוחה את לא תעשה ועשה. אבל קידש הדיוט בתולה אלמנה מן האירוסין, ומת גב הוא באירוסין - מייבם לה כהן גדול, דאית עשה ודחי
27 את תעשה דאלמנה. והא בוליה פירקין - עשה דיבום ולא תעשה דאסור הוא דרמו אהרדי, ולא אתי עשה דיבום ודחי ללאו דאסור, כגון ממזרת לישראל, או ממזר לישראלית,
28 וכן חללה לכהן, ומאי טעמא - דהא נפקא לן בפרק שני (יבמות כ,א) מירעלתה יבמתי השערה, אבל קידש שריא ליה - ליבם הדיוט. וארתני - נשא משום סיפא דמתניתין, ניתני
29 קידש משום מציעתא. דקתני: "חלל שנשא בשרה", טעמא - דנשא, דשוייה חללה. אכל קידש - שריא ליה, משום הכי קתני "נשא". ומאי איריא דקתני "אלמנה", ליתני "בתולה"!
30 וכי

וכי תימא קסבר האי תנא דנישואין הראשונים מפילין – תימה: דבכי האי גזנא לא אמרין בשום דוכתא נישואין מפילין, ולהחמיר הוא דאמר דכי, לאסור כנס ואחר כך גירש, בפרק "אריבעה אחין" (יבמות לז) אבל להקל לא אשכחן ועוד: דאפילו לאחר מיתה אמרי ביה'ערל' (שם עט,ב), כשנפלה לו ואחר כך נפצע, דחילל איסור פציעתו ויש לומר: דבלאו הכי פריך לה מגופה.

אי נסוב כי אורחיהו מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן – לא שנשא שני שניה ושלישי שלישית – דאם כן שתיקן מותרות לבעליהן וליבמיהן, דדא קסבר דקהל גרים לא אקרי קהל, כדקאמר מותרות לאלו ולאלו גיורות. אלא בן השנייה שהוא שלישי שנשא ישראלית, וחינו בן אורחיהו שהוא מותר בה. ואומר רבינו יצחק: ד"אסורות ליבמיהן" לא קאי אתרויהו, דאשת שני שהוא שנייה מותרת ליבמה, דקהל גרים לא אקרי קהל. ומשום אשת שלישי שהיא ישראלית נקט אסורות ליבמיהן, וכן הוא דקאמר: אי אפוך מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן – נמי לא קאי אלא אאשת מצרי שני שנשא ישראלית, ומשום הכי נקט כי האי גזנא אי נסוב כי אורחיהו אי אפוך ונסוב – דלא מצי למינקט כולה מילתא בחד גבירא. וקאי מעיקרא אאשת שלישי, ובתר הכי קאי אאשת שני. ואם תאמר: ואמאי לא נקט דלחיהו קאי אתרויהו, כגון מצרי שני שנשא ישראלית ומצירת ראשונה, דהשתא אחד מהם ישראל גמור ואחד מצרי שני, נסוב כי אורחיהו – שתיקן אסורות ליבמיהן, אפוך ונסוב – אסורות לבעליהן; ויש לומר: דבן הישראלית ממצרי שני אין חשוב ישראל לענין קהל, אלא חשיב קהל גרים. ואם תאמר: אפילו ליתא לדרב דימי, ליתני ישראל שנשא שני נשים, מצירת ראשונה וישראלית וחיו לו בגים משתיקן, דבן מצירת – מצרי שני, ובן ישראלית – ישראל, נסוב כי אורחיהו – אסורות ליבמיהן, אפוך ונסוב – אסורות לבעליהן; וכי תימא דלא הני הכי לפי שנישואי מצירת היו באיסור – והא קתני ממזר חלל שנשאו באיסור? ואומר רבינו יצחק: דלא פריך אלא במה ששיר דברים של חידוש. דאם איתא לדרב דימי היה לו לבוללה במשנתה, ולהכי, כי משני שיר פצוע דכא, פריך: הא תנא ליה חייב לאון ואין זה חידוש. ולבסוף מסק דמכל מקום שירא הוא. והא דלא קאמר שיר גרושה וזונה ונתינה – משום דלא חשיב להו שירא, דכיון דתנא חללה הוא הדין גרושה וזונה, ונתינה הוי בכלל ממזר, דהכל ענין אחד. ואם תאמר: ומאי מקשה לרב דימי? לימא דלא הני הכי משום דבפולגות לא קמיידי, דאיכא למאן דאמר קהל גרים מיקרי קהל; ועוד: דרבי שמעון מתיר הנקבות מיזו ויש לומר: דעדיפא משני. ועוד: דמתניתין איירי בפולגותא, דקסבר קידושין תופסין בחיבי לאון, דקתני בחיבי לאון אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן, משמע דשירי ביה ייבום – אלמא תפסי ביה קידושין. **שיר** פצוע דכא – אפילו נפצע לאחר שנשאה לא מיתסרא בחיבי ליבם שאין פצוע דכא, ולא אמרין במותר לה נאסרה בו – דלא שיר אלא כשנעשה באשה שום מעשה דנאסרת בכך לבעל, כגון סוטה ומחזיר גרושתו דפרק קמא (א.ב.).

וקמשמע לן לאו השוה בכל – משום

וכי תימא קסבר האי תנא נישואין הראשונים מפילין – **הרי חלל שנשא בשרה, ולא אמרין נישואין הראשונים מפילין! הא ודאי משום סיפא, משום דקבעי למיתנא סיפא: "כהן גדול שנשא את האלמנה ויש לו אח כהן גדול או כהן הדיוט", דיקא אלמנה, אבל בתולה חזיא ליה, משום הכי קתני "אלמנה".**
מתקיף לה רב פפא: אם איתא להא דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: **מצרי שני שנשא מצירת ראשונה – בנה שני הוי, לתני נמי: מצרי שני שנשא שתי מצריות, אחת ראשונה ואחת שנייה, והיו לו בגים מראשונה ושנייה, אי נסוב פי אורחיהו – מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן, ואי אפוך ונסוב מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן, מותרות לאלו ולאלו – גיורות, אסורות לאלו ולאלו – אילוניות! תנא ושיר. מאי שיר דהא שיר? שיר פצוע דכא. אי משום פצוע דכא – לאו שירא, דהא תנא ליה חייב לאון! אטו חייב לאון מי לא קתני והדר תני? והא קתני: "כהן הדיוט שנשא אלמנה, וחלל שנשא בשרה" – והא קתני: "אלמנה". **חלל שנשא בשרה, וישראל שנשא בת ישראל ויש לו אח כהן גדול! הא נמי לא מוקדרי מיתנא היא, דאשמועינן לאו שאין שוה בכל וקמשמע לן לאו השוה בכל. הא קתני: ישראל שנשא במוזר ויש לו אח ישראל, ומכאן שנשא במוזר ויש לו אח ישראל! אלא שמוע מיהא תנא ושיר, שמוע מיהא. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: לא הוזהרו בשרות להנשא לפסולין, והא קתני: "חלל שנשא בשרה, וישראל שנשא בת ישראל ויש לו אח כהן גדול! הא נמי לא מוקדרי מיתנא היא, דאשמועינן לאו שאין שוה בכל וקמשמע לן לאו השוה בכל. הא קתני: ישראל שנשא במוזר ויש לו אח ישראל, ומכאן שנשא במוזר ויש לו אח ישראל! אלא שמוע מיהא תנא ושיר, שמוע מיהא. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: לא הוזהרו בשרות להנשא לפסולין. לימא מסייע ליה: "חלל שנשא בשרה". מאי לאו: בהנתן [הראויה לו], ומאי "בשרה", בשרה לכהונה? לא, ישראלית, ומאי "בשרה" – בשרה לקהל. אי הכי, יש לו אח בשר נמי – בשר לקהל, מכלל דהוא פסול לקהל? אלא לאו – כהן, ומוקדרי כהן – הוי בהנתן! מידי איריא? הא פדאיתא והא פדאיתא. מתיב רבין בר נחמן: "לא יקחו" – "לא יקחו" – מלמד שהאשה מוזהרת על ידי האישי! אמר רבא: כל היכא דהוא מוזהר – הוי מוזהרת, וכל היכא דהוא לא מוזהר – הוי לא מוזהרת. והא מהכא נפקא?****

מודרב יהודה אמר רב נפקא! דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל:
"איש או אשה פי יעשו מכל חטאות האדם" – השוה הקתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה! אי מההיא, הוה אמינא: לאו השוה בכל, אבל לאו שאינו שוה בכל – לא.

והרי

נישואין הראשונים – שנשאה אח שמת, מפילין אותה לייבום. ובתר דהיא שעתא אולין, ואי לאו אלמנה מאחר הואי – שרין לה לבחן גדול יבמה. והא תנא חלל שנשא בשרה – ואסר לה לייבומי לאח בשר. דוקא **אלמנה** – שנתחללה בביתו ונאסרה לאחר ההדיוט, אבל בתולה חזיא לה להתייבם. **אם איתא להא דרב דימי** – אם הלכה כמותו. **מראשונה ומשנייה** – דהוה להו דור שלישי דור שני. **נסוב כי אורחיהו** – שלישי שנא ישראלית, ושני מצירת שנייה – אסורות ליבמיהן. דשלישי ישראלית הוא, ואסור בשנייה. דמצרי ואדומי אחד זכרין ואחד נקבות אסורין עד דור שלישי, ושני אסור בישראלית. **אי אפוך ונסוב** – שנשא שלישי שנייה, ושני שנא ישראלית. גיורת – מותרת לשלישי, דישאל הוא. ולשני – דקהל גרים לא אקרי קהל, ולא קרינן שלישי יבא בקהל ולא שני – דזו לאו קהל הוא. ואם נשא האחר גיורת ומת – מותרת ליבמה כבעלה. **אסורות לאלו ולאלו איילנות** – ישראלית, אם שני נשא ישראלית והיא איילנית – אסורה לה, משום דישאלית היא. ובשמת – אסורה ליבמה משום "אשר תלד" – פרט לאיילנות שאינה יולדת. **שיר פצוע דכא** – דהוה מצי למיתני ביה כולוה, פצוע דכא שנשא ישראלית אסורה לבעלה ומותרת ליבמה כשר, והכשר שנשא כשרה ויש לו אח פצוע דכא – אסורה ליבמה ומותרת לבעלה. פצוע דכא – אסורה לבעלה וליבם, גיורת – מותרת לה ולזה. **הואו** – דחלל שנשא בשרה איצטרך ליה, ובכחנת עסקין, ולאו משום אסורה ליבמה אלא משום מותרת לבעלה. וקמשמע לן דלא הוזהרו בשרות "לא וכוונת מלינשא לפסולין, לחללין שמותיין בישראל. ואף על פי שהכחן הוזהר בחללה – כהנות לא הוזהרו בחללים. **מאי בשרה בשרה לבחונה** – דקיימא לן כהן, כל זמן שמוצא לישא בת כהן – לא ישא בת ישראל, דאמר בפסחים: סעודת רשות – בת ישראל לבחן, ב"אלו עוברין" (מטא). **לא יקחו** – למה לי למכתב "לא יקחו" תרי זימני? להוזהר האשה על ידי האיש קסלקא דעתך. להוזהר בשרות שלא ינשאו לחללים. **אמר רבא כל היבא בו'** – והאי קרא לאו להוזהר בשרות אתי, אלא פסולות שלא לינשא לכשרים. כשכש שהכחן מוזהר שלא ליקח וזונה חללה, כך היא מוזהרת שלא תשאנו. וכל היבא דהוא לא מוזהר – כגון חלל כבשרה עונשים – לאו זכרת. אבל עשה – לא הוי עונש. הלכך, מצות עשה שהזמן גרמא – נשים פטורות. אבל לא תעשה, בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא – נשים חייבות. **לאו** – דכחונה אינו שוה בכל, שאין נוהגין בישראל. הילכך, אי לא אשמעין "לא יקחו" – הוה אולין לקולא, ומיפטר נשים.

והרי

במות דף פד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קסג

אין דרך התנא לשיר דבר אחד בלבד. משיבה הגמרא: שיר אופן
שאחד מהאחים פצוע דכא שאסור לו לבוא בקהל, ויכולים
להתקיים בו כל האופנים שהוזכרו במשנה.
דוחה הגמרא: אי – אם סברת שהתנא שיר מצרי שנשא מצריות
משום ששיר גם פצוע דכא, לא שירא – אין זה נחשב שהתנא
שיר אותו, דהא תנא ליה חייב לאוין – שהרי התנא שנה חייב
לאוין, והיינו כהן שנשא אלמנה, ונכלל בזה גם איסורי לאוים
אחרים כמו פצוע דכא, אבל פסול של מצרי שני הוא איסור עשה
ואינו נכלל בזה, וחזרת הקושיא שהיה לתנא לשנות אותו ולא
לשירו לבדו.
מתרצת הגמרא: אטו חייב לאוין מי לא קתני והדר קתני – וכי לאחר
שנה חייב לאוין לא חזר ושנה אופנים נוספים של חייב לאוין,
והא קתני – והרי שנה ביה הדין ששנא אלמנה ויש לו אח כהן
גדול וכן שנה חלל ששנא כשרה ויש לו אח כהן כשר, והרי כהן
גדול באלמנה וכהן הדין בחללה הם איסורי לאו ונכללים במה
שנה כבר חייב לאוין ואפילו הכי חזר התנא ופירטם, ואם כן
היה לו לשנות גם פצוע דכא, ובכך שלא פרט אותו נחשב הדבר
ששירו.
דוחה הגמרא: מה שחזר ושנה דינים אלו, הוא משום דהוא
אצטרביא ליה – הוצרך התנא לחזור ולשנותם כדי לאשמועינן
(ללמדנו) בדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב, לא
הוזהרו כהנות פשרות להנשא לפסולין לכהונה, ולכן פירט התנא
כהן, שחלל שנשא כשרה הימנה היתה מותרת לבעלה, אבל
בפצוע דכא אין חידוש, ואין זה שיוור מה שהתנא לא שנה, לפי
שנכלל הוא בחייב לאוין.
מקשה הגמרא: והא קתני במשנה חלל ששנא כשרה ויש לו אח
כשר, שהיתה מותרת לבעלה ונאסרה ליבם וישראל ששנא בת
ישראל ויש לו אח ממזר שאף היא מותרת לבעלה ואסורה ליבם,
ופסול ממזר הוא איסור לא ואף על פי כן חזר ושנאו התנא מלבד
מה ששנה חייב לאוין, ומכך שחזר התנא ופירט אופנים של
חייב לאוין ולא שנה פצוע דכא, נחשב הדבר ששירו.
דוחה הגמרא: הא נמי לא מהדר מיתנא היא – גם זו אינה חזרה על
איסור לאו בלי כל חידוש, משום דאשמועינן התנא ברישא חלל
שנשא כשרה שאף היא אסורה על בעלה באיסור לאו ששנא
שנה ככל – שאינו נוהג בכל ישראל אלא רק בכהנים, ואף על פי
כן אסורה ליבם, וקמשמע לן התנא במציעתא, שממזר שנשא בת
ישראל ומת ויש לו אח כשר אף אסורה על בעלה באיסור ממזר
שהוא לאו השנה ככל ישראל, אף על פי כן מותרת ליבם, ושוב אין
במשנה שיוור.
חזרת הגמרא ומקשה: הא קתני במשנה (ישראל שנשא ממזר ויש
לו אח ישראל) וישראל ששנא בת ישראל ויש לו אח ממזר, וממזר
ששנא ממזרת ויש לו אח ישראל, ובשני אופנים אלו הוא איסור
לאו השנה בכל, ואף על פי כן לא נמנע התנא לכפול הדברים,
ומאידך לא הזכיר פצוע דכא, אלא לאו ששנא מנה תנא ושירא –
שהתנא שיר אופנים נוספים שהיה יכול לשנותם. מסיקה הגמרא:
ששנא מנה – אכן יש להוכיח כן, ומתיישבת הקושיא מה ששיר
התנא מלבד הדין של מצרי שנשא מצריות לשיטת רב דימי,
ששיר פצוע דכא.
הגמרא דנה בהיתר כהנת להינשא לפסולים שנזכר לעיל: גופא,
אמר רב יהודה אמר רב, לא הוזהרו כהנות פשרות להנשא לפסולין
– לפסולי כהונה. מבררת הגמרא: לימא מביע ליה – האם נאמר
שיש להביא ראיה לדבריו, שכן שנינו במשנתנו, כהן חלל ששנא
כשרה ויש לו אח כשר, מותרת לבעלה ואסורה ליבם, מאי לאו –
האם אין הכוונה שנשא כהנת (הראיה לו), ופאי – ומה הכוונה
כשרה, שהיא כשרה לכהונה, כלומר כהנת שהיא כשרה מן
המובחר לכהונה, משום שיש לכהן להעדיף נישואים עם כהנת על
נישואים עם בת ישראל. הרי שכהנת כשרה מותרת להינשא
לכהן חלל וכדברי רב. דוחה הגמרא: לא, אין כוונה המשנה
לכהנת אלא לישראלית, ופאי כשרה, כשרה לכהן, כלומר שאינה

הגמרא מנסה לתרץ: וכי תימא, קסבר האי תנא (של המשנה)
שנישואין תראשונים, כלומר נישואי היבמה עם בעלה (שמת) הם
מפילין – יוצרים את זיקת היבום ליבם ולא שעת מיתה, ולכן נקט
התנא כהן שנשא אלמנה, משום שאם היה נושא בתולה, כיון
שהיתה מותרת באותה שעה ליבם הכהן גדול, היתה מותרת לו
אף אחרי מות בעלה. דוחה הגמרא: אין לומר כן, שהרי שנינו
במשנה חלל ששנא כשרה ויש לו אח כשר, מותרת לבעלה ואסורה
ליבמה, ולא אמרין נישואין תראשונים מפילין, שהרי אם היו
הנישואין הראשונים מפילים, היתה מותרת ליבום לאחיו, משום
שקודם שבעל החלל את הכשרה, היתה כשרה ומותרת ליבם.
מסקנת הגמרא: אלא הא ודאי משום ספא – בזה ודאי יש ליישב
שהתנא נקט אלמנה ולא בתולה אגב הסיפא, משום דקבעי למיתנא
– שרצה לשנות בספא, בהן גדול ששנא את האלמנה ויש לו אח
בהן גדול או בהן הדין אסורה גם ליבם, ודין זה יתכן דקא – אם
נשא אלמנה, שכאשר בא עליה הכהן הגדול באיסור, נעשתה
חללה ונאסרה על היבם שהוא כהן הדין, אבל אם הכהן הגדול
נשא בתולה, שאינה מתחללת בביתא, חיא ליה – ראויה היא
להתייבם לאחיו הכהן הדין, ומשום הכי – מכיון שבסיפא הוכרח
לשנות אלמנה, קתני גם ברישא אלמנה.
הגמרא מבררת מדוע משנתנו לא מנתה אופנים נוספים. מקשה
הגמרא: מתיקף לה – (הקשה) רב פפא, אם איתא להא דכי איתא רב
דימי אמר רבי יוחנן – אם הלכה כמו הדין שאמר רב דימי בשם
רבי יוחנן, כאשר בא מארץ ישראל לבעל, שמצרי שני – בן של
מצרי שהתגייר ששנא מצרית ראשונה – (מצרית שהתגיירה), בנה
שני תוי – הבה שנולד לה ממנו נחשב מצרי שני ולא מצרי שלישי,
ואסור לו לבא בקהל, כלומר אם אכן מניין הדורות נקבע על פי
האם, ויתכן שיהיו אחים מהאב שאחד יהיה מצרי שני ואחד מצרי
שלישי, אם כך, לתני נמי – יש לתנא לשנות גם מצרי שני ששנא
שתי נשים מצריות, אחת מצרית ראשונה ואחת מצרית שנייה, והיו
לו בנים משתי הנשים, כן מראשונה ובן משנייה, הבה מהראשונה
הוא מצרי שני ואסור לבוא בקהל, והבן מהשניה הוא מצרי שלישי
ומותר לבוא בקהל, ואותם שני בנים אי נסוב בי אחריותיה – אם
נשאו נשים כדרכם, דהיינו נשים המותרות להם, שהבן שהוא
מצרי שני נשא מצרית שניה, ואחיו שהוא מצרי שלישי נשא אשה
ישראלית, ומת אחד מהם בלי בנים, הנשים מותרות לבצעליהן
ואסורות ליבמיהן, שהרי האח שהוא מצרי שני, אשתו שהיא
מצרית שניה היתה מותרת לו, אבל אסורה ליבם שהרי הוא מצרי
שלישי ויש לו דין ישראל גמור, והאח שהוא מצרי שלישי, אשתו
הישראלית מותרת לו אבל אסורה ליבם שהרי הוא מצרי שני. ואי
אפוקי נסוב – ואם נשאו היפך דינם, דהיינו שנישאו לנשים
האסורות להם, המצרי השני נשא ישראלית והמצרי השלישי
נשא מצרית שניה, הנשים מותרות ליבמיהן ואסורות לבצעליהן.
שהרי האח שהוא מצרי שני, אשתו הישראלית היתה אסורה לו
אבל מותרת ליבם שהוא מצרי שלישי ויש לו דין ישראל גמור,
והאח שהוא מצרי שלישי אשתו שהיא מצרית שניה אסורה לו
אבל מותרת ליבם שהוא מצרי שני. כמו כן ניתן למצא אופן נוסף
ליבמות המותרות לאלו ולאלו – לבעליהן וליבמיהן, כגון ששני
האחים המצרי שני והמצרי שלישי נשאו גיורות שאינן מצריות,
גיורות מותרות להינשא לאותם האסורים לבוא בקהל, ומותרות
בין למצרי השני ובין למצרי השלישי. כמו כן יש ביבמות אופן שהן
אסורות לאלו ולאלו – גם לבעליהן וגם ליבמיהן, כגון ששני האחים
נשאו נשים ישראליות שהן אלוניות – שאינן יכולות ללדת. האח
שהוא מצרי שני אסור באשתו כיון שהיא ישראלית, ואם מת
היבמה אסורה ליבם אף שהוא מצרי שלישי, כיון שהיא אלונית
ואינה בת הקמת שם. ולפי רב דימי קשה מדוע התנא לא שנה
במשנה אופנים אלו. מתרצת הגמרא: תנא ושירא – אכן התנא שיר
ולא מנה את כל האופנים.
שואלת הגמרא: מאי שירא דהא שירא – מה ששיר התנא עוד שמפני
זה אתה אומר שהוא שירא גם דבר זה ולא התכוין למעט, שהרי

ב"ה, ימי חנוכה, ה'תש"כ
ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נו"מ בעל מדות תרומיות
עוסק בצ"צ ענף עץ אבות כו' הרש"ז שי

שלום וברכה!

אף שזמן רב לא קבלתי מכתב מכו' אישית, אבל כמובן שאני"ש שיחיו כותבים לי בזה מעצמם ובפרט כשהנני דורש בשלומם. ובטח יבין הפליאה מהולה בצער שגרמה לי הידיעה שלפעם הראשונה מהתיסדות כפר חב"ד לא השתתף כי בהתועדות די"ט כסלו שם. ולמותר להאריך לדכוותי בגודל ערך הענין בכל הפרטים וחשיבות נוכחיותו בהתועדות דחג הגאולה בכפר חב"ד, בפרט שהענין נוגע להשפעה על הרבים, ובנקודה הפנימית דהפצת המעיינות, ביחוד בשנת סגולה זו, שנת ה- 200 להסתלקות-הילולא של הבעש"ט, כמו שהדגשתי כמה פעמים במכתבי דהאי שתא.

מובן גם כן שאין לי כל ספק שבטח היו סיבות חשובות לזה. אבל בנוגע להזולת - הרי בטבע בני אדם שאינם באים לשאול ביאור ואינם יושבים ומחכים למי שהוא שיבוא ויתרץ קושיותיהם, וברובא דרובא אם אפילו מבארים להם הטעם אינם מקבלים אותו, כי כל אחד בעצמו ממציא ומבאר הטעם מתאים לרוחו והשקפתו.

עוד מובן שאין כוונתי ח"ו להטיף מוסר, ועל אחכו"כ שלא באתי לצערו ח"ו, אבל כיון שבכל ענינים כגון אלו חזקה שיד הלעומת זה (ע"י בני"א המייעצו) המבלבל באמצע, וכפתגם כ"ק אדמו"ר מוהר"ש "לפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות" (הועתק הענין בשלמותו ב"היום יום", כ"ג סיון), אפשר שהי' כן גם במקרה זה וגרם לאי-הופעתו בהתועדות, והרי עלול הלעומת זה להתחפש עוה"פ בלבוש האמור ולבלבל ענינים כגון אלו שבעתיד, שלכן באה כתיבה זו, ותקותי חזקה שאז לא יצליח, ובפרט שזכות הרבים מסייעת לכ' בניצול השפעתו בשטח האמור דהפצת המעיינות.

אכפול ברכתי עוה"פ ואצטרף להמון המברכים את כי לרגל מלאות לו שבעים שנה, ועל פי המקובל מכ"ק מו"ח אדמו"ר (שאמר שהוא מנהג קדמונים) שמיום מלאות [י"ג שנה יש להבר מצוה שייכות למזמור י"ד דתהלים, וכן בכל שנה כסדר, הנה במלאות] לכ' שבעים שנה, המזמור השייך לו הוא מזמור ע"א, ויהי רצון שיקיימו בו דברי נעים זמירות ישראל - וגם עד זקנה ושיבה אלקים אל תעזבני עד אגיד זרועך לדור לכל יבוא גבורתך.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות.

מוסג"פ העתק מכתבי שבטח יענין את כ', כיון שהמדובר הוא בענין החינוך.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ב. הקורא שנים מקרא ואחר כך לועז כל מלה ומלה בלשון לע"ז שמבין לא יצא ידי חובתו במקום תרגום
- 2 לפי שהתרגום מפרש פמה דברים שאין להבין מתוך המקרא אבל הקורא (בפרוש התורה שמפרש כל
- 3 מלה ומלה יותר מפרשו של התרגום יש אומרים שהוא יותר טוב מהתרגום וכן הקורא) ב' פעמים מקרא
- 4 ובפעם ג' חוזר ולומר כל הפרשה עם פירוש רש"י¹¹ שהוא פנוי על יסוד התלמוד הרי זה מועיל יותר
- 5 מהתרגום שהוא מפרש יותר ויש אומרים שהתרגום זכה מפני שנתן בסיני¹² פגון יגר שהדו"ת¹¹ והעקר
- 6 פסקרא הראשונה ומכל מקום כל ירא שמים יש לו לקרות התרגום וגם פירוש רש"י¹³¹ ומי שאינו מבין

הלכתא רבנא

מרבתי¹⁰.

ו] וגם פירוש רש"י - מנהג חב"ד שקוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב-שבת-קודש עם תרגום אונקלוס בלבד, ובנוסף לכך לומדים בכל יום מימות השבוע חלק מפרשת השבוע עם פירוש רש"י, והיינו ביום א' עד שני, ביום ב' עד שלישי וכו'¹².

ד] עם פירוש רש"י - בפעם השלישית קורא שוב גם פסוקים שאין עליהם פירוש⁸.

ח] שניתן בסיני - היינו השפה הארמית שניתנה מסיני, והראיה לכך היא המילים 'יגר שהדו"ת' שהן מילים בארמית שנכתבו בתורה⁹, אמנם גם הפירושים שהוסיף אונקלוס (בנוסף לתרגום המילות כפשוטן) לא מדעתו הוסיפן, אלא הם פירושים שניתנו בסיני כפי שקבלם

צינונים והוספות

וראה חומש 'תורה שלמה' כרך יז עמ' שיג שפירש זאת לענין הפירושים שנוספו בתרגום אונקלוס.

11] בראשית לא, מז: ויקרא לו לכן יגר שהדו"ת וינקב קרא לו גלעד (ובפירוש רש"י שהוא תרגומו של גלעד).

12] ספר המנהגים ע' 19, ובספר השיחות תש"ב עמ' 27 שלימוד חומש עם פרש"י הוא מתקנת אדמו"ר הזקן עצמו שהתקבלה אצל חסידי חב"ד מדור דור.

ואף שיוצאים בזה מנהג ירא שמים כפי שמשמע משיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (ש"פ בראשית ה'תש"ד דלהלן), מכל-מקום הוא בהוספה בלבד ואין לצאת בזה ידי חובת אמירת שמו"ת בעש"ק שמקפידים לאומרה עם התרגום דוקא (ואין לערבם שזה לחוד וזה לחוד, ס' היכל מנחם ח"ג עמ' סג ועמ' רג).

גם הלומד בעש"ק שמו"ת עם פירוש רש"י אינו יוצא בזה ידי התקנה הנ"ל ללמוד כל יום חומש עם פרש"י (אג"ק כ"ק אדמו"ר ח"י"ג אגרת ד'תרפ"ב: במה שכותב שמעביר שנים מקרא ואחד תרגום ביום עש"ק וש"ק עם פירוש רש"י וכמבואר בפוסקים. הנה אין זה מחליף התקנה שהפיעה כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, דלימוד פרשה חומש עם פירוש רש"י בכל יום, היינו ביום ראשון מהתחלת הסדרה עד פרשת שני וביום שני מפרשת שני עד שלישי וכו' כי צריך להיות כל יומא ויומא עבד עבדתי, ואין תוכן תקנה זו מתוכן הענין דשנים מקרא ואחד תרגום בעש"ק, ועד"ז הוא גם בנוגע להשיעור תניא ואמירת תהלים בכל יום, ואפילו את"ל דשייך בזה תשלומין מיום אחד להקודם, אבל ככל שאר עניני תשלומין ה"ז בדיעבד ובדוחק וגם אז בכמה ענינים אין התשלומין כמו העיקר, וק"ל. ועד"ז בס' היכל מנחם ח"ב עמ' לז).

13] הנהגות רבותינו נשיאנו באמירת שמו"ת: כ"ק אדמו"ר הצמח צדק היה מעביר הפרשה יחד עם תרגום אונקלוס,

8] קו"א ס"ק א: אינו יוצא בפירוש רש"י אלא אם כן קורא ג' פעמים במקרא באותם פסוקים שרש"י אינו מפרש שם מחמת פשיטותם, וכן בכל פסוק יש כמה וכמה תיבות שאין עליהם פירוש רש"י לפי שאינו צריך.

ולהוסיף שיש שכתבו שכאשר לומד פירוש רש"י במקום התרגום צריך שיוציא בשפתיו את פירוש"י, משא"כ כשקורא את התרגום, די שקורא את פרש"י במחשבתו (שו"ת חוט שני ח"ד פפ"ז ס"ק ב אות ג).

9] כן מוכח מהא דכתב 'כגון יגר שהדו"ת' שהוא מהלבוש שפירש כנ"ל. ואפילו שבסיני ניתנו מילים בודדות בלבד, מ"מ זה פועל עילוי בכל השפה.

וראה הערות וצינונים על ה' ת"ת פ"א ס"א הערה 40/ב שמהרהריה של 'יגר שהדו"ת' משמע שאין הכוונה שלשון התרגום עצמה מסיני, אלא שלשון ארמית ניתנה בסיני ואונקלוס תרגם ע"פ לשון זו.

ובלקו"ש חכ"א עמ' 447 הערה 10: ראה רמ"א אה"ע רסק"ז: דמקצתו לשון הקודש ומקצתו לשון ארמי כשר דשניהם ניתנו בסיני והוי קרובים בלשון וכלשון אחד דמי (וראה עד"ז בארוכה שו"ת הרמ"א סק"ו ואילך)... וראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ב, שלפי דיעה אחת אין יוצאים קריאת שנים מקרא ואחד תרגום בפרש"י כ"א בתרגום דוקא, "שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני כגון יגר שהדו"ת". [וראה ירושלמי סוטה פ"ז ה"ב ובב"ר פ"ד יד (הובא בתוד"ה לשון - ב"ק פג, רע"א): אל יהי לשון סורסי קל בעיניך שהרי בתורה בנביאים ובכתובים חלק לו הכתוב כבוד. ובתוס' שם: דלשון סורסי הוא לשון ארמין].

10] ראה ה' ת"ת לרבינו פ"א קו"א סק"ב: שאונקלוס אמרו וגילהו לרבים, אבל קודם לכן היה נמסר ליחידיים פא"פ כמו בשל נביאים שאמרה בת קול מי הוא זה שגילה סתריי וכו'.

1 פִּירוּשׁ רִשִׁי״י יֵשׁ לוֹ לְקִרְוֹת בְּפִירוּשׁ הַתּוֹרָה שְׁבַלְשׁוֹן לַע״ז שְׁמִבִּין¹¹:

סימן רפה לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום טעף ב

הלכתא רבנא

[ז] פִּירוּשׁ רִשִׁי״י - וכן אינו מבין ארמית.
[ח] שְׁמִבִּין - וקורא שנים מקרא ותרגום אונקלוס, ובנוסף לכך קורא בפירוש לע״ז¹⁴.

ציונים והוספות

רש״י, אפלו אלו שלא מקפידים במשך השנה ללמוד את הפרשה עם פרש״י במשך השבוע - ילמדו בשבת זו את כל הפרשה עם פרש״י.
(14) כן משמעות הלשון שתרגום הלע״ז מחליף את פירוש רש״י, וכשעושה כן אינו צריך להוציא תרגום הלע״ז בפיו. ולהעיר שעפ״י (שתרגום הלע״ז מחליף את פרש״י ולא את תרגום אונקלוס) יש להעדיף תרגום לע״ז המבוסס על פירש״י דוקא.

וגם פירוש רש״י ורמב״ן, איני יודע אם נהג כן רק בהעברת פ' בראשית או גם בכל הפרשיות (רשימת היומן (עמ' שנד, רשימת חורף תרצ"ה), וכן הוא בתורת מנחם (ח"ד עמ' 109, שיחת ש"פ בראשית התשי"ב אות א)).
ובשיחת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ש"פ בראשית ה'תש"ד (ס' השיחות ה'תש"ד עמ' 44): במשך ליל ש"ק ולמחרתו בשבת במשך היום, ילמדו כולם כולל התלמידים הצעירים (היכולים ללמוד בכחות עצמם) את כל פרשת בראשית עם

שולחן ערוך - הלכות שבת

28 לו מי שנשמט פרק ידו או רגלו דהיינו שיצא העצם
29 ממקומו לא ישפשונו הרבה בצונן שזהו רפואתו אלא
30 רוחץ כדרכו ואם נתרפא נתרפא:
31 לו צפורן שפירשה וציצין שהם כמין רצועות דקות
32 שפירשו מעור האצבע סביב הצפורן אם פירשו רובן
33 כיון שהם קרובים להנתק אין בהם משום גזוז מן התורה
34 אפילו כשחותכן בכלי אלא שאסור מדברי סופרים אבל
35 להסיר ביד שאין זו דרך גזיזה מותר אפילו לכתחלה אם הן
36 מצערות אותו והוא שפירשו כלפי מעלה דהיינו שהתחילו
37 לפרוש [ל]צד הצפורן ויש אומרים שכלפי מעלה הוא כלפי
38 הגוף ולא כלפי הצפורן וצריך לחוש לשני הפירושים ואם
39 לא פירשו רובן ונטלן ביד פטור אבל אסור חתכן בכלי חייב
40 משום גזוז ואף להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה
41 פטור ויש אומרים שבגזוז חייב לדברי הכל מטעם שיתבאר
42 בס' ש"מ:

43 לח החושש בשיניו לא יגמץ בהן חומץ ויפלוט שניכר
44 הוא שהוא לרפואה אבל מגמץ ובולע או מטבל בו
45 פתו ויאכלנו כדרכו בחול.
46 ואפילו על ידי נכרי אסור לעשות לו שום דבר אף על פי
47 שאין באותו דבר שום סרך מלאכה אפילו מדברי סופרים
48 אלא שניכר שהיא לרפואה.

49 במה דברים אמורים במיחוש בעלמא אבל אם יש לו צער
50 כל כך עד שנחלש כל גופו ממנו מותר לעשות על ידי נכרי
51 כל דבר שאין איסורו אלא מדברי סופרים כמו שנבאר
52 למעלה:

53 לו החושש בגרונו לא יערענו בשמן דהיינו להשהות שמן
54 בפיו טרם שיבלענו שניכר שמכוין לרפואה אבל בולע

1 לב אבל אסור לחוך שחין שמוציא דם ויש בו משום חובל
2 ואינו דומה להוצאת ליחה שהליחה אינה מחוברת
3 ומובלעת בבשר אלא כמופקדת ונתונה בתוך כלי וכשמפיס
4 השחין להוציאה אינו אלא כפוחת כלי להוציא מה שבתוכו
5 מה שאין כן בדם שהוא מחובר ומובלע בבשר:

6 לד נקב שבמכה שכבר נפתח ובא להרחיבו בשבת אפילו
7 כל שהוא אסור אבל אם חזר ונסתם יש להסתפק אם
8 מותר לחזור ולפתחו בשבת ככתחלה כמו שמותר לפתוח
9 נקב שנסתם בכלי כמ"ש בס' ש"ד וכן אותם שיש להם
10 נקב בזרוע שקורין אפטור"א ונסתם הנקב קצת יש להסתפק
11 אם מותר ליתן בתוכו קטנית שיפתח ורטייה מותר ליתן על
12 האפטור"א שהרי היא כמכה שנתרפאה שמותר ליתן עליה
13 רטייה כמ"ש (בס' זה) ויש מי שאוסר ליתן על האפטור"א
14 (ויש לחוש לדבריו).

15 ואם יודע שמוציא דם כשמקנחה לא יקנחה בשבת דפסיק
16 רישיה הוא אבל מותר להחליף בגד אחר שאם לא יחליף
17 יסריח וגדול כבוד הבריות וגם יש לו צער מזה במה דברים
18 אמורים במכה זו שיש בה נקב אבל במכה שאין בה נקב
19 אסור להחליף הבגד או הנייר (לפי) שמושך ליחה מהמכה
20 (בנטילתו אותם מעליה) ואסור משום מפרק כמו שיתבאר
21 וכל שכן שלא יניח צוק"ר זל"ב על המכה שאין בה נקב:

22 לה מי שנגפה ידו או רגלו שלא מחמת ברזל צומתה בין
23 כדי להעמיד הדם אבל לא בחומץ מפני שהוא חזק
24 ויש בו משום רפואה ואם הוא מעונג אף היין מועיל לו כמו
25 החומץ ואסור כשאין המכה על גב היד או על גב הרגל שאז
26 מותר לחלל עליה אפילו במלאכה גמורה וכן אם היא מחמת
27 הכאת ברזל כמ"ש למעלה:

5 ולבלוע שאז אינו מזיק לגוף ואינו ניכר שמתכוין לרפואה
6 אלא לשתייה ובלבד שיבלענו מיד ולא ישהנו בפיו ואין
7 צריך לומר שלא יפלטנו שאז ניכר שמתכוין לרפואה:

חלק ב סימן שכח, דין חולה בשבת טעיפים לג'לט

1 הוא שמן ואם נתרפא נתרפא ויש אוסרים אפילו לבלוע
2 מפני שהשמן הוא מזיק לגוף ואין דרך לשתותו אלא
3 לרפואה והכל לפי המקום והזמן שאם אין דרך בריאים
4 לבלוע אסור אבל מותר ליתן שמן הרבה לתוך אניגרון

לקוטי תורה

34 הנקרא בזהר בשם "אור", וכן בכתבי האריז"ל
35 נקרא "זיו השכינה" בשם "אור אין סוף".

[פירוש:

37 החוקרים כינו את ה"גילויים" וההמשכות של
38 אלקות בתוך הבריאה בשם "שפע", אולם כינוי זה
39 אינו מתאר את הדבר הנשפע אלא רק שיש כאן
40 "השפעה" מן המשפיע אל המקבל.

41 ואילו המקובלים כינו את הגילויים וההמשכות
42 בשם "אור".

43 ולכאורה אינו מובן מדוע נקטו ל' "אור" דוקא
44 ש"הוא משל גשמי", דהו"ל לנקוט גם הם ל' שפע
45 שאינו מתאר את הדבר הנשפע [שמטעם זה נקטו
46 החוקרים ל' שפע, כדי שלא לתאר בו ית' ציור
47 מוגבל]?

48 [אלא שמשל זה בא ללמדנו את גדרם של
49 הגילויים מאלקות הנשפעים בעולמות ונבראים:]

50 פירוש, עד"מ אור השמש המאיר לארץ ולדרים,
51 שהוא זיו והארה ממנו, ונחשב לאין ואפס לגבי
52 עצם השמש שהוא מקור האור וחזיו.

53 באור השמש לא נמצא כלום מעצם השמש
54 ומגוף חומר כדור השמש. כי לא זו בלבד שאין
55 יציאת אור השמש מן השמש דומה, למשל, לעירו
56 מים מכלי לכלי, שהמים עצמם נשפעים ממקום
57 למקום; אלא אין זה אף כהשפעה רוחנית.

58 ולמשל, אדם המלמד סברא שכלית לתלמידו,
59 הרי הסברא ש"משפיע" ומוסר לו היא מהות אותה
60 סברא כפי שהיא מובנת בשכל הרב. [ואף אם אינו
61 מגלה ("משפיע") לו את כל העומק (כפי שהוא
62 מבין לעצמו), מכל-מקום הסברא שמוסר לו היא
63 עכ"פ "חלק" מסויים מהסברא כפי שהיא מובנת
64 בשכל הרב].

65 משא"כ אור וזיו השמש אינו חלק מגוף כדור

1 תוכן הפרק: הגילויים של אלקות נקראים "אור"
2 ו"שם"

3 [בפרק זה ממשיך בביאור לשון הברכה "בורא
4 קדושים ישתבח שמך" - ומבאר דיוק הלשון
5 "ישתבח שמך", שמשבחים את שמו של הקב"ה,
6 ולא את הקב"ה עצמו:]

7 ומ"מ נאמר עליהם בורא קדושים ישתבח שמך,
8 היינו שעם כל השבח הזה של בחינת הנשמות
9 [שנפרט לעיל, ושנובע ממה ש"עלו במחשבה"]
10 וכל בחינות הקדושים [היינו העליות האין סופיות
11 של הנשמות] עד רום המעלות, אינן מקבלים
12 ומשיגים אלא מבחינת שמו ית' בלבד, שבבחינה
13 זו הם מהללים סלה.

14 למרות כל שבחן ומעלתן של הנשמות, שעלו
15 במחשבה ושרשן בתורה - חכמתו ית', ושהן
16 למעלה מזמן ומקום ושנקראות "קדושים", ולמרות
17 כל העילויים של הנשמות ועבודתן בהיותן בגן-
18 עדן, שמשבחות לה' תמיד ועולות ממדרגה
19 למדרגה ובעילוי אחר עילוי בהשגתם מזיו השכינה
20 עד שהן מגיעות למדריגות גבוהות מאד (- "רום
21 המעלות"), הנה כל השגות אלו עדיין אינן אלא
22 בשמו של הקב"ה (כמ"ש "ישתבח שמך"), ולא
23 בהקב"ה בכבודו ובעצמו.

24 [והולך ומבאר גדרה ומהותה של בחינת "שמו"
25 יתברך, בהקדם ביאור כללי אודות הגילויים
26 וההמשכות של אלקות לעולמות ונבראים (שבמדריגה
27 זו היא השגת הנשמות):]

28 ובמאמר רז"ל נהנים מזיו השכינה, ובוהר נקרא
29 בלשון אור, וכמ"ש ב'עין חיים' אור-אין-סוף.

30 אמרו חז"ל, שבעולם הבא (בגן עדן) צדיקים
31 יושבים ונהנים מזיו השכינה, והנה דייקו בלשונם,
32 שההנאה בגן-עדן היא רק מ"זיו השכינה", שאין
33 זו השכינה עצמה כביכול אלא רק "זיו" ממנה,

42 עצמו, שכולם אינן פועלים בו שום שינוי ח"ו",
 43 היינו, שלא רק שאין הקב"ה מתפעל מהשינויים
 44 שבנבראים, אלא גם עצם הבריאה אינו פועל שינוי
 45 בהקב"ה, דנברא העושה איזו פעולה, הרי בשעת
 46 מעשה הוא עסוק בזה, משום שכוונות נפשו
 47 מלובשים בעשי' זו, ונמצא שנפשו מתפעלת
 48 ומשתנית ע"י העשי', שאינו דומה מצב הנפש
 49 קודם העשי' למצבה בשעת העשי'; משא"כ אצלו
 50 ית', אע"פ שהוא בורא העולם אין פעולה זו עושה
 51 בו שינוי ו"התפעלות".

52 ולכאורה, כיצד ניתן להבין שבריאת כל
 53 העולמות והנבראים אינה פועלת שום שינוי בו
 54 יתברך?

55 אך טעם הדבר הוא לפי שהתהוות כל
 56 העולמות והנבראים היא על ידי אורו של הקב"ה
 57 בלבד, והיות שהאור אינו אלא הארה בעלמא
 58 כאמור, אין זה פועל שום שינוי ב"מאור" (וכמשל
 59 הנ"ל מהשמש, שאינה משתנית מאומה על ידי
 60 האור הזורח ממנה)].

61 והנה הארה מבחינה זו על ידי צמצומים רבים
 62 נמשך להיות מושג לקדושים הנ"ל.

63 כל מה שאפשר להתגלות מן השכינה
 64 לנבראים, ואפילו לנשמות ישראל שהן בחינת
 65 "קדושים" כנ"ל, אינו אלא מבחינה זו, היינו האור
 66 והזיו המתפשט ממנו יתברך (כל' חז"ל הנ"ל
 67 "ונהנים מזיו השכינה"). ואף גם זאת, לא עצם הזיו
 68 עצמו משיגים, אלא רק "הארה" ממנו, ואף זאת,
 69 רק לאחר שהאור מתצמצם ומתמעט ממדריגתו על
 70 ידי צמצומים רבים (כפי שיבואר להלן)

71 וזהו פירוש ישתבח שמך, כי הנה בחינה זו שנק'
 72 בלשון הזהר אור נק' ג"כ שם.

73 ומעתה יובן דיוק לשון הנוסח "ישתבח שמך"
 74 דייקא, כי בחינה זו הנק' "אור אין סוף" היא היא
 75 גדר שמו של הקב"ה (כפי שיבואר בסמוך
 76 בארוכה), ורק בו יש לנשמות השגה לשבחו
 77 ולהללו כאמור, וזהו ישתבח שמך.

78 כמ"ש בפרקי דר' אליעזר עד שלא נברא העולם
 79 היה הקב"ה ושמך הגדול בלבד.
 80 בפרקי דר' אליעזר נקרא אורו של הקב"ה -
 81 "שמו הגדול".

1 השמש עצמו כלל אלא רק ענין חיצוני בלבד (כמו
 2 "אפשיין"), ולכן נחשב האור כאין ואפס לגבי
 3 השמש עצמה (מאחר שאין בו כלום ממנה).

4 משל למה הדבר דומה: צורת אדם הנראית
 5 במראה (הנק' "שפיגל"), שאין בצורה זו כלום
 6 ממהותו ועצמותו, והוא ענין חיצוני בלבד ואין בו
 7 כלום מגוף האדם עצמו.

8 עד שאין שום שינוי בעצם השמש אם מאיר
 9 אורו על הארץ, או אם יחשיכו העבים או
 10 שיעתירו חלוני הבית ולא יומשך שם האור, אין
 11 מכל זה שום שינוי כלל במאור השמש.

12 מאחר שאין באור מאומה מגוף כדור השמש,
 13 במילא אין יציאת האור מן השמש עושה שום
 14 רושם ושינוי בשמש עצמה, עד שאין שום שינוי
 15 כלל בשמש בין אם האור הגיע בפועל לארץ
 16 ולדרים עלי' או שלא הגיע - אם מחמת עננים
 17 המסתירים אותו או משום שבבית מסויים החלונות
 18 היו מוגפים והסתירו אותו.

19 [וזהו התוכן המיוחד שבתואר "אור", משא"כ
 20 פשטות הכינוי "שפע" (שנקטו החוקרים) מורה בדרך
 21 כלל שהדבר הנשפע הוא "חלק" ממהות המשפיע
 22 שנשפע להמקבל, ולכן בהכרח שההשפעה תעשה
 23 רושם ושינוי במשפיע, וכמו חכם המבאר סברא
 24 לתלמידו, שבשעת הלימוד הוא שקוע ומרוכז
 25 בהשפעה זו, ששכלו מצומצם בהסברת הענין
 26 לתלמידו].

27 כך פירוש אור אין סוף הוא רק בחינת הארה
 28 המתפשט ונמשך ממנו ית'.

29 וזהו שבזהר ובס' עץ חיים נקראו גילויים
 30 מאלקות (דהיינו החיות האלקית המחי' את כל
 31 העולמות, שבמדריגה זו היא השגת הנשמות) בשם
 32 "אור אין סוף", לפי שאינו אלא "הארה" בעלמא
 33 המתפשטת ונמשכת מאתו ית', וכמו אור וזיו
 34 השמש המתפשט מן השמש שאינו תופס מקום
 35 לגבי השמש.

36 [ע"פ ביאור זה בתואר "אור אין סוף" המובא
 37 בזהר ו'עץ חיים' מתיישבת קושיא עצומה:

38 אחד מעיקרי האמונה הוא שהקב"ה אינו בגדר
 39 שינוי, וכמ"ש אני ה' לא שנית. דאע"פ שהקב"ה
 40 מהוה ומחיה ומקיים את העולם, עם כל זה "אינו
 41 מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינוייו ולא מהעולם

משלים אלו (ד"אור" ו"שם") יש נקודה משותפת, המלמדת יסוד עיקרי באופן השפעת החיות מאתו ית', כיצד אין השפעה זו עושה שום שינוי בו יתברך (וכנ"ל במשל מאור השמש, שאין שום חילוק בשמש עצמה אם אורה מתפשט לארץ ולדרים עלי' אם לא; והמשל מ"שם" יבואר בארוכה לקמן).

רק שכל מדרש מדבר בלשון אחר ומשל אחר, וכמ"ש וידבר שלשת אלפים משל.

הפירוש ב"ידבר שלשת אלפים משל" הוא, ש"על כל דבר מדברי תורה" הי' שלמה המלך יכול לגלות שלשת אלפים משל). כלומר, אין הגדלות בכך שידע הרבה משלים על ענינים שונים, אלא שהי' יכול לומר הרבה משלים אמיתיים על כל ענין וענין שבתורה.

וכך בעניננו, דזה שבפרקי דר' אליעזר נקט המשל ד"שם" ואילו בזהר (וכתבי האריז"ל) נקט המשל ד"אור", הם שני משלים על ענין אחד.

ובן בלשון מקרא הוא [היינו אורו יתברך] נק' ג"ב בלשון שם.

גם בלשון המקרא נקט ה"משל" ד"שם" [ש"הוא משל רוחני], "וכמ"ש ליראה את השם הנכבד והנורא; למען שמו הגדול; קראו בשמו".

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק ד

ובזה יובן אומרו "עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד", דלכאורה אינו מובן, מהו ענין "שמו" של הקב"ה קודם בריאת העולם, דאיזה צורך יש ב"שם" כשאין מי שיקראהו בשם? דלכאורה כל ענין השם לא יתכן אלא רק לאחר בריאת העולם כשיש מי שיוכל לקרותו בשם.

אך הענין, ד"שמו" הוא כינוי ל"אורו" של הקב"ה, שגם קודם בריאת העולמות ישנו ה"אור", שהוא גילוי שכינתו יתברך.

[משל למה הדבר דומה - לאור השמש, דאף קודם שהשמש מאירה בפועל לארץ ולדרים עלי', קיים בשמש עצמה הכח להאיר את העולם (ונקרא "אור הכלול במאור"); וכך למעלה כביכול, דעוד קודם שנבראו העולמות ישנו ענין ה"אור" אצלו יתברך, שהוא הכח לגלות את עצמו].

ומובן היטב מה שישנו "שמו" גם עד שלא נברא העולם (אע"פ שאז אין צריך לשם), כי הכוונה בתואר "שם" היא לגדר ה"הארה בעלמא" כמו שנתבאר.

והכל הולך אל מקום אחד וכוונה אחת, להבין ענין חיות אלקות המחיה את כל העולמות, איך שאינו נוגע כלל לעצמיות.

שני התוארים על גילוי השכינה - "אור" ו"שם" - כוונתם (באופן כללי) אחת, כי בשני

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

המאציל אז לא יחפץ בהשתלשלות דאת זלע"ז כלל והגם שכבר ניתן להם שיעור לזמן הרע שבהם יחזור בו מאותו הרצון הקדום שהיה בתחלה כמו בדור המבול דכתיב וינחם ה' כו' וז"ש בפרוה רשעים כו' להשמדם קודם עת קצם וזהו שא"ל מהר במהירות גדולה לברר הכל ואז גם לך יש תקוה כמ"ש אז אהפך אל עמים שפה ברורה כו' כי מ"ש ואת רוח הטומאה אעביר כו' קאי גם בעכו"מ שהרי נא' וראו כל בשר כו' ונהרו אליו כל הגוים כי יוסר מהם הרע ג"כ משום דמה שעכשיו הן בבחי' רע גמור זהו מצד ההשתלשלות דאת זה לעומת זה כו' אבל אחר כל הבירורים לא יחפץ במות המת כו' ומ"ש להשמדם עדי עד לא קאי רק על בחינת הרע שבהם שיושמד

(צו) ועוד יש לפרש להפך דמ"ש מהר קח כו' זהו לטובתו דוקא ולא לרעתו דכשימהר הבירורים דרפ"ח כו' שהוא בחינת הלבוש והסוס להלביש את מרדכי היהודי כנ"ל אזי דוקא יהיה לו תקוה עדיין וכשלא ימהר לא יהיה לו תקוה כלל והענין הוא להפך בפ"י בעתה אחישנה דקץ זה אשר שם לחשך ע"פ מאמר קו המדה כנ"ל עדיין לא כלה ע"כ אם זכו ישראל בתשובה ומע"ט ויתברר על ידם בירורי נוגה במהירות גדול' עד שלא יבא זמן הקץ אשר שם לחשך אז אחישנה לזמן הגאולה, והחצוני' לא יאבדו קודם זמנם הקצוב מאחר שעדיין יש להם זמן רב וכבר נתברר הכל ונתהפך מחשוכא לנהורא כו' כל הניצוצות דתהו שלזה היה עיקר כוונת

- 1 ויבוער לגמרי וכמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר כו'
 2 וכמו במזיקין שנא' ואריה כבקר יאכל תבן. לא ירעו
 3 ולא ישחיתו כו' וגר זאב עם כבש כו' דאע"פ שעכשיו
 4 יש בזאב וארי רע גמור המזיק וטורף וממית בלי חמלה
 5 כלל לעתיד יבוער כל הרע גם בזאב וארי לא יהיה בחי'
 6 רע המזיק כלל ע"כ לא ירעו כו' עד שיגור זאב עם
 7 כבש ולא יטרפנה כלל כי יבוער כל בחי' רע מכל
 8 הברואים שבעולם שנמשך עליהם רק מצד זוהמת נחש
 9 הקדמוני כו' כידוע אבל אם לא ימהר הברורים דרפ"ח
 10 כו' אלא יומשך זמן רב עד שיוקדם זמן עת קץ אשר
 11 שם לחשך שיאבדו ממילא הרי אין לך תקו' כלל כי
 12 בבא עת קצץ תאבד ממילא והיינו כאשר לא זכו
- 13 ישראל שאז בעתה דוקא ויכלה קצם קודם שיבא עתה
 14 דגאולתם (אך א"כ איך אמר כי אז אהפך אל עמים
 15 שפה ברורה ונהרו אליו כו' וכמה כתובים שמורים על
 16 הפוך הרע דעכו"מ לטוב שמזה משמע דאחישנה
 17 דודאי זכו דאם לא יזכו ויהיה בעתה הרי יאבדו בזמן
 18 קצם ואפשר שכל הכתובי' הללו מדברים גם בלא זכו
 19 שיהיה הגאולה בעתה דוקא ואעפ"כ לא יאבדו
 20 החיצונים בזמן קצם כי הגם שכלה קצם מקבלים תוס'
 21 יניקה ע"י חטיפה בסוסים הרצים כו' כמ"ש גזול אביו
 22 כו' או מעוונות ישראל וכה"ג אך א"כ למה אמר לו
 23 מהר כו' אלא מוכרח לאמר לפ"ז דמהר זה לרעתו ולא
 24 לטובתו כפי' דלעיל וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

- 1 ויש להבין מאחר שנת' דסוכ"ע הוא בחי' כחשיכה
 2 כאורה ואם צדקת מה תתן לו א"כ איך אפשר
 3 להמשיך בחי' סוכ"ע ע"י מעשי המצות הרי לכאורה
 4 ענין המצות הוא היפוך מבחי' אם צדקת כו'. והענין
 5 יובן ע"פ מ"ש תען לשוני אמרתך כי כל מצותיך
 6 צדק והיינו כי כל המצות נק' בשם צדקה למעלה
 7 והיינו צמצום עצמותו ית' להתלבש בכלים דתומ"צ,
 8 כי מצד מהו"ע ית' לית מחשבה תפיסא בי' כלל והוא
 9 אפי' מחשבה דחכ' עילאה ולא תפיס בחי' עצמותו
 10 ית' רק זהו צמצום ורצון אותיות צינור שנמשך צינור
 11 מבחי' עצמותו ונמשך ברצון להתלבש בכלים דתומ"צ
 12 שהם חכמתו ורצונו ית' ולכן נק' בשם צדקה שהוא
 13 צדקתו של הבורא ית' מצד טבע הטוב להטיב,
 14 שבמהו"ע ית' לא שייך כלל בחי' רצון שהוא למעלה
 15 מעלה מבחי' רצון ונק' בעל הרצון, רק שהוא צמצום
- 16 אלקותו ית' להתגלות ע"פ מדותיו ע"י אור דתומ"צ
 17 שאם יטעון ראובן כך יהי' הפסק כך וכן עד"ז בכל
 18 המצות וכמ"ש בת"א בדרוש ויהי בשלח פרעה. והנה
 19 ע"י כלים דתומ"צ נמשך האור מלמעלה מבחי' סוכ"ע
 20 ומאיר בפנימיות, כי זה שכולם יכולים לקבל השפעה
 21 מבחי' אם צדקת כו' אפי' אוה"ע ג"כ היינו מחיצוניות
 22 דבחי' זו אבל המשכה בפנימיות אינו כ"א ע"י כלים
 23 דתומ"צ רק שנמשך בחי' צינור והארה בלבד, ואח"כ
 24 ע"י תשובה נמשך ג"כ עצמיות הסוכ"ע להאיר ג"כ
 25 בבחי' ממכ"ע, ובהו יובן משארז"ל ע"פ בחדש ואמת
 26 יכופר עון דהיינו ע"י תורה וגמ"ח, והוא כי ע"י
 27 תומ"צ נמשך הצינור מסוכ"ע כנ"ל ואח"כ ע"י
 28 התשובה לזה ג"כ ממשיכים עצמות ופנימית סוכ"ע
 29 ששם אם צדקת כו' וכחשכה כאורה ונשלם עי"ז כל
 30 הפגמים ועוונות.

ערב שבועות תרס"ז

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 ומעתה יובן ג"כ שורש ענין מחלוקת ר"א וחכמי'
 2 בענין צלוחי' שנפלו לתוכו מים ובענין ירד
 3 לתוכה טל, שלדברי ר"א כשירד לתוכה טל יניחנה
 4 בחמה והטל עולה, והיינו כי להיות ענין הטל הוא בחי'
 5 אתעדל"ע מצד עצמה ה"ז פועל להתעורר נפש האדם
- 6 באתעדל"ת עד שבא לבחי' תוקף האהבה להדבק בבחי' שמש
 7 שמש הוי', היפך בחי' חמרא שאפי' בתקופת תמוז
 8 קריא לי' שגם שמתבונן בבחי' שמש ה' מ"מ אינו בא
 9 לבחי' אהבה, אבל ירד לתוכה טל הוא בחי' אתעדל"ע
 10 שמעורר אתעדל"ת עכ"פ, ה"ז בא לבחי' אהבה

14 ההתהוות צ"ל בדרך יש מאין גם מבחי' האין הנ"ל,
15 מ"מ אח"כ כשמאיר גם בחי' הטל ג"כ אינו מתבטל,
16 וכנודע ממ"ש בע"ח בענין הצמצום שתחלה הי' צמצום
17 ומקום פנוי ואח"כ גם כשנמשך הקו אינו מתבטל כו',
18 ע' בביאור כי אתה נרי ה', ולכן פוסל להיותו בחי'
19 אתעדל"ע לבד, והטמא מת צ"ל בבחי' תשובה העלאת
20 מ"ן לעורר מ"ד דמזלות כנ"ל. וכן בענין נפל לתוכה
21 מים כל שהן סובר ר"א דיזה ב' הזיות, ונמצא כי יש
22 בהזי' א' מים חיים, אמנם חכמי' סוברי' שמתערבין
23 ונעשה מים חיים בחי' מזלות כמו סתם מים חכ' ואינו
24 דומה לירד לתוכה טל שאינו מתערב, להיות כי טל
25 עצמו אינו מקור ג"כ כמו מזלות שאבא יונק ממזלא כו'.
26 רק ששם פסול מטעם אחר שהוא אתעדל"ע לבד כו'.

בס"ד. ש"פ ויקרא פ' זכור. ל"ב.

זכור גר' עמלק

1 לאלקות להיות דבוק בה' הוא בחי' שמש הוי'. וזהו אל
2 תראוני שאני שחרחרות ששזפתני השמש פי' שאני
3 שחרחרות מחמת תוקף החום מבחי' התבוננות בחי'
4 שמש הוי' עד שנעשית שחור ע"ד שרפי' שנק' כן ע"ש
5 שנשרפו ע"י בחי' הרשפי' אש שלהם, וכן אומרת כנס"י
6 שחורה אני ומ"מ ונאווה, אל תראוני שאני שחרחרות כי
7 זה בא לי מחמת ששזפתני השמש הוא בחי' תוקף החום
8 שבא מהתבוננות אלקות בחי' שמש הוי' כו', ואז הטל
9 עולה ע"י תוקף חום השמש, מאחר שכבר פעל פעולתו.
10 אמנם חכמי' ס"ל דאין הטל עולה רק מפירות ולא
11 ממים, היינו כי מים הם בחי' חכ' שמתהווה מבחי' אין
12 דכתר ולכן כשירד לתוכה טל הגם שהוא למעלה גם מן
13 האין מ"מ מתאחד אח"כ עם החכ', דהן אמת שבראשית

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

22 באמת אלוקות זה דבר טוב.
23 ועל-דרך דברי הרמב"ם בהלכות תשובה¹⁶ — "עושה
24 האמת מפני שהוא האמת, וסוף הטובה לבוא בגללה".
25 כלומר למרות שהוא עסוק באמת, הרי תבוא מזה טובה
26 בדרך ממילא, לא בגלל שמחפש ומתעניין בתועלת
27 שתבוא מזה, אלא כי זה טמון בזה בדרך ממילא.
28 ובמו לאסתכלא ביקרא דמלכא כו', (להתבונן בכבודו
29 של המלך, הקב"ה). כלומר כמו אדם שמסתכל במלך
30 בשר-ודם ועסוק כולו בהסתכלות זו, הרי בוודאי שיש
31 לו תענוג גדול בעת ראיית המלך, אך אין הוא עסוק
32 באותה שעה בהתפעלות שלו מהראיה, אלא כולו מרוכז
33 במלך בדביקות עצומה, למרות שממילא יש לו בזה
34 תענוג עצום.
35 אמנם אין זה היוקר והעילוי של האלוקות הבא ממילא,
36 במורגש ולא דבר בפני עצמו מן ההשגה, כמו
37 בהתפעלות הרגילה שהיא חלק חיצוני נפרד מעצם
38 ההשגה רק שבחשגת הענין ודוקא כשנכנס בעומק הענין
39 ביותר, מאיר במוחו ממילא היוקר והעילוי דאלקות
40 שנפשו מתרבת בזה בבחינת דביקות עצמי, כלומר יש
41 התחברות פנימית לעניין בדביקות עצמית, והוא ענין
42 דרגת אהבה בתענוגים להתענג על ה' כו'. שאהבה

1 להלן יסביר הרבי נ"ע, כי כאשר האדם עסוק במוחין
2 בעצם בעומק הענין, אין הוא מגיע לעניין של התפעלות
3 (גם לא התפעלות בתוך המוחין), כיון שהמושג
4 התפעלות הוא התרחקות מעצם ההשגה, שרק אחרי
5 שהשיג את העניין הרי הוא מתפעל ממנו, ואילו
6 כשהאדם טרוד בעצם השגת הענין הרי הוא לא מתפעל
7 מהענין. ולמרות שיש תענוג ודביקות גם בשעה שטרוד
8 בעצם השגת הענין, שהרי כיון שהדבר הוא באמת טוב,
9 הרי ממילא בהתעמקות בעצם והשגת הענין, מורגש
10 הטוב שבזה, הנה כיון שזה נעשה בדרך ממילא ולא את
11 זה האדם מבקש, הרי אין זה נקרא התפעלות, אלא
12 דביקות.
13 ובלשון הרבי נ"ע: כי במוחין בעצם לפני השלב של
14 ההתפעלות שבמוחין בעת שהוא טרוד ומתעסק בחשגת
15 הענין אינו שייך אל ההרגש דהטוב והעילוי של הענין,
16 כי הרגשת הטוב של הדבר, זה כבר הצד החיצוני של
17 ההשגה, וכאשר נכנס ומתקשר בעומק הענין ביותר בכל
18 נושא וענין שכלי (ובפרט כאשר ההשגה היא בעצם
19 הענין האלקי כו') שאז זה עוד יותר, בא ממילא בחינת
20 היוקר והעילוי דאלקות, למרות שלא עסוק "לגלות" את
21 היוקר של הענין ולהתפעל, אך ממילא זה נעשה, כי

- 1 בתענוגים היא לא אהבה הבאה כתשוקה לדבר,
2 והרגשת ריחוק מהדבר, אלא כהתענגות בעצם הדבר,
3 דווקא בגלל שעסוק בעצמיות הדבר.
4 אבל הרגש הטוב דהענין האלקי - כלומר, בשעה
5 שהאדם הפסיק להיות מונח בעומק העניין בדרגת
6 "מוחין בעצם", וכבר הגיע לשלב הנוסף שהוא
7 "התפעלות במוחין", שבהכרח בא מחיצוניות ההשגה,
8 הרי זה דבר בפני עצמו מן ההשגה שאחרי שמשיג את
9 הענין הוא מגיע למסקנה שיש בדבר טוב, וזה שלב
10 ההתפעלות, למרות שעדיין עוסקים בהתפעלות כפי
- 11 שהיא בתוך המוחין (רק שמאיר בזה - בהתפעלות -
12 עדיין ההשגה, אבל הוא מרחוק בו) ובא במורגש במוחו
13 בו, ולכן הרי זה בא בבחינת התפעלות במוחו על-בלי
14 פנים מה שמתפעל על טוב הדבר בו' דהמושג
15 "התפעלות" מחייב מרחק מהדבר.
16 (דבאהבה בתענוגים הנוכרת לעיל אין זה בבחינת
17 התפעלות כלל כיון שהוא בתוך עצם ההשגה ממש ולא
18 יצא ממנה כדי שיוכל להתפעל ממנה כ"אם בבחינת
19 דביקות בתוך הדבר עצמו בירוע),

שבת פרשת מטות מסעי תער"ב

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - ה'תרפ"ו

- 1 כל הנ"ל הוא לנשמות בלי גופים, אבל בעולם התחיה - נשמות בגופים. שאלה: איך
2 יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז, מכל הגילויים הנפלאים של עוה"ב?
- 3 אָמנם פֿל זֶה הוּא הַתַּעֲנוּג בְּגֵן-עֵדֶן, שֶׁהוּא תַּעֲנוּג
4 לְנִשְׁמוֹת בְּלִי גּוּפִים דְּוָקָא, וַיֵּשְׁנוּ עוֹד מִדְּרָגָה
5 גְּבוּהָ יוֹתֵר וְהוּא עוֹלָם הַתַּחֲיָה שֶׁהוּא תַּעֲנוּג נִשְׁמוֹת
6 בְּגוּפִים דְּוָקָא, דְּגַם הָאֲבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֵיהֶם-
7 הַשְּׁלוֹם יִצְטָרְכוּ לְהַתְלַבֵּשׁ בְּגוּפִים לְקַבֵּל הָעֵנֶג הַנִּפְלָא
8 הַהוּא בְּהַגְלוֹי דְּלַעֲתִיד, וְכָל הַמְדַּרְגּוֹת הָאֵלּוּ נִכְלָלִים
9 בְּהֶשֶׁם הַפְּלִי דְּעוֹלָם הַבָּא, דְּלֵאחֹר כָּל זֶה יִפְלֵא מְאֹד
10 אָמְרוּ ד' יִפֶּה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבּוּכָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
- 11 בְּעוֹלָם הַזֶּה מְפַל מִי עוֹלָם הַבָּא, דְּלִכְאוּרָה דְּמֵאחֹר
12 דְּעוֹלָם הַבָּא מוֹרָה עַל מְדַרְגּוֹת נַעֲלוֹת בְּתַעֲנוּג אֱלֹקֵי
13 כְּאֵלּוּ, אֵיךְ אֶפְשָׁר דְּיִפֶּה שְׁעָה כּו', וְעוֹד דְּעוֹלָם הַבָּא
14 הוּא תִּשְׁלוֹם שְׂכָר עַל הַעֲבוּדָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְכָל
15 תִּשְׁלוֹם שְׂכָר הָרִי הוּא נַעֲלָה יוֹתֵר מִכְמוֹ הַדְּבָר
16 בְּעַצְמוֹ, אִם כֵּן אֵיךְ יִפֶּה כּו', וְעוֹד יוֹתֵר דְּשְׁעָה אַחַת
17 דְּתִשְׁבּוּכָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הוּא יִפֶּה יוֹתֵר מִי עוֹלָם
18 הַבָּא.

שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה [תרפ"ו]

לקוטי דיבורים

פרק ה.

שפּלרקה, פסק דין מות ו"ויתן לך" בניגון ליובאוויטשי

- 1 סיפורו של האסיר הרוסי, עשה רושם קשה על
2 הרבי. ברם, הוא התחזק ברוחו ושאל עידוד בישבו
3 לרשום דברי תורתו.
4 ברשותו היה עט, ובאין לו נייר כתב על בדילי
5 הסיגריות.
6 יותר ממאה סיגריות היו בידי הרבי, ועל בדיליהן
7 רשם תורה, רעיונות והתרשמויות.
8 יושב לו הרבי וכותב, ולפתע נפתחה הדלת,
9 וכפריץ-חיות זינק השומר על הרבי בשצף קצף,
- 10 הרביץ לו באגרופיו והשתפך במטר קללות רוסיות
11 עסיסיות, באמרו:
12 איזו עבודה פרטית אתה כותב כאן, אסור
13 להחזיק עט בתא!
14 המרושע חטף את העט מידי הרבי, וכשמטר
15 קללות על שפתיו, עזב את התא.
16 כל פעם שניתן אוכל לאסירים, סירב הרבי לקבל
17 את האוכל, בהכריו: - אני ממשיך בשביתת הרעב
18 שלי, עד שיוחזרו לי התפילין שלי.

26 את סעודת השבת הראשונה שלו בבית הכלא,
27 ערך הרבי בחתיכת חלה ובקצת מים קרים מהברז.
28 מאידך עשה קידוש וברך ברכת המוציא בקול רם,
29 מלווה בניגון חב"די מיוחד, וכל זה ב"שפלקה" בית
30 הסוהר המאויים של הצ'קה.
31 שינוי יחסו של השומר התבטא בהרבה דברים,
32 וכגון: לא נמצא שעון בחדר הכלא ומשום כך לא יכול
33 הרבי לדעת את זמן תפלת ערבית החל בימות הקיץ
34 הארוכים ביותר, בעיר לנינגרד, סמוך לשעה אחת
35 עשרה בלילה. את השעה ידעו בבית הסוהר לפי זמני
36 הארוחות שהוגשו לאסירים, ואילו את זמן תפילת
37 ערבית, לא יכל הרבי לדעת בבית הסוהר.
38 הרבי ביקש את השומר שבהגיע הזמן האמור,
39 ידפוק בדלת, וזה ישמש לו סימן לזמן תפלת ערבית,
40 והשומר נענה לבקשתו.
41 במוצאי שבת הראשונה נתן השומר לרבי שני
42 גפרורים, כדי שיוכל לברך "בורא מאורי האש".
43 ובמוצאי שבת הראשונה שלו בכלא, אמר הרבי
44 "ויתן לך" בקול רם.
45 על ראשו תלוי פסק דין מות, והרובים של
46 הצ'קיסטים הוכנו לפגוע בלבו -
47 שפלקה, פסק דין מות, ו-
48 "ויתן לך"....
49 בניגון הליובאוויטשי....

יסוריו של הרבי מליובאוויטש ברוסיה הסובייטית

1 וכך עברו שני ימים, יום הרביעי ויום החמישי,
2 שתי יממות לא טעם הרבי אף לא טיפת מים אחת.
3 בליל שישי נקרא הרבי לחקירה הראשונה
4 שנמשכה שעות מרובות, והוא חזר משם שבור ורצוף
5 והתפילין אינן בידו.
6 עד יום שישי אחרי הצהרים, המשיך הרבי
7 בשביתת הרעב שלו, עת קיבל את התפילין שלו
8 וספריו.
9 איש ג.פ.אוו. יהודי הביא אותם לו, ובאותו מעמד
10 אמר לו הרבי:
11 - לא אוכל את אוכל בית הסוהר, רק מה שיובא
12 לי מביתי, ויהא זה רק לחם בלבד. מים חמים לשתייה
13 אקח מבית הסוהר בתנאי שאדע שהם הורתחו בדוד
14 מיוחד למים.
15 הצ'קיסט התרתח: האם חושב אתה לתת הכשר
16 על מטבח בית הסוהר?
17 - אינני רב - ענה לו הרבי - ואינני נותן הכשרים.
18 ומיד הניח הרבי את התפילין.
19 לא עבר זמן רב, והשומר הכניס לרבי שלש חלות
20 "לחם משנה" לשבת, שהובאו בשבילו מהבית. היה זה
21 מקרה יוצא מן הכלל. כרגיל היה הלחם - וכל מה -
22 שנשלח לאסיר מביתו, נחתך לחתיכות קטנות, מחשש
23 שלא יבריחו משהו בפנים, הרבי קיבל חלות שלמות
24 וזה שימש ביטוי ליחס מיוחד כלפיו.
25 ומאז נשתנה לטובה יחסו של השומר כלפי הרבי.

אגרות קודש

ב"ה ה' י"א אלול תרפ"ג
ראסטוב דאן

כבוד ידידי הרב הנכבד ומרומם וו"ח
איי"א מוהר"ר ישראל נח שי

6 ובזה הנני לבקש את ידידנו אנ"ש שי בכל אתר
7 ואתר, לקרב את ידידנו תלמידנו הרב הרי"נ שי הנ"ל
8 בכל מיני קירוב ברו"ג ולהתעורר לקבוע שיעורי לימוד
9 דא"ח בכתב ובע"פ, ובגלל זאת יתברכו בברכה כפולה
10 ומשולשת, וימלא השי"ת משאלות לב כאו"א לטובה
11 ולברכה בגו"ר.
12 והיו ברכה ושלוש כאו"י ידי"ע הדו"ש ומברכם
13 בכוח"ט בגו"ר.

1 שלום וברכה.
2 הנני בזה למלאות ידו לנסוע בערי ידידנו אנ"ש שי
3 בפלכי קאוונא, וילנא, ודווינסק כו' לחזור דא"ח ברבים,
4 ולקבוע שיעורי לימוד דא"ח כפי ציווי ופקודת הוד כ"ק
5 אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת ויגש

מד ^ה ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני
ידברנא עבדך דבר באוני אדני ואליחר אפך
בעבדך כי כמוד פפרעה: ^ז אדני שאל את
עבדיו לאמר תישלכם אב אוֹאח: ^ח ונאמר
אל־אדני ישי־לנו אב זמן וילד זקנים קמן ואחיו
מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: ^ט
^י ותאמר אל־עבדך הורדהו אלי ואשימה
עיני עליו: ^{יא} ונאמר אל־אדני לא־יוכל הנער
לעזב את־אביו ועזב את־אביו ומת: ^{יב} ותאמר
אל־עבדך אם־לא ירד אחיכם הקמן אתכם לא
תספון לראות פני: ^{יג} ויהי כי עלינו אל־עבדך
אבי ונגד־לו את דברי אדני: ^{יד} ויאמר
אבינו שבו שבר־לנו מעט־אכל: ^{טו} ונאמר לא
נוכל לרדת אם־יש אחינו הקמן אתנו וירדנו
בי־לא נוכל לראות פני האיש ואחינו הקמן
איננו אתנו: ^{טז} ויאמר עבדך אבי אלינו אתם
ידעתם כי שנים ילדה־לי אשתי: ^{יז} ויצא האחד
מאתי ואמר אך טרף טרף ולא ראיתי עד
הנה: ^{יח} ולקחתם גם־את־זה מעם פני וקרהו
אסון והורדתם את־שיבתי ברעה שאלה:
^{יט} ועתה בבאי אל־עבדך אבי והנער איננו אתנו

ונפשו קשורה בנפשו: (ע"כ בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה, ה'תשכ"ז)

בזמן הזה, יוסף הוא למעלה מיהודה, ולכן נאמר "ויגש
אליו יהודה". היינו, שיהודה נגש אל יוסף, שהיה "המשביר
לכל עם הארץ"; אבל לעתיד־לבא יהיה יהודה למעלה
מיוסף. וכמבואר במקום אחר שזהו מה שעכשו "תלמוד
גדול", שזהו ענינו של יוסף, ולעתיד־לבא יהיה "מעשה
גדול", שזהו ענינו של יהודה.

ולעתיד־לבא יתאחדו יוסף ויהודה, כמו שכתוב בהפטרה
דפרשת ויגש: "הנה אני לוקח את עץ יוסף (ו) את עץ יהודה
ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בנדי", והיינו, שבביאת המשיח
יתאחדו שניהם באופן ש"אחד באחד יגשו", שזהו ענין
ד"ויגש אליו יהודה".

שני לא והיה בראותו ב־אין הנער ומת והולידו
עבדך את־שיבת עבדך אבינו בינון שאלה:
^ב כי עבדך ערב את־הנער מעם אבי לאמר
אם־לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי בלתי־מים:
^ג ועתה ישב־נא עבדך תחת הנער עבד לאדני
והנער יעל עם־אחיו: ^ד ב־אידך אעלה אל־אבי
והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא
את־אבי: ^ה מזה * ולא־יכל יוסף להתאפק לכל
הנצבים עליו ויקרא הוציאו בל־איש מעלי
ולא־עמד איש אתו בהתודע יוסף אל־אחיו:
^ו ויתן את־קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית
פרעה: ^ז ויאמר יוסף אל־אחיו אני יוסף העוד
אבי חי ולא־יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו
מפניו: ^ח ויאמר יוסף אל־אחיו גשונא אלי
ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר־מכרתם
אתי מצרימה: ^ט ועתה * אל־תעצבו ואל־יחר
בעיניכם כי־מכרתם אתי הנה כי למחיה שלחני
אלהים לפניכם: ^י כי־זה שנתים הרעב בקרב
הארץ ועוד חמש שנים אשר אין־חריש וקציר:
^{יא} וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית
בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מלוקט ב עמ' ר"ב)

כי עבדך ערב את הנער (מד, לב) ערבותו של יהודה באה
מצד זה שכל ישראל הם עצם אחד ממש, שלמעלה
מהתחלקות (שהיא דרגה נעלית יותר מזה שכל ישראל
מערבים זה בזה). לכן היתה ערבות זו אצל יהודה וזקא,
שלו נתנה המלוכה, כי ספירת המלכות משרשת בכתר,
שלמעלה מהתחלקות. ודבריו פעלו ענין זה גם ביוסף, ולכן
לא כל יוסף להתאפק והתודע אל אחיו.

שלישי * ועתה לא־אתם שלחתם אתי הנה כי
האלהים וישימיני לאב לפרעה ולאדון לכל־
ביתו ומשל בכל־ארץ מצרים: ^ב מהרו ועלו
אל־אבי ואמרתם אליו פה אמר בנך יוסף שמני
אלהים לאדון לכל־מצרים רדה אלי אל־

הַעֲגֵלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וְתָחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 14)

ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקים (מה, ח)
בספר התנ"א מבאר, שבאשר אדם גורם נזק לזולתו - אין
לו לנזק לכעס על המזיק, שכן אף שהמזיק נענש על רע
בחירתו, הנה על הנזק כבר נגזר בשמים, והרבה שלוחים
למקום. ויש לשאל, אם פן מדוע אמרו רז"ל (בבא קמא צב,
ב) לגבי השפעת הטוב "חמרא למריה טיבותא לשקיה",
והטעם - כיון שהשליח הוא בעל בחירה. ויש לומר,
שבהשפעת הטוב השליח מוסיף לפעמים בהשפעה
שמלמעלה (כמו שמועילה תפלת צדיק או ברכתו). וראה
תוספות דבור-המתחיל חמרא: המשקה נותן בעין יפה למי
שהוא רוצה. . טוב עין בך.

רבינו כה ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי
אלכה ואראנו בטרם אמות: כו * ויסע ישראל
וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים
לאלהי אביו יצחק: ד ויאמר אלהים | לישראל
במראת הלילה ויאמר יעקב | יעקב ויאמר
הנני: ג ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל-תירא
מדרה מצרימה כי-לגוי גדול אשימך שם:
ד אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם-עלה
ויסע ישיב ידו על-עיניו: ה ויקם יעקב מבאר
שבע וישאו בני-ישראל את-יעקב אביהם
ואת-טפם ואת-נשיהם בעגלות אשר-שלח
פרעה לשאת אתו: ו ויקחו את-מקניהם ואת-
רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה
יעקב וכל-זרעו אתו: ז ובניו ובני בניו אתו
בנותיו ובנות בניו וכל-זרעו הביא אתו
מצרימה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 235)

אל תירא מדרה מצרימה (כו, ג) לפי שהיה מצר על שנוקק
לצאת לחופזה לארץ (רש"י) יש לשאל, לפי זה היה לו לומר
"אל תצטער" וכדומה, ולא "אל תירא". ויש לומר, דהנה
בשיהודי מכיר ומרגיש שהגלות אינה מקומו האמתי, והוא
מצטער על המצאו בה ומשתוקק לשוב למקומו - הרי
תשובה זו עצמה מרוממת אותו מעל לגלות ומעניקה לו את

תעמוד: ו וישבת בארץ-גשן והיית קרוב אלי
אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל-אשר-
לך: * וכלכלתי אתך שם כיעוד חמש שנים
רעב פיתורש אתה וביתך וכל-אשר-לך:
י והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כפי
המדבר אליכם: יי והגדתם לאבי את-כל-
כבודי במצרים ואת כל-אשר ראיתם
ומהרתם והורדתם את-אבי הנה: יי ויפל
על-צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימן בכה על-
צואריו: יט ויגשק לכל-אחיו ויבך עליהם ואחרי
כן דברו אחיו אתו: כ והקל נשמע בית פרעה
לאמר באו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה
ובעיני עבדיו: כא ויאמר פרעה אל-יוסף אמר
אל-אחיד זאת עשו טענו את-בעירכם ולכו-
באו ארצה כנען: כב וקחו את-אביכם ואת-
בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את-טוב ארץ
מצרים ואכלו את-חלב הארץ: כג ואתה צויתך
זאת עשו קחו-לכם מארץ מצרים עגלות
לטפכם ולנשיכם ונשאתם את-אביכם
ובאתם: כד ועיניכם אל-תהם על-פליכם כיעוד
כל-ארץ מצרים לכם הוא: כה ויעשו-כן בני
ישראל ויתן להם יוסף עגלות על-פי פרעה
ויתן להם צדה לדרך: כז לכלם נתן לאיש
חלפות שמלת ולבנימן נתן שלש מאות כסף
וחמש חלפת שמלת: כח ולאביו שלח בזאת
עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר
אתנת נשאת בר ולחם ומזון לאביו לדרך:
כט וישלח את-אחיו וילכו ויאמר אלהם אל-
תרגזו בדרך: כט ויעלו מצרים ויבאו ארץ
כנען אלי-יעקב אביהם: לו ויגדו לו לאמר עוד
יוסף חי וכי-הוא משל בכל-ארץ מצרים ויפג
לבו כי לא-האמין להם: לא וידברו אליו את-
כל-דברי יוסף אשר דבר אלהם וירא את-

אָלֵא שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם, אָלֵא זֶה יוֹכֵבֵד (רש"י) הִינוּ שְׁהִיא
הַשְׁלִימָה אֶת הַמִּנְיָן שֶׁל שְׁבָעִים נֶפֶשׁ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה
הַמִּטְרָה שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם הִתְחַה גְּלוּי הָאָמוּנָה הַפְּסוּטָה שֶׁיֵּשׁ
בְּכָל יְהוּדֵי - "וַיֵּאמֶן הָעָם". וְאַשֶּׁה בְּכָלֵל רוֹמְזָה לְסִפְרִית
הַמַּלְכוּת, שֶׁנִּקְרָאת "וְאָמוּנָה כָּל זֹאת", כִּי הִיא מַחְדִּירָה
בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָמוּנָה שֶׁכָּל הַעוֹלָמוֹת חַיִּים וְקִנְיִים
מִמַּלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ - "מַלְכוּתָךְ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים". וְאַף
בְּיוֹכֵבֵד כֵּן: בְּנֵה, מִשָּׁה, פָּעַל וְגִלָּה אֶת הָאָמוּנָה אֲצִל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, וְהִיא עֲצָמָה, בְּתוֹר מִיִּלְדָּתָה, עוֹרָרָה בָּהֶם אָמוּנָה
וּבִשְׁחוֹן בָּהּ, לֹא לְהַתְפַּעֵל מִפְּרָעָה וּמִגְּזוּרֹתֶיהָ.

שְׁשִׁי כֹה וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵיָו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת
לִפְנֵיָו גִּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אֶרְצָהּ גִּשְׁן: כֹּה וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
מִרְפַּכְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרֹאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא
אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל־צוּאָרָיו עוֹד:
וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפֶּעַם אַחֲרַי
רְאוּתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי: כֹּה וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אֲחִיו וְאֶל־בְּרִית אָבִיו אֲעֲלֶה וְאֶגִּידָה לְפָרְעָה
וְאֹמְרָה אֵלָיו אֲחִי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן
בָּאוּ אֵלָי: כֹּה וְהָאֲנָשִׁים רְעִי צֵאֲנָם כִּי־אֲנִשִּׁי מִקְנֶה
הָיוּ וְצֵאֲנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:
וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פָּרְעָה וְאָמַר מַה־
מַעֲשֵׂיכֶם: כֹּה וְאֹמַרְתֶּם אֲנִשִּׁי מִקְנֶה הָיוּ עַבְדֶּיךָ
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ
בַּעֲבוּר תַּשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן כִּי־תִעַבְתָּ מִצְרַיִם
כִּלְרַעַה צֵאֵן: מִזֹּכֶר וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיִּגִּד לְפָרְעָה
וַיֹּאמֶר אָבִי וְאֲחִי וְצֵאֲנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנִם בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: כֹּה וּמִקְצָה
אֲחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיֵּצְאֻם לִפְנֵי פָרְעָה:
וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל־אֲחִיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פָּרְעָה רַעַה צֵאֵן עַבְדֶּיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אֲבֹתֵינוּ: וַיֹּאמְרוּ אֶל־פָּרְעָה לְגוֹר בְּאֶרֶץ פְּאָנֹה
כִּי־אֵין מַרְעָה לְצֵאֵן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד
הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יִשְׁבּוּ־נָא עַבְדֶּיךָ
בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: הַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
אֲבִיךָ וְאֲחִיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ: וְאֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֵיךָ

הַכּוֹחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהַתְמוּדָה עִם הַגְּלוּת וְעִם קִשְׁיָהּ לֹא
מוֹרָא וּפַחַד. וְהוּא הִרְמָזוּ בְּלִשׁוֹן רִשְׁ"י: וְנִקְא מִשּׁוּם שְׂאֵתָה
מִצֹּר עַל הַגְּלוּת אֵין לָךְ סִכָּה לְפַחַד מִמֶּנָּה.

חֲמִישִׁי ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם
יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן: ט וּבְנֵי רְאוּבֵן
חֲנוּךְ וּפְלֹא וְחֲצֹרֶן וְכֹרְמִי: י וּבְנֵי שְׁמֹעוֹן יִמְעִין
וְאֶחָד וְיָכִין וְצָחָר וְשָׂאִיל בְּנֵי־הַפְּנִיעָנִית:
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשׁוֹן קָהָת וּמֵרָרִי: יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר
וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרִץ וְזֹרַח וַיְמֵת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיְהִיו בְּנֵי־פְרִץ חֲצֹרֶן וְחֵמוּל: יג וּבְנֵי יִשְׁשָׁכָר
תוֹלַע וּפִנְחָה וַיֹּיֵב וְשִׁמְרֹן: יד וּבְנֵי זְבֻלֹן סֹרַד וְאֵלֹן
וַיַּחֲלֵאל: טו אֵלֶּה וּבְנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב
בְּפָרָן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בְּתוֹ כְּלִנְפֶשׁ בְּנֵי וּבְנוֹתָיו
שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ: טז וּבְנֵי גֵר צַפְזִין וְחֲגִי שׁוּנִי
וְאַצְבֵּן עֲרִי וְאֶרְדִּי וְאַרְאֵלִי: יז וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה
וַיְשׁוּהָ וַיְשׁוּי וּבְרִיעָה וַיְשִׁירָה אַחֲתָם וּבְנֵי בְרִיעָה
חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל: יח אֵלֶּה בְנֵי זֵלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָכֵן
לְלֵאָה בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לַיַּעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
נֶפֶשׁ: יט בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימָן:
כ וַיִּוֹלַד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ
אֲסֻנָּת בַּת־פּוֹטִי פָּרַע כֶּהֵן אֵן אֶת־מִנְשָׁה וְאֶת־
אֶפְרַיִם: כא וּבְנֵי בְנִימָן פֶּלַע וּבְכֹר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא
וְנַעֲמָן אֲחִי וְרָאשׁ מַפִּים וְחָפִים וְאַרְדִּי: כב אֵלֶּה
בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב כְּלִנְפֶשׁ אַרְבַּעַה
עָשָׂר: כג וּבְנִימָן חָשִׁים: כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחֲזִיאֵל
וְגוֹנִי וַיִּצֹר וְשִׁלֹּם: כה אֵלֶּה בְנֵי בְלָהָה אֲשֶׁר־נָתַן
לָכֵן לְרַחֵל בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לַיַּעֲקֹב כְּלִנְפֶשׁ
שִׁבְעָה: כו כְּלִנְפֶשׁ הַבָּאָה לַיַּעֲקֹב מִצְרַיִם
וַיֵּצְאוּ יָרְכוּ מִלְכָּד נִשִּׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כְּלִנְפֶשׁ שְׁשִׁים
וְשָׁשׁ: כז וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יָלְדוּ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ
שְׁנַיִם כְּלִנְפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִם
שְׁבָעִים: ס

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת כ עמ' 223)

כָּל נֶפֶשׁ . . שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ (מז, טו) וּבְכַרְטֹן אֵי אֵתָה מוֹצֵא

הָיָא בְּמִיטַב הָאָרֶץ הוֹשִׁיב אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו
 יֹשְׁבוּ בָאָרֶץ גִּשְׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֹשִׁיבָם אֲנִישֵׁי־חֵיל
 וְשָׂמַתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לֵי: וַיָּבֹא יוֹסֵף
 אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּבְרָךְ
 יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה: ^ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב
 כִּפֹּה יָמִי שְׁנֵי חַיִּיד: ^ו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה
 יָמִי שְׁנֵי מִגֻּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מָעַט וְרַעִים
 הָיוּ יָמִי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁגִּינוּ אֶת־יָמִי שְׁנֵי חַיִּי
 אֲבֹתִי בְיָמֵי מִגֻּרֵיהֶם: וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה
 וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:

הָצֵאן וּבְמִקְנֶה הַבָּקָר וּבְחֲמֹרִים וַיְנַחֲלֵם בְּלָחֶם
 בְּכָל־מִקְנֵהָם בַּשָּׁנָה הַהִוא: ^ה וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה
 הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ
 לֹא־נִכְחַד מֵאֲדָנִי כִּי אִם־תָּתֵם הַכֶּסֶף וּמִקְנֶה
 הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדָנִי לֹא נִשְׂאָר לִפְנֵי אֲדָנִי בְּלֹתִי
 אִם־גִּוִּיתָנוּ וְאֲדַמְתָּנוּ: ^ו לָמָּה נָמוּת לַעֲיֹנֶיךָ גַּם־
 אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדַמְתָּנוּ קִנְיַת־אֲתָנוּ וְאֶת־אֲדַמְתָּנוּ
 בְּלָחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדַמְתָּנוּ עֲבָדִים לַפַּרְעֹה
 וַתִּזְרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:
^ז וַיָּקֵן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה כִּי־
 מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב
 וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה: ^ח וְאֶת־הָעָם הָעֶבְרִי אֹתוֹ
 לַעֲרָיִם מִקְצָה גְּבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קִצְצָהוּ: ^ט רַק
 אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קִנְיָה כִּי חֵק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת
 פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָחֶם פַּרְעֹה
 עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם: ^י וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
 אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אֲדָמַתְכֶם
 לַפַּרְעֹה הֵאֱלַכְכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה:
^{יא} וְהָיָה בַּתְּבוּאָה וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לַפַּרְעֹה
 וְאַרְבַּע חֵידָת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה
 וְלֹא־אֲכַלְכֶם וְלֹא־אֲשֶׁר בְּבִתְיֹכֶם וְלֹא־כָל לְטַפְכֶּם:
^{יב} וַיֹּאמְרוּ הַחִיתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדָנִי וְהִינֵנו
 עֲבָדִים לַפַּרְעֹה: ^{יג} וַיֵּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֶק
 עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה
 לְחֶמֶשׁ רֶק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה
 לַפַּרְעֹה: ^{יד} וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בָּאָרֶץ
 גִּשְׁן וַיֵּאחָזוּ כָּה וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ה עמ' 423)

וַיִּבְלַל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו . . . לָחֶם לְפִי הַשֶּׁף (מז,
 יב) נֹאמֶר בְּזֹהַר, שֵׁשׁ לְלֵמַד מִהִנְהֻגָּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְגַמֵּל
 לְחִיבִים טוֹבוֹת, לְשֵׁלֶם טוֹבָה תַּחַת רָצוֹה. וַיֵּשׁ לְבָאֵר, דִּהְיָה
 אַחִי יוֹסֵף הִתְפַּנּוּ לְהִרַע לוֹ, אָכַל בְּפִעַל צָאָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם
 תּוֹעֵלֶת - "פְּלִיטָה גְּדוֹלָה". לָכֵן שֵׁלֶם לָהֶם טוֹבָה, בְּגִלָּל
 הַתּוֹצֵאָה הַחִיבִית שֶׁל מַעֲשֵׂיהֶם. וְהוּא הָדִין לְכָל מִזִּיק וְנִזָּק:
 אֲמָנָם הַמִּזִּיק הִתְפַּנּוּ לְהִרַע, אָכַל אֵין סֶפֶק שֶׁמַּעֲשֵׂה הַהֶזֶק גָּרַם

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 828)

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי (מו, כח) לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד
 (רש"י) מִסֻּמָּבֵר שֶׁכֵּכֶר הָיְתָה לְיִשְׁבָּה בְּמִצְרַיִם בְּהִנְהֻגַת יוֹסֵף,
 וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן הָקִים יַעֲקֹב יִשְׁבָּה נֹסֶפֶת. וְטַעְמוֹ וְנִמְקוּ
 עִמּוֹ: יוֹסֵף הָיָה טְרוּד בְּהוֹל עֲנִיֵי הַמִּדְיָנָה, כִּךְ שֶׁלֹּא הָיָה
 יָכוֹל לְהִקְדִּישׁ לְיִשְׁבָּה אֶת כָּל זְמָנוֹ. וַיַּעֲקֹב רָצָה שֶׁתִּהְיֶה
 יִשְׁבָּה שֶׁבְּרָאשָׁה עוֹמֵד יְהוּדָה, שֶׁלֹּא הָיָה טְרוּד בְּעִסּוּקִים
 אַחֵרִים, נִעְלִים כָּכָל שִׁיחִיו, וְהוּא יָכוֹל לְהִתְמַסֵּר אֶף וְרַק
 לְלִמּוּד הַתּוֹרָה.

שְׁבִיעִי ^{יא} וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיֵּתֵן
 לָהֶם אַחֲזָה בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטַב הָאָרֶץ בָּאָרֶץ
 רַעֲמֶסֶם כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה: ^{יב} וַיִּכְלֹל יוֹסֵף
 אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיו לָחֶם
 לְפִי הַשֶּׁף: ^{יג} וְלָחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כִבֵּד
 הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלֶה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן
 מִפְּנֵי הָרָעָב: ^{יד} וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
 הַנִּמְצָא בָּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבָאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשָּׂבֶר
 אֲשֶׁר־הֵם שֹׂבְרִים וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה
 פַּרְעֹה: ^{טו} וַיֵּתֶם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ
 כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָּל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הִבְהִי
 לָנוּ לָחֶם וְלָמָּה נָמוּת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶם כֶּסֶף:
^{טז} וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶה לָכֶם
 בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֶם כֶּסֶף: ^{יז} וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם
 אֶל־יוֹסֵף וַיֵּתֵן לָהֶם יוֹסֵף לָחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֶה

לנזק טובה, שְׁחָרֵי הַמִּדִּיק אֵינוֹ אֵלָּא שְׁלִיחַ ה', וְכָל מִה דְּעָבִיד
רַחֲמָנָא לְטַב עָבִיד.

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּתְקַדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אַמֵּן בְּעֵלְמָא דִּי בְרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשְׁחִיהָ. אַמֵּן בְּתַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֵגְלָא וּבְזֵמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אַמֵּן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מִבְּרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָהּ דְּקִדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אַמֵּן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אַמֵּן
מַפְטִיר כֹּה וַיֹּאמְרוּ הַחִיתָנוּ נִמְצָא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי
וְהֵינּוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה: כִּי וַיִּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף

לֶחֶם עֲדֵה־יּוֹם הָיָה עַל־אֲדָמָת מִצְרַיִם
לְפָרְעָה לְחֶמֶשׁ רֶק אֲדָמָת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם
לֹא הָיְתָה לְפָרְעָה: כִּי וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ כָהִן וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ
מְאֹד:

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ב עמ' 162)

וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוָה (מִדְ, יח) יְהוּדִי נִגַּשׁ לְרַבִּי, צַדִּיקוֹ שֶׁל
עוֹלָם (יוֹסֵף הַצַּדִּיק) וְאָמַר: כִּי אֲדוֹנִי - הַצַּדִּיק הוּא אֲדוֹנִי,
אֲנִי מִקְשֶׁר אֵלָיו וּמִתְבַּטֵּל אֵלָיו, וְלִכְן רִשְׁאִי אֲנִי לְבָקֵשׁ
שִׁימֶשֶׁךָ בְּתוֹכִי (כִּי) הַשְׁפָּעָה מִמֶּנּוּ. וְאַל יַחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ -
אַל נָא יִתְרַעַם הַצַּדִּיק עַל כֶּף שְׂאֵנִי מִבְּזוֹ אֶת זְמַנּוֹ עִם
הַבָּקָשׁוֹת חֲסִדוֹת־הָעָרֶף שְׁלִי. כִּי כְמוֹךָ כְּפָרְעָה - פָּרְעָה רִמְזָה
עַל הַקֶּבֶ"ה, "דְּאֵתְפָּרִיעוּ וְאֵתְגַלֵּין מִיַּגִּיָּה כָל גִּהוּרִין". לְגַבִּי
הַקֶּבֶ"ה, עֲצָם הַטּוֹב וְטָבַע הַטּוֹב לְהִיטִיב, לֹא שִׁיף תְּרַעַמָּת,
וְאֵף אֲצֵל הַצַּדִּיק בֶּן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נֶעָם, וְכִלְ־נִתְכִיתִיָּה שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בְּיָמִינָהּ,
בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וַרְצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבִמְשָׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני
קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה
ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

זו) עין אחר, חתיכת עין. "ליהודה ולבני ישראל חברו", את המלים האלה תכתב על העין. והוא רמז על שבט יהודה ושבט בנימין שהתחברו למלכות אחת. "ליוסף עין אפרים וכל בית ישראל חברו", והוא רמז על שבט אפרים ושאר השבעה שבטים שהתחברו למלכות אחת. יו) וקרוב אתם, הקרב את העצים זה אל זה. והיו לאחדים בידך, בשיתוף העצים בידך אני אחבר אותם שיתוף עין אחד, בדרך גס. יט) עין יוסף אשר ביד אפרים, שבט מלכות יוסף אשר היא ביד אפרים. ונתתי אותם עליו, ואמן את השבטים אשר אתם. את עין יהודה, שיתחברו עם שבט יהודה. ועשיתם לעין אחד, ואני אחברם למלכות אחת. בד) ועבדי דוד, מלך המשיח, שבא מנרע דוד. כה) אשר נתתי לעבדי לעקב, שלעקב הכבדים הקב"ה הברכה בלי מצרים "ויפרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבחה" (בראשית כחיד).

זו ויהי דברי יהודה אלי לאמר: - אחר שהראהו ה' איד והיו העצמות תכשורת וקבא גם הרים, הראהו איד ותהג הגוף הכללי הזה העומד בתחתיה באופן שלא ימות עוד, הניו איד יהיה תננת המלוכה שהוא רוח הממיתה את הגוף הכללי ואיד 'שובו אל ה' על ידי שמירת תורתו ומצותיו שנה בנפש

המשפלה בגוף הכללי זו ואתה בן אדם קח לך חתיכת עין אחד וכתב עליו המלות ליהודה ולבני ישראל חברו משבט בנימין ומלוי, שהתחברו ליהודה, ולקח עוד עין אחד וכתוב עליו המלים ליוסף ראש השבט עין אפרים הבא מיוסף וכל בית ישראל חברו לרמז על שאר השבטים שהתחברו עמו להיות תחת ממשלתו: יו) וקרוב תקרבו אתם אחד אל אחד להיות נראים לך לעין אחד כי ותחברו יחד על פי גס והיו לאחדים בידך באמת: יח) וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלאו מתראוי שתגיד לנו מה אלה לך: יט) דבר אלהם כה אמר אדני יהודה הנה אני לקח את עם עין יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חברו ונתתי אותם עליו את עין יהודה ועשיתם לעין אחד והיו אחד בידך: כלומר באהרית הקמים ותקבצו עשרת השבטים האוברים ותתקמים, תחת דגל יוסף שהוא משיח בן יוסף אשר יאסוף הנדחים, שנה יהיה מושל העין השני ליוסף עין אפרים וכל בית ישראל שיתחברו עליו בעת קץ, ואחר כך ותאחדו גם בני יהודה הנקבצים בבר, להיות תחת שבטו וממשלתו. כ) והיו העצים ההם אשר תכתב עליהם הדיברים האלה, תאחזם בידך לעיניהם: כא) ודבר אליהם בעת תאחז העצים ההם בידך כה אמר אדני יהודה הנה אני לקח את בני ישראל מביני הגוים אשר הלכו שם ומשם נתפזרו אחריך אל הארצות סביב, וקבצתי אתם מסביב

הפטרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור

ולשמו"ת

ביחזקאל פרק לו

לז) זו ויהי דברי יהודה אלי לאמר: זו ואתה בן אדם קח לך עין אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חברו ולקח עוד עין אחד וכתוב עליו ליוסף עין אפרים וכל בית ישראל חברו: יו) וקרוב אתם אחד אל אחד וכתב לך לעין אחד והיו לאחדים בידך: יח) וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלאו

תגיד לנו מה אלה לך: יט) דבר אלהם כה אמר אדני יהודה הנה אני לקח את עין יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חברו ונתתי אותם עליו את עין יהודה ועשיתם לעין אחד והיו אחד בידך: כ) והיו העצים אשר תכתב עליהם בידך לעיניהם: כא) ודבר אליהם כה אמר אדני יהודה הנה אני לקח את בני ישראל מביני הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם: כב) ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד: כג) ולא יפמאנו עוד בגלוליהם ובשקוציהם ובכל פשעיהם והושעתי אתם מפל מושבתייהם אשר חטאו בהם וטהרתי

והבאתי אותם אל אדמתם: כב) בעת שהיו בארץ ועשיתי אתם כג) ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד כי בין בעת שמלוד משיח בן יוסף יושף יהודה אחר אפרים, ובין אחרי כך בשמלוד בן דוד יושבו כלם אחר בית דוד: כג) ולא יפמאנו עוד בגלוליהם ובשקוציהם ובכל פשעיהם כבימי בית

עטרת מרים

שני והושעתי אותם מכל מושבתיהם שָׁגְרוּ בֵּין הַגּוֹיִם וּבָגְלוּ זֶה אֶשֶׁר הִטָּאוּ בָהֶם וְאַחֲרָיָה וְיִתְרִיתִי אוֹתָם עַד יְהוֹיָאֵל לָעַם לְהֵאמֹן בִּי וְלִשְׁמֹר מִצּוֹתַי וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים לְהַתְנַחֵם בְּהַשְׁנָחָה נְסִיחָה, וְאָז: כֹּד וְעִבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ הַמִּשִּׁיחַ הָבֹא מִזֶּרַע דָּוִד יִהְיֶה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעֵה וּמְנַחֵם אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטִי יֵלְכוּ וַחֲקוֹתַי יִשְׁמְרוּ בְּלֵב וַעֲשׂוּ אוֹתָם בְּפוֹעַל: כֹּה וַיֵּשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעִבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יִשְׁבֻּרְכָה אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עֲבָדִי נִשְׂיָא לָהֶם לְעוֹלָם לֹא תִפְסֹק הַמְּלוּכָה מִזֶּרַע דָּוִד: כֹּה וַיְכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם שְׁמִי שְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשֵׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם

יְהִי אוֹתָם יְהִי עִמָּהֶם וּנְתַתִּים אִתָּן אוֹתָם בְּמִקּוֹמָם וְלֹא יִזְוּוּ מִשָּׁם וְהַרְבִּיתִי אוֹתָם וּנְתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם וְלֹא תִחַרֵּב עוֹד: כֹּה וַיְהִי מִשְׁכְּנִי מִשְׁכְּנִי שְׁכִינְתִּי יִהְיֶה עֲלֵיהֶם וְהֵייתִי לָהֶם לֵאלֹהִים לַעֲזֹר וּלְהוֹשִׁיעַ וְהֵמָּה יְהוֹיָאֵל לָעַם לְהֵאמֹן בִּי וְלִשְׁמֹר מִצּוֹתַי: כֹּה וַיַּדְּעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל לְהוֹיָה עַמִּי בְּהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי בְּשִׁתְּתוּדִי מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

שי למורא
בְּרִית שְׁלוֹם, שְׁמִי שְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשֵׁלוֹם. וּנְתַתִּים, וְאֶקְבַּע אוֹתָם בְּמִקּוֹמָם, וְלֹא יִזְוּוּ מִשָּׁם. בְּהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, בְּשִׁתְּתוּדִי לְהוֹיָה מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, אֲזַי וַיַּדְּעוּ הַגּוֹיִם שְׁאֲנִי ה' הַקְדַּשְׁתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹיָה עַמִּי. לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יִשְׁבֻרְכָה אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עֲבָדִי נִשְׂיָא לָהֶם לְעוֹלָם: כֹּה וַיְכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יְהִי אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהַרְבִּיתִי אוֹתָם וּנְתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כֹּה וַיַּדְּעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמוֹם, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמִהְרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך, ותפרך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: פרוך
אתה יי, מקדש השבת:

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בני-הבית ערים, אפשר גם לברך.
ה'שמש' צריך לעמוד מעל או מתחת שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה.
הנרות צריכים לדלוך לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.
אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן-זית ובפתילות.
את הנרות מציבים בימין החנוכה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו' עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר
ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין.
הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.
לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, עם נרות רגילים או כוסיות שמן-זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות
ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי
החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ"ל - את הברכה השלישית - "שהחיינו" - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר
שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה'שמש' (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים
את נוסח "הנרות הללו".

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

פרוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה:
פרוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו, בימים ההם בזמן הזה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

פרוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות, ועל הנסים, ועל הנפלאות, שעשית לאבותינו
בימים ההם בזמן הזה, עלידי כהניך הקדושים. וכל שמונת ימי חנוכה, הנרות הללו קדש
הם, ואין לנו רשות להשתמש בהן, אלא לראותן בלבד, כדי להודות ולהלל לשמך הגדול,
על נסיוך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:35	6:38	8:29	8:31	9:05	9:08	9:58	10:01	16:42	16:46	17:11	17:14	16:25	17:25
חיפה (ח)	6:38	6:41	8:29	8:32	9:06	9:09	9:58	10:01	16:41	16:44	17:07	17:10	16:14	17:21
ירושלים (ח)	6:35	6:38	8:27	8:30	9:04	9:07	9:56	9:59	16:45	16:48	17:08	17:11	16:07	17:22
תל אביב (ח)	6:37	6:40	8:29	8:32	9:06	9:09	9:58	10:01	16:41	16:45	17:09	17:13	16:24	17:24
אוסטריה, וינה (ח)	7:42	7:45	8:56	8:59	9:45	9:48	10:29	10:32	16:03	16:06	16:42	16:45	15:48	17:00
אוסטורליה, מלבורן (ק)	5:54	5:58	8:46	8:50	9:34	9:37	10:50	10:53	20:43	20:45	21:15	21:18	20:27	21:31
אוקראינה, אודסה (ח)	7:38	7:40	8:57	9:00	9:44	9:47	10:29	10:32	16:12	16:16	16:50	16:53	15:57	17:07
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:16	7:18	8:30	8:33	9:19	9:22	10:03	10:06	15:38	15:42	16:17	16:20	15:23	16:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:29	7:31	8:42	8:45	9:31	9:34	10:15	10:18	15:47	15:51	16:26	16:30	15:32	16:44
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:02	8:05	9:09	9:12	10:01	10:04	10:43	10:46	16:04	16:08	16:46	16:49	15:49	17:05
אוקראינה, קייב (ח)	7:56	7:58	9:02	9:05	9:54	9:57	10:36	10:39	15:56	16:00	16:37	16:41	15:41	16:57
איטליה, מילאנו (ח)	8:00	8:02	9:23	9:25	10:09	10:11	10:54	10:57	16:45	16:49	17:19	17:23	16:30	17:36
אקוואדור, קיטו (ח)	6:08	6:11	8:37	8:40	9:08	9:11	10:11	10:14	18:16	18:19	18:40	18:43	18:01	18:53
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:37	5:41	8:29	8:32	9:13	9:16	10:27	10:30	20:07	20:10	20:38	20:40	19:51	20:53
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:09	6:12	9:01	9:05	9:54	9:57	11:12	11:15	21:18	21:20	21:54	21:56	21:02	22:11
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:23	7:25	9:01	9:03	9:42	9:44	10:31	10:33	16:47	16:50	17:19	17:22	16:31	17:34
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:16	7:19	8:51	8:54	9:33	9:36	10:21	10:24	16:32	16:35	17:05	17:08	16:17	17:21
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:17	7:19	8:52	8:54	9:34	9:36	10:22	10:25	16:32	16:36	17:05	17:09	16:17	17:21
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:58	8:00	9:29	9:32	10:12	10:15	11:00	11:02	17:03	17:06	17:37	17:40	16:48	17:53
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:13	7:15	9:08	9:11	9:44	9:47	10:37	10:40	17:27	17:31	17:54	17:58	17:12	18:09
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:53	6:56	8:42	8:45	9:20	9:22	10:11	10:14	16:47	16:51	17:17	17:20	16:32	17:31
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:03	7:06	9:05	9:08	9:39	9:42	10:34	10:37	17:35	17:38	18:02	18:05	17:20	18:15
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:14	7:17	8:48	8:50	9:30	9:33	10:18	10:21	16:26	16:29	16:59	17:02	16:10	17:15
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:15	7:17	8:47	8:50	9:30	9:32	10:17	10:20	16:23	16:26	16:56	17:00	16:07	17:13
בוליביה, לה-פס (ח)	5:57	6:00	8:38	8:41	9:12	9:15	10:20	10:23	19:04	19:07	19:30	19:32	18:49	19:43
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:44	8:46	9:47	9:50	10:40	10:43	11:22	11:24	16:37	16:40	17:19	17:23	16:22	17:39
בלגיה, בריסל (ח)	8:42	8:45	9:47	9:50	10:40	10:42	11:21	11:24	16:39	16:42	17:21	17:24	16:24	17:40
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:17	5:20	8:02	8:05	8:39	8:42	9:49	9:52	18:57	19:00	19:20	19:22	18:42	19:33
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:07	5:10	7:52	7:55	8:28	8:31	9:37	9:40	18:39	18:42	19:06	19:09	18:23	19:19
בריטניה, לונדון (ח)	8:04	8:06	9:05	9:08	9:59	10:02	10:40	10:43	15:55	15:59	16:36	16:40	15:43	16:56
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:23	8:25	9:16	9:19	10:13	10:15	10:52	10:55	15:51	15:55	16:37	16:41	15:39	16:57
גרמניה, ברלין (ח)	8:15	8:17	9:13	9:15	10:08	10:10	10:48	10:51	15:56	16:00	16:38	16:42	15:41	16:58
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:22	8:24	9:29	9:32	10:21	10:23	11:03	11:06	16:25	16:29	17:06	17:10	16:10	17:25
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:11	5:15	7:58	8:02	8:36	8:39	9:47	9:50	19:06	19:09	19:27	19:30	18:51	19:41
הודו, מומבאי (ח)	7:07	7:10	9:17	9:20	9:50	9:53	10:47	10:50	18:06	18:09	18:31	18:35	17:51	18:44
הודו, פונה (ח)	7:02	7:05	9:13	9:16	9:45	9:48	10:42	10:45	18:03	18:06	18:28	18:32	17:48	18:41
הונגריה, בודפשט (ח)	7:28	7:31	8:45	8:48	9:33	9:36	10:17	10:20	15:55	15:59	16:33	16:37	15:40	16:51
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:22	7:24	8:56	8:59	9:38	9:41	10:26	10:29	16:35	16:39	17:08	17:12	16:20	17:24
יוון, אתונה (ח)	7:37	7:40	9:18	9:21	9:58	10:01	10:48	10:51	17:09	17:12	17:40	17:44	16:54	17:56
מלדובה, קישינב (ח)	7:47	7:50	9:05	9:08	9:53	9:56	10:38	10:40	16:18	16:21	16:56	16:59	16:03	17:13

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:05	7:08	9:15	9:18	9:48	9:50	10:44	10:47	18:03	18:06	18:28	18:31	17:47	18:41
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:36	4:40	7:26	7:29	8:30	8:33	9:50	9:53	20:18	20:20	20:59	21:01	20:02	21:18
נפאל, קטמנדו (ח)	6:50	6:53	8:49	8:52	9:24	9:27	10:18	10:21	17:13	17:17	17:41	17:44	16:58	17:54
סינגפור, סינגפור (ח)	7:01	7:04	9:29	9:32	10:00	10:03	11:02	11:05	19:04	19:07	19:28	19:31	18:49	19:40
פולין, ורשא (ח)	7:43	7:45	8:42	8:45	9:36	9:39	10:17	10:20	15:25	15:29	16:09	16:13	15:10	16:29
פרו, לימה (ח)	5:41	5:44	8:19	8:22	8:52	8:55	9:58	10:01	18:31	18:34	18:56	18:59	18:16	19:09
צרפת, ליאון (ח)	8:19	8:21	9:40	9:43	10:27	10:29	11:12	11:15	16:59	17:02	17:35	17:39	16:44	17:53
צרפת, פריז (ח)	8:41	8:44	9:53	9:56	10:43	10:46	11:26	11:29	16:58	17:02	17:36	17:39	16:43	17:54
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:59	6:02	8:24	8:27	8:55	8:58	9:56	9:59	17:50	17:53	18:14	18:17	17:35	18:27
קנדה, טורונטו (ח)	7:48	7:50	9:15	9:18	10:00	10:02	10:46	10:49	16:47	16:50	17:18	17:22	16:31	17:35
קנדה, מונטריאול (ח)	7:31	7:34	8:54	8:56	9:40	9:43	10:25	10:28	16:15	16:18	16:50	16:54	16:00	17:07
קפריסין, לרנקה (ח)	6:49	6:52	8:36	8:39	9:14	9:17	10:05	10:08	16:38	16:41	17:08	17:11	16:23	17:23
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:18	9:20	10:05	10:08	11:04	11:07	11:42	11:45	16:30	16:34	17:18	17:22	16:15	17:40
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:57	8:59	9:39	9:42	10:40	10:43	11:17	11:20	16:02	16:06	16:48	16:51	15:47	17:09
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:05	8:07	9:22	9:25	10:10	10:13	10:54	10:57	16:33	16:37	17:11	17:15	16:18	17:29
שווייץ, ציריך (ח)	8:10	8:12	9:27	9:30	10:15	10:18	10:59	11:02	16:43	16:46	17:16	17:19	16:28	17:34
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:37	6:39	8:53	8:55	9:24	9:27	10:23	10:26	17:56	17:59	18:20	18:23	17:40	18:33

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחות י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוענדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחסידות רעות בדרך ומכל־פונדיות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00457
21/12/2014

P.P.

שולם

1949

תל אביב

